RODOLPHI BOTEREII

IN MAGNO FRANC. CONSILIO ADVOCATI

de rebus in Gallia, & penè toto orbe gestis,

COMMENTARIORVM LIB. XVI.

Ad Sereniss. Augustam.

TOMVS SECVNDVS.

PARISIIS,

E' Typographiâ PETRI CHEVALERII, in monte diui Hilarij.

M. DC X.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

RODOLPHI BOTEREI IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto pene orbe gestis,

LIBER NONVS.

Albertus simulatæ deditionis à *Vaaero*, offensa grauissimè exasperatus, vlcisci parat, omnibus copiis inuadendam expugnandamque Ostendam statuit, octodecim maioribus tormentis 9. Ianuarij propugnacula concutit, ad duo millia pilarum eiaculata, abeunte æstu maris, sex legionibus totidem locis qua peruius murus erat, vrbs inuaditur, scalas, harpagines, vncos, faces, funalia ad exurendas vimineas crates quæ aggestam tellurem fulciebant, fortissimi militum gestant, præeuntibus clypeatis anteambulonibus tegminis speciem præbentibus, ob-

M. D. CII.
Summa vi Ostenda inuaditur.

fessi ad depellendos irrumpentes, machinas non singulis globis vt moris est, sed glandibus plumbeis, clauis, cuspidibus, & ferri minutioribus frustis impleuerant, qua farragine vi nitri & sulphuris displosa, magna strage quidquid obuium deiicitur & mactatur.

Nec de concussa tantum cadit illice glandis.

Nihil territi oppugnantes internecione suorum, prærumpunt omnia, in vetus oppidum pede immisso & defixis signis, præfectus Vuaerus, vt res suas in summum discrimen adductas videt, qua parte laboratur, Anglicano manipulo septus Hispanum propulsat, redintegratur pugna, duabus horis Martis æstus efferuescit, multis vtrinque cadentibus Oceano restagnante alterno æstu, vicem suorum miseratus, summum & decumanum laborem Albertus, receptui canit, non pauci signiferi ex Italis & Hispanis desiderati, cæsorum exuuiis non parum ditati oppidani, qui quod fœliciter pugnassent animosiores facti, deiectas munitiones instaurant. paulo post recenti milite rerumque omnium copia Hollandicis nauibus recreantur, sed quos vis humana non expugnat, lues mactat, reflantibus enim ventis pessimè affecti, in Bataviam efferri non poterant, ita vt conuictu & contactu languentium, benè valentes in dies inquinarentur. Albertus tam ingenti suorum strage nihil deterritus fractusque, non nisi expugnata Ostenda stationibus castrisque discessurum iurat, nouum militem per Germanos

& Heluetios conſcribit, nauibus Hollandicis intercludere aditum & fauces, atque oſtia maris obſtruere, variis machinamentis molitur, perfecto opere obſeſſi alio littore portum nouum faciunt.

Chriſtian. Rex vt ſubolſecit ab Hiſpano, Heluetios tentari inque ſuas partes pellectari, vt eos in fide contineret renouandum fœdus putauit. Habita comitia in Baſilienſi & Soloturenſi vrbibus, diſcordes animi, varia ſtudia gentis quæ pro meſſibus & vuis locat operas, & in bello venales habet lacertos, prout illecebra ſtipendiorũ impellebat, aliis Gallico, aliis Hiſpanico fœderi annuentibus. Vicius orator Gallus, multos ambactos & clientes ſibi conciliauerat, ſumma ſolertia Hiſpanicas artes & molimina, prece, pretio, fœderatorum alloquiis, & qua præſtabat facundia eluſit. res erat in expedito, hærebatur tantum in aliquot poſtulatis, Sillerius conſors glorioſi operis mittitur, ille inchoata fœliciter peragit, non ſine ſudoribus & negotio ab æmulis, vicini enim Allobroges Inſubreſque Rhætos & quas vocant minores centurias, à fœdere Gallico vtcunq; auerſos fecerant, Sillerius nouantibus amicitias, quã vetuſtum ſit illis fœdus cum Francia commemorat, aduerſus Burgundum inſultãtem miſeris, adhuc in militiæ tyrocinio & tũc minus pugnacibus, auxilia Ludouicũ XI. ſubmiſiſſe, quod terrori ſint reliquis principibus, Gallica ſedulitate amicitia & clientelis factum, veteres amicos nouis nõ eſſe poſt ponendos,

Fœdus renouatum cum Heluetiis procurantibus Sillerio & Vicio ſummis viris.

M. D. CII.

Sillerij exempla & rationes quibus Heluetios ad fœdus renouandum impellit.

vino veteri & amicis vtendum, antiquo prouerbio vulgatum esse, frustra quiritari, qui in confinio sunt ducatus Mediolanensis, annonam & commeatum sibi præcludi, cum è Gallia si pro ea steterint multo vberior annona suppetat, & Insubres alibi res suas tanti vænales habere nequeant, caritatem annonæ non illis esse pertimescendam, cuius emptioni annuum stipendium Rex Gallus præbeat. minus cultis ingeniis crasso & aspero cælo natis ratio suadetur, quàm acutioribus, ita vt cum Heluetiis hebetioribus omne negotium arduum & operosum sit, nec anxiè perficiatur, peruicerunt tamē procera & ingentia corpora, Vicij, & Sillerij lenes & facundi affatus, Bironius vt pollicitationes ratas faceret succedit, ab Heluetiis antesignanis qui sub eius patrisque imperiis militauerant, effusissimis animis excipitur, poculis fidem firmant, quæ apud eos symbola certissima sunt astringendi fœderis, renouatur priscum illud, in Galliæ verba iurant omnes, cæterorumque Regum & Dynastarnm amicitiæ renunciant. At perquam fida sunt auxilia Heluetiorum in castris & ad machinas, ita vt nullo quouis ingenti discrimine à stationibus, nec ipso vestigio dimoueantur, sed magni constant illa, cum etiam oscitantibus in pace, ac mortuis stipendium soluatur, plus licitanti se addicunt, mercede pugnant atque auro venales habent animas, si Gallus contempserit, Hispanus aut alius, vt in auctioni-

Fidissimum præsidium Heluetiorũ.

bus fieri solet seu mancipia conducit.

Mercolius tot attritus militiæ laboribus, ex Vngaria dum in Galliam ad duo charissima pignora coniugem& vnicam filiam parat reditum, salutato Cæsare atque ab eo honorificētissimè dimissus Nurimbergam aduenit, febre corripitur, post triduanum æstum tabificis pustulis toto corpore conspersus fati instantis præscius, sacrum viaticum poscit, rogat vrbanum prætorē & decuriones, vt cum bona eorum venia in vrbe quæ iampridem orthodoxos pontificiosque ritus longè eliminauit, fas sit sacerdoti quem in comitatu habebat, rem sacram facere, tot insignium facinorum quibus fortissimus bellatorum Germaniam sibi deuinxerat immemores negant, leniuntque repulsam, quod id ipsum Elisabethæ viduæ Caroli IX. antea negatum fuisset. Tandem crebris efflagitationibus principi de orbe Christiano, & potissimum de Germania Imperiique ordinibus vrbibusque benemerito, ægrè concessum est, vt ex proximo municipio Synaxis, sacrum oleum tacitè nulla præeunte tæda & æramento deferantur, Flamini corpus dominicum gestanti è strato prosiliens occurrit, aduolutus in genua veneratur Christum in crustula latentem, lachrymis diffluit, singultibus æstuat, anhelat desiderio ad sacrum epulum, illo vitali cibo fœlicissimè refectus, militiæ vitæque ærumnis solutus ex hoc mundi salo in tranquillum cœli portum emigrauit. Nihil acerbum mo-

M. D. CII. Dum Galliã repetit Mercolius moritur.

Obitus & Elogiũ Mercolij.

M. D. CII.

rienti, nisi quod in coniugis & natæ vlnis, amplexibus, osculisque emori negatum sit, in æde Lutetiana funus regio sumptu ductū & iusta persoluta, Senatu pullato & assidente, laudatus publicè à summo Ecclesiaste Francisco Salla Episcopo Geneuensi, viro non vulgaris facundiæ qua tunc Lutetiam ab ore suo pendentem trahebat, sed nulla vox, nullum præconium, summi imperatoris gloriam adæquat, omnium omnes linguas superat. Hungaria, Germania, & totus orbis mortuo parentarunt vtq; sublatum luxerūt, sic Turcæ summo & acerrimo hoste liberati incredibili lætitia affecti sunt. Mercolio enim duce omnia auspicata & prosperaChristianis, aduersa & exitialia barbaris, semper illi fortuna alba & fauens, absente eo vel alibi pugnante, sæpius aduersa alea Martis, ac carendo magis quam fruendo, quam inuictus quantoque robori & fulcro rebus Germanicis fuerit, in posterum experietur Cæsar & totus Orbis. Vereor enim ne proximè, fædè & ignauiter amittantur, quæ tam fortiter & fœliciter victor quæsiit, nec mirum Mercurio res adeo fuisse secundas, cum omnia prosperè numen colentibus, aduersa spernentibus eueniant. ille à Deo immortali semper rerum agendarum primordia duxit, pugnam anteibat precatio, atque interdum pro lituis, in ipso æstu Martis, rigidioris vitæ funigeros Tyrtæos præcones hortatoresque habebat. multilinguis ille, ac in quantumuis discriminata acie, quemlibet exterum mili-

Encomium Mercolij.

tem ſuo & peculiari idiomate demerebatur, blandiri omnibus, laudare, ad pugnam concitare de more habebat, latinè, Gallicè, Hiſpanicè, Italicè, Theutonicè admodum ſciẽs, denique Mithridatem æquabat, poſtquam à Cæſare accitus fuit, Turcicum idioma didicit, quo non parum à captiuis & mancipiis gratiæ & gloriæ promerebatur. M. D. CII.

Italus nomine Scipio, cum ſcitula iuuencula nuptias fecerat, illa in cute, calamiſtris, cultu & mundo muliebri operioſior, procliuiorque ad choreas, conuiuia cœtuſque nocturnos, marito pudicitiæ ſuſpicionem fecit, ille vel gentis ſedulitate nimia, coniugem diligentius obſeruat, monetque vt tecto & familia ſe contineat, illa vero vt erat ad vafriciem & furta veneris exquiſito ingenio, Scipioni ſuo blandiri, exoſculari, atque omnia confingere vultu, quò ignem ſuum celaret, ille muliebri nequitia deluſus, fucum fraudemque ſibi fieri paſſus eſt, ſed cum procacitas iam non erubeſcens in apertum prodiit, facinus egregiè vltus eſt, ille enim ex ea gente fuit, vbi homines in detegendis huiuſcemodi furtis oculatiſſimi ſunt, & quos thori cura tangit angitque potiſſimum: vidit ille, heu? vidiſſe piguit quod illum perpetuò inſomnem & irrequietum facit. Tandem ſtupri conſuetudine detecta, fingit longè & peregrè proficiſci: familiam & penates commendat, ſuauio demeretur illam, vix ille limen egreſſus, cum fiducia longi

Cades adulterorum memoranda.

M. D. CII. itineris proco vadimoniũ dicit, adest nequiquam noctis dilator, post nequitias & libamina cum vestibus pudorem exuunt, thorum iugalem subeunt, inconcessisque amplexibus fœdant, cum maritus postico admissus, conscia ancilla, armatus sclopo & stricto mucrone non pessulatum ostium aperit, irrumpitque cubiculum, transadigit adulterum, coniugem pronam in genua deprecantem non vno vulnere iugulat, & cordatus Italus male iunctos ferro diuisit, nam vt apposite: admodum Cassiodorus, *quis ferat hominem ad leges trahere, qui nisus est iura violare, feris insitum est, copulam suam extrema concertatione defendere, homo autem quomodo patiatur adulterium inultum relinquere, quod ad extremum suum dedecus cognoscitur admissum? genialis enim thori maculam deprehensi adulteri sanguine fas est diluere, & si male iunctos complexus adulterorum morte quis diuisit, æstimetur potius vindicta quàm culpa.* Auget facinus quod ipsa die in speciem proba mulier, concioni de adultera Euangelica interfuerat, inconcessam venerem, furtiuos concubitus diris omnibus deuoueri, cruciatus inferorum minari Ecclesiastem audierat, nihilominus quæ perforato animo rem sacram hauserat, summo flagitio irrisit, vt quæ forsan illi impune fore absente marito crederet, vt Euangelicæ fuit Seruatore illam demittente: Scipio ille infelici cæde coniugis cruentatus, veniali princi-

Lib. 1. epist. 37.

pis rescripto, impunitatem extemplò consequitur, nullo longiori litis progressu, vbi recitata indulgentia, nec vinculis, nec vlla pia mulcta quæ irrogari solet ad propitiandos cæsorum manes coërcitus, domum remittitur. M. D. CII.

Finęus conscius arcanorum Bironis, Regi nefaria consilia, molitiones impias, tacitos conuentus, pactasque conditiones cum hostibus, longa serie detegit, nec alius res alto silentio abditas, verius recludere potuit, quàm qui harum non modo conscius, sed vt volunt qui omnem istam telam texuerat, quo eunte & redeunte ac internuncio, cum hostibus Bironius malorum Iliadem concinnabat. Fineus ille seu facti pœnitens, seu metu pœnæ, seu illecebra præmiorum pellectus, omnia molimina renudat, detectæ coniurationis symbola, tradit epistolas, aliasque Bironij manu scriptiones exaratas. Rex rem omnem alta mente tegit, sed vt nihil tam abditum, cuius indago plebs particulam non furetur. subolfecit Bironius, venisse Regi in suspicionem, ille noxium caput, astu & arte potius quã vi aperta, & feram in casses subdolè pellici oportuit, Rex vt tectissimè & opportunè rem ageret, verè iam adulto Blesensem regiam, mox Turones, & Augustoritum pictonum appetit, profectionis causam prætexebat, indictione portorij & vectigalium quæ detrectabant Lemouices, & re vera tãtisper, ob insolens tributum à vulgo tumultuatum, sumptumque supplicium de tribus

Summa coniuratio Regi detegitur.

M. D. CII.

vel quatuor, qui plebi de concitandis turbis ob insolentiam vectigalis suasores fuerant, Iamuillæo præside ad rem componendam & vlciscendam misso. Interea crebris nuncijs, repetitis Veredariis, Bironium Rex ad Aulā pellectabat, ille præsagus fati, caussabatur cū ob comitia prouincialia Burgundiæ distineri, tum ob transitum Hispanicarum legionum, quæ per Segusianum agrum in Belgium auxiliares iter faciebant, nihilominus morantē Rex increpat, vtque calcar adderet, mittit ex aulicis Bironio fidissimum *Descures* qui omnem metum & suspicionem dimoueat, demulceatque blandis alloquiis, in eum Regē non alio esse animo, quàm antè fuerit, quin propensiore, in dies crescentibus benemerēdi officiis, vana esse quæ de Finæo feruntur, nihil ab illo euulgatum, quod illi gratiam apud Regem minuat, aspectu discussurum istas nebulas, vrgetur cunctabundus, Ianini præsidis & Vicedomini Carnutensis aduentu. tādem malis auibus se in viam dedit, ac Diuione discedit, quò nunquam dabitur regredi. Ferunt enim Bironij Achatem descendenti dixisse, num vt Ianus biceps esset, vt vno capite Lutetiæ cæso, aliud Diuioni sepositum resumeret? Præibat Ianinus, insequebatur Bironius comitante Descureo, interdum perituros fata præmonent. Brutum ante Philippensem pugnam ostentum terruit. Bironio per viam multa tacitè, & in aurem insusurrantur, vt qui properaret ad exitium, cogitabat de regressu, hoc est de

Præmonetur Biron. de summa capitis minutione.

M. D. CII.

salute, cum ille qua erat animi audacia & celsitudine, fidens nimium rebus secundis, ac præclare gestis, immemor malè gestarum & sortis Comitis Dessex, redire in vestigia ignauum putans, ad fatum pergit. Fiducia & fastu periit, insolescebat enim gloria rerum bellicarum, ille ipse qui tot discrimina, tot hostes Rege conscio & teste vicisset, quem tota Aula nobilium primicerium & antesignanum, quem Gallia nihil addito, vnum Marescallum sine æmulis pronunciabat, qui nuper ducatus & patriciatus titulo insignitus fuerat, qui Ambianos ex faucibus Hispanorum eripuisset, tot trophæis laureato à Rege nihil noxium, à nemine alio nihil violentum sibi illatum iri, falsò credidit. Tumidos spiritus ponere, noxas fateri, veniam deprecari, supplicem esse nesciit, si vltrô perperam facta fassus fuisset, exoratum Regem, deprecatores non solum gentiles suos, sed quemlibet Galliæ fortissimum equitem habuisset; sed frangas potius quàm corrigas, nodus ille adeò impactus, vt nisi bipenni secari potuerit. At ne Bironium ego, falsò reum prosequi, sepulti oculos calamo configere, & iubam Leonis mortui vellicare videar, paulò altius telam Catilinariæ factionis, à primo filo ordiamur. Suprà diximus, sacramento pacis firmandæ causa, Bruxellam missum Bironium. ille qui aura vanitatis plurimum capiebatur, prædicari suam bellicam virtutem ab Hispanis, omnibus anteferri luben-

Bironius verbo Marescalli Franciæ vnus intelligebatur.

Coniuratio à primo ouo.

M. D. CII.

tissimè audiebat. Profugus erat apud Belgas, Gallus quidam nomine Picotius, ille Bironio insusurrat ea celebritate nominis sui impleuisse Hispanorum animos, vt si cum illis fœderari velit, ad summam fortunam euectum iri. Bironius hoc lenocinio & titillatione vehementer captus, Picotio retulit de re ista, in Gallia opportunius plura auditurum. Militaris est parœmia, vrbem aut arcem ad colloquium paratam penè pro dedita haberi.

Ville & fort qui parlemẽte est à demy rendu.

Ille redux oblatum à Rege coniugium despexit, se non nisi principe nupta dignum esse ratus. Pax, quam sacramento Regis vicarius sanxerat, infesta erat homini irrequieto & bellicosissimo, qua gloria sua inueterasceret, vt ferrum si non teratur squallet rubigine, aliud quærendum regnum nouus Alexãder deliberat. At opus erat aliquo veterano, qui subdolè & tacitè nefarium negotium texeret, nullus aptior visus est Finæo illo, qui versare dolos, perficere, & tegere sciret, vt qui in aula rerum multarum varius artifex consenuerat, Finæum angustiæ rerum, & cũ proceribus diffidia ab aula abalienauerant. Bironius ocyus dicto hominem ad vota ad eas quas meditabatur artes, faberrimè effictum & obsequentem inuenit, habita inter eos fide silentij, ad Ducem Insubriæ curialem sacerdotem, ad Comitem Fuentium Mediolani agentem Cistercium monachum, Picotium vero in Hispaniam mittit. Finæus paulo post Taurinum pergit, atque hinc Mediolanum, vbi Picotius Hispania redux

M. D. CII.

opportunè sistitur. Coeunt simul Dux Insuber & qui apud eum est Hispanus orator, Comes Fuentius, Finæus,& Picotius, in illo penitissimo consessu, vt arctiore vinculo Bironium sibi obstringerent, deliberatum de nuptiis natæ Ducis cum illo, in dotem quinquies centum millibus aureis attributis, cum omni iure prætenso in ducatu Burgundico, his prelibatis quod sceleris caput fuit, initum consilium de inuadendo regno Galliæ, Allobrogis & Fuentij copulatis viribus, quò tanta vi & tempestate bellica irrumperent, vt iam de reposcendo marchionatu non esset Regi cogitandum. Hæc omnia & deteriora struebantur, bello Allobrogico æstuante, composito Lugdunensi pace (vt suprà dictum) conscius Bironius Regem de Finæi artibus collocutionibusque, vt aliquid subolfecisse audiit anteuertendam delationem putauit. Regi vltrò confitetur de coniugio cum Allobrogica heroide nonnihil egisse, ab eo alieniorem factum ob negatam præfecturam arcis Secusianæ, rogare veniam temerè actorum, pœnitere & dolere admodum in hæc errata incidisse. Rex qui seriò pœnitentem, atque admissa integrè fassum crederet, ignouit ea lege ne deinceps quidquam simile auderet. sed qui semel modestiæ fines transiliit eum grauiter impudentem esse oportet, Bironius redit ad occultam fœderationem, denuò cum hostibus paciscitur, Finæo internūcio ac adolescēte nomine Renaseo. Finæo eumde Renaseo non satis iuta fides esset ab

M. D. CII. illo ad Allobrogem missus vt Vrias à Dauide in castra Hebræorum, qui captiuitatis propriæ tabellarius erat, indicta causa in vincula coniicitur. Finæus Mediolano per Heluetios, Rhætosque deuio itinere in Galliam subrepit, cœptis nihilominus Bironius non absistit, Baronem Lucium sibi addictissimũ, in vicem Finæi sufficit. Finæus æmuli consortio offensus, alterique rem creditã, non nihil effutiit, quo intellecto iubetur Regi se sistere, Bironium de vadimonio ad Aulam admonet: ille Finæo dat in mãdatis, vt epistolas & scriptiones omnes exureret, ab his fatum suum pẽdere (imprudens qui manu exaratas sua ipse manu nõ exusserat) vt quos habuerat viæ comites ad Insubrem & Fuentium missos faceret, paucis Regẽ adiret, ne vltrà de Renazeo anxius esset & ab illo metueret, putaret sublatum, pararet se ad iracundiam Regis, quæ vt vitrea est, sedari posset, si profectionẽ trãsalpinam, peregrinatione ad virginem Lauretanam excusaret. dumque Mediolani ab itinere se reficit, de coniugio Bironij cum tertia filia Ducis Insubrię perfunctoriè sibi facta verba, quæ cum relata fuerint ad Bironium, non audientem fuisse, & fastidiisse alienigenæ nuptias expectatione earum, quas Rex non impares, sed forma & dote luculentas obtulerat, sic Bironius ad demulcendum Regem Finæum erudiebat, at ille more auium quæ nostras voces conari docentur, alieno ore loqui, ac ex commentariis fari, & imperata dicere non didicerat, Rex Finæo non so-

Bironij ad Finæum de Rege adeundo præcautiones.

sũ veniã flagitiorũ & salutem, sed detegendæ cõiurationis summa pręmia, opes, fastigia dignitatum pollicetur, & si verax sit, vltrò quæ petierit concessurũ. Finæus hac spõsione Regẽ adit, semotis arbitris penitissimo colloquio omnẽ seriẽ consiliorũ explicat, epistolas, scriptiones mutuas Bironij & fœderatorũ tradit, eo ipso tẽpore Baroni Lucio in aula agenti, & ad omnes rumusculos aurito, vt Rex omnẽ suspicionem depelleret, profitetur plurimum recreari, quod per Finæum intellexisset, Bironium à prauis rumoribus, quibus malignè aspergebatur, immunem esse, vtque res occultior foret, Finæus ipse Bironio rescribit, nec verbulum sibi excidisse, quo fama eius inquinari, & deteriore loco apud Regem esse possit, his præstigiis delusus Bironius, securè agebat, sola euocatione ad Aulam territus, ista interseri oportuit, ne res digna scitu nesciretur. Ille ergo 13. Iunij malo pede, sexta matutina ad regiam Bellæi-Fontis accessit, in viretis Rex obambulabat, tam dubius de aduentu eius, vt dum limen tereret Bironius, vni ex Aulicis proceribus diceret, *non veniet ille, profectò non veniet:* vix ea fatus, cum se in conspectum dedit Bironius, Regemque ter poplite flexo salutat: cui Rex opportunè & ex voto aduenisse, quem vltrà detrectantem & procrastinantem erat pertracturus, ille pluribus moram excusat, dehinc vbi in aliud viridarium semotus, Rex acceptos de illo rumores explicat, admonetq;, vt vera confitẽti existimationis, dignitatis

Aduentus Bironij ex insperato ad Regiam Fõtis-Bellæi.

M. D. CII.

securitatem vitæque incolumitatem pollicetur, vice versa si fateri renuit & perneget, vel propria manu reum peracturum, nec vltrà fore locũ veniæ. Bironius minus demissè respondet se insontem non venisse, vt crimen depelleret, sed vt de delatoribus sibi constaret, post meridianum epulum, Regem obambulantẽ in maiori triclinio repetit, sermone aggreditur, cui ostentãs suum ex marmore ingens & armatum simulachrum, specie triumphantis, his verbis compellat, *Hen? gẽtilitie* (sic Reges principes Tribunos militũ summosq; regni administros nuncupãt) *si me Rex Hispanus sic armatum, sic galea, lorica & ense fulgurantem viderit, quid dicturum putes?* cui Bironius, haud multum te pertimesceret: verbo illo despicabili & temerario Rex exasperatus, toruè aspexit, quo truci oculo vulneratus Bironius mollire dictũ nititur, addiditque loquutũ de statua, quã Hispanus vt saxũ inanimatũ haud timeret. Dimisso colloquio, Rex in intimũ lararium sese abdidit, in quod paulò post accito Bironio, omnibus semotis clã obtestatur vt omnẽ noxã aperiat, condonare illã, nulliq; errata proditurũ. Obsecrationib⁹ nõ mouetur, fallaci fiducia nihil à Finæo detectum, manusq; suæ symbola ab eo exusta. vt ab inuito arcana eruere Rex non potuit, submittit Suessioneum Comitem, qui omnibus illecebris, pollicitationibus, & sacramentis negantem ad verum adigat, perstat ille se insontem, nulli plus quàm Regi dicturum, nullo locupletiore teste constare sibi

Regis verba ad Bironiũ.

Bironij audax responsum.

ſibi conſcientiam, quàm ſemetipſo, anxiari plurimum quod apud Regem ſua fides ſit in ancipiti, qui eàm toties effuſo ſanguine ſanxerit. Rex vt præſenſit ineluctabilem pertinaciam hominis, à rerum capitalium iuridicis, qui noxalem omnem litem clam & ſemotè diſcuſſerant rogat, num Bironius priuatis ſcriptionibus liquido reus ſit, & peragi poſſit, capitiſque pœnam ſit promeritus; obteſtatus apud illos non eſſe carcere includendum, qui ex illo inſons ſolutus, ſi poſſit vltus ſit, reſponſa fuere prudentum, ſumma capitis minutione expiandum facinus. Iura enim eadem ſeueritate ſceleris voluntatem, qua effectum puniri voluerunt, ridiculum enim, & illecebram eſſe ad peccandum quia res forte perfecta non fuerit, non ſit punienda, perindè quaſi exitus rerũ non hominum conſilia vindicentur; nam qui venenum dedit, ſed vim ſuam remixtum cibo perdidit; venenum illud dando nihilominus ſe obligauit, etiam ſi non nocuit nec minus latro eſt cuius oppoſita veſte telum eluſum eſt, omnia quippe ſcelera etiam ante effectum operis, quãtum culpæ ſatis eſt, perfecta ſunt. Bironius more Phrygum ſerò ſapiens, iam ſepto incluſus, alta mente cõcoquebat, quõ dilabi poſſet, inerti cogitatione & opera vt qui omnium oculis obſeruaretur, nec veſtigium figebat, niſi comitantibus qui fugitiuum erant comprehenſuri; at quæ illi ingenita erat audacia metum adimit, poſt ſerotinas epulas in Regiam reuertitur, à ſorore

Iuridicorũ reſponſa de Bironij ſcelere.

Seneca cap. 7. non cadere iniuriam in ſapientem.

M.D.CII. Comitissa de Roussi monetur exili chartula, nisi intra duas horas abierit vinctum fore, nihilominus seu quod fato alligatus fuerit, seu quod præclusis itineribus non esset effugij locus, regium triclinium ingreditur, & cum Augusta sortem ludi experitur, sed ludi extrema luctus occupabit, iam prouecta nocte Rex ludo finem imperat, caussatus diluculò venationem crastinam, ac denuò seorsum abductum Bironium de agnitione veri præmonet, sed frustra surdo canit, dimissis omnibus Rex satellitij sui primipilis Pralino & Vitrio imperat, vt Bironium, Comitemque Aruerniæ custodiæ tradant, ni imperata fecerint, capitis discrimen minatur. Bironium abire volétem, Vitrius iubet regio decreto esse audienté, ponat gladium & vltro custodiæ se permittat, cui Bironius, nugaris, illudis mihi bone vir, non hoc tibi à Rege imperatum, ab illo recens adsum, siste me illi, negat Vitrius caussatus Regem iam se dedisse somno, vt qui illo semi-sopitus consessum & aleam dissoluerit, intempestiuum illud, vah! exclamat Bironius Siccine iubes eum ensem ponere, quo vindice toties Regem Regnumque seruaui? instat Vitrius vt dedatur, non esse cunctationi aut quiritationi locum, nec mora fibula discinctum tradidit, inermis in vicinum cubiculum abducitur, quo irrequietus noctem intemperiis & questibus exegit. Comes Aruerniæ, dum Regia in priuatas ædes sescedit, comprehenditur, & seruandus satellitio,

Capitur Bironius & Comes Aruernia.

cui præfectus erat Pralinus traditur, biduo M.D.CII.
post, infero flumine Lutetiam vterque deducuntur, mox in arcem Antonianam qui primorum honorificus, sed vt ipsi Bironio exitialis est carcer. Bironius toto nauali itinere subnubila & contracta fronte, oculis solito magis trucibus, pertinaci silentio minas & iram præcordiis tegens, nihil epularum delibauit; contra Aruerniæ comes eo vultu, ea animi procacia & dicteriis quibus liber assueuerat; loquutus & pransus est, præsago animo carcerem illum libertatis suæ momentaneum esse impedimentum, eo ipso vespere Rex Lutetiam aduenit, liberius crebriusque repetitis acclamationibus à plebe, plausu & ouationibus exceptus (nam Regum quotidianus in publicum progressus, minus verēdos & stupendos sed charius amatos vulgo facit.) Burgūdiæ metuēs Rex, ne ambacti & cliētes Bironij audita forte captiui, hostibus limitē regni & munitissimas arces proderēt, præmiserat Marescallum Lauardinū cū copiis, quæ celeritate, forte praua eorum consilia anteuertunt, quodque mens scelesta cogitauisset manu exequi vetuerunt, non tam muris & turritæ arci Antonianæ Rex cōfidebat, quàm vel Argo oculatiorib. custodibus, alternabāt illi vices, neue ex vigiliis custodia incuriosior, aut sōnus tot noctib. vigilatis subreperet, recētibus mutabātur, obtusis cultris mensa instruebatur, sed his ferculis epulisatq; ordine ministratiū, quo in mera libertate, & summis honorib. solebat

M. D. CII.

vel quatuor, qui plebi de concitandis turbis ob insolentiam vectigalis suasores fuerant, Iamuillæo præside ad rem componendam & vlciscendam misso. Interea crebris nuncijs, repetitis Veredariis, Bironium Rex ad Aulã pellectabat, ille præsagus fati, caussabatur cũ ob comitia prouincialia Burgundiæ distineri, tum ob transitum Hispanicarum legionum, quæ per Segusianum agrum in Belgium auxiliares iter faciebant, nihilominus morantẽ Rex increpat, vtque calcar adderet, mittit ex aulicis Bironio fidissimum *Descures* qui omnem metum & suspicionem dimoueat, demulceatque blandis alloquiis, in eum Regẽ non alio esse animo, quàm antè fuerit, quin propensiore, in dies crescentibus benemerẽdi officiis, vana esse quæ de Finæo feruntur, nihil ab illo euulgatum, quod illi gratiam apud Regem minuat, aspectu discussurum istas nebulas, vrgetur cunctabundus, Ianini præsidis & Vicedomini Carnutensis aduentu. tãdem malis auibus se in viam dedit, ac Diuione discedit, quò nunquam dabitur regredi. Ferunt enim Bironij Achatem descendenti dixisse, num vt Ianus biceps esset, vt vno capite Lutetiæ cæso, aliud Diuioni sepositum resumeret? Præibat Ianinus, insequebatur Bironius comitante Descureo, interdum perituros fata præmonent. Brutum ante Philippensem pugnam ostentum terruit. Bironio per viam multa tacitè, & in aurem insusurrantur, vt qui properaret ad exitium, cogitabat de regressu, hoc est de

Præmonetur Biron. de summa capitis minutione.

salute, cum ille qua erat animi audacia & celsitudine, fidens nimium rebus secundis, ac præclare gestis, immemor malè gestarum & fortis Comitis Dessex, redire in vestigia ignauum putans, ad fatum pergit. Fiducia & fastu periit, insolescebat enim gloria rerum bellicarum, ille ipse qui tot discrimina, tot hostes Rege conscio & teste vicisset, quem tota Aula nobilium primicerium & antesignanum, quem Gallia nihil addito, vnum Marescallum sine æmulis pronunciabat, qui nuper ducatus & patriciatus titulo insignitus fuerat, qui Ambianos ex faucibus Hispanorum eripuisset, tot trophæis laureato à Rege nihil noxium, à nemine alio nihil violentum sibi illatum iri, falsò credidit. Tumidos spiritus ponere, noxas fateri, veniam deprecari,, supplicem esse nesciit, si vltrô perperam facta fassus fuisset, exoratum Regem, deprecatores non solum gentiles suos, sed quemlibet Galliæ fortissimum equitem habuisset; sed frangas potius quàm corrigas, nodus ille adeò impactus, vt nisi bipenni secari potuerit. At ne Bironium ego, falsò reum prosequi, sepulti oculos calamo configere, & iubam Leonis mortui vellicare videar, paulò altius telam Catilinariæ factionis, à primo filo ordiamur. Suprà diximus, sacramento pacis firmandæ causa, Bruxellam missum Bironium. ille qui aura vanitatis plurimum capiebatur, prædicari suam bellicam virtutem ab Hispanis, omnibus anteferri luben-

M. D. CII.

Bironius verbo Marescalli Franciæ vnus intelligebatur.

Coniuratio à primo ouo.

M. D. CII.

tissimè audiebat. Profugus erat apud Belgas, Gallus quidam nomine Picotius, ille Bironio insusurrat ea celebritate nominis sui impleuisse Hispanorum animos, vt si cum illis fœderari velit, ad summam fortunam euectum iri. Bironius hoc lenocinio & titillatione vehementer captus, Picotio retulit de re ista, in Gallia opportunius plura auditurum. Militaris est parœmia, vrbem aut arcem ad colloquium paratam penè pro dedita haberi.

Ville & fort qui parlemẽte est à demy rendu.

Ille redux oblatum à Rege coniugium despexit, se non nisi principe nupta dignum esse ratus. Pax, quam sacramento Regis vicarius sanxerat, infesta erat homini irrequieto & bellicosissimo, qua gloria sua inueterasceret, vt ferrum si non teratur squallet rubigine, aliud quærendum regnum nouus Alexãder deliberat. At opus erat aliquo veterano, qui subdolè & tacitè nefarium negotium texeret, nullus aptior visus est Finæo illo, qui versare dolos, perficere, & tegere sciret, vt qui in aula rerum multarum varius artifex consenuerat, Finæum angustiæ rerum, & cũ proceribus dissidia ab aula abalienauerant. Bironius ocyus dicto hominem ad vota ad eas quas meditabatur artes, faberrimè effictum & obsequentem inuenit, habita inter eos fide silentij, ad Ducem Insubriæ curialem sacerdotem, ad Comitem Fuentium Mediolani agentem Cistercium monachum, Picotium vero in Hispaniam mittit. Finæus paulo post Taurinum pergit, atque hinc Mediolanum, vbi Picotius Hispania redux

opportunè sistitur. Coeunt simul Dux Insuber & qui apud eum est Hispanus orator, Comes Fuentius, Finæus, & Picotius, in illo penitissimo consessu, vt arctiore vinculo Bironium sibi obstringerent, deliberatum de nuptiis natæ Ducis cum illo, in dotem quinquies centum millibus aureis attributis, cum omni iure prætenso in ducatu Burgundico, his prelibatis quod sceleris caput fuit, initum consilium de inuadendo regno Galliæ, Allobrogis & Fuentij copulatis viribus, quò tanta vi & tempestate bellica irrumperent, vt iam de reposcendo marchionatu non esset Regi cogitandum. Hæc omnia & deteriora struebantur, bello Allobrogico æstuante, composito Lugdunensi pace (vt suprà dictum) conscius Bironius Regem de Finæi artibus collocutionibusque, vt aliquid subolfecisse audiit anteuertendam delationem putauit. Regi vltrò confitetur de coniugio cum Allobrogica heroide nonnihil egisse, ab eo alieniorem factum ob negatam præfecturam arcis Secusianæ, rogare veniam temerè actorum, pœnitere & dolere admodum in hæc errata incidisse. Rex qui seriò pœnitentem, atque admissa integrè fassum crederet, ignouit ea lege ne deinceps quidquam simile auderet. sed qui semel modestiæ fines transiliit eum grauiter impudentem esse oportet, Bironius redit ad occultam fœderationem, denuò cum hostibus paciscitur, Finæo internũcio ac adolescẽte nomine Renaseo. Finæo eumde Renaseo non satis iuta fides esset ab

M. D. CII. illo ad Allobrogem missus vt Vrias à Dauide in castra Hebræorum, qui captiuitatis propriæ tabellarius erat, indicta causa in vincula coniicitur. Finæus Mediolano per Heluetios, Rhætosque deuio itinere in Galliam subrepit, cœptis nihilominus Bironius non absistit, Baronem Lucium sibi addictissimũ, in vicem Finæi sufficit. Finæus æmuli consortio offensus, alterique rem creditã, nonnihil effutiit, quo intellecto iubetur Regi se sistere, Bironium de vadimonio ad Aulam admonet: ille Finæo dat in mãdatis, vt epistolas & scriptiones omnes exureret, ab his fatum suum pẽdere (imprudens qui manu exaratas sua ipse manu nõ exusserat) vt quos habuerat viæ comites ad Insubrem & Fuentium missos faceret; paucis Regẽ adiret, ne vltrà de Renazeo anxius esset & ab illo metueret, putaret sublatum, pararet se ad iracundiam Regis, quæ vt vitrea est, sedari posset, si profectionẽ trãsalpinam, peregrinatione ad virginem Lauretanam excusaret. dumque Mediolani ab itinere se reficit, de coniugio Bironij cum tertia filia Ducis Insubrię perfunctoriè sibi facta verba, quæ cum relata fuerint ad Bironium, non audientem fuisse, & fastidiisse alienigenæ nuptias expectatione earum, quas Rex non impares, sed forma & dote luculentas obtulerat, sic Bironius ad demulcendum Regem Finæum erudiebat, at ille more auium quæ nostras voces conari docentur, alieno ore loqui, ac ex commentariis fari, & imperata dicere non didicerat, Rex Finæo non so-

Bironij ad Finæum de Rege adeundo præcautiones.

M. D. CII.

sũ veniã flagitiorũ & salutem, sed detegendæ cõiurationis summa prçmia, opes, fastigia dignitatum pollicetur, & si verax sit, vltrò quæ petierit concessurũ. Finæus hac spõsione Regẽ adit, semotis arbitris penitissimo colloquio omnẽ seriẽ consiliorũ explicat, epistolas, scriptiones mutuas Bironij & fœderatorũ tradit, eo ipso tẽpore Baroni Lucio in aula agenti, & ad omnes rumusculos aurito, vt Rex omnẽ suspicionem depelleret, profitetur plurimum recreari, quod per Finæum intellexisset, Bironium à prauis rumoribus, quibus malignè aspergebatur, immunem esse, vtque res occultior foret, Finæus ipse Bironio rescribit, nec verbulum sibi excidisse, quo fama eius inquinari, & deteriore loco apud Regem esse possit, his præstigiis delusus Bironius, securè agebat, sola euocatione ad Aulam territus, ista interseri oportuit, ne res digna scitu nesciretur. Ille ergo 13. Iunij malo pede, sexta matutina ad regiam Bellæi-Fontis accessit, in viretis Rex obambulabat, tam dubius de aduentu eius, vt dum limen tereret Bironius, vni ex Aulicis proceribus diceret, *non veniet ille, profectò non veniet:* vix ea fatus, cum se in conspectum dedit Bironius, Regemque ter poplite flexo salutat: cui Rex opportunè & ex voto aduenisse, quem vltrà detrectantem & procrastinantem erat pertracturus, ille pluribus moram excusat, dehinc vbi in aliud viridarium semotus, Rex acceptos de illo rumores explicat, admonetq;, vt vera confitẽti existimationis, dignitatis

Aduentus Bironij ex insperato ad Regiam Fõtis-Bellæi.

M. D. CII.

securitatem vitæque incolumitatem pollicetur, vice versa si fateri renuit & perneget, vel propria manu reum peracturum, nec vltrà fore locũ veniæ. Bironius minus demissè respondet se insontem non venisse, vt crimen depelleret, sed vt de delatoribus sibi constaret, post meridianum epulum, Regem obambulantẽ in maiori triclinio repetit, sermone aggreditur, cui ostentãs suum ex marmore ingens & armatum simulachrum, specie triumphantis, his verbis compellat, *Hen? gẽtilitie* (sic Reges principes Tribunos militũ summosq; regni administros nuncupãt) *si me Rex Hispanus sic armatum, sic galea, lorica & ense fulgurantem viderit, quid dicturum putes?* cui Bironius, haud multum te pertimesceret: verbo illo despicabili & temerario Rex exasperatus, toruè aspexit, quo truci oculo vulneratus Bironius mollire dictũ nititur, addiditque loquutũ de statua, quã Hispanus vt saxũ inanimatũ haud timeret. Dimisso colloquio, Rex in intimũ lararium sese abdidit, in quod paulò post accito Bironio, omnibus semotis clã obtestatur vt omnẽ noxã aperiat, condonare illã, nulliq; errata proditurũ. Obsecrationib⁹ nõ mouetur, fallaci fiducia nihil à Finæo detectum, manusq; suæ symbola ab eo exusta. vt ab inuito arcana eruere Rex non potuit, submittit Suessioneum Comitem, qui omnibus illecebris, pollicitationibus, & sacramentis negantem ad verum adigat, perstat ille se insontem, nulli plus quàm Regi dicturum, nullo locupletiore teste constare sibi

Regis verba ad Bironiũ.

Bironij audax responsum.

ſibi conſcientiam, quàm ſemetipſo, anxiari plurimum quod apud Regem ſua fides ſit in ancipiti, qui eam toties effuſo ſanguine ſanxerit. Rex vt præſenſit ineluctabilem pertinaciam hominis, à rerum capitalium iuridicis, qui noxalem omnem litem clam & ſemotè diſcuſſerant rogat, num Bironius priuatis ſcriptionibus liquido reus ſit, & peragi poſſit, capitiſque pœnam ſit promeritus; obteſtatus apud illos non eſſe carcere includendum, qui ex illo inſons ſolutus, ſi poſſit vltus ſit; reſponſa fuere prudentum, ſumma capitis minutione expiandum facinus. Iura enim eadem ſeueritate ſceleris voluntatem, qua effectum puniri voluerunt, ridiculum enim, & illecebram eſſe ad peccandum quia res forte perfecta non fuerit, non ſit punienda, perinde quaſi exitus rerũ non hominum conſilia vindicentur; nam qui venenum dedit, ſed vim ſuam remixtum cibo perdidit, venenum illud dando nihilominus ſe obligauit, etiam ſi non nocuit nec minus latro eſt cuius oppoſita veſte telum eluſum eſt, omnia quippe ſcelera etiam ante effectum operis, quãtum culpæ ſatis eſt, perfecta ſunt. Bironius more Phrygum ſerò ſapiens, iam ſepto incluſus, alta mente cõcoquebat, quò dilabi poſſet, inerti cogitatione & opera vt qui omnium oculis obſeruaretur, nec veſtigium figebat, niſi comitantibus qui fugiturum erant comprehenſuri; at quæ illi ingenita erat audacia metum adimit, poſt ſerotinas epulas in Regiam reuertitur, à ſorore

Iuridicorũ reſponſa de Bironij ſcelere.

Seneca cap. 7. non cadere iniuriam in ſapientem.

M.D.CII.

cui præfectus erat Pralinus traditur, biduo post, infero flumine Lutetiam vtrique deducuntur, mox in arcem Antonianam qui primorum honorificus, sed vt ipsi Bironio exitialis est carcer. Bironius toto nauali itinere subnubila & contracta fronte, oculis solito magis trucibus, pertinaci silentio minas & iram præcordiis tegens, nihil epularum delibauit; contra Aruerniæ comes eo vultu, ea animi procacia & dicteriis quibus liber assueuerat, loquutus & pransus est, præsago animo carcerem illum libertatis suæ momentaneum esse impedimentum, eo ipso vespere Rex Lutetiam aduenit, liberius crebriusque repetitis acclamationibus à plebe, plausu & ouationibus exceptus (nam Regum quotidianus in publicum progressus, minus verêdos & stupendos sed charius amatos vulgo facit.) Burgūdiæ meruēs Rex, ne ambacti & cliētes Bironij audita sorte captiui, hostibus limitē regni & munitissimas arces proderēt, præmiserat Marescallum Lauardinū cū copiis, quæ celeritate, forte praua eorum consilia anteuertunt, quodque mens scelesta cogitauisset manu exequi vetuerunt, non tam muris & turritæ arci Antonianæ Rex cōfidebat, quàm vel Argo oculatiorib. custodibus, alternabāt illi vices, neue ex vigiliis custodia incuriosior, aut sōnus tot noctib. vigilatis subreperet, recētibus mutabātur, obtusis cultris mensa instruebatur, sed his ferculis epulisatq; ordine ministrātiū, quo in mera libertate, & summis honorib. solebat

M.D.CII. Bironius, assueuit paulatim tecto, Senecæ vernacula editione ad ferendas ærumnas animum præmuniebat, satietatem lectionis alea & picta charta exhilarabat, interdum mortem Stoica constantia despicere, ridere fortunæ insultus, ac eam lacessere, ita tamen vitæ cupidus, vt non nisi prælibatis esculentis & poculentis vteretur, nescius sortis futuræ, quasi fatum illi à toxico non à securi immineret, qui minus nocentem credebant, bellicæ virtutis memores, noxam exilio aut potius extera militia & missione in Turcas expiandam: in Mercolij recens mortui nullum dignius sufficì posse, Barbaros Europa deiecturum, denique tam bellicosum caput seruandum esse, ea tamen cautela vt regno in posterum nec formidabile nec exitiale esset: leuitas illa consiliorum quàm damnosa fuisset, prudentes viderint, nam quis solutum custodia, iturũ potius in Hungariam, quàm ad Allobroges & Hispanos idoneum sponsorem vàdemque dedisset? quis Leonem cauea & retibus emissum, ex herili conuictu mansuetiorem fore crederet? alij perpetuo carcere continendum, sed feræ intractabilis difficilis est custodia; vel custos corrumpitur, vel diuturnitate segnius seruatur, vel amicorum conspirationibus, scala, fune iniecto, facto hiatu in pariete, captiuus elabitur, vt nostra ætas ne auorum memoriam repetam, furtiuis his effugiis tota scatet, vel quod luctuosius ex supplici fit minax, ex captiuo seditionis caput & dux latronum, ve-

nena aspidibus mortuis sunt elãguida & nocere desinunt, sic sola mors furentium arma & væsaniam contundit: vt fama centum linguis gatrula est, & solers ad comminiscendum, per circumforaneos Epistola deprecatoria veniæ, seu à Bironio ad Regem scripta legebatur, quam vt fictitiam pro germana, posteris tradere mihi religio fuit, qui vernaculè scripserunt eam recensuere, ego nec paginam inserere volui, vt quæ mẽdax & commentitia mihi visa sit, vel certe eo potissimũ cum tota nihil Bironianæ locutionis habeat, composita sit ad veniam, ad demississimum obsequium, quodque in mentem & oculos Bironij nunquam incidit, lachrimas contineat, quæ si veræ fuissent, his Rex emolliri pectus suum passus esset, quodque seueritati nolens inuitusque præbuit, quàm multo lubentius pœnitentiæ non fictæ dedisset: Gentiles Bironij, capta occasione secessus regij in D. Mauri castro, ad genua Regis deprecantes prouoluuntur, ex his fuere prioris notæ, Forcius vnus ex quatuor satellitij præfectis Regi veterana & fida opera notissimus, Comites de Roussi, noui castri, domini de Themines, Salignaci, sancti Angeli alijque plures, quos humi deiectos in pedes erigi Rex iubet. Forcius vice omnium sic deprecatur, Nobis persuasum (Domine) postulata nostra te non auersurum, ea facimus proni in genua, vel centena millia hominum quos toto regno habes deuotissimos, id ipsum obnixè deposcunt: At nos submissè veniam, cle-

Falso Epistola Bironio tribuitur.

Gentiles Bironij apud Regem capiti suo deprecantur.

Deprecatio gentilium Bironij Forcio agente.

M.D.CII.

mentiam, (non vt ille infœlix quam iactat iustitiam) efflagitamus, quotidiana & dominica prece admonemur, offensas condonare vt à numine nostræ nobis condonentur, quod imperas, quod regno potiris, non opis humanæ est, numini totum acceptum referre te æquum est, nulla alia virtute regia celsitudo magis elucescit, quam Clementia, captiuo non fastigia honorum salua cupimus, non libertatem sed ærumnosam in perenni custodia vitam, quotquot adsumus gentiles sui deposcimus, factum perhorrescimus, infectum lætamur: O nunquam satis deuouenda illius ambitio, & cæca cupiditas, quæ illum transuersum egit: at Clementissime Rex ignouisti nocentioribus, ne nos suum genus, imaginibus auitisque titulis clarum, & recenti gloria te auspice & largitore inclytum, ignominiæ nota aspersos patere, cuius fuliginem nulla ætas delebit. Iterum vota nostra ex imis visceribus, singultusque alto pulmone erumpentes ne despice, bonus esto deprecantibus, non de pristino statu & honoribus repetendis interpellamus, veniam non summum ius deprecamur, nemo nostrum inficiatur audax & summum scelus, sed quod sua, patrisque in te regnumque præclara facinora, ea sint nota & numero, vt obliterare promereantur, infectum est quod voluit, quod molitus est prudentia tua elusum, at quam præstitisti clementiam hostibus, post ausum patratumque facinus, eam ob cogitatum Bironio non nega, nostra sunt hæc vo-

ta, lachrymæ & suspiria, quibus te propitium & exoratum fore non abnuimus. Rex toties prouolutos in genua, erectos esse iubet ac deprecantibus talia retulit. *En fidissimi procerum, quæ pro Bironio postulata facitis, nunquam auersus & aliena aure detrectabo, æquior ipse qui antecesserunt Regibus; illi iracundè nimium & inexorabili ingenio, non solum amicis & agnatis principum, aurem facilem negarunt, sed parentes ipsos pro liberis, germanos pro fratribus, deprecari sibique hoc nomine esse molestos vetuerunt: Franciscus II. auunculi Principis Condai vxorem, pro capite mariti deprecantem non tulit, Bironio quam postulatis clementiam, si impertiar, in regnum sauus sim, si in me vnum priuata esset noxa, quam vltrò vel non rogatus ignoscerem, vt seriò & cordatè illi quod ad me singulare est, impune esse volo, sed de publica quiete, statu & incolumitate regni & liberorum potissimum agitur, mihi ignauo parenti mea proles, posterique meritò exprobrarent, quod nascens malum & in dies inualescens segnis & vecors inclementi clementia tulerim, quid de eo P. Conscripti statuãt expectate, vt sit insons & falsò reus, summopere exopto, adeste, succurrite, quousq; vobis reũ esse maiestatis læsa constiterit, ab hinc cauete ne quo illum fortè prosequimini, immoderatus amor, meum vobis adimat. At vestra inanis est caussatio & metus, de existimationis iactura, infamia sua erit non generis, quod exemplo domestico vobis probatum faciam: Connestabilis S. Pauli, Dux Nemorosi (in quorum ego ditiones*

Regis ad Bironij agnatos responsio.

M.D.CII. *successi) quod capite vterque casus sit, nihil ad me gentemque meam noxa aut fama deterioris defluxit, ille de quo nũc memini, Condæus auunculus improuiso fato Francisci II. caput iam damnatum & secandum postridie, saluum fecit, ideoque vobis gentilibus Bironij, nusquam probro vertetur, si de reo secũdum leges patrias iudicium feratur, vobis fama & res salua manebunt, amplioresque accrescent, si fidi & obsequentes (quod non diffido) permanseritis, ac tantum abest, vt munia publica quæ summa habetis, immunita vobis esse velim, quin si ampliora caduca fiant, vltro sim adiecturus.* Hæc vbi Rex fari desiit Forcius addidit; O Rex hoc nobis saltem solatij superest, vt in tuam personam sceleris reus non sit; subiecit Rex. *Vt ita Iuridicis liqueat operam date, idem ego præstabo.*

Bironius qui Gallici Patriciatus summa dignitate paulo antea insignitus fuerat, non nisi à Senatu Lutetiano, (qui peculiaris est ad causas duodecim parium Franciæ) erat iudicandus, de more iudiciorum indictum P. Conscriptis, vt ex dignitate accusati, grauitate noxæ ius dicant, ac prætermissis forensibus huic vni capitali controuersiæ disquirendæ dant operam: de tota re inquirenda deliguntur, Achilles Harlæus Antistes Curiæ, Nicolaus Poterius alter ab illo, Stephanus Floridus, & Philbertus Turinus, veterani Senatores: In arce Antoniana Bironius de capite causam agit, scriptionibus propria manu exaratis, testibusque, imò ore suo reus

peragitur, ille enim primo frigidè & cũctanter ad quæsita respõdere, sed quæ in eo erat iactantia vbi incaluit, plura effutiit, quam ad damnandum necesse esset. Nam in summis quibus perfungebatur honoribus, liberrimè fari & omnia ad libitum agere didicerat, ita his moribus assueuerat, vt vinctus aliam personam induere nequierit. ad frontem (quod vocant pragmatici) adductis testibus, vbi Finæum conspexit, quem nulla acie, nullis castris territum omnes ferunt, valdè commoueri & contremiscere cœpit, rogatus nunquid in eum ad eleuandum testimonium profiteri vellet; vt demulceret, respõdet eum habere pro amico inclytæ nobilitatis ac existimationis viro, sed dicto ocyus vbi testimonium Finæi audiit, plusquam dici possit conuiciorum plaustra in eum ingerit, omnibus diris hominem deuouet, calumniari, cauillari, fallere, mentiri, omnes malas & magicas artes didicisse & docuisse, proprium & de consuetudine esse Finæi: ille contra veritatem testimonij astruere, dolere plurimum cogi, publicæ quietis causa in eum summa crimina confiteri, sed quæ vera sint, vtque fidem & pondus dictis adderet, Finæus à primo filo ad summam telam omne machinamentum detegit. Bironius, vt Finæi tanquam vnius singularem vocem dilueret & eluderet, inclamat, Renazeo teste si extaret falsi reum fore Finæum, vix ea fatus, tãquam Mercurius è machina producitur Renazeus, vt illum vidit quem è vita sublatũ credebat, M.D.CII.

M.D.CII.

amplius trepidare, & angi de salute cœpit: At miraculo tribui oportet, vt ille tam arctè vinctus in Insubria & vigilantissimè asseruatus, corruptis custodibus redierit in Galliam, quo reduce & vno teste, nulla altiori indagine Bironio capitis iudicium statuitur: ex veteri Galliæ instituto paribus Franciæ vadimonium dicitur, vt dicta die iudicio intersint, ritus magis colendæ vetustatis, quàm necessitatis, quandoquidem ex laicis patriciatibus, quinque regno coaluerunt, alter alienæ ditioni subest, capitali lite instructa iubetur sisti Bironius, diluculò Montignius Antonianam arcem subit, excitatum, circa comam & vestes occupatum offendit, euocari in Curiam denunciat, sibique indictum vt eum deducat, ille supremum ratus esse diem, ferali nuncio non parum angitur, nihilò moratus rheda cum Montignio ad littus Sequanæ deuehitur, lembo instrato desuper peristromate, infero flumine ad Curiam defertur, ne qua vis aut tumultus fieret aditus & ripæ ad Sequanam, satellitio Heluetiorum præmuniuntur, ex scapha in palatinam insulam eductus, conquiescit in triclinio donec euocetur, paulo post in maiorem cameram (quam ab auratis laquearibus auream nuncupant) adductus iam non illo sublimi & liliato solio sedet, quo Pares & ipse paulo antè hac dignitate insignitus sedebat, præcone bellicæ suæ virtutis fisci aduocato, sed nunc versa pagina, reus humili & libitinaria sella sedens,

Deducitur Bironius in Curiam.

causam dicit & quem habuit buccinatorem illustrium facinorum regium cognitorem nunc scelerum experitur vindicem. Cancellarius qui vrnam iudicij mouebat, interpellat de obiectis criminibus, ille non assuetus huic militiæ, purpura fulguranti Senatorum acrius terretur, quàm vel si totus orbis in eum ruat. At vbi ex pauore animum recepit, non imperitè vim à capite suo depulsat, ille enim extemporanea facundia, ad lenitatem animos iudicum inflectere vehementer admodum, & si fas dicere, oratoriè enixus est. Hoc me, inquit, (P.Conscripti) solatur & recreat, vt causam capitis dicam apud iudices, qui mea in Regem regnumque summa officia sciunt, neminem latet, quantis vitæ periculis Bironius, è faucibus Hispanorum iam spe ipsa deuoratum regnum eripuerit, quoties caput suum per tela & hostes obiecit, toto corpore ferrum excepit, vt tandem in has antiquas & augustas sedes, ex fortuito & conductitio Turonum hospitio Senatus rediret, me vindice factio Hispanica concidit, quod iam non peregrini estis, sed laribus vestris restituti, quod Lutetia iam non vacua est & famelica, Ibericis mancipijs vectigalis, Bironij non paruus est labor (impetus animi, præceps iracundia, audacem in loquendo fecere). At verba & sensa mea arguuntur, adeò sum factorum innocens, manus proterua fortè nefaria scripsit, sed fœlicissimè pugnauit,

Oratio Bironij ad P. Conscr.

M.D.CII.

cui præfectus erat Pralinus traditur, biduo post, infero flumine Lutetiam vtrique deducuntur, mox in arcem Antonianam qui primorum honorificus, sed vt ipsi Bironio exitialis est carcer. Bironius toto nauali itinere subnubila & contracta fronte, oculis solito magis trucibus, pertinaci silentio minas & iram præcordiis tegens, nihil epularum delibauit; contra Aruerniæ comes eo vultu, ea animi procacia & dicteriis quibus liber assueuerat; loquutus & pransus est, præsago animo carcerem illum libertatis suæ momentaneum esse impedimentum, eo ipso vespere Rex Lutetiam aduenit, liberius crebriusque repetitis acclamationibus à plebe, plausu & ouationibus exceptus (nam Regum quotidianus in publicum progressus, minus verêdos & stupendos sed charius amatos vulgo facit.) Burgũdiæ metuẽs Rex, ne ambacti & cliẽtes Bironij audita sorte captiui, hostibus limitẽ regni & munitissimas arces proderẽt, præmiserat Marescallum Lauardinũ cũ copiis, quæ celeritate, forte praua eorum consilia anteuertunt, quodque mens scelesta cogitauisset manu exequi vetuerunt, non tam muris & turritæ arci Antonianæ Rex cõfidebat, quàm vel Argo oculatiorib. custodibus, alternabãt illi vices, neue ex vigiliis custodia incuriosior, aut sõnus tot noctib. vigilatis subreperet, recẽtibus mutabãtur, obtusis cultris mensa instruebatur, sed his ferculis epulisatq; ordine ministrãtiũ, quo in mera libertate, & summis honorib. solebat

M.D.CII. Bironius, assueuit paulatim tecto, Senecæ vernacula editione ad ferendas ærumnas animum præmuniebat, satietatem lectionis alea & picta charta exhilarabat, interdum mortem Stoica constantia despicere, ridere fortunæ insultus, ac eam lacessere, ita tamen vitæ cupidus, vt non nisi prælibatis esculentis & poculentis vteretur, nescius sortis futuræ, quasi fatum illi à toxico non à securi immineret, qui minus nocentem credebant, bellicæ virtutis memores, noxam exilio aut potius extera militia & missione in Turcas expiandam: in Mercolij recens mortui nullum dignius sufficì posse, Barbaros Europa deiecturum, denique tam bellicosum caput seruandum esse, ea tamen cautela vt regno in posterum nec formidabile nec exitiale esset: leuitas illa consiliorum quàm damnosa fuisset, prudentes viderint, nam quis solutum custodia, iturũ potius in Hungariam, quàm ad Allobroges & Hispanos idoneum sponsorem vademque dedisset? quis Leonem cauea & retibus emissum, ex herili conuictu mansuetiorem fore crederet? alij perpetuo carcere continendum, sed feræ intractabilis difficilis est custodia; vel custos corrumpitur, vel diuturnitate segnius seruatur, vel amicorum conspirationibus, scala, fune iniecto, facto hiatu in pariete, captiuus elabitur, vt nostra ætas ne auorum memoriam repetam, furtiuis his effugiis tota scatet, vel quod luctuosius ex supplici fit minax, ex captiuo seditionis caput & dux latronum, ve-

M.D.CII.

nena aſpidibus mortuis ſunt elãguida & nocere deſinunt, ſic ſola mors furentium arma & væſaniam contundit: vt fama centum linguis garrula eſt, & ſolers ad commini ſcendum, per circumforaneos Epiſtola deprecatoria veniæ, ſeu à Bironio ad Regem ſcripta legebatur, quam vt fictitiam pro germana, poſteris tradere mihi religio fuit, qui vernaculè ſcripſerunt eam recenſuere, ego nec paginam inſerere volui, vt quæ mẽdax & commentitia mihi viſa ſit, vel certe eo potiſſimũ cum tota nihil Bironianæ locutionis habeat, compoſita ſit ad veniam, ad demiſſiſſimum obſequium, quodque in mentem & oculos Bironij nunquam incidit, lachrimas contineat, quæ ſi veræ fuiſſent, his Rex emolliri pectus ſuum paſſus eſſet, quodque ſeueritati nolens inuituſque præbuit, quàm multo lubentius pœnitentiæ non fictæ dediſſet: Gentiles Bironij, capta occaſione ſeceſſus regij in D. Mauri caſtro, ad genua Regis deprecantes prouoluuntur, ex his fuere prioris notæ, Forcius vnus ex quatuor ſatellitij præfectis Regi veterana & fida opera notiſſimus, Comites de Rouſſi, noui caſtri, domini de Themines, Salignaci, ſancti Angeli alijque plures, quos humi deiectos in pedes erigi Rex iubet. Forcius vice omnium ſic deprecatur. Nobis perſuaſum (Domine) poſtulata noſtra te non auerſurum, ea facimus proni in genua, vel centena millia hominum quos toto regno habes deuotiſſimos, id ipſum obnixè depoſcunt: At nos ſubmiſsè veniam, cle-

Falſo Epiſtola Bironio tribuitur.

Gentiles Bironij apud Regem capiti ſuo deprecantur.

Deprecatio gentilium Bironij Forcio agente.

M.D.CII. mentiam, (non vt ille infœlix quam iactat iustitiam) efflagitamus, quotidiana & dominica prece admonemur, offensas condonare vt à numine nostræ nobis condonentur, quod imperas, quod regno potiris, non opis humanæ est, numini totum acceptum referre te æquum est, nulla alia virtute regia celsitudo magis elucescit, quam Clementia, captiuo non fastigia honorum salua cupimus, non libertatem sed ærumnosam in perenni custodia vitam, quotquot adsumus gentiles sui deposcimus, factum perhorrescimus, infectum lætamur: O nunquam satis deuouenda illius ambitio, & cæca cupiditas, quæ illum transuersum egit: at Clementissime Rex ignouisti nocentioribus, ne nos suum genus, imaginibus auitisque titulis clarum, & recenti gloria te auspice & largitore inclytum, ignominiæ nota aspersos patere, cuius fuliginem nulla ætas delebit. Iterum vota nostra ex imis visceribus, singultusque alto pulmone erumpentes ne despice, bonus esto deprecantibus, non de pristino statu & honoribus repetendis interpellamus, veniam non summum ius deprecamur, nemo nostrum inficiatur audax & summum scelus, sed quod sua, patrisque in te regnumque præclara facinora, ea sint nota & numero, vt obliterare promereantur, infectum est quod voluit, quod molitus est prudentia tua elusum, at quam præstitisti clementiam hostibus, post ausum patratumque facinus, eam ob cogitatum Bironio non nega, nostra sunt hæc vo-

M.D.CII.

ta, lachrymæ & suspiria, quibus te propitium & exoratum fore non abnuimus. Rex toties prouolutos in genua, erectos esse iubet ac deprecantibus talia retulit. *En fidissimi procerum, quæ pro Bironio postulata facitis, nunquam auersus & aliena aure detrectabo, æquior ipse qui antecesserunt Regibus; illi iracundè nimium & inexorabili ingenio, non solum amicis & agnatis principum, aurem facilem negarunt, sed parentes ipsos pro liberis, germanos pro fratribus, deprecari sibique hoc nomine esse molestos vetuerunt: Franciscus II. auunculi Principis Condai vxorem, pro capite mariti deprecantem non tulit, Bironio quam postulatis clementiam, si impertiar, in regnum sauus sim, si in me vnum priuata esset noxa, quam vltrò vel non rogatus ignoscerem, vt seriò & cordatè illi quod ad me singulare est, impune esse volo, sed de publica quiete, statu & incolumitate regni & liberorum potissimum agitur, mihi ignauo parenti mea proles, posterique meritò exprobrarent, quod nascens malum & in dies inualescens segnis & vecors inclementi clementia tulerim, quid de eo P. Conscripti statuãt expectate, vt sit insons & falsò reus, summopere exopto, adeste, succurrite, quousq; vobis reũ esse maiestatis læsa constiterit, ab hinc cauete ne quo illum fortè prosequimini, immoderatus amor, meum vobis adimat. At vestra inanis est caussatio & metus, de existimationis iactura, infamia sua erit non generis, quod exemplo domestico vobis probatum faciam: Connestabilis S. Pauli, Dux Nemorosi (in quorum ego ditiones*

Regis ad Bironij agnatos responsio.

M.D.CII. *successi) quod capite vterque casus sit, nihil ad me gentemque meam noxa aut fama deterioris defluxit, ille de quo nũc memini, Condæus auunculus improuiso fato Francisci II. caput iam damnatum & secandum postridie, saluum fecit, ideoque vobis gentilibus Bironij, nusquam probro vertetur, si de reo secũdum leges patrias iudicium feratur, vobis fama & res salua manebunt, amplioresque accrescent, si fidi & obsequentes (quod non diffido) permanseritis, ac tantum abest, vt munia publica quæ summa habetis, immunita vobis esse velim, quin si ampliora caduca fiant, vltrò sim adiecturus.* Hæc vbi Rex fari desiit Forcius addidit; O Rex hoc nobis saltem solatij superest, vt in tuam personam sceleris reus non sit; subiecit Rex. *Vt ita Iuridicis liqueat operam date, idem ego præstabo.*

Bironius qui Gallici Patriciatus summa dignitate paulo antea insignitus fuerat, non nisi à Senatu Lutetiano, (qui peculiaris est ad causas duodecim parium Franciæ) erat iudicandus, de more iudiciorum indictum P. Conscriptis, vt ex dignitate accusati, grauitate noxæ ius dicant, ac prætermissis forensibus huic vni capitali controuersiæ disquirendæ dant operam: de tota re inquirenda deliguntur, Achilles Harlæus Antistes Curiæ, Nicolaus Poterius alter ab illo, Stephanus Floridus, & Philbertus Turinus, veterani Senatores: In arce Antoniana Bironius de capite causam agit, scriptionibus propria manu exaratis, testibusque, imò ore suo reus

peragitur, ille enim primo frigidè & cũctanter ad quæsita respõdere, sed quæ in eo erat iactantia vbi incaluit, plura effutiit, quam ad damnandum necesse esset. Nam in summis quibus perfungebatur honoribus, liberrimè fari & omnia ad libitum agere didicerat, ita his moribus assueuerat, vt vinctus aliam personam induere nequierit. ad frontem (quod vocant pragmatici) adductis testibus, vbi Finæum conspexit, quem nulla acie, nullis castris territum omnes ferunt, valdè commoueri & contremiscere cœpit, rogatus nunquid in eum ad eleuandum testimonium profiteri vellet; vt demulceret, respõdet eum habere pro amico inclytæ nobilitatis ac existimationis viro, sed dicto ocyus vbi testimonium Finæi audiit, plusquam dici possit conuiciorum plaustra in eum ingerit, omnibus diris hominem deuouet, calumniari, cauillari, fallere, mentiri, omnes malas & magicas artes didicisse & docuisse, proprium & de consuetudine esse Finæi: ille contra veritatem testimonij astruere, dolere plurimum cogi, publicæ quietis causa in eum summa crimina confiteri, sed quæ vera sint, vtque fidem & pondus dictis adderet, Finæus à primo filo ad summam telam omne machinamentum detegit. Bironius, vt Finæi tanquam vnius singularem vocem dilueret & eluderet, inclamat, Renazeo teste si extaret falsi reum fore Finæum, vix ea fatus, tãquam Mercurius è machina producitur Renazeus, vt illum vidit quem è vita sublatũ credebat,

causam dicit & quem habuit buccinatorem illustrium facinorum regium cognitorem nunc scelerum experitur vindicem. Cancellarius qui vrnam iudicij mouebat, interpellat de obiectis criminibus, ille non assuetus huic militiæ, purpura fulguranti Senatorum acrius terretur, quàm vel si totus orbis in eum ruat. At vbi ex pauore animum recepit, non imperitè vim à capite suo depulsat, ille enim extemporanea facundia, ad lenitatem animos iudicum inflectere vehementer admodum, & si fas dicere, oratoriè enixus est. Hoc me, inquit, (P. Conscripti) solatur & recreat, vt causam capitis dicam apud iudices, qui mea in Regem regnumque summa officia sciunt, neminem latet, quantis vitæ periculis Bironius, è faucibus Hispanorum iam spe ipsa deuoratum regnum eripuerit, quoties caput suum per tela & hostes obiecit, toto corpore ferrum excepit, vt tandem in has antiquas & augustas sedes, ex fortuito & conductitio Turonum hospitio Senatus rediret, me vindice factio Hispanica concidit, quod iam non peregrini estis, sed laribus vestris restituti, quod Lutetia iam non vacua est & famelica, Ibericis mancipijs vectigalis, Bironij non paruus est labor (impetus animi, præceps iracundia, audacem in loquendo fecere). At verba & sensa mea arguuntur, adeò sum factorum innocens, manus proterua fortè nefaria scripsit, sed fœlicissimè pugnauit,

Oratio Bironij ad P. Conscr.

M.D.CII. fœlicitas tot gestorum, deleat infœlicitatem temetè scriptorum, in mentem incidère prauæ cogitationes, vt cui à vanis ludificationibus mens syncera non est & immunis, sed dies & pœnitentia ademerũt, si mens cruenta, manus sicca fuit, cogitationis nemo pœnam sustinet, & in omni scelere non tam voluntas quàm euentus spectandus est: nam si vlcisci fas est sensa & cogitata mentis, hoc est plerumque somnia & vertigines, quis rogo mortalium immunis à noxa fiet? quis incestam dicet, quæ sine stupro cupiit stuprum? cereus est animus, mens lubrica & aura mobilior, quod malus genius suasit, bonus & tutelaris repentè erasit, nec hominum consilia vindicari solent, nisi saltem tentato conatu, at quos ego motus, quas turbas concitaui, quas molitiones struxi? num prodidi hostibus, quibus imperabam munitissimas arces? num occultè conscripsi militem? num in Anglia? num apud Heluetios? nouissimis legationibus fidem fefelli, extraneis me addixi? aut quid aliud nefarium egi? potui non adesse, copiam mei non facere, castris inexpugnabilibus me tueri, cum finitimis & liminaribus accolis fœdus pacisci, ad eos si male conscius fuissem me recipere, summis honoribus accipi, sed fidem fallere, patriam Regemque prodere, transfugam esse, Bironius exhorruit, & agere quæ in aliis tam sæuerissimè, bellis ciuilibus vindicauit, bona conscientia magis quàm satellitio septus veni,

propria errata quæ Regis lenitas obliterauit, iam non ad censuram sunt reuocanda, erranti fuit medicina confessio, fiducia est, tot mea in Galliam summa officia, præclara facinora vobis memoria non excidisse, quod si ea cum perperam actis ponderentur, merita præualebunt, vel si tacuerim, mea tot mihi vulnera patrocinantur, regiam Clementiam & iudicum indulgentiam poscunt, eam mihi non negatam iri confido, quæ deteriora ausis concessa fuit, de Senatu tamen spes fidesque mihi quàm de Rege certior, quandoquidem effusissimam illam in me beneuolentiam, nunc acerrimo odio mutauit, & sæuum esse in Bironium putat genus esse misericordiæ. Facundum, rerum angustiæ fecerunt, quem sceleris magnitudo patroni ope destitutum esse voluit, cum in crimine maiestatis, opera, argutia, calliditas omnisque cautio forensis superuacua sit, quamquam teste oratore summo, nemini vnquam maiores nostri patronum deesse voluerint, ideo Bironio, togati monitoris ope destituto, priuatim causam dicere duabus clepsydris fas fuit, ac tandiu pro capite suo egit, vt cum instaret meridies, in proximum diem forensem intercalari dominico iudicium dilatum sit, qua fuit ille expedita & militari facundia, non parum animos concitauit & inflexit, visusque misericordia dignus, nisi Regis regnique salus quæ suprema lex est, vetuisset, iam alto die in arcem Antonianam reducitur, visusque lætior fi-

M.D.CII.

ducia eloquutionis, qua iudices exorasse credebat, ea spe pauit animum, non sine iactantia apud custodes praeclarè tyrocinium oratoris egisse, egregiam sibi operam nauasse; blandiebatur sibi Regem solo pauore mortis eum affectum velle, vt donati capitis iam sub securi inflexi arctiore beneficio sibi obstringeret, ac æmulari id ipsum, quod olim Francisc. I. in equitem Sanualierium; quem obnubilata fronte deligatum ad palum, sub ictu trementem, pro bipenni virgula feriri iussit, ictu vt putabat inani & ludicro, sed profectò lethali; nam seu secta ceruice ita diriguit, vt repente expirauerit.

La peur de S. Vallier.

Altera die quæ forensis fuit, Cancellarius Curiam repetit, coactis classibus P. Conscript. sententiam dicunt, de capite Bironij agitur, purpurati primores & veterani Senatores fusius, alij paucioribus, vix enim effusè dicturis triduum satis fuisset, omnium calculis feralibus, capitis damnatur, dimissus Senatus iam inclinante die, decretum capitale vbi in mundum redactum est, ad Regem in fano Germani mittitur, qui pœnæ capitalis eo loco quo solent plecti nocentes, ignominiam sustulit, priuato rescripto vt intra parietes Antonianæ arcis pœnas daret, è speculis vt effusum populum seu exiturum morantem vidit, supremum sibi adesse diem exhorruit, sed discussus metus ingenioso commento satellitis, nem-

Rex ignominiâ publica necis Bironii ademit.

pe plebem istam Lutetianam semper ad noua properantem illuc coiisse, ad spectandam monomachiam duorum, qui sibi diem in arena dixerant. At vero tam constans fama fuerat, in platea Grauiæ capite damnatum iri, vt illuc Lutetia migrasse videretur, tabulata; ædiculæ, fenestræ, speculæ, fastigia tectorum magni conducta, tam pertinaci expectatione vt à meridie ad summam vesperam nemo loco cesserit, omnibus præreptum spectaculum, ac cum Bironio mitius actum est, quam olim cum sancti Pauli Comite Conneitabili, qui ferali illo compito publicè pœnas dedit, oculis vulgi subductus Bironius, ac dies vltima Iulij, illi vitæ vltima fuit. Cancellarius meridie tempestiuius arcem subit, reum pransum esse voluit, qui dubius fati dapes leuiter delibauit, Cancellarium vt vidit exclamat, hen? tu feralis es nuncius mortis? illum in sacram ædiculam deduci iubet, tunc Bironius iam non mentis compos, ira & dolore æstuans, & plusquam deceret fortem virum intemperiis actus, in Cancellarium dirarum illuuiem effudit, atque vbi illum vel satietas conuitiorum cœpit, vel copia defecit, sedatior factus attrectato brachio Cancellarij, sic minatur læsæ innocentiæ vindictam: Me me insontem damnasti, at Deus æquior absoluet, sed non impunè tibi nec consortibus iniquitatis erit, hinc te ad supremum Dei tribunal intra annum euoco, iudicio mortalium

M.D.CII. damnatus, ad immortalem & incorruptum iudicem preco, ab illo de te pœnas exacturus. At Bironij capitale iudicium, numini probatum, hoc potissimum argumẽto, quod euoluto anno non solum superstes Cancellarius, sed in quartum annum vitam protraxerit, ita superi falsò quiritantibus non annuunt, & mortales vindictæ appetentes despiciunt, ipsaque terriculamenta rident. Adiicit Bironius infœlicior sum quàm nocens, alij nequiores cruẽta manu & opere peracto viuũt; ego meditati sceleris pœnam sustineo, cæteris perduellibus non dicti sed facti cõsciis: sæcula clementem Henricum omnibus, vni Bironio inexorabilem prædicabunt. Si in audendo Comitem Essexæ videor imitatus, qui sum facti pœnitens eius fastum & contumaciam non videbor sequutus, ille adeò Reginæ despector, vt nec tantilla precula se redemptum esse voluerit, tumido spiritu veniam detrectauit, iamque tremens sub securi deprecari dedignatus est: ego clementiam lenitatemque Regis inclamo pronus in genua, quæ sunt dicata misericordiæ, illam deposco, sed clamoribꝰ meis obsurdescit, num quis misero & morienti præstò adest, qui mora mortem anteuertat, quique per celeres equos, ad Regem meam de sua lenitate deprecationem deferat? fata obstant, saluo Bironio nihil tutum, sublato à bellis & factionibus iam non metus est. Bironio nocet nimium esse bellatorem, ab ignauo enim exitium & perniciem regno quis timeat? Sed

eo

eo soluto quis non vlturum, quis feram dilapsam pedicis, mansuetam cicuratam & innoxiam credat? irasci, inclamare, deuouere, non desinebat, cum ferale decretum audire iubetur, Cancellario torquem & insignia ordinis pneumatici reposcenti vltrò reddidit, nihil in verba & leges militiæ sacri flaminis deliquisse professus, nisi quod paci bellum prætulisset, quò eius opera Rex necessariò indigeret. concessum ius testandi quamuis dānatis, legibus ademptum, ore proprio supremum animi iudicium publico Amanuensi enunciat. annulos, supellectilem, ex alea quod illi reliqui erat in loculis gentilibus, amicis, pauperibus, atque suis custodibus vestes largitur, mox adsunt, qui morituris sacerdotes adhibentur Garnerius ad infulas Agathopolis designatus, Egidius Magnanus paræciæ diui Nicolai campestris pastor, ambo eruditi & ad sedendas procellas animi æstuantis atque indignitantis quàm idonei: audiit ille decretum Curiæ, à publico scriba & recitatore ad aram sacræ ædis brachio innixus, altero genu inflexo, non tulit vocem rei læsæ Maiestatis, obtestatus in Regem nihil molitum, ferocius insurrexit audito in Grauiæ platea de eo sumendum supplicium, omnia extrema antè passurū, nec vlla vi illuc abduci posse iurauit, sed fact⁹ sedatior, vbi intellexit subductum publico spectaculo, intra priuatos parietes arcis indicto supplicio: leoni vt aiunt iracundo barbam vellicare præsentis est fati, sic de more vincire Bironium M. D. CII.

M. D. CII. quis mortalium audeat? damnatus & inermis omnes armatos vultu terret, vt multos ſpectaculo interfuiſſe pœnituerit, viſum igitur vinculis non eſſe exaſperandũ, per Theologos demulcendum potius, deſpectu rerum ſæcularium & expectatione æternæ beatitudinis, cuius portum contingebat: cordatior factus, reſpondit tota vita didiciſſe non terreri morte, toties per hoſtes & confertiſſimas acies illam quæſiiſſe, dolere plurimum non in caſtris, ſed in carcere illa affici. Cancellarius ad ſolatium addidit, Regem quæcumque indecora vel poſt mortem ſequuntur, ademiſſe bonorum confiſcationem, addidiſſe funeris & ſepulchri decus, quod ſi quis ſenſus eſt manibus & muto cineri non deſpicabile ſolatium eſt. Sole iam in Occaſum prono monetur inſtare horam, non ægrè ad tabulatum progreditur, rurſus ad aram prouoluitur precaturus, per Arnaldum ſuos Marchioni Rhonio vt ſibi gentilitate coniunctos commendat. Mainio & liberis ſalutem impertitur, dat in mandatis fratribus, vt in Regis fide & obſequio maneant ſortis ſuæ infœlicis immemores, vtque aula abſtineant, donec probrum mortis diuturnitate inueteraſceret, carceris ſocio Aruerniæ Comiti ſupremam ſalutem mandat, & ſecurum eſſe cupit, nihil apud P. conſcriptos eloquutum quod illi noxæ eſſet, vt ille Carnificem inſpexit, monſtri tactum auerſatus contrectare vetat, vinciri negat, latrones & ſiccarios arcendos eſſe compedibus, homini libero non

esse inijcienda vincula, iterum altero oculo intuitus carnificem tactu prohibet, minatus strangulaturum si contrectarit, cõscendit tabulatum, thoracem discinctum exuit, pectus vulneribus gloriosis saucium ostentat, lineũ velamentum oblatum à carnifice respuit, denuò mortem minatus illaturo, à satellitij corona glãdis ictum petebat, occisuro se multum obstrictum fore testatus, qui dirę securis infamiam depelleret, ipsemet frontem velo obnubilat, mox velum detrahit, rogatur vt in genua sit pronus, ne frustrà feriretur, ne trepida, inquit, vel repetitis ictibus percute, immobilem experieris, tandem genua inflectit, vrgetque carnificem, & repentè inclamat, num locus esset veniæ, spe enim ducebatur Regem duntaxat præsentissimæ mortis fato terrere voluisse, rogat carnifex, vt luxuriantem capillum forcipe demetere liceat, dicto exasperatus, velum oculis adimit, & tertiò diro homini suffocationem minatur. vterque ab vtroque mortem timet, monitus vt tractari se patiatur, aliter rem non posse peragi atroci iureiurando profatur, si quis vltrà indignationẽ iramq; illi cõcitet, mediã partẽ spectantiũ oppressurũ, in alterã tanta vi & contentione sæuiturũ, vt ad eum armis opprimẽdũ omnes cogantur. qui propius accesserant effugij quærunt aditum, carnifex ab eo vel inermi elisis faucibus necari timet, quem erat actutum necaturus, his animi æstuantis fluctibus sedandis par nemo, pauent omnes, cum vterque Ecclesiastes admonet non

M. D. CII.

Bironij spectantibus pertimescenda indignatio.

M. D. CII. decere virum fortem, sic in fatum obluctari, quod cum immineat nec vitari possit, vltrò & intrepidè ferendum sit, aditum esse ad æternam vitam, animæ deliquium in nictu oculi fieri, exemplo Seruatoris, qui tam cruciabilem ignominiosissimamque mortem, pro mortalibus insons passus sit, æquanimiter diuino nutu eam quæ sibi indicta sit esse perferendam, monentibus acquieuit, atque iterum delictorum accepta venia, obuolutis oculis parat se ad ictum, piè & lachrymabiliter exclamãs, mi Deus Seruator meus, egressuræ animæ propitius esto, velum accipit frõti obducit & circumligat, comam in occipitium promissam erigit, & tandem vltimò in genua prouoluitur, ille qui nulli mortalium nedum poplites, sed nec caput & ceruicem deflexerat. Flamines illi duo moriturum cohortantur, vt fortiter animum demittat, ęternas sedes pollicentur, domino reposcenti depositum non esse ægrè & indignanter abnuendum. assentitur ille, Ea mihi, inquit, fiducia metum lethi adimit, iam mihi videor patentes cœlos intueri, & quod mirati spectantes, mirabunturque post futuri, qui paulò antè leo furens, nunc mansuefactus vltrò securi præbet ceruicem, morantemque spiculatorem increpat. Hen feri, hen feri, hen audacter feri, ita vt non tam mortem ab alio acceptam, quàm imperatam à semetipso tulerit. ille ipse dirus homo qui ex homine trũcum facit, Bironij intemperiis sæpius delusus, ter velo oculis sibi detracto, ratus illi

mentem fuiſſe arripiendi gladij, quo vnus ille omnes tam facilè aut fugaſſet aut trucidaſſet, quàm per acies & confertiſſimos hoſtes, hoc illi fœliciter aſſuetum, virum ſpecie quidem manſuefactum, dolo occupandum putat, bonus dolus fuit, monet precatiuncula exitum animæ eſſe præmuniendum, qua Deo egredientem commendet, alter ex ſacerdotibus verbo præit, ille lingua ſequitur, inter myſtica illa verba, ſpiculator mucrone ſenſim arrepto, precanti vno ictu caput demetit, illud aſpectu ferox, iram ſpirans exilit, truncus mox denudatus ſindone inuoluitur ad condendum. O mortalium cæca ambitio, aulæ irrequietus labor, bellicæ fortitudinis inanis gloria, heu? ille quem bellatores omnes Martem nuncupabant, quem nullæ acies, nulla caſtra terruerunt, à mortalium nefandiſſimo necatur, ſic ludit in faſtigiis potentum diuina poteſtas, & quos videt cœlum vertice ferientes, capite minores verrere humum cogit, iam prouecta nocte nullo ſumptu funeris in æde D. Pauli ſepelitur, poſtridiè exequiales precationes perſolutæ; ac neſcio qua populari aura factum, vt turmatim omne genus hominum, ad conditorium per triduum itaret, ſpargeretque luſtrali aqua locum. hinc nata ſeges ſcribendi poëticis ingeniis, quæ prætermiſſà facio, quod illa vernaculè ſcripta ſint, nec gallicæ argutiæ atque acroemata latinè æquari poſſint: vt ſciant poſteri, quo Bironius corpore, ingentem animum reconditum haberet, fuit ea ſtatura quæ iuſtam

M. D. CII.

Dolus Carnificis in necando Bironio.

M. D. CII

Forma Bironij.

non excederet, vultu ſubnubilo & truci, capillo & barba nigreſcenti, oculis intus depreſſis, ſermone neutiquam blando, & mores aſperſos æquanti, impubes matris hæreticæ ſinu auulſus, catholicè erudiendus traditur, ſed tam auerſus à Muſis, vt ægrè elementa legendi didicerit, pater qui ſumma præfectura caſtrorum apud Valeſios Reges fungebatur militiæ totum deuouit, ac inter gregarios primò tyronem agere voluit, à velite ad ſummum faſtigium gloriæ militaris euectus, vt ſignifer primum pedeſtris cohortis, dehinc equeſtris turmæ anteſignanus, tandem rei nauticæ ſummus præfectus, quem Amirallum vocant, ac poſtremò Franciæ Mareſcallus, eo inter cæteros diſcrimine, vt prolato elogio Mareſcalli, vnus Bironius intelligeretur. Vix ex ephœbis egreſſus cum inuictæ fortitudinis magnum ſpecimẽ edidit. ille enim heroici ſpiritus iuuenem Carenciaci principem, certamine pari quo Horatij tres, aduerſus totidem Curiacos Trigeminos pugnarũt, pugnæ locũ dedit ambitum ab vtroque connubium Heroinæ hæredis Caluimõtij, ad quam Mareſcalli San Andræi opulentiſſima hæreditas deuenerat, infauſtis armis cecidit Carenciaci princeps, ab Henri. 3. patris efflagitationibus, penes quem erat caſtrorum & militiæ ſumma præfectura 'Bironius' veniale reſcriptum obtinet, cui tandem ægrè admodum iudicum calculus acceſſit. Bironij mores non alij, quam Aulicorum atque in caſtris educatorum, ille par-

cus Dei cultor, rituum Ecclesiasticorum despector, adeò vanitati aulicæ addictus, vt eã cœli æterna beatitate lubens mutaturũ profiteri non erubesceret, ariolorum tota vita curiosus percunctator, cum enim ob cædem illam Carenciaci, profugus personatusq; oberraret, Genethliacũ aruspicẽ adiisset, genesis omni serie explicata respondet Ariolus, illum de quo vaticiniũ rogaret summis honoribus affectum iri, bellica virtute eò fastigij venturũ, vt cũ Regibus æmulus certare posset, nisi fatis indignantibus aliquid obstet, veste famulum mentitus Bironius instat, fortẽ nõ ambigua voce explicari quid obstet, quid ad consortium cum Regibus obstet, liquidò enunciari contendit, atque vatem ipsum senio effetum, in sublimi specula astris inspectandis delitescentem, ita obnixè prece, precio & minis compulit, vt eum cuius sortes inquirebantur, capite truncatum iri affirmaret. Bironius non ferens Arioli indignum vaticinium, pugnis ita contudit miserum, vt lacerum & penè seminecem reliquerit, atque ipse post senis & suam ipse malam sortem futuramque infamiam prodidit. Sublato Bironio Europæi omnes ferè Dynastæ, de coniuratione detecta gratulatum mittunt, Anglicana potissimum quæ osseo terriculamento caluarij Comitis *Exessæ*, similia audentem vel ausurum Bironium, *ne altum saperet* alienæ cladis exemplo præmonuerat. Hispanus orator in Comitem Fuentium no-

M.D. CII.

Vaticinium Bironio inquirenti dicitur de morte infami.

M. D. CII. xam reiicit, Allobrox si quæ fortè in capitali disquisitione, de eo nequiter sparsa sint, ea prorsus commentitia & mendaciter confi-cta, per legatum suum Comitem Viesquensem asserit. vt nulla longa est cathena sine nexibus, sic coniuratio ista fune longo multos colligabat coniuratorum id consilium fuerat, vt scintilla semel excitata vbique incendium daret. omnibusque angulis regnum turbaretur, Fontanellus Baro Armoricæ, hac pice manus inquinauerat, alioquin scelestissimus. In eum suprema capitalisque animaduersio magno Consilio dellegatur. consortio Bironiani flagitij horrenda accessere, de bipedum nequissimo, quæ referri pudor vetat, prodita enim scelera hoc mali habent, vt dū illa execramur vel inuiti doceamus. Ille omnium scelerum reus arresto 27. Septembris, damnatur membratim ferro, in frustra viuus secari, summum sceleris fuit, Iberis portum Britaniæ opportunum precio venalem habuisse, nostro illo domestico Senatu fœda & horrenda relatu facinora memorabantur, quæ ad Bouem Perilæum proximè accedunt, viuos homines lẽto igne torruisse, defodiisse alios, clauo impacto terebrasse virilia, in eam partem quâ mulier generat & parit, puluerem sulphureum iniecisse, mox fomite admoto laceram & penè diuiduam cum ingenti cachino reliquisse. At vt posteri sciāt huius notę & probitatis fuerunt, qui patriam, parentes, liberos, agnatosque auctionantibus Iberis addicere conati sunt. Fatū Bironij vt cathena

M. D. CII.

nexu suo plures colligauit, sic noxa fortè immerentes insontesque implicuit vtque cæteros omittam Turrenius Marescallus in suspicionem venit initæ coniurationis. Iubetur pluribus epistolis sui copiam facere, ille ex parœmia Salomonis, didicerat iram Regis furorem esse leonis, mora leniendam & exarmandam putauit, securius epistolam mitti quàm personam sisti. ille in hanc sententiam scripsit num scitè cautè & prudenter, sit aliorum iudicium, ita enim commentarios scribo vt cum scribam proscribi nolim. *Vt per tuas (ô Rex inuictissime) accepi, me de iisdem flagitiis quorum reus fuit Bironius, conscium accusari, ad hac refellenda mei copiam facere iubebas, dicto morem gerens, præmiseram qui te me proximè adfuturum certiorem faceret, & iam me dabam itineri, cum in me non solum æmulos sed apertos hostes didici, deterritus eorum potentia & proteruitate, ac etiam non satis pertimescenda ira tua, hinc tutius putaui, per epistolam innocentiam tueri, obtestari & obsecrare plurimum, vt non tam liuori & maleficis artibus inimicorum, quàm à puero toties perspectæ & exploratæ fidei meæ, fidem adhibeas. At qui mihi insultant, meditati & perfecti sceleris in te illi rei sunt omnes, hoc vno telo perfossi, nec probi, nec idonei in caput meum ab illis deuotum possunt esse testes, vt regni & coronæ Franciçæ alterum & secundum à primo administrum, à te alienum faciant, eum (inquam) qui tuarum ærumnarũ indiuulsus comes fuit, qui tibi illorũ armis atque omni molitione tandiu oppugnato,*

Epistola Turrenij Marescalli ad Regẽ.

M. D. CII. *vetus & incorruptus auxiliator fui: non sum dubius quam pronis auribus falsi & maligni rumores in Aula excipiantur, quibus depellendis nulla vis sit efficacior, quàm omnino non vti remediis, nec securior medella sit quam absentia & temporis. Vereor autem, ne eorum susurris à me factus sis alienior, cupio vehementissimè, vt qua mea est integritas & innocentia tibi constet, sed rogo vt in eo sit Senatu, quem religionem cuius veteranus sum profitentibus, edicto Nannetensi peculiarem esse voluisti, illic delatores æmulosque meos sisto, vt quamprimum adsint, illicaput meum pro innocentia vltrò præbiturus sum. Dispendium fuisset itineris, Lutetianum adire Senatum, quem eram detrectaturus, vt qui ex edicto Nannetensi non alios iuridicos habeam, quam Cameræ Castrensis. Interea donec me apud illos insontem probem, puta eum tibi perpetuo futurum qui ante fuit Turrenius omnium fidẽtissimus.* Sic ab Absente scriptum, sed epistola non erubescit, quodque vix lingua audet, peragit calamus, sicut in aduersos fluctus obluctãtibus lacertis inniti, sic cum irato principe luctari, impar & exitialis congressus, cunctatione & diuerticulis emolliendi sunt animi: quemadmodum enim lanarum fasciculi, arietum & balistarum ictus acerrimos mollitie sua retundunt, quibus nulla vis ferri murorumque obsistere valeat: ita mora, longinqua profectio, resides animos irasque elanguidas faciunt. Sic Turrenius Aulicarum artium apprimè gnarus, qui malo nullam absentia efficaciorem medellam sciret, è sua

Petragoracensi Dynastia, Arausium fraternæ ditionis caput appetit, hinc Geneuam, Basileam, Argentoratum atque ad Palatinum Rheni Comitem, gentilem suum diuertit, subsidetque tuto loco donec inuidiam irasque minuat. Baro Lucius, & qui à partibus Bironij tenacius stabant consternati graui illo turbine, in Diuionense castrum secesserant, nihilominus Præses Ianinus ea apud Lucium fuit facundia, tam valido ariete consiliorum, mentem hominis ineluctabilem concussit, vt pertinacia de capite cum Bironio periclitari noluerit, sed data fide Regem quamproximè aditurum sit pollicitus, & quis neget virum huius notæ & prudentiæ, potiorem fuisse omnibus balistis machinisque? nam quantis opus erat, ad expugnandum Lucium, in vix expugnaculi propugnaculo, tamen suadæ pellacis viri, probè monentis acquieuit, obsidionem & præsens exitium declinauit, sic vere ad expugnandam Troiam & delenda Pergama, Agamemnon decem Nestoras optabat, illos Achilli, Aiaci, Diomedi, & Graiorum pugnacissimis anteferens. Lucius qui Regis & Ianini fidem pignus indubiæ securitatis credidit, Regem adit, alloquitur semotè, facinus tectissimum recludit, ac equi Troiani altissimam compagem resignat, de pluribus abditis quæ Senatum latuerant, quæque nec testibus Finæo Renazeo & Picotio satis comperta erant, Regem certiorem facit, eximitque scrupum rerum multarum, vt ab illius affatu

M. D. CII.

M. D. CII.

Rex solito lætior discesserit. Indulgentiæ, principalis rescripto ob consortium Lucij cum Bironio, Senatus Parisiensis calculus accessit, ordini & priscis honoribus in præfectura Burgundiæ restituitur, sic dum tempestati & ventis cedit, captatque auram Lucius, in littus enatat, alter præceps qui Neptunum furentem despiceret, vitreus ad scopulum illisus est & fiducia periit: Comes Aruerniæ, Marchionissa Vernolia sorore deprecante, Antonianæ arcis ergastulo soluitur, Aulam & mores repetit, tam vrbanus ingeniique sui tenax, vt nemo custodia recens egressum crederet, mens quæ illi est sine fuco, recessu & latebris, tantum illi ad libertatem valuit, quantum Bironio furuum ingenium, reconditi mores, & vindictæ tenax animus, spiransque rediuiuum bellum nocuerat. Longiori pagina putaui monendos posteros de Bironij iniquioribus fatis, vt eius bellicam virtutem non tam demirentur, & ad imitandum sibi proponant, quàm fastum eius, spiritus tumidos & nulli satis ferendum ingenium & par exitium fugiant: Sed toto foro tumultuari audio, iustitium esse, conquiescere lites, feriari patronos, frustrà ab illis opem poscere clientes, quid rei sit excutiamus. Iampridem & non semel de grauibus litium impensis (quæ sumptu plerumque fructum deuorant) habitæ querelæ, placuitque ab ordine aduocatorum rem inchoari: æmuli palam dictitabant Causidicinam in summo esse quæstu, quod illi plus æquo honorarium acciperent, atque

Soluitur custodia Comes Aruerniæ.

Decretum in Aduocatos.

esse non paucos degeneres, qui quod ad latrocinium proximè accedit paciscerentur, M. D. CII. Coactæ classes, studia in contraria scinduntur Patres, quibus meliore luto ficta præcordia, qui ex gloriosa illa palæstra non segnes, neque inexercitati forensibus armis, ad purpuram conscenderunt, ordinem tuētur, multa de illo probè & honorificè, contrà fuere qui pessimis verbis deshonestarēt, pyraticos, hirudines dicerent, fuitque sine pectore aliquis, qui ita demissè & postremissimè de aduocatis loquutus est, vt quod ineptiæ summum est, apparitores, ostiarios Atrienses lictores & id genus lixarum fori, qui virga submouent vulgus, prætulerit. Nunquam satis laudabitur Harlæus princeps fori, togatorum Antistes, cuius nunquam cessauit ingenium nec errauit iudicium, vir ex omni ęuo incomparabilis qui loquentem officij admonuit, coercuitque nugantem in re seria, sed vetus est verbum, *Vix vnquam miratur artifices qui nescit eorum virtutes.* Aug. Thuanus aliique complures primæ purpuræ, qui prosatores habuere, causidicinæ gloria immortales factos, aduocatos tantum euexerunt, quantum alij depresserant, hac illi laude auorum proauorumque memoriam excitarunt. Magnus enim ille Christophorus Thuanus, dicendi, scribendi & consultandi hanc gloriosam palæstram exercuit, quousque ex forensi celebritate, ad summum togæ fastigium remigio probitatis eruditionisque, nō ambitu neque fauitoribus euectus est. Poietius, Monthelo-

M. D. CII. nius, ne antiquiores recenſeam, ex illo ordine ad ſigilli ſupremum magiſtratum acciti fuêre, aduocatio enim tyrocinium eſt, & prima ſemita ad honores, nec tantum noſtro æuo, ſed ex illa claſſe præfecti prætorio deligebantur, ſic Athalaricus emerito aduocato dignitatem, quæ apud Quirites ſumma fuit, collaturus, eo elogio eum commendabat. *Aduocationis campus te exercuit, & cum aduocatorum finiuntur actiones, incipiunt honores.* Author eſt Suetonius Germanicum Cæſarem, & Veſpaſianum, poſt triumphum cauſas egiſſe, eaque fuit amplitudo Curiæ Pariſienſis, vt Petrus Bleſenſis author ſit, Anthonium Linconiæ Epiſcopum, filium Regis Angliæ, in Senatu Lutetiano cauſas egiſſe, ita incliti heroës non damno aut pudori ſuæ celſitudini putarunt, facundiæ ſummum decus forenſi tritura aſſequi, neque enim ſeruum hominem cauſas agere leges ſinunt. At quantum periti medici valent ad ſalutem, tantum iſti ad bonorum cuſtodiam, oppreſſorum tutelam, opprimentium depellendam iniuriam, ita vt merito aduocatorum princeps dixerit, *Priuata iudicia maximarum rerum, in Iuriſconſultorum eſſe prouincia.* Officium Cauſidici diſertiſſimus ille Romuli nepotum definit, *Vrbanam militiam reſpondendi, ſcribendi, cauendi, plenam ſolicitudinis & ſtomachi ideò qui ius ciuile didicit, multum vigilat, laborat, praſtò multis eſt, multorum ſtultitiam perpetitur, arrogantiam perfert, difficultatem exorbet, viuit*

Encomium aduocatorũ.

Cic. in Topic.

Oratio pro Murana.

ad aliorum arbitrium non ad suum, nec tantum militare putandi sunt, qui ferro decernunt, verumetiam eos qui ciuili sapientia, quæ non est simulata Philosophia, consiliis, facundia, commentariis & scriptionibus, de capite & fortunis periclitantibus opem & operam ferunt, erigunt depressos, vim propulsant, liberant periculis homines, in ciuitate retinent, denique publicis priuatisque rebus tam sedulò prospiciunt, vt sua togata militia, longè castrensem superet, pluribusque commodis mortales afficiat, & quis nisi vecors & prorsus sine honore illis honorarium inuidet? cum iudici iustum vendere iudicium non liceat, aduocato vero suum patrocinium Canon. *Non licet.* causa 11. quæst. 3. fas esse dicat. At qui aduocatos tam minimi faciunt, profectò aut illi inuidiæ aut rusticitatis iudicium proferunt; si inuidi, scimus nihil eorum scabræ malignitati esse clausum, si imperiti, quid anserum strepitu olores commoueri oportet? parcendum illis tam stolidis, quàm Heluetiis, qui memoria patrum pyropos, smaragdos, aliasque ingentis pretij Margaritas ex spoliis Ducis Burgundici, vitrum putarunt. Auaritiæ expilantium clientes, occurrendum inquiunt: rectè & meritò sed paucorum sordibus, cæterorum candor non est infuscandus, piraticum est pacisci, & plus æquo exigere à cliente ad latrocinium accedit, sed quem nostra nouit ætas prædonem in foro, cuius opes adeo stupendæ?

M. D. CII.

Quintilia.

M. D. CII.

vſu compertum eſt quæſtorem ærarium aliosque qui nummulariis rationibus præſunt vel biennio plus quæſiiſſe, quàm toto æuo ex aduocatis quemlibet veteranum & facundiſſimum, illos vno hauſtu implet Pactolus, iſtos quaſi per ſtillicidium lucellum tãtillum irrigat, & quotidianus labor, ex multis granis tandem aceruum facit, quanti olim Romæ orabant Cicero, Aper, Maternus, Anthonius, Plinius Iunior, & cæteri coæui, Athenis Demoſthenes, Pericles, Æſchines aliique, quib⁹ vna vel altera fori actio plus opum afferebat, quàm tota vita noſtri æui Cauſidicinæ irrequietus Euripus. Tandem decreto iubentur aduocati, codicillis ſcriptionibuſque ad explicationem litium quanti acceperint ſubſcribere. legi morem gerere detrectant, tacitè ſordium & corruptelæ notari, foro & Curia cedere vniuerſi initis comitiis decernunt, nec mora humeralem ſtolam, togamque exuunt, ambulant in procinctu, clientibus quam ſolebant opem operamque negant, cogitatum de ſufficiendis in vicem, ſed quis triduo & nuperum I.C. effingat? ex omni ligno non fit Mercurius, non magis illis forum carere quàm ægra ciuitas medentibus poteſt; vocãtur etiam illi non male oracula ciuitatum, qui de iure reſpondent: Hinc inſolentes feriæ, litium intercapedo, totoque palatio altũ ſilentium (niſi quod queruli clientes abrumpebant) & iuſtitium indicitur, ac carendo magis quàm fruendo exploratum, quam publicè & priuatim ſint neceſſarij, vt qui tacendo Sena-

Aduocati foro ſeultro abdicant.

M. D. CII.

do Senatores otiosos faciant. Perstabant illi in silentio & procinctu, cum Rex rescripto ad togæ munia eos reuocat, decretisque Curiæ ex edicto Blæsensi audientes esse iubet. Regi sic imperanti morem gerunt, ac intermissam militiam redintegrant, vtque sedatis procellis mare velis nauibusque tegitur, sic antea vacuum & elingue palatium, vix capit turbas & strepitum.

Fontes nuper & salutiferi in agro Lingonensi.

In pago Lingonensi vulgo, *Corgirenon*, exorti sunt duo fontes, non amplius quam septem vlnis inuicem discreti, scaturiebāt loco deuexo, liquore sapore cæteris pares, nisi quod vnus limo turbidior, rei nouitate indigenæ attoniti, cum antea arescenti illo loco nulli visi essent latices, seu ad nouum portentum naturæ, accurrunt strumosi, vlcerosi, luxati, vulneribus debiles, vbi se proluerunt hauseruntque medicatos latices, quam nulla humana arte nancisci potuerant, repentè opem singularem senserunt; ita vt qui sellèdis alienisque pedibus aduecti essent, non longè post propriis sospites domum redirēt, Carolus Descars Episcopus & dux Lingonensis, veritus ne specie nouorum fontium, superstitione, & præstigiis religioni fucus fieret, ipse cum delectu mysticorum & laicorū hominum, medicorumque peritissimorum locum subit, iubetque aquarum vim salutarem explorari, quod à medicis syncera fide peractum, longa serie recensitis nominibus & morbis cum obtestatione laborantium, qui haustu, lauacro & fomento aquarū con-

M. D. CII.

ualuerant,ita vt plus opis inſit aquis illis medicatis, quam in graminibus, vel noſtris, vel exoticis. Spadanę & Pugeacę limphæ,nouellis fidem tribuunt: nam quis Pugeacas non ſtupet,non miratur, nõ bibit,non medicas & auxiliares experitur? Galliam miraculis implent,ad eas vere & Autumno itur,tam effuſis turbis, vt vicus & vicinia omnis hoſpites nõ capiant. Ante exortum limpharum locus auius,ſolitudini relictus,qui à ſalubrib⁹ aquis inclaruit,abiitque in ciuitatem,& famam accepit,quam nulla ętas delere poſſit. Laudauit eas Remũdus Maſſacus, apud Aurelios dum vixit Æſculapius, carmine nunquã ſatis laudato, elegantia & rei propoſito adæquando illi,quo Laurea Tullius Ciceronis libertinus, laticem in domini fundo exortum, oculario morbo ſaluberrimum, teſte Plinio Magno immortaliter extulit.

Limpha pugeaca celeberrima

Remon. Maſſacus Aureliane medicus Pugaacas Limpha Poëmate laudauit.

Sub id tempus tria Edicta publicantur,primo nummis additum precium, vetitumque publicis Amanuenſibus, ne in poſterum vt olim,rerum precia in emptionibus venditionibuſque exarandis,aureis nummis ſed libris argenteis deſignarent, ac recenti illo,Henrici III. nõ ita antiquum,latum anno 1577.antiquatur:altero cautum eſt,de rebus metallicis auroque foſſili in Gallia, vtque recens inuentum & defoſſum fuit, de eruendo, excoquendo,defecando ab omni ſcoria, nouæ leges latæ ſunt: tertio edicto nobilium mutuò ſe iugulantium mutuæ cedes, quas ſingularia

Tria edicta.

certamina seu duella nuncupāt, inhibentur, tribus his cōstitutionibus nihil profectò sanctius, ad humanam diuinamque politiam, sed in Gallia leges figuntur & refiguntur, triduò postquam latæ sunt veterascunt, ac impunè calcantur, atque illæ postquam per non vsum desuescunt, vt ex Roma. Pōtif. aliquis quiritabatur, de contemptu Ecclesiasticorum Canonum, *frustra videntur occupare membranas, ex quo non seruantur.* M. D. CII.

Miraculum de puella qua toto triennio nullum cibū capit.

In Pictonicis ad confluētem Vigennæ, fuit puella duodecennis, quæ triennium sine cibo & potu vixit, ne fabulosum aut audacter fictū credant posteri, omnis ora Pictonis, Iuridicorum vtriusq; fori, & medicorum testimoniis portento fidem fecit. Citeius medicus prouincialis, latius dissertatione rem post futuris mirandam reliquit. N. Rapinus, cultioribus Musis notissimus, carmine eleganti portentum extulit, quod mirentur omnes, desuetudine edendi in acumine peruicacis morbi, omnium ciborum exortum est illi fastidium, palato & faucibus interclusis, aluo & visceribus cōtractis, puella triennio nihil cibi, nihil potus sumpsit, alioquin vultu non exucco, manibus muliebria opera, vt fusos stamina, & familię curam omnem peragebat, pedibus non infirmis nec cespitātibus, solo aluo arescenti & contracto, ita vt cum nihil cibi in os ingereret, nihil prorsus egerebat. Rapinus sic rem stupendam, ante absolutum triennium expressit.

M. D. CII.

Ecce valens & adulta, duos iam virgo per annos,
Vitam agitat, nullo freta vel vsa cibo.
Obseruata magistratu, & vicinia ab omni,
Quà fluit, exiguo iuncta Vigenna giro,
Iam ieiuna famem tolerat, sine fraude biennem,
Et iam praeclusis faucibus arcta gula est.
Mireris, nullum suspēso à pectore ventrē,
Mireris, nullas inde vel inde vices,
Et nihil excernit, stricta vt nihil excipit aluo,
Puraque ab vtrâuis parte pudenda latent.
Illa tamē sentit, loquitur, videt, ambulat, audit,
Quod nos intentis vidimus ipsi oculis.
Aut magico fallax in corpore spiritus errat,
Aut pasta exili lampade flamma subest.
Aut docet, ostento natura potentior isto,
Maiorem humanis legibus esse Deum.

Nec Galliæ, nec nostri æui, illud est miraculum, sunt enim circa fontem Gangis populi Astomi sine ore, quibus odor violarū & Balsamorū quem naribus hauriunt, vice cibi est: Abaris quidem fuit, hyperboreus, quē tota vita nihil comedisse ferunt, sed vero propius accedit, quod Albertus magnus perhibet Coloniæ Aggripinæ, fuisse mulierem, quæ per triginta dies sine cibo & potu durauerit, aliúque fuisse carceris tædio & tā profundo merore demersum, vt illi per hebdomadas septē, omnino ieiuno, humor melācholicus pro cibo fuerit, sed ista vix stuporē faciunt, si ad pictonicam nostram Abstemiam respexeris. At quis credat Galliam, auri natiui feracem, habere in visceribus fulgens hoc metallum, cum retroactis sæculis ignoratum prorsus fuerit.

pro aurifodiuis ſunt Galliæ vberrimæ meſſes, quæ non ſolū ſuos paſcunt accolas, ſed egentes exteros, vt Rhetos, Heluetios, Ligures, Iberos, quibus vel nullæ, vel exiles ſegetes ſunt, frumento conuecto alunt, vinum, ſal, ouium exuuiæ, ſandix, & oſtrum ad tingendas veſtes & omne genus frugum pro Peruiano & colchico vellere ſunt nobis, his opimis & veſcis mercibus, quibus vita humana carere nequit aurum Indicum pellicit, ſed ne quid eius fœcunditati deeſſe videretur, noſtri ſæculi cupido, altius in viſcera terræ antiquis patribus penetrauit, eruto vt aiunt auro, ſed degeneri, & ex pallore non ſatis cocto & defecato, in Fuxenſibus iugis atque in Lugdunenſi agro, non ſemel effoſſæ auri laminæ & bracteæ, in Pyreneis æs & cuprum, in Neuſtria argentum & ſtannum Anglicano non deterius, ſed vel ignauia artificum, vel imperitia decoquēdi, deſpumandi, defecandi, metallica artificia apud nos exoleuerunt.

M. D. CII.

Vbertas Galliæ.

Aurum in Gallia.

Væſania pugnandi inuicem non eſt noſtri æui, vetuſtior eſt quàm eius origo dici poſſit. Varius enim, cum apud Germanos iure & legibus controuerſias dirimere vellet, populus ferox obſtitit inclamans, ſolum Martem habere arbitrum, atque ille furor ita antiquitus inualuit, vt etiam ferro, ſuam innocentiam probare Flamines cogerentur, quemadmodū Archiepiſcopus Bituricenſis, coram Guntrano: apud Homerum omnia diſſidia alea Martis Græci & Troes dirimebant, Hector cum Aiace, Menelaus cum Paride, Antheus cum

Antiqua væſania pugnandi ſingulari certamine.

Gregorius Turon.

M. D. CII. Hercule, Romulus Regem Latinum singulari certamine vicit, tres Horatij, totidem Curiacos, parcimonia vniuersalis pugnæ superarunt: pugnauit in duello Dauid cum gigante Goliat. Regum in Reges monomachia frequens legitur. Carolus Andegauus, & Petrus Tarraconensis, pacti sunt inter se, cum venia Martini Papæ & Cardinalium, armis de iure regni Siculi decertaturos, victumque victori regno cessurum, litium expediendarum tam

Origo duelli. ferale & atrox inuētum Longobardis, alij tribuunt, alij Danis & Saxonibus & Borealium partium accolis. Vsus tamen non ita frequēs erat, sed tantū in ambigui iuris controuersiis, cum inter litigantes non liqueret, neque promiscuè in omnibus, sed in grauissimis casib9, velut in facinore maiestatis læsæ, cōtra thori alieni temeratores, & primi sceleris conscios, sic cum venia Caroli VI. Griseus Carrugium vxoris stupratorem in duello interfecit, nam vt Cassiodorus: ***Ferrum advindicādum maritis porrigere, non est leges calcare, sed cōdere.*** Atq; olim coactus siccarius pugnare in canem, cuius herum ex insidiis interemerat. Ludouicus IX. exēplo Honorij Imperatoris filij Theodosij primi, hunc belluinum pugnandi morē sustulit, biennio post Philippus filius, patriam legem abrogare coactus est, ac veniam singularis certaminis facere compulsus est, ad vitandas insidiātium proditiones & cædes, quæ ideo creberrimæ, propterea quod intra cancellos vindicare negaretur, fraude & insidiis explere vindictam conabantur. olim in Gallia

tarior vſus duellorum, quorum veſaniam militari prudētia & ſingulari aſtu, Dynaſta Melphius prorex in Inſubria cōpeſcuit. Ille enim cum mediis, caſtris toties de pugnis ſingularibus interpellaretur, edixit, ſeu victus, mortuus & ſuperſtes, plagis & vulneribus quantumuis obrutus, proximo pado qui Taurinū alluit (nam ibi Melphius agebat) obrueretur. Alciatus coetaneus (florebat enim Gallo Tranſalpinam illam regionē occupante) laudat vt plurimum, Gallorum moderationem illam, & morem priſcum heu? nunc profligatum, quem aulici noſtri, nō ſolum contēptui ſed deriſui habent. *Non ſolet, inquit, in Gallia aliter ius monomachiæ, à Rege vel his qui ſunt illi à cōſilio permitti, quam ex Philippi cōſtitutione, quod ſi quis temerè aliū prouocauerit, eum malè mulctāt, qua in re ampliſſimi ordinis ſeueritatē laudo, reguloſque quondā Italiæ deteſtor, qui paſſim & ſine delectu, campum ſecuritatemque omnibus permittunt.* Sed ſi rediuiuus foret Alciatus, mutaret ſtilū & paginam, & Galliā ad cognatas cędes & lanienas efferatā, quam meritò laude immerita priuaret: iam enim nō venia principis, ex Philippica ſanctione pugnatur, ſed belluina quadā rabie, cęco impetu vltrò ruūt Galli in mutuas cædes, hînc ſæpius vterq; prouocator & prouocatus, viciſſim cōfoſſi, vt Alciati verba vſurpē, ad inferos diſtrahitur, Cadmæa verè illa pugna, vel Draconis cū Elephāto, cui⁹ lapſu & pōdere, ſpiris & voluminibus implicitus anguis illiditur. Vtinā, præclarū aureumq; dictū Caij Marij ſepties

M. D. CII.
Singulare edictum principis Melphij proregis in Inſubria, ad tollenda ſingularia certamina.

Verba Alciati in opuſculo de ſingulari certamine.

M. D. CII. Cõsulis, Gallorũ animis perenni memoria insideret, cũ enim temerè à furẽti & perdito, ad singulare certamen vocaretur, respondit, *Cupido mori furcam esse petendam, sapientis esse non tam hostem quàm victoriam quærere.* Vt enim alter vetus & elegans scriptor, omnia prius sapientẽ experiri decet, quàm armis vti: At quod potissimum diris omnibus est deuouendum, sæpius res per se inanis & ludicra, luctuoso spectaculo dat causam, si quis enim alium minus blando oculo intuitus sit, si ex procis alteri serenius matura viro arriserit, si verbulum incautius excidit, protinus ad stadium vadimonium dicitur. atvt pugnandi sæpius omnino vanæ & ridiculæ sunt causæ, facetè & per iocum sunt componendæ, vt festiuè olim Rex Anglo-britannus, apud quem cum duo Patricij de stemmatibus Gentilitiis pugnarent, alter contendebat ab æmulo Taurinum caput, gentis suę familiare symbolum vsurpatum; Cõtra alius familiare & auitum esse stemma obnitebatur, accitum vtrũque Rex interpellat, num eius arbitrio stare velint, annuunt (nam quid potentissimo Regi vectigales negatum vellent vel auderent?) vtrumque pugna facescere iubet, ac reconditis mucronibus, vnũm Taurinum habere caput, alterum vaccinum seu iuuenculæ. At illo edicto (vereor ne illud vitreum sit & triduanæ obseruantiæ) Philippica constitutio renouatur, vetitumque nobilibus, ne principe inconsulto pugnarent, læzæ existimationis iniuriam non ferro vlciscendam,

Regis Angliæ festiuum iudicium.

quibus vis illata sit, aut inquinata fama, apud Conneſtabilem & Franciæ Mareſcallos queruli ſint, & ſibi fieri ſatis depoſcant. Edicto Senatus calculum adiecit, hoc temperamento ne militiæ ſupremi illi Tribuni, de rebus merè forenſibus quidquam ſtatuerẽt: ad piè & Chriſtianè viuendum nulla profectò conducibilior ſanctio, nec parentibus, vxoribus, & liberis optatior, nam vt verè Flaccus, ſunt iſta bella matribus deteſtata piis, hinc animarum & corporum ſuprema ſalus, ſed vt procellis iactatam nauim non ſatis vna anchora compeſcit, nec ceruicoſus equus & peruicax leuibus lupatis coercetur, ſic nec illius Edicti freno, aulicorum veſania cohiberi poteſt, ita vt qui funera cæſorum in numerum retulerunt, affirment plures in monomachiis ab inita pace interemptos, quàm toto bello ciuili aperto & æquo Marte, ac collatis ſignis; mihi priuatim liquet (qui ſum homo fori à pluribus annis non otioſus nec rarus ad dicẽdum) in Prætoriano Senatu, tot reſcripta veniæ principalis ab interfectoribus oblata fuiſſe, vt numerus ſtuporem faciat, ita vt in Theſſalia capitalius fuerit occidiſſe Ciconiam, quam in Gallia hominem vnum vel plures.

Horrenda lanienaGallorum.

Sub id tempus pars illa regni. quã Delphinalem vocant, per ſuos prouinciales Regi & Auguſtæ de natalibus primogeniti gratulatũ mittunt: coaluit regno, illa ſubalpina regio, Hũberti Dynaſtæ liberalitate in Regũ primogenitos, ſunt qui emptione dicant, ille enim

Legati Delphinales Delphinum ſalutatum veniunt.

M. D. CII. rerum sæcularium pertæsus, amissis liberis, Dominicanorum cuculla, fastum sæculi priuatumque dominium mutauit, ac ille in huiusmodi sodalitio, supremis muniis & tandem vita deffunctus, sepultus est in basilica ædis Dominicanæ Parisiensis, ante primariam aram via Iacobæa, tegiturque lamina ahenea protrita pedibus, hoc elogio litterata,

HIC IACET PATER AMPLISS. DOMINVS HVMBERTVS, PRIMO VIENNÆ DELPHINVS: DEINDE RELICTO PRINCIPATV, FRATER ORDINIS PRÆDICA. IN HOC CONVENTV PARISIENSI, ET DEINDE PATRIARCHA ALEXANDRIÆ, AC PERPETVVS ADMINISTRATOR RHEMENSIS ECCL. ET PRÆCIPVVS BENEFACTOR HVIVS CONVENTVS, OBIIT AVTEM ANNO DOMINI M. CCCLV. DIE XXII. MAII. ORATE PRO EO.

Hieronymus Villarius, Viennæ Allobrogum Antistes legationis caput, & deprecator fuit, ille in fano Germani, ad Delphini cunas quas limbus ambibat aureus, nudo vertice Orator, cæteris altero genu demissis, infantem sic affatur: ab ordinibus missum qui nato gratuletur, suam illam peculiarem & subalpinam regionem, iugis impendentibus, pruinis niuibusque longioribus, in posterum non fore squallentem, quæ nouo Sole splendescat, nil mirum, si tot annis

Oratio ad Infantulum Delphinum.

caliginosa & obsita fuerit, cum tot annis peculiare suum sydus, iubar & Phosphorus non illuxerit, nunc illo exorto prouinciam illam situm & scabritiem ponere, subsidere iuga, aspera adæquari & læuigari, niues diffluere, meliore coma nitere Soles, illis qui nato natiui sint prouinciales & vectigales, ab Humberto, nihil vnquam fortunatius contigisse, quam cunas fasciolasque exosculari, suauiari crepundia, vbera quæ lactarent venerari, vt eorum liquore altus, quam fœlicissimè adolescat. Hen? inquit, ô magnum Galliæ incrementum, nostris ærumnis debita proles, fulcrum pacis, interitus belli, terror hostium, liliorum senescentium rediuiua propago, nos tui vassali & vectigales, proni adsumus, fidem & sacramentum professuri. Atque vtinam tua ætatula, voces & vota nostra exaudiret, sed quos habes infantiæ sedulos nutricios, vbi fari cœperis, hanc nostram concionem pro rudimentis Gallici idiomatis ediscendi explicabunt. Pluribus Delphinales suum Augustulum demereri enixi sunt, visusque risu & ocellulis annuere, qui fando non potuit, illi ex auro mensæ escariam suppellectilem, Delphinûm iconibus asperatam obtulere, cubiculariis etiam, omnibusque regiæ educationis famulis, ex auro itidem compactam laminam, cuius vno orbiculo, Delphin simo rostro, cauda reflexa inter squammas, lilijs intermicantibus innatabat, altero Thetis

M. D. CII.

Achillem tenellum, vt inuulnerabilẽ faceret amne Stigio tingebat.

Octobri à Christianis infœliciter pugnatũ in Vngaria, Budam illi interceperant, sed castrum pertinacia præsidiariorum spem Christianorum ludificauit. Carolus Gonsaga Niuernensis Dynasta, qui iniussus spontaneusque auxiliator, cum insigni delectu nobilium Gallorum, in Pannoniam iuerat, in expugnatione Budensis castri, sclopo circa humerum percutitur. Bruma prouectior, castrum pertinacius obluctans occupatæ Budæ, vrbanis stationibus cedere coegit Christianos, qui ad coercendos barbaros, proximo & ex regione oppido (Pestum nominant) præsidiũ validissimum imponunt. Buda verò Vngarici regni nunc primaria est ciuitas, quam sic nuncupatam à Buda conditore suo, fratre Atilæ non pauci autumant. Sunt qui à Budinis Scythiæ populis, nomen acceptum referant. Sigismundus Rex, arce amœnissima & munitissima, viretis, ambulacris suburbanisque deliciis exornauit, pontis lapidei fundamenta iecerat, quo Budam cum Pestano oppido coniungere moliebatur, vt sicco pede Istrum calcaret, sed stupendi operis gloriam Sigismundi mors inuidit. Pesti præfectus Budanis in horas insidiabatur, egressos ad balnea per concretũ Istrum ambulantes inopinantesq; aggreditur, & ad vnum concidit, tantillum solatium ad præteritas clades, quod Albæ Regalis & Budæ iacturam vix sarciat.

Intercepta & derelicta Buda castro obluctante.

Buda caput regni Vngarici.

Cum Heluetiis percussum fœdus dixi-

mus, illi cum primoribus suæ gentis, ad firmandum publico Sacramento Lutetiam accedunt, dapsilè, vnctè, lautè, oppiparè sumptuosè excepti sunt. Diuioni, Trecis & qua iter fecerunt per Gallicas vrbes, conuiuiis atque omni comitate publicè & priuatim cohonestati, vini generosissimi, & natiui apophoretis, vbique locorum demulcentur, vt flumina vini in comitatu suo difluere vel ipsi putarent, ad Charentonium municipium subsistunt, à Vicio suo contubernali & Legato conuiuio excipiuntur, penè ad vesperam exacto, medio itinere à Montbazonio Duce, & Francico Patritio, ac Montignio, vice regia salutantur. vbi limen Antonianæ arcis subierunt, ædilitatis vrbanę præfectus, comitantibus Decurionibus, ac satellitio balistariorum vrbanorum, sic optimates Heluetios excipit. Hen? Franciæ veterani amici & fœderati, auspicatò adeste, ego qui apud vos Orator sum, Regio mandato cum omni decuria & commilitonibus vrbanis, vt vobis aduenientibus de fausto cum nobis fœdere gratuler, iam penè sæculum exactum, quo ineunte vobiscum primordia fœderis ducta sunt, fides vestra nulla vnquam defectionis labe inquinata est, quod si vnquam gloriosum & vobis profuturum fœdus, cum Francicis Regibus contigit, profectò nouũ istud, cumulo honoris & vtilitatis lõgè prisca omnia superat, illi quidem summis virtutibus incliti fuere, alij ob res fœliciter gestas Augusti, alij à Deo dati, victores, parentes pa-

M. D. CII.

Heluetii ad fœderis iusiurandum Lutetiam veniunt.

Oratio præpositi Mercatorum ad Heluetios.

M. D. CII. triæ & populorum dicti sunt, quæ profectò elogia sunt luculentissima, sed qui nunc imperat Henric. IIII. titulos omnes illos non solum est promeritus, sed auitis & prioribus illis duos addidit Clementiæ & Veritatis, quorum lumine totus fulgurans, scintillas longè lateque suæ virtutis radios spargit, longiorem orationem locus, intempestiuum tempus, nec ad quos ferebatur animus patiebatur. In vrbem admissi, ad parata diuersoria deducuntur, postridie à Belleuræo Nomophylace, ad conuiuiũ accersiti Heluetij, post epulum exquisitum & multi meri, à Rege in Luparam euocantur, præuio & monstrante viam d'Esguillonæo, illi per stationarias legiones Regij satellitij transeunt, vt ad limen Luparæ ventum est, à Montipenserio principe regij sanguinis excipiuntur, longius progressi ad testudinis ascensum à Suessionensi, deductos in regium triclinium, salutat ipse Rex, singulos conserta manu demeretur & sibi obstringit, quod veteris & infucatæ amicitiæ symbolum est, ex Heluetiis primicerius, Aduoyerum populari lingua vocant, ore patrio sic Regem alloquitur, suæ gentis primorum mandato legatos adesse, vt Regi regnoque fœdus ratum, suamque fidem sempiternam sacramento ad aras testaretur, vbi peregrinæ voces vernaculè redditæ sunt, Rex ad illas addidit: acceptissimam habere illam animi significationem, gratia & beneficiis propensionem illam æquaturum. vbi hæc verbis alternarunt Heluetii, Augustæ salu-

L'Aduoyer de Berne.

tandæ veniam sibi poscunt, annuitur, adeunt illam, demissè salutant vel à manus osculo temperantes, illa de suo in Gallicum regnum penitissimo affectu, Heluetiis grates agit. postridiè ac diluculò Solem orientem eunt salutatum, Delphinum nempe, qui Galliæ illucescere incipit, pusio erat vix mensium duodecim, omnibus tamen blandiente nutrice, manum tenellam contrectandam porrigit, callosisque manibus inserit, demirati omnes plusquam ferret ætatula proceriorem, post Soteria Delphino deprecata, excipiuntur conuiuio, viridariis, laticum hydraulicis artificiis recreantur, quãquã de more gentis effusiores sint in pocula, nihilò tamẽ in rebus agẽdis segniores sunt, postulata vrgent, ac de illis plenissimè, nũc, & in posterũ sibi caueri satagũt, priusquã fœderi se obstringãt. Belleuræus Cancellarius, Rhosnius, Villaregius, Sillerius, Vicius, ac plures qui lumina sunt Galliæ, à Rege cõstituti, qui de re tota cũ Heluetiis agãt, tandẽ voti cõpotes ad publici sacramẽti fidẽ, cũ parati essent die Dominico, qui Octobris 20, fuit, carrucis vecti in præsulis Lutetiani tricliniũ deducũtur. Paulò post Rex, cũ insigni & numeroso nobiliũ & stipatorũ delectu ædẽ Virginis subit, tota illa aulæis, stragulis luculẽtissimè instrata erat, soliũ erat regiũ loco editiore, ad læuã Heluetij assidebãt, Augusta cũ Heroinis & Gynæceio, tabulato remotiore, ad rẽopportunè despiciendã cõsidebat, longo ordine hinc & illinc, mystici purpurati, & sæculares principes, vbi Archipræsul Viennæ Allobrogũ, ad aras accessit

M. D. CII

Delphinum salutatum eunt Heluetij.

Iurisiurandi stata & solemnis dies.

M. D. CII. sacrũ factũ⁹, auersi cultus Heluetij subducũt se, & in speculã abscedũt, peracta Liturgia sedilia repetũt, qui operatus erat idẽ ipse Antistes, codicẽ Euangeliorũ deferens, ad Regem

Forma iurisiurandi. propius accedit, adsunt Heluetij, præeuntibus Sillerio & Vicio, Solothurensis contubernij publicus Amanuensis, serico puluinari admotas fœderis tabulas geminas deferebat, vnam vernaculè, aliam theutonicè exaratam. Sillerius sic Regem affatur, Ego cum consorte, Vicio fœdus his tabulis descriptum pepigi, adsunt Heluetiorum oratores, qui iureiurando sancire parati sunt, mox infit Ber-

Oratio Auoicrij. natium Primicerius: Regum Christiani. & potentissime, cum gente nostra antiquum fœdus antecessoribus tuis adeò conducibile visum est, ad fulcrum regni Gallici, vt per Oratores tuos Sillerium & Viciũ, è re tua esse vt redintegretur putaueris, ab vniuersis ordinibus missi adsumus, vt mutua fide sempiternum fœdus inter vtramque gentem maneat, sponsores sumus, fidem illius inuiolatam fore apud nos, qui coronæ Francicæ veterani sumus, hæc vbi dicta dedit Heluetius, Rex in pedes erectus, tecto vertice cæteris nudo,

Regis Oratio ad Heluetios. ad illa profatus: *Fidentissimi amicorum, de robore & præstantia Heluetiorum, ea mihi semper fuit existimatio, vt nihil prius & antiquius habuerim, quam priscum fœdus à proauis fœliciter percussum, nouo fidei sacramento instaurare, hoc vno potissimum, quod in rerum angustiis, ciuili bello Heluetios præstò auxiliantes habuerim, quorum suppetiis non mediocriter adiutus, tot bella*

bella intestina fœliciter exhausi tantique beneficij memorem, munificum & perpetuo fœderatum sperate. At fortissimi commilitones, tanto mihi hoc fœdus gratissimum & percupitum, quanto in omnibus meis castris & militiæ expeditionibus, quam fidissima sit opera vestra mihi constitit, ego enim diffidens indigenis meis & subditis, tunc cum dubiam fidem fortuna ferret, tanquam triariis, Heluetiorum præsidiis caput meum & res summas concredidi, hos habui trophæorum socios, mecum hostium profligatores, in aduersis interritos, aspera quæque & extrema pati induratos, explorata in dubiis fides chariores facit. quæcumque a Sillerio & Vicio prosperè inita sunt rata esse iubeo, regiam fidem interpono, quos habetis vel habituri estis hostes, meos credite, nec vobis serum aut oscitantem auxiliatorem fore. M.D.CII.

Ab adytis arisque itur ad symposium Persici apparatus, pugnatum scyphis, regiæque saluti vastissimis haustibus litatum, seorsum Rex pransus ad conuiuas Heluetios diuertit, poculo illos sibi demeretur, hocque inuitamento, bibendi pugna & sæuitia redintegratur, sub noctis crepusculum, publica via Grauiæ accensi ignes geniales, machinæ lætum crepuerũt postridie in ęde publica Ædilium, epulo stupendo excipiuntur, dehinc Longouillæa Herois, Noui castri Comitissa in Heluetiorum finibus, conuiuas habuit, mensa lautissima, spectaculis, venationibus omnibusque Aulæ delitiis recreati, ad quas suaptè minus sunt procliues, assueti victui

M.D.CII.

inculto & aspero, tandem vt eos conuiuiorum, Aulæ & vrbis satietas cœpit, humanissimè à Rege dimissi, singuli torque aureo cum pensili numismate donantur, cuius in vno orbiculo acroama illud legebatur, *Ex auro Francigena, anno fœderis Francici renouati effosso*, altero, *Regis sacra fœdera magni*. addita quę ad viaticum reuersionis necessaria erant, ne conducti bello homines, suis impensis appetiisse Galliam conquererentur.

Res Belgicæ.

Bataui vt Albertum in castris Ostendæ induratum agnouere, qui nisi expugnata stationibus discessurum toties erat professus, tota Germania, & Anglia, militē cōscribūt, quo non vno loco Belgium inuadant, tam effusis copiis stupendisque viribus, vt Albertum vel nolentem auerterent. In Cliuensi ditione, Hollandici suum lustrant exercitum ac tripartitò diuidunt, Ernestus Nassouuius primam aciem ducebat, alteram Guillelmus Nassouuius: Anglus tertiæ præfectus erat.

Hollandicus exercitus lustratur.

Vadato flumine Mosa, circa Antuerpiam populabundi oberrant, expilant, incendunt, atque omnia fædè deformant, ibi accepto commeatu, stipendio, & castrensi supellectile, ad Tarraconensis Admiralli castra iter faciunt, Mauricius stationibus conclusum non semel per tubicinem ad pugnam lacessit, ille prouocanti respondet, sibi in mandatis esse, ne loco ipso tantillùm pedem dimoueat, quod si tantus pugnę ardor Mauricium accendat, pugnandi ansam non defuturam, si ille castra suasq; stationes prærumpere velit,

M.D.CII.

quod cum non satis tutum Mauricius prospiceret, hinc aciem aliò transtulit atque ad obsidendam Grauiam se accingit: oppidum est ad Mosam quod auito & peculiari iure Arausiensis citra controuersiam possidebat. *Mauricius Grauiam obsidet.* Alexander Farnesius Parmensis, dum in Belgio vicarius ageret, longa & operosa obsidione iampridẽ abstulerat, validissimo pręsidio, machinis cõmeatu atq; omni re castrẽsi firmauerat, vt penè ineluctabile crederetur, vndiq; magno flumine alluitur, quo non solum ductis alueis murũ cingentib. præmunitur, sed ad annonã plurimum conducit, quæ ex Sicambris, Menapiis, Eburonibus, vbertim infero & supero amne deuehitur, priusquam Grauiam corona cingeret Mauricius, vt ab Hispano-belgis tutus esset, lõga & alta fossa castra sua circũdat, tellure etiam in tumulos eggesta, aduersus oppidanorũ eiaculationes suos præmunit, ad duo millia pręsidiarij erãt, penè omnes Iberi, quiq; Hannonij & Belgæ erant, veterani illi ex delectu habito: Albertus vrbi metuẽs, Tarraconẽsi vt quamprimum obsessis auxilio sit, districtè imperat, ille recẽsito exercitu è cõspectu Mauricianorũ; loco munitissimo suã castra ponit, Mosam intersectã põte cõiungit, sparsisque vndiq; legionib. toto flumine annonã Mauricio intercludit, suosq; frumẽtatores intercipit, & à pabulationibus prohibet, hinc obsessi, illinc auxiliator Tarraconensis omnibus machinis castra Mauriciana impetunt, sæpiusq; erumpẽtes oppidani, quâ incautius

M.D.CII.

hoſtis agit, vim faciunt, aliunde tota acie Amirallus in Mauricianos effunditur, inſtãt qui ignem, faces, ſcalas, vncos, ligones, ſecures ad expugnandum, vrendum, ſecandumque deferrent, rati turbatis caſtris in oppidum immitti poſſe, ſed neutiquam imparatum Mauricium offendunt, qui machinatum præuias eiaculationes pro claſſico futuræ pugnæ præuiderat, nec ſolum à caſtris vim ſummam depulit, ſed Hiſpanis peſſimè acceptus receptui canere cogit. Tarraconenſis triduò poſt, receſſo exercitu cum Mauricium ſtatione caſtrenſi dimouere, atque oppidanis ſuppetiari opis ſuæ non crederet, præmiſſis carris, ſarcinis impedimentiſque caſtra mouit. Mauricius foris hoſte liberatus, omnibus machinis murum quatit tanta vi, vt oppidani impetum non ferentes, auxilij omni ſpe amiſſa de deditione his legibus pacti ſint; Mauricium, oppidanos, myſticos, æquè ac laicos in ſuam clientelam accepturum, Mauricio vt cui iure pignoris oppidum vectigale ſit, fidem præſtituros, priſca iura & immunitates oppidi ſaluas fore, flaminibus laicisque Orthodoxæ religionis & Pontificiæ cultoribus, liberum & ſine fraude in vrbe incolatum permitti, cõceſſa ædicula ad cultum numinis, liberum fore cucullatis ac veſtalibus, in ſuis cœnobiis de more ſuo vitam votiuam ducere, ſuiſque prouentibus fruiſci, qui mutare ſedes voluerint, intra triennium aliò migrandi liberum illis ius fore, in prædia ſua ſeſcedere volentibus, in

Tarraconenſis re infecta diſcedit.

Deditio Grauia.

vicinum oppidum itum & reditum sine noxa permitti. Mauricium operam daturum, vt oppidani bellicis cladibus tantopere attriti, intuitu summæ egestatis, vectigalibus & portoriis Batauorum exonerentur, eo delectu prospecturum vrbi Mauricium, vt qui ad præsidium relicti fuerint, ciuibus iniurij nec dispendiosi sint, ad leuandam publicam inopiam biennes induciæ indulgentur, intra quas ære alieno qui obstricti sunt, in ius vocari non possint, vt recreati mora illa attritas fortunas sarcire valeant. His pactis Mauricius vrbe potitur, humanissimè dimissi Hispani, cum peculio castrensi quò libitum innoxiè deducuntur. At deditio illa Grauiæ, quamuis Albertum vt plurimum affecerit, nihilominus vt amissam solaretur, ad Ostendæ expugnationem pertinacior hæret, ab illa dimoueri pernegat, quem amissi totius Belgij ruinæ impauidum ferirent, sed adhuc sua messis in herba est, & qui teritur annus quique insequitur, morantem in castris ludificabit, ille tamen infracto animo, sudibus, roboribus interiectis, aliisque obicibus impedimentisque obstruere ostium & fauces portus nititur, nam quasi pro Batauis pugnaret pelagus hisque propitius esset Neptunus, maris æstus omnia molimina torrente fluctu dissipabat, ac frustra obluctante Hispano Batauæ & Anglicanæ naues, interdum mera die passis velis vrbem subibant, sed lues & morborum non vnum genus, multo acerbius obsessos, quàm vis omnis bellica M.D.CII.

M.D.CII.

afficiebat, ad serpentis mali vim sistendam, nihil cõducibilius visum, quàm affectos oppido subducere, aut seorsum seponere, ne vicinitate & conuictu inuicem se inquinarent. In castris Alberti non mitius aduersa valetudine laboratum est, sed ægrorum medella, & facilior euectio è castris contagium prohibuit. Sub id tempus ab Hispanis octo ingentes triremes milite, mancipiis, armamentis, atq; omni bellica munitione instruuntur, duce & summo nauarcho Ferderico Spinola, sed Anglicana & Hollandica Classis intercepit expugnauit expilauit, quãquam ab indignante Oceano multũ attritæ essent, nec enim patitur triremes, quæ non nisi Tyrrheno mari & Lybico assuescunt. Prætoria qua vehebatur Spinola proposita libertate mancipiis remigantibus, summa contentione lacertorum ad Itium portum semiruta ægrè enatauit, ille amissis triremibus & sociis, salo grauissimè conflictatus, post nauseam Gallica comitate exceptus, Ostendã ad Albertum se recipit, propriæ & tantæ cladis inauspicatus nũcius, amissa Grauia Alberto nouum negotium succedit, nempe defectio aliquot cohortium, quæ ob negatum stipẽdium obsequio & castris se subduxerant, illi cum Batauis primùm consortium clam moliuntur, mox apertè & nullo pudore se illis fœderare cogitant, nascenti malo Albertus occurrendum statuit, ne paucorum impunita audacia, cæteros illecebra peccandi ad simile audendum pertraheret, nam priusquam adolescat,

Noua defectio Hispano belgarum.

M.D.CII.

coercẽda ferocia militum, ni maturè feceris, vel quolibet hoste nocentiores sunt. Albertus publico programmate edicit, vt si huiuscemodi segreges & deuios quos à cupidine lucri sitibundos vulgo *alterés* nuncupabant, intra triduum ad obsequium signa & manipulos non redirent, proscriptos & extorres denunciare, eorumque bona & fortunas fisco addictas esse, nec tantũ impunè huiuscemodi desertores & transfugas occidi fas esse, præmiis internecio imperata, vt qui gregarij caput deferret, decem scutis aureis donaretur, centum qui signiferi, qui summi antesignani quingentis, vtque illi mutuis cædibus se se cõficerent, nec à socio socius tutus esset, impunè esse voluit commilitoni, si cõtubernalem occidisset, sic per hostes de hostibus vindicandũ sibi Albertus tutum putauit, sed vt aduersus pertinaciam flagitiorũ nulla vis nulla ratio satis potens, tãtum abest vt transfugæ hac proscriptione territi resipuerint, vt illa exasperati penitus mentem exuere, Rubiconem transire, & Mauricio se sociare moliti sint, nec illi tantum pugnare armis, sed verbis & apologetico responso ad programma Alberti, non solum defectionẽ illam excusanr, sed peruicacitatis suę causã, in Archiduces regerunt, publicata & typis excusa est Apologia eorũ, quos cõtumaces, Hispanicè mutinados vocant, illa audax, amarulẽta & ꝓbrosa, tota ad dicacitatẽ, cõtumeliã, scõmata, spicula verborũ, pótui totã referre sed obscœnitate deterrit⁹, tẽperaui ab huiuscemodi

Programma Alberti.

Præmia proposita ad cædes mutuas.

M.D.CII.

quæ minus æquis auribus accipiuntur, nec enim immorandum putidis rebus, more vulturum & coruorum, qui Arabiam fœlicem prætervolantes, posthabitis balsamis & odoratis syluis, ingluuiosi conuolant ad cadauera & morticinia, eaque depascuntur. Alberto vbi cõstitit perduellibus suum programma irrideri, cauillis appeti, apologetica dicacitate refelli, denique instar fulminis bruti fuisse, insanabiles mente iam non verbis, sed verberibus esse coercendos statuit.

Expeditio in Transfugas milites Alberti.

Tarraconensis Amirallus, profugos in oppidum vulgo *Hoocstratè*, fortuito & subito opere ab illis munitum obsidet & inuadit, iam illi non pro aliena salute dimicantes, sed pro propria, ita fortiter hostem propulsant, vt multis desideratis atque inter proceres Rosnæo Gallo, veterani filio, re infecta Amirallus discedere coactus sit, hinc illi ferociores facti latè populantur, viresque eundo acquirunt, vt ad eos paulatim similiũ, ad sex millia equitum & peditum accessio facta fuerit, ita vt nec oppidum, nec vicina castella increscentem numerum caperent, audacia ita inualuit, vt iam non tacitè & per cuniculos, cum Batauorum ordinibus, sed palam & publicè colloquuntur. Grauiam illi ad confugium receptumque, aduersus programmata & fulmina tonantis Alberti postulant, diu negata, sed pertinacia obsecrandi concessa est, his pactis vt precariò & ad annum duntaxat illis vice hospitij vtenda cederet, donec cum Archiduce rediissent in

Le ieune Rhosne.

Grauia concessa precario a Mauricio desertoribus Alberti.

gratiam ea lege, vt liberum trãſitũ equitatui & pedeſtribus copiis Batauorum prębereut, & quandiu diſſiderent ab Alberto, in eum & Hiſpanos fortiter, neque ſimulatè prælia-rentur, eos haberent pro hoſtibus, donec cum illis amicitiam reſuiſſent, Batauos illis adæquata gratia, per fines ſuos tranſitum permiſſuros, milite & armis ſi egeant auxiliaturos, quod ſi intra annum, cum Alberto non redierint in gratiam, à Batauis longiores inducias prorogatas iri. Si in illum Mauricius expeditionem paret, obſtringi pactis eius acies & caſtra inſequi, militarem fidamque præſtare operam, illoque abſente ſubpræfectis Guilelmo Henrico Erneſto, & Ludouico Naſſouuiis, morigeros & obſequentes futuros, propriis impenſis militaturos omnes, exceptis octingentis qui ad Grauiæ præſidiũ relinquerẽtur. Si à communi hoſte obſideatur Grauia, eã fidiſſimè propugnaturos, & Mauricianos auxiliatores accepturos, quod ſi forte cum Archiduce & Hiſpanis conueniant, vrbem eo ſtatu quo acceperint æquè ſartam ſaluamque dedituros, bellicis munitionibus, tectiſque quæ ad publica vel priuata commoda conſtruxerint relictis, quandiu aſylo vrbis vtentur, cum magiſtratu & ciuibus placide victuros, ac poſt reſtitutam non pugnaturos in Mauricium, niſi poſt diem decimum quintum, nec inſciis ordinibus Batauorum, miſſuros ad Albertum & Hiſpanos, vel ab illis accepturos litteras, tubicines, caduceatores, tympano-

M.D.CII.

rum pulsatores, aliosque nuncios & exploratores, per quos consilia ineuntur & cõmunicantur. Si cum Alberto suisque res suas tractare velint, delegati Batauorũ conscij & testes adhibeantur. Prouincialibus accolis Traiecti, Gueldriæ, Hollandiæ, Zelandiæ & finitimis fœderatisq; cõmeatum, pabulum, frumentum atque id genus annonæ, aut aliud vectigal bellicũ non imperaturos, Si Mauricio libitum sit, Grauiã vt suam & sibi oppignoratam recipere, in aliud migrare oppidũ opportunum pollicentur, vtque huiuscemodi pactis vicissim fides inuiolata sit, octo obsides à Batauis seligentur, quorum capite pacta sanciantur, plura vicissim conuenta quæ si fusius explicentur fastidio sint, nam è Belgio Melitẽ euocor, inspecturus quid fortissimi Christianorum Rhodij equites, summo suo magistro & Duce Alstolpho Vignacurio nostrate moliũtur, nec enim vnquã illi quiescunt: Melite insula, est non procul à Pachino Siciliæ promontorio, satis lato à Sicilia freto periculosoq; desiuncta, quę paucos sed fortissimos equites, amissis Solymis expugnata Rhodo excepit. Sparta est Christianorum, claustrum Italiæ imo Europæ, aduersus insultus Turcicos, obiex & insuperabile munimentum: oppidum est in Affrica, à somniatore scelestæ superstitionis nominatũ, vulgo *Mehomet*, olim & toties ac frustra tentatum à Thunetensi regulo, & principe d'Auria Genuensi, equites Melitenses ex improuiso inuadere cõstituunt, illi quinq; triremib. ve-

Qua & quãta sit Melite insula.

Expugnatur & inceditur vrbs Affricana vulgò Mehomet.

cti, vbi in altum progressi duas celoces turcicas introspiciunt, remis velísq; festinant ad intercipiendas Rhodij, assequutas inuadunt, expugnāt, expilantq; 58. barbaris seruituti & compedibus triremium mancipatis, tempestiuius quàm in votis erat vrbem appellunt, id enim consilij fuerat, vt non nisi post occasum, quasi non intellecti portū subirent, vt tenebris tecti inopinantem incustoditamq; vrbem adorirentur, nihilominus cum maturius proposito successisśet, frustra oppidanis à littore arcere conantibus, omni vi despecta superatoq; discrimine, Rhodij in continentem exeunt, relictoq; ad præsidiū triremium forti satellitio. Mille quadringēti, antesignano domino de Matha equite Melitensi, faciu⁹ gloriosissimū agrediūtur, alij cubitales tubos ad portas defigūt, quib. fomite admoto crepantibus, portas laceras diuulsasque facerent, alij scalis muros scādunt, vtrinque non infeliciter, vt qui in vrbē irruperint sed longius progressi, à plurib. armatis depelluntur, quàm ipsi oppugnātes sint, summa salus fuit Christianis, nullam nisi fortiter pugnando sperare. Barbari Christianos feriunt & submouent, nihilominus illi toto agmine succrescentes, muris & turribus barbaros depellunt, coniicere se in pedes, coguntque in priuatas ædes & latibula sescedere, prærumpunt Christiani abditissima quæcūque, quibus ingruentibus Barbari fastigia tectorum conscendunt, vnde saxis iaculis, fustibus, atque fragmentis parietum Christianos

M.D.CII.

Occiditur Sanlucius eques Rhodius.

obruunt, & conterũt, quatuor horis vtrinq; strenuissimè pugnatum, sed inclinantibus Turcis, qui pugnaciores in palatium præfecti se recipiunt, fortuitisque munitionibus aduersus subitum impetum se tuentur. Nobilissimus eques à sancto Luca, summi illius tormentorum præfecti filius, quem supra in Ambiana obsidione sublatum luximus, dum instat animosius, ædes prærumpit & expugnat, & reliquias barbarorum persequitur, hastilis cuspide medius transfigitur, à commilitonibus cadauer elatum, conditumque à pollinctoribus libitinariis odoribus Melitem deuehitur, & sumptuosissimo funere cohonestatum, pro dignitate equitis & gentis Gallicæ. At Barbari improuisa expugnatione territi, ad duo millia postico se subduxerant, direptis opibus & omni supellectile, quadringẽti in captiuitatem abducuntur, oppidum nec muris nec situ satis tutum, quod sine magno discrimine auio loco seruari non posset, incenditur, peractoque tam illustri facinore Rhodij, inspectantibus equitum peditumque copiis, quæ barbaris auxiliatum venerant, tuto ad triremes cum captiuis & ingenti præda se recipiunt. Rursus vel à penitissima Lybia remigio pennæ, repetamus Galliam finitimasque gentes. Omnibus compertum est, quam toruo oculo Allobrogici duces Geneuam introspexerint, doluerintque vel suam vel episcopalem vrbem, exemplo Italicarum, in Reipubl. statum memoria auorum conuer-

ſam, At qui nunc rerum potitur Emanuel, dum Gallia bello ciuili ardet, terra & lacu in ſummas anguſtias coniecerat, compeſcuit vexauitque adeo, & ita arctè obſtruxit, vt ad ſummam inediam redacta fuerit, Saguntinam tamen illam famem, conſtantia ſeu pertinacia quæ in nouatoribus non parua eſt, diutiſſimè tolerauit, vis tamen bellica longo bello fractos ad deditionem compuliſſet, niſi Bernates & contermini Heluetij, qui ſunt ſui cultus, fœderatæ vrbi ſuppetias tuliſſent. Allobrox prædam non tam ſibi ſubductã, quàm dilatam putauit, nec vnquam ille Geneuæ intercipiendæ expugnandæque ſpem & deſiderium amiſit, rei benè gerendæ opportunitatẽ ſemper quæritans, ratus multa ſemel amiſſa & prærepta recuperari. Hinc ille Diuæ Catherinæ cuius ſupra meminimus, propugnaculum penè ad portas Geneuæ tanquam frenum poſuerat, cuius vicinitate & præſidio euaganti ad pomerium vſq; ita premebatur, vt ſuis mœnibus quaſi libero carcere Geneuates continerentur. Iuſtum ille bellum cauſſabatur, quod ditionis ſit Allobrogicæ Geneua, & iure clientelari ſibi obnoxia, perduelles ciues, omnium gentium fece inquinatos, nouitate religionis vrbem olim piiſſimam, & vt volunt Pontificiam, omnium perditorum hominum officinam aut potius ſentinam feciſſe, dominorum ſuorum Ducis Sabaudiæ & Epiſcopi, arrogato ſibi dominio. Contra Geneuates vt probrum eiurati obſequij à ſe auerterẽt, optimo

Allobrox ſuam eſſe contendit Geneuam.

M.D.CII. & peculiari Episcoporum iure in se translato, vrbis imperium sibi vindicabant, Pontifices Geneuenses in quorum vicem suffecti sint, Allobrogico dominatu nō solum fuisse liberos, sed ipsos olim comites nunc Duces Sabaudiæ, præsuli Geneuensi fuisse vectigales, fidemque feudalis obsequij non semel præstitisse; vrbem quidem subiacere imperio Germanico, quod bipartita & biceps Aquila, in vrbis stemmatibus probatum facit, abrogata veteri religione cum Episcopis, cum noua quam profitentur castigatam imo coëuam Apostolis suo more dicebant coaluisse, & iam penè exacto sæculo roboratā, quiritationem alienæ vrbis occupatæ ad Allobrogem non pertinere, illū frustra (quod Gallica parœmia dictat) de infulis pallio seu cappa Episcopi conqueri & anxiari. At ille non ferens fastum oppidanorum, qui se fungorum more nouellos dominos, alienis spolijs induti professi sunt, quos toties repetitis castris vi bellica expugnare non potuit, arte & dolo, & specie publicæ societatis occupandos constituit, hinc ad fallendum Sabaudici, promiscuè cum Geneuensibus nullo habito delectu, omnem societatem cōmerciorum agitabant. Senatus Sabaudici primarium præsidem Allobrox miserat, qui Geneuates demulceret, certosque faceret cum illis in posterum, (quod bello Gallicano fœderati & contermini comprehenderentur) velle omnia amicè & pacificè experiri. At sub cinere doloso pacis bellum tegit, aduersus

mortalium suspicacissimos, auritos ad motum arundinis, ad omnem auram mobiles, vt qui sciant se à pluribus appeti, magnis & tectissimis artibus opus erat, Albignius Gallus transfuga ad Allobrogem, in subalpina sua ditione vicarius, laneis pedibus ad rem arcanam progreditur, sensim & sine lituo milites, in vicinos pagos & municipia personatos submiserat, qui præstolarentur totum agmen: die præstituta adeo periculosæ aleæ, à singulis Albignius sacramẽtum exigit, profitentur omnes, vel cum vltimo vitæ discrimine nefandam & Babilonicam vrbem expugnaturos, Deo aras, Duci & Pontifici patrio illam restituturos, Albignius multa facundè profatus ad gloriam tanti facinoris, hoc vnum ab antesignanis, centurionibus, militibusque exigit, vt nisi penitus expugnata, domita & paccata Geneua, ad diripiendam sparsi & dispalati prosilirent, ac commemorat (vt erat lingua & manu æquè bonus) tum prisca tum recentia exempla rerum gestarum, quibus moniti essent, prædandi cupidine non semel partam, & iam in manibus victoriam, vt auem minus cautè comprehensam repente euolasse, victoresque ipsos victis in prædam cessisse, non inuidere tam fortibus viris laborum & vulnerum præmia, hostium exuuias & quæ iure belli debita sit præda, sed ne præcox & intempestiua sit, quæque anteuerteret victoriam rogat, vox sua classicum fuit, omniumque in animis tantum nonmodo pugnæ, sed

Albigni' totius expeditionis antesignanus à comilitonibus sacramentum exigit.

M.D.CII. adipiſcendæ victoriæ deſiderium concitauit, vt recentes ab ipſa concione, omnes iam pro capta & expugnata Geneuam haberent, iamque compita, plateas, ædes, ciuiumque fortunas ſibi inter manipulos diuidebant, & ſpe prædam hauſerãt. At furtiuum delectum militum, latentes inſidias & occulta molimina, præfectus Lugdunenſis ſubolfecerat, vt enim ille audiit Ducem Inſubriæ intempeſto & hyberno cælo, Alpes tranſmiſiſſe, tãtum itineris lõgi & aſperi, nõ ſine aliquo ingenti facinore cæpiſſe coniecit, ſuſpicionem auxit rumor quamquam dubius, de canabinis ſcalis, quæ cis Alpes complicatæ in ſarcinas mulis onerariis conuectæ fuiſſent, res in nube erat, tamen vigiliis crebrioribus cautiuſque Lugduno proſpectum, incaſſum tamẽ cum leoni vulpes non inſidiaretur. Nox illunis erat & longa tenebris, vt ſũnt hyberno ſolſtitio, ſed obnubila, nullis ſyderibus intermicantibus, ita vt obduxiſſe cœlum caligine numen videretur, ad intercipiendos eos qui eius cultum tandiu aliena non ſua vrbe exegerunt, omnia foris agriſque conterminis tacita, obſeſſæ viæ, intercepti viatores omnes, ne quis forte dilapſus, hominib. fortè ſomniculoſis aurem vellicaret, nareſq; conſtringeret, is ordo fuit ad peragendũ facinus, vt ſi ſeruatus fuiſſet, profectò nunquã fuiſſet infectũ. Briguelctius Allobrox bellator inuicti ſpiritus, notæ fidei apud Ducem, quo potiſſimũ monitore ſuſceptũ negotiũ, agmen ducebat eorum, qui audentiores & præuij ad

exitium,

exitiũ ad murũ ſcandendũ ſe deuouerãt,quâ Rhodani ruentis fluctus, fragoremq́ ſenſumq; audiendi obtuſiorem faciunt, opportunior locus viſus eſt, ad fallendas vigilias, vrbiſque excubitores, nec ſpei euẽtus defuit,quãdoquidem ventorum flabra, & fluminis impetus, parte illa, ita rem tacitam fecerunt, vt Allobrogici non intellecti, laneo & ſuſpenſo gradu, in paluſtrem foſſam ſubrepſerint. vigiles vrbani ſomniculoſi,& obſtructa aure, minus fideli cuſtodia fuere, quàm Annates, qui toto alueo ſolito clamoſius perſtrepuerunt. Illos enim Geneuates gregales nutriunt, ad prodendas inſidias, exemplo Quiritum & Anſeris illius,qui Brennum Galloſq; nocturno dolo Capitolium inuadentes, fideliſſimè detexit, non ſine mercede Romulidum, vt ille Annalibus memoratiſſimus inclaruerit, Maclouienſes, Moloſſos ad nocturnam cuſtodiam vrbis,totiuſque orę maritimæ alunt, neſciunt enim feræ illæ,prodere dominos,& demulceri ab inſidiantibus. Allobroges verò crates vimineas iniiciunt, quibus ſternunt foſſam ne lacuſtri limo deprimerentur, hoc fortuito tabulato, palude tranſmiſſa ſcalas comportant admouent affiguntque muro, illa ea arte fabrefactæ fuerant, vt in ſe cõplicatæ,atque in faſciculum redactæ,mulis onerariis inſtar ſarcinarum deuehi poſſent, per eas aſcenſus & deſcenſus æquè facilis, ac per teſtudinem, quæque ad ſublime vel depreſſum muri faſtigium, accommodari tam opportunè poſſent, vt ſi murus demiſſior con-

M.D.CII.

M. D. CII.

trahi, si excelsior extendi possent, eo tamen nexu & robore, vt vim ingentem hominum, non secus atque ædium priuatarum cochleæ, ferre possent. Imum fulcrum, geminis vncis & cuspidibus in terrã penitissimã defigebatur, vt loco suo dimoueri & labi non possent, singuli maleos ferreos, sudes, ascias & bipennes gestabant, tã penetrali calibe, vt ferrum discinderent, egregiè omnibus ad expugnandũ instructis, sola quæ sperabatur fortuna alba & fauens defuit, quæ vna in bello magnam partem euentuũ siue secundorũ, siue aduersantiũ sibi vindicat, oportunè tamen ducenti murũ conscendunt, præuio Briguelletio qui excubitorem, verbo excubiali prærepto mactat. Ille mentitus oppidanũ, muros aliũ oberrantẽ excipit, & verbo delusum itidem occidit, sed tædifer hostẽ intus esse nunciat, vigilias clamore concitat, illi vrbẽ somno sepultã subeunt vbique pauor, clamor, voces inconditæ, eiulatus, forma captæ vrbis, vt certè fuit, si iã capta nõ se liberasset, ecce discincti, seminudi, semisopiti stratis exeunt Geneuates, Allobroges vt se detectos agnouere, non nisi sub crepusculum, totis castris vrbem inuadendã statuunt, illi tamen ad portã nouã properant, viginti circiter oppidanos mactãt, vno dilapso, qui cum admotum portæ cubitalem tubum audiisset, clathrum desuper pẽsile secto rudente dimittit, atque illo obice frustrà & inaniter tubus crepuit, vrbe crescũt clamores & vlulatus, ac tãdem oppidani metu discusso, ad arma conuolant, qua parte laboratur adsunt, pugnatur acerrimè, donec

Deteguntur insidiæ.

M. D. CII.

ſclopo Brigueletius lethaliter traiectus, ſuis animum ademit, perſtabant tamen, ſed vndique excitis ciuibus & ſuccreſcentibus, Allobroges pedem referunt, ac in eam partẽ muri qua ingreſſi erant depelluntur, vt illos pauor deprimit, ſic oppidanos vrbis ſumma clades erigit, animoſque adiicit, iamq; illi ſuperiores cogunt hoſtes, alios per ſcalas, alios per murum pręcipites ſe dare, peritirerum caſtrẽſium nequiter factum ac fœdè erratum à Sabaudicis aſſerunt, qui prima irruptione in ſumma trepidatione vrbis, ciuibus adhuc ſomniculoſis, aſciis & bipennibus portas, ac omnia repagula & præmunimenta, hinc non effregerint, aliunde ignem ad incendium non ſparſerint, ad ingeminandum terrorem, depellendoſque à coitione ciues, ſic res fœliciter inchoata pudendum & infœlicem exitum habuit, omnibus dilapſis, 13. Allobroges ſuperfuere, qui pacti incolumitatem ſe dedunt, fides tamen non ſeruata, cauſſati enim Geneuates, non habendam fidem his, qui pacis publicam fidem ſummo ſcelere prodidiſſent, viſum tamen primoribus, non ita feruidè de eorum capite eſſe ſtatuendum, peruicit tamen vulgi & mulierum eiulatus, ita ut populari indignationi, tanquam victimæ omnes illi ad vnum laqueo necati ſint, genus mortis implacabiliter tulerunt, qui inter eos primæ nobilitatis Sabaudicæ erant, videlicet Baro Attigniacus, Diui Mauricij torquatus eques, Domini de Sonas & de Suſsfardon, cæteri gregarij, equites illi laquei ignominiã fruſtrà

Allobroges re infecta diſcedunt qui intercepti laqueo necantur.

M. D. CII. deprecantur, generique suo sectæ ceruicis fatum deberi contendebant, nequicquam illi misericordiam deposcunt ab illis, quibus si victores fuissent, non erant impertituri, amputatæ ceruices omnibus, ac etiam cadaueribus in strage necatorum, omnesque longa linea sudibus præfixæ, in pinnis ad terriculamentum similia ausuris ostenduntur, Geneua ipsa tam præsenti exitio liberata, Deo publicè grates agit, de violata pace apud Regẽ, fœderatosque Heluetios, Rhetosqne cõqueritur, sibi cautius prospicit, ab vtrisque militem præsidiarium aduocat, vt ictus piscator sapit, & qua parte vis facta est, solito tutiorem facit, ne in posterum illi noxæ sit, nec tantum Geneuates de custodia vrbis, sed de vlciscenda iniuria, belloque inferendo cogitant, conscribunt militem, aciem ordinant, in Sabaudicos fines populabundi inuolant, expilant, incendunt, atque Allobrogi par referunt, minanturque ad Antuates, Branouices, Blauonios vsque progressuros, vt Ducẽ transalpina sua ditione contineant, ne deinceps vicinitate noceat. Rex non aliter auxiliaturum spondet, quàm si Geneuates aperto Marte, obsidione & castris positis à Duce opprimantur. Dat Vicio apud Heluetios oratori in mandatis, vt àlegatione diuturna dum rediret, Geueua iter faciat, moneatq; ad pacem cum finitimis, Vicio itur obuiam honorificentissimè, exceptus apud patricios, regia mandata explicat, nempe vt publicæ quieti studeant, bello abstineant, quod plerumque

Vicius mandato Regio Geneuates quietos esse monet.

M. D. CII.

primis auſpicijs arrideat, ſed ancipitis ſit & luctuoſi exitus, Rubicone tranſmiſſo, non eſſe regreſſum, nulla arma ciuibus foris expetēda, ſola domeſtica eſſe neceſſaria, aduerſus inſultantes diurnos nocturnoſque inſidiatores. Plura ad pacem facundè obloquutus, quæ minus pronis auribus accepit vulgus ferox & inconditum, quaſi in turbidis rebus, lucrū maius quā in otio ſit ciuibus. Bernates & Tigurini, pro vicina & fœderata vrbe, Heluetij antiquæ & receptæ religionis cultores, Allobrogico arma expediunt, Baſilienſes, Solothurenſes, Scaphuſiani, aliique medios ſe interponunt: ac tandem Vicio vrgente, pax cōponitur, diſceſſumque ab armis. Hoc opere Rex, præter auitum elogium ſe Chriſtianiſſimum præſtitit, qui finitimos odiis inteſtinis efferatos, iamque ad arduum & inexplicabile bellum viciſſim ſe acuentes, ad concordiam reduxit. Nil mirum ſi tam impensè Inſuber expugnatam ſuam Geneuam eſſe velit, vt quæ tranſalpinæ ſuæ ditionis princeps ciuitas ſit, vel etiam Iulij Cæſaris temporibus, non incelebris erat, ibi enim ponte Rhodanum tranſmiſiſſe aſſerit, illo alluitur & bipartitam facit, ſed diuiſa fluctibus, ponte ligneo coniungitur. Cæſaris cū Heluetiis pertinaci bello, ruinis deformatam, Aurelianus Imperator inſtaurauit, ac de ſuo nomine Aurelianam nuncupauit, ſed faſtidito nouello nomine, vetuſtum retinuit. vitiferos habet colles, agrum quem amœnitas vbertaſque ſatis commendant, qui totius Sabaudiæ vber

Lib. 1. de bello Gall.

Geneua olim dicta Aureliana.

M. D. CII. ſit. Hincab omni æuo, illius imperium Allobrogici primum Comites, dehinc Duces, efflictim affectarunt, illiuſque cupidine cum vrbanis Antiſtitibus, vt qui ſe Geneuæ priuatos Dynaſtas contenderent, toties præliati ſunt. Annales prima belli ſemina referunt, inter Humbertum Geneuenſem Epiſco. & Aymonem Sabaudiæ Comitem, vbi fatis cõceſſit Humbertus, qui ſucceſſit Inſubriæ, à Cæſare Federico ſine æmulo ſibi priuatum imperium aſſeruit, ſed lubricum. Nam paulò poſt Ferdericus ille factus alienior, Geneuenſem Epiſcopum, cum commilitonibus belligerantem deſeruit, ſenſim annis labentibus Comites latius pedem intulere, & vectigalem ſibi Geneuam fecerunt, tandem per Amedeum ſumma vis illata Epiſcopo, & quod priſtinis bellis vehementer concuſſum & labefactatum erat imperium, penitus conuulſum eſt. Ille enim cum à Carolo IIII. imperij vicariatum obtinuiſſet, Epiſcopum Geneuenſem ſibi obſequentem voluit, nihilominus Antiſtiti & populo Geneuenſi, ſua iura ſalua manſerunt, quouſque Amedæus octauus prioris illius nepos, (qui primus Sabaudiæ Ducatus elogium arrogauit) à Martino Rom. Pontifice, in Geneuates ius fori impetrauit, quod derelictui habuit, poſtquã ad Apoſtolicum ſolium aſſumptus eſt, ac Fœlix nuncupatus: Carolus Dux Allobrogum, auus illius, qui nunc rerum potitur, Epiſcopo non refragante, vt qui familiaris eſſet & gentilitius, non ſemel ſibi Geneuæ ſupremũ ius vin-

Pri'ca diſſidia Comitũ Sabaudiæ cũ Epiſcop. Geneuę de vrbis priuato aut mixto Imperio.

Amedeus 8. primus in Ducatum Sabaudiam erexit.

Amedeus 8. factus Pont. max. dictuſque fœlix.

dicare euixus eſt, ſed domeſticis bellis cum Gallo & finitimis prohibitus, vt qui nedum alienum appetere, cum vix priuatum retinere potuerit, Auorum memoria, nouatores eiectis Epiſcop. & Pontificiis ritibus, Bernatium ac Heluetiorum (quos nuperæ religionis titillatio & faſtidium Apoſtolicæ fœderabat) ope & opera ſupremam poteſtatem ſibi vindicarunt, è Gallia, Italia, omnibuſque orbis finibus religionis cauſa extorres, illuc ſe ſuaſque fortunas exportabant, Niuernenſis Epiſco. culturæ Cœnomanenſis Cœnobiarcha, omneſque ſacerdotij eiuratores, cũ ſcortillis, auroque ſacro, bonorum decoctores, æris alieni fraudatores noxij & huiuſcemodi hominum purgamenta, illuc concurſabant, quaſi ad portas liminare iſtud Aſyli, & impunitatis inuitamentum Geneua haberet. M. D. CII.

Quilibet hûc dixit confuge, tutus eris.

Ex pluribus, exemplum probatæ fidei & penè domeſticum ſuppetit, aurifex Carnuti erat lenocinio noui cultus ineſcatus, vt gens omnis Gallorum auida eſt nouitatis, mentem ſubdolè tegit, & nequiſſimam fallaciam molitur, ex nuptiis incliti alicuius nobilis, expilandæ rei alienæ occaſionem captat. Fingit enim crateres aureos, vaſa argentea ſubminiſtrare pollicitum & pactum, non parum hinc ſibi eſſe lucri, ille hoc furtiqueſito colore, à gentilibus, amicis, cõciuibus precariò & mutuò accipit, quidquid erat aurificinæ, & de redhibitione ſub ſyngrapha vltrò ſe obligat, vbi aureã argẽteãq; ſupellectilẽ corraſit, nõ ille ad

M. D. CII. solemnes quas falsò iactabat nuptias, sed recta Geneuam auiis itineribus contendit. vbi de furis latibulo constitit, spoliati rebus suis, repetitum mittunt, fit querela ad Iuridicos Geneuates, nō ferendum esse tam insigne latrocinium, iamque quiritantibus annuebantur, cum subdolus ille Ianum Caluinum Geneuæ imperantem, parte opima prædæ sibi demeretur, qui ex suggestu, rē omnibus probatam facit, ex Bibliorum sumpto argumēto Isacidarum, qui à Pharaone fugituri, non solum se illius iugo, sed res suas, vasa aurea, argentea & id genus subduxerunt, numini nō furtum, sed rem acceptissimā fuisse, omniūque suffragiis transfuga ille absolutus, & qui venerat rem furtiuam cōdicturus, inanis domum reuertitur. His auspiciis, hoc tyrocinio pietatis, Geneua in eum statum se erexit, cuius expugnandæ Allobrox desiderium vix vnquam ponet, illam bis tentauit, obsidione cinxit anno 1583. liburnicis scaphis, phaselis, ad præcludendum commeatum lacum omnē contexerat. Dehinc 1590. intercepto omni aditu, terra & vndis, in eas annonæ angustias coniecerat, vt iam vltrà inediam non ferens, deditionem factura esset, nisi Insuber desiderio Phocensis prouinciæ, abductis copiis, liberiorem reliquisset, sic dum aliena & longinqua appetit, opportuna & finitima amittit.

Res Transyluanicæ. Suprà dictum, Sigismundum Battori permutationis iure resoluto, à Cæsare Transyluaniam repetere omnibus modis conatum,

M. D. CII.

toties victus pati fortunam non potuit, aduersus rebellantē, Georgius Bastius Cæsarianorum summus præfectus mittitur, Bistricum Transyluaniæ principem ciuitatem obsidet, ac pluribus machinis concutit, summum exitium & internecionem oppidani metuentes, de deditione paciscuntur. Sigismundus iussus legem pati, toties aduersę fortunæ, & victori Cæsari obluctari impar, triduò post potestati victoris vltrò se permittit. At qui Iauarinum Comorram, & confinia tutabantur Christiani milites 60. Turcas in velitatione captos abducebant, vbi vero certiores facti per exploratores, Basciam *Haly*, nauali itinere per Istrum, ire obuiam Basciæ Vexir, cum satellitio non ita numeroso, inter quos eiurator fidei Christianæ quidam erat nomine Prangerus, captiuos loco ipso ad vnum cædunt, ne pugnaturis & ad ampliorem victoriam oneri & impedimento essent, non longè à Buda & Bellagrada insidias collocant, abditi in arundinetis & salictis, liburnicas præuias intercipiunt, atque vbi prætoriam nauim *Hally*, Basciæ ad iactum catapultę conspiciunt, adoriuntur intrepidè, quaquauersum inuadunt, pluribusque cæsis, atque inter ipsos desertore Pranguero, Basciam captiuum cum ingenti præda Iauarinum abducunt. sed ad rem Christianam nihil opportunius, quàm quod Bysantini Imperatoris ingentia molimina, aduersus Christianos seu animi fracti ignauia, seu eculei & tormentorum formidine Basçias enunciauit. Mathias

M. D. CII. Archidux præreptis arcanis Turcicæ molitionis, mente & manu consilio & opera, adhibitis qua parte potissimum laborabatur munimentis, inanem effecit.

Barierius, Fuliensis Abbatiæ in Riuiensi diocæsi, apud Tectosages Cœnobiarcha, iampridem sub Henr. III. Cistercium ordinem, ibi fœdè colapsum prisco candori & rigori restituerat, ac seuerioris vitæ monachis ortum & nomen dedit, qui ab ipso loco Fulienses sunt nuncupati. Ab illo Henrico Valesio, alioquin præ cæteris, monastices amantissimo, vt qui illam interdum æmularetur, deligendi Abbatis æquis suffragiis & sortitione electionis, arbitrium haud impetrarunt, sed ex sodalitio tribus delectis vni assensurum. Medium erat istud inter priscas electiones, & ius nominandi Regibus Bononiensi fœdere concessum, gratia quædam, sed non plenissimè grata, quæ veluti inter manus dantes hæsit, quodægrè dimittere visus est, tanquam sibi præriperet. Sed Henr. IIII. non parca manu, non anxiè sed effusè plenam gratiam fecit, qui tabulis in Prætoriani Senatus monumenta relatis, ad Fuliensem Abbatiam nominationem suam penitus abdicauit, quacunque victima, latifundiis ingentibusque donariis, amplius beneficium ac gloriosius monumentum, quo vetus disciplina & decus monastices sancitur, locustæ & graculi arcentur, & sacri prouentus in suos vsus erogantur, nec enim aliundè cœnobiorum fœda

Henr. IIII. nominationi ad Abbatiã Fuliensem renunciat.

facies, monachorum ignauia, imperitia, mores inconditi, quam quod cucullatos præfectos non habent, sed Aulicos sæpius non initiatos, Cynedos, aucupes, venatores, imo bellatores & id genus qui non ad frugem, sed ad fruges aduolant, quas vbi demessuerunt, celerrimè ad decoquendas abeunt. Rex itidem vestalibus montis martyrum, iure regiæ nominationis remisso, sibi deligendi Antistitam ius perpetuum fecit, immortali erga Deum beneficio, ad eliminandam spurciciem morumque corruptellam, quam ad gratiam Aulicorum nominatæ Abbatissæ inuexerant, vix enim dici potest vitio bellorum ciuilium, quam sacer ille locus impiatus esset, perstabatque immundus esse, ni quæ nunc præest virgineo cætui, clara genere & ortu Comitum sancti Aniani, sed mundicia vitæ clarior, pudorem profugamque pudicitiam aris adytisque reuocasset. Vnde non dubia spes nobis affulget, aliquando Galliæ Astream è cœlo reuersuram, hoc est sublato Bononiensi pacto, electiones (quæ Palladium Ecclesiæ & regni olim erant) rediuiuas fore. Floridus Remondus Senator Burdegalensis, hoc anno magnum sui desiderium reliquit, vir non modo togæ muneribus, sed Gallica facundia clarus, qua rudioris sæculi de Ianna quadam pseudo-Pontifice, deliria & nouatorum

M. D. CII.

Rex idipsum monialibus montis martyrum concedit.

Elogium & obitus Florim. Remondi Senator. Burdigal.

M. D. CII. longioribus nugis concinnatam fabulam, erutis ex abditissimo vetustatis sinu fallaciæ notis, irridendam & explodendam exhibuit, docuitque posteros sedem Roma. muliebri hoc portẽto nusquam fuisse incestatam. Dehinc ille qui mucrone calami perpetuo cum sectatiis pugnauit, opere indelebili hæresis coæuæ cunabula, progressum, iamque senescentis elumbatæ & morbidæ occasum recensuit, tam piis lucubrationibus de fide orthodoxa & Roma sede egregiè promeritus, qui eam tam luculenter & eruditè, ab æmulorum mendaciis vindicarit. Calen. Decembris, Lutetiam deducti quinquaginta & amplius, turcica seruitute ex piorum erogationibus exempti Christiani, redemptore Ioanne paruo, ordinis sanctæ Trinitatis generali moderatore, præibant tubicines duo, eiusque ordinis sodales totidem, deferentes fericum labarum crucis, bicolori stemmate insignitum, subsequentibus olim captiuis, gestantibusque iam non collo subacto, seruitutis suę exuuias infœlices, immane pondus cathenarum, quæ interiori limine ædis Mathurinæ, ad parietem affixæ adhuc visuntur. Peractis gratiis numini & redẽptoribus monachis, triduano cibo & quiete recreati, domum vel quò abire libitum dimissi sunt, hæc recensenda putaui, quod nostro æuo, huiuscemodi redẽptiones vel parcimonia Christianorũ, vel ordinis tepescente ministerio, vel barbarorum inexplebili auaritia & sæuitate, rarò contingant Ordo huiuscemodi, ab Innocen. III. institu-

Lutetiam redempti captiui deducuntur.

tus, conditoribus Ioanne de Mata & Fœlice Anachoreta, qui in Meldensi solitudine, loco auio cui nomen Ceruus frigidus, cælitus admoniti de procuranda Christianorum in Syria redemptione, Romam profecti, eam illis vestem à similitudine quam in sacra Liturgia viderat Innocentius attribuit, operanti enim sacra apparuit Angelus, candido syrmate amictus, cruce bicolori pectus discriminante notabili, nuncupauitque nouellum institutum, de Trinitate & redemptione captiuorum. M. D. CII.

RODOLPHI BOTEREI

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER DECIMVS.

STare loco nescit calamus, non vna est pagina historiæ, vt illa nuncia est famæ, sic eius mobilitatẽ æmulatur. Ab Vngaria, rerum Belgicarum Euripus, me rursus ad Ostendam reuocat. Altero anno Albertus, Calẽdis Ianuarij pro xeniis & apophoretis, non ea missilia congiaria & dulciaria, quæ in vulgus triumphantes Romani, ad captandam ouationem, auramque popularem iactabant, sed ignea & lethalia tela, grauissimis tormentis eiaculatur isto nihilò mitior, Salmoneum agit, alter-

nant oppidani tonitrua belli, dubiumque à quibus, plus globorum & pulueris sulphurei consumptum sit, qui iactus numerant, pauciores quàm sint retulerunt, copia non capit numerum, & bellatorum vtrinque pertinaciam & gloriam minuunt qui numerare velint. Albertus fauces portus, nauali militum præsidio obstruxerat, sed ea vis fuit procellarum pelagique desæuientis, vt miles non vltra ferens tempestatum sæuitiam, in siccum se receperit, & sic derelicta nauali statione, Batauorum nauibus peruium ostiū reliquit. Albertus, vt indignante pelago artes suas turbari videt, præaltam molem aggesta tellure, è regione portus erigit, quatuor machinis in fastigium euectis, quibus naues aditu prohiberet, Alberti molitionibus æstus pelagi semper obstitit, ac pro obsessis pugnare visi sunt Neptunus & Æolus, sed quid in tertium annum pertinax animus profuit Batauis, nisi ad lanienam & internecionem suorum, quos ex orbe toto in partes suas acciuerunt, ita vt Ostendæ pertinacia, nouatoribus longè maiori exitio fuerit, quam si illicò incruentè & nullo ictu arietis deditionē fecisset, illa enim instar est malorum Medicorum, qui repetita sæpius sanguinis emissione, dum profligare morbum conantur, ægrum exsanguem & exhaustum ingulāt, quotquot enim fuere summi duces, & spectatæ fortitudinis milites, seu victimas pro tutāda causa, ad arā Ostendæ se deuouerunt, quidquid apud eos fuit inuicti & generosi sanguinis, ibi effusum est, &

M. D. CIII.

Alberti miles à statione tēpestatibus depellitur.

M.D. CIII. plusquam Æmathia Romanorum, 'acta illa piscatorum, illorum ossibus perpetuò albescet, sed nondum ibi satis Bellonæ litatum, ante deditionem vna & altera æstas recurret.

Canabis, lini, lanæ, si qua alia pars est Europæ, Gallia feracissima est, stamina bombycum, magis neglectu & ignauia accolarum, quàm intemperie cœli & soli ignorabat, cum in Occitania, Auenionensi & Vinciensi comitatu, mori arbores, in summam proceritatem & fœcunditatem frondium, ad pascendos bombyces excreuerint, compertumque ex francigenis bombycibus, sericum lanificium Veronensi & Siculo lucidius, atque textura tenacius. Rex non vltra socordiæ suarum gentium indulgere voluit, in vna quaque diocæsi & paræcia, per vectigalium præ æquatores & rationales, imperat, mororum sationem, non irritus atque inanis labor, & Gallica tellus vel exemplo regiæ constitutioni æquior est, quàm ipsi accolæ, qui enim vel perfunctoriè curarunt tenellas propagines, intra bimatum adultas, pabulo bombycum sufficientes experti sunt, ignoratione enim boni, aut verius ignauia, profutura plurima amittuntur, ita vt de nostris Francigenis, in mororum satione & cultu oscitantibus, & nescientibus ex frondibus quantam messem facturi sint, fas sit vsurpare antiquum illud.

Mororum satio tota Gallia edicto regio iubetur

O fortunatos nimium sua si bona norint
Agricolas.

Luxui Gallicano hoc inuentum, & peculiaris hollosferici officina deerat, nam quis vel plebeiorum,

M. D.CIII.

plebeiorũ vſque àd ganeones, baiulos & ſandapilas, bombycina veſte, ſaltē feſta luce non fulgeat? Illi enim ſitu & ſquallore poſito, cũ patriciis de phaleris veſtium certant, ita vt promiſcua induendi conſuetudine, iam nullum ſit diſcrimen inter gregarios & primores. Quid facias? faſtus ille faſcinauit Galliam, vt vel in ſumma paupertate veſte fulgendum ſit, & cum væſania, cunctis ſanctionibus mediocritatem imperantibus, potentior ſit, inſanabili populo cum indulgendum ſit, viſum eſt conducibilius, ingenita habere Bombycum ſtamina, quàm ex Italis, Siculis, & Iberis mercari, vnde ingens vis auri & argenti, regno quotannis exportabatur, ad vitandum maius malum, inſolentis texturæ artificia deſignantur, prímum delecti qui moros ſererent, ſatas vicatim per municipia traderent, donec aſſuetudine ſatio in ſyluas abiret. At quid non promouet, ſolers cura & colendi ſtudium, quid ſocordia non deprimit? artis præclaræ amantes homines, primo anno tyrocinij ex Bombycum inſolēti fœtu, & bis vicenorum dierum otioſo labore, amplam mercedem tulere, hominibus autem addictis raſtro & glebæ nobile iuuentum ſorduit, falſo illis perſuaſum, illo lanificio culturam deſeri, agros inani illo opere ſterileſcere, verè ruſtici homines, qui vel monente vernaculo programmate non audierunt, Bombycem excludi ouo, repere, adoleſcere, nere, & propter quod appetitur opes ſuas eructare, ſeneſcere & mori, paulo

M.D.CIII.
Ignauia rusticorum in arte Bombycum.

minus duobus mēsibus, hisque vernis & inanibus, dum messis in herba & lactea est, nec agri manus poscunt, sed frustra monueris stipites, malunt in canabe quo despicabiliter vestiuntur, segnes operas ponere, quàm in fœtura bombycum, vnde ex bimestri labore impuberū, plurimū lucri accedit, quid facias? non nisi longa dies, rem illis probatā faciet, & solo vsu sensim ars insolens inualescet.

Nos rursus in Belgium Batauivocant, auro Indico præliantur, hoc est aduecto ex Peruuiana nauigatione, vel ab Hispanis suffurato, bella tam diuturna fouent, alio neruo & cōpage nouellum suum dominatum non fulciunt. At Hispani & Lusitani, quasi pars illa noui orbis, priuatim illis condita sit, fortè quia à suis detecta & calcata primum, ab istis littoribus vt griphes in Scythia, rimantes auri-fodinas cæteros mortalium longè submouent, nec quemlibet socium & riualem ferunt, tam impotenti studio, vt Philippus pactis connubialibus Isabellæ cum Alberto, districtè cauerit, ne Belgæ iniussu suo nouum orbem peragrarent, & scrutarentur abditas opes. Bataui quibus summa voluptas est, si Hispano noceant, hoc anno insulam Iaua, ad conquirendas aromaticas merces accedunt, à Lusitano-Hispanis depelluntur Bataui, accitis in auxilium insulanis, tota classe claustra & repagula prærumpunt, magna ex parte Iberos interimunt, triremes nauesque incendunt, pipere girophilacio, ac huiuscemodi arbustorum exoticis fœtibus, vbi naues com-

Batauorum nauigatio ad insulā Iaua.

pleuerunt, dant ſe pelago & Batauiam repetunt,ferunt peſſimo exemplo vlciſcendi,Luſitanos Iberoſque odio gentis Hollandicæ, ſyluam omnem odoratorum arbuſtorũ ſtirpitus excidiſſe, cum potius ignauiæ pœnas à ſemetipſis exigere debuerint, qui non ſatis fortiter à ſuis littoribus externum hoſtem depulerint. M. D.CIII.

Byſantini Imperatoris vicarius erat Scribianus,homo tã impotentis audaciæ,vt Aſiatico dominatu,aut vi bellica aut arte ſibi arrogato,acie numeroſiſſima ad Byſantium non lõgius quàm triduano itinere, caſtra poſuerit. Ianiſſarij, apud quos rerum bellicarũ ſumma eſt poteſtas, indignati Aſiaticum hominẽ, eò faſtus progreſſum, vt ab obſidione non lõgè abeſſet,torpore imperantis & vitæ ſolutioris luxu,talia audere vicariũ conqueruntur. Imperatorem ad tantos motus oſcitãtem excitant,Aſſano cuidã, quem ab horariis clepſidris vocabãt,imperij hoc probrum tribuunt, qui Scribianum inſoleſcentem paruis initiis cum in ordinem cogere poſſet, neglexit, & bellicã pecuniã in ſuas libidines conuertiſſet, deniq; in eũ,tanquã in dirũ & deuotũ caput, omnis vulgi indignatio, Ianiſſariorũ feritas, & ſentina conuitiorũ cõgeſta eſt,Aſſanus,iuſſus purgare ſe de peculatu,tacita fœderatione cum Scribiano,reique caſtrenſis minus recta adminiſtratione,ab omni noxa longè ſe alienum & immunem contendit, qui toties de Scribiani molitionibus,& affectato Aſiæ dominatu,ſæpius interpellare Byſantinũ Imper.

Scribianus in Aſia vicarius rebellat.

Aſſan horleger.

M.D. CIII. enixus ſit, ſed ne vellicaret aurem prohibitum ab Imperatrice, atque ab exoticarum libidinum miniſtro. Res ibat in grauiorem tumultum, cum Mahometes III. ſedaturus hāc procellam, ſe conſpicunm facit, ſed neutiquam quietiores animi, ſæuit vulgus, clamores redintegrat, capita duorum poſcit, ſi negantur, promiſcuè ſæuiturum. Mahometes, iam ſibi ab efferata plæbe & Ianiſſariis metuens, ægrè admodum & diu reluctans, furentium carnificinæ amantiſſimos tradit, vtriuſque ſectis ceruicibus, expleta vindicta vulgi & Ianiſſariorum, ſemetipſum vlciſci parat, Mahometes, & Baſciarum nō diſſimili morte litare cæſis, iamque ſpiculatori deuotas ceruices ad ſecurim extendere iuſſerat, cum Ianiſſarij obluctātur, præſenti fato damnatos ſubducunt, coguntq; illum iram inultam concoquere, hoc præludium fuit atrocioris lanienæ. Vxor enim Mahometis pertæſa ignauum & ſocordem virum, otio & voluptatibus fractum, minus cautè ferocem interpellat, num filius patri in auitum imperium ſuccederet, hoc intellecto Mahometes, vt qui crederet in ſuos annos inquiri, iamque ſibi viuo funus parari, matris & nati cupiditatem regni affectati anteuertendam ſtatuit. Ergo ille ferox & barbarus, qua ſunt feritate in gentem ſuam Othomanidæ, filium inſpectante matre, mantilibus collo innexis, & in contrarium adactis ſuffocari, eamq; tam horrendo ſpectaculo medullitus ſauciatam demergi iubet. ex famulitio vtriuſque 14. truci-

Ingens tumultus Byſantij.

Mahometes filium ſuffocādum, vxorem demergendam curat.

dati quibus administris se veneno necatum iri, homo credulus & nimium suspicax animo conceperat. Ille Scribianum non longè à Bizantio castra metatum, lenociniis præmiisque magis quàm viribus fractum, ad suum obsequium reuocat, auget honoribus & præfecturis, ea lege, vt in Hungaria aduersus Cæsarem Christianum sit auxiliator. hoc dissidium rei benè gerendæ summam opportunitatem Christianis præbuit, quos si fortè Scribianus acriores in Turcam cognouisset, in euiratum perditumque voluptatibus hominem, non ita segniter & demissè se gessisset.

M. D.CIII.
Horrenda sauitia Imper Bysātini Cum Scribiano paciscitur Bysantinus.

Sub id tempus Turcis aliud non leue, damnum inflixit Christianum mācipium, Canisæ furtim admoto igne, in nitrum & pulueriem bombardicum, quo tantum incendium excitatum, vt tota vrbs penè in fauillas abierit, impetu & bombo turres & mænia altè conuulsa sint.

Furtiuū incendium Canisa.

Ineunte vere Rhodiorū summus magister, delectu commilitonum habito, quæ sunt ad Cephaloniam bina propugnacula euertere statuit, ille cum aliquot nauibus triremes suas in altum demittit, ad opus tam arduum, non nisi fortissimos selegerat, Gallos, Italos, & Hispanos, sed Gallorum maior numerus, quibus summa rei gerendæ commissa erat, vt pote cubitalium tuborum, ad valuas affigendorum periculosissimum negotium. Gallicum enim inuētum, licet ferale & execrandum, patrios homines & artifices exigit. sub noctem opportuna statione improuisi locant triremes, Vuierus sub-præ-

Expeditio Rhodiorum militum.

M. D.CIII. fectus Lugdunensis, totius cohortis antesignanus ad explorandum scapham speculatoriam, interceptus Græcus, qui rogatus de hostibus, admonet in propugnaculis summum esse præsidium, & solito accuratiorem custodiam, quod forsitã Turcæ, nonnihil de Christianis subolfecerint, hoc rumore Græculi, meticulosi homines cœptis absistere potuissent, sed Rhodij, toties experti ingenia & mendacia Græcorum, nihil de concepto facinore remittendum ducunt, 19. Aprilis media nocte, Vuiuierus non longius quàm milliari spatio, à castro quod Patras vocant, classem sistit, omnem bellicum apparatum in continentem educit, ordinata acie ad iactum sagittæ, sub crepusculum dubiæ lucis castro succedunt, Bellagnæus eques præmittitur, ad portam tormentum cubitale affixurus, ab excubitoribus clamore proditur, in eum telorum, sclopporum, saxorum, stipitumque densa & lethalis grando dimittitur. ille nihilominus ad portam subrepit, defigitque tubum, quo crepante & disploso, funditus porta minutim lacera deiicitur, eques Dognoneus cum manipulo 60. equitum primus insilit, atque arcem occupat, succedit Porteus, cum suo agmine, ac paulò post Vuiuierus omnibus copiis, hostem cum suis acerrimè pugnantem offendit, sed impar Christianorum insultibus, in penitiorem arcem illico se proripit. portæ aliud tormentum admouetur, cuius vis segnior hiatum arctiorem fecit, quo ægrè singuli se immitterent, omnibus

tamen intromissis, vndiquaque obrutos hostes ad vnum mactant. Aliundè aliud castrum pari arte inuaditur & expugnatur, eques Camporemigius, portam admoto & displosо tubo in frustra & fragmina deiicit, duce Cremalio equite proximũ agmen irrumpit, cumque superiore hoste inclinaret, Comes de *Gastinare* suis laborantibus, cum vniuerso milite aduolat, pugnatur cominus, interiecta fossa & medio aggere hostis se tuetur, atque illo obice, victores Rhodios cohibet, illi mox scalas expediunt, & tandem superata fossa, aggeris fastigium occupant: perfugium erat in turritum aliud munimentum, sed vrgentibus Christianis, illuc euadere haud Turcæ potuerunt, postico dilapsi ex arcibus, ad opprimendos Christianos omnem oram concitant, equitum peditumque ingentibus copiis cinguntur, quas per quatriduum variis eruptionibus, Rhodij non infœliciter lacescunt. vt se tamen tantis insultibus impares agnouere, nec vtrumque castrum exili præsidio, aduersus numerosissimos hostes seruari posse, abductis in captiuitatem damnatisque ad remos Turcis, omnibusque tormentis, ac per cuniculos vi igneapulueris turribus deiectis 24. Aprilis triremes repetunt, victoriæ accessit ex improuiso, duarum nauium Turcicarum expugnatio, quæ tritico onustę, Rhodiis non paruum annonę chariotis leuamentum præbuerunt.

M. D. CIII.

Châp Remy.

Metis inter ciues & præfectum non leuiter

M. D. CIII. *Tumultus Metensis.*

tumultuatum. Espernonius sub Henrico III. summus aulæ moderator, Metensi præfectura ab eo donatus, Sobolleum vicarium, cum ingenti & fido satellitio, ad custodiam arcis & continendos ciues constituerat. æstu bellorum ciuilium & diuturniori Espernonij absentia, dum in Occitania, & Phocensi prouincia, diutius aleam Martis experitur, Sobolleus minus obsequens erat, iam non se vicarium sed præfectum professus, & vt voce, sic mensa, sumptu, & famulitio rem ęquabat. ab illo auersi animi oppidanorum, tum ob asperius hominis ingenium. tumquod ex augustioribus ciuibus, nonnullos probro coniurationis cum Alberto Austrio, apud Regẽ aspersisset, qui Sobollei inuidia diutius habiti in vinculis, tandem vt falsò delati insontes dimissi sunt, Espernonius de fide vicarij dubius, dum ad Spadanos fõtes valetudinis caussâ proficiscitur, per Metensem vrbem iter facit, Mediomatrices de Soboleo grauissimas querelas deferunt, liberã olim ciuitatẽ, nunc durissima seruitute premi, non vltra ferre impotentis hominis audaciam, pronis auribus expostulationes oppidanorũ excepit Espernonius, cui vt de se suspicionem omnem eximeret Soboleus, summos honores & intima obsequia deferebat: ita tamen rebus suis, & arcis custodiæ prospexerat, vt si in vrbanum hospitium Espernonij veniret Soboleus frater in arce morabatur, dehinc fratre inuisente Espernonium, alter Soboleus arcem occupabat, sic eius custodiam alternantes, vt nulli alteri tam preciosum pignus crede-

rint, Eſpernonio tamen peruiam facit, in ingreſſu claues obtulit Soboleus, atque hinc dixit falſos rumores inimicorum argui, qui aditum arcis negaturum malignè confixerāt, non tamen ſecurior Eſpernonius de fide Sobolei, quin potius in ingreſſu, armatorum militum bini ordines, & nimia cautio ſatellitij, ſuſpicionem Eſpernonio auxerunt, illa tamē conniuentibus palpebris introſpexit, & vt ſumma ſemper fuit prudentia, pro rei opportunitate diſſimulandum ſtatuit. In aulam reuerſus, de hominis procacia in oppidanos, deque eorum grauiſſimis querelis, Regem certiorem facit, Diuodunum recurrit, diſſidia compoſiturus, ſed ciues Eſpernonij præſentia recreati, omni diſcuſſo metu acerbius clamoſiuſque de Soboleo expoſtulant, vt res initio paruæ, apud vulgus repentè excreſcunt, ingraueſcit tumultus, compitatim turmæ coeunt, ad arcem inuolant, dolia congerunt, & circum molitiones tumultuario opere conſtruunt, res ibat in grauius diſſidium fremente populo, vtroq; fratre aduerſus inſaniam vulgi ſe in arce munitiſſima protegentibus. Boeſſizeus & Varaneus miſſi, qui rem componerent, illi mitigata plebe à Soboleo impetrant, vt non alio quam Regi, Soboleus arcem dederet, ad recuperandam Rex cum Auguſta ad Mediomatrices proficiſcitur, vt ita diſcordes animos ciuium cum præfecto, nec in poſterum coalituros explorauit, amoto Soboleo, arcis cuſtodiā Archiano & Mōtignio fratribus, ſpectatiſſimæ nobilitatis & fortitudinis, Metenſiſque regiunculæ præfe-

M. D. CIII

Diuodunum Metz.

Rex Mediomatrices appetit.

M. D.CIII. Germanici principes Regem salutatum veniũt.

ctura, vt Espernonij vicariis cōcredidit. Dux Bipontinus, Lantgrauius Hessus, ac Pomeraniæ princeps, Regem Augustamque salutatum veniunt. Rex per Virodunum iter fecerat. ab Academicis Iesuitis rogatur, vt interdicto Senatusconsulti Parisiensis, qui in Virodunēsi ludo litterario discut, eximātur. quod ditionis Gallicæ non sit Virodunū. Rex arresto non comprehendi respōdet, ea tamē lege vt qui in Pontamussina schola litteris dant operam, Virodunum redeant, in Galliā reuersionis dat fiduciam, si in posterum sint fidi clientes, Regem illis fore propitium, vt illa secunda aura affulsit, deliberatum à Virodunensibus, & Pontamussinis Iesuitis, de Rege adeundo & alloquendo, sacra hebdomade Parasceues, postulationi dies sacros annuere, Ignacius, Armandus, Castellerius, Brossardus, & Turrius, à sodalitio missi opportunè adsunt, Feria 5. in Cœna Domini, Rex de more & mystico ritu maiorum, 13. egenorum pedes abluit, detergit & exosculatur, cuilibet cum regali epulo 13. nummis argenteis attributis. Post prandium Vareneus, Iesuitis ad regium colloquium aditum facit. Ignatius in hæc verba sic fertur loquutus.

Virodunensium Iesuitarum de reditu in Galliā deprecatio.

Iesuitæ Regē adeunt feria 5. Parasceues

Admissi ad Colloquium.

Iesuitarum ad Regem Oratio.

Cū primū auito regno numinis stupēdis auspiciis, potiri (ô Rex Christianissimè) tibi cœlitus tributum, summas in te virtutes, quibus Reges & principes omnes qui antecessere longè superas, agnouimus, ac potissimum Regiæ celsitudinis tesseram & summū ornamentū, maximā virtutum clementiam,

qua perduelliũ grauiſſimas offenſas condonaſti,eadẽ in nos æquanimiter vſurũ confidimus.Sed,ô rerũ ſæculariũ ſpes lubricę,in primordiis regni,cũ omniũ noſtrorũ ſodalitiorũ vota & obſequia in te cõſpirarent, feralis caſus& nulli noſtrûm præcognitus cõtigit,quo veluti ingenti turbine perculſi, à te non ſolũ alienati, ſed extorres facti ſumus. quocumq; tamen terrarũ ſparſi fuimus,nec in te Principẽ noſtrũ,nec in patriã ingenitũ amorẽ & debitum obſequiũ, nec ſpẽ tuæ manſuetudinis exuimus, quãuis congeriè omniũ ſcelerum maleuoli apud te nos cumulauerint, hac vna ſpe ſecuri, noſtram innocentiam, aliquando diſcuſſis nebulis famæ inſultantium, tibi exploratam fore confidimus, rati noſtrarum ærumnarum,tempus eſſe medellam. Fiducia illa tuæ clementiæ antea obſcurior, vt hunc regni angulum tuo aſpectu illuminaſti,liquidius affulſit,& ad tua genua aduoluere cogit, rogamus ne mora tuæ gratię beneficium diutius protrahas,cũ nobis nihil ſit acerbius, quã illa excludi, finibuſq; patriæ ſemotos,quibus alienas & peregrinas gentes iuuamus, non poſſe ingenio & induſtria natalẽ Galliã proſequi.Heu?nimis exploratũ nobis eſt,apud te lõgè alios quã ſimus,inſimulatos habitoſque fuiſſe,hoc eſt omniũ flagitiorũ colluuie cõtaminatiſſimos,regno & omnibus ordinibus exitiales,gentẽ noſtram vt nouã & noua molientẽ, Gallicanæ Eccleſiæ aduerſam, denique quæcumque deterrima liuor & impietas comminiſci potuere, in nos omnibus diris & deuotionibus congeſtum. Sed ſodalitia

M.D.CIII.

M. D. CIII. noſtra, non ſemel à proauis Regibus Galliæ, & Curiæ placitis probata ſunt, vt quæ longè anteà à Pontifice max. Chriſtianæ Reipub. ſalutaria ſancita ſint. ex quibus tanquam ex inſtructiſſima officina, aduerſus bacchantes hæreſes tela depromi poſſint, priuatæ conſtitutiones contubernij noſtri, quæcumque nobis falsò tribuuntur, vt diuinis præceptis & mutuæ dilectioni prorſus diſſentanea diſtrictè prohibēt, quod ſi vera ſunt quibus falsò inquinamur, noſtra ſocietas nō ſolum ad ſalutem animarum eſſe non poteſt, ſed ad præſentiſſimum exitium, at quis credat, ingenio & rerum ſcitu digniſſimarum ſcientia pollentes homines, defecatiſſimos, vltrò ſe in ſocietatem noſtram dedêre, quæ vt cauſſantur maleuoli, omnium facinorum ſentina ſit & vorago? numvero proximum eſt qui ſalutem quærunt, in eum non appellere portum, in quo per tot ſcelera certum ſit animæ naufragium. At inſuſurrant, nos penitiſſimo obſequio generali noſtro deuinctiſſimos, eaque cathena votorum, vt ei in omnibus & per omnia ſimus audientes, non abnuimus, nos vt membra capiti noſtro penitiſſimè obſequi, ſed regibus, magiſtratibus & politico regimini minus eſſe obſequentes non prohibemur, quin eo ipſo adigimur, & Apoſtolico præcepto, quo deuiis & minus rectis dominis ſubditos obtemperare neceſſe eſt. Adiiciunt venari nos, & ineſcare ad ſodalitium noſtrum, ex patriciis familiis ſelectiſſimos adoleſcentes, vt his accitis, hæreditatis

ſuæ ad nos fiat acceſſio. qui hæc de nobis fabulantur, minus accuratè priuatas noſtras leges nouerunt, quę ſeueriſſimè diſtringunt, ne quemlibet vlla arte ad inſtitutum noſtrum pelliciamus, diuino ſpiramini cætera relinquentes, abundè munus noſtrum impleuiſſe credimus, ſi iuuenes rectè & probè in ſcholis noſtris doceantur. vel exemplis hoc liquet, in Gallia eo aucupio nō eſſe nos hæredipetas, cum ex nulla gente inſtituti noſtri profeſſores, pauciores ſint quàm Galli. ſi emunctores illi noſtrarum fortunarum, eas ad computum reuocent, vix vllum prouentum ſumptibus collegiorum parem inuenient. Lutetianum, quod in vrbe regia ita proclamatur, ab inuidis fuiſſe opulentum, coaceruatis Claromontani Epiſcopi & præſidum Sancti Andreæ & Hānequini piis largitionibus, vix tria millia librarum annui reditus adæquat. quid tantillum illud, ad tot profeſſorum in omnibus diſciplinis centurias? ne magno Regi in tot publicis negotiis longior oratio tędio aut damno ſit, vno verbo tuam illam nulli negatam clementiam deprecamur, nos qui tui indigenæ ſumus, Hiſpanis, Italis & Germanis cæterarumque gētium commilitonibus noſtris, erga te inofficioſiores eſſe nollumus, nec eam tibi non præſtare fiduciam, vel cum præſenti vitæ diſcrimine, quam illi Regibus principibuſque gentilitiis præſtant ſacra tēpora, paſſi Chriſti quæ nunc colitur lugubris recordatio, nobis æqua poſtulantibus patrocinari videntur, ſanguis ab eo in ara crucis,

M.D.CIII.

M.D.CIII.

pro noxiis mortalibus vltrò effusus, ad indulgendũ nobis concitat, tanta gratia indignos nos fatemur, sed concessũ indultũq; esse velis Christo, in cuius nomine magis de eius gratia quã de meritis nostris cõfidentes, nostra hæc postulata facimus. Postquã dicendi finẽ fecit Ignatius, Rex paccato vultu pauca hæc retulit. Nihil à Senatu Parisiensi incogitatò in Iesuitas fuisse pronunciatum, nullo in eos ferri odio, nedũ in aliquẽ mortalium, petit verbis enunciata scripto exarata tradi, habebãt codicillum recitatæ concionis in expedito, quẽ vt Rex beneuolè accepit, Villeregio tradit, præcepitque Ignatianis vt in aula solemnia Paschæ peragerent. Postridiè Dominicæ Resurrectionis admissi sunt in lararium, quibus Rex summæ beneuolẽtiæ specimẽ dedit, palã testatus, toto regno eos esse reduces non solũ cupere, sed eorum opera vti velle. Ignatio dat in mandatis, vt Lutetiæ cũ Cotoneo eum adeat, nec solum leni alloquio, sed quẽlibet cõplexu dignatus est. Non tã Metensis propugnaculi deditio, Regem illuc proficisci cõpulit (nã eius aduentũ præcesserat, qua peracta nihil vltra illũ progredi necesse fuit) quã componẽdę controuersię, pro Argentoratẽsi Episcopatu, inter æmulos Lotharingum Cardinalem, & Brandeburgensem Principẽ, Lotharingus, de more & ritu impetrandorum sacerdotiorũ, pontificio diplomate infulis donatus erat, Brandeburgensis à ciuibus Argẽtorati, insolenti more apud Orthodoxos, sed inuecto ex Augustana confessione, post repudiũ Ecclesiæ Rom. à pluribus Germaniæ vr-

Responsum Regis ad Ignatianos.

M.D. CIII.

bibus. Ciues in Brandeburgensem procliues, tũ fauore quã profitebatur Augustanæ confessionis, tũ odio Lotharingi, cũ quo ob fines non semel contenderunt. In hoc potior Lotharingo ciuiũ cãdidatus, quod re ipsa prouẽtus Episcopales, atque omnia iura perciperet, Lotharingus non ferens hanc iniuriã, armis ius suũ, infulasque neglectas vlcisci, quãdo quidẽ aliter non posset statuit. iam ille cõscripserat exercitum, & res ad præsens bellũ spectabat, Brandeburgensis de componenda controuersia Regẽ rogatũ Lutetiam venerat, qui habito colloquio ad Fanũ Germani, vtrique (si annuerent) arbitrum fore erat pollicitus. Ille ergo adhibitis ad consortium arbitrij Archiepiscopi Treuirensis legato, Lanthgrauio Hesso, & Duce Bipontino, mediis amicis inter vtrũq; bipartito Episcopali prouẽtu, ex præscriptis limitibus vicissim, vt quiescerent edicit. Dum Lutetiã redeunt Rex & Augusta, per Nanceium diuertunt, sororem principesque Lotharingos inuisuri. Ignatiani Regiæ pollicitationis memores, dum incalescit ferrum, quod vulgò dicunt tundendũ, cunctatione iã nõ opus esse cogitãt, adsunt, rogant, vrgẽt, per se & suos, Frõto-duceus, Richomus, apologeticis libellis, de obiectis criminibus sodalitium expiant, quàm sint regno necessarij ad pubis Christianæ educationem, stirpitusq; auerruncandas hæreses, facundè prædicant. Pontificio Legato deprecatore vtuntur, nec parũ maturauit negotium, æmulorũq; furuas molitiones irritas fecit, Clemẽtis intercessio, cui Rex nihil vnquã negatũ esse

Rex & Augusta per Lotharingiam redeunt.

Iesuitæ reditum in Galliam vrgent.

M.D.CIII. voluit, poſtliminio reuerſuris plures obluctantur, vim Arreſto & piramidi fieri, illis regno & vrbe receptis, exitij monumentum alto vertice faſtigiatum & litteratum funditus diruendum, ſtandum eſſe rebus iudicatis, nihil in illos incogitanter, inuidè maleuolè decretum, obeliſco euerſo S. Conſ. labi & corruere, infirmatione rerum iudicatarum regna conuelli. Senatum Pariſienſem, cæteris qui ſunt in Gallia, antiquitate & dignitate antiſtare, cum ille olim vnus eſſet, à quo vniuerſum regnum ius acciperet, atque hanc gloriam ſibi priuatim vindicaſſe, vt ille ſolus parium Franciæ ſit Senatus, iſto ariete nonmodo pyramidem illam, flagitiorũ proſcriptionis tabellariam, ſed totam Palatij machinam concuti, ac longè plura aduerſus Frontonis & Richominis ſuadam ſuadebantur, ſed qui iuris & æqui animata lex eſt, vocalis & ſpirans Rex, vt vni priuatim reditum ſuum in Galliam Ieſuitæ deberent, qua ſuprema eſt poteſtate edixit, vt Tholoſæ, Auxis, apud Garites, Rhutenos, Burdigalæ, Petrogorij, Ratiaſci, Turnoni, Albenati, & Bitteris, vbi anteà præcariò agebant, perpetuò, & quietè eſſe illis liceret: Diuioni præterea & Lugduni antiquas ſedes repetere, & nouas Flexiæ inſtituere, vel in regia natalitia, in qua fœliciſſimè Rex conceptus eſt, certis tamen legibus permiſſum eſt, videlicet ne vlla parte regni collegia & ſodalitates nouas, Rege inſcio inſtituere poſſint, vt qui regnum incolunt Ignatiani, Rectores, prouinciales, præfecti, & quicunque

In Ignatianos impediẽdi reditus aduerſaria rationes.

Ratiaſcum Limoges.

Rex Henric. 4. Flexia oppido agri Andegau. conceptus.

Leges præſcripta Ignatianis.

rebus

rebus suis præsunt, indigenæ sint, quemlibet exterum sine venia principis, ad publica munia sodalitij non asciscerent, si qui sint alienigenæ, intra trimestre regni finibus facescerent. Auenionensem & Venciensem comitatum verbo exterorum non comprehendi, vt ex sodalibus in aula vnus sit, qui apud Regem verbi diuini præco, de cæteris sponsor sit, quo internuncio & collocutore de sodalitiorum rebus Rex certior fiat, vt qui nunc agunt vel futuri sunt Iesuitæ, apud magistratum iureiurando se obstringant, nihil in regiam maiestatem, regni & pacis publicæ quietem molituros, cuius iurisiurandi formulas iuridici prætores ad Cancellarium mittant, qui iusiurandum detrectauerint, regno protinus extorres sint, vt Ignatiani, nullo discrimine votorum simplicium vel strictissimorum, nulla prædia censusque in regno emptione, donatione alioue titulo Rege inconsulto sibi asciscant, ius adeundi hæreditates, exemplo cæterorum monachorum non habeant. Sed his omnino exequantur, quantum ad abdicationem bonorum, qui tamen à sodalitio remissi fuerint, bona sua reposcendi ius habeant, accitorum in suam societatem res soli quas immobiles dicimus non assumant, sed ad agnatos & gentiles, vel ad eos quos testamento scripserint hæredes quibusue legauerint deueniant. Regni constitutionibus, iuridicorum decretis, edictis, ac foro sæculari, vt cæteri initiati & monachi obnoxij sint. In messem præsulum

M.D.CIII.

Capitulorum, paræciarum, academiarum, aliorumque monachorum falcem non immittant, nec inprisca & Gallicana iura nihil prorsus moliantur. Fas non sit illis concionari, parochos agere, sacramentorum mystica munia operari, ad exomologesim & synaxim aduenas, nisi à suis præsulibus rectoribusque dimissos excipere, idque stricte & præscriptis verbis obseruandum indicitur, in finibus Senatuum Tholosani, Burdegalensis, & Diuionensis, Flexiæ tamen & Lugduni operari sacra, & de more suo agere permissum est, vtque Rex illos amplissimo fœnore gratiarum cumularet, suos reditus censusque omni programmate fiscali, & pignoratione absoluit, hisque plenissimè fruisci in posterum liberum facit. Restituti suis penatibus ludisque litterariis, in præscriptis vrbibus, sensim se effundunt, inque dies vires capiūt, vt accepto & sanato vulnere vegetiores, dāno crescere, malis inualescere visi sint, vt cæsæ vites falce superflua ponūt, inque propagines fusius luxuriant, qua autem sunt inter mortales præcipua sagacitate, probatum faciunt quod vulgo dicitur, apprehensa gleba campum cedere, Ignatiani, tum sua tum Ædilum Decurionumque intercessione, Auarici Bithurigum, Rothomagi, Ambiani Rhedonib. antiqua musæa repetūt & noua condenda impetrant. Lutetiæ vero media Academia, non scholam Claro-montanam (vt quibus docere non sit permissum) sed sacrarium, & secessum seniorum, Ludouici in-

digetis titulo insignitum, Borbonij senioris Cardinalis sumptibus conditum repetunt, interea vt testatior sit omnibus, quantos alāt viros, quāto robori sint ad fidem Catholicam, seu propugnandam seu propagandam, in primaria suggestę Basilicarum, quos habent facundissimos præcones submittunt, Gontierum, Alexandrum, Macaltium, Latobastonum, Cotoneum, & cæteros primæ eloquentiæ, ille quem postremum recensendo facio, in concionibus primas sibi vindicauit, vir sedato ingenio, leni affatu & perquam suaui suada, orator quietus, aulæ ingeniis mirè aptus, ea pellacia dicendi Regem auribus vinctum trahit, nec tantum in rebus theologicis sapere visus est, sed vt audio, qua in eum Rex est propensione, intimis colloquiis adhibet: At nihil adeo eximium, quod liuor & procacia non appetant, pessimi ganeonum, & scurrarum, quibus sola Gallia infestatur, quos dicunt à pedibus, Cotoneum cauillo & conuiciis ex triuio assumptis appetiuerāt, Rex conuiciatores ad pœnam vocari, & vt in turma, singulorum noxa vix deprehenditur, cūnctis abnuentibus, vniuersos flagris coercendos iubet, dant pœnas, ex ista fæce (vt coniicitur) aliquis audacior ad summum scelus, dubia luce sub noctem, Cotoneū rhedavectum, tegumento coriaceo perfosso, mucrone circa occiput & humerum ferit. Indignitate facinoris Rex grauissimè commotus, de siccario curiosissimè inquiri iussit, sed nox furua, pedesq; à pędibus dictum, pœnę ad tēpus subduxerūt,

M.D. CIII.

Elogium Pat. Cotonei.

Cotoneus à perdissequis proditoriè vulneratur.

M.D.CIII. Nihil magis doluit Regi (qui proditorum & sicariorum vel à puero inexorabilis est vltor) quàm latere nocturnum percussorem, quem nox (quæ potissimum apta est sceleri) hùc vsque ignotum fecit, Cotoneo, Francici Præsulatus vberrimi infulas obtulit, quas priuato voto & lege Ignatiani instituti, perfractè recusauit despexitq;, quod tam perditè, nauibus atq; quadrigis huius æui homines ambiunt, vtque assequantur, nihil intentatum relinquunt, nec auro abstinent, S. Pontifex, purpuratorum Senatus, quique Ignatianæ sodalitatis caput est (generalem vocant) & toto orbe Christiano diffusi Iesuitæ, de summa beneuolentia & propensione in eos, Regi gratulatum mittunt, laudibus efferunt, vel hoc potissimum quod sua benefacta, præteritas inflictasque omnes perpessiones superarent, tamque effuso præconiorum fastigio Regem extollunt, vt nihil ad æternitatem illius desiderari possit, ita vt illi æquè ac illis, proscriptio ad summam gloriam cesserit. At Rex tota vita irrequietus, vt alter Hercules, quem vel in cunis monstra exagitarunt, nihil agere indocilis, cui vita in perpetuo motu est, vbi à lituo & tuba quiescit, munia pacis obit, animumque accingit ad fabriles operas, & Vrbis summa decora, Augustum vt nomine, sic fœlicitate imperandi æmulatus, (nisi quod Cæsar ille paccatum omninò imperium habuit) in hoc potissimùm, quod vt ille Romam ex lutea marmoream fecit, sic iste ipso situ & squallore ob-

sitam Lutetiam, palatiis luculentam, & pene alteram ab antiqua fecit. M.D.CII.

Quarta Aprilis, viuere & imperare desiit Elisabetha, quæ tandiu muliebri & pacato Imperio Anglicano, Britãnicum regnum administrauit; vitæ series quæ longua fuit, non vna rerum facie, facinora vltra fœminam latiorem paginam exigunt, Ex Anna Boullæna Henricus VIII. anno 1533. susceperat, fonte lustrico ablutam, coactis Londini procerum ordinibus, ablegata Maria, ex Catharina Hispanica priore nata, Elisabethã regni hæredem pronunciat, iurare primores in verba illius exigente sacrmaentum Canthuariensi Archipræsule iussit. Henricus ille toties vxoratus, Annæ non solum pertæsus repudium misit, sed ne nouis nuptiis quas appetebat, molestiam aut negotium faceret, securi percussit: tam cruentè soluto matrimonio, cum Iohanna Seimei copulatur, quæ illi Edouardum peperit, qui nouennis patri successit, ac vicaria opera impubes per septennium imperauit. Illo sic tenello, vicariorum audacia, quos in religione nouitas inescauerat (nam Henric. pater Sedi Pontif. se subduxerat) nouantibus plurimum licuit, & penè orthodoxa extorris erat, illo sublato, Maria quamuis paterni iudicij bruto & iniquo fulmine abdicata, vt quæ maior natu & ex iustis nuptiis, in regnum allecta est, adyta & aras priscis ritibus restituit, æmulam habuit Ianam Sulfociam, quæ de regno illi cõtrouersiam fecerat, tantumque potentiæ sibi acciuerat,

Obitus & mores Elisabethæ.

Nata anno 1533. Henrico 8. patre matre Anna Boullæna.

Pronunciatur adhuc in cunis Regina.

Iana Sulfocia Regnum innadit.

M.D.CIII.

vt cum auita religione Antistites, Flamines exulauerint, suffectis ad infulas & sacerdotia pseudo-pōtificibus zuinglianis, nam ab Heluetiis, tabifica illa dogmata trāsmisso Occeano insulam peruaserant, atque ita Sulfocia inualescebat, vt inclinante Maria, pro Regina haberetur. At tandem sortem variantibus superis, è regio solio ad ferale tabulatum & supplicium ducitur, suaque morte Mariam, & religionem antiquam, summa rerum perturbatione liberauit. Philippo, Cæsari Caroli V. filio nubit, atq; auersantibus coniugium pluribus, in suspicionem venit Elisabetha concitati tumultus, & affectati regni, sua sumque Mariæ, ne in eam mitior esset, quàm in Sulfociam, quæ cum idem ausa esset facinus, pari exitio esse adæquandam, iamq; te securis ceruici imminebat, cū intercessore Philippo, donata vita, custodiæ mācipatur Elisabetha, nihilominus haud quiescere potuit, totumq; quinquennium, quo imperauit Maria soror, crebris molitionibus, & factionum procellis irrequietum fecit. Maria vt ad metam æui se deductam, ineluctabili morbo præsensit, ore suo Elisabethā sororem regni hęredem pronunciat, mittitque nūciatum & rogatum, vt restitutam auitam religionem in Anglia, rursus opprimi & exulare non sineret, vtque creditoribus qui laborantem ære suo iuuissent, nomina persolueret, vtriusq; fidem dat Elisabetha, & pro opportunitate temporis, donec regni ineuntis primordia firmasset, orthodoxam egregiè simulat, cum re vera externis ritibus & fronti, dissentire animus,

Capite damnatur Sulfocia.

hoc fuco illusit Catholicis, regium diadema de more Anglicano suscipit, auguratione Catholica inungitur, religionis auitæ cultum & columen ad aras iurat, cumq; hinc à Philippo Hispano Mariæ sororis marito, illinc ab Henrico Valesio 2. de nataliũ defectu impeteretur, mittit Romam rogatum, vt ex iustis nuptiis nata, pontificio diplomate pronunciaretur, ille enim Henr. II. nurui Mariæ Stuartæ Scotorũ Augustæ, Anglo-Britanicum regnũ debitum contendebat, quod Elisabetha ex inconcessa copula genita esset. At Paulus 3. postulanti Elisabethæ non indulsit, ne Clementis 7. decretũ, de iniusto irritoque cõiugio Hẽrici patris cum Anna Boullœna, irritum faceret, ille enim incestas & nefarias nuptias, in consessu purpuratorum pronunciauerat, passa repulsam, sensim se Catholicis ritib. subducere, & noua moliri in religione cõstituit. Philippus Hispanus, dolebat amissà cõiuge Maria, regni Anglici administrationẽ sibi prereptã, patriisq; legibus, vt externũ regno facessere iussũ, hoc sibi solatij reliquum fecit, vt tacitis cõsiliis & molitionib. Elisabethã, vt incestã, à regno abalienaret, illa versipellis admodũ, insigniter cordata, & vt ex rebus gestis liquet, nata ad imperium, non vltra tegẽdas artes putauit, Anglicano obsequio in posterum fraudandos Roma. Pontifici. qui tantillo diplomate, à probro sua natalia vindicare despexerint. Ergò illa regni coactis ordinibus, in publicis comitiis rerũ mysticarum, æquè ac sæculariũ, paterna audacia summum imperiũ sibi arrogat, puduit mulierem

Excludit penitus Anglia auitã religionem.

M.D.CIII. quod pater & frater ausi fuerant caput Ecclesiæ se profiteri, abundè illi cautum esse, si nutu suo res Ecclesiasticas velut summa Antistita temperaret, tam pudendo & portentoso decreto Ecclesiastici audientes esse negãt, nam quis mulierem de sacris & religiosis statuere ferat? cum neque apud Ægyptios, vlla mulier Deorum Dearumne sit sacerdos, putarunt enim sapientissimi hominum, sacerdotium esse virile munus, nec satis esse mundas mulieres ad ministeria Deorum. Anglicani qui obsequium detrectant, sacerdotiorum amissione, & diutinis carceribus afficiũtur. Nobilitas & plebs Anglicana, quæ in auita fide antiquabat, non æquanimiter res nouas in religione ferebat, vt frementes deliniret, inter Orthodoxos & nouatores dissertationem publicam indicit, vt exploratum fiat, cui postmodum religioni standum sit, sed rarò contigit ex argutationibus dissidia huiuscemodi componi, quin potius non aliter quàm cote, obtusi mucrones acuũtur vel ex silicum collisione, scintillæ ingens datur æ incendium erumpunt, ingenia vtrinque exasperantur, protestantibus commentitiam & nuperam religionem propugnantibus, orthodoxis verò auitam & gentilitiam retinentibus. Cordatioribus præsulum Anglicanorum, qui colloquio interfuerunt, visum fuit, Elisabetham sacris deuotionibus, coetu Christianorũ submouendam, aliis arbitrios summi Pontificis tam arduum negotium relinquendũ, Elisabethæ hînc Comes Aron-

Elisabetha sacris vult præesse.

delius, illinc Dux Nortpholcius, vterque seorsum spe nuptiarum blandiuntur, aliundè ingentibus donis illa, regni proceres & magistratus in sua vota pronos facit, quos nullo lenocinio demereri & expugnare potuit, Antistites sacerdotesque, atque inter ipsos primariũ Eborascensem Archip. presulem infulis sacerdotiisque exutos, regni finibus excedere iubet, cum his religio exulat, & secum regno patrios Deos, & ritus vix vnquam redituros, vt olim Troes Ilio exusto suos Penates exportant, nec iam clandestinis molitionibus, sed totius pudoris pietatisque euulsis repagulis, vi aperta priscus mos colendi abrogatur, edito programmãte, quo districtè vetitũ, indictione grauissimarũ mulctarũ, ne quis in posterum ex Ecclesiæ Rom. ritibus, sacra vel faciat vel audiat, non tamen stirpitus abrogatæ ceremoniæ, quandoquidem qui præficiuntur Ecclesiis, elogia & nomina præsulum, tyaras, & infulas, flamines stollas, in psallendo musicos numeros, & ex tubis symphoniam quos organa vocant, ac plura alia ex veteri instituto retinuerunt. At quæ vxoratos sacerdotes esse voluit, ipsa cõsortis impatiens, nulli nubere apud sed constituit, ne cum viro participaret imperium, admonita veteri dicto *nec tædas nec regna pares ferre,* tamen expectatione nuptiarum leniuit, atque eorum opera, vbi lubricum imperium firmauit, ludificauit omnes, ac tandem serior ætas, cani & rugæ spem riualibus ademerunt, Dux Andium qui postea Hen- M.D.CIII.

M.D.CIII. ricus 3. frater Dux Alenconius, Elisabethæ coniugium expetiuere, sed Anglicani proceres Gallum & externū principem iniquè ferentes, Elisabetham ab vtroque alienarunt, illa gloriata sæpius, se à Philippo Hispaniarum Rege expetitam, quem priuato odio, thalamo iugali dignari noluisset. Pius 5. vt hęreticam pontificiis diris deuouit, sed quas vt fulmen brutum despexit, & irrisit hoc cauillo, non habere tam longas manus Iouem Romanum, vt diuisam & tutā interiecto Oceano ferire posset. Iactabat votum perpetuæ continentiæ, & velle hunc mausoleo incidi titulum. *Iacet hîc Elisabetha, cui tota vita, quã illi lõgaua fuit, virginitatis propositum placuit.* Motus ciuiles, & perduellium conatus summa indagine detectos, vltimo ferro vltra est, Mariam Stuartam gentilitiam, quæ ad eam profuga, & dilapsa ex custodia rebelliū Scotorum, seu ad auxiliatricem & hospitalem agnatam confugerat, post diutinum carcerē incredibili feritate morte affecit, duo sacratissima inter homines, hospitiū & affinitas, non deprecatoris Henr. 3. nō Catharinę Mediceæ intercessio, feralem securim à regia ceruice depellere potuerunt, ex illa carnificina (parcite si verbum æquat facinus) ingēs odium omnium gentium sibi cōflauit. Oratione habita in funere Scoticæ Reginæ, in æde Lutetiana, Reginaldus Bælneus Archiepiscopus Bituricēsis, ea voce scelus publicauit. Hinc seges nata poeticis ingeniis criminandi, deuouendique Elisabetham Iambis,

Titulus sepulchri quem Elisabetha sibi cōscripsit.

Guisiani gentilitij, populari aura quasi classico concitati ad vlciscendum, non inultum spondebant. Hispanus stupenda illa classe nauali, quę vel recitatione apparatus audientes terruit, manes Stuartæ vindicare parauerat: illam deiectam laceramque, Iacobus sextus peremptæ filius, littoribusque sparsos & mendicos, maternæ necis mente, sin minus facto, vltores excepit, iuuit hospitio, & ad reditum necessaria largitus est. Elisabetha tamen, perculsa horrore tanti facinoris, admonita præsenti Nemesi, quam testem in corpore gestabat, probrum tam indignæ cædis, in suos Senatores consultoresque reiiciebat, qui eam vt consciam Anglicanarũ factionum dãnauerant. At Elisabethã ream cognatæ cædis, vno verbo omnes peragunt, quod hospitã gẽtilem, vel olim bis reginam, etiam omnia quæ obiiciantur si molita fuisset, tædio tam diuturnæ captiuitatis, & ingenito amore libertatis recuperandæ excusandam: nã quis liber & sui iuris, nulli alieno addictus, vt inter mortales sunt, quos esse principes Deus voluit, vel accitis hostibus, ex captiuitate sese in libertatẽ nõ vindicet? quis Stuartam, profugã ad Anglicanam non excuset, si omnibus procellis turbinibusq; bellorũ ad se redimendã, Angliam concitare voluerit? feramus hostem & insidiatricem fuisse, tædium & indignitas diutini carceris, vel plæbeiã ad similia audendũ impulisset? sed potuit Anglicana, suo regno, suis finibus captiuam exturbare, vel naui lacera sine remige, velis & malo, eam vndis ventisq; cõmittere,

Classis Hispanica acta tempestatibus dissoluitur.

M. D.CIII. ablegata, omnia illi tuta erant, quod æternæ laudis fuisset, parcere cognato sanguini potuit, summis tamen Regibus Europæ deprecatoribus hanc clementiam negauit, regnare per strictos mucrones & secures voluit, quod illi benè cessit, fortunatũ magis, quam laudandum. Britãnicum est de iugulatis hostibus triumphum agere. Visam, inquit Flaccus, *Britanos hospitibus feros*, vt supra monuimus Philippum Hispaniæ regẽ, classe sua per nauarchum Comitem Exessæ, in Gaditano freto multis incõmodis Anglicana affecerat, antea per Drachium rei nauticæ summum præfectum, Indicas exuuias sæpe prædata fuit, cumque Philippo vitam seruatam deberet, quod eo deprecante, Maria sorore eam ad pœnam deposcente, securi subducta fuisset, nihilominus erga eum, qui tam insigni facinore illam deuinxerat, atrox & quod nũquam deposuit odium concitauit, ita altè muliebrib. ingeniis odia insidẽt, vt Philippo iniqua & infensissima, sic in Hẽricum 4. Galorum Regem propensissima, quẽ milite, auro laborantẽ in primordiis regni opportunè iuuerat, illa quæ cæteros Europæ principes minus quam deceret obseruabat, vnũ Henr. summopere coluit, & inclitis titulis affecit, alios præ seipsa longè habuit, tam excelso ingenio linguarumq; exoticarum cognitione absoluta, vt Latinè, Gallicè, Italicè, Hispanicè, Belgicè, Theutonicè pluribusque exterarum gentium linguis loqueretur & scriberet, hoc vnum negauerat viragini natura, quod

Scientissima fuit Elisabetha.

virum non fecit, verita forsan, ne si tale ingenium in marem incidisset, foret nocentius, seuerissimè cauit tota vita ne quis de successore sciscitaretur; ominosa est enim illa percõtatio, hînc sibi funus duci, atq; in suos annos inquiri principes suspicãtur: argutè enim roganti, quẽ esset successorẽ nominatura vel relictura? respõdit sibi rectè valẽti nullam adhuc incidisse cogitationẽ, de scribendo testamento: non obscurè tamen hæredem suum designauit, qui nunc fœliciter regno potitur, Iacobũ VI. Scotiæ regem, missis ad eum insignibus ordinis poplitarij, ab ipsa ferali morte Comitis Exessæ visa in dies morosior, pœnitentiæ internum vlcus alens, ac paulatim cum tabesceret, Consiliariorum præcipiti iudicio interemptum dolebat, cumque rogaretur, aliis sontibus veniã impertiri, de Comite seruando; nullum fuisse nec deprecatorẽ nec monitorẽ lugebat, hem? ô cæci Consiliarij, pro Comite nõ solũ, nõ rogastis, sed parcere affectãtẽ nõ tulistis? Vere ineunte de more suo sonipedi Cãtherio insidens, cũ esset venatũ egressa, in cõspectu fuit castrum, in quo Comes Exessæ expugnatus & captus fuerat, quæsiuit cuius esset: respõsum, Comitis, heu? Comitis, heu Comitis, inquit, mox equo dillapsa spiritu deficit, à pedisequis qui circunstabãt excipitur, & lecticæ imponitur, ex mœrore & pœnitẽtia indignãtis animi, vt cõiicere est, morbum contrahit, alui torminibus grauissimè conflictata, omnẽ esum & potum egerebat, per dies decem omninò insomnis M.D.CIII.

M. D.CIII.

hisq; intemperijs acta, vt plumas mollissimas, stragula, & quæcũque lectisternia non ferret, sed nullo loco quieta Comitis Essexæ manibus, hac voce sępius repetita parentabat, heu? Comes, eam biduò antequàm excederet, sermo defecit, vt à primoribus regni pro conclamata habita est, deliberatur de successore deligendo, aut potius agnoscendo. Robertus Cæcila obsignatas litteras ab Elisabetha, antequam decumberet, sibi concreditas, in publicis comitijs obtulit, resignatæ & perlectæ sũt, illis compertum, Iacobũ VI. Scotiæ Regem, vt qui oriundus esset ex Margaride Henrici 8. sorore, quæ ab Elisabetha Eduardi IV. filia genus ducebat, hæredem Regemq; nuncupatũ. Illicò publico programmate Iacob. VI. Britanniæ Rex pronunciatur, regionatimq; ac vicatim, per stationarios cursores, Anglicanorum procerum in hæc penè verba Sãctio mittitur. Nos ordines Angliæ, rebus mysticis ac sæcularibus pręfęcti, habitis comitijs cũ regni primoribus, nobilibus, Ædilibus, ciuibusque Londinensibus, regionumq; Anglo-Britãnicarum vicarijs, vt constet omnibus, ad quem gentilitio & hæreditario iure regnũ pertineat, nos concordi suffragiorum cõspiratione, corde & ore assentientibus pronuntiamus, ad excelsissimum Iacobum VI. Scotiæ Regem, Angliæ & Hiberniæ regnum, fato Elisabethæ inclytæ memoriæ Reginæ nostræ, fœliciter trãsmissum, assertoremque religionis & fidei eum agnoscimus, cui perenni obsequio, fide perpetua, vt par est subditos, nos posterosque immortaliter deuinctos confitemur, illi pro-

Iacobus VI. regni hæres publicatur.

liqueregiæ numina propitia depoſcimus, vt lõga æuitate nobis fœlix imperet, qui sãctioni ſubſcripſerãt, perẽniter obſeruandæ iureiurãdo ſe deuinxerũt, priuata ſponſione obſtati, hoſtes regni habituros expugnaturoſq; qui ſanctioni reclamarẽt, illicò citis itineribus per curſorẽ pegaſeũ, ad Regem mittitur, alto ſilentio noctis, boni pedis nuncius, Regiã Edimburgi acceſſit, ille gaudio præceps, non procraſtinandũ eſſe nũcium, nec Regis quieti vltra indulgendũ, excitandũ ſomno ad capeſſendũ regnũ, vt qui nunquã opportunius poſſet excitari, re audita ſtratis exilit, in genua pronus, vertice manibuſque ſurſum erectis, Deo grates agit, qui vel dormientib. cultoribus ſuis, inexpectata bona vltrò deferat, nihil illi auſpicatius cõtingere potuit, qui arcanis cõſiliis Eliſabethę, de regni ſucceſſione, ſẽper dubius fuit, ita enim trepidè, ne reuerẽter dicã, mulierẽ impotentẽ & ſuſpicacẽ verebatur, vt quos habuit Londini oratores, pluſquã eorũ ferret dignitas, coerciti ſint, vt nihil de hærede futuro quidquã ſiſcitari, aut liberius inquirere auſi vnquã fuerint, pars illa Britãniæ, quę olim Caledonia, nũc Scotia dicitur, populis bellicoſiſſimis, &ad omnes militię aſperitates induratis potẽtior, quam vectigalibus, tributis, alioq; annuo regũ cenſu, agri non ita vberes, vix tot alendis gentibus ſufficiũt, ita vt Scotia, indigenarũ copia labo rare videatur, quod regẽ ęris egẽtẽ facit, nobiliũ eſt ſũma & penè ęqua poteſtas, quib. ſi bellũ immineat, militem imperare, tributa& aurum non poſſit. Ea eſt rerum humanarum

M. D.CIII.

Excitatur Rex vt de regno nũcium audiat.

Numini gratias agit Iacob.

M.D.CIII.

vicissitudo, vt quæ mortalia sunt quantumuis ardua, & in excelso solio, cœlitum imperiis obnoxia sint, & ab illis pendent. Angliā cor & medula insulæ (quæ veteribus ab albescentibus scopulis, qui aditus & littora præcingunt) olim dicta est, Iacobum spatiis iniquis conclusum, ad maiorem lucem & longè opulentius regnum euocat, ille ad ineunda noui imperij auspicia, nòn vltra cunctandum putauit, nec ille plus quàm decem dies in Scotia moratus, vt de vicario regimine, deque migratione statueret. At dum ille suæ natali Scotiæ, qua singulari est prudentia, omniumque disciplinarum accurata cognitione, prospicit, Anglos in Elisabethæ exequiis, sumptuque funeris stupendò occupatos, pollinctores, libitinarios, præfices, æneatores, tubicines videamus, operosa res & longus ordo, vt qui vnā & alteram paginam sibi vendicet. Elisabetha vt viuere desiit, & conclamata, recens funereo thoro componitur, vtque iam consortium viuorum cadauer non tulit, syndone fasciisque inuolutum, exanteratum, aromatibus conditur, icone ad similitudinē viuentis suffecta, atque post vicesimum diem, gipsatum illud simulachrum, summa & incredibili pompa effertur, æmulatione quadam Catholicorū funerum, inaurato Essedo, stragulis holosericis instrato, quali victores & laureati deuehuntur, imponitur, fictile opus viuā proximè referebat, redimitam regio diademate, & dextera sceptrum gestantem, concolores infuscato candore

Anglia olim Albion.

Funus Elisabethæ.

dore

dore quadriiuges, epiphipiis pullatis velati, M.D.CIII.
carpentum leniter trahebāt, illud præibant primores optimatesque regni, atrati omnes, insignia stemmata, vexillaque regni deorsum inuersa, regium simulachrum vtrinque sex Comites circumstabant, permistis domesticis & stipendiariis nobilibus. Insequebantur quos Angli vocant, Antistites suos, infulati vittatique quasi more Romano, sodalitia Ecclesiarum, Flaminesque taciti omnes, sine næniis & modulis, Londinensis Antistes Reginæ eleemosynarius, sigilli regij annulique custos, Cantuariensis Archiepiscopus, Caduceatores atque aliquot nobiles, candidis virgulis notabiles succedebāt, vltimū ordinem funeris claudebat, Elisabethæ neptis Marchionissa Arbella, magno Quæstore Anglicano & Thallasiarcho vtrinque eam stipantibus, dehinc effusissimum agmen heroinarum, gynecæum mulierum & virginum, quas in famulitio Elisabetha habuit, amictæ omnes syrmatibus pullatis tallaribus terramque verrētibus, stipatorum satellitium atris chlamidibus, hastarum inuersis cuspidibus, vulgus submouebat, ne funeris ordo turbaretur: vbi ventum ad ædem *Vuestmontier*, feretrum hollosericis stragulis obductum, rheda depositum, crypta fornicata conditur, nullæ Deo & superis habitæ supplicationes, non tædæ, non funalia illuxere, cum prisca religione adytis arisque, condendorum corporum pij ritus exoleuere, qui Apostolis coēui sūt, virgini enim Christiparæ, toto orbe sparsi,

M.D. CIII.

in eius deliquio adfuere, hymnis migrantem in cœlos prosecuti sunt, si Nicephoro fidem habemus, D. Hieron. Paulam Eustochij matrem, Macrinamque soluto matrimonio dicatas mulieres, eo quem adhuc colimus more sepultas scribit, Eusebius Cōstantinum præeuntibus tædiferis, concinentibus lugubres hymnos flaminibus, conditum fuisse, author est tam priscæ fidei, vt omni exceptione maior sit, Iustinianus nouella 123. cap. 32. districtè vetat, sine crucis labaro, flaminibus numen propitiantibus, iusta persolui, D. Cyprianus sparsim suis opusculis, pro mortuis sacrificiū offerri iubet, pro lapsis & extra fidem functis vetat: sed Anglo-Britāni, calcatis patrum ritibus, ita sibi de salute cōfidunt, vt talibus manes non indigeant. Publica concione laudatur Elisabetha, vitæ series, longæuitas ac fœlicitas Imperij prædicatur, inter cælites beata refertur, nouello Regi faustitas, religionis concordia, hostium pernicies, per præconem à numine efflagitantur, cineri non aliter propitiatum, quàm erogatione panni lugubris in egentium innumerabiles cateruas: Nec sola Anglia Elisabetham desiderauit, Maria Vngariæ & Bohemiæ regina, Caroli 5, Cæsaris filia ex Isabella Lusitanica, Maximil. 2 Cæsaris cōiunx, neptis & nurus Ferdinandi 1. Rodolp. 2. qui nunc regit Aquilas mater, longo æuo ex hausta, in aula Valdoletana apud Philipp. 2. Hispaniarum Regem nepotem, placidè moritur, hærois inclitæ recordationis, pietatis stupendæ, numinis irrequieta cultrix, solita

Quàm veteres sint ritus funerū quos adhuc seruat Roma. Eccles.

Mors & elogium Mariæ Vngariæ & Bohemiæ Reginæ

diluculo ad preces antelucanas surgere, corporis penè nullo cultu, vt quæ veste vix à plebeia discriminaretur, parca cibi & sõni, effusissima in egenos, quæ dote cassas puellas, nuptui collocare, viduas solari, iuuare tacitis erogationibus solebat, crebra ad mensam & sacrũ epulum corporis dominici, cui de more erat, quotannis in cœna Domini, duodecim, egẽtiũ pedes, in pelui abluere, detergere, osculari, pascere, veste & stipe nõ exigua dimissos facere, quotidianum illi erat, ex appositis ferculis, duo edulij opimi ad vinctos trãsmittere, atq; hac semita, sera in cœlũ progressa est: Vt iubar exoriẽs, noua luce mortales recreat, sic lugubres has nenias Iacobi aduentus discussit, ac longè ampliori cumulo lætitiæ Angliam beauit, in veteri cœnobio Chartusianorum (superest illud, mitioresq; Angli Gallicis nouatoribus, qui ab incendiis ruinisque sacrarũ ædium tẽperarũt) & paulò post in castro seu turre Londinensi, ex veteri instituto dies aliquot moratus, dũ Annæ coniugis, filiæ Dacorũ Regis, atq; primogeniti Vualiæ principis, aduentũ præstolatur: vbi aduenere, incredibili apparatu pompæ & publicæ ouationis Lõdinũ ingrediuntur, ac postridie, Iacob. & Augusta, Anglicano more inunguntur, nec enim cũ veteri religione, sacrũ hunc regiæ inaugurationis morem Angli exuerunt, ita vt qui psallentes vernaculè, & concionantes non audierit, stolla, infulis, sacris vestibus ab orthodoxis nõ dispares esse putet. At ineũtis regni primordia, acerrima lues Londini

M. D. CIII.

Aduentus Iacobi in Angliam.

Regis Augustæ ac primogeniti Vualiæ principis in vrbē ingressus.

Vnctio Regis & Reginæ.

M. D. CIII.

& in vicinis oppidis & pagis, tanta mali sæuitia turbauit, vt nulla læthalior præsentiorque ad funera, & summam regni perniciem à multis annis bacchata sit, eo tamen delectu sæuiendi, vt nonnisi Anglos affecerit, nec enim ad finitimas gentes prorepsit, ita vt quadam intemperie sydeium, huic insulæ hoc virus insederit, nõ secus ac olim sudor, qui propterea Anglicanus dictus est, qui nõ nisi Anglos, vel in turba alienigenarum appeteret, subduxit se regia familia presenti fato, & tam crebris quo Londinum perhorrescebat funeribus, diuertitque in salubria & amœna castra. Regi nouello, Europæ quotquot sunt Christiani Reges, ac principes, gratulatum mittunt. ipse Pontifex vltro misisset, nigentis vetus odium, & in Apostol. sedem diræ voces, scriptionesque Lycambeæ, benè tamen sperãtem de Iacobo, deterruissent, ita tamen sibi blandiebatur Clemens, vt ad obsequium Roma. sedis, aliquando rediturum sibi spem faceret, multa ad hanc fiduciam impellebant, fœda lanena optimæ parentis, quæ pro fidei orthodoxæ constantia impiè cæsa fuerit, litterarum rerumque Theologicarum accurata cognitio, qua nouatorum præstigiæ, à veteri & vero cultu discriminari possunt, Anglorum qui antiquant in religione, nec numerus nec dignitas despicabilis, denique in eam spem se erigebat summus Pontifex, vt tãdem post tot annos, Anglia auitã pietatem quasi postliminio ad se reuocaret: sed nec suæ expectationi, nec Catholicorum fiduciæ Iacobus

Lues tota Anglia acerrima.

Rex & Aula Londino discedunt.

M.D.CIII.

obſecundauit; ſeu quod animus diſſentiret, ſeu quod recens accito principi, in auſpiciis Imperij, nihil ſit aduerſus mores receptos moliendum, obſtupuere omnes, tam pacata exordia apud gentem, quæ ad rebellandum procliuis eſt, quæque vix vllum Regem initio quietum reliquit, & vereor ne blandiēsaura illa, in tempeſtatem proximè abeat: Orthodoxi antea, Iſabella ſæiuente, cryptis & latibulis abditi, liberius in lucem ſe dedunt, & de non ſatis perſpecta mēte nouelli principis, animos ſumentes, ab eo auitæ religionis liberum cultum, ſupplice libello depoſcunt, Audite in hunc propè ſenſum ſic deprecantes: Maieſtas tua regia, ex Bibliis (ô Rex) didicit, cum Iſraeliticæ tribus, indictionibus preſſuriſque leuari à Roboano toties poſtulaſſent, Rex ille impuberum iuniorūque conſiliis, ab eorum poſtulatis vbi auerſus factus eſt, ab illo ſubita defectio decem tribuum, quę alium qui populi ærumnis equior eſſet, ſibi delegerunt. Quod ſi Iſacidæ, ad leuandam ſarcinam rerum ſæcularium, quibus premebantur, ita anxiè vel mutatis dominis, vindicias libertatis proſequuti ſunt, & ob negatum populo leuamentum, regno abdicatus ſit, animis noſtris ea inſidet opinio, probro aut noxæ tribui nō poſſe, ſi nos qui tui clientes vectigaleſque ſumus, Anglicani Orthodoxæ fidei tenaces, Iſraelitica quacūque tribu, atque duriori ſorte acerbius oppreſſi, ſi (in quam) tot ærumnarum, quas proſcripti, damnati, adēptis bonis, libertate amiſſa, ſub-

Catholicorū Anglo-Britanorum ad Ia o . libellus ſupplex.

M. D. CIII

Elisabetha tot annis immisericorditer perpessi sumus, aliquod laxamentum poscimus, obsequiosè, nec vt illi ceruicosi Isacidæ, minaciter, vi armorum, non ferociente animo, sed prona ceruice, demissi in genua, submissa oratione, de patrum fide & auito cultu caueri nobis poscimus, quidquid statueris ęquum, & quod decreuerit tua lenitas, pro summa lege nobis erit, quotquot supplices adsumus, eam colimus retinemusque religionem, quæ coëua Apostolis, & vna ad salutem via est, quæ diuinis oraculis vna consentanea, qua olim illustrata omnis hæc Britannia, & quæ latè adiacent tuo imperio ditiones, gentilitatis discussis nebulis & erroribus, veram lucem Iesum Christum agnouit, eam (inquam) religionem colimus, quam antecessores tui, vtriusque regni inuictissimi & potentissimi Reges, atque ipsa immortalis memoriæ, beata illa tua parens, propter quam indiges facta est, & cælitum addita cœtibus, obnixè nunquã ab amplexa deuii coluerũt, nos priscæ religionis cultus exules, proscriptos, bonis honoribusque exutos fecit, tot cladibus tandiu affecti fuimus, quod eam eiurare animus horruerit, in quã Christo regenerati fuimus, adoleuimus, consenuimus, atque in ipsa, quæ nuper fato functa est Elisabetha, sacro fonte abluta fuit, adulta, cumque in regnum accita fuit, de ea colenda & obseruanda fideiusserat. At quæcumque in nos, hoc vno nomine immaniter decreuit, ab exteris principibus, gentibusque Christianis summæ im-

pietati, ignominiæ & ſæuitiæ deputata ſunt, M. D. CIII.
& ex illa feritate, ingens illa ſibi odium & probrum, quique atrocium edictorum ſuaſores illi & conſcriptores fuere, toto orbe conflauerunt, quorum ita illos puduit, vt perperam & crudeliter iuſſa & facta, tecta eſſe voluerint, omnique arte & opera enixi ſunt, ne ad exteras gentes fama erumperet, hoc adhibito fuco, vt non odio religionis, ſed ad vlciſcendas proditiones, in nos ita inclementer animaduerſum fuiſſe prædicauerint. hinc toto regno inteſtina odia, & diſſidia exorta ſunt, quæ infecta & inulta haud fuiſſent, niſi à tua lenitate malis noſtris expectata remedia vim inhibuiſſent. hac grauiſſima ſeruitute, hac ſarcina ingentium malorum, quæ ſub Eliſabetha exantlauimus, à tua clementia leuari ſuppliciter depoſcimus, vt abrogatis muliebris ſæuitiæ decretis, in poſterum te fælicius mitiuſque imperante, auita ſacra operari nos Catholici ſecurè valeamus, tua quæ ſumma eſt prudentia nouit, quam anhelanti animo, ſuſpirantibus præcordiis, nec ſiccis oculis, in his preſſuris ad auram tuæ lenitatis accedimus, non inſolens illa quiritatio Chriſtianorum, etiam apud ethnicos Cæſares, qui vicem eorum miſerati, ſumma gloria & incremento rerum proſperè geſtarum, illis hoc ipſum non ſemel annuerunt, nec ipſe barbarus Byſantini Imperij inuaſor, in ſuburbana vrbe, Chriſtianis ſuos ritus, priua-

M.D.C.III. tim habitos, non aras, non adyta inuidet. Augustus, cæterique Germaniæ principes, numinis colendi libertatem, diuturnæ & per tot annos interruptæ pacis vinculum esse putant. tam iustæ deprecationis repulsa, multorum auersos animos faciet, nec aliunde sub Elisabetha exorti sunt motus, omnium enim ærumnarum durissimum est iugum, religionem nollentibus imperari, nec vis vlla toleranda minus, quàm quæ animis, vt inuita & auersa credant, infertur, nec defuit inter plurimos audentior aliquis, qui tot malis impar, ruptis patientiæ obicibus, mortem vltrò sibi oppetendam, vel per exquisitissimos cruciatus, potius quàm in tot pressuris vitam longiorem elegerit. tam ferales ausus conatusque auertere potes, si colendæ nobis auitæ religionis veniam feceris, vnde ad immortalitatem gloriæ tuæ non parua accessio fiet, tibique vni nos nostrique posteri, hoc singulare bonum acceptum perpetuò referemus: eam religionem profitendi gratiam petimus, quam à Douualdo (qui primus tinctus Christo nomen dedit) omnes qui Britanniæ imperarunt Reges, atque tua quæ indigetum fastis addita est parens, summo consensu & obseruãtia coluerũt, quæ vetustate, doctrina non maculosa & versatili, omniumq; virtutũ cumulo cõmendatur, quam Cæsares Christianissimi, aduersus insultantium tyrãnorũ procellas propugnarunt, martyrũ innumerabiles cateruæ, sãguine suo adhuc pubescẽten irrigarũt summi Antistites testimoniis, virgines

votiuæ, continentiæ candidiſſimis floſculis decorarunt, quæ iuri naturæ, Prophetarum vaticiniis, Euangelicis præceptis, verbo diuino, & Chriſti oraculis vna inter varias & commentitias conſentanea eſt, huius colendæ religionis, etſi minus eam probaueris, veniam indulge. At Catholici Anglicani non ita ſibi æquanimem, & propitium Regem experti ſunt, liberioris ſtili mucrone exaſperatus fuit, ſurda tamen aure loquendi ſpicula præteriit, & offenſam cōdonauit, verba enim libelli, non tam ſupplicia quàm minacia viſa ſunt. At fruſtra illud expectauerant, ab eo qui à puero aduerſæ religioni innutritus ſit, qui è ſinu matris Catholicæ auulſus, à Buchanano acerrimo hoſte & ſcriptore in orthodoxos, pontificiæ odium cum diſciplinis didicit, quamquam ſuaptè Iacobus à præſtigiis ſuorum Puritanorum auerſiſſimus ſit, vrbanis moribus, ſed mentem eam induerat, vt in primordiis noui regni, religionem mutare, nec ſecurum, nec forte regiæ celſitudini ſatis decorũ crediderit. Longè igitur alium, quàm ſibi finxerant Catholici, ſe profeſſus eſt, editis fidei articulis, quibus preter baptiſmum & cœnam Dominicam, nō alia eſſe ſacramenta confitetur, cætera quæ in vſu ſunt Catholicis, quamuis æqueua Apoſtolis (vt D. Iacobus, vnctionem infirmorum liquidò aſtruit) nupera & cōmentitia contendit, Liturgiæ imprecatur, pontificios ritus & priſca dogmata execratur, antiqua patrum decreta, ac ſynodi Tridentinæ, vt mendoſa & exitialia explodit.

M.D. CIII. atque vbi acerbius calamum distrinxit, parenesi illa & institutione ad primogenitum, (sane quo ad sæculi mores & imperandi optimum modum luculenta & insigni) ad Anglicanæ religionis constantiam cohortatur, disparis cultus vxorem non esse ducendam suadet, denique eius ingenium & mores ita format, vt cui religioni assueuerit, tenax hæreat, nullaque de causa repudium mittat, in cæteris quæ ad rectè probéque viuendum in politico regimine, aureum est opusculum, quod Xenophontis Cyropediam, vel Leonis Imperatoris, de Augustulorum educatione institutũ adæquat. Est enim Iacobus 6. vtraq; oratione politissimus scriptor, qui pugnatam fœliciter à Christianis pugnã ad Nicopolim, ex Salustij Bartassij vernacula poesi, Epico opere latinè expressit, nec Buchanano cui in disciplinam datus est, inferiora scripsit, ac nulli Virgilianum illud magis conuenit quàm Iacobo 6.

Institutio la. obi regis ad filium.

Elogiũ Iacob. à singulari eruditione.

Qui Geticum moderatur Apolline Martem.

Educationis pubis regiæ, gemmam illam ita abditè seruari voluit, inuiditque posteris, vt in vulgus non exituram à Typographo vel iureiurando exegerit, sed fax etiam sub conditorio nequit celari, fulgor per rimas se dat foris, quod liberis (vt peculiare animi paterni symbolum) priuatum & singulare esse voluit, intimi lararij rupta custodia, tenebris indignantibus lucem affectat, fit publicum & non vna lingua pluries prælis mandatur.

Institutio de regia prolis educatione publicatur varijs linguis

Vbi Iacobus Bethonius, apud Scotos per-

illustri gente ortus, Glacuacensis Archiep. à M. D. CIII, duodequadraginta annis Mariæ Stuartæ & Iacobi filij in Gallia fida legatione defunctus, vita defungitur, vbi de obitu Anglicanæ audiuit, ille plenus dierum voti compos, Simeonis cantico exultationem testatus, è strato se eriges, in cælum conuersus, in has voces prorupit, Tādem me summe Deus postremo voto beasti, qui morituro hoc tribueris solatium, vt Iacobum audiam, vniuersa cōsensione ordinum, vel supremo iudicio illius, cæde materna ęternū infamatæ, & cuius nunc apud Deum reposcentem dat pœnas, ad auitum regnum, nihil minus cogitantem euexeris, ô si à morbo tantillum recreari daretur quantumuis senex, quàm lubens ipse Oceani iactationem & nauseam quæq; pelago insunt discrimina subirem, summum est votorum, videre, alloqui, videre (inquam) quem nō nisi pictum vnquam licuit venerari, cuius toties simulachrum in penititiore larario, seu præsentem ratus colui, Hęc & plura triduò quàm migraret Bethonius, me conscio & audiente regis, gentisque suæ amātissimus, præ gaudio vbertim fluentibus lachrimis elloquebatur.

Obitus Iacob. Bethonij Scotorū Regis veterani legati.

Sed satis rebus Anglicanis indultū, rursus & toties, me Ostēda ad sua castra reuocat. Albertus, nauium Hollandicarū quotidiano itu & reditu, vt illā recreari animaduertit, ex annonariis & auxiliaribus, intercipiendas aliquot statuit, Maio desinente, Ferdericū Spinolam, cum octo triremibus, & quatuor maioribus celocibus, ex Sclusā huius oræ vrbe

M. D.CIII.

non despicabili, in altum progredi iubet. Hollandici nautæ, vt vento & fluctu obsecundantibus ad inuadendas triremes, vt se superiores putarunt ex anchoris naues soluunt, passisque velis pelago se credunt, sed ita repente trenquillum mare, vt vix aura carbasa moueret, Spinola vt pontum & resides fluctus, operam sibi dare vidit, bipartitis triremibus, Batauas naues fortiter inuadit, secunda tamen post prætoriam validè impellitur, atque ipse nauarchus Spinola lethaliter globo concutitur, aliæ triremes vlcisci parant, sed non leuiori exitio tormentis laceræ, vnde soluerant ad portum Sclusæ se recipiunt.

Triremes Hispanicæ pessimè habitæ à nauibus Hollandicis.

Amato Brotheo flamini, in magno consilio vadimonium, dicitur, ab ordine & conuentu Altisiodorensium Chirurgorum, ne in posterum fractis, luxatis, aliisue immedicabiliter laborantibus & conclamatis mederetur. Fran. Iolitus & Petr. Bernagius, ille pro regio tonsore & chyrurgo, iste pro sodalitio Chyrurgorum, homini probrum dabant, quod secaret, vreret, vetitamque artem synodalibus Pontificiisque decretis exerceret, nec immeritò sacrificulis vetitam, quod ab humano sanguine eliciendo, in curandis morbis temperari non possit, hominem vulnerarium, cruenta manu, aris aditisque ritè dimoueri, quod ab Ethnicis religiosè obseruatum, siquidem, post captam incensamque Troiam, multa cæde Graiorum Æneam pollutum, diuinus scriptor, Deos Penates gẽtilitiosque contrectare formidantem inducit.

Senatusconsul. prætorianum quo sacerdoti medicinam ingruentè profiteri permissum.

M.D.CIII.

Me Bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Præterea hominem esse nullis præceptis imbutum, temerario vsu, nescio quibus amulætis forte adhibitis, deuotionibus, carminibus, & precum susurris, assuetum rusticis mederi, ex quibus nonnulli magis sorte quam arte, optima corporis indole & constitutione conualuerint, sed plures capitali inscitia necatos, contigisse paucorum sanitatem casu potius, quàm vlla peritia, vt olim quam non potuit arte, canis spumam exprimere pictor, proiecto indignanter incogitanterque penicillo, fortuna artem superante expressit. Iampridem Empiricos, Paracelsitas, circumforaneos, nebulones, girouagos, platearum obsessores vt præstigiatores, & salutis publicæ hostes, Senatusconsultis damnatos, vi bibus pagisque eiectos, ægrorum curatione districtissimè interdicta, solitos enim huiuscemodi nugiuendulos & impostores, animas negotiari, profiteri se Æsculapios, cum sicarij sint & homicidæ impudentissimi. Nulla enim ars est inconstantior, cum nulla sit fructuosior, & in hac sola euenit, vt cuicunque se medicum professo statim credatur, & sic (vt argutè Sydonius) *parum docti & satis seduli, languidos multos officiosissimè occidunt*, manes inferis, Plutoni vmbras, Libitinæ quæstum, præficis planctum, polinctoribus vnctiones, vespilonibus funera, sandapilis feretra, designatoribus ordines, tibicinibus nænias quotidie pa-

M. D.CIII.

rant. Plura adiiciebant, vt mysticum homine ab ægrorum curationibus submouerent, ego verò sic clientem meum à probris conuitiisque tuebar. Nihil contra canones sanctionesque synodorum moliri, non vulnerarium, non sectorem, quod ipsis Chyrurgis peculiare est. Sic eos enim insectatur Plinius, & à sæuitia vrendi secandique, transiisse nomen in carnificem, & in tædium artem, scalpello, nouacula, vncis, harpaginibus, laminis candentibus non vti, non elicere cruorem, laniena assueta Chyrurgorum manus suas non fædari, habere puras & vacuas à cædibus, diuinitus illi insitam peritiam, qua ossa loco dimota, membra luxata restituit, neruis arteriisque punctim cæsis, vel contractis inctuente mederi, herbarum viribus fouere, mulcere, nunquam ferro & mucronibus, certare cum ægris quod solent Chyrurgi, ita vt cum ad eos cum tanta ferri officina, accedere videas, non ad amicos sanandos, sed ad iugulandos hostes proficisci putes, non fascinationibus precum, superstitionibus, aliisque maleficarum præstigiis vti, sanare manu vi occulta numinis, qua se præditum non diffitetur. nec supra fidem est, à Deo quibusdam vim quandam salutiferam infundi, tributum enim cælitus Francorum Regibus, vt strumarum fæditatem edacitatemque, solo tactu compescant & tollant, & septimo mari superstitibus fratribus, eandem vim inesse ferunt, & vsu compertum est, non quæstu mederi, nec ab ægris

Archiater Regis Christi Dulaurentius opus egregiū de mirabili sanatione strumarum nuper edidit.

auariter ſtipem exigere,quod ſolent Chyrurgi, qui ære crumenas verius, quàm morbis corpora languentium exinaniunt. Decuriones Altiſiodorenſes liti intercesserāt, vt olim ſeptem vrbes Graiæ Homerum, ſic illi Brothæum vt toti prouinciæ ſalutiferum vendicant. Petr. Camuſius qui pro his orabat,longo ordine medici ſacerdotis fidam gratuitāque operam,ſtupendas curationes hominum à Chyrurgis derelictorum, vel ab eis peius quàm à morbis affectorum(vt qui ipſis malis ſæuiores ſint,) enarrabat,intereſſe eorū,noſſe quam probi & periti ſint, quibus ſe ſuoſque liberos in ægritudinibus committant.recenſebat ex priuatis teſtimoniis ſanatorum, quantos homines à faucibus lethi eripuiſſet, Ille dum tectum ſarciret à culmine, iſte ab arbore cum putator ramos decideret, dilapſus, lacer, & obtritus vterque membris luxatis, oſſibus ſtatione ſua ſemotis, diu à Chyrurgis ſe ludificatos diſtortoſque, à Brothæo vno mirificè, incruentè & gratuitò ſanatos fuiſſe,apud publicos ſcribas elogiis aſſerebant; Denique controuerſia glorioſo certamine,& ſudore forenſi diſcuſſa, togatorum Antiſtes, facundia, & ſupra omnem inuidiam probitate notiſſimus Hacquauillæus pronunciauit,Brotheo fas eſſe oſſibus dimotis, membris luxatis, neruis contractis, aut cæſim punctis ſine ferro mederi, Chyrurgica operatione, quæ ferro & vſtionibus exercetur,omnimodo prohibita.

M. D.CIII.

Andr. Hacquauillæus in magno Cōſilio primarius præſes.

M.D. CIII.

Marchio Rhosnius regius orator ad Anglo Britannum regem mittitur.

Ad Iacobum vtriusque citerioris Britanniæ Regem, Christianissimus luculentam legationem adornat, Marchio Rhosnius summum caput illius, cum numerosissimo delectu nobilium, Caletum appulit. de aduentu Iacobus certior factus, duas ingentes naues ad itium portum præmittit, quibus ille cum commilitonibus deueheretur, Vicius Caleti præfectus, Gallicas naues in expedito habebat, Rhosnius tamen Anglicanas non fastidiuit, altera se vehendum dedit, insequutæ Gallicæ cum vniuerso comitatu, quo Gallia ab Anglia disterminatur, non plus quàm octo horis continentem appulit. Prætoria nauis Gallica, vt exonerata fuit, nihil morata in anchoris reditum festinat. Marchioni Rhosnio bombardæ emisso globo vale dicit, carbasa explicat, vexillum erigit, Anglicanus nauclerus, homo ferox ipso salo indignante indignantior, non ferens stemmata Gallica, solito iratior clamosiorque, vt contrahantur iracundis nutibus lacertorumque contentionibus admonet, cum intemperiis suis Gallos non audientes intellexit, homo præceps & turbinibus agitatior, machinę bruto fulmine Gallos terrefacit. Rhosnius furentis naucleri tam subitam procellam grauiter tulit, & reuocauit ad animum hominis dementiam iustius caussatus, quod se deuehendum Anglicanæ naui, posthabitis Gallicis, concredidisset, querelas nauseantis animi non audit, assuetus mari & procellis, nec illis mitior, ac tandiu ferox & impacatus, quousque Rhosnius

Naucleri Anglici indignũ facinus.

nius Gallico nauarchæ vexillum submittere iussit, fastu insanientis Angli, Galli exasperati, non diutius ferendam iniuriam inclamãt, Neptunum Anglicano non esse obnoxium, mare priuata dominia nescire, nullis conscribi finibus: nam vt priscus ille,

Quid prohibetis aquas, vsus cõmunis aquarũest.

Qui potentior sit, pelagi habere imperium, Bataui, qui legationis Gallicæ cohonestandæ & amplificandæ causa, se adiunxerant, Anglo suam insaniam exprobrant, proterue & intemperanter ab eo factum, qui potentissimi Regis oratori minus obsequens fuerit. Gallicæ genti sine æmulis tributum esse, vt qua latè patet terra marique orbis, fas sit sua signa explicare vniuersas gentes Christianas in Turcicis ditionibus, sub symbolo liliatisque signis Galliæ tuto nauigare, Anglos, Hispanos, atque omne genus nauarchorum hac tessera sæpius, prædonum manus & seruitutem Mahometanam euasisse. ne deinceps similia vel deteriora obueniant, Gallus ab Anglo, vicissim legem inter eos constitui rogat. ille offensam naucleri, asperis moribus excusatam lenitamque deprecatur. Douuram vbi Rhosnius delatus, ab vrbano prætore & Ædilibus inuisitur, postridie cũ satellitio oppidanorum militum equestri itinere, Cõtraticum appetit, excipitur summis honoribus, præterea nihil: moris est enim exteris legatis, vbi in fines regnorum delati sunt, viaticum epulumque persolui, Anglus rogat proregem Rhosniũ ne parcimoniæ aut decremẽto

Christiani omnes sub vexillis Frãcicis inditionibus Turcicis securenauigant.

Querimonia Gallici oratoris de furẽte nauclero.

Rhosnius Angliam subit.

M. D. CIII.

amicitiæ & arctiſſimi fœderis in Chriſtianiſſimum Regem, morē intermiſſum tribuat, id ab eo cautum, ne cęteri legati qui agminatim vndique gratulabundi appellebant, deſpectui haberent, ſi inempto epulo non æquarentur,

Le milor Cydné.

Cydneus, regalibus liburnicis & lintribus, Rhoſniū per Tameſim fluuium, Londinū deuehit, expoſitus in ripā, cum comitatu à cimbis rhedas omnes conſcendunt inque palatia, ac foribus pręnotatis parata hoſpitia deducuntur. Robertus Cecila, Angliæ fidus æquè ac veteranus moderator, Rhoſnij de aduentu it gratulatum, Regem in ſyluas abiiſſe venatum, ipſo die tamen reducē ſpondet, primitias venationis Anglicanæ ceruum mittit, in craſtinum dicto vadimonio ad caſtrum de *Grenuich*, vbi Rhoſniū ad mutuos amplexus & colloquium pręſtolabatur, illuc cimbis deducitur, egreſſo it obuiam longus ordo gētilium nobilium, in triclinium deducitur tātiſper moraturus, donec Rex de aduentu certior fiat. illico magnus Anglię Cancellarius deducit, ſtabat Iacob⁹ in regio ſolio ſublimis, proregi Gallico aſſurgit, & altero gradu tabulati ad excipiendū ſe demittit, Rhoſniū ſingulari beneuolentia excipit, ille mādata ore compoſito, ſingulari ſed breui facundia, à quo miſſus eſſet exponit. cui Rex ex tēpore, nec meditata oratione quāuis noſtrate, infit Chriſtianiſſimi Regis in ſe propēſiſſimum animū agnoſcere, parē referre affectū, cum Scotia anguſtiorib⁹ terminis clauderetur, ſæpius teſtatū, acceſſione regni Anglicani veteranū amorē nō depoſuiſſe, Hērici IIII. inuictiſſimis armis eam re-

Rhoſnius legationis mādata exponit

ferre gloriã, vt ad æmulandũ nullũ aliud exẽplum toto orbe luculẽtius existat, seriò loquuti, ad familiare colloquiũ diuertunt. Inquirit Anglus, quæ tamẽ probè nouerat, de Gallico statu, regia familia, priuatis studiis, Rhosnij rerũ benè gestarũ consiliis, nõ minimã partẽ tribuit: ille cõtra ad prudentiã & bellicas virtutes Regis Christianissimi, prospera fata & secundos euẽtus regerit. Anglus nonnulla de Põtifice Rom. interserit, visusq; in colloquẽdo ab eo alienus, quiq; de eo Romæ spem cõceptã, sit prope diẽ frustraturus, vt ex euentu perspectũ. altero cõsessũ de fœdere renouãdo habita oratio, post triduũ Cecila sancitũ renouatumq; renunciat, nõ dissimilibus verbis. Anglũ Regẽ, non solũ prisca fœdera inita cũ Christianiss. Regibus redintegrare, sed arctiora, & magis peculiaria, vel ad nutũ Galliæ initurũ, interea strictissimæ amicitiæ nexu obuinctũ Regi & regno manere Rhosnius, nouis pactis ineundis operã dedisset, nisi per emunctores exploratũ habuisset, in cõsistorio Anglicano, plures esse qui Hispano fauerẽt peracto de legatione colloquio, Rex mẽsa Rhosniũ, & Bellomontanũ Comitẽ non semel dignatur, gazophylacij stupẽdis opib⁹ recreat⁹, primores regni illũ cõuiuiis & spectaculis excipiũt, nihilq; prætermissũ, ad sũma officia regiæ legationis, Rhosniũ Angl⁹ torq; & selectissimis margaritis honorificẽtissimè donatũ dimittit, vicinior Angliæ Austrius Legat⁹, Rhosniũ Lõdini anteuerterat, digniori legato locũ cedit, nõ tã officio quã sumpta opportunitate explorãdi, quid Gall⁹ suo ad Anglũ accessu

M. D. CIII.
Regis cum Rhosnio familiare colloquium.

M. D.CIII.

Omniū principum ad Regem nouellū crebra legationes.

Legatus Hispano belgicus à Batauorum auxiliis dimouere nititur Anglum.

moueret & promoueret, vt qui Sole orienti, salubres auras & stillas mellis aerij decerpere volunt, ipsam lucem præueniunt: sic concursu facto, vndiquaque certant Christiani principes, qui primi Iacobum ex nebulis Scotiæ, Anglicano regno illucescentem accedant. Harembergius Comes, legatus Archiducis Austrij, hunc potissimum mouet lapidem, vt rebellantibus Batauis non sit auxilio, ille ipse qui filio, non alendas esse factiones perduellium subditorū, in præceptis politici regiminis dederit, adiicit legatus Austrius, Deum & Nemesim par referre principibus, qui ferocibus populis auxiliātur, vt ipsi similiter suorū populorū in se ferociam & defectionē experiantur, Ethnico Cæsari, à Christianis populis mutuatam hanc auream vocem, crebrò vsurpatam fuisse *Alteri nō feceris, quod tibi fieri nō vis.* Batauos ad fomentum defectionis, regionatim omnes principes in suum auxiliū acciuisse, Henricū III. tā iniustę causæ patrociniū negasse, Elisabethā magis odio priuato, quàm vlla ratione cū perduellibus socia arma iunxisse, hoc illi semper fuisse damno, vt quę milite numerosissimo, & ingenti ære mulctata fuerit, in tot bellorum exantlatis laboribus. Omne Belgium, ex materno genere, vt Caroli V. Cæsaris, Philippi II. fuit sua peculiaris & auita hęreditas, sic nunc est Archiducum iure cesso, & Augustæ Hispanicæ, ex pactis connubialibus dotalis facta est, Batauos non magis ipso mari piraticam agere, quàm cum ipsi naturali suo principi, gētes suas, vrbes, oppida tri

buta atque alia ſuæ ditionis præripiunt ſi priuatus in prædiũ vicini ſimilia audeat, iure ciuili vt re aliena cedat, prætorem coacturum, quod legibus Bataui audientes non ſint, non eſſe ferendum, nec iuuãdos aduerſus ſuos naturales principes, quib' omne ius in armis ſit, Archiduces ſua tantum repoſcere, non cogitare de propagandis finibus, ſuis eſſe contentos, inuitos pugnare, pacẽ vel ſupplices ab indomitis ferocibuſq; ſubditis petiiſſe, negaſſe perduelles, vel qui ex præſcriptis à ſe tabulis, pacẽ ipſam & lõgiores inducias, procacia rebellionis fouẽdæ recuſarunt. Sic Harembergius, contra æmuli, qui in regnis nihil aliud ſciunt, quàm vicinorũ principũ odiis & mutuis diſſidiis ſua alere latrocinia, cũ Belga pacẽ dehortãtur, Batauos cõtundere faſtũ Hiſpanicũ, ſi Archiduces pacato Belgio potiantur, in vicinos auſuros aliquid, Angliã & Scotiam vt propinquiores primis inſultibus fore obuias, Batauiã inſtar eſſe priſcę Carthaginis, quæ Romanorũ Pœnis inſultantium malleus fuit, domitoreſq; orbis Quirites, intra ſuos fines coercuit, Philippũ II. Batauis aduerſis, licet toto orbe accitis virib', fruſtra in Angliã arma mouiſſe, ſi cum Hiſpano quieti ſint, affectati regni voto illũ citius potiturũ, in Belgicis tumultibus, pacẽ & ſecuritatẽ Anglicanam ſitam eſſe: At quid nõ dictũ ſcriptumue fuit, à turbidis ingeniis, vt Anglus in Auſtriacos, eum haberet auerſum animũ, quẽ tenax odij habuit fouitq; ad vltimũ ſpiritũ Eliſabetha. Sed vt vindicta muliebribus ingeniis im-

Contraria molimina in legatum Albertivt à Batauorum fœdere Anglus non diſcedat.

M.D.CIII.

mortaliter insidet, sicvirilibus innata strenuitas, prisca odia amicitiis cõmutat. Iacobus VI Regni hæres, nõ odiorũ nouercaliũ Elisabethæ, legato Austrio vtriusq; gẽtis Anglicanæ & Ibericæ cõmerciorum libertatẽ indulget: interim auxilia fœderatarũ gentiũ non intermissurũ, donec apud vtrosq; de pace constet. At dum lues grauissima toto regno grassatur, occulta intestinaq; & multò lethalior proditorũ consiliis, nouello Regi & familię insidiatur: ferunt enim aliquot regni proceres, cogitasse de Marchionissa Arbella, in regnũ sufficiẽda, Hispanicis auxiliis, ea lege vt Allobrogico Duci nuberet, à Catholicis hæc tentata molimina, vt exulẽ religionẽ reuocarẽt, sed à vero hæc esse aliena, quę paulò post cum Hispano pax insequuta est arguit. constãtior fama est, cõiurationi causã dedisse contumaciã aliquot Anglorum, qui in præfecturis fori & militiæ, Scotos prælatos viderint, inter vtrãque enim gentẽ vetus odium & implacabile intercessit, atque inter eos Elisabethæ stipatorũ antesignanus, nomine Rallek, indignatusquod satellitij regalisdignitate amotus esset, prælato sibi Scoto, statuitvlcisci, ille intẽperiis actus, sorori vltimũvale dicit, rogatque vt sibi numẽ propitietur, illuc proficisci vnde non esset rediturus, nec lõgè progredi, vt qui ad tria milliaria ab vrbe, vbi Rex morabatur, pergeret: suspicata est mulier, fratrem ad singulare certamen proficisci, gẽtiles veriti hoc discrimen, sistunt hominem, siscitantur quid turbato animo moliatur, quò præceps festi-

Prima coniuratio in Regẽ Angliæ.

Coniurationis causaqua fuerit.

net, cum quo congredi paret, ille facinus suũ detectum putans, vltrò omnem seriem insidiarum explicat, regiam cædẽ animo concepisse, quæ iam non esset infecta, si vis occulta numinis trepidãti vim nõ inhibuisset, ad hoc facinus adactũ odio Scoticæ gentis, & exauthoratione sua, Rex ab ipso cõfitente arcana coniurationis nosse voluit, conscij omnes in vincula cõiecti, non leui nota legatũ Harembergiũ initæ societatis asperserunt, ex cõsciis plures damnati, luere pœnas Anglicano more, hoc est, vt semiuiuis medium pectus, carnificis dolabra discecetur, & cor vi auulsum, eius cruore vultu fœdato in feralem piram proiiciatur. Georgius Brochius, & cum eo duo sacris initiati eo supplicio affecti sunt. Cobhanus, Grayus, & Marchanus iisdem pœnis addicti, nisi quod pro laqueo nobilitati datum est, vt ense capita demeterẽtur, præcordiis similiter auulsis exustisque, atque ipsa capita hastilibus præfixa, in Londinensi turre ostẽtarentur, Carnificinæ dicta dies, erectũ tabulatum, Marchanus primus ad pœnam vocatur, iuit intrepidè, & numẽ precatus genua & ceruicẽ inflectit, Rex in re ferali lusit, non morte sed metu contẽtus, proditores suos affecisse, stricta erat securis, & collo minax iam imminebat, cũ per summũ præfectũ ex priuata manu Regis, iubetur deligat⁹ ad palũ solui, & deduci in atriũ. Grayus simili terriculamẽto vinct⁹ dimittit genua, & se prębet secãdũ, iubetur itidẽ ex tabulato in atriũ deduci, idẽ de Cobhano peragitur, mox vt reducti ad tabulatum

M.D. CIII.

Coniuratores ad pœnam damnati more Anglicano

Ex coniuratis nonnulli solo metu mortis affecti pœna eximuntur.

M. D. CIII. tribus damnatis principis venia recitatur, qua apud vulgus & posteros, constare voluit lenitate sua incredibili, magnitudinē sceleris superasse, vincti qui se iamdudū in peculio Libitinæ numerauerāt, stupore & silentio potius, quàm oratione, quæ plerumq; attonitos deficit (casus enim ingentes stupent, leues loquuntur) regiam clemētiam faucibus lethi erepti mirantur, atque sic Iacobus longè dissimili ingenio, primordia Regni auspicatus est, quam Elisabetha, ille enim teterrimū facinus condonauit, illa nihil vel tantillum inultū reliquit, vt magis timeri quā amari affectauerit. Anglia, ab orbe cōdito tale nullū exemplum vidit, quo Rex plura odia, molimina & proditiones in posterum fregit, quàm acerbitate omniū pœnarū. sunt enim ingenia, quę nullis equuleis, ignibus & tortoribus cedant, mā-suetudine molliantur, & mitescant. Iacobus neminem habuit, ex Anglicis Regibus cuius simile factum æmularetur, ipse author sibi tā generosi facinoris, quod mirentur & imitentur posteri, vel cum summo fructu exemplum reliquit.

Stupēda nec adhuc visa Regis lenitas.

Austriaco legato succedit Hispanus, ille ipse Taxis, qui Veruineo fœderi interfuit, apud Iacobū cōqueritur, minus propensum fuisse in Hispanū, vbi Angliæ Rex factus sit, quàm cum Scotiæ regno potiretur, sex millibus scutorū recensuisse Mauricium, rogat vt domum Scotos Anglosque reuocet, & perduellis populi nec auro, nec suis copiis non vltra alat ferociam, amicitiam tam potētissimi Regis eam esse, vt omnes Europę principes

ſedulo & officioſiſſimè ambierint, quodvltrò ſe Hiſpanus offerat, nõ ideo eſſe deſpicabilẽ cum Philippo 2. & Eliſabetha vetus & acerrimum odium interceſiſſe, ſed vtrique priuatum fuiſſe, cum mortuis illud ſepultum, Reges cum aditione regiæ hæreditatis, anteceſſorum inimicitias non adire, non induere: quem obiiciunt æmuli, totius orbis ſubigendi ambitum, vetus eſſe commentum, cuius nulla tentauit primordia Philippus 2. quod ſi ea inceſſiſſet cupiditas, alieni inuadendi initium feciſſet ab Italia, cuius caput & pedes, Mediolanum & Neapolim poſſidet, cum præter Venetos, nulli ſint reguli pares eius viribus; ita tamen cum illis, vel qui vix biduani itineris dominio coercentur, moderatè & bona fide vixiſſe, vt nulli de finibus ſuis controuerſiam fecerit, amicitiam Angli regis plurimi facere Hiſpanum regem, ad quam firmandam Taxis miſſus ſit, atque ideo obſecrare ne Batauis rebellibus, aduerſus ſuos principes legitimos ſit auxiliator, Anglus contra retulit: cum Hiſpano ineundi fœderis deſiderio plurimum teneri, Scotos ſtipendia facere Batauis, vt Heluetij promiſcuè omnibus, vt in Scotia conſcribat & mercede conducat militem Hiſpano liberum facere, vt Anglum Regem, Hollandicis ordinibus de iuuandis obſtrictum teneri, quod illi multæ vrbes, ob magnitudinem æris mutui, quo illos Eliſabetha deuinxit, oppignoratæ ſint, neceſſitate priuata adigi, vt antiquis fœderatis regni auxilio ſit, percupere tamen vt cum Hiſpano in gratiam redeant. Taxis pergit plura

M.D.CIII.

Regis Angliæ ad legatum Hiſpanicum reſponſum.

M.D.CIII.

de potentia ſui Regis magnificè loqui, qui ſi velit,coactis imperiorum viribus,in Batauos ruere,funditus eos deleturus ſit,rogat Anglũ vt proceres deligat, cum quibus de legatione agere poſſit. Præficitur huic negotio Cecila, qui limine primo, Hiſpano ineũdæ pacis ſpẽ omnem adimit, niſi cum fœderatisprouinciis negotium commune ſit, Taxis Anglos ſtupẽdis opibus regis ſui, ineſcare laborat, vel magnis diſpendiis pacem empturũ ſimulat, Cecila, & qui ſecum adhibiti conſilio mandati tabulas exigunt, ille non habere in expedito reſpondet,ſed miſſum fuiſſe, ea ſponſione vt pactis quæ iniuerit, fides nõ abrogetur. Angli colloquutores,non tutum pluribus cum Hiſpano agere ſtatuũt, ne exploratori arcana regni euulgaſſe viderẽtur, Taxis re infecta abiit, niſi quod nõnihil de rebus Anglicis ſubolfecit,tentauit vadũ, triuit ſemitã, ſecuit glaciẽ, Conneſtabilis Caſtellę opus perficiet. Ille per Galliã in Belgium iter facit, quà progreſſus ſummis honoribus excipitur, Burdigalæ potiſſimum à prorege Mareſcallo Dornano, illi obuiã itũ eſt, cum exquiſitiſſimo delectu nobiliũ cohortiũ, Lutetiã vbi acceſſit minus reuerẽter habitus,quod in toto comitatu, carris,impedimentis, ingentis auri ſarcinis, nec equus aut iumentum eſſet,ſed vniuerſi mulis veherentur,atque hoc genere quadrupedum rhædæ & eſſeda traherentur, plebs demirata inſolens ſpectaculum, cauillo illudens mulorum Legatum nuncupauit. Ille Regem it ſalutatum, ſtabat in larario,vbi admiſſus Co-

Aduentus in Galliam Cõneſtabilis Caſtellæ dum pergit in Belgium.

nestabilis inflexo ad humum poplite veneratur, sic demissum illicò Rex erigit, amplectitur comi alloquio demulcet, nonnihil de Hispani regis in eum affectu fœderisque sempiterno nexu profatur, cui Rex suas voces reddidit, testatus nihil officij & amicitiæ prętermissurum, quod ad Christiani orbis quietem & priuatum fœdus attineat, ille prouecta Bruma cum tempestiuè vesperasceret, à Rege digressus, in alteram Luparæ partem tædiferis præeuntibus, Augustam it salutatum, de regis in eum comitate, vt qui illi esset consanguineus, multa honorificentissimè prædicat, dehinc salutandi Delphini veniam petit, de cuius aduentu pusio præmonitus, cum Hispanum audiisset, suapte nullo impellente exclamat Hen? gladium porrigite, ita cum lacte & crepundiis infantes, mores gentium, odia & amores hauriunt. Connestabilis post triduum ad Albertum festinat, cum optatissimis sarcinis, in cuius comitatu octogenos mulos, auro abieginis capsis inclusos, onustos numeraui. Rursus Dux Moises in Transiluania tumultus & bellum redintegrat, ex anni præteriti clade refecto exercitu, ille ineunte vere Tartarorum & Sarmatarum auctus copiis, Transyluaniam populabundus ingreditur, & à Cæsare aliquot indigenas deficientes ad sua signa reuocat, Albam Iuliam inuadit & expugnat, Georgius Bastius vicarius Cæsaris, militem & stipendium poscit, aduersus tãtos

M.D.C.III. Connestabilis Regem salutat.

Delphini vix biennis ad vocem Hispani plu quã puerile facinus.

Res Transyluanica.

M.D.CIII. Moisi insultus, Ratisbonæ habitis comitiis, magna vis pecuniæ Cęsari indicta est, vnde repentè militem cōscribit, mittitque ad Georgium, cui se adiungit nouus Dynasta Valachiæ, ac simul iunctis castris, in Moisem extemplo progrediuntur, fit pugna atrox, verso in fugam Moise & Tartaris, Cæsarei hostium centum circiter signis, atque ditibus & opimis exuuiis potiuntur. quô se receperat Moises, munitissimam arcem Georgius expugnare moliebatur, vt bis fugiens tertiò non pugnaret; sed angustæ res Pannoniæ aliò copias Cæsaris vocabant. Budæ commeatum Turcicum intercipere statuerat Georgius; sed per abrupta viarum, onerarios mulos & iumenta Barbari subduxerunt, non tamen sine ingenti clade & velitationibus, nam ad duo millia desiderati sunt.

Obitus Mahometes. Paullò post Imperator Bysantinus, lue interiit, homo indomitæ feritatis & libidinis, vt qui ab internecione fratrum regnum sit auspicatus, quos nouendecim mantilibus collo innexis, suffocandos curauit, ita vxorius, pruriensq; venere, vt ne quod voluptatibus suis tempus subduceretur, hac ipsa titillatione scortandi lasciuiendique, indecorè sibi & rebus partis cum Christianis pacē inierit, nam ille ita otio & inertiæ deditus, vt æstuans vino, atque epulis distentus, in vastissimū ventris abdomen intumuerit. Paulò antea quam fatis concederet, ita comiter ad Christianiss. Regem scripserat, vt turcica ferocitas, nulli vnquam totius orbis principum, ita se demi-

ſerit; peculiaribus enim titulis,elogiiſque luculẽtiſſimis & glorioſiſſimis eum afficiebat, & dignabatur, vt eum inter Chriſticolas Imperatorem ſummum & præcipuum vocaret, diſſidiorum inter Europeos arbitrum, quo vno moderatore & iudice,inter iurgãtes grauiſſimæ contentiones conticeſcerent, ſupremæ celſitudinis dominũ, opibus ſtupendum, quod ęmulantur omnes, bellicæ fortitudinis exemplum, Franciæ inuictiſſ.imperatorẽ,cui fortes exercitus, firmum Imperium, longos annos,vitæ fœlicẽ tranquillumque exitũ precabatur, de Anglo-Britannorum latrociniis, qui per maria ditionis Turcicæ, fœderati cum ſuis,Gallos & Venetos diripiebant,probrum longè à ſe depellit, ad Anglicanã graui expoſtulatione Eliſabetham conqueſtum, de ſuorum iniuriis, Thunetenſem proregẽ Muſtapham, & Solimanũ Baſciam Affricanum ſuo vicariatu abdicaſſe, quod vterque latrocinij piratici cum Anglis conſcius eſſet, & in prædæ conſortium veniret, in eorum vicem ſuffeciſſe Epirotam, qui fœderis & nominis Gallici, & dignitatis obſeruantiſſimus eſſet, non reſcribere,ad nouellum Angliæ Regem, quod ex celſitudine ſua non ſit, ſcribendi initium facere, quod ſi litteris ſuam amicitiam demereri velit, reſcripturum, vt tamen ſuos qui Libico mari,piraticam faciunt, & nauarchos expilant,quietos eſſe iubeat,per Aſſanũ Baſciam monuiſſe,ad Feſſanũ Regem reſcripſiſſe,ne in poſterũ Gallos,pro municipiis habeat,auctionibus & haſtæ ſubiaceat, tẽperet-

M.D. CIII.

Littera Mahometis ad Reg. Chriſt.

Elogia tributa Henri. 4. ab Imp. Byſantino.

M.D.CIII.

que ab omni iniuria, lōgè alia plura sunt quibus liquet, quanta obseruantia Henricũ IIII. colat Bysantinus Imperat. alioquin ceterorũ Regum despector, quique omnes vel quorum potestas nobis stupori est, ita postremos habet, vt nec eorum nomina audire velit, ac ipsum Germaniæ Cæsarem, per despectũ Viennæ regulum nuncupat. Veneti rati nullum tutius præsidium, quàm Rhętorum, quos habẽt contreminos, vt si fortè soli appetantur, in propinquo sibi sint auxilia, annuente Rege Christian. fœdus percutiunt, Comes Fuentius minis & terrore irritum facere, omni arte molitur, si fecerint ferro & fame expugnaturos Rhętos minatur, pabulo commeatu & frumẽtatione & quod illis suauius, vino Insubriæ & Cisalpinæ regionis prohibiturum, ad deterrẽdos à fœdere maxima illa, nec exquisita oratione opus erat, quandoquidem Rhætia Alpinis iugis circumsepta, agrũ habet pumicosum, cum quo luctandum sit, qui ægrè aratro & vomere mansuescit, ideo neglectus & vbi ligones patitur, exili segete cultori iniqua est, ideo derelictus sterilescit, in caprino pecore omnis est vbertas, nec nisi comportato farre & vino vtũtur, plus tamẽ valuit apud Rhætos, ex fœdere Venetorũ annuũ vectigal, quã Fuentij terriculamẽtũ, rati viã ferro sibi facturos, auro Veneto nō defuturam annonã, ergo percutitur fœdus præscriptis verbis, cuius pacta strictim delibare operæ preciũ putaui: si milite Veneti indigeant, Rhætos ad sex millia præsidiarios spōdere, hac lege, vt tantũ solo, non salo (vt quibus Nauma-

Fœdus inter Venetos & Rhætos.

Pacta fœderis Veneti cũ Rhætis.

chia est insolens) pugnaturi sint, & quia Gallicano fœdere regi Christianiss. si auxilia imperentur, millia sexdecim pugnatorum conscribere obnoxij sunt, si Gallus huncilli numerum imperet, & tunc præsidiarij egeant Veneti, quatuor millia ad illos solummodo transmittentur, ne Rhetia exhausta tot emigratis militibus, ipsa ad suam salutem præsidiis vacua sit, & dum alios propugnat expugnata sit: vt conscriptus exercitus non lõgiore mora quàm decẽ dierum, intra fines Venetos se recipiat, cui menstruum stipẽdium, trigesimum intra quemque diem numeretur, solutis militia & domum remissis, trimestre stipendium ex integro persoluetur, si ipsi qui aliis militant Rhęti, bello premantur, ius erit reuocandi domum suos cõmilitones, vt suis ipsi auxilio sint, & à parentibus, liberis, penatibusque iniuriam propulsent, quod si propriis hostibus expugnandis impares sint, laborantibus omnem opem Veneti pollicentur: Cuiuscumque cultus viatoribus in ditionibus Venetis, tutum erit ire, redire, morari, mercari, ac vniuersa publicæ societatis munia agere, & à censoribus fidei Catholicæ securè erit, dummodo dissertationibus, argutationibusq; librisq; vetitis, & palam religionis nõ receptæ cultu abstineãt. Vicissim Rhæti & Veneti, per fines suos copiis ab vtraq; gẽte accitis, ea quę adhibebitur cautione, transitum sine fraude facient, vtraque gẽs hostibus itinera aditusque præcludet, & ad depellendos, ope mutua se iuuabit, in decẽnium fœdus huiuscemodi percutitur, M. D. CIII.

M.D. CIII. fide data ab vtrifque dilapfo renouatum iri, quinimo fi altera gens alteri cōtrariam mentem non denuntiet, renouatum cenfebitur: fœdere ifto, prioribus inter alias gentes ictis, nihil prorfus derogabitur. Plura funt, quæ quod ad priuata commoda hominum in bello conductorum fint, prætermiffa facio, nam quid iuuat noffe quanti prælianțur, qua mercede locant, imo fuas animas negotiantur, qui acuto ferro quæftum faciunt, cum obtufo & conuerfo in ligones, terram quam nullā vel reluctantē habent, fulcare non poffint.

Elogium & obitus Ian. Pafferatij. Ianus Pafferatius, Rom. facundiæ regius profeffor, vigiliis & æuo confectus, moritur vir cuius gloriæ, nec præconium addere, nec liuor detrahere quidquam poteft. Plauti & fcriptorum melioris æui interpres fœlix, fidus reftitutor, profa & verfu nedum Latinè, fed vernaculè elegans, vt opufcula foluta & vincta teftantur. cęcitas quæ ex iugi lectura homini oborta eft, ferias à publicis lectionibus fecit, de illa luculentam orationem habuit, quæ tota oculata eft, & picta floribus, qua damnum lucis folatur. Mortui funus, non tam Libitinario apparatu, quàm litteratorum lugubri cōmitatu, confpicuum fuit. Ipfe fibi hoc epitaphium fcripfit, quod marmore incifum, in æde Dominicanorum vbi conditus, legitur.

Hic fitus, in parua Ianus Paffertius vrna,
Aufonij doctor regius eloquij:
Difcipuli memores, tumulo date ferta magiftri,
Vt vario florum munere vernet humus.

Hoc

Hoc culta officio, mea molliter ossa quiescent, M. D.CIII.
Sint modo carminibus non onerata malis.
Veni, abij: Sic vos venistis, abibitis omnes.
Aliud.
Miseri beatus portus hic est corporis,
Commune tectum, turbidæ vitæ quies,
Nemo vndè aberrat, cæca sit licet via,
Egreditur vnde nullus, ingressus semel,
Necessitatis lege sed potentior,
Hinc Christus, inuictum vnus extulit pedem,
Ad astra functis liberum pandens iter,
Hac habito, clausus æterna domu,
Vbi opes auari condita Ditis iacent.
Qui sim viator quæris, ipse nescio,
Qui sis futurus, tu tamen per me scies,
Egò, tuque puluis, vmbra, & vmbra somnij.
F. Iac. Memnius, Erri. fil. Ioa.
Iac. nepos supp. libell. in Reg.
Mag. discip. precept. Cariss. hoc
Monum. de suo fieri cur.

Rex cum regionatim censores misisset, qui stirpe & natalibus nobiles, ab his qui falsis titulis commentitiam nobilitatem vsurparũt, discriminarent, cum de iure nobilitatis domino de *Blesneau*, qui domus de *Courtenay* caput est, apud supremos iuridicos vectigalium, controuersia moueretur, indignatus supra modum statum suum, gẽtisque Courtenayæ in dubium vocari, accitis gentilitiis & cognominibus familiæ, non modo se claræ stirpis, sed regiæ & quæ liliato stemmate fulgeret contendit, illi omnes non

Dni. de Courtenay se à Petro de France & Lud. Grasso oriundos contendunt.

M.D.CIII. modo auitam nobilitatem tueri, sed à Rege supplicibus libellis deposcunt, vt sua familia tanquam palmes domus Franciæ, per masculos legitima successione descendens à Ludo. Crasso Francorum Rege, agnosceretur, sic vero seriem arboremque cognationis, in varias stirpes ramosque diffindebant vt Ludouicus Crassus ex nuptiis Alexiæ Sabaudiæ, sex mares genuisset fœminam vnam, quintum fuisse Petrum Franciæ, qui ex Isabella de Courtenay, primis nuptiis Petrũ de Courtenay Altisiodorensem Comitẽ, postea factum Bysantinum Imperat. & Robertum de Courtenay, Franciæ summum primicerium genuisset, ac longo anfractu genus suum diffusissimè explicabant, quod latissimè totius Orbis imperatorias regiasque domos, propinquitatibus propaginibusque compleuisset, nec dubitarunt picta tabula, seriatim gentem suam explicare, neue post tot sæcula, nouam fabulam confixisse viderentur, Europeos omnes iuris vtriusque antecessores, ac etiã Theologiæ professores, Rom. academiæ, Parmẽsis, Ticinẽsis Bononensis Maceratensis, Pisanæ Friburgensis, Lipsensis, Basiliensis, Argentinensis & Hæildebergensis, consuluerunt, quorum responsa assertionesque, pro sua origine discuti petierunt, re adhuc infecta, quod vetustate sæculorum, silentio auorum proauorumque, qui propius à Ludouico Crasso descendentes, regiam stirpem contingebant, ius prætensum, obliteratum extinctumque videre-

M.D.XCIX.

heſcente Alpibus traiectis, Cãberiacũ Senatus ſui ſummũ tribunal aduenit, ibi tãtillum moratus, Lugdunũ properat, qui vicem regis agit, honorib⁹ apparatu pompa & hoſpitio ducem regi adæquauit, venienti exquiſitiſſimo equitum delectu longè occurrit, vt põrtam ſubijt, Decurionum primicerius equitanti renunciat, Ædilitati omnibuſque ordinibus cõciuibuſque imperatum, vt Regis loco haberent, dicto non impar dignatio & obſeruantia, ab ingreſſu, hoſpitio, inempto epulo, vini, cupediarum, fructuum tam effuſa & ſtupenda erogatione affectus, vt ſupra modum Dux Lugdunenſium lautitiam prædicauerit, triduana vrbis quiete recreatus, per ſtationarios equos municipium appetit, vbi Ligeris pati rates incipit, infero flumine Liburnicis Aureliã deuehitur, ibi à gentilitio duce Nemoroſio, priuato officio excipitur, vbi præſciuit in occurſum ſuũ, regiũ equitatum parari, quò illũ anteuerteret tertia vigilia noctis, quæ decimum tertiũ Decemb. anteceſſit, comitatũ omnem & certè numeroſum ac inſigniter cultum fallit, aſſumptis enim non pluribus nouem, conductitios celereſque equos conſcendit, habitus pro veredario & velite Ducis Inſubriæ, vt Regiã Fontis bellæi exili famulitio ſubijt, longè alter ab illo agnitus, pergit ad regium triclinium, maturius viſus quàm præuiſus & expectatus, altero genu minor Regem ſalutat & veneratur, ille pronum erigit, ſtringit amplexibus, in vtramque genam oſculatur, ſemotè obambulãt, dehinc itur ad ſympoſium,

M.D.CIII.

de potentia sui Regis magnificè loqui, qui si velit, coactis imperiorum viribus, in Batauos ruere, funditus eos deleturus sit, rogat Anglũ vt proceres deligat, cum quibus de legatione agere possit. Præficitur huic negotio Cecila, qui limine primo, Hispano ineũdæ pacis spẽ omnem adimit, nisi cum fœderatis prouinciis negotium commune sit, Taxis Anglos stupẽdis opibus regis sui, inescare laborat, vel magnis dispendiis pacem empturũ simulat, Cecila, & qui secum adhibiti consilio mandati tabulas exigunt, ille non habere in expedito respondet, sed missum fuisse, ea sponsione vt pactis quæ iniuerit, fides nõ abrogetur. Angli colloquutores, non tutum pluribus cum Hispano agere statuũt, ne exploratori arcana regni euulgasse viderẽtur, Taxis re infecta abiit, nisi quod nõnihil de rebus Anglicis subolfecit, tentauit vadũ, triuit semitã, secuit glaciẽ, Connestabilis Castellę opus perficiet. Ille per Galliã in Belgium iter facit, quà progressus summis honoribus excipitur, Burdigalæ potissimum à prorege Marescallo Dornano, illi obuiã itũ est, cum exquisitissimo delectu nobiliũ cohortiũ, Lutetiã vbi accessit minus reuerẽter habitus, quod in toto comitatu, carris, impedimentis, ingentis auri sarcinis, nec equus aut iumentum esset, sed vniuersi mulis veherentur, atque hoc genere quadrupedum rhædæ & esseda traherentur, plebs demirata insolens spectaculum, cauillo illudens mulorum Legatum nuncupauit. Ille Regem it salutatum, stabat in larario, vbi admissus Co-

Aduentus in Galliam Cõnestabilis Castellæ dum pergit in Belgium.

nestabilis inflexo ad humum poplite veneratur, sic demissum illicò Rex erigit, amplectitur comi alloquio demulcet, nonnihil de Hispani regis in eum affectu fœderisque sempiterno nexu profatur, cui Rex suas voces reddidit, testatus nihil officij & amicitiæ prętermissurum, quod ad Christiani orbis quietem & priuatum fœdus attineat, ille prouecta Bruma cum tempestiuè vesperasceret, à Rege digressus, in alteram Lupara partem tædiferis præeuntibus, Augustam it salutatum, de regis in eum comitate, vt qui illi esset consanguineus, multa honorificentissimè prædicat, dehinc salutandi Delphini veniam petit, de cuius aduentu pusio præmonitus, cum Hispanum audiisset, suapte nullo impellente exclamat Hen? gladium porrigite, ita cum lacte & crepundiis infantes, mores gentium, odia & amores hauriunt. Connestabilis post triduum ad Albertum festinat, cum optatissimis sarcinis, in cuius comitatu octogenos mulos, auro abieginis capsis inclusos, onustos numeraui. Rursus Dux Moises in Transiluania tumultus & bellum redintegrat, ex anni præteriti clade refecto exercitu, ille ineunte vere Tartarorum & Sarmatarum auctus copiis, Transyluaniam populabundus ingreditur, & à Cæsare aliquot indigenas deficientes ad sua signa reuocat, Albam Iuliam inuadit & expugnat, Georgius Bastius vicarius Cæsaris, militem & stipendium poscit, aduersus tãtos

M.D.C.III.

Connestabilis Regem salutat.

Delphini vix biennis ad vocem Hispani plu quã puerile facinus.

Res Transyluanica.

M.D.CIII. Moisi insultus, Ratisbonæ habitis comitiis, magna vis pecuniæ Cęsari indicta est, vnde repentè militem cōscribit, mittitque ad Georgium, cui se adiungit nouus Dynasta Valachiæ, ac simul iunctis castris, in Moisem extemplo progrediuntur, fit pugna atrox, verso in fugam Moise & Tartaris, Cæsarei hostium centum circiter signis, atque ditibus & opimis exuuiis potiuntur. quô se receperat Moises, munitissimam arcem Georgius expugnare moliebatur, vt bis fugiens tertiò non pugnaret; sed angustæ res Pannoniæ aliò copias Cæsaris vocabant. Budæ commeatum Turcicum intercipere statuerat Georgius; sed per abrupta viarum, onerarios mulos & iumenta Barbari subduxerunt, non tamen sine ingenti clade & velitationibus, nam ad duo millia desiderati sunt.

Obitus Mahometis. Paullò post Imperator Bysantinus, lue interiit, homo indomitæ feritatis & libidinis, vt qui ab internecione fratrum regnum sit auspicatus, quos nouendecim mantilibus collo innexis, suffocandos curauit, ita vxorius, prurien sq; venere, vt ne quod voluptatibus suis tempus subduceretur, hac ipsa titillatione scortandi lasciuiendique, indecorè sibi & rebus partis cum Christianis pacē inierit, nam ille ita otio & inertiæ deditus, vt æstuans vino, atque epulis distentus, in vastissimū ventris abdomen intumuerit. Paulò antea quam fatis concederet, ita comiter ad Christianissi. Regem scripserat, vt turcica ferocitas, nulli vnquam totius orbis principum, ita se demi-

ferit; peculiaribus enim titulis, elogiisque luculẽtissimis & gloriosissimis eum afficiebat, & dignabatur, vt eum inter Christicolas Imperatorem summum & præcipuum vocaret, dissidiorum inter Europeos arbitrum, quo vno moderatore & iudice, inter iurgãtes grauissimæ contentiones conticescerent, supremæ celsitudinis dominũ, opibus stupendum, quod ęmulantur omnes, bellicæ fortitudinis exemplum, Franciæ inuictiss. imperatorẽ, cui fortes exercitus, firmum Imperium, longos annos, vitæ fœlicẽ tranquillumque exitũ precabatur, de Anglo-Britannorum latrociniis, qui per maria ditionis Turcicæ, fœderati cum suis, Gallos & Venetos diripiebant, probrum longè à se depellit, ad Anglicanã graui expostulatione Elisabetham conquestum, de suorum iniuriis, Thunetensem proregẽ Mustapham, & Solimanũ Basciam Affricanum suo vicariatu abdicasse, quod vterque latrocinij piratici cum Anglis conscius esset, & in prædæ consortium veniret, in eorum vicem suffecisse Epirotam, qui fœderis & nominis Gallici, & dignitatis obseruantissimus esset, non rescribere, ad nouellum Angliæ Regem, quod ex celsitudine sua non sit, scribendi initium facere, quod si litteris suam amicitiam demereri velit, rescripturum, vt tamen suos qui Libico mari, piraticam faciunt, & nauarchos expilant, quietos esse iubeat, per Assanũ Basciam monuisse, ad Fessanũ Regem rescripsisse, ne in posterũ Gallos, pro municipiis habeat, auctionibus & hastæ subiaceat, tẽperet-

M.D. CIII.

Littera Mahometis ad Reg. Christ.

Elogia tributa Henri. 4. ab Imp. Byzantino.

M.D.CIII. que ab omni injuria, lōgè alia plura sunt quibus liquet, quanta obseruantia Henricū IIII. colat Bysantinus Imperat. alioquin ceterorū Regum despector, quique omnes vel quorum potestas nobis stupori est, ita postremos habet, vt nec eorum nomina audire velit, ac ipsum Germaniæ Cæsarem, per despectū Viennæ regulum nuncupat. Veneti rati nullum tutius præsidium, quàm Rhętorum, quos habēt contreminos, vt si fortè soli appetantur, in propinquo sibi sint auxilia, annuente Rege Christian. fœdus percutiunt, Comes Fuentius minis & terrore irritum facere, omni arte molitur, si fecerint ferro & fame expugnaturos Rhętos minatur, pabulo commeatu & frumētatione & quod illis suauius, vino Insubriæ & Cisalpinæ regionis prohibiturum, ad deterrēdos à fœdere maxima illa, nec exquisita oratione opus erat, quandoquidem Rhætia Alpinis iugis circumsepta, agrū habet pumicosum, cum quo luctandum sit, qui ægrè aratro & vomere mansuescit, ideo neglectus & vbi ligones patitur, exili segete cultori iniqua est, ideo derelictus sterilescit, in caprino pecore omnis est vbertas, nec nisi comportato farre & vino vtūtur, plus tamē valuit apud Rhætos, ex fœdere Venetorū annuū vectigal, quā Fuentij terriculamētū, rati viā ferro sibi facturos, auro Veneto nō defuturam annonā, ergo perçutitur fœdus præscriptis verbis, cuius pacta strictim delibare operæ preciū putaui: si milite Veneti indigeant, Rhætos ad sex millia præsidiarios spōdere, hac lege, vt tantū solo, non salo (vt quibus Nauma-

Fœdus inter Venetos & Rhætos.

Pacta fœderis Veneti cū Rhætis.

chia eſt inſolens) pugnaturi ſint,& quia Gallicano fœdere regi Chriſtianiſſ. ſi auxilia imperentur, millia ſexdecim pugnatorum conſcribere obnoxij ſunt, ſi Gallus hunc illi numerum imperet, & tunc præſidiarij egeant Veneti, quatuor millia ad illos ſolummodo tranſmittentur, ne Rhetia exhauſta tot emigratis militibus, ipſa ad ſuam ſalutem præſidiis vacua ſit, & dum alios propugnat expugnata ſit: vt conſcriptus exercitus non lõgiore mora quàm decẽ dierum, intra fines Venetos ſe recipiat, cui menſtruum ſtipẽdium, trigeſimum intra quemque diem numeretur, ſolutis militia & domum remiſſis, trimeſtre ſtipendium ex integro perſoluetur, ſi ipſi qui aliis militant Rhęti, bello premantur, ius erit reuocandi domum ſuos cõmilitones, vt ſuis ipſi auxilio ſint, & à parentibus, liberis, penatibuſque iniuriam propulſent, quod ſi propriis hoſtibus expugnandis impares ſint, laborantibus omnem opem Veneti pollicentur: Cuiuſcumque cultus viatoribus in ditionibus Venetis, tutum erit ire, redire, morari, mercari, ac vniuerſa publicæ ſocietatis munia agere, & à cenſoribus fidei Catholicæ ſecurè erit, dummodo diſſertationibus, argutationibuſq; libriſq; vetitis, & palam religionis nõ receptæ cultu abſtineãt. Viciſſim Rhæti & Veneti, per fines ſuos copiis ab vtraq; gẽte accitis, ea quę adhibebitur cautione, tranſitum ſine fraude facient, vtraque gẽs hoſtibus itinera aditus que præcludet, & ad depellendos, ope mutua ſe iuuabit, in decẽnium fœdus huiuſcemodi percutitur,

M.D. CIII.

fide data ab vtrisque dilapso renouatum iri, quinimo si altera gens alteri cõtrariam mentem non denuntiet, renouatum censebitur: fœdere isto, prioribus inter alias gentes ictis, nihil prorsus derogabitur. Plura sunt, quæ quod ad priuata commoda hominum in bello conductorum sint, prætermissa facio, nam quid iuuat nosse quanti præliantur, qua mercede locant, imo suas animas negotiantur, qui acuto ferro quæstum faciunt, cum obtuso & conuerso in ligones, terram quam nullã vel reluctantẽ habent, sulcare non possint.

Elogium & obitus Ian. Passeratij.

Ianus Passeratius, Rom. facundiæ regius professor, vigiliis & æuo confectus, moritur vir cuius gloriæ, nec præconium addere, nec liuor detrahere quidquam potest. Plauti & scriptorum melioris æui interpres fœlix, fidus restitutor, prosa & versu nedum Latinè, sed vernaculè elegans, vt opuscula soluta & vincta testantur. cęcitas quæ ex iugi lectura homini oborta est, ferias à publicis lectionibus fecit, de illa luculentam orationem habuit, quæ tota oculata est, & picta floribus, qua damnum lucis solatur. Mortui funus, non tam Libitinario apparatu, quàm litteratorum lugubri cõmitatu, conspicuum fuit. Ipse sibi hoc epitaphium scripsit, quod marmore incisum, in æde Dominicanorum vbi conditus, legitur.

Hic situs, in parua Ianus Passertius vrna,
Ausonij doctor regius eloquij:
Discipuli memores, tumulo date serta magistri,
Vt vario florum munere vernet humus.

Hoc

Hoc culta officio, mea molliter ossa quiescent,
Sint modo carminibus non onerata malis.
Veni, abij: Sic vos venistis, abibitis omnes.

M. D. CIII.

Aliud.

Miseri beatus portus hic est corporis,
Commune tectum, turbidæ vitæ quies,
Nemo vndè aberrat, cæca sit licet via,
Egreditur vnde nullus, ingressus semel,
Necessitatis lege sed potentior,
Hinc Christus, inuictum vnus extulit pedem,
Ad astra functis liberum pandens iter,
Hac habito, clausus æterna domu,
Vbi opes auari condita Ditis iacent.
Qui sim viator quæris, ipse nescio,
Qui sis futurus, tu tamen per me scies,
Egò, tuque puluis, vmbra, & vmbræ somniũ.
F. Iac. Memnius, Erri. fil. Ioa.
Iac. nepos supp. libell. in Reg.
Mag. discip. præcept. Cariss. hoc
Monum. de suo fieri cur.

Rex cum regionatim censòres misisset, qui stirpe & natalibus nobiles, ab his qui falsis titulis commentitiam nobilitatem vsurparũt, discriminarent, cum de iure nobilitatis domino de *Blesneau*, qui domus de *Courtenay* caput est, apud supremos iuridicos vectigalium, controuersia moueretur, indignatus supra modum statum suum, gẽtisque Courtenayæ in dubium vocari, accitis gentilitiis & cognominibus familiæ, non modo se claræ stirpis, sed regiæ & quæ liliato stemmate fulgeret contendit, illi omnes non

Dni. de Courtenay se à Petrò de France & Lud. Grasso oriundos contendunt.

uescente Alpibus traiectis, Cãberiacũ Senatus sui summũ tribunal aduenit, ibi tãtillum moratus, Lugdunũ properat, qui vicem regis agit, honorib⁹ apparatu pompa & hospitio ducem regi adæquauit, venienti exquisitissimo equitum delectu longè occurrit, vt portam subijt, Decurionum primicerius equitanti renunciat, Ædilitati omnibusque ordinibus cõciuibusque imperatum, vt Regis loco haberent, dicto non impar dignatio & obseruantia, ab ingressu, hospitio, inempto epulo, vini, cupediarum, fructuum tam effusa & stupenda erogatione affectus, vt supra modum Dux Lugdunensium lautitiam prædicauerit, triduana vrbis quiete recreatus, per stationarios equos municipium appetit, vbi Ligeris pati rates incipit, infero flumine Liburnicis Aureliã deuehitur, ibi à gentilitio duce Nemorosio, priuato officio excipitur, vbi præsciuit in occursum suũ, regiũ equitatum parari, quò illũ anteuerteret tertia vigilia noctis, quæ decimum tertiũ Decemb. antecessit, comitatũ omnem & certè numerosum ac insigniter cultum fallit, assumptis enim non pluribus nouem, conductitios celeresque equos conscendit, habitus pro veredario & velite Ducis Insubriæ, vt Regiã Fontis bellæi exili famulitio subijt, longè alter ab illo agnitus, pergit ad regium triclinium, maturius visus quàm præuisus & expectatus, altero genu minor Regem salutat & veneratur, ille pronum erigit, stringit amplexibus, in vtramque genam osculatur, semotè obambulãt, dehinc itur ad symposium,

M.D.XCIX.

M.DXCIX. ferè integra hebdomade rex ducem Fontis-bellæi amœnitate, diurna venatione, serotinis choreis symphoniacorũ & citharistarum modulis recreauit, sed nihil defixius Insuber demiratus est, quàm palatij magnificam & stupendam molem, loco aspero inuio, syluis quaquauersum obducto; qui magis Anachoretis quam Aulicis conditus videatur, vt olim nostri Annales memorant, indigetem Ludo. IX. ibi priuatarum meditationũ sibi solitudinem fecisse: subsidet regia depresso loco, quam in modum circi syluarum annosa densitas vndiquaque præcingit, in quibus ferarum alta spælea, tanta copia vt gregales pabulentur, errant innoxiæ à sclopis & sagittis securæ; cum cerui cædes & hominis (vt olim in Thessalia Ciconiæ) adæquetur: hîc exili membrana pingere, aut verbis incõditè referre Regiam, nec opis nostræ est, nec propositi. At cum instaret dies natalitius Seruatoris, illînc aula Lutetiam migrat, peruigilio D. Thomæ Insuber Regi proximè & ad latus obequitans vrbem subit, gẽtilitatis priuato intuitu, in palatio Annæ Estensis Ducissæ Nemorosi hospitatur, post Natalitias ferias, qua potissimum causa tam peregrè aduenisset, explicat; quasi aliud agens præmissis facundiæ lenocinijs, de Salussiano marchionatu verba facit, vel in limine primo regem auersum & reluctantem agnouit, succiso sermone aspera dulcibus tẽperãs, Regi in omnibus morem gerere visus est, priuatim tamen de restituendo loquentibus iratior, facturum negabat, etiamsi totus obluctaretur orbis. At principum exterorum

Descriptio Regia Fontis bellæi.

maniæ principibus comitantibus, ad castrum pergit, fores pulsat, sibi aperiri poscit, præfect⁹ rogat, quis sit, vnde missus, nec plura tradita chartula panduntur portæ, arx recluditur, supremo dynastæ assurgit præfectus, summis honoribus dignatur, machinæ læctum & geniale crepant: Germania in hoc potissimum laudanda, quod Maguntinensis, Coloniensis, Treuirensisque Ecclesiæ, nec à veteri ritu, nec electoratu defecerunt, atque ad illas supremas infulas, quæ cum imperio consortium habent, non assumuntur nisi contubernales, ex collegio Flaminum, quique sacerdotio probè defungātur, à quo si deficiant, ius est abdicandi, vt non iampridem Coloniense capitulum, Gasparem Truchesium, Agripinensem Archipræsulem, nouātem in religione, nuptiis Annæ Mansfeltiæ dedicatæ incestatum, infulis exauthorauit, illumque sic nefariè vxoratum, Protestantium præsidiis fultum, non semel collatis signis superauit, coegitque sacro & opimo prouentu omnibusque bonis exutum, cum monacha excuculata, infœlicem inopem que vitam agere. M.D.CIII.

RODOLPHI BOTEREI

M.D.CIIII.

IN MAGNO FRANCIÆ

Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER VNDECIMVS.

Henrici 4. studia pacis.

VEL ipsa pace quiescere Henric. IIII. nescit, vbi à bello feriari datũ, in otio negotiosus est, in labore illi quies, longè tamen alia studia pacis & belli, ferrum antea in gladios acutũ, in vomeres & ligones hebescere cogit, vel si acuitur, nõ nisi secãdis marmoribus & quadratis saxis, quibus altas moles cælo attollit, & nouis operibus Lutetiam luculentam facit, ille qui in castris pernox & perdius erat, qui tandiu artes Vegetij exercuit, nunc totus in Victruuio est, tractat fabrilia, mente struit, quod artifex manu exequitur, non inani cogitatione, ad famæ longæuitatem, ædificia non parum conducere. Delibauimus supra Ignatianos, ad reditum

primam ſemitam triuiſſe, toties poſtulatum rogatumque toties, tandem enixè impetrarunt, indefeſſi ad rogandum homines, qui ſenſim lento progreſſu quæcumque ardua ſuperant, dura & adamantina quæcumque, alta & quæ ſperabantur perennia, molli & laneo ictu deiiciunt, vt ſtilicidium lapidem cauat, ex ſodalitiis veteranum in comitatu regis nomine Maium, diu deprecatorē habuerunt, ille ſenio non ferens àulam, vbi quieti redditus eſt, ſuccedunt vegetiores, Armandus, Alexander, & Cotoneus, nullus gratior illo, cuius lenis & facunda oratio nomen æquabat, aulam atque vniuerſam Lutetiam ad ſacras conciones trahebat, maiori fama inter Euangelicos præcones, quàm antea Cornelius Mutius, & Panigarolus apud Italos; verè ille Amphion, qui ſedatata oratione & miti alloquio, ad reficienda vetera & obſoleta, & ad condenda noua Muſæa, ſuo ſodalitio non ſolum ligna, cæmenta & lapides, ſed annuos vbereſque cenſus pellexit; Edictum enim de reuerſione Ignatianæ ſodalitatis, in Lugdunenſe, Diuionenſe, Rothomageū, & Bituricenſe, Muſæum publicatur, Varanæus qua omnes ſciunt apud Regem gratia, huic ſodalitio, Flexiæ vel in ipſa Regia vbi parens Henr. IIII. fœcundata, nouas Athenas procurauit: At quis non ſtupeat rerum vices, nemo inſoleſcat ſecundis, nemo aduerſis frangatur, alternat fortuna ludum, eccè qui non iampridem regno eiecti, damnati, proſcripti, tabulis, marmoribus, ſaxis loquenribus, pro

M.D.CIV.

Cotonaus eloquentiſſimus inter ſodales Ieſuitas.

Edictum de reuerſione Ignatianorum.

Flexia nouū muſæum Ieſuitis conditur.

M.D.CIV.

regni hostibus habiti, nonmodò redeunt in amissas & populares ædes, sed in regias sibi aditum faciût; ecce enim vbi Rex conceptus, latium cedit Ignatianis, sic victi vincût, proscripti reuertuntur, naufragi natant, sed vt nemo est per omnia fœlix, eo ipso tempore Veneti, & Heluetij priscæ fidei, finibus suis Iesuitas facescere cogunt, sic varia studia mortalium, vt in epulo nihil tam dapsile, opiparum & saliare, quod conuiuis omnibus sit ad palatum.

Rex in Regia Flexia conceptus.

Anno ineunte, podagra cepit tentare Regem, & irrequietum vel inuitè quiescere coegit, illa pedum torpedine vinctus, quod aucupio & venatui solebat, dat rebus consilio gerendis, luctatur cum morbo, & quanquam ægris pedibus, campos & circum affectat, oculatissimi Archiatrorum, in hoc genere mali cæcutiunt, nec dum ætas nostra eluctando medelam inuenit, vbi tantisper recreatus, Alexandrum extra nuptias natum, in militiam Rhodiensium cooptandum curat, solent Reges huiuscemodi liberos, vel ad opima sacerdotia, vel ad Rhodiorum sodalitium ablegare. At quamuis veteri decreto Fra. Hugonis Riuelli, Hierosolymitanæ militiæ summi magistri, vetitũ sit non nisi ex iustis nuptiis prognatos, ad equestre sodalitiũ admitti, tamen dynastarum regulorumq; filij eximuntur, quinimò Philipp. Villerius Villadamus, princeps Melitensis familiæ, ita Riuelli decretum temperauit, vt quamquam minus legitimis natalibus, si tamen claris &

Podagra Rex tentatur.

Decreta ordinis Melitensis.

heroicis sint progeniti, militiæ ascribi possunt, sic nostra memoria Henricus Engolismensis, Henrico II. extra coniugium prosatus, in hunc ordinem cooptatus. Itaque Rex Alexandrum tenellum, Augusta, principibus primoribusque aulæ inspectantibus, in Lutetiana æde Templariorum, (postquam eiecti, in quorum prædia & sacras opes suffecti sunt Rhodij) ad aras initiandum obtulit. Ille pusio, quod fando ad formulas votorum respondere haud posset, præibat Rex verbis, ac pro eo fideiussit, videlicet vt cum primùm adoleuerit, sciens ipse in verba militiæ, nuncupata votorum formula iuraret. M.D.CIV.

Paulò antea Mahometem sublatū, filiumque primogenitum suo iussu suffocatum diximus, cui successit iunior Acmat annum decimum quartum agens, vel nondum adultus imperandi præclara initia dedit, qui missilibus, congiariis, aliisque donatiuis, Ianissariorū, militumq; obsequia sibi officiosissimè deuinxit, & quamquam ille ferox, sapiens, qui res adeò turbidas inuenit, externo bello sibi abstinendū, ad præsens conducibile putauit, donec ille cum imperio pubesceret & irroboraret, atq; auiæ æmulæ & consortis imperij occulta molimina comprimeret. At Persa cum Bysantino bellator perpetuus, ex æuo impuberi Othomanidæ, audendi in res Turcicas occasione capta, dum fidei dubios vicarios prouinciarum præsensit, Ægyptum stupendo exercitu ingreditur, Pharias vrbes & potissimum Babylonē, non tam machinis,

Acmat nanus Turcarum imperator.

M. D. CIV. *Persa in Turcas.*

& vi aperta, quam lenocinio vitæ solutioris & fortunarum, atque illecebra Turcicæ seruitutis propulsandæ expugnare nititur, Taurim Persici regni Regiá, anteà sibi præreptam cum finitimis vrbibus & castris recipit, suisq; finibus Turcas longè depellit, nec tantum amissa repetit, sed aliena propriis adiecit, & quamuis Persa, ad verum nõ propius accedat quam Turcæ, tamen inter vtrosque odium vetus & implacatũ, Christianis summo bono cedit, cum Persicis viribus Turcicæ plurimum allidantur, ni potenti illo hoste compescantur Othomanidæ, totum Orbem subegissent, sed illi ad mutuum excidium nati sunt, vt inuicem serpentes se conficiunt, & genus suum natura indulgente rarius faciunt.

Obitus Catharinæ sororis vnicæ Regis.

Hoc anno moritur, Chatarina regis Christian. soror, ex Lothareno nulla relicta prole, mortuam adæquato luctu Gallia & Lotharingia defleuit, Archiatrum Laurentium Rex miserat vt laboranti mederetur, ille penè conclamatam, quod perperam ab imperitis medicis & mulierculis curata esset, inuenit, illæ enim ratæ pregnantem, vel quod ipsa efflictim percupiebat, vt persuaderent, in eam partem qua mulier parit, succos & gramina instillauerant, quæ alui tumorẽ concitarunt, sed blanda specie fœcunditatis, cum re vera non nisi flatibus, ex pessima medendi arte illi vterus intumesceret, nihilominus Cathatina, quæ supra omnes fœminas mater esse cuperet, in his torminibus sibi blandiebatur, quæ falsa assentatione ob-

ftetricum, illa prænũcia partus crederet, tanta cupiditate pariendi, vt enixo partu saluo & incolumi illicò emori vellet, his delusa præstigiis, postquam morbus insanabilis factus est, nec facta parens moritur, socer, coniunx omnesque Lotharingiæ ordines, pullatis vestibus parentarunt, quamque viuenti coniunx obseruantiam præstitit, mortuæ non negauit, cadauer exanteratum, myrrhinis odoribus, conditum, rheda lugubri holoserico instrata imponitur, qua in ædem Vindocinensis castri deueheretur, vt in mausoleo Nauarreorum Albretensiumque dynastarũ, cõderetur, mortuæ exuuias Lothareni equites prosequuti sunt, vsque in fines Gallicos, vbi ad flebile & funereum officium succeßere, qui à Rege præmißi erant; herois comis, mansueta, nulli malefica, non mediocriter litterata, in religione tamen & supra modum peruicax, vt quæ mariti, soceri efflagitationibus, nulla arte, nullis Theologorum concionibus, dissertationibus à prisco more colendi, auerti potuerat, morienti impensius vt salutis curam gereret, obnixè instant socer & maritus, præmonent sub fatali hora, non vltra emendationem differendam esse, euocari ad summum tribunal, alio sæculo non dari locum operibus, dum mortales agimus, hanc agendam curam, illa exorari non potuit, professa mori velle, eo ritu quo vixerat, nullũ autẽ coniunctius nec paccatius coniugium, nulla fides coniunctior, si non dispar fuisset religio, ita vt de vtroque Horatianum illud, aptè dici potuerit.

Elogium Catharinæ.

M.D.CIIII.

In hoc dissimiles ad cætera pene gemelli.

Qui fuit primus amor non deferbuit,non tepuit, tàm caluit suprema hora, quàm in hymeneis, At vnicæ sororis obitu supra quam dici possit, Rex affectus, vbi ferale nuncium pectus illi lancinauit, ne quos haberet piarum lachrymarum testes,larario exclusit omnes,ibique flens vbertim eam luxit, vt quæ dimidium suæ animæ fuerat, pullato amictu cum omnibus aulicis,luctum publicè testatus est. Vicini principes, lugentem per suos legatos solantur, solus Pontificius orator, mœrorem veste testari renuit, caussatus, mortuæ in auersa religione, hoc præstare officium scrupulo vetari.

Omnes principes cum Rege lugent.

Vereor ne quis nugarum anilium probro me afficiat, si quæ tota Europa narratur, de Iudeo coæuo seruatoris Christi, fabulam huic paginæ inseram, nihil tamen vulgatius, & nostratium vernacula historia, hoc profiteri non erubuit, sic qui prius Annales nostros scripserunt, astipulatores habeo. Ferunt hominem illum, toto orbe erronem,nullis certis sedibus vnquam defixum, omnia terrarum mariumque spatia peragrasse, atque huiusce vitæ instabilis pœnas promeritum, quòd cum Seruator pro tribunali vocaretur ad pœnam, vnus fuerit ex fece recutitorum, qui primus Christum cruce afficiendum, latronem *Barrabam* soluendum vinculis, exclamauerit, peruicisse nebulonem, & impetrasse summum scelus, atque alterum addidisse, nam cum Christus anhelus,

De Iudeo prodigium si modo verum est penes alios fides sit.

tem gestans, altera maleolum argenteum M. D C.
quo ter maceriam concutit, quæ illicò à Latomis impulsa & deiecta corruit, dum porta illa panditur à mysticis, à symphoniacis Deo psallitur, tubicines lituis lætum personant, ad fragmina maceriæ ruit effusum vulgus, & rapta in æstu & turba, vt amuleta religiosè seruat: porta illa vbi peruia facta est, cœlos aperit, thesauros Ecclesiæ recludit, & quod vocant Iubilæum, omnibus Christianis demerendum facit. Romam veniæ sæcularis adipiscendæ causa, plures Galli adierũt, quàm promiscuè, ex omnibus Europæ regnis & gentibus, ita auitæ pietatis tenax & religiosè cultrix Gallia, hinc Romanis, falsò de Gallis concepta opinio concidit, eos penè omnes esse Lutheranos, in suscipiendis peregrinis Clement. VIII. & purpuratorum assidẽtium effusissima liberalitas & cura solers, ita vt nullis mensa nec hospitiũ defuerit: credidit Roma, vt olim sub Augusto describi & recenseri orbem, & verè recensitus cum tot mortales deposito veterno venia illa, Christo rursus nomen dederint, atque illi renouati sint. Clemens Gallorum effusissimos globos demiratus, fertur sæpius exclamasse, Deus bonè! quanti hominum vnius gentis regnique verè Christianissimi; quid si Rex ipse Romam adiret? Vix Roma, vel ipsa Italia hospites illos caperet, & pasceret. Reguli omnes Itali ad limina Petri accesserunt, Pontificiam gratiam promerituri, Rainutius Parmensis Dynasta, magni inuictique illius & verè Ale-

M.D.CIIII.

In hoc dissimiles ad cætera pene gemelli.

Qui fuit primus amor non deferbuit, non tepuit, tàm caluit suprema hora, quàm in hymeneis, At vnicæ sororis obitu supra quam dici possit, Rex affectus, vbi ferale nuncium pectus illi lancinauit, ne quos haberet piarum lachrymarum testes, larario exclusit omnes, ibique flens vbertim eam luxit, vt quæ dimidium suæ animæ fuerat, pullato amictu cum omnibus aulicis, luctum publicè testatus est. Vicini principes, lugentem per suos legatos solantur, solus Pontificius orator, mœrorem veste testari renuit, caussatus, mortuæ in auersa religione, hoc præstare officium scrupulo vetari.

Omnes principes cum Rege lugent.

Vereor ne quis nugarum anilium probro me afficiat, si quæ tota Europa narratur, de Iudeo coæuo seruatoris Christi, fabulam huic paginæ inseram, nihil tamen vulgatius, & nostratium vernacula historia, hoc profiteri non erubuit, sic qui prius Annales nostros scripserunt, astipulatores habeo. Ferunt hominem illum, toto orbe erronem, nullis certis sedibus vnquam defixum, omnia terrarum mariumque spatia peragrasse, atque huiusce vitæ instabilis pœnas promeritum, quòd cum Seruator pro tribunali vocaretur ad pœnam, vnus fuerit ex fece recutitorum, qui primus Christum cruce afficiendum, latronem *Barrabam* soluendum vinculis, exclamauerit, peruicisse nebulonem, & impetrasse summum scelus, atque alterum addidisse, nam cum Christus anhelus,

De Iudeo prodigium si modo verum est penes alios fides sit.

tem gestans, altera maleolum argenteum quo ter maceriam concutit, quæ illicò à Latomis impulsa & deiecta corruit, dum porta illa panditur à mysticis, à symphoniacis Deo psallitur, tubicines lituis lætum personant, ad fragmina maceriæ ruit effusum vulgus, & rapta in æstu & turba, vt amuleta religiosè seruat: porta illa vbi peruia facta est, cœlos aperit, thesauros Ecclesiæ recludit, & quod vocant Iubilæum, omnibus Christianis demerendum facit. Romam veniæ sæcularis adipiscendæ causa, plures Galli adierũt, quàm promiscuè, ex omnibus Europæ regnis & gentibus, ita auitæ pietatis tenax & religiosè cultrix Gallia, hînc Romanis, falsò de Gallis concepta opinio concidit, eos penè omnes esse Lutheranos, in suscipiendis peregrinis Clement. VIII. & purpuratorum assidẽtium effusissima liberalitas & cura solers, ita vt nullis mensa nec hospitiũ defuerit: credidit Roma, vt olim sub Augusto describi & recenseri orbem, & verè recensitus cum tot mortales deposito veterno venia illa, Christo rursus nomen dederint, atque illi renouati sint. Clemens Gallorum effusissimos globos demiratus, fertur sæpius exclamasse, Deus bonè! quanti hominum vnius gentis regnique verè Christianissimi; quid si Rex ipse Romam adiret? Vix Roma, vel ipsa Italia hospites illos caperet, & pasceret. Reguli omnes Itali ad limina Petri accesserunt, Pontificiam gratiam promerituri, Rainutius Parmensis Dynasta, magni inuictique illius & verè Ale- M. D C.

M.D.CIIII.

RODOLPHI BOTEREI

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER VNDECIMVS.

Henrici 4. studia pacis.

VEL ipsa pace quiescere Henric. IIII. nescit, vbi à bello feriari datũ, in otio negotiosus est, in labore illi quies, longè tamen alia studia pacis & belli, ferrum antea in gladios acutũ, in vomeres & ligones hebescere cogit, vel si acuitur, nõ nisi secãdis marmoribus & quadratis saxis, quibus altas moles cælo attollit, & nouis operibus Lutetiam luculentam facit, ille qui in castris pernox & perdius erat, qui tandiu artes Vegetij exercuit, nunc totus in Victruuio est, tractat fabrilia, mente struit, quod artifex manu exequitur, non inani cogitatione, ad famæ longæuitatem, ædificia non parum conducere. Delibauimus supra Ignatianos, ad reditum

primam ſemitam triuiſſe, toties poſtulatum rogatumque toties, tandem enixè impetrarunt, indefeſſi ad rogandum homines, qui ſenſim lento progreſſu quæcumque ardua ſuperant, dura & adamantina quæcumque, alta & quæ ſperabantur perennia, molli & laneo ictu deiiciunt; vt ſtilicidium lapidem cauat, ex ſodalitiis veteranum in comitatu regis nomine Maium, diu deprecatorē habuerunt, ille ſenio non ferens aulam, vbi quieti redditus eſt, ſuccedunt vegetiores, Armandus, Alexander, & Cotoneus, nullus gratior illo, cuius lenis & facunda oratio nomen æquabat, aulam atque vniuerſam Lutetiam ad ſacras conciones trahebat, maiori fama inter Euangelicos præcones, quàm antea Cornelius Mutius, & Panigarolus apud Italos, verè ille Amphion, qui ſedatata oratione & miti alloquio, ad reficienda vetera & obſoleta, & ad condenda noua Muſæa, ſuo ſodalitio non ſolum ligna, cæmenta & lapides, ſed annuos vbereſque cenſus pellexit; Edictum enim de reuerſione Ignatianæ ſodalitatis, in Lugdunenſe, Diuionenſe, Rothomageū, & Bituricenſe, Muſæum publicatur, Varanæus qua omnes ſciunt apud Regem gratia, huic ſodalitio, Flexiæ vel in ipſa Regia vbi parens Henr. IIII. fœcundata, nouas Athenas procurauit: At quis non ſtupeat rerum vices, nemo inſoleſcat ſecundis, nemo aduerſis frangatur, alternat fortuna ludum, eccè qui non iampridem regno eiecti, damnati, proſcripti, tabulis, marmoribus, ſaxis loquentibus, pro

M.D.CIV.

Cotonaus eloquentiſſimus inter ſodales Ieſuitas.

Edictum de reuerſione Ignatianorum.

Flexia nouū muſæum Ieſuitis conditur.

M.D.CIV.

Rex in Regia Flexia conceptus.

regni hostibus habiti, nonmodò redeunt in amissas & populares ædes, sed in regias sibi aditum faciũt; eccè enim vbi Rex conceptus, latium cedit Ignatianis, sic victi vincũt, proscripti reuertuntur, naufragi natanr, sed vt nemo est per omnia fœlix, eo ipso tempore Veneti, & Heluetij priscæ fidei, finibus suis Iesuitas facescere cogunt, sic varia studia mortalium, vt in epulo nihil tam dapsile, opiparum & saliare, quod conuiuis omnibus sit ad palatum.

Podagra Rex tentatur.

Anno ineunte, podagra cepit tentare Regem, & irrequietum vel inuitè quiescere coegit, illa pedum torpedine vinctus, quod aucupio & venatui solebat, dat rebus consilio gerendis, luctatur cum morbo, & quanquam ægris pedibus, campos & circum affetat, oculatissimi Archiatrorum, in hoc genere mali cæcutiunt, nec dum ætas nostra eluctando medelam inuenit, vbi tantisper recreatus, Alexandrum extra nuptias natum, in militiam Rhodiensium cooptandum curat, solent Reges huiuscemodi liberos, vel ad opima sacerdotia, vel ad Rhodiorum sodalitium ablegare. At quamuis veteri decreto Fra. Hugonis Riuelli, Hierosolymitanæ militiæ summi magistri, vetitũ sit non nisi ex iustis nuptiis prognatos, ad equestre sodalitiũ admitti, tamen dynastarum regulorumq; filij eximuntur, quinimò Philipp. Villerius Villadamus, princeps Melitensis familiæ, ita Riuelli decretum temperauit, vt quamquam minus legitimis natalibus, si tamen claris &

Decreta ordinis Melitensis.

heroicis sint progeniti, militiæ ascribi possunt, sic nostra memoria Henricus Engolismensis, Henrico II. extra coniugium prosatus, in hunc ordinem cooptatus. Itaque Rex Alexandrum tenellum, Augusta, principibus primoribusque aulæ inspectantibus, in Lutetiana æde Templariorum, (postquam eiecti, in quorum prædia & sacras opes suffecti sunt Rhodij) ad aras initiandum obtulit. Ille pusio, quod fando ad formulas votorum respondere haud posset, præibat Rex verbis, ac pro eo fideiussit, videlicet vt cum primùm adoleuerit, sciens ipse in verba militiæ, nuncupata votorum formula iuraret. M.D.CIV.

Paulò antea Mahometem sublatũ, filiumque primogenitum suo iussu suffocatum diximus, cui successit iunior Acmat annum decimum quartum agens, vel nondum adultus imperandi præclara initia dedit, qui missilibus, congiariis, aliisque donatiuis, Ianissariorũ, militumq; obsequia sibi officiosissimè deuinxit, & quamquam ille ferox, sapiens, qui res adeò turbidas inuenit, externo bello sibi abstinendũ, ad præsens conducibile putauit, donec ille cum imperio pubesceret & irroboraret, atq; auiæ æmulæ & consortis imperij occulta molimina comprimeret. At Persa cum Bysantino bellator perpetuus, ex æuo impuberi Othomanidæ, audendi in res Turcicas occasione capta, dum fidei dubios vicarios prouinciarum præsensit, Ægyptum stupendo exercitu ingreditur, Pharias vrbes & potissimum Babylonẽ, non tam machinis, *Acmat nouus Turcarum imperator.*

M. D. CIV. *Persa in Turcas.*

& vi aperta, quam lenocinio vitæ solutioris & fortunarum, atque illecebra Turcicæ seruitutis propulsandæ expugnare nititur, Taurim Persici regni Regiã, anteà sibi præreptam cum finitimis vrbibus & castris recipit, suisq; finibus Turcas longè depellit, nec tantum amissa repetit, sed aliena propriis adiecit, & quamuis Persa, ad verum nõ propius accedat quam Turcæ, tamen inter vtrosque odium vetus & implacatũ, Christianis summo bono cedit, cum Persicis viribus Turcicæ plurimum allidantur, ni potenti illo hoste compescantur Othomanidæ, totum Orbem subegissent, sed illi ad mutuum excidium nati sunt, vt inuicem serpentes se conficiunt, & genus suum natura indulgente rarius faciunt.

Obitus Catharinæ sororis vnicæ Regis.

Hoc anno moritur, Chatarina regis Christian. soror, ex Lothateno nulla relicta prole, mortuam adæquato luctu Gallia & Lotharingia defleuit, Archiatrum Laurentium Rex miserat vt laboanti mederetur, ille penè conclamatam, quod perperam ab imperitis medicis & mulierculis curata esset, inuenit, illæ enim ratæ pregnantem, vel quod ipsa efflictim percupiebat, vt persuaderent, in eam partem qua mulier patit, succos & gramina instillauerant, quæ alui tumorẽ concitarunt, sed blanda specie fœcunditatis, cum re vera non nisi flatibus, ex pessima medendi arte illi vterus intumesceret, nihilominus Cathatina, quæ supra omnes fœminas mater esse cuperet, in his torminibus sibi blandiebatur, quæ falsa assentatione ob-

ſtetricum, illa prænűcia partus crederet, tanta cupiditate pariendi, vt enixo partu ſaluo & incolumi illicò emori vellet, his deluſa præſtigiis, poſtquam morbus inſanabilis factus eſt, nec facta parens moritur, ſocer, coniunx omneſque Lotharingiæ ordines, pullatis veſtibus parentarunt, quamque viuenti coniunx obſeruantiam præſtitit, mortuæ non negauit, cadauer exanteratum, myrrhinis odoribus, conditum, rheda lugubri holoſerico inſtrata imponitur, qua in ædem Vindocinenſis caſtri deueheretur, vt in mauſoleo Nauarreorum Albretenſiumque dynaſtarũ, cõderetur, mortuæ exuuias Lothareni equites proſequuti ſunt, vſque in fines Gallicos, vbi ad flebile & funereum officium ſucceſſere, qui à Rege præmiſſi erant; herois comis, manſueta, nulli malefica, non mediocriter litterata, in religione tamen & ſupra modum peruicax, vt quæ mariti, ſoceri efflagitationibus, nulla arte, nullis Theologorum concionibus, diſſertationibus à priſco more colendi, auerti potuerat, morienti impenſius vt ſalutis curam gereret, obnixè inſtant ſocer & maritus, præmonent ſub fatali hora, non vltra emendationem differendam eſſe, euocari ad ſummum tribunal, alio ſæculo non dari locum operibus, dum mortales agimus, hanc agendam curam, illa exorari non potuit, profeſſa mori velle, eo ritu quo vixerat, nullũ autẽ coniunctius nec paccatius coniugium, nulla fides coniunctior, ſi non diſpar fuiſſet religio, ita vt de vtroque Horatianum illud, aptè dici potuerit.

M.D.CIIII.

Elogium Catharinæ.

tem gestans, altera maleolum argenteum quo ter maceriam concutit, quæ illicò à Latomis impulsa & deiecta corruit, dum porta illa panditur à mysticis, à symphoniacis Deo psallitur, tubicines lituis lætum personant, ad fragmina maceriæ ruit effusum vulgus, & rapta in æstu & turba, vt amuleta religiosè seruat: porta illa vbi peruia facta est, cœlos aperit, thesauros Ecclesiæ recludit, & quod vocant Iubilæum, omnibus Christianis demerendum facit. Romam veniæ sæcularis adipiscendæ causa, plures Galli adierũt, quàm promiscuè, ex omnibus Europæ regnis & gentibus, ita auitæ pietatis tenax & religiosè cultrix Gallia, hinc Romanis, falsò de Gallis concepta opinio concidit, eos penè omnes esse Lutheranos, in suscipiendis peregrinis Clement. VIII. & purpuratorum assidẽtium effusissima liberalitas & cura solers, ita vt nullis mensa nec hospitiũ defuerit: credidit Roma, vt olim sub Augusto describi & recenseri orbem, & verè recensitus cum tot mortales deposito veterno venia illa, Christo rursus nomen dederint, atque illi renouati sint. Clemens Gallorum effusissimos globos demiratus, fertur sæpius exclamasse, Deus bonè! quanti hominum vnius gentis regnique verè Christianissimi; quid si Rex ipse Romam adiret? Vix Roma, vel ipsa Italia hospites illos caperet, & pasceret. Reguli omnes Itali ad limina Petri accesserunt, Pontificiam gratiam promerituri, Rainutius Parmensis Dynasta, magni inuictique illius & verè Ale- M. D C.

M. D C. xandri Farnesij non degener filius, à Clemente hoſpitio & menſa luculentiſſimè exceptus, cum nepte Clementis Iani Aldobrandini filia nuptias pactus eſt, quæ ob puellulæ teneritudinem vix annos duodecim natæ dilatæ ſunt, donec viro matureſceret. Ex ciſalpinis vnus princeps Lotharingus quod ſciam, Romam profectus eſt, vt pactum cum Catharina Auguſta Nauarræa gentili coniugium, ſine Pontificis aſſenſu, excuſaret, quod cum infectum Clemens optaſſet probate factum, adactus eſt: Allobrogis cum rege colloquia repetamus, nihil Rex quod oblectaméto illi eſſe poſſet, prætermiſſum voluit, peragratis Lutetiani agri amœnioribus locis, noctibus in choreis ad lucem protractis, Senatus Pariſi. amplitudo ſpectanda ſuperetat, hanc illum Rex latere noluit, vt quid diſtet â ſuo ſubalpino reputaret: cauſa ardua ſuper horrendo & ferali facinore iactatur, Roberto & Arnaldo orantibus, ſtatus cauſæ is fuit: Ioannes Proutius, in litibus ſolicitandis à clientibus merebat ſtipendia, apud panificem hoſpitabatur, à tribus ſicarijs conuictoribus, vt aurum & arcam expilarent trucidatur, minutim ſectum cadauer in domeſticam fæcis lacunam deijciunt, cuius cædis cum nulla extarent veſtigia, mater filium tandiu abſentem & deſideratum ab ipſo hoſpite repoſcit, iugulaſſe & in furno membra decoxiſſe accuſat, in vincula coniectus tantum ſcelus pernegat, ſimplicitate morum, & anteactæ vitæ teſtimonijs innocen-

Diuus Andreas Scotorum tutelaris, illinc Georgius Anglorum, qui mutua conſpiratione, ad cooptationem vtriuſque gentis pancratiſtas iubent eſſe quietos atque in poſterum, vt ſub vno regis imperiò promiſcuè coeant nullo diſcrimine, vniuſque regis vna gens ſit & vnus populus. Arcus, obeliſcos, toremmata, circos, & id genus ſpectaculorum, vel ſciens omitto, mox vbi Londinenſes rerum ludicrarum ſatietas cœpit, Rex ad ſeria conuerſus, publica comitia omnium ordinum indixit, præfatur apud ſuos proceres, vt inter duo regna olim diſſita & pugnantia priſcis & immortalibus odijs, peſſimo more auorum deinceps ſimultates & diſſidia ſtirpitus euellerētur; cum iam illa ad vnum imperiū redacta ſint, illi eſſe animum, vt indiſſolubili copula indiuulſa perpetuò maneant, & ne titulorum nominumque diuerſitas, gentem diſcriminaret, conſtituit vt Scotiæ & Angliæ abrogato nomine, tota illa inſula vndiq; à circunfuſo mari circundata, & ab omni orbe continenti diuiſa lōgitudine DCCCM. paſſuū, latitudine CCCM. veteri repetito nomine, quo Iul. Cæſar & antiquiſſimi ſcriptorum eam ſignarunt, maioris Britaniæ regnū vocaretur: putabat exhin domi foriſq; quietius fore imperium, & foris apud exteras gētes formidabilius, vt virgulta collecta in faſciculum, nullo quātumuis robore frangi poſſunt, ſi diſſoluantur, vel à puero ſingula caduca ſunt, nihil eſſe priuatum & exterū, quod enoſin illam & cōpagē vtriuſq;

M.D.CIIII.

Iacob. 6. de vtriuſque Regni coitione & vniuoca denominatione conſilium.

M.D. CIIII.

regni inuideat, quandoquidem Lanclastriæ & Eboracensis domus, vetus insania conquieuit, nec iam alba rosa, rubræ æmula est, vnde semina immortalium odiorum, cuius nullæ fibræ extant, ita acutis ligonibus auerruncatæ sunt, si domestica seditio absit, vtrumque regnum, imò iam vnum cæteris gẽtibus esse ineluctabile, quod à continente, potentissimis Diis Marte & Neptuno fultum est, ita vt qui Gallias subegerat Iulius, in ipso aditu Angliæ tot parta trophæa, atque imperij Rom. summum decus penè amiserit, sola cooptatione, Anglo-Scotos insuperabiles, imò sublata hac voce, veteri & Romana, Britãnos esse nuncupandos, atque alludens Iacob. ad Diuorum Andreæ & Georgij ope sedatam pugnam, vsurpabat sacrum illud verbum, *Quos Deus coniunxit, homo non separet*, sum (inquit) sponsus, insula pro coniuge est, eam amare, colere, propugnare non desinam. Si Veneti pronubo annulo quotannis, Bucentauro delati in altum, imperium maris sibi despondent, nolo mihi probro verti, me non vnius vxoris esse virum, quod fieret, si Scotia & Anglia seorsùm & discretis nominibus finibusque censeantur? Regio decreto obluctantur ordines Angliæ, cum Caledoniis vno titulo adæquari non ferunt, nec enim auorum mentẽ exuerunt, qui cum Scotis implacabiliter & ferè semper pugnarunt, enimuero vt sub bono principe liberę sunt voces, cur non assentiantur, cooptationi indiscriminatæ,

multa

multa Angli caussati sunt, primum quod vtriusque regni vnione antiqua & peculiaria vtrique genti iura, immunitates, elogia & id genus abolerentur, iuridici & Anglicani conuentus, quos lege gentilitia & indelebili nusquam excedere fas est finibus suis, Regem ad Scotos abeuntem & ibi morantem sectari cogerentur, & quod ad gentiles agnatosque regni Anglicani hæredes, potissimum attinet, sic coalito vtroque regno, si sine prole Rex decederet, ad Scotos hoc est exteros, suis hæredibus exclusis Anglicanæ coronæ ius transiret, ac Scotia longè inferior, vt quæ vectigalis fuit regni potentissimi, sibi solium cum summo dedecore Anglorum arrogaret, quodque nulli Anglo ferendum est, Anglia quæ titulis, stemmatibus, ordine sedendi & præeundi, Scotiam longè post se reliquit, ex illo fastigio ad infima subsellia dilaberetur, plura acerbè & stomachosè Angli, qui pares non ferunt in publicis comitiis, disserebant, quos vbi Rex tenaces priscæ consuetudinis vidit, seorsum res suas agere, vtramque gentem tulit, sed vt vnda superuenit vndam, vbi sedandæ huic procellæ imparem se vidit Iacob. ad conciliandam discrepantiam Anglicanorum, cum Puritanis Scotis se accingit. Angli etenim, cum religione ritus pontificios, sacras vestes, infulas, stolas, modulos atque ipsa elogia mystica non exuerunt. Scoti vero prædicātes, in procinctu & profana veste, à scurris & ganeonibus nihil differūt, nisi quod talarib⁹ paludamētis, vt nostrates Caluinistæ

M.D.CIIII.

Cur Angli vtrumque regnum confūdi nolint.

M.D.CIIII.

amiciũtur, ſed potiſſimum exaſperati Angli, quod inſolenti voce Scoti ſe Puritanos, hoc eſt puros & mundos iactent, hac priuata denominatione, rati Angli ſe immundos vocari, quod cum puris illis non conueniant, quinimò longe antea, eiectos extorreſque fecerũt, huius impuritatis homines: nam anno 1565. ſomniator quidam Sanſonius, in Anglia non leuiter turbas concitauit, quod ille Scoto-puritanus, huc vſque põtificias veſtes vſu receptas, ita demens perhorruit, vt pileum quadrifariam angulatum, quo Flamines orthodoxi caput operiunt, indignãter abiecerit, ne capitis operculo pontificios æmularetur, tanta pertinacia, vt Anglicanum ſacerdotium opimi reditus mille aureorum recuſauerit: Iacobus VI. qui ab Henric. VIII. genus ducit, vt in auitum regnum, ſic ab eo in arrogatos ſibi titulos & cõmẽtitios ſucceſſit, ille enim caput Anglicanæ Eccleſ. ſe profeſſus eſt, tot martyrum centuriis inſaniam illam cruentauit, Reginaldi Poli, Thomæ Mori Cancellarij, & tot ſanctitate, nobilitate, eruditione inclytorum procerum, publica carnificina ſe fœdauit. Longe ille alter à Conſtantino, Carolo magno, Ludouico pio, Ludouico IX. ne cæteros longo ordine recenſeam, qui vt thuribulum araſque profana manu non contrectarunt, ſic nec in elephantiaſim inciderunt, in Anglia tamen inualuit, vt ab illo Hẽrico in nepotes lepra illa defluxit, ſic portentoſus titulus in conſuetudinẽ abiit, ita vt Eliſabetha virgo (nam ſepulchro hoc elogium incidi voluit) ſeu vira-

Ab Henrico VIII. multi ad pœnam vocati quod illum Anglicanæ Eccleſiæ caput vocare exhorruerint.

M.D.CIIII.

go, seu fœmina, (neutrum nec tertiũ illi inuideo) se caput Ecclesiæ professa sit, ita vt cum dux Andegauẽsis, illius ambiret nuptias, & ipsa Herodiade ad numeros & choreas doctior, moueret pedes, à Gallo quodã spectaculũ demirante, cum Anglus quæsiisset, quid de elegãtia & motibus Elisabethę sentiret, respondit homo sedatus, caput Ecclesiæ Gallicanæ perquã scitè saltare, At qui nunc se nuncupat Canthuariensem Archiep. longe alter ab illo Thoma, quẽ Rex Anglicanus ad aras seu victimã necari iussit, in publicis comitiis totius Cleri vniuerso nomine, (est enim Cãthuariẽsis primus & sũmus Antistes Anglo-Britanorum) prefatur non aliũ quã Iacob agnoscere Ecclesiæ supremũ moderatorẽ, atq; ideo nõ melius, quam ab illo morũ emẽdationẽ expectari, deterrim⁹ assentatorũ, peior Ethnicis, qui nõ nisi ad Põtif. max. Flamins, Aruspicesq; arcana religionis deferebãt, sic enim M. Tulli⁹: *decreuit Senatus, vt de sacris ac religiosis, ad ordinẽ Aruspicũ referretur, ego enim habeo authores & magistros, religionũ colendarũ, maiores nostros,* & Valerius Ethnicæ superstitioni hoc decus tribuit vt *religioni sẽper sũmũ imperiũ cesserit. Omnia enim* (inquit) *post religionẽ ponẽda, nostra duxit ciuitas, etiam in quibus sũmæ maiestatis decus cõspici voluit, quapropter non dubitarunt, sacris imperia seruire, vbi enim de sacerdotio agitur iudicium religio agit,* tamen in consessu habito Haptoncurij, in Puritanos multa decreta sunt, quæ nostros ritus nõ parũ fulciunt, vindicantq; à probro nostratium.

Oratio Cantuariensis Archie. in publicis comitiis.

De Aruspicũ responsis.

Lib. 1. cap. 1.

M.D.CIIII.

Decreta in comitijs Haptencurij caremonia qua ad pontifici as proximè accedunt.

Caluiniſtarum, indictum enim vt Antiſtites, ſacerdotes, inaugurantur & ordinantur, vt peruigilia Diualia coluntur, dies feſti ab operibus immunes ſint, infulis, ſtollis, cucullis, ſyrmatibus initiati amiciantur, nomini Ieſu Seruatoris, vt nudo vertice, genu inflexo aſſurgatur, vt non niſi ab inflexis ſynaxis ſumatur, ſigno crucis frons muniatur, vt per eſcuriales dies quadrageſimæ, & variantiũ temporum quatuor vices, à carnibus abſtineatur, vt poſtquam tincti adoleuerint, iuratã fidem in fonte luſtrico, profiteantur & confirment, hæc & plura Symiæ Apoſtolicæ religionis edixere, articul. 1.8.14.15.17.18.23.30.31.10. quæ ex huiuſcemodi Anglicanis conſtitutionibus ſtrictim & cum delectu excerpſimus. Dum ver appetit Dux Ethruriæ, in Turcicas ditiones, ingens aliquod facinus molitur, forte Nauarchus Anglus, in maritimum oppidum vulgò Libourne, ex Libia appulerat, rogatus de rebus Turcicis, retulit in portu Argieri, octo ſtare triremes, quæ vbi Fauonius aſpiraret, in altum progreſſuræ erant, rei benè gerendæ cum Anglo conſortium init Ethruſcus, & de comburendis meditatur aſtũ, nẽpe vt ſclopi, puluis ſulphureus, ignita iacula & quodcumque eſt pyrij artificij, ima naue abſconderentur, cuius ſuperficiem ſal tegeret, conderetque inſidias: Argerum vbi Ethruſci equites delati, Anglicana naue mercatores Hollandicos ſimulant, ac participato conſilio, cum aliis duabus Anglicis triremibus, ex improuiſo turcicas adoriuntur, ignibuſque

Chriſtiani Turcicas triremes exuunt.

eiaculatis exurunt, audax facinus & non infructuosum,cũ amissis illis, tota æstate piraticã agere Affricani latrones haud potuerint. M.D.CIIII.

At Rex Christianiss. ad exornandam, exoticis insignibusq; inuẽtis Galliam se accingit, vtq;immortali aliquo opere proauorũ gloriã superet, hoc anno Sequanam Ligeri iungere aggressus est, per anfractus & longa diuortia viarum, ducto ingenti alueo, quo alter in alterum influat, atque ille quotidiano & impenso labore fossorum, ita vrgetur, vt intra triẽnium redemptor operis,absolutum spondeat, sic ab Oceano ad mare mediterraneum nauigatio erit compendiaria, relicto illo tam longo & sinuoso anfractu freti Gaditani, vicissim cõfluentibus duobus fluuiis, hoc consummato opere,Rex non solum antecessoribus longe fœlicior erit, sed Rege Demetrio, Dictatore Cæsare, Domitio Nerone,& aliis qui infausto exitu Isthmum perfodere conati sunt, angustia est in cuius faucibus,olim sita Corinthus,Peloponesi vrbs clarissima,quem ideo Corinthiacũ, sunt qui etiam Achaicum vocant,quinque millium spatio Ægeum mare ab Ionio interfecans,stricto tramite Peloponesum Helladi,Isthmus coniungit. Sectio illa toties inani opera & sumptu tentata, vt de stulto labore & insuperabili dicatur,*perfodere Isthmum:* sic olim Carolus Magnus,perperã, à Danubio in Rhenum nauigationem tentauit, fossã ducta inter Rhadantium & Alomoram fluuios, quia horum ille Danubio, alter Rheno miscetur, ac magna homi-

Henr. 4. Sequanam Ligeri iungere aggreditur.

Perfodere Isthmum paræmia vetus de re ardua & impossibili.

M.D.CIIII. num multitudine, (scribit Amoinus) totum Autumni tempus in eo opere cõsumpsit. ducta enim fossa inter prædictos fluuios, duorũ millium passuum longitudine, latitudine trecentorum pedum, sed in cassum, nam propter iuges pluuias & terram quæ palustris erat, nimio humore naturaliter infectã, opus quod fiebat consistere non potuit, sed quantum interdiu terræ à fossoribus fuerat eggrestum, tãtum noctibus humo relabente subsidebat, nos vero incæpti operis exitum expectabimus, à quo Deus Isthmi parœmiam dimoueat.

Verba Aimoni lib. 4. Cap. LXXXIIII.

Annus hic percelebris extitit, accitis serici velleris textoribus, aliisque qui aurum lētescens vi extensum, ductile faciunt, quo stragula & Aulæa preciosissima intexuntur, accesserunt etiam opifices, qui pelles vario emblemate inaurant pingunt & discriminant, quibus triclinia obducuntur. At nunquã nobis quies ab Hispano, ille iterum conqueritur, fęderi Veruinæo à Gallis fraudem fieri, quod Batauos auro & recenti milite iuuent, hisque auxiliis, potiundæ Ostendę gentilibus suis Archiduci & sorori expectationem protrahant. Rex Christianiss. negat, exinde vim fieri fœderi, illo inscio, imò qui districtè vetuerit promulgato edicto, otio & longa pacis torpedine homines quiescere nescios, pruritu militiæ illuc fugere, locare se & stipendiũ facere, vt qui conducti sunt ad operas, non auxiliari Hollandicis, agere quæ bonæ fidei debitores solent, vt creditoribus æs suum

Noui artifices.

Regis respõsum ad querelas Hispani.

persoluant, sic illum id ipsum facere, sed longè ille acerbius iustiusque Gallus de Hispano conqueritur, qui omnigenis mercibus, vectigal & portorium insolens, & nulli tolerandum indixerit, nempe vt ex centesimo quolibet nummo, tricesimum per publicanos suos exigat, cumque toties rogatus & amicè monitus, grauissimam indictionem minuere recusaret & vt vel inuitè Hispanũ ad quod iuri & æquo consentaneũ est impelleret, Rex Christianiss. cum Hispano-belgis, suos indigenas mercari, illosque fines Gallicos, seu empturi siue vendituri sint accedere sũma cautione prohibet, prospiciebat Hispanis, id summo damno futurum, & rerum angustiis adactos iri, vt tributum remitterent, quandoquidem frumento Gallico, lineis canabinisque mercibus, quæ ex Gallia aduehũtur, diu carere nõ posset, potiores enim sunt quolibet auro Indico, cũ vt fabulatur Rex ille fatuus, cæca opũ cupidine incẽsus, impetrata facultate in aurũ quæ vellet cõmutãdi, tactu suo, esculẽtis poculẽtisq; in aurum versis, fame cõtabescere adactus sit, nec vim factam Veruineo fœderi dici potest, cum ob insolẽs portoriũ, Rex suis exterisque vicissim merces cõmutandas inhibuerit, genus est pietatis, in publicanos esse sæuum, compescere publici sanguinis illas hyrudines; nihil enim magis pellicit copiam mercium & negotiatorum, quàm moderata indictio tributorum, nec tam illi scopulos, breuia & Syrtes fugiunt, quàm huiusmodi publicanos, qui viuos ho-

M.D.CIIII. *Querela Regis Christia. de portorio imposito mercibus.*

M.D.CIIII.

mines, sæuitia pensitationum deglutiunt, Hispanus vero non diu feret frumentatione, pabulo & commeatu Gallico intercludi, ac mox ille remittet portorium. Sed longè gallo, grauior alia expostulandi nata est occasio, ob corruptum & abalienatum, ab obsequio, & clientela adolescentem arcanorum Gallicorum conscium: coërciti ciuilibus pœnis, qui sollicitabat alienos seruos, deterioris animi faciebant, atque in eos serui corrupti agere fas erat, & lege Mosi a numine præscripta, piaculare erat, si quis domino seruum subduxisset, vel aliter egisset, quò ille esset nequior, sed vt ad rem, nihil vulgatius apud nos, Nicolaum Lhosteum, malis artibus corruptum, à patriæ, regis, parentum fide & obsequio impiè abalienatum, sed vt res in explorato sit, apud exteros & posteros quibus etiam scribimus, illa ab ortu suo explicanda est. Ille patrem habuit, qui Villeregio primario ex quatuor primiceriis Amanuensibus, in famulitio diu fidem non indubiam præstiterat, ille in eam familiam admissus, est paterni obsequii recordatione, nec inter gregarios habitus, sed vt solerti erat ingenio, non postremum locum habuit inter tabellarios illos, qui scribendis Epistolis, ad exteros principes Villeregio dāt operam, illi enim, quæ omnium grauissima, huiuscemodi cura demandata est, in qua plus ingenij, prudentiæ & fidei exigitur. Ille mutandi soli cupidus, Rupipotio Hispanicam legationem obeunti, datus est Amanuensis,

De furtis & seruo corrupto.

Nicolai Lhostei cum Hispano consortium.

minus obsequens Rupipotio visus est, paulatim res nouas moliri, & tacitis consiliis ambire consortia Iberorum, ad illa sibi facit aditum, opera & interuentu Galli proscripti, qui ibi gentium agebat nomine Raffis, aperit illi mentem, fida consilia, egregiam operam atque hinc prosperos euētus Hispano pollicetur. Raffis prima colloquia Lhostei, cum Amanuensi Hispanico conciliat, sed ab Iberico moratore, Gallus leuitatis & adolescentiæ vitio primo despectus, sed ille (quod insitum est omnibus bonæ indolis, vt ex contemptu offendantur) perstat nihilominus, nec exuit prauam mentem iuuenis, alium minus seuerum & credulum adit, sua vota & obsequia profitetur, vtque operam suam necessariam & exoptandam faceret, quantumque valeret in detegendis arcanis, & litterarum compēdiariis notis, ac occulto scribendi genere, extemplò ille ipse, ipsas & germanas litteras Regis Christianiss. scriptas ad Rupipotium, legendas præbèt & explicat, Hispanus (is erat Marchio Denia) hoc symbolo, vt agnouit non futilem neque inanem fore operam hominis, quo emunctore nihil tam abditis consiliis, in Gallia geri posset, quod non proderetur, in ipso vestigio, Lhostei fidem donatiuo mille ducentorum aureorum, sibi oppignorat. At nepotis, & contubernalium carcere, vt supra memorauimus, turbata legatione Rupipotij, atque in Galliam illo reduce, Lhosteus in Villeregij familiam redit, si vt ille Hispania, ab Hispanico fœdere dis-

M.D.CIIII.

M.D.CIIII.

cessisset, res illi in vado erat, sed praua mens ęmendari nescit, perstat esse fidus Hispano, pluribusque officiis demerendi opportunior vberiorque occasio, ille enim apud Tripodē, oracula & responsa omnium principū (quorum adytum est Villeregij domus, aut verius à nomine & opera, Regia quædam, omnium regni arcanorum) excipiebat, resignabat, explicabat compendiariis strictisque notis exaratas litteras, ab illo nullus fraudis aut noxæ metus erat, quod pater auspiciis Villaregij, ad sortem non despicabilem euectus esset, de illo ea erat fiducia vt de patre, sed qui nulli suspectus erat, peiora impunè audendi animum sumpsit, domesticus hostis, omnia consilia quotidianis sermonibus & susurris, agēti Lutetię legato Hispanico communicabat, & calamo eliminabat. At tandem proditoris scelus sic proditum, Rex Christianiss. ad oratorē suum Barraldum in Hispania, nonnihil scripserat, quod Pontificium Legatum ibidē agētem participaret, epistola explicata quousq; legi vellet, cætera parte obducta, Pontificius Gallico legato nihil nouum & indictum sibi legi retulit, plura sibi renunciata esse, atque omnem seriem, vel non lectæ & obductæ recēset. Hoc intellecto, ad Regem Christianiss. Barraldus rescripsit, præripi sua arcana, tempestiuius illa sciri ab aliis, quam sciret ipse, quæque ad eum scriberet, ocyus delata ad Hispanum. Raffis ille profugus, vt Legatum Gallicum hæc subolfecisse intellexit, proditorem arcani detecturum spondet, si princi-

Detegitur Lhoftei proditio.

pis rescripto, vitæ & fortunis suæque natali Galliæ restituatur, vt fidem habuit, in Galliam reuertitur, discessu illius non mediocriter affecti & attoniti, qui conscij noxæ erant, Legatum Hispanicum admonent, vt quamprimum Raffim illum intercipiat, aureoque freno os illi cohibeat. Hispanicus orator Lhosteum certiorem facit, de illius aduentu, qui conciliorum particeps, totiusque negotij proxeneta fuerat, omnia euulgare possit, vt præceps se det in viam, ac quamcitissimè in Belgium profugiat, admonet. Lhosteus de migratione non vltra deliberandum ratus, Aula se proripit, de fuga paulò post Rex certior factus, per celeres equos vias præcludi, itinera, littora obsideri, hospitia obseruari, excuti, adolescentem ætate, vultu, veste notatum intercipi, & ad se vinctum deduci, grauissimè imperat, non acrius neque densius ad feram cursu præuertendam, venatores aduolant, quàm Veredarij cursores ad intercipiendum, latrunculatores compita, triuia, saltus, vada fluminum obseruant & præmuniunt, quò fugiat, quæ possunt illum latibula condere, omnia præpedita & illi inuia, ac tandem infelix in venatores suos incidit, Meldarum enim præfectus, ad inuestigandam feram, cum satellitio egressus, deprehensis vestigiis fugientem proximè consectatur, Lhosteus portoria naui, se vehendum vltra ripam dederat, tantilla specula ad fugam supererat, ille ab aduerso littore

M.D.CIIII.

M.D.CIIII.

inclamat nautæ, ne proditorem traijceret, Lhostæus vero, stricto mucrone cogit portitorem transmittere, prospicit cum Hispano veredario, ab insequutoribus, qui trans flumen Cymbæ reditum præstolabantur vtrosque facile comprehēdi posse, equos stationarios, fractos luxatos, & cursu anhelos abijciunt, rati fiducia noctis, per arundineta, & virgulta, quibus Matronæ margines densè præcinguntur, tutius abscondi posse, at præfectus, ex derelictis equis sparsisque in gramine, fugitiuos non longè abditos conijcit, contis, gladiis, sclopis, senticeta excutiunt, Lhostæus prodi veritus, flumini se committit, cuius vorticibus sorbetur, infœlici exitio corporis & animæ, vbi illuxit, galerus in ripa conspectus, locum vbi mersus esset indicauit, eruitur, à iuridico Vestalium Iotrensis Cænobij, qui cadauer suo solo erutum, à se puniendum contendebat, sed decreto Senatus, iussus abstinere cognitione publici criminis, quod eius coercitio ad vicanos infimique subsellij iudices non pertineret, Cadauer recens exanteratum fartum odoribus, diu seruatum, donec capitalis Iudicij formulis peractis, discussisque consortibus, Metij Suffetij supplicio affectum, quadriiugis enim equis in contrarium actis discerptum, cuius frusta quadrifariam ad postes defixa, quà ab vrbe in campos exitus est, doluit Regi plurimum, spōtaneo naufragio, proditorem salutem animæ, proditionis explicationem sibi inuidisse, Villaregius vix dolori parem se præbuit, hoc nomine po-

Lhostæus ne in manus insequentis deueniret mergitur.

M.D.CIIII.

tissimum,quod si viuus dedisset pœnas,conscios sceleris, qui in ædibus Amanuensium, sæpius sub dolosa specie probitatis nidificant,detexisset.

Galliam inclinantem fulciunt noua instituta pietatis,in suburbiis Iacobæis, cœnobiũ virgineum conditur,accitis ex Iberia monialibus, nouellum ordinem profitentibus, cuius inuentrix dicitur mater Teresia, mulier Hispanica sanctitatis receptæ, quæ superstes & functa miraculis inclaruit,Carmeli ab Helia, vt volunt, veterem sodalitatem iampridem collapsam,ad priscam seueritatem reuocauit, illæ quod in virgunculis & vltra sexus teneritudinem est,nudipedalia exercent,Catharina Aurelia Longouillæa,innupta herois, thalamos iugales pertæsa,cœnobij prima iecit fundamenta, Carmelitanæ nudipedes, in vetus delubrum quod maiori monasterio obnoxium est, annuente Cœnobiarcha Cardinali à Ioyeusa,indulgente Pontif.max. aliò transmissis monachis migrarunt, quodque virile erat,virgineum factum est,nec vnicum illud monumentum pietatis,quandoquidem alibi, ex voto Lodoicæ Lotharingiæ, Henr. III. viduæ,suburbanum aliud cœnobium funigeris virginibus positum, quas ab instituto Capussinorum , vulgus cognomines facit, cum tamen ex acuminato capitis operimento nomen sit factitium , visum conueniẽtius, vt de Passione Domini sorores nuncupentur.

Carmelitanæ ex Batica in Galliam accita.

Sorores de passione.

Sed toties ad Ostendam redit oratio, non

M.D.CIIII. hyems, nō rerum ionpia, lues acerrima, horror funerum, sæuitia pelagi, & quæcunque dira sunt & immania, quæ mortalium animos consternere possunt, obsessis obsidentibusque pertinaciam minuunt, tantæ ne animis mortalibus iræ? Alter Spinola, fraterna morte quam supra attigimus exasperatus, in Hollādicos acrius Ostendæ expugnationem, ac fœliciori quàm anteà Marte & arte vrget, inaniter sumptuosa, & quæ sunt oneri castris remouet, necessaria ad expugnandum conquirit, ære suo iuuat Albertum, sed fœlicius mente, manu & strenuitate, ita sæpius ab vno, maximarum rerum fortuna & gloria pendet. Italus quidam nomine Pompeius, machinam ingentem, orbiculis rotarum, in modum carpenti mobilem & versatilem confecerat, instar montis erat, & velut equus Troianus, suo tegumento, quasi clipeato fornice, non paucos sclopetarios tegebat, fortissimi obsidentium, hac machina tuti murum propius subeunt, aggerem octo pedum spissitudine perfodiunt, iamque illo obice reuulso, cominus pugnant obsessi, saxis, sudibus, contis, ignitis iaculis, omnique molimine obsidentes propulsant. Albertus dum fortissimi suorum, sub testudine pugnant, quadraginta maioribus tormentis obsessos verberat, vt maiori hiatu facto, Pompeij machina, rudentibus & rotis mobilis, in oppidum impellatur, æstus vero qui Martio intumuerat, obsessos quasi decumano fluctu penè demerserat; cor-

Spinola in expugnatione Ostendæ egregiam operam nauat Alberto.

Ingens & stupēda machina.

rupta hinc annona, deiectæ moles, rupti aggeres, nec vno loco peruium oppidum factum est, obsessis res erat ad Triarios, nec aliter ex his angustiis eripi posse Mauricius credidit, quàm si totis castris Albertum, ex obsidione ad pugnam eliceret, quod vix ægrè fieri poterat, ita enim triennali obsidione, Hispano-belgæ loco assueuerant, vt castrenses ædiculæ, diuersoria quæ sibi milites tumultuario opere concinnauerant, aduersus hyemes & æstus, Ostendam latitudine' & ambitu superarent. Toto Aprili bombardicis ictibus grauissimè concussa Ostenda, vt obsessis aduersus ferream grãdinem, nullum satis tutum munimentum esset, locus vliginosus sub ima tellure, hippbgæa, effossiones, & latibula negabat, tanta oppidanorum internecio, vt trimestri spatio quinque summi Chiliarchi ferro sublati sint. At Mauricius vt Albertum ab Ostẽdæ obsidione auerteret, rursus in Belgium omnibus copiis irrumpere molitur; qui defecerant, & quibus Grauiam præcariò dederat, Hispanos ex pactis interpellat, auxiliares vt sint, & socia arma expediant, non abnuunt illi, adiunctique Mauricio, ad tria millia populabundi Brabantiam irrumpunt, ac circa Bruxellam, Batauis ipsis ferociores, agrum omnem, oppida, municipia vastant, incendunt, incolas mactant, omniaque cædibus & latrociniis fœdè complent, vt nulli barbari sæuius in iuratos hostes, vnquam bacchati sint, quã eiurati Hispani in Hispanos & Belgas, atque M.D.CIIII.

M.D.C.III. vbi impune fuit, aliæ Hiſpanorum cohortes, eam æmulari inſaniam cogitant, ſi tandiu debitum ſibi ſtipendium non ſoluatur: illi tamẽ non exemplo commilitonum, ſed rerum omnium penuria, inuitos ad defectionem cogi profitentur, militem nudum & egentem neceſſitate ſolui ſacramento, famem acerrimum eſſe telum mortalibus, à militibus quidem obſequium, ſed à Ducibus & anteſignanis, annonam & congiaria deberi. Albertus mente voluens, quod ſcitè de contagio morborum poeta expreſſit,

Vtque malum latè ſolet immedicabile cancer
Serpere, & illæſas vitiatis addere partes.

Ne veſania latius inualeſceret, lenociniis promiſſiſque demulcet, ſed cum venter moleſtus ſit interpellator, & verba non audiat, cauſſatus tenuitatem ęris, reſque anguſtas caſtrorum, triente ſtipendij quietos Albertus fecit. Cardinalis Lotharingus, ex ſupremo Dynaſta & Claudia Valeſia Henrici II. filia genitus (ſic eum liliorum inſignibus, à cognominibus eiuſdem tituli & purpuræ, diſcriminatum facio) malefici cuiuſdam faſcinationibus ſortilegiiſque, adeo peſſimè diuexatus, vt rei inſolentia & facinoris magnitudo, omnem orationem ſuperet, erat Cardinalis ille, ante faſcinationem bona & firma valetudine ac vegeto corpore, mox afflatus diro ſpiritu auernalis hominis, ita contabuit, diriguit, atque exſuccus factus eſt, vt vix pellucida cutis oſſa operiret, nec tãtum macies horrori, ſed tormina, angores & cruciatus incredibiles

Cardinalis Lotharingi ſtupendus morbus.

dibiles

dibiles Lotharingum ita torquebant, vt nulla supplicia cum illis comparanda viderētur, primum tota Lotharingia, finitimisque prouinciis, mox tota Europa, quæsiti & acciti ingentibus præmiis medici, omnes etiam Empirici, Paracelsitæ, nec illi modo, sed promiscuè omnes viri & mulierculæ, qui vel nugas proferebant, ea enim artis inconstantia, vt cuilibet, medico se profitenti statim credatur, illi quidem operam sed non opem adhibent, peruicacia mali omnem peritiam superat, tandem obstupescere & cæcutire in morbo insolenti omnes confitentur, ergo infœlix herôs, humana ope destitutus, à numine medelam poscit, vota, supplicationes, ieiunia, nudipedalia, ac huiuscemodi Christianæ expiationes decernuntur, non illis vis mali sistitur, perdius & pernox torquetur, nec vt alligato ad vulturem in Caucaso, fibris requies datur vlla renatis, tandem insperatò spes medelę affulsit: Marchio de Lullins, dum in Angliam it orator ducis Insubriæ, atque iter facit per Lotharingiam, tantillum in aula diuersatur, vt Cardinalem sic tortum vidit, eius vicem incredibiliter demiratus, & miseratus, venit illi in mentem, Amedæum ducis cuius legationem obibat, fratrem nothum, non dissimili nequitia lamiarum, & maleficorum artibus cruciatum, frustra accitis omnibus medicis, ab Ambrosiani ordinis Mediolanensi monacho, exorcismis expiationibusque diuinitus curatum fuisse, vt tota Insubria res pro miraculo fuerit, illicò per vere-

M.D.CIIII. darios accersitur, malleus ille maleficarum, venia Clemen. VIII. adfuit, à pluribus annis summi exorcistæ apud Pontifices Max. vices agebat, vbi Cardinalem penitissimè introspexit, de morbi torminibus, esus, potus, quietis, eggestionis, similiumque statu certior factus, mali genij artes esse palam professus est, abigendas diuina ope & sacris ritibus, qui illi de vsu erant constituit. Primum iussit cubiculum, quo decumbebat Cardinalis, auleis, stragulis, atque omni serica & lanea supellectile nudari, quod ille diceret fascinationes, in illis interdum & sæpius esse abditas, vt re vera in culcitra, ossa cadauerum, caudæ fellium, præsagmina vnguium & pilorum, & fœda plurima reperta sunt. Diebus singulis priusquam Mediolanensis ille exorcista, ad Liturgiam se accingeret, ter percusso tintinabulo, in nomine & virtute tremendæ trinitatis, malos genios adigebat adesse & fateri, qui qualesue essent, quorum maleficio corpus principis insiluissent, sacro peracto, iterum percusso tintinabulo imperabat, vt Cardinalis osseus, aridus, totis artubus immobilis, manum illam vel istam erigeret, pedes moueret attolleret, transuersum insereret, nec mora qui antea non magis mouebatur, quàm truncus vel silex, manus pedesque ad modum imperantis mouebat. pectori admota erat crux, in qua dominicæ portiuncula inerat, iubebat Mediolanensis monachus, Cardinal. semper thoro immotum & quasi clauis & cuspidibus defixum, vt se erigeret,

Ambrosianus monachus sūmus exorcista Lotharingiam venit.

Ritus adhibiti.

Res stupēda.

dorſum inflecteret, ac prona ceruice crucem deoſcularetur, dicto ocyus quaſi nouus homo, velut quatriduanus ille è ſepulchro olidus, ad ſeruatoris vocem exiit, Cardinalis vertebris ſeſe ex diutino rigore diſſoluentibus, cruci labia admouebat, mox ſubitus rigor, ariditas & paralyſis redibat, cunctis obſtupeſcentibus, ac ipſo Cardinali demirante, quavi ignota, tantillum priſtinas vires & munia corporis reciperet, vtque dæmonis nequitia conſpectior foret, adegit exorciſta illum, laxare manus articulos rigentes Cardinalis, quò ille in ſubiecta charta pingeret, dicto morem gerens, qui nec digitum mouebat, more quo ſolebat ante ſortilegia, *Ieſus* vocabulum nitidè expreſſit, vix manus peregerat, cum exarato verbulo diriguit. Immundi illi ſpiritus, vt qui pertinaciter in obſidionibus hærent, vix ſtationibus diſcedunt, vbi tamen ariete crebro, & machinis vrgentur, ad colloquium impelluntur, ſic Mediolanenſis dæmonem adigit, vt palam fateatur, quot faſcinationes, deuotioneſque Cardinalem obſtringeret, quaue parte corporis, quo qualiue maleficio iniectæ, quando tyrannide ſuâ erat principem liberaturus, vtque diſceſſus innoxij ſignum proderet, hoc genus dæmonum verbi diuini imperio audiēs, prodit maleficium faſcini, fallaciā detegit, ac tandē poſt duodeuiceſimūdiem, ab incœptis ritibus exorciſmi, immundus ſpiritus obſidione ſua principem liberauit, egreſſus notatur, cum in M.D.CIIII.

M.D.CIIII. Liturgia corpus Dominicum eleuaretur, exorcista operante, & imperante his verbis, *& quia verbum caro factum est, & quia Christus imperat, da gloriam Deo, gloriam Iesu Christo, cede spiritui sancto, adiuro te non vt homo mortalis & peccator, sed tanquam minister Dei, tanquam minister sanctæ Rom. Eccl. & summi Pontif. & tanquam exorcista & sacerdos*, exhinc Lotharingus, torminibus cruciatibusque liber, placidè & in vtramque aurem quieuit, esus & potus illi ad palatum, paralysis abit, redit succus, decor oris, aspectus vernat, & paulatim totus inualescit, vt qui antea thori mollissimas plumas ægrè ferebat, paulò post lecticam pateretur, prope Argentoratum Mantuanæ ducissæ, ad ineundas cum fratre nuptias, aduenienti obuiam iuit, in diutina autem morbi lucta, cum vouisset aditurum aram adytumque virginis, quæ in municipio Brabantino, inclita stupendis miraculis, toto Belgio prædicatur, damnatus voti, vt exolueret, per Moselam quo mollius deueheretur iter facere constituit, Liburnicis cimbisque ea latitudine compactis, vt instar ædium, cœnacula, triclinia, atria complecterentur, vt ibi loco immotus, cum aulico famulitio pernoctaret, visus enim erat medicis corpusculo debiliore, qui in diuersoria quotidie sub noctem emigraret, vix in cymbam delatus, cum cœpit esse vegetior, paulatim cœlo, ventis imbribus assuescere. vbi nox appetiuit, in proximum castrum

Verba Exorcista.

Cardinalis sanitatem recipit.

pernoctatum abit, in dies inualeſcebat, nec vt antea dum veſtibus indueretur, cubiculariorum ſuſpēſas manus, tactuſque leues perhorreſcebat, diuertit ad ducem Cliuenſem gentilem ſuum, vbi triduò moratus cum ſorore Cliuenſis coniuge, ad virginem Hallenſem vota perſolutum vegetus abiit, vbi Diuæ litauit, lectica redit Nanceium, citis itineribus, quotidie ſellaria geſtatione, vulgo ſui copiam faciebat, ad eius conſpectum inclamabant omnes; curationem ſolius numinis miraculo eſſe deputandam. Sorores Cliuenſis & Bauariæ ducíſſæ, iiſdem faſcinis ſortilegiiſque diuexatæ ſed mitius, ſunt tamen qui in vtraque prolis defectum, Lamiarum ſtrigarumque maleficiis tribuunt, cum gens Lotharena liberorum ſit admodum ferax, & vtraque principibus procreandæ ſoboli idoneis nupſerint: qui Cardinalem faſcinauerat, lento igne, vt qui boue Perilæo torrebantur, exuſtus, quamuis acres, ſcelere tamen mitiores pœnas dedit, non diffiteor fore non paucos, qui me inania, ludicra, commentitia, & anilia fingere & ſcribere dicant, totoque cachino hanc paginam perlegant (ſi modo faſtidioſè perlegerint) ſed tota Lotharingia mihi pro teſte eſt, ac etiam qui de familia Catharinæ Borboniæ Auguſtæ Nauarricæ, nouatores ſuperſunt, ita vt herois illa, nulla re alia, ad catholicos ritus magis impulſa fuerit, quàm vi arcana exorciſmorum, quorum flagello ſpiritus nequam, toties per-

M.D.CIIII.

Noſtre Dame de hault.

M.D.CIIII.

cuſſus aufugerit, ita vt palam polliceretur, ad orthodoxos reuerſuram, ſi liturgiæ auſpiciis, ſacriſque Ambroſiani monachi ritibus, Cardinalis ſanaretur, re perfecta haud fidem impleuit. Archiater illius, dominus de Lorme, edito opuſculo rem delibauit, ego omnia penititius ab inſpectore, & operante in myſticis illis ritibus, homine probo & minime nugaci accepi, atque eo præeunte verbis, omnia iſta noſcēda & ſtupenda poſteris exaraui. Mediolanenſes, Romæ in conſiſtorio, Cardinalis Borrhomei contribulis ſui, diualem Apotheoſim à Clemente VIII. depoſcunt, quantis virtutibus viuus mortuuſque inclaruerit, inque dies inclareſcat, publicis monumentis prædicant, pontifex piis poſtulatis annuit, iubetque de vita, rebus geſtis, miraculiſque, ſedulò & rigidè inquiri, nec enim oſcitanter & neglectè, mortales faſtis diualibus aſcribuntur, vt enim ex omni ligno non fit Mercurius, nec vt olim Cæſares, poſtquam deſierant eſſe viui, Diui nuncupabantur, Eccleſia enim aris adytiſque nō dignatur, niſi quos infucata & probatiſſima ſanctitas commendat: opus eſt interdū non vnius ſæculi, cum Diui Hiacinthi diualis honos, ab exceſſu Diui Dominici qui ſub Innocentio III. claruit, ad Clementem VIII. Pontif. qui eum beauit, dilatus fuerit, hinc fuco, & præſtigiis via præcluditur, ſic olim in cunabulis naſcentis imperij Gallici, Fredegunda piacularis & ſce-

Poſtulant Mediolanēſes Borrhomaeum Card. diuis aſcribi.

M.D.CIIII.

lestissima mulierum nondum improbitate detecta, pro diua culta est, vbi fœtor scelerũ erupit, cultus in contumeliã & opprobriũ versus est, hominum ingenia etenim sæpius falli possunt; Diuus enim Augustinus cõqueritur, multorum corpora venerari in terris, quorum animæ torquentur in inferis, narrat autem Seuer. Sulpitius in vita D. Martini, cũ ambigeret de cultu ossium, cuiusdam vulgò martyris, ad capsam & loculum, assumptis secũ fratribus accessisse, oratione peracta, clamore edito vt sepultus proderet, quis & quomodo apud mortales vixisset, ecce ad Martini vocem, Larualis vmbra exiit, retulitque osseũ esse simulachrũ latronis, qui ob flagitia publicè pœnas dedisset: sic pius Antistes falsò ascriptũ è Calendario erasit, ac ludificatũ populũ, inconsulta superstitione liberauit. Hoc anno, Cardinalis Ossatus Romæ moritur, ille apud Auscos, gente plæbeia ortus, remigio inclytæ virtutis eruditionisque, quæ in eo summa fuit, ad purpurã euectus est, vbi enim in Lutetiana Academia litteras profitendo, non vulgarem famam quæsiit, altiora spirans, Romæ in Estensis Cardinalis familiã se dedit, ibique perpetuas sedes defixit, animo voluens, quam posteà Henrici IIII. elogio, & commendatione, assecutus est purpuram: Ille cum Perronio tunc Ebroicensi Episco. consors gloriosi operis, res Gallicas, cum Clemente VIII. stabiliuit, factionis Hispanicæ molimina confregit, claues cum liliis, æterno glutino copulauit, cum

Obitus & elogium Cardin. Arnaldi Ossati.

M.D.CIIII.

Augusta Medicea nuptias conciliauit Margaridis Valesiæ, vt quæ ab initio nullæ & inconcessæ essent, irritas pronunciari curauit, tam illustribus factis, de Gallia insigniter promeritum, Rex opimo præsulatu Baiocensi donauit, quique fidem & intima obsequia famulorum expertus fuerat, testamento illos hæredes reliquit, quibus ego in Prætoriano Senatu, ad Legatorum controuersias sibi priuatim delegato, forensem operam præstiti: Romæ Cardinalium facta accessio & noua inauguratio: summa & vetus est dignitas, ferunt ab ortu suo, non plures fuisse quam quatuordecim, quod olim Roma, sub Ethnicis Cæsaribus, in totidem regiones distributa esset, vndè qui præerant prouinciis, nuncupati curatores regionū, placuit enim numini, vt gentilitatis omnia symbola & monumēta, ad veri cultus gloriam conuerterentur, sic omniū Deorum quos Ethnica superstitio coluit, delubrum (Pantheon vocabāt) eliminata omni spurcicie, veris celitibus dicatū, atq; vbi olim Aquilæ, Capitolium, imperij sedes, ibi petrā Angularē, claues regni cælorū, Deus esse voluit: originē vero Cardinaliū, sunt qui Euaristo, qui Anacleto successit tribuant, quod ille titulos vrbis præsbiteris assignasset, sunt qui Marcello, rem acceptam referant, ab Innoc. III. ostri muricisque colorem attributū, quidem perhibent, quo igneum & impensissimū amorem suum, ad effundēdum sanguinē pro fide propaganda testarētur: paulatim excreuit numerus, & creati 60. qui totidem discipulos

Origo & primus numerus Cardinal.

Euaristus seu Marcelius Cardina. instituit.

Innocēti. III. purpuram attribuit. Cardin.

referret, vt scriptum reliquit Petrus de monte, ac tandem summa dignitas, multitudine laborauit & viluit, refert enim Zarabella, suo æuo, sacra purpura & conchiliato galero 236. coruscantes fuisse, ille enim sacerdotij summus apex, non minus ambitur, quàm sæculi supremæ dignitates & præfecturæ, in Ecclesia enim fastigium est inter præsules, Pontificis max. Assessores & collaterales ac consiliarij passim dicũtur, eosque in creatione hac formula affatur & inaugurat *Estote fratres mei*, in decretis absona voce, principes mundi nuncupantur, dictique Cardinales, non vt quidã somniant, à cardinibus valuisque portarum, sed ab amplitudine dignitatis, quemadmodum Cardinales virtutes, ob præstantiam dicuntur, vel vt putat purpuratorum eruditissimus, sic vocati à titulis Cardinalibus Ecclesiarum. At vetustissimam esse Cardinalium institutionem, vel ex eo coniicitur, quod magnus ille Gregorius, qui Mauricio Imperatore, Childeberto & Brunchilide in Gallia Augustis floruit, crebrò ad Cardinales scribit, qui tunc aureis & purpuratis moribus erant, non veste coccinea & fulguranti, in summa inopia diuites, nunc vero stupenda illa culmina dignitatum, quibus Ecclesia fulget, appetuntur propter vberrimos prouentus, & sacerdotiorum vel inter se pugnantium infinitam coaceruationem; ea est enim vis rubri galeri, vt plura & discrepantia beneficia simul ab illis possideri possint, hoc quæsito colore, vt decentius illi dignitatẽ suam tueri valeant,

M.D.CIV.

Cardinalis vt vulgò dicitur es apertum.

M. D. CIV. sed commentarios ego non censionem scribo, cui res gestas narrasse satis sit. Clemens VIII. tamen in creandis Cardinalibus, summo delectu vsus est, vt qui hominibus lutulētis, fulgorem sacræ purpuræ inquinare noluerit, memor aurei dicti Adriani antecessoris, quod toties vsurpare soleo, *qui se homines dare velle sacerdotijs, non sacerdotia hominibus profitebatur.* Iacobus Dauid Perronius Ebroicensis Episcopus, ob singularem & stupendam eruditionem, & profligatas hæreses, hac summa dignitate affectus est, vt nō tam eum ornet purpura, quàm sit ornaturus purpuram. Sarmata vnus, Germanus alter, similiter creati, cæteri Itali, inter quos more insolenti, Franciscus Anselmus Marcaltius, ex Capucinorum lacera cuculla & centonibus consuta, ad fulgens ostrum, vel inuitus & detrectans euocatus est. S. Pontifex voti vinculum resoluit, hoc enim habent primum & peculiare, funigeri illi vitę austerioris, vt concepta formula & nuncupatim, quod aliis Francisci sodalibus insolens, Ecclesiæ omnibus præfecturis, perpetuò renuncient, ille primus in voto vim passus, ab humili & contempto genere vitæ, ad luculentam & verè Cardinalem accitus est. Perronij ego purpuram longè antea quam esset assequutus carmine præsago cecineram.

Capucinus vel nolens fit Cardin.

Aurelius Spinola Marcellus ille nouus, iam prouecto vere, insulam situ & propugnaculis ad coercendos Batauos opportunam inuadere, ex improuiso constituit, ex Ostendæ ca-

ſtris fortiſſimos militũ deligit, cimbis & lintribus in continentem aliquot cohortes exponit, quæ minus cautè progrediuntur, quod inſulæ littorumque cuſtodem, nihil de aduẽtu ſuo ſubolfeciſſe crederent: Ille vero per emiſſarios, de Hiſpano-Belgarum conſiliis certior factus, locis abditis excubias collocauerat, quas ex ſtationibus opportunè egredi iuſſit, factoque impetu Spinolæ cohortes, in pedes coniicit, quas in fugam effuſè præcipites, vſque ad lintres inſectatur, plurimi necantur, vinciuntur, cæteri nullo ordine in limbos inſiliunt, tantoque pondere deprimunt, vt impares dehiſcente compage, cum militibus alto flumine demerſi ſint, ſic infortunatè ceſſit Spinolæ expugnatio inſulæ, nec ille fœlicius, Scluſam obſidione incluſam protexit, sẽper in Romanos, eorumq; nepotes Italos, Arctoi populi admodum peruicaces, & pene ineluctabiles ſe præbuerunt, nunquam enim Iul. Cæſar magis dubia & nutante ſorte Imp. Roma. pugnauit, quam aduerſus Germanos, Rhœtos, Heluetios, Sicambros, Vbios, Menapios, finitimaſque regiones, inter quas Belgæ, non poſtremam gloriam pugnandi, in ſuis rerum geſtarum commentariis obtinent. At Mauricius ille, Scluſæ obſidionem, tentat iam non fama ſed apparatu, & quaquauerſum ductis alueis foſſiſque, intercludenda auxilia conſtituit, Spinola, in caſtris Alberti, nouus Demetrius & Archimedes, gemino quod aiunt obtutu, foſſores & lixas conſpexerat,

M. D. CIV.

Scluſa obſidio.

nitionibus eliciendos statuit. Hispani pro more suo exilem manipulum despicientes, nescij insidiarum, vltro se effundunt, fiducia indubiæ victoriæ, sed longius incautiusque egressi, vndique coitione facta, à Gallis, Germanis, Anglis & promiscuis militibus, qui per auia & nemorosa clam progressi latebant, opprimuntur, tanta illuuie insultantium, vt Hispani impares, magna suorum internecione affecti sint, mille ducentos cæsos, captiuos trecentos ferunt, hoc præludio victoriæ Mauricius, cum victore exercitu confluẽtes fluuios traiicit, & Sclusam positis castris adoritur, die 13. Maij, Spinola nihil intentatum reliquit, vt in Sclusam numerosiorem militem, ad præsidium immitteret, sed Mauricius celeritate talia conantem anteuerterat, Triuulsius Comes, minus feruidè & cunctantius, quàm res bellicæ ferant, Spinolæ adfuit; in bello esse moratorem & nimis cogitantem sæpe nocet, Mauriciana irruptione territi, qui ad præsidium stabant, in propugnaculo suburbano, degeneres in vrbem profugiunt, septem cohortes in alio Diui Georgij, ignauiter se dedunt, quamuis Mauricianas naues itu & reditu prohibere, ac plurimum infestare possent, sic littoribus ac portu vndique factis liberis, Mauricius cum foris & à tergo nihil timeret, Sclusam omnibus modis expugnandam constituit, tanto opportunius, quòd exili commeatu vrbem munitam, per emissarios intellexerat, atque ideo non tam ferro, quàm fame confi-

M.D. CIV.

ciẽdos oppidanos, citra aleam pugnæ tutum putauit, nihilominus deuio & incustodito loco, per palustria & aquosa primo sexcenti, secundò octingẽti auxiliares, Sclusæ irrepserunt, Mauricius, ne in posterum parte illa quid simile contingeret, viam obstruxit, fidei plenus vrbem consumpto commeatu, vrgente inedia, vltrò se dedituram, quod eum non fefellit. Frustra enim, (inquit Vegetius) ferro tentatur, qui fame expugnatur hostis, vbi vero Mauricius intellexit per exploratores, centum quadrigas farre molito onustas, Brugis ad inuehendum commeatum Sclusæ paratas esse, ad intercipiendas animum adiicit, præmittit Mauricius suos, qui ex insidiis annonæ conuectores & stipatores fugant, pluribus desideratis & captiuis, in Sclusa inclusi, intercepti commeatus rumore accepto, ieiuni duriter & asperè victitantes, animum submittunt, panem furfuraceum in frustula & vncias partiuntur, à mancipiis remigantibus, à lixis cæterisque fruges consumere natis premuntur, si daretur exitus à Mauricio, quàm lubenter decoctores illos, strenui milites vt pondus inutile eiicerent, sed vetat ille, qui quanto plures sint, tanto ocyus se dedituros sperabat. Albertus vero suos cum non posset commeatu iuuare, tantillum recreauit, spectaculo nouem cohortium equestrium, quæ frustra tentato aditu, vt in accessam & imperuiam Sclusam, experti sunt, fiducia tenebrarum receptui canunt. At rebus penè conclamatis, humana ingenia,

Mauricius commeatum intercipit.

Summa inedia in Sclusa.

quæ vocant extrema remedia, adhibere solent AlbertusSpinolam cum millibus decem quos totis castris pugnacissimos selegerat, ad auxiliandum immittit, inclusi Sclusa, vt auxiliatores è speculis prospexerunt, ducenti erumpunt,conati pontem seu colligatas trabes supra alueum iniicere, quo instrato suis aditus præberetur, sed Mauricianæ machinę, pontifices illos in vrbem regredi, cônatosque tabulato opere traiicere flumen reuerti coegit. Spinola maiora ausus, quã vis humana ferat,aliundè in vrbem tentat aditum,fossas ducit, aggeres erigit, machinas in altum euehit, quibus Mauriciana castra verberat, Mauricius pluribus machinisSpinolam suosque concutit, tanta strage, vt milites vigiliis, fame, laboribus exhausti, suorumque internecione fracti, animum desponderent. Si labatur orbis, impauidum Spinolam ruinæ ferient, perstat inuictus, ad triarios rem deducit, 6. Augusti, selectos equites, à tergo in clunis equorum, singulos sclopetarios assumere iubet. Frisones ex insperato inuadit, fit atrox pugna, loco cedunt & stationibus relictis, Spinolæ & suis ad Sclusam viam faciunt, obsessi ex pinnis & speculis animos incendunt classico nolarum, clamoribusque suos auxiliares acuunt, in illo æstu Martis, qui summus fuit, Mauricius vt suos in summum discrimen adduci videt, Terminum primæ nobilitatis Gallum, suosque commilitones hortatur, vt inclinantibus suis

M. D. CIV.

Summũ facinus Spinolæ.

De Termes.

M.D.CIV. præſtò adſint,& ſummũ periculum auertant, illi dicto ocyus, Friſonum receptis ſtationibus,hoſtem deturbant,& ſe recipere cogunt veſpere minabatur regreſſum Spinola, ſed matutina ſorte deterritus & admonitus,prouerbio morem geſſit, *Neſcis quid veſper ſerus vehat.* Ille ergo re infecta, ad Albertum reuertitur, ſi non victoria ſaltem inſigni gloria inclytus, tentata omni via opis humanæ, nam ſupra mortalem ſapere & conari, quid aliud eſt quàm fatum exaſperare, & Deorum ſibi concitare inuidiam? Oppidani prærepta ſibi omni ſpe auxilij,inediam vltra non ferentes,equis, canibus depaſtis, verſiſque in eſculenta rebus immundis, deditionem non indecoris neque iniquis conditionibus paciſcuntur, milites explicatis ſignis, timpanis tubiſque perſonantibus, accenſo fune ſclopetario, globulis in ore, cum caſtrenſi peculio, initiati & laici ad quatuor millia exeunt. Albertus iacturam Scluſæ; iam ſpe non fallaci vt toties, potiundæ Oſtendæ ſolatur, ſed ille poſt exactum in caſtris triennium,tot funera fortiſſimorum hominum, artificiorum molimina, æris incredibilis profuſionem, quammeritò & indignanter, alludens ad ſuum fatum, pertinaciam Oſtendæ & Mauricij dicere poſſet.

Re infecta diſcedit Spinola.

Deditio Scluſæ.

Vix Priamus tanti totaque Troia fuit.

Dum Scluſa, à Mauricio in arctum cogeretur, fama percrebruit transfugas Hiſpanos, qui à ſignis cauſſatione negati ſtipendij defecerant, ad Mauricium proficiſci, atque ad eum

ad eum sibi aditum facere, quâ Scaldis vadosus est, illa perditorum accessione ad Mauriciana castra, Albertus hostium res iam nimium prosperas augeri, su[illegible]s attritas nimium peius habitas iri prospiciebat; malo occurrendum maturè, demulcendosque putauit, effecitque vt tandem his pactis resipiscerent, Albertus omnes condonare iniurias, ac deuotiones proscriptionesque, programmata in eos lata irrita, atque ex hominum memoria erasa fore promittit, æs suum emeriti stipendij certa die solutum iri, & quousque persolueretur, dictim pro quotidiano victu, gregario pediti decem solidi, equiti 24. numerarentur, Alberto Hoocstratem & Karpem oppida restituere, atque armamentum omne, in oppido *Erkelenè* amotum pollicentur; quandiu stipendij solutio procrastinaretur, Ruremonda præsidio illis relicta est; die vero dicta si æs suum non dissoluatur, fide liberati sint, potestate sibi facta, quos velint in suum consortium asciscendi, exigendique stipendij passim ab incolis, vt antè fœdus, sibi fas esse putarunt. Trãsfugæ illi, quos populari verbo mutinados vocant, ex pactis conuentis cum Mauricio & Ordinibus Batauorum, Hocostratem cum omni, pignoratitia gaza quam tempore fœderationis tradiderant, sine controuersia repetunt, restituta Mauricio Grauia, ac paulo post numerato stipendio, ad Ostendæ funera eunt, fugæ & seditionis sanguine pœnas luituri, illi enim vt noxas pensarent, dum audentius se

M.D. CIIII.

Desertores vulgo les mutinès ad Albertũ redeunt.

M.D.CIII.

gerunt, penè omnes necantur. Batavi capta Sclusa, Alberto circa Ostēdam per triennium ingrauescente, auro, ære, milite, ducibus exhausto, immortaliter exultabant, sed præcocem lætitiam, repentè luctus occupauit, Alberto enim Sclusæ expugnatio indignationem, indignatio vires & extremum robur periclitandi addidit, contra Batavi, dum Sclusæ expugnatione inaniter animos recreant, Ostendæ propugnatoribus animi relanguescunt, jam altius Germani in veterem irrumpunt, portum præcludunt, ita vt animum despondentes, ad exportanda armamēta nouum portum aperire coacti sint, frustra Mauricij auxilium terra morantur, mari omnino præclusum tempestatibus prospiciebant, Septembri, vt Martio, illuuie Oceani, reliquiarum vastitatem, aut potius naufragium perhorrescebāt, illi ergo de deditione interpellati, non vt olim rebus integris, irridere & insultare, sed seriò collocuti, ad suos incolumem reditum paciscuntur, quem non ingloriè impetrarunt, cesseruntque vrbe, aut verius ruderibus, & sepulchris tot fortium commilitonum, exeūt 22. Septembris cum quatuor machinis, castrensi peculio, antesignani & centuriones à Spinola magnificè, conuiuiis excepti addito cuique præconio bellicæ virtutis.

Ostendæ summus labor.

De Ostēdę expugnatione dici potest, quod olim de Cadmæa victoria, in qua victor & victus æqualiter lugent, At quanti, glebam istam, aut verius tantillum arenæ, Hispano-

belgæ emerint, liquet carmine, quod propter singularem mundiciem adiicimus, illo enim (quisquis author sit) non minus quã Ostenda, tam pertinaci obsidione, posteris inclarescet. M. D. CIIII.

Area parua Ducũ, totus quam respicit Orbis,
Altior vna malis, & quam damnare ruinæ,
Nunc quoque fata timẽt alieno in littore resto,
Tertius annus abit, toties mutauimus hostem,
Sauit hyems pelago, morbisque fluentibus Æstas,
Et minimũ est quod fecit Iber, crudelior armis
In nos orta lues, nullum est sine funere funus,
Nos perimit mors vna semel, fortuna quid hæres?
Qua mercede tenes, mistos in sanguine manes?
Qui tumulos moriens hos occupet, hoste perẽpto
Quæritur, & sterili tantum de puluere pugna est.

Ciues duo Lausanenses, sectæ Caluinianæ renunciant, Thononi (oppidum est ditionis Allobrogicæ, vbi Pontificia sedes Geneuæ translata est) in sacra æde, ex omni vicinia accitis inspectãtibusque populis, conceptis verbis, hanc formulã eiurationis emisere: Nos Claudius Buccardus, & Petrus Gilletus, sincerè imbuti mysteriis fidei Catholicæ & Apostolicæ, hic publicè, in numinis & spectantiũ cõspectu, hæreses omnes, Caluinianã pręcipuè eiuramus, dãnamus, deuouemusq; qua fascinati olim fuimus, quęq; cæterarũ caput est, interq; eas quibus scatet, blasphemias, missam propitiatorium esse sacrificium, Christi corpus verũ, in sacra synaxi inficiatur, mortalesque sola fide salutis fieri *Ciuium Lausanensium heresis eiuratio.*

M.D.CIIII. affirmat. At nos hac prauitate olim & tandiu imbuti, delusique, postquam verba lux nobis affulsit, Romanæ Ecclesiæ nunc adoptati filij, vt veluti membra capiti nostro cohæreamus, in posterum sedi Apostolicæ obnoxij deuinctique, ore confitemur & corde credimus, vniuersa & singula quæ Christianis, ex Synodi Tridentinæ decretis credenda sanxit, & nuncupatim Liturgiam, propitiatorium esse sacrificium, à Christo Seruatore institutum, velut symbolum mortis passionisque suæ, superstitibus functisque, qui igne expiatorio noxas eluunt salutare, inque augustissimo, quod altaris vocant, sacramento, corpus Christi ipsissimum verè & substantialiter existere, panis viniqúe substantiam, in corporis sanguinisque substantiam conuerti, confitemur, nec solam fidem, satis esse ad salutem hominis Christiani, bonis tamen operibus fæcundatam perfici, quæ si auspice Deo fiant, adiuncta virtuti & efficaciæ passionis Dominicæ, ad ęternitatem aditum referant, quæ omnia per sanctæ Triadis tremendum mysterium, perque Euangelici codicis oracula, vera obtestamur, & nobis perpetuò credenda pollicemur, quique aduersa docuerint, omnes anathemate dirisque deuouendos pronunciamus, quod si nos (quod numen auertat) in posterum deuij, huic assertioni minus cõsentanea, sentire & profiteri contingeret, vt reos obnoxiosque canonum castigationi nos pronunciamus, sic nos Deus adiuuet.

Episcopus, qui & princeps Geneuensis veteri elogio nuncupatur, palam & publicè sic professis, Apostolico præconio benedixit, *Gratias ago Deo meo, per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.* Post Bironianũ supplicium, comes Aruerniç carceris soci⁹, custodia emittitur paulo post Aula digressus, in eam prouinciam vbi priuatas opes, cliẽtes, ambactos cuiusque vice regia præfecturam habet, se recipit, ibi nouarum molitionum consiliorũque telam retexere, Regi in suspicionem venit, iubetur se sistere, rescriptũ veniæ seu abolitionis poscit, cõceditur ea lege, vt Regem adeat, profectionem detrectat, cumque illum cunctatione diu ludificasset, ex Aruerniæ iugis eliciendum deliberat, aggredi vi aperta & vincire, non sine motu & discrimine poterat, astu intercipiendum visum securius, dolus struitur, ingenio & arte commendabilis, & relatu non iniucundus, in agrum Boiorum, cohors equestris cataphractorum Ducis Vindocinensis, regis nothi filij mittitur, quæ sensim in Aruerniam progreditur, succeditq; circa Gergobiam, vt ibi in æquore recensita, militare stipendium acciperet, Eurius antesignanus, cui Comitis intercipiendi cura demandata erat, de lustratione Comitem commonefacit, laudat cohortem, tum ob equitum fortitudinẽ, tum ab equorum armorum phalerarumque delectu, rogat vt spectaculo dicta die adesse velit, vt illo inspectore & teste, apud Regem Tribunosque

M.D.CIIII.

Res Gallicæ.

Gergobia Clermont.

M. D. CIIII. militum cohortis gloria prædicetur. Ille vt est aperto ingenio, nihil doli suspicatus, affuturum spondet, nec vadimonio defuit, vt tamen mortalibus, sæpius mali præsaga mens est, de insidiis illi cogitatio incidit, quas serò præsensit, vbi toto campo hora dicta tempestiuius, iam ordinatam cohortem videt, cumque globis militum vndique se inuolui, nec fugæ locum esse videt, mucronem vagina tantisper dimouet, statim Eurius conspecto occurrit, & de militari præstantia suæ cohortis multa prædicat, aliunde Nerestanus aduolat, ex equo in pedes desilit vt salutaret Comitem, mox conscenso equo dat signum rei gerendæ, illicò quatuor pedites, habenas equi constringunt, eoque summa vi Comitem deiiciunt, Eurius ensis manubrio manum iniicit, & conantem stringere cohibet, equum gregarij segnipedem conscendere adigitur, dehinc indignari, & proditionem incusare cœpit, mox sedatior factus, rogat ad quandam amasiam, quæ eius amplexus morabatur, nuncium mitti, qui eam de aduerso suo statu certiorem faceret, vt audiit illa, Eurio Nerestano & cæteris imprecatur, atque Amazonio spiritu, mortem sua manu illis minatur. Vbi ad Ligerim ventum est, cum satellitio cymbæ impositus, secundo flumine Briaram vsque deuehitur, dehinc Rheda Lutetiam, arce Antoniana includitur, æquanimiter & qua est animi vrbanitate fortè tulit, dicax, festiuus, nec cibi nec somni parcus, à captiuitate nihil omninosum expectãs, seu innocentiæ fiducia,

feu gentilitatis & clementiæ regiæ, femper interritus, quoufque eo ipfo ferali cubiculo Bironij, agere & morari iuffus eft recordatione fortis Bironianæ, fimilem veritus, non parum animo turbatur, donec affuetudine & quo eft ad curas minime procliui ingenio, carcerem pro palatio habuit, infequente anno, in eum quæ cudatur faba expectabimus. M.D.CIIII.

Noftri operis anno fecundo, Strigonium à Carolo Mansfeltio, Septembri receptum diximus, eodem huius anni menfe, à Turcis obfidione fruftra tentatum eft *Iagenrentreus* quidã nomine, homo Thrafonicæ garrulitatis, Pæftum valido præfidio occupabat, ad deliquiũ animæ propugnaturũ fpõdebat, fi Othomanidę aceſſerint, fupremũ excidiũ minatur, fed linguã nõ ęquat man⁹, at profectò

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?

Primo rumufculo Turcici aduentus, fortis ille cõfternatus, cauſſatus oppidum impar tantis viribus, è veftigio deferendũ cõftituit, nec mora, tormentis clauo rimæ impacto vfu adempto, corrupta annona, incẽfo oppido, ignauiter Strigonium fe recipit, & poft exprobratã focordiã, pœnas dedit. Othomanidæ illicò Pæftum inuolant, incendium reftingũt, & ab edita vaftitate reliquias feruãt, facti audẽtiores Strigoniũ, pofitis caftris corona cingũt. Georgi⁹ Baftius Cæfaris vicari⁹, Mansfeltius, Comites de Sults, & de Hohenloh, & Germ. nobilitatis primores alij nõ folũ intra murũ ftrenuam operã nauabãt, fed crebris eruptionib. barbaros lõge ꝓpulſãt. Vna

Obſidio Strigonij.

Pæſtum à Chriſtia. ignauiter deſeritur.

M. D. CIIII.

fuit facinore immortali Christianorum, & turcica clade notabilis, Strigonio, peditum duo millia circiter, equites quingenti vbi se foras dederunt, Turcas vndique adoriuntur, stationes prætumpunt, globis inuoluunt, castra expilant, omnia strage complent, septingentos ex barbaris, ex Christianis non plures quam centum cæsos ferunt. Illi hoc fulmine Christianæ fortitudinis deterriti, cum pabulo & commeatu in castris anxiè laboraretur, vrgentibus Ianissariis, Serdar Basscias, re infecta discedit: In propugnando Strigonio, tantum gloriæ assequuti sunt Christiani, quantum in recipiendo anno 1595. sibi comparauerant, sed vt Caroli Mansfeltij nece expugnatio, sic propugnatio Casimiri Comitis de Hoheleno notabilis fuit, plurisque illorum cædes, quam tot Barbarorum despicabilis internecio. Alibi à Christianis pugnatum fœliciter, Bethlinus Habor, dum iter facit in Transyluaniam, quò eam Othomanidarum imperio subiiceret, positis castris ad ripam fluuij vulgo *Themese*, incautius se gerebat, ac hostili solo sine excubiis, vt dicitur in vtranque aurem dormiebat, Comes Tambiernus, de incuria Barbarorū admonitus, oscitantes & semisopitos aggreditur, ex tabernaculis tegeticulisque egressos & palantes concidit, in pedes coniicit, dilapsos insequitur, & Basciā Becker, è stratis excitum sola interula indutum, in proximum fluuium se dare precipitem cogit, Basscias de Themesfuar, de commilitonum internecione per

Strigonij obsidio dissoluitur.

Le Conte Tambuer.

fugitiuos admonitus, illicò auxiliares expedir, Comes Tambiernus nihilo segnius illos adoritur, fugat, insectatur vsque ad illam arcem, vnde egressi, præfectum clamoribus vrgent, vt sublicium pontē dimittat, & præsenti strage reliquias eriperet, negat ille, veritus ne Christiani promiscuè cum illis, irruptione facta arcem prærumperent, sic præfectus ille, suorum internecionem ex pinnis speculisque despexit, atque hunc occidendi limitem Christiani habuerūt, ingens præda, signa duodecim intercepta, paulò post, ducenti circiter Turcæ, eiurata superstitione Mahometana, ad Christianos trāseunt, sparsi per manipulos, ne simulata fide quid nefarium auderent. Bastius ineunte Octobri cum ad septem millia bellatorum coegisset, Turcicam aciem machinis & velitationibus appetit, illi effusis habenis in Christianos feruntur, non diu sed acerrimè pugnatum, vt sesqui horæ spatio, quingentis cæsis desideratisque suorum, barbari in statiua recesserint, Bascias Serdar tot cladibus attritus, de pace colloquutores mittit, quam vt lubricam & toties peieratā cum fœdifragis Christiani negant.

M. D. CIIII.

Summa internecio Turcicorum.

Montius nobilis, Gallus, noui orbis partem, quam vernaculè Canada vocant, peregrinatione præuia delibauerat, vt plaga temperie cæli, amænitate & vbertate soli, ad incolandum atrisit, rursus adornata Classe, mandato & vicariatu regio illuc proficisci, sedes figere, Gallico Imperio gentē subdere,

Montij altera nauigatio in eā partem Orbis, qua vulgo Canada.

M.D.CIIII. nouis accolis armentis, pecoribus, vitibus, arboribus, ad conferendos agros nostris seminibus excolere & ornare, oppidis municipiisque firmare, constituit, ergo ille hominum genus omne colligit, nautas milites artifices, potissimum fabros, vitisatores, ruricolas, pellicit, conducit, aureos montes, insulasque fortunatas pollicetur, vt colonias & nouum imperiū stabiliat, nepotes, decoctores quibus nihil reliqui, qui Calendas & idus metuūt, quos fama deterior inquinat, mens conscia habet attonitos, & surdo verbere cedit, ignoto & barbarico solo Galliam mutant, & nouū Vespucium, per tot terrarum, pelagique spacia sectantur, vnde pauci redituri sint, non tamen, satis laudatus Montius, qui propagandi nominis Gallici cupidine incensus, vbi pax à bello ferias dedit, remoti orbis plagas scrutatur, ne sola Europa Galli & lilia claudantur, quanquam ad gentem nostram, nisi gloria exinde prouentura sit, non aurea illa messis, quæ ex Peruuianis fodinis, Hispanos quotannis beat, quam enim nactus est plagam Montius, nec fossile habet aurum, nec in ramentis fluminum voluit, ferarum exuuiis, solummodo ditem ferunt quæ non tanti sunt, vt tot peragratis spatiis inquirantur, cum Sarmatia & Moschouia affatim suppeditent.

Edict de la Paulette. In Gallia, ab excessu Ludouici XII. magistratus & præfecturæ forenses, sub Francisco I. vænales esse cæperunt, noua

mercimonio & auctionibus ille causam prætexuit, molem bellorum, quæ à Cæsare & ab æmulis grauia & crebra, omnibus pene regni angulis imminebant, nec potuisse confici, nisi ex magistratibus ære collecto, quod tamen veterum prudentissimus, dixit esse totius iniquitatis principium & finem, nec solo Francisco id probro dari potest, cum ipsi legum conditores, Romani Cæsares, dignitates venales habuerint, vnus, fœdum hoc mercimonium exhorruit, hac aurea voce *Odi mercatores potestatum*: conquerebatur suo sæculo Seneca, etiam purpuram ad hastam deuenisse, ferendum est, quidquid corrigere est nefas: nec magistratuum vænalitas HENRICO IIII. nec pragmaticæ abrogatio, nec in vicem electionum, regiarum nominationum ad prælaturas subrogatio, tribui potest, ista vt tollantur, magis optandum quam sperādum, & vix sedatè & opportunè, pro isto qui tandiu inualuit rerum statu, id fieri potest, vt vlcera quæ sine totius corporis exitio excindi non possunt, ferenda sunt, sic tempori & longæuæ consuetudini inseruiendum, receptum autem erat, vt nisi eiurantes magistratus & præfecturas, à die procuratorij, quadragesimū diem superstites excessissent, eorū fato caducæ fierent, valetudinarij senesq; metuentes suis exuuiis, ne in fiscum caderent, maturè nimium ordinibus se subducebant, latum edictum, pro nequitia temporū non dānandum, quo rex persoluto

M.D.CIIII.

Alexander Seuerus.

M.D.CIIII. ſibi annuatim certo nummo, præfecturæ, eorum obitu fiſco non accreſceret, ſed fas eſſet hæredibus, ex illis precium contrahere, non aliter quam ex prædiis, vel alia quacumque re hæreditaria fieri ſolet edixit, hoc boni noua lex attulit, vt veterani emeritique pedem repreſſerint, priſca ſua integritate & peritia, publicam diſciplinam retinuerint, quæ adoleſcẽtibus intempeſtiuè & effusè irrumpentibus ſoluebatur, vt enim aliquis, ſui ſæculi Cenſor, *Moribus antiquis ſtat res Romana viriſque*; viri illi conſulares longæui, hoc ſublato metu, quam depoſituri erãt purpuram, ſummo & ſingulari bono patronorum & clientum retinuerunt, à quibus Tyrones & muſtæi iſti Senatores iuris dicundi peritiam diſcere poſſint, quam viciſſim illi vbi conſenuerint, aliis ſucceſſuris relicturi ſint, edictum ab eo qui colligendis nummis præfectus fuit, nomen ſortitur, vt enim ille Pauletus ſic Pauletinum nũcupatur, diuturnum & indelebile elogium, quod mutatione æmulorum cõductorum, publicanorumque haud mutabitur, ita res nouellæ vocabulorum ſunt tenaces.

RODOLPHI BOTEREI

M.D.CV.

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER DVODECIMVS.

ANNI huius primordia Clementi fatalia sunt, Aruspices priore anno, supremam horam minabantur, delusit vaticinium, sed tantilla mora, ille enim senio & podagra grauissimè affectus, post conciliatam inter Christianiss. reges principesque pacem, receptam Ferrariam, auro & milite suo recreatam Sarmatiam & Pannoniam, disciplinæ Ecclesiasticæ restitutum decus, ad eum cuius vices agebat Christum, vitæ pacato deliquio migrauit, nos sparsim nec vno loco, optimi Pōtif. summa & fœlicia facinora delibauimus, recensere illa cumulatè, nec otij, nec mei est propositi. Vbi proreta nauis *Clemētis egregia facinora in Rempub. Christianam.*

M.D.CV. Petri subductus, cogitatum impensissimè de sufficiendo, Senatus purpuratorum in septum illud, quod conclaue vocant, cogitur, res alioquin sacra, non caret ambitu neque fauitoribus, cũ Ecclesia in incunabulis, diues esset Apostolicis gazis, egens rerum sæcularium, quantis nunc appetitur studiis pontificatus, declinabatur diffugiis, vbi verò

Creuerunt & opes, & opum furiosa cupido,

Postquam (vt volunt) Cõstantinus, aliique pij elargitores, summas opes ditionesque, quæ sunt in exarchatu, Roma. Eccles. contulerunt, exhinc cæpit perditè & efflictim, summum sacerdotium ambiri, nec erubuit Iulius II. cùm pecunia & largitionibus Pontificatum adeptus esset, apud familiares iactare, hunc apicem pluris æstimãdum, quam vendi aut emi ab imperitis consueuisset, nil mirum, ab homine à sacerdotij dignitate alienissimo, de quo coætaneus scriptor, in *Erasmus.* Italia frigent studia, feruent bella, summus ,, Pontifex Iulius, belligeratur, vincit, trium- ,, phat, planéque Iulium agit. Clemens longè ,, alius, & vt ille Iulium Cæsa. sic iste Clementem, vbi ergo desideratus, coitione facta purpuratorum, in varia studia scinduntur, res tracta longius quàm speraretur, ita vt de Pontificiis electionibus, verè dictum sit Coruum iampridem columbam occidisse, æquior pars, in Ethruscum Cardinalem inclinabat, publicæ quietis hostes, contra supremum illi hoc sacerdotium inuidebant, tandem aura Flaminis, turbinem factionum,

M.D.CV.

liuorem, virtus vicit, sed paucorum dierum illa fœlicitas, ergò æquis suffragiis, delectus Ethruscus, qui Alexander erat pronunciatur Leo XI. caducus honos, flosculo non vegetior, quod in ipsis ritibus pontificiæ inaugurationis, liquido demõstratur, dum enim trigemino & turrito diademate velantur summi Pontif. ne fastigiato illo operimẽto, quod à Persicis Augustis videtur mutuatum, insolescãt, vtque in illa ouatione, memores sint, vt homo bulla est, quã breuis æui mortalium fastus, stipulæ incenduntur vrunturque, vt hoc symbolo testatum sit, tantillum fulgere sęcularium dignitatum summos apices, sic post fulgetra stipularum, Leonis X. vita in fauillas & cineres abiit, ille enim vbi nimium incaluit, in negotiosa illà pompa coronationis, post æstum diriguit, & vicesimo post electionem die moritur, ego nescius tam breuis fati, de longiore vita & Pontificatu falsus vates, dum Gallia illo pontifice exultat, ne in publica lætitia mutus essem, hoc illi, quod attexuimus carmen cecineram.

Publica Galliæ ouatio in põtif. Leonis xj. ad Dominum Bethunium Romæ Oratorem Regis Christiani.

Abstulerat terris (si fas fari) inuidus Æther,
Clementem, æquabat sanctos qui nomine mores,
Iuerat ad superos, superũm ille vicarius ingens,
Et tanto rectore, ratis sine Remige Petri
Orba fuit, solitos dum menstrua luna meatus
Integrat, Etrusco cum Flaminis aura Leoni
Ætherei affulsit, plebs Romula & Enthea patrum
Rubra manus, votorum vno spiramine concors,

M.D.CV. Summa hunc sede locat, & pro Clemente Leonis
Mite ferunt summi Imperium: seu Vere reducto
Splendidiore coma, post Brumæ frigora inertis,
Floriferos sine nube dies, fax aurea Phœbi
Reddit, ab exorto æternum lux verna Leone:
Aurea lux, faciat sed quæ aurea sæcula, fœlix
Astrum, Europæ oculus, nostro Leo Posphorus Orbi,
Purior, & triplici nunc ille micantior auro,
Vertice Trigemino, & turrito frontis honore,
Quam cum purpureus, solóque coruscus in ostro;
Missus ab hoc, quem nunc æquat, fausti ominis Ales,
Venit ad Henricum, ramo pacalis oliuæ
Tēpora cana virens, clausurus Tēpla Bifrōtis,
(Clausit enim) Gallūq; potens, & vinxit Iberū
Martem, & iuratas in mutua fœdera gentes,
(An credes venture nepos?) ad amica reduxit
Fœdera, & Astreā profugam deduxit Olympo;
Pagina non mendax nobis, non Cinthius audax
Fingere pro veris, nebulas Helicone ministrat:
Das Veruine fidem, priscis vicine Morinis,
Parue quidem, æterno sed ibi tu pacis honore
Icta insignis, & historia memorande perenni:
Miserat At proceres mea Gallia, Nestora Gallum
Belvræum, Atlantem regni nutantis in æstu
Bellonæ, & te nunc O magni inuicte laboris
Sillerii cōsors, Themidísq; tot inclita nostræ
Lumina, miserat & sua lumina Belga, tumēsq;
Indorum exuuiis, potius quàm robore Iberus:
Vt pelago in magno, ratis acta furētib⁹ Austris,
Tartara nunc petit ima, dehinc rorātia lambit
Sydera,

Sydera, dum Æolij peragunt sua prælia fratres M.D.CV.
Sic certant proceres, Gallus sua lilia, Iberus
Belga itidem, sociata simul sua iura tuentur,
Cedere vterque alio gens nescia, Gallus vtroque
Ni cogat, melior ferróque & iure minorem.
Magnus Alexander (fuerat gentile Leonis
Nomen) non alio studia in contraria fertur
Turbine, dum mollítque animos & tẽperat iras;
Tandem victor opus peragit, pax aurea gentes
Fœderat aduersas, prædata relinquit Iberus,
Ardea, Cameracũ, quódque Itius æquore Asylũ
Portus habet, rũpẽda truci nõ claustra Britano;
Liligero patrias repetunt sub principe leges,
Fit mare veliuolum, fœtæ vrbes mercibus, arua
Agricolis, fora iudicibus, vis summa Senatus
Purpura honos, & prisca Togæ est rediuiua potestas.
Olim, sub Decimo, portentum immane Leone,
Infecit cœlum & terras Lutherus, at isto
Desinet, & magno cedet fera tetra Leoni.
Religio vna, Dei par cultus, & vnus erit Grex
Sub pastore, lupos stabulis arcere potenti
Hæc & plura tibi Leo debet Gallia, debent,
Qui Scaldim, quiq; vsta tenẽt tua littora Ibere,
Belga; quod Ostendæ sterili se iactat in acta,
Fœdere Cameraco, quod tanta amissa redempti
Francisci pretium, retinet fragmenta Coronæ,
Pacis opus, summi & decus immortale Leonis,
Dum pater Italidum Tyberis regnator aquarũ,
Thyrreno pelago, dum Sequana, flumine Thusco
Latior, Oceano maioribus influet vndis,
Ille gubernator, sacra longæuus in Argo
Sit Leo Petri, æquet Cumæi pulueris annos;

M.D.CV.

Serus & indigetes repetat, super Æthera auitos.
Inter ego flammas geniales, inter inane
Fulmen, ahena vomit quod machina, cursor in
vrbem
Pegaseus vel ab vrbe recens, cum optata ferebat,
Inclite stemmatibus, BETHVNI & sanguine
auorum.
Longo, qui Batauos olim rexere supremi,
Præco forem vt primus, versu hæc properante
canebam.

Baro Salignia-cus à Rege Christian. Orator Bysantium appellit.

X. Ianuarij Baro Saligniacus, à Rege Christianiss. orator Bysantium appulit, vbi veteranus Dominus de *Breues*, qui tandiu res Gallicas, apud Bysantinum procurauit, de aduentu audiit, duabus trimeribus appellenti obuiam progressus est, tãtò lubentius, quod illum diutina legatione, apud barbaros nauseantem, desiderio Galliæ affectum, Saligniacus missum faceret, luculentissimo comitatu nobilium Gallorum vrbem ingressus est, summis honoribus exceptus, palatio, epulo, similibusque apophoretis, quanti eum Bysantinus faceret testatus est, bimestri nauigatione tot spatia pelagi emẽsus erat, ille enim Venetiis Calend. Nouembris alto se crediderat, hyberno cælo, dubia iactatione sali, vt qui non semel, cum omni suo comitatu & naucleris, à fato Palinuri non longè abfuerit. At profectò cum bonis moribus, Gallia non solum, sed ipsa Lutetia, priscum & gloriosum Diui Hieronymi elogium amisit, nempe vt quæ semper monstris caruit, nunc

Ostentum natum Lutetiæ.

Illa in sinu fouet, Libiæ probro laborat, partubus natura indignāte genitis & portentosis. Lutetiæ enim 15. Ianuarij in paræcia Diui Seuerini, quà ex Castelleto in Malbertinam plateā, aduerso flumine itur, Dionysia Condun, plæbeia vt quæ piscatoris coniux esset, gemellas fœminas, inferiore vmbilico cohęrentes, mortuas in paritudine, nec plusquam semestres enixa est, ad hoc ostentum adhibitij Medici Chirurgique, qui vt plurimum obstupuerunt, cum vtraque dissecta, geminis vnum esset iecur, singulis aluus & venter, splen, pulmo, & intestina discreta, duabus tamen cor vnum, latius tamen, quam quod natura vni esse voluit, ex quo venæ duæ, animam vtrique, vno quasi infundibulo copulatim instillabant. At nunc rerum abditarum indagatores, quantumlibet perspicacissimi, rimentur & explanatum faciant, vnde insolens partus mulierculæ, num defixa mente & obtutu in tabulam, vel aliud spectrum conceptis idæis contigit? quemadmodum refert Saxo Grammaticus, mulierem glabram, & cute leuigata, hirsutam & pilosam filiam enixam, quod Diui Ioan. Cameli exuuiis vestiti, in eremo, pictæ tabulæ pertinacius immorata fuisset, at piscatoris gregaria mulier, quæ duriter, quotidiana opera victum queritabat, longè ab his animi nebulis & ludificationibus erat, cui tantum domui erat negotij, vt de pane potius quam pictura, vel alio ludicro M.D.CV.

M.D.CV. vagæ cogitationis spectaculo anxia esset, illud vero, diuinæ vltioni verius tribuendum est, qui sic iram suam in mortales testari solet, nec hoc insolens; Alexandro enim 6. Pontif. max. (vt sexcenta taceam, quæ Conrardus Licostenes recenset, & icones exhibet) duo simillima osteta extitere, vnũ Veronę, Romę alind, quorum, species pictæ visuntur leguntur que apud historicos, nomina & notæ temporum: at nulli partui magis conuenit definitio Vlpiani, quàm huic Lutetiano, est enim ostentum vt Labeo definit, contra naturam cuiusq; rei genitum, factumque, quoties quid, cõtra naturam nascitur, tribus manibus forte aut pedibus.

De verbo. sign. l. ostentum.

Hoc anno, lucidissimum sydus Curiæ extinctum est, Symo Marius, à natura ad forensem facundiam, atque ad imitandum nostro togato ordini homo effictus: ille Nouiomi ad Ligerim natus, vt aliquandiu in Senatu delituit, repentè tanquam Sol vel indignantibus tenebris, ruptisque rabularum obiicibus, latè inclaruit, tanta fœlicitate non dicam ingenij & facundiæ, sed quod mirum est (hoc ipso loco, vbi liuor plurimum potest & obstrepit) tanto applausu & conspiratione audientium, vt omnis noster ordo penderet ab ore dicẽtis, ita vt si quando Marius esset dicturus, vt olim Roma ad Tulliũ, & Hortensium, Athenæ ad Periclem & Demosthenem, sic omnes ad audiendum Marium, certatim ruerent, fauerentque linguis, dum ille sua, tanquam Gallicus Her-

Symonis Marij in foro summa celebritas.

cules cathenis aureis sui eloquij, vinctos omnes auribus traheret. Certè homini fuit fœlix & sedatum ingenium, vis dicendi non tam concitata, quam lenis & concinna, eruditio plurima & recondita, sed quam phaleris & authorum farragine non ostentaret, vna lege selecta ex pelago iuris, solitus coaceruationes multarum, & fastidia importunè clamantium superare, non aliter quam peritus gladiator, qui vno telo, prægrauatum sarcinis armorum, vincere solet. Mario vero licet innominato (vt sciant posteri) Gallicæ facundiæ palmam, vir in ea maximus detulit, tam indubiis signis, vt de eo loquutum, omnibus eruditis constet, quamuis aliquis superstes, longè alter à Mario, hanc gloriam per susurrones, sibi arrogare non erubuerit. At postquam, in gloriosa palæstra nostri ordinis consenuit, ad purpuram præfecturæ classis inquisitionum conscendit, mox silentij prætesus, qui assuetus erat publicæ facundiæ, & oraculis augustæ & principis cameræ, factus est Triumuir fiscalis.

Iudicium verũ de Mario.

Guillelm⁹ Vairius innuit certe Mariũ Gallicæ eloquentiæ principem.

Lutetiani prædicantes Abloni (suburbanum est municipium, ex edicto Nannetensi, nouatoribus ad suos precandi ritus attributum) multa edixerũt, habeo penes me ex autographo Montignij, Molinæi, Vastinij & Poupartij, quam vocant Prouincialem Synodum, illa Ecclesiis insulæ Franciciæ, pastores (sic voces nostras æmulantur, adeo factorum sunt indociles) regionatim deligũt, pecuniam imperant, quæstores ærarios ad

M. D. C V.

computum vocant, de iuridicis Edictalis cameræ conqueruntur, ad Castelodorum proxima comitia indicunt, de academia Salmurensi, æmulatione Flexianæ, nonnihil decernunt, quod miremur, feria sexta parasceues publicum ieiunium præcipiunt, paulatim enim esurialibus Christianorum castigationibus assuescunt, quas primi nouatores non solum detrectabant, sed ad ludibrium feria illa sexta, & quadragesimali ieiunio, ac peruigiliis Apostolorum, quibus orthodoxi ab esu & potu temperant, distenti epulis largius conuiuabantur, plura sunt sed inania illa, in falsò nuncupata synodo, quæ posteros scire nihil est necesse.

Ieiunium insolens indictum à nouatoribus.

Nicolaus Sillerius Brulartius, vt Atlanti sub pondere cœli depresso & inclinâti, Hercules ad leuandam sarcinam additus, sic Belleuræo attrito sub fasce negotiorum, procancellarius adiicitur, in Senatu purpurato & Prætoriano recitatæ tabulæ, & in publica monumenta relatæ, isto Claudius Lanæus multa de Sillerij in Regem regnumque eximiis factis, facundè prædicauit, qui bello Allobrogico finem imposuit, regium coniugium fœlicissimè procurauit, fœdus cum Rhetis & Heluetiis pepigerit, cui Gallia altam quietem acceptam referre debeat, tot præclaris facinoribus perfunctum Brulartium, ad hoc fastigium Regem meritissimè euexisse, vltra quod non est ascensus ad dignitates, nec virtus altius ire potest, nam

Nicola. Brulartius fit. Procâcellarius.

qui apud Rom. Cæsares fuit præfectus Prætorio, is est apud nos, quem vulgo Cancellarium vocamus, exoleuit nomen, sed vetus & summa præfectura huc vsque permansit, prisci nostrates Referendarium nuncupabant, sed annis labentibus variatum nomen, nullibi conuenientius rescriptum recitatum, quàm in Prætoriano Senatu, cuius est caput & princeps Cancellarius, in quo olim frequens erat & quotidianus, priusquam colluuie rixarum, augustissimum principis consistorium inquinaretur: At vbi quis Procancellarius renunciatus est, annulum Regis, (sigilla vocant,) penes se habet, ius dicit, rescripta expungit & vnde nomen, vbi minus æqua sunt, cancellat, solius nominis splendorem retinet Cancellarius, solutus omnibus negotiis, ac ex hinc tam otiosus, vt fores & cardines à consueto strepitu Aulicorum, togatorumque quiescant, vt pene viuo videntique funus indictum videatur, nam vbi quis luce honorum, atque illo pabulo vitæ exuitur, situ & rubigine obscurari, & tabescere necesse est. vt piscis in arido, sic vbi quis ab aula ad caulam abigitur.

M. D. CV.

Cancel. primus præses magni Consilij.

Diximus, Comitem Aruerniæ dolo interceptum, arce Antoniana inclusum, Interaqueus, marchionissa Vernollia filia, ob tacitam molitionem in Regem, ille in palatino carcere, ista domi suæ, cũ satellitio custodiuntur. Rex ad proreges magistratusq; vrbanos,

d'Antragues.

M.D.CV. regionatim de limitibus vrbibusque tutandis per veredarios litteras transmittit, quibus monitos facit, vt à domesticis exterisque hostibus caueãt, ignem detectum latentem sub cinere doloso, qui nisi confestim opprimatur, quo vbi flabris factiosorum latè se effudisset, Gallia tota ardeat, ad aquas confugisse, & à prima scintilla illum restinxisse. Interea Lutetiani Conscripti, Comiti Aruerniæ, Interaqueo, & filiæ, atrum & ferale iudicium instruunt, quid noxæ sit, cuius sint rei, quia non liquet, nec suffurari arcana Curiæ fas mihi est non scribo, vnum est tamen, quod sciunt omnes, Comitem & Interaqueum capite damnatos, Marchionissam Vernoliam, in Vestalium Turonẽsium cœnobium ablegatam, donec de crimine liquidius constaret, Iacobi 5. clementiam supra admirati sumus, non dissimilis clementiæ, domesticum exemplum à Rege Christian. habemus, qui feralis iudicij vim inhibuit, ac rescripto summam capitis diminutionem perenni custodia mutauit: O quoties Bironius hac sorte beari voluit, & à ceruice imminentem securim depellere optauit, quoties perpetuis compedibus saluum caput cupiit, postulauit, negatumque homini, à quo nihil tutum, si saluum illi caput fuisset, vtque dies frangit iras, Palatino carcere soluitur Intereaqueus, ea lege vt in castro suo, vincto non dissimilis, quietam senectutem ageret, Vernolia nec vrbe digressa, regium cognitorem vrget, vt stato tempore capitali controuersiæ fi-

nem faciat, si quos habet sistat testes, sin minus insons exorsque criminis pronuncietur, formæ magnum imperium est, nec ad exorandum potentior orator, oris pulchritudine, vrunt oculi, fascinant, feriunt lethalius quocumque telo, quoties Tonantem Iouem Io, Europa, Læda, & quæ inter mortales formosissimæ placarunt, cœlo auulsum in feras mutarunt, sic Rex qui nec Ioue pugnacior in Cupidinem, Vernoliam rescripto expiat, absoluit, aulæ honoribus restituit, summumque cognitorem, in posterum querulum & vindicem vetat, nec habet victoria laudem fœminea in pœna, condonatam noxam Regis clementia, sub inuolucro patrocinij Cupidinis, eo ipso tempore carmine adumbraui, quod subiicere non iniucundum putaui

Vos quibus arma Themis, sed inermia porrigit arma,
Arma fori, miseris valitura clientibus arma,
Pitho suas veneres, quibus & sua mella loquēdi
Ille dat Antoni, dat & Atticus ille Philippi
Hostis, vterque potens lingua, atque forensibus armis,
En vestra ille puer, nunc induit arma Cupido, *Amor patronus.*
Ille togam, facibus positis, arcu atque pharetra,
Qui puer ales erat, talari in veste patronus
Fit nouus, & senior iam non se agnoscit amorē:
Hunc Iouis offensi, rea pulchra Calisto patronū
Poscit, & in Nemesim rogat insultare patronā,
Juppiter irarum memor, audacisque puellæ,
Phlegreosque suis ausos se attollere fratres

M. D. CV.

Sedibus, vrgebat fontes, iam dicta reuinctis
Atra dies, miseratus amor, cum fata vicemque,
Heu: vincta, heu? quãtum mutata fata Calistus,
Tunc puer, Atlantis facundior ille nepote,
Jlle togatus amor, iam tela trisulca parantem
Audet adire Iouẽ, & placido hũc sic ore serenat:

Amoris Oratio.

Quam cito inermis eris, quam tę citò fulmina anhelum
Deficiant, commissa paras si cuncta seuerus
Vlcisci, & pœnam properas muliebribus ausis?
Si te oculis, si crine vnquam, formosa Calisto,
Vssit & implicuit, ferro vsque tenacius omni,
Per caput atq; oculos, per dulcia vincula crines,
Per thalamũ, & sũpti libamina prima pudoris,
Perque arcana, leui mihi nec vulganda susurro,
Juppiter esse sinas saluam, intactamque securi,
Si toties tibi tela manu si sustulit iras,
Si semel impresso tibi fulmen ademit ocello,
Hanc habeat veniam, quã sæpe nocentibus vna
Exorauit, habet nec enim Jouis vltio laudem
Fœminea in pœna, quã sexus amorq; decorque,
Et tua flamma vetus, quæ illã dignata cubili es,
Innocuam magis efficiant, veniaque piandam:
Vix ea fatus erat, rugas & nubila frontis
Temperat, oblitus noxæ muliebris, amoris
Iuppiter antiqui memor, & iam prolis adultæ,
Annuit Idalio iuueni, & dat lite potiri,
Ille ego, qui quondã regno in mea sceptra rebelli
Jgnoui, cui Mars paucos, Clementia plures
Vicit, an imbelli cupiam certare puellæ?
Imbelli & bella, quamuis mihi bella pararet,
Viuat ait meliore fide, & leuitate moueri
Desinat, & nimium celsis se attollere rebus.

Ignatianis postliminio reuersis, nihil ad pristinũ statũ obstabat, quam palatinus ille obeliscus, litterato mormore, Iambis eos deuouentibus, quod obstructa ora tacebant, saxa loquebantur, quamque Edicta loquentibus vocem auferebât, in marmore perennis erat. At quam paucis mutatis, Virgilianum illud aptè vsurpabant. M.D.CV.

Heu? hæc in nostros fabricata est machina mores.

In vrbe, salua fama morari non licebat, nisi submoto publico illo teste, & obliterata saxea pagina, non ariete, non balistis, sed sensim laneo ictu, monumentum illud sempiterni dedecoris concutiunt, impellunt, & tandem vt funditus euellatur impetrant. Mironi Prætori vrbano Rex dat in mandatis, vt per fabros & artifices, alta strues solo adæquetur, & quia metus erat à fremente vulgo, euertentibus adhibitum satellitium, inani opera, quandoquidem nemo contra hiscere ausus est, & velle regis suprema lex fuit: sic olim sub Carolo IX. simulachrum crucis, vulgo *de Gastine* quod ad contumeliam nouatores positum dicerent, sublatum, sed fremente populo, iamque sæuituro, nisi coercitus ab armatis copiis, quæ latè compita obsidebant.

Passim tota Gallia, insolēti scaturignie exorientibus medicatis fontibus, explorandorũ summã prefecturã Riuerio Archiatro Rex attribuit, tabulis idibus maij, quæ in Pretoriani Senatus monumēta relatæ sũt, nec postrema

M.D.CV. illa cura est, speculari quæ noxiæ vel salutares aquæ, potu, balneo, limo, quæ quibusue morbis medeantur, sunt quæ capiti, aluo, neruis, vlceribus edaci pruritu insanabilibus medentur, ita vt nec succis & graminibus, natura iuuare mortales, sed aquarum vi abdita voluit, sunt tamen lethales, & quę morbos generant, vt quæ ex Alpinis iugis fluunt, quia peralgidæ in faucibus tumorem faciunt, hinc accolæ plures gutturosi, sunt etiam quæ præsens venenum habeanr, vt iuxta Nonacrim Arcadiæ, aqua est nec odore nec colore aliis differēs, quæ epota illicò necat, illa in vngula mulæ allata (nam quęcumque æris, Calybis, auri argentique vasa erodebat, nec aliter ferri potuit) sublatū Alexandrum Magnum ferunt, in Beroso Taurorum colle tres sunt fontes sine remedio, sine dolore mortiferi, sed in Gallia, pene omnes medicati & salutares.

Plinius histo. natur.

Superiore anno, in transmarina Britannia, Betici Oratores fędus pacis pepigerunt, quæ retulisse pro inani labore duxi: nā quid aliud ista concinunt, quam quod in omnium ainmis est quod toties ab omni æuo factū, nempe vt vtraque gens, quę vicissim se fęderat, sibi suisque amplissimè cautum velit, isto anno vero in Aula valdoletana, Anglo-Britāni Oratores fæderi publico sacramento se addicunt, excepti in Hispania grauiter & ex dignitate, spectaculis, pugilatu, gymnicis certaminibus, ferarum mutuo laniatu recreati, habeo penes me, quidquid serium, abditum,

ludicrum in ista legatione peractum, sed vt nebulæ quia luxus abit, quid iuuat hæc signare notis?

Vt procera arbos, fibras multiplices, altasque habet radices, sic capite minutus Bironius, sua pice inquinatos nō paucos reliquit non pauci sceleris eandem tundunt incudem, ac imperfectum perficere conantur, efficerentque ni renascenti hydræ, ipse qui primam secuit Hercules, eam diligētiam roburque adhibeat: Bironius, ad Lemouices, Petrogorios, Cadurcos, Aquitanos, vt latifundia, castella oppida, & fastigium sui patriciatus habebat, sic multos ibi ambactos & clientes, quodammodo restinctus ignis, sed sub cinere doloso scintillę & fulgetra latebāt, coniurati Agatopolim, Narbonem, Biterras, intercipere moliebantur, in Vasconia tacitis pactis plures quam mille se fœderauerant, in dies consortium inualescebat, & sensim se effundens factio vires capiebat. Vasco erat interritus, non postremus inter coniuratos, qui Themineum apud Cadurcos proregem, quod sceleri iret obuiam, ex insidiis necare animo conceperat, iamque peractū fuisset, ni vt vltrò fassus est, Deus vim scelestam inhibuisset, ille facti pœnitens, Regem adit, præfatus de venia, omnem seriem flagitij aperit, & Gracchos illos factioni antiquum fucum prætendere, nempe plæbis, nobiliumque exhaustorum leuamētum, vectigalium & portoriorum moderationē, & similia, quibus in Ludoui. XI. tentatum

Semina relicta coniurationis Bironiana.

Agathopolis Agde.

M.D.CV. bellum obducebatur: Rex non solum veniam admissorum, sed non despicabili donatiuo Belinum sibi obstringit, remittit ad fœderatos, vt arcana totius molitionis præripiat, paulo post reuertitur, Regemque commonefacit, viginti circiter in Bironiano castro se tueri, quod si erratorum venia indulgeatur, non solum cœptis nefariis absistent, sed ab ouo rem exploratam facient, Themineus, in speciem deprecantibus, rescriptum quo noxæ omnes abolentur, obtulit, respuunt illi, caussati non esse vniuersum, pro consortibus in Aruernia & Aquitania. Vt induratos Rex vidit, classem iuridicorum capitalium, ex Lutetiano & Burdegalensi Senatu, Ratiascum Lemouicum transmisit, territi aduentu togatorum, acrius quam castrorum, compagem nequitiæ dissoluunt, soluto grege, singuli pœnæ se subducunt, obsequio illi, fuga alij, tamen in securim incidere Baro de Calueyras Cadurcus, Grispelleus Lemouix, Chassainus & Mathelinus, qui omnes summa capitis minutione affecti sunt, plures picta tabula incruentas pœnas dedere, quos nunc aula media, Conis aureisque phaleris fulgurantes demiramur, forte quos non innocentia, sed fuga vitæ optima custos, coruis subduxit, sic paucorum supplicio cæteri deterriti, coniuratio maiori metu, quam damno regnum affecit, quod tamen ignis, vel à prima scintilla metuendus, in fumum & cinerem abiit, numinis prouidentiæ tribuendum, cuius au-

Ratiascum Limoges.

ſpiciis, Henric. IIII. toties meditata facinora eluſit, inque ſuos authores exitium retorſit. Diximus paulo anteà ex decreto ſynodali nouatorum habitò Abloni, (vt exteri ſciāt vim vocabuli, ſuburbanũ eſt mancipiũ, agri Lutetiani vbi nouatores ſua ſacra peragunt) indicta comitia Caſtelorodi, ad Vigenam fluuium, in agro Pictonico, ad huiuſcemodi conſeſſus proceres, Mauricius Naſſouuius Batauorum Achilles, tam notus vt tuba mea exili non indigeat, deprecatur, vt Philippo Naſſouuio fratri, Arauſiēſi principi fas ſit, & cum bona illorum venia, ſuam arcē vrbemq; liberè poſſidere, ac vice fratris fideiubet, nihil quidquam, quas vocant reformatis Eccleſiis, nec ciuium & vicanorum ſecuritati detracturum, quinimò in arce quæ munitiſſima eſt, eum habiturum vicarium, qui acceptiſſimus ſit: indignum facinus, vt à ſubditis & vectigalib. vel aliis deprecatoribus, ſupremus Dynaſta res ſuas depoſcat, vindicetque ab improbis poſſeſſoribus, Iacob. 6. vel ab Imp. Byſantino a Chriſtianiſſ. Rege, ab Iberis etiam de piratica ſuorũ non vno mari grauiſſimas expoſtulationes acceperat, Eliſabetha enim odio gentis Beticæ, Drachium Tiphim, Comitem Eſſexæ Iaſonem ſuum, ad diripiendas naues, occupanda littora, inuadendas arces, quæ ad maria ſunt concitauerat, vt prædæ aſſueti homines, rem fædam ſed ſpoliis ſuauem vix relinquere potuerint, nam vbi flagitiis adiunctum lucrum, atque M.D.CV.

M.D.CV.

impunè est vix à scelere receditur, Iacob. 6. cum Iberis fœdere inito, Pompeij magni gloriam æquauit, qui maria latrociniis sæuiora, quam procellis perpurgauit, reclusit, Piratas ipsos, Rom. imperio multitudine & immanitate terribiles compescuit, captosque cruce affecit. Iacob. Edicto suis districtè pyraticam inhibuit, neue qui Batauis exterisque principibus militant, prædas necessitate militiæ excusarent, quamprimum à promulgatione programmatis, Anglo-britannos Scotosque suos domum reuocat, pignorationes Clarigationesque, quas vulgus repensalias vocat, amouet & prohibet, nene in Anglicos portus, nauarcho & naucleris profugientibus, vis vlla fiat, littorum custodes iuridicosque rei maritimæ designat, qui huiuscemodi prædones, pro more gẽtis pœnis consuetis coerceant. Indictum etiam vt in Piratas, derepentè coactis nauibus, pro rerum opportunitate excurratur, èque illorum faucibus, mercatores exagitati, eripiantur, sintque illis omnes præsidio, vt istis exitio, quod si tempestatibus actæ naues bellicæ exterorum principum, Anglicanos portus subeant, ibi quiescere ac tuto esse liceat, omni vi inhibita, accolis littorum oppidorumque, quæ pelago contermina sunt, seuerissimè interdictum, ne à Piratis & prædonibus, res vi & latrociniis ablatas emant, recipiant, occultent. Illo Edicto non solum flagitia cohibentur, sed quæ est medulla, cor, & saginatio regnorum mercatura, restituitur, &

Plutarch. in Pompeio.

Edictum Ia. ob. 6. in piratas.

mari

mari à latronibus vacuo, fit vberior. Accedit proximè ad id quod iussum vetitumque ab Impp. Constant. & Iuliano l. 3. de nauiculariis : *Nullam vim oportet naucleros sustinere, species annonarias deferentes, nec concussiones perpeti, nec aliquod genus incommodi, sed venientes & remeantes, omni securitate potiri decem librarum auri mulcta proponenda his, qui eos inquietare tentauerint*, atque altera quæ sequitur lege ab Impp. Arcad. & Honor. sic naucleris prospectum. *Ab his qui in naucleros prædas egerunt, volumus eorum commodis satisfieri, & ideò ne crescat in posterum eorum audacia, sancimus; vt quicunque in rapinis fuerit deprehensus, pœna quadrupli teneatur.*

M.D.CV.

Spinola, vt quæ ad Rhenum sunt oppida interciperet, Comitem Bucoium, cum dimidia parte castrorum in Vbios præmiserat; ille Batauorum naues Hollendicas, quæ vadum fluminis præpediebat profligat, ac libero sibi facto aditu, Rhenum non longè ab Agripina transmittit, ac vtrumque littus tumultuario opere excitatis arcib. premuniuit. Aliundè per Mænapios, Spinola aciem traducit, ac cum Buquoio coniunctis castris, Oldenselam obsidione cingit, indesinenter machinis quatit, & expugnat, Linga mox obsidetur, parique celeritate ac vi adhibita, Batauis ad suppetias oscitantibus, deditionem facit, qui Lingæ imperabat, præsidiarijque aliquot milites, exauthoratione, ignauiæ pœnas dederunt. Mauricius, Spinolæ ad prosperos rerum euentus coercendos, pro-

Res Belgica.

Spinola cum Bucoio feliciter præliatur.

M.D.CV. greditur, vtique Rheni littoralibus oppidis prospiceret, Groningæ potissimum, de qua tutanda vt plurimum erat sollicitus: ille ergò ad Couerdam finitimum oppidum statiua ponit, sed dum totus in hanc partem est, Buquoius, Marte æquè propitio, Vvachtenduncum, improuisa obsidione cingit, quatit machinis, vrget oppidanos, irruptione cruēta per hiantem murum adeo consternit, vt celerius omnium expectatione expugnauerit. Aliūdè Terralius, qui à Gallia in Belgium defecerat, insidiis nocturnis, tuborumq; creperorum vi sulphurea, Bergopsomam aggreditur, tam fœlicibus initiis, vt ille cum Hispano-belgis, media vrbe iam superior, vltra irrumperet, sed oppidanis præsidiariisque coeuntibus, versa alea Martis deturbatus sit.

Tunc temporis, Mauricianæ cohortes, circa Ruram fluuium pabulantes, Hispanobelgas adoriuntur, summa vi vtrinque pugnatum, nam velitatio acciuit ad suorum subsidium antesignanos, Spinola laborantibus illis adfuit, ipsis Mauricius, illorum præsentia acrius certamen audacia creuit, castigata ignauia, strages maxima, desideratis hinc Theodoro Triuultio Insubre viro Heroici spiritus, (vt gens Triuultia bellicis facinoribus semper inclita fuit, & nostrate historia nominatissima est) illinc Domatuillæo contribuli meo, Chiliarcho Batauorum fidentissimo, captiui non pauci digni pagina, Nicolaus Doria Ligur, Spi-

notæ conciuis gentilisque, ex Mauricianis Lalalius, Pigotius, Ratelesius, permutati vicissim sine auro, & ab vtraque parte, virtute bellica æstimatione adæquati sunt. M.D.CV.

Tumultus in Brunswicensi ducatu.

Circa Rhenum dum immoror, audio in Brunsuicensi Ducatu tumultuari, qui genti præest Dynasta, quasi precariu haberet imperium, nec pro nutu suo res ageret, oppidani ad Cæsarem toties, & ex antiquo quiritantur, non huius est æui controuersia. At dum in Cæsareo tribunali, lis nimium veterascit, ecce Octobri mense, milites negotiatorum vestibus personati, rheda vulgari veredariorum vecti, vrbis liminare septum subeunt, detracta persona, dum primores vrbis in funere alicuius primæ notæ occupati sunt, lugentque mortuum, vltra irrumpere conantur, detectis insidiis, intermisso funere ciues, ad depellendum hostem coaceruantur, ad vesperam vsque acriter pugnatum, noctis interuentu tantillum motus conqueuit, sed quod miramur, Octobri medio ferunt, eam vim fuisse frigoris, vt tantum facinus ausi milites, gelu diriguerint, & vecordiores facti parte vrbis occupata deiecti sint. Dux spe sua lapsus, suorumque oppidanorum odio exasperatus, vel repugnante Bruma expugnare molitur, gentiles fœderatosque suos aduocat, Regem Daniæ, Ernestum Nassouuium, pluresque è Belgio & Germania quorum coitione ciuibus metuendam aciem effecit. Cæsar Rodo. medium se interponit

M.D.CV. rem foro nō ferro decernendā indicit in detrectantes minatus proſcriptionem, Dux verò iura negat ſibi nata, armis ſuos vectigales premit, in eaſque anguſtias coniicit, vt Ocerræ fluuij alueo per ſulcos in vrbem immiſſo, aggeribuſq; ruptis, defrenato tota vrbs ſumma illuuie infeſtaretur quæ contrariis alueis nec vna porta data flumini, magis terruit quā nocuit. Interea vrgentibus à Cæſare fæcialibus, Dux fide data ſibi de contumacia ſatisfactum iri, ab vrbe caſtra dimouit.

Sed quid tandiu alienis malis immoramur? quos propria & domeſtica tantopere premunt, Turrenium Mareſcallum, ad gentilem ſuum Rheni Palatinum Comitem profugum diximus, in ſua Turrenenſi Dynaſtia, relicto præſidio veteranorum addictiſſimorumque, qui regiis vicariis minus obtemperantes, arces munitiſſimas, maiori inſania quam robore propugnare, ineluctabili propoſito conſtituerant, fruſtra tentati erratorum venia, illecebris ſtipendiorum, perſtant in fide Turrenij, Rex ad ingraueſcentis mali vim ſiſtendam, qui per vicarios legatoſque, inſaniētes ad mentem reducere non potuit, præſens vi & ferro ſubigere, illuc proficiſci decreuit, ratus quod euentus monſtrauit, non aliis opus eſſe machinis, quàm aduentus ſui fama: nec mora, cohortes ſui ſatellitij, equitatum leuis armaturæ, qui nunquam diſſoluitur, & perpetuò ſtipendia facit præmittit, Aulicos nobileſque Pictonicos, Lemouices, Petragorios, ad ſigna vocat, remo-

M.D.CV.

tioribus otia facit, vt qui crederet aduersus paucos prouinciales, ab obsequio deuios, non nisi prouincialibus opus esse, nec eum sua fefellit expectatio, vix enim ille Ratiascum deuenerat, cum manus illa perditorum dissoluitur, deditione vltronea cruces & quæcunque extrema anteuertunt.

Vni mihi, ad Lemouices militaris illa profectio feralis, clade quã nulla dies solabitur: ex pluribus mihi frater erat iunior non illiteratus, sed qui ad res aulicas procliuior esset, à pluribus annis in Domini Lomenij, lararij regij ab interioribus arcanis, familiam accitus fuerat, obsequio, calami politissimis notis, ingenio ad aulam nato, ita sibi nonmodo Lomenium, sed regij comitatus quoscunque proceres & administros deuinxerat, vt omnibus innotesceret, iamque ad altiora sibi aditum faciebat, cum ille iussus Lutetiæ subsistere, post confecta negotia vno comite tantum, citis itineribus Retiascum, vbi tunc Rex agebat contendit, Mirabelli latrones duos, in diuersorio pessimo fato offendit, cum illis epulatur, pernoctat, vtque vel in ignotos non satis cautè, comis erat & effusus, vtriusque viaticum persoluit, illi de spoliando & necando, nocte ipsa nefarium consilium inierunt, festinanti ad aulam, itineris compendium suadent, fidos comites se pollicentur, credulus annuit, comitem quod segnius iter faceret dimittit, credit se agnus lupis, in auia, syluas, saltusque inaccessos

Ihoa. Boterei fratris mei qui domini Lomenij ammanuensis fuit, nefandissima cædes.

M.D.CV. abductum immaniter trucidāt, aurum, gemmas, quæ non minimi precij, equum auferunt, quas deferebat intimi arcani tabellas, diplomata lacerant, & sparsim abiiciunt. Lomenius absentem tandiù desiderat, ego de illo anxius, cum ab eius profectione ne verbulum accepissem, fati præscius, quod verum erat ominor, incidisse in latrones, aula reuertitur, adeo Lomenium, de fratre inquiro, ille me vicissim de illo, vbi gentium & terrarum se abdiderit, frustra cogitamus, cæsum omnes diffitebantur, quod tota illa publica via nulla cædis vestigia extarent, nec vllus rumor, illicò veredarij quà iter fecerat, mittuntur, de cæde nuncium referunt. Rex, qui quotidianum in larario, de vultu & opera nouerat, præfectis, Latrunculatoribus regionatim imperat, vt siccarios conquirant, vinctosque Luparam abducant, vrgeo opus, sumptibus non parco, sceleris caput erat perditus quidam falsò nobilis (nec enim clari ortu, ad latrocinia & meditatas cædes animum adiiciunt) ab omni vicinia conuincitur, cæsi fuisse comitem, ille cum equo, gemmis & horologio fabertimè facto, è Pictonibus Nannetes aufugit, fugientem persequor, coniicitur in vincula, sed custodiæ adhibiti, corrupti auro effugio dant aditum, eos ad pœnam posco, vt sistant fugitiuum damnatos facio, abhinc mihi agūt, vigilant, excubant, venantur feram, ni faciant, pro noxio capite proprium daturi sunt, hoc metu impulsi, magis quàm cura & sedulitate

qui publici muneris eam adhibent operam & diligentiam, vt deterrimum latronem, media nocte in gentilis domo, per murum hiatu facto ianuis effractis intercipiunt, vtque noxam pensarent, ad Regis cõspectum sistunt, nec mora, ex equi, horlogij indiciis reus peractus, membra ferro quati, secarique in frustra damnatur, eaque victima fratris manibus parentaui, solamen acerbum, ad tantam iacturam erepti fratris, qui Regi, & cui ad arcanas scriptiones operam dabat domino Lomenio acceptissimus, ad aulæ non postremos gradus, sibi aditum faciebat. Illi hæredem fuisse non ex opibus glorior, sed ex monumentis scriptionibusque rerum aulicarum, quas in pugillaribus, dietim annotabat, vnde his ego commentariis, verissimam rerum narrationem, magna ex parte desumpsi. sed vt Dædalo, nati lapsum & naufragium exaranti, toties manus ceciderunt, sic mihi calamus, nec tam atramento, quam lachrymis hæc funebria intersero, at fas sit mihi, Catullianis his næniis, illum sic affari. M.D.CV.

Hoc te postremo, nunc dona munere mortis,
Alloquor & mutum frater ego cinerem,
Quandoquidem fortuna mihi, te te abstulit ipsum,
Heu? miser, indignè frater adempte mihi.
Omne mihi studium, luctu fraterna mihi mors
Abstulit, hei misero frater adempte mihi.
Tu mea, tu moriens fregisti commoda frater,
Tecum vna, tota est nostra sepulta domus.

M.D.CV.

Accipe, fraterno multum hac manantia fletu,
Atque in perpetuum frater aue, atque vale.

Ecclipsis maxima.

3. Octobris, circa primam à meridie, Sol tanta defectione laborauit, vt ruptis naturæ legibus, turbata rerum vice, dies propè in noctem versa sit, nam per sesqui-horam, tam densa caligo cęlum obduxit, Lutetię, potissimum, vbi rei insolentiam oculatissimè obstupui & sum demiratus, vt qui sunt circa Bosphorum Cimerij, minus caligantes esse putem, tam prodigioso Solis defectu, numinis iras, regnorum mutationes, & feralia huiuscemodi excidia portendi, omnes coniiciebant, inani tamen formidine, cùm illa eclypsis, nihil auersum à consueto ordine habuerit, quemadmodum illa, quæ Dionysium Areopagitam, astrorum inspectorem solertissimum, tanto stupore affecit, vt vel Deum pati, vel machinam ruiturā publicè Athenis professus fuerit, nisi forte Geneuates Solis defectū hunc, tribuāt fato Theod. Bezæ, quo sublato tanquam luce limpidissima priuati fuerint, ille enim paulo post, Geneuæ moritur, vir tota Europa, Gallia potissimum, longo bellorum ciuilium æstu, sacrarum ædium incendiis, & plusquam Vandelica vastitate notissimus. Ille enim, post excessum Henrici II. sub filiis impuberibus, Franc. II. Caro. 9. inflatis buccis, nouitate religionis nuperæ, tuba & fax belli fuit, in Pisiacensi consessu indicto, ad componendos de illa motus, flammis oleum instillauit, gladio vt dicūt, ignē fodiit, illo enim alloquio nedum

sedati animi, sed acrius exasperati Bezæ tribunitiis concionibus ita, vt verè & argutè aliquis de illo colloquio dixerit, *soluta hac nine, multum erit luti.* Polotrotius, dum illi capitale iudicium dicitur ob veterani Guisij cædem, a Beza, proposita spe immortalitatis addictum fuisse, non semel confessus sit. Ego qui vitia & virtutes tegere, inuidere non sum solitus, Theodori singularem eruditionem, in mansuetioribus musis, non possum non prædicare, ille mira venustate & mundicie versus fundebat, argutiis salibus conditos, & qui cum desinerét, legenti aculeum relinquerent, sibi & patriæ summo ornamento fuisset, si è Latio, Athenis, Helicone, & Pindi fontibus, Lausanam primùm, mox ad Lemani lacunas non abiisset, ac illotis manibus, (certè bonus poeta) ad sacra quæ non nouerat, in ludicris tandiu tamque operosè occupatus, non trāsiisset, nam ea fuit ad Poëticen Romanam facilitate & elegantia, vt qui se iactabant Itali, trans Alpes inclusisse Musas, ab vno Beza in Galliam accitas, vltrò faterentur: seu aris à puero deuotus fuisset, opimo primatu Longi-Iumelli monastico, fiducia commendæ affectus fuerat, sed specie eiurationis, collecta pecunia, qui de fide dubius publicos rogos metuebat, ad Latobriges diuertit, atque ibi in ludo literario, decennio exacto, Caluino iam senescente, secundus ab illo Geneuam migrauit: natus est Vezeliis, oppido Sequanis finitimo, Quintili M D X I X. Nicolai Bezæ conscripti Sena-

M.D.CV.

Latobrigi ceux de Lauzanne.

M. D.CV. toris, impensis liberaliter educatus, non ad eas res quas posteà molitus est, defecta illi senectus, vt qui 23. Octobris migrauerit.

In regem Anglicanum altera & capitalior coniuratio.

Anglia semper aliquid monstri alit: detectam & condonatam supra proditionem diximus, ecce sæuior & capitalior in regem, regnique proceres, tectissimè & dolo insolenti struitur. Iacob. 6. ad Vesti-monasteriũ, publica regni comitia indixerat. Catsebius & Percius, duo Anglici primores Catholici, cum de meliori statu religionis, sub Iacobo desperarent, qui nuper Ignatianos, mysticosque regno eiectos fecerat, quem obsequiis demereri, & orthodoxis propitium facere debuerant, summo scelere tollere moliuntur, de regia nece consilia ineũt, Percius, vi aperta & ferro, seu alter Decius vel Sceuola, sibi necandũ constituerat, Catsebius sedatior, securius putat, si insidiis res ardua tentaretur, ac ille pactus silentij religionem, mentem aperit, hippogæa quæ triclinio vbi comitia haberentur subiacent, sulphure, puluere tormentario, ramalibus virgultorum, fasciculis complenda, vt furtim accenso fomite, & subrepente ad pabulum, conuulso tabulato Rex cum proceribus, laceri & vstulati necarentur, Catsebij tecna Percio placuit, cogitata aggrediuntur, pirio puluere fornicem complent, facinus alioquin tectissimum, sed quid numinis cura non prodit? sic euulgatur: Baroni Montaquileo priscæ religionis cultori, sed

Proditio occultissima diuinitus detegitur.

pacatis moribus, quietis politicæ studioso, ad comitia cum reliquis proceribus dies erat dicta, cui cum timerent insidiarum conscij, epistolio monitum faciunt, si se saluum vellet, consessu illo abstineret, ab ignoto delatæ literæ, quas vbi Mõtaquileus, sine elogio & nomine à quo scriptæ essent legit, illicò ad Salisberiẽsem comitem detulit, ille ad Regem, quibus visum aliquod ingens flagitium quod immineret, significari, quid rei fiet latet omnes, excidium litteræ manabantur, sed quo diximus dolo, vix vllus suspicari poterat, adeo à communibus insidiis, proditionibusque alienus est, nihilominus seu virgula diuina, regi venit in mentem, occultam pyrotecniam designari, audierat his artibus, ab exitio, non longè abfuisse Espernonium: ille ergo hippogea, sub fornice subterranea loca excuti iubet, prima indagine fraus omnino non patuit, vt quæ abdita erat strue lignorum superiecta. M.D.CV.

Atriensis iussus explicare, cuius tanta esset ligni coaceruatio, respondet Thomæ Perceij Montaquileus adiicit, suspicari eius manu exaratas litteras, lux maior affulsit, noctu homine intercepto Percij famulo, rogatus de nomine & statu alium se finxit, excutitur, in femoralibus calybs cum silice inuentus, cuius attritu scintillæ excitantur, farrago illa ligni, vbi dimota, illicò omne ferale machinamentum

M.D.CV. recluditur, triginta sex pulueris tormentarij capsæ inuentæ sunt. Incendiarius ille vltrò, sine eculeo scelus omne aperit, dolere infectum, nec ad incendium facę intulisse, cum strues ligni loco dimoueretur, flagitij nullos habere socios, vt perageret cælitus admonitum, dæmonem vt orthodoxæ religionis reditum, sic peractum facinus inuidisse, clarum esse natalibus, alienum nomen sibi acciuisse, sed vero & gentilitio Vidum Faukium nuncupari. At, qui perfractè consortes negauerat, exquisitissima pœna fidicularum consternatus, omnes prodit, pyrotecniæ artes illas in Flandria didicisse, cum Roberto Catsebio, & Thoma Percio consilium participasse, ab illo proximas ædes palatio comitiorum conductas, ad aras omnes iurasse silentium, nocturnis effossionibus hiatum fecisse, quo in hippogæum triclinio comitiorum suppositum, aditus esset, vtque opportunius esset, Percium ab Atriensi subterraneam cellam conduxisse, ad congerendum carbonem fossilem, comitia toties dilata, rei bene gerendæ opportunitatem distulisse, plura homo piacularis euulgauit, quem vt conscij interceptum audierūt, extemplò fuga se subducunt, coeunt omnes, atque vbi dolus non successit, armis se tueri, & impunitatem consequi satagunt, perditum quemque sibi asciscunt, copias conscribunt, armis tutandæ religionis Orthodoxæ fucum obducunt, vix dementiæ astipulatores centum habuere, dispalantes per agros, vrbibus & municipiis

eiecti, tantillum pœnas procrastinant, à præfectis prouincialibus exagitantur, & cùm agris iam non illis esset securum, in arcem profugiunt, obsidetur, ferro & igne passim immisso, cum premerentur portis refractis, per globos militum se dant precipites, Catsebius sclopo necatur, Percius grauissimè cæsus, vulneri medellam respuit, ac triduo post moritur, ceteri Londinum vincti abducuntur, fremebat vulgus in eos, qui Orthodoxæ religionis tacitè insimulati erant, ac exterorum principum labe illa legatos aspergebant, quam Iacob. eluit, ac publico programmate ab illis noxam longè auertit, Catsebij & Percij cadauera, per lutulenta volutabra tracta ad scalas Gemonias, & si quis sensus fato functis, pœnas dedere, cęteri Anglicano more, secta ceruice; cæsis reuulsisque precordiis, cruciabilem mortem perpessi sunt meritissima vltione, quãuis enim Orthodoxæ religionis reuocandæ, pium sit propositum, tamen rem sanctissimam, summo scelere tentari non oportuit, pubescentes Christiani, non Ethnicis Cæsaribus insidiati sunt, non in eos aperta aut occulta bella concitarunt. quinimò Plinius iunior, ad suum Traianum, de illis hoc tulit elogium, vt innoxiè viuerent, non Tribunitij essent, non fures, qui depositum non abnegabant, illis militabant, in castris fidentissimi, dummodo in colendo numine nulla vis fieret, ad omnia obsequia & ministeria propensissimi. At qui volunt excusatos, Orthodoxæ

M. D. CV.

religionis cultum vetitum caussantur in Anglia, ad instaurandum talia ausos, absit vt cædibus aræ & adyta reficiantur; nam vt Ethnicus ille,

Non benè cœlestes dextra cruenta colit.

Res Transylvanica & Vngarica.

Auersatur Deus sanguineos, hinc à Dauide cædibus contaminato, Deus sibi Solymis delubrum augustissimum construi noluit; sed filij Salomonis puris manibus, operis gloriam reseruauit.

Bothkaius, cum Cæsarem ferre nollet, maluit pati Bysantinum, nouello Achmat se fœderat & adiungit, fidem caduco imperio mutat, barbarorum fultus robore, se Transylvaniæ Vayuodam, atque in citeriore Pannonia Othomanidæ vicarium, publicis elogiis se iactare non erubescebat, ille præfectum habebat Lippayum, vt ad inuidiam pronæ sunt aures principum, Bothkaio æmuli insusurrant, Lippayum moliri res nouas, & cum Cæsare in gratiam deditionè Cassouuiæ redire velit, homo suspicax, & ad omnem aurem credulus, vel quod falsum verum ratus, vt se hoc metu liberum faceret, Lippayum securi percutit, ac quinque centuriones similis pœnæ socios facit. Georgius Bastius, in Pannonia non tam Cæsaris suppremo vicariatu, quam constanti fide, immortalibusque factis in rem Christianam notissimus, Bothkaium monitum facit, vt à Turcico fœdere discedat, ille non detrectat, legibus à se præscriptis, nempe vt

Bothkaius cum Turcis fœderatus.

Bothkaius suos supplicio afficit.

M.D.CV.

Trãnſyluaniæ, & Pannoniæ ſuperioris, ſumma præfectura concedatur, vt præſidiariis, niſi Vngarus & indigena anteſignanus ſit vt Galli, Vuallones, Itali, denique vt exteri omnes finibus Vngaricis faceſcant, vt dietim militibus ſtipendium perſoluatur, vt non niſi ad Pannonios, regni faſces, præfecturæ togatæ & militares deueniant, vt religionis cultus promiſcuè feratur, vt dedantur, qui motus tantos in Pannonia concitarint, quò de illis patriis legibus ſupplicium ſummatur, vt Cæſar Rodol; non per vicarios, ſed præſens Vngaricis comitiis, arbiter & ſummus moderator interſit, vt Germanici milites, in ſtatiuis ſe contineant, neue in poſterum diſpalantes, pabulatione, & frumentatione incolas fatigent. Baſtius quod ab æquo & deſiderio pacis, pacta huiuſcemodi aliena eſſent, deſpexit. Interea Bothkaius vires capit, inualeſcit Turcicis auxiliis, perditorum eiuratorumq; Chriſtianorum factionibus, in ſua verba iurare vrbes adigit, illas Cæſaris obſequio, tum pollicitationib. tum vi ipſa ſubducit, Baſtius vt in fide contineat, nihil non agit, Vayuodam Rodolphum ſibi adiungit, nobiles Pannonios, à ſemi-orbiculari luna, ad Aquilas publico programmate (Bannum vocant) reuocat, Bothkaius, ad incendia & vaſtitates Barbaros immittit, Coccoram è regione Strigonij, intercipiunt, expilant, Germanicos præſidiarios ſocordius excubantes, ad vnum iugulant, ſed dum illi iuſſa à

Bothkaius nimium ſibi arrogare vult pactis.

M.D.CV.

Qui nunc Imperat. Turcis Achmat vocatur.

Botkayo scelera exequuntur, Vaiuoda Radulphus, munitissimam arcem illi subripit: Achmat laboranti Bothkayo, millia decem armatorum auxilio mittit, Bascia Hali antesignano, Nouiogradum, Vacciam, & quæ in confinio sunt oppida, aggrediuntur, Stiriam Thraces, densius quàm sata locustæ depascuntur, subeunt, incendunt & perditam faciunt. Achmat præmissos iactat; subsequi illum ad Viennæ expugnationem, Bastius non desinebat vrgere Botkhaium, ad obsequium Cæsaris, ille annuere finxit, si quæ prius recensita, pacta concedantur, ęmulum habebat vulgò Colonits, quo cum exorientibus dissidijs, quos potuit commilitones, in suas partes traxit, detrectantes expugnat & concidit, Botkaius hanc iniuriam non ferés, in fines Colloniti, prædones incendiariosq; immittit, ille magis ad nocendum quam pugnandum, natos homines excipit, palantes concidit, suoque sanguine succensas faces restinguit, at qui ferales sunt, solis Christianis ignes, geniales sunt Turcis & Thracibus, qui nonnisi nostris dissidiis irroborant, sed à luctuosa Panonia tantisper domum reuertamur.

L.

Lhostæi domestica proditione; infœlici suo exitu nihil deterrit, Phocésis prouinciæ nobilis Merargus, non dissimilis flagitij consortium, cum oratore Hispano inibat. Ille à prouinciæ ordinibus, vt patriis rebus consuleret, ad Regem mittitur, longè antea ad colloquium intimum admissus, Regi suasum

fecerat;

fecerat, vt geminas triremes consuetis addeiet, quibus, excubitoriis circa Massiliam, à piratis tutior esset nauigatio, postulāti Rex annuit, ille in triremibus mancipium habebat, perspicaci ingenio & maritimi latrocinij apprimè gnaro, quo monitore à naucleris tectissimè opima spolia corradebat, vbi Merargus artes quæstuosas expertus est, ratus fidum & silentij tenacem, aperto pectore arcana effundit, videlicet de Massilia Hispano dedenda consilium, per triremes rem non ita factu difficilem, cum illarum accessu & statione in portu, facinoris nulli suspicio oriri possit, vtque opportunius meditata perficeret, ad consequendam ædilitatē vrbis, seu vicariatū populari verbo *Viguerie*, multorum redempta habere suffragia, qua præfectura, penes illum Massiliæ supremum imperium futurum sit: Vinctus ille vt libertatem demereretur, illecebra percontandi blandiendique, à Mairarguo arcana omnia ex intimo pectore suffuratur, vbi ille à primo filo exorsam telam sciuit, Guisio insusurrat, si compedes excutere velit, conscium esse rerum, quæ si nesciantur, regni Regisque summo exitio futura sint, quod si fallat, & dictis veritas absit, nedum cupitæ libertati renunciare, sed vltrò se exquisitissimis cruciatibus deuouere. Guisius Regem monitum facit, ille Guisio rescribit, vt rem abditam exploratam faciat, vinctum soluit, ille precium libertatis soluit, enunciatione arcanorum, qua constitit quotannis Hispa-

M.D.CV.

M.D.CV. num, triremium duarum impēsam omnem, stipēdia militum & remigum soluere, indicta à Rege Christia. Mairarguo ad priuatum quæstum cedere. Guisius ita suspenso gradu altoque silentio rem confecerat, vt Mairargus nihil subolfecisset, Lutetiam ille venit, adhibiti domi forisque, qui obseruarent consortia, colloquia, sodalitates, ab emissariis perspectum, Legati Hispanici ammanuensem Belgicum, quotidianis itionibus Mairargum inuisere, in multam noctem longos tacitosque sermones trahere, Varaneus aulicorum notissimus, Defontius succinctus in vrbe quæsitor, prima noctis vigilia, Mairargui diuersorium adeunt, famulos de colloquio interpellant, illi non opportunè adire respondent, quod in larario de arduis negotiis ageret, nihilominus coercitis famulis, sensim cubiculum ingrediuntur, ad parietem ergastuli aures admouent, de proditione confabulari audiunt, perstant in excubiis, vbi colloquij satietas vtrumque cœpit, egredientem Mairargum Defontius corripit, ille voce facinus prodidit, vt qui palam se morti addictum exclamaret, quod si Rex veniam impertiri dignaretur, euulgaturum, quæ eius regnique summo bono cederent. ammanuensis Hispanici oratoris, stricto mucrone sibi viam facere nititur, sed à satellitio coercitus, Castelleto, Mairargus arce Antoniana includitur. tum in scrinio Mairargui, tū sub tibialibus ammanuensis, scriptiones erutæ nocentem vtrumque peragebāt, Rex Duci Mōpēserio, & Ioieuse,

Cardinali renunciat, Mairargui noxam condonare, quod eius vxor vtrumq; gentilitate contingeret, illi contra rogãt, vt non inultũ sinat, nonmodo Mairarguo oblatã gratiam auersari, sed vltionẽ flagitare, Regis regnique incolumitatẽ, omni affinitate sibi chariorẽ, deprecari vt legib. summum scelus vindicetur: ergo capitalis iudicij formula, à iuridicis de vtroque decernitur, Orator Hispanicus, ius gentiũ violatũ cõqueritur, quod ammanuẽsis, Gallicis legibus solutus, vinctus sit, & ex vinculis causam dicat, à Mairarguo tentatum & abductũ, exterorũ principũ Legatos, cõsortes & famulos, in alienas domos facilè pellici, quidquid egerint, colloquuti sint, ad suorũ principũ res prouehendas, vel cum dispendio eorũ ad quos missi sunt, alieno foro non subiici, mitti illos vt rebus suis, non alienis caueãt, eorũ domicilia, vt Deorũ aras & delubra sacra esse, deniq; omnia illa, quæ Rupipotius, in temeratores legationis domusq; suæ in Hispanos caussabatur, nec aptè nec ad similem casum regerebãt, Hispanũ de Gallorũ tacitis molitionibus in Asturia, regno Granatẽsi non ita conquestũ, & acerbiora surda aure præteriisse, Borderiũ in Belgio res gallicas procurantẽ, conatũ Archiducum obsequio, Comites Vandembergenses, eorũque ammanuensem subducere, conniuentib. palpebris, Hispanũ & Archiduces introspexisse, dissimulasse, cum vbiq; gentium res suas agere, legatis liberum sit, Belgicum illum ammanuensem, cum Mairarguo hoc vnum negotij habuisse, vt ad militiæ stipẽdia

Ex postulatio Oratoris Hispanici.

Recriminatio Legati Hispanici.

M.D.CV.

Pietas urbis Veneta.

Archiducum, in Batauos pelliceret, vt sua similiumque Gallorum bellica virtute, cum Mauricianis fœderatos Gallos & sociales retunderent. Ad hæc & plura Rex de Borderij cum Comitibus colloquio, nihil resciuisse penitus, Germanos esse non Belgas illos, & Archiducum imperio solutos, qui ad res bellicas maioribus stipendiis, vt cæteri huius gentis conduci, de consuetudine gloriosum habuerint, vetuisse repetito programmate, ne ad Batauos Galli transirent, calcatis edictis assuetos bello homines, in otio inopes, nullius artis gnaros, adactos præliari ad mercedem, non paucos ad Archiduces transiisse, atque ipsum Terralium, despecta Delphinalis cohortis equestri præfectura, fuisse transfugam, de subducto sibi non fuisse conquestum, in Belgium, Batauiam, vt in Vngariam, Gallos pro nutu suo ferri, ad lituum & tubam cogi milites, vt manè ad operas addicti glebæ conducuntur, præterijsse illum, multa quæ nequiter contra Veruineum fœdus, in gentem Gallicam structa fuerant, constare omnibus, quãtis illecebris præmiisque, Hispanus cum Heluetiis Rhætisque fœdus conuellere enixus sit, Fuentium, vt ad id inuitos compelleret, arcem conterminam condidisse, præsidio firmasse, quo eos in annonæ summas angustias coactos, fœderi Gallico renunciare cogeret, Bironium non alio fascino, à patria & gentilibus auersum, Lhosteum recenti memoria corruptum, Hispanum, nedum Gallos in suis ditionibus adue-

nas & receptos obsequio subducere, sed in Gallia imo in principe vrbe, in ipsa Lupara Gallos hamo aureo expiscari. At vero Rex (concitatius vocem attollens) legatorum certè sancto & neutiquam violabili iure, fas erit extero homini, supremum exitium moliri, omnia ferro, flammis & cædibus miscere & architectū tot flagitiorum, contrectare nefas erit? perinde istud, ac si quis è sinu scorpionem excutere, à pectore strictum mucronem, à tecto flammas propulsare prohibebitur? Legatus aliquis, si in via gregarium aliquem pulsauerit, occiderit, num impunè erit? quia legatus, quinimo iure gentium, legibus patriis, vbi degit obnoxius est, quod si gregarij cæsi hæredes, iustè pœnas deposcunt, quid statui oportet de Legato, qui vno vulnere Galliam iugulare deterrimè, & per insidias nititur? Legatus (pace tanti viri dictum sit) inofficiosè, ne irreuerenter dicā, Henri. 4. dicto exasperauit. Anglobritānus Rex (inquit) quamquam disparis cultus, promissis stat tenacius: apud nostrates in parœmia est, aliquem alicui comparari, numquam esse citra odium & inuidiam, Rex Christianiss. ad animum, quæ prælicenter nimium Legatus effutierat accepit, tam iustè quam seuerè castigat. Anglus (inquit) meo exemplo de fide Hispanica iudicium faciet, at mihi tutandæ pacis, & mens & fides immota est cum Rege Catholico (sic Legatum alloquebatur) si rumpendæ causas non præ-

M.D.CV.

Legati repetita oratio ad Regē.

M. D.CV. beat, sin minus rupta illa, ad bellum imparatum neque inermem non experietur. Interea de ammanuensis scelere, per iuridicos quæsitores, vbi certior factus ero, quid noxæ siet, manifestum tibi faciam, quod si commissa probaueris, quid è re mea siet, apud me & cum meis constituam, lite discussa, quamuis more maiorum nedum Gallicis legibus, sed iure gentium & ciuili, de ammanuensi posset supplicium sumi, Rex tamen, qua est in omnes exteros fide & clementia, impunè esse voluit, vindicatum duorum facinus, in vno Merarguo, damnatus ille ad securim, caput Massiliam delatum, præfixumque conto in speculis prætoriæ portæ elatum, quadrifariam secti cadaueris, ad quadriuia frusta affixa sunt, bona quæ latissima possidebat, addicta fisco, quorum nihilominus Rex viduæ gratiam fecit, ex re ampla quæ illi fuit, scelus ingrauescit, quid enim homo nobilis, duarum triremium præfectus, inter prouinciales suos ortu, affinitate, opibus amicitiis inclytus, qui Massiliæ ædilitatem proximè erat consecuturus, egebat auro Hispanico? illoque corruptus, quanto scelere se obstringebat? qui patriam, parentes, & liberos, alieno imperio, impotentiæ & feritati subiiciebat? Mairargus, de se veram vocem illam Senecæ prodidit, *Natura pauca, auaritiæ omnia desunt*: quam longè illi, nunc qui vrbes, arces, propugnacula ostia, fluminum, aliaque regni munimenta negotian-

Supplicium Mairargui.

tur à Romana fide, constantia & frugalitate absunt Fabricij illius, qui Samnitibus magnam vim auri offerentibus, ad foculum olera conquoquens respondit, *Donec ori, auribus, cæterisque corporis partibus imperaret, nihil oblatis indigere*: Sed vt stoicæ seueritatis scriptor, Auari sic diuitias habent, quomodo habere dicimur febrem, cum illa nos habeat, è contrario dicere debemus, febris illum tenet, sic dicendum est, diuitiæ illum tenent. In Mairargui enucleanda proditione, Ianini Præsidis, & Lomenij summa prudentia emicuit, ita vt eorum blando affatu, præmonitionibus, plura fassus sit, quam si equuleorũ summa vis adhibita fuisset, puduit enim hominem alioquin ingenuum & strenuum, negare & diffiteri illis, quæ tormentis non fuisset negaturus, nec maiori flagello, quàm conscientia tortus fuit, nam vt prisci æui sapiens, conscientia est animi pædagogus.

Strigonium, altero anno fœliciter & fortiter propugnatum diximus, isto amissum, ignauiter Germanicorum militum socordia dolemus, toties illud Martis aleam vicesque instabiles expertum est, infulis Archipræsulatus celeberrima est metropolis, vt ad Strigonienses Antistites, Epistolæ & decreta Pontificum crebra sint, at non puduit vinosos & somnolentos custodes, ad cõspectum auxiliantium castrorum, Pannoniæ præcipuum munimẽtum, barbaris dedisse aut pro-

M.D.CV.

didiſſe verius: ſi rediuiuus eſſet qui poſt tot annos recepit, quàm amiſſum turpiter doleret magnus ille Mansfeltius, quod eſſet mitiſſimum ſub iugum mitteret omnes, vel decimum quemque ſortitione necaret, & tamen ita ignauiæ aſſuetam eſt, vt in bello eſſe degenerem, penè omnibus impunè ſit, vnde res Christianorum in peius ruunt & dillabuntur, Turcicæ ſeueritate vlciſcendi creſcunt, neruus enim militiæ caſtigatio eſt. qui in filium ſecuri ſæuus fuit Torquatus, in poſterum Romanis aliiſque caſtrenſem diſciplinam ſtabiliendam docuit.

Elogiũ & obitus Lauallæi.

Lauallæus, primæ nobilitatis adoleſcens, vt qui ad duces Armoricæ, Arragonios ſummoſque principes, patrios exteroſque referret, de fide catholica apprimè edoctus, à nouatoribus deficit, vtque bellicæ virtutis primitias Christo dedicaret, ac de re Christiana egregiè promereretur, cum delectu Gallorum nobilium in *Pannoniam* abit, in Cæſaris caſtris magnificè exceptus, præclara facinora edidit, priuatis velitationibus Barbaros ſummis cladibus affecit, lenocinium victoriæ victoris fuit exitium, nam dum ille audentius & feruore gallico, quamquã ſuis dhortantibus, Turcas diſpalantes inſequitur, ne cladis ad ſuos nuncium relinqueret, ſclopo circa vmbilicum traiicitur, nec tunc ſe ille cæſum ſenſit, animoſius inſtat, ſed poſt æſtum pugnæ vbi lorica exuitur, ex hianti vulnere ſanguine erumpenti, indomabili fluxu moritur, priuſquam excederet, cruore rubicantibus

potis castrense testamentum scripsit, quod à suis nec vna linea hęredibus, magna procella fori impetitum, num Lauallæus, impuberi æuo in castris, sub pellibus, de non castrensi peculio, sed Gallicis ditionibus municipiisq; (prædia non enumero quod illa vulgi sint & popularium) statuere potuerit, non ad clepsydras, vt in centumuiralibus causis dictum, sed quatriduana actione, testaméto in modum Hippoliti lacerato, mox refecto & ferruminato ambigente Senatu, altiori indagini rem commiserint.

M.D.CV.

Testamentum a Laual. conscriptum examinatur.

Carolum, Sueciæ prodominum relictum, à nepote Sarmatarumque rege diximus, toties abiecto vicariatu, rupta fide, regni Sueciæ titulos sibi arrogasse, inuasisse vrbes, fudisse non semel Sarmatas, altiusque progressus in Liuoniam, Rigam metropolim obsidione cingit, oppidani, Caroli vt fœdifragi imperium detrectant, pro Sarmata vrbem propugnant, intus forisque strenuè agunt, obsidionem trahunt, dum illis Polonus auxilia maturat, nec sua spe lapsos facit, quandoquidem hinc Chotkieuicius, quamuis exilibus copiis, illinc Fredericus dux Churlãdiæ, Carolum in castris inopinantem adoriuntur, profligant, fugant, concidunt, nouem millia cæsa ferunt, cum Sarmatæ auxiliares tria millia vix excederent, ægrè Carolus, cum paucis cõmilitonibus tanta internecione dilapsus, in naues se recipit, sic Deus impia arma vlciscitur, eoque auspice, vnde ius est victoria inclinat, nec tamen toties victus Carolus,

Carolus Sueciæ vicarius a Sarmatarum Rege fusus.

M.D.CV. victorem patitur, in Suecia vbi ille superior, militem conscribit, vires elisas resarcinat, & denuò periclitari statuit, tanto deteriori nequitia, quod auunculus nepoti, vicarius domino, regnum auitum patriumque auferre moliatur, sed Nemesis claudo pede vltimum agmen perduellis insequitur, si iure ciuili res dirimatur, quis Carolum summo scelere immunem dicat? cum colonus, inquilinus, vicarius, depositarius, fideicommissarius, & cæteri quibus res concreditæ custodia traditur, si rem non æquè bonam liberam & saluam restituant, tantò facinorosius si auferant, suamque faciant, inficiati depositi, eiuratæ fidei infamia aspergũtur, nam vt Fabius probè & ad rem, cum aliquis dixit deposui apud te, scis ipse, quid aliud videtur aduocare quam Deos testes? In re priuata, qui rem depositam sciens prudensque in vsus suos conuertit, furti tenetur, in publica re, regnique commissa administratione, qui sibi fasces & imperium vindicat, sacrilegium est, & omnium prædonum crudelitatem superat, Bysantinus quantumuis barbarus & exlex, Romanis gentilibus Christianisque seueritate vlciscendi æquior est, ille enim tantillum res nouas molientem vicarium, non solum vicariatu, sed capite minuit, at vt anguis sectus, fragmenta colligit, ferruminat & resuit, sic auunculus aduersus nepotem, collapsas vires instaurat, ea pertinacia vt verisimile sit non nisi cum vita regnandi desiderium depositurum.

l. si depositi §. sicut quidam Cod. depos.

M.D.CV.

Turrenius Marescallus, propter illas quas supra delibauimus causas, è Gallia profugus, vt certis verisque rumoribus audiit, proximo vere regiam obsidionem Sedano parari, vrbem arcemque quæ supereminet, milite, annona, supellectile militari, fossa, vallo instruit. Longè antea supremi dynastæ, domini de la *Mark* aduersus Carolũ 5. Cæsarem insultantem, quod partes Gallicas sequerentur, egregiè munierant, sed vt nostro æuo obsidendi expugnandique artes, longè aliæ sunt, quam illis temporibus, multo ampliora munimenta adiecit Turrenius, quanquam inani labore & opera, cum Sedanum nedum machinas, sed nec Regis aspectum tulerit, & supremum excidium vltronea deditione, quibus postea narrabitur pactis anteuerterit, nam quî Sedannum breui giro constrictum oppidum, illius vim ferret? qui regnum vniuersum vnus subegit, vindicauitque tam diutino bello, vt non tam auito iure & beneficio Salicæ legis, quam vi bellica partum possidere videatur? quin cum Henoticis, sociali bello iuncti Iberi, atq; Laudunum & Ambiani non tulerunt, sed pro ratione temporum, ad res gestas temperanda oratio, cum hirũdine prima, rem futuram expectabimus.

Dissidium inter Paul. 5. & Venetos.

Audio Italiam tantisper commoueri, ad Pauli 5. anathemata, quibus Venetos ipso die natali Seruatoris, à sacro epulo coetuque Christianorum submouet, quod eorum leges politicæ, sacris & mysticis ac sacerdotio aduersæ essent, Venetos potissimum

M.D.CV.

exaſperauit, anathematis indictio, tam augusto & ſolemni die ſub ipſa hora, qua ſacra ſynaxis ſumitur, quamuis enim cauſa non ſubeſſet, tamen inſolens factum pias & meticuloſas mentes, non parum commoueret. Veneti legationib. repetitis, ſcriptionibuſq; Theologorũ anteceſſorũ aſſertionib. immerẽter hoc turbine ſeaffectos quiritantur, hoc vno potiſſimũ, quod Reſpub. Veneta, penè coœuaſit monarchiæ Frãcicæ, in ſubditos de rebus politicis & ſecularibus ſummum ius habuerit, nulli eſſe vectigalem, quinimo inſulas plurimas, & vrbes ſolo ſaloque ſibi ſubditas habere, in Albania & Sclauonia Dirrachium, ſiue Epidamum, Corciram nunc Corfulam, Pharum, Vincentiam, Veronam, Ticinum, Aquiliam, forũ Iulij, Treuiſiam plureſque olim & nunc inclyti nominis. In ſæcularibus, vni Deo addictam eſſe Rempub. ducemque Venetum, hinc hoc ſibi vindicare elogium, vt Dei gratia creatus nuncupetur, Pontif. Maximũ rogat, ne priſcã libertatem inuideat aut imminutam velit, vix tota Europa vrbem eſſe imo prouinciam, quæ plura monumenta pietatis, diuorum ſacra pignora contineat, gloriari Diui Marci corpore, quod proaui tanta impenſa ex Alexandria Venetias aduehi anno 810. curarunt, cui tanquam tutelari numini, ſi quod aliud toto orbe eſt auguſtiſſimum delubrum, condiderunt, nam in inerti illo maris ambitu, parœciæ ſunt 62. monaſteria 41. ſuoque æuo Commineus, dum pro Lud. XI. oratorem ageret,

Dux Venetiarum Dei gratia ſe Ducem profitetur.

apud Venetos monachorũ & dedicatarum, vel ad ſtuporem plures fuiſſe cẽturias recenſet, nihilominus S. Pontif. immotus perſtat, leges Clero minus propitias abrogari petit, ni Veneti dicto audiẽtes ſint, Petri fulmẽ nõ reuocaturum. Eunt redeuntque Legati Romam, inani opera, primùm colloquiis, diſſertationibus apologeticis, ſcriptionibus res agitur, mox lacertis & ſtrictis mucronibus, nam vt liquet, qui ſcribendo & loquendo valent, tantum abeſt vt animos ad concordiam leniuerint, quin ad ſummam internecionem irritarunt, hînc animis ſæuientibus, vtrinq; ſibi proſpiciũt, Paulus 5. Reges principeſque Chriſtia. Veneti eos ipſos, ac priuatim ſibi fœderatos, ad ſociale bellum pelliciũt, vtque Romanorum ſcriptiones retundant, ad reſcribendum ſuos acuunt, exterorum operas & calamum præmiis demerẽtur, denique magni fremitus, vt proximo anno narrabitur.

M.D.CVI.

RODOLPHI BOTEREI

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER DECIMVS TERTIVS.

HOc anno, inter Paulum V. & Venetos, metu quidem, rumore & apparatu ingens bellum exarsit, quod tamē magis acerbitate scribentium, calamo & verbis potius, quàm verberibus & ferro gestum est, quodque vicissim relanguescentibus odiis deferbuit: causas recensere superfluum, cum interdicto Pontificio quod attexere placuit, latissimè contineantur.

„ *Paulus Papa V.* venerabilibus fratribus Pa-
„ triarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, per
„ vniuersum dominium Reipublicæ Veneto-
„ rum constitutis, & dilectis filiis eorum vica-
„ riis, in spiritualibus generalibus, necnon
„ vniuersis Abbatibus, Prioribus, Primiceriis,

Præpositis, Archidiaconis, Archipresbyteris, Decanis, Plebanis, & Parochialium Ecclesiarum Rectoribus, aliisque personis, in dignitate Ecclesiastica constitutis, in eodem dominio existẽtibus, tam secularibus, quàm quorumuis Ordinum & Institutorum regularibus, salutem & Apostolicam benedictionem. M. D. CVI.

Superioribus mẽsibus, ad nostram, & Apostolicæ Sedis audientiam peruenit, Ducem, & Senatum Reipublicæ Venetorum, annis elapsis, in eorum Consiliis plura, ac diuersa decreta, tum Sedis Apostolicæ auctoritati, & Ecclesiasticæ libertati, ac immunitati contraria, tum generalibus Consiliis, & sacris Canonibus, necnon Romanorum Pontificum constitutionibus repugnantia statuisse: & inter cætera sub die 23. mensis Maij anni 1597. sumpta occasione, ex quadam lite, seu controuersia, inter doctorem Fanciscum Zabarellam, ex vna, & Monachos Monasterij de Praglia, nuncupatos Ordinis sancti Benedicti Congregationis Cassinensis aliàs sanctę Iustinæ de Padua, in Diocœsi Paduana ex altera, partibus vertente, in eorum consilio statuisse, non solum vt dicti monachi tunc, aut deinceps vllo vnquam tẽpore, actionem, per quam sub quouis titulo, aut colore in bonis Ecclesiasticis Emphiteoticis à laicis possessis præferrẽtur, prætẽdere, ac etiã iure prælationis, seu consolidationis directę cũ vtili dominio, aut extinctionis lineæ in primis inuestituræ cõprehensæ, aut alia quauis causa

M.D.CVI. bonorum prædictorum, proprietatem sibi vendicare minimè possent; sed tantummodo ius directi dominij illis preseruatum esset; verùm etiam vt idipsum, quoad cæteras omnes personas Ecclesiasticas sæculares & regulares, Monasteria Monialiū, Hospitalia, & alia loca pia, in eorum temporali dominio existentia, declaratum, & firmiter deliberatum censeretur. Et sub die decima Ianuarij 1603. ad superiora quædam Consilia ab eorum Maioribus, vt etiam asserebant, habita respicientes, quibus cauebatur, ne quisquam siue sæcularis, siue Ecclesiasticus in vrbe Venetiarum, Ecclesias, Monasteria, Hospitalia, atque alias religiosas Domos, & pia loca, sine eorum speciali licentia fundaret, & erigeret, in Consilio Rogatorum congregatos iterum decreuisse, vt id eandem in omnibus iurisdictionis eorum locis vim obtineret, & præterea exilij, ac perpetui carceris, & publicationis fundi, venditionisque ædificij, contra secus facientes pœnam edixisse: vlterius eosdem Ducem & Senatum, die 26. mensis Martij anni 1605. inhærentes alteri decreto ab eodem Senatu facto, in quo (vt asserebant erat expressè prohibitum, ne quis sub certis in illo contentis pœnis, in vrbe Venetiarum, eiusque Ducatu, bona immobilia ad pias causas testamento, seu donatione inter viuos relinqueret, aut alio quouis titulo alienaret, siue ad earum fauorem vltra certum tunc expressum tempus obligaret, (quod in illum vsque diem, vt ibi etiam dicebatur,

vsu

vſu receptum & obſeruatum non fuerat:) M.D.CVI.
non modo iterum id vetuiſſe, ſed expreſsè
etiam prohibuiſſe, ne bonorum eiuſmodi "
immobilium alienationes, in fauorem per-
ſonarum Eccleſiaſticarum, ſine Senatus præ- "
dicti licentia, fierent; ac inſuper decretum "
ipſum, & pœnas in eo contentas per vniuer- "
ſum eorum dominium extendiſſe, & per
Rectores, & Poteſtates Ciuitatum, & loco- "
rum ſui dominij, promulgari feciſſe, atque "
bona immobilia omnia, quæ contra præmiſ-
ſorum formam vendi, aut quouis modo alie- "
nari contingeret, vltra nullitatis pœnam, pu- "
blicari & vendi, eorumque pretium inter
Rempublicam ipſam, Magiſtratū exequen- "
tem & eius miniſtros, ipſumque denuntia- "
torem diuidi mandaſſe, & aliàs, prout in de-
cretis, & mandatis Ducis & Senatus prædi- "
ctorum, latius dicitur contineri, Ac præterea "
eoſdem Ducem & Senatum, Scipionem Sa- "
racenum Canonicum Vicentinum, & Bran-
dolinum Valdemarinum Forojulienſem Ab- "
batem Monaſterij, ſeu Abbatiæ de Neruesa "
Taruiſinæ Diocæſis, perſonam in dignitate
Eccleſiaſtica conſtitutam, ob quædam præ- "
tenſa crimina in ciuitate Vicentina, & alibi "
per illos (vt dicebatur) commiſſa, carceri
mancipaſſe, & mancipatos detinuiſſe, ſub "
prætextu, quòd eis hæc facere liceret, inter "
alia ob quædam, ipſis Duci & Reipublicæ, à "
quibuſdam Romanis Pontificibus præde-
ceſſoribus noſtris conceſſa (vt aſſerebant) "
priuilegia, Cumque præmiſſa, in aliquibus

M.D.CVI. Ecclesiarum iura etiam ex contractibus initis, ipsis Ecclesiis competentia auferant, ac præterea in illis, & aliis Sedis Apostolicæ
» ac Nostræ auctoritati, & Ecclesiarum iuri-
» bus, & personarum Ecclesiasticarum priuilegiis præiudicium inferant, ipsamque liber-
» tatem, ac immunitatem Ecclesiasticam tol-
» lant. Ac ea omnia in ipsorum Ducis & Senatus animarum perniciem, & scandalum plu-
» rimorum tendant. Et cum ij, qui supradicta,
» ac similia edere, & promulgare, illisque vti
» ausi sunt, in censuras Ecclesiasticas à sacris Canonibus, generalium Consiliorum de-
» cretis, & Romanorum pontificum consti-
» tutionibus inflictas, nec non etiam priuationis feudorum, & bonorum si quæ ab Ec-
» clesiis obtinent, poenam, eo ipso incurre-
» rint, à quibus censuris, & pœnis, nonnisi à Nobis, aut Romano Pontifice pro tempore
» existente, absolui, & liberari possint, ac præ-
» terea inhabiles, & incapaces sint, qui absolutionis, & liberationis beneficium cõsequan-
» tur, donec editas leges, nouis edictis atque
» decretis sustulerint, omniaque inde sequuta,
» re ipsa in pristinum statum reintegrauerint: Cumque etiam Dux & Senatus prædicti,
» post plures paternas nostras monitiones, à
» multis mensibus citrà eis factas, adhuc decreta, & edicta præfata non reuocauerint, ac
» eosdem Canonicum Saracenum, & Abba-
» tem Brandolinum carceratos detineant, & illos venerabili fratri Horatio Episcopo
» Hieracensi, nostro & Apostolicæ Sedis

apud eos Nuncio, vt debebant, non consignauerint; Nos, qui nullo pacto ferre debemus, vt Ecclesiastica libertas, & immunitas, Nostraque & Sedis Apostolicæ auctoritas violetur, & contemnatur, Inhærentes plurium generalium Conciliorum decretis, ac vestigiis Re. me. Innocentij III. Gregorij IX. Alexandri IIII. Clementis IIII. & Martini etiam IIII. Bonifacij VIII. Bonifacij IX. Martini V. & Nicolai V. & aliorum Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum, quorum aliqui similia statuta, aliàs contra libertatem Ecclesiasticam edita, tanquam ipso iure nulla, inualida, & irrita reuocarunt, ac nulla, inualida, & irrita esse decreuerunt, & declararunt, & aliqui contra similium edictorum statutarios, & alios ad excommunicationis promulgationem, necnon ad alia infra scripta seu eorum aliqua deuenerunt; habita cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus matura cõsultatione, de ipsorum consilio, & assensu, licet supradicta decreta, edita, & mãdata ipso iure nulla, inualida, & irrita sint, ea nihilominus, ipso iure adhuc de nouo nulla, inualida & irrita, nulliusq; roboris, & momẽti fuisse, & esse, & neminè ad illorum obseruãtiã teneri, per præsentes decernimus, & declaramus. Et insuper auctoritate omnipotẽtis Dei, ac beatorũ Petri & Pauli Apostol. eius, ac Nostra, nisi Dux & Senatus prædicti intra viginti quatuor dies, à die publicationis præsentiũ, in hac Alma vrbe faciẽdæ compu-

M. D. CVI.

M. D. CVI.

tandos, quorũ primos octo pro primo, octo pro ſecundo, & reliquos octo pro tertio & vltimo, ac peremptorio termino, & pro monitione canonica illis aſſignamus, prædicta decreta omnia, & in illis contenta, & inde ſequuta quæcũque, omni prorſus exceptione & excuſatione ceſſante publicè reuocauerint, & ex eorum Archiuiis, ſeu Capitularibus locis, aut libris, in quibus decreta eiuſmodi annotata reperiuntur, deleri, & caſſari, & in locis eiuſdem dominij, vbi promulgata fuerunt, reuocata, deleta, & caſſa eſſe, neminemque ad illorum obſeruantiam teneri publicè nunciari, ac omnia inde ſecuta in priſtinum ſtatum reſtitui fecerint, & vlteriùs niſi, à ſimilibus decretis contra libertatem, immunitatem, & iuriſdictionem Eccleſiaſticam, ac Noſtram & Sedis Apoſtolicæ auctoritatem, vt præfertur, facientibus, edendis, & reſpectiuè faciendis in poſterum cauere, & penitus abſtinere promiſerint, ac Nos de reuocatione, deletione, caſſatione, nunciatione, reſtitutione, ac promiſſione prædictis certiores reddiderint, & niſi etiam prædictos Scipionem Canonicum, & Brandolinum Abbatem prædicto Horatio Epiſcopo & Nuncio cum effectu conſignauerint, ſeu conſignari fecerint, ipſos tunc & pro tempore exiſtẽtem Ducem & Senatum Reipublicæ Venetorum, ſtatutarios, & eorum fautores, conſultores & adhærentes, & eorum quemlibet, etiamſi non ſint ſpecialiter nominati, quorum tamen ſingulorum

M.D.CVI.

nomina & cognomina præsentibus pro expressis haberi volumus, ex nunc prout ex tunc, & è contra excommunicamus, & excommunicatos nunciamus, & declaramus: A qua excommunicationis sententia, preterquam in mortis articulo constituti, ab alio, quàm a nobis, & Romano Pontifice pro tempore existête, etiam prætextu cuiuscumque facultatis, eis & cuilibet eorum tam in genere, quàm in specie pro tempore desuper concessæ, seu cocedendæ, nequeant absolutionis beneficium obtinere: Et si quempiam eorum, tanquam in tali periculo cõstitutum ab eiusmodi excommunicationis sententia absolui contigerit, qui postmodum conualuerit, is in eandem sententiam reincidat eo ipso, nisi mandatis nostris, quantum in se erit, paruerit: Et nihilominus si obierit, post obtentam huiusmodi absolutionem, Ecclesiastica careat sepultura, donec mandatis nostris paritum fuerit: Et si dicti Dux & Senatus per tres dies, post lapsum dictorum viginti quatuor dierum, excommunicationis sententiam animo (quod absit) sustinuerint indurato, sententiam ipsam aggrauantes, ex nunc pariter prout ex tunc ciuitatem Venetiarum, & alias Ciuitates, Terras, Oppida, Castra, & loca quæcunque, ac vniuersum temporale dominium dictæ Reipublicæ, Ecclesiastico interdicto supponimus, illamque & illud supposita esse nunciamus, & declaramus, quo durante in dicta ciuitate Venetiarum & aliis quibuscunque dicti Dominij

M. D. CVI.

Ciuitatibus, Terris, Oppidis, Castris & locis, illorumque Ecclesiis, ac locis piis, & Oratoriis etiam priuatis, & domesticis Capellis, nec publicè nec priuatim, Missæ tam solemnes, quàm non solemnes, aliaque diuina Officia celebrari possint, præterquam in casibus à iure permissis, & tunc in Ecclesiis tantùm, & non alibi, & in illis etiam ianuis clausis, non pulsatis campanis, ac excommunicatis & interdictis prorsus exclusis, neque aliter quæcumque indulta, & priuilegia Apostolica; quoad hoc quibuscunque tam sæcularibus quàm regularibus Ecclesiis, etiam quantumcumque exemptis, & Apostolicæ Sedi immediatè subiectis, etiamsi de ipsorum Ducis, & Senatus iure patronatus, etiam ex fundatione, & dotatione, aut etiam ex priuilegio Apostolico existant, ac etiam si tales sint, quæ sub generali dispositione non comprehendantur, sed de illis specialis, & indiuidua mentio habenda sit, Monasteriis, Ordinibus etiam Mendicantium, aut institutis Regularibus, eorumque Primiceriis, Prælatis, Superioribus, & aliis quibuscumque etiam particularibus personis, aut piis locis, & oratoriis etiam domesticis, ac Capellis priuatis, vt præfertur, in genere, vel in specie, sub quibuscumque tenoribus, & formis hactenus concessa, & in posterum concedenda vllatenus suffragentur: Ac vlterius eosdem Ducem & Senatum, & quemlibet eorum, non solum Reipublicæ, sed etiam priuato nomine, si aliqua bona

M.D.CVI.

Ecclesiastica in feudum, seu aliàs quouis modo à Romana, aut vestris, seu aliis Ecclesiis concessa obtineant, illis feudis, & bonis, necnon etiam omnibus, & quibuscumque priuilegiis, & indultis, in genere vel in specie, in quibusdam videlicet casibus & delictis, contra Clericos procedendi, illorumq; causas, certa forma præscripta, cognoscendi à Romanis Pontificibus Prædecessoribus, nostris forsan quomodo libet concessis, ex nunc similiter, prout ex tunc, & è contra priuamus, ac priuatos fore, & esse nunciamus, & decernimus. Et nihilominus si ipsi Dux, Senatus in eorum contumacia diutius perstiterint indurati, censuras & pœnas Ecclesiasticas contra illos, eisque adhærentes, in præmissis quouis modo fauentes, aut auxilium, consilium & fauorem præstantes, etiam iteratis vicibus aggrauandi, & reaggrauandi, aliasque etiam pœnas contra ipsos Ducem & Senatum declarandi, & ad alia opportuna remedia, iuxta sacrorum Canonum dispositionem, contra eos procedendi facultatem, nobis & Romanis Pontificibus successoribus nostris nominatim & in specie reseruamus. Non obstantibus quibusuis constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, necnon priuilegiis, indultis, & litteris Apostolicis eidem Duci & Senatui, aut quibusuis aliis personis in genere vel in specie, præsertim quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenã,

M.D.CVI. & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, ac, aliâs sub quibuscunque tenoribus, & formis, & cum
„ quibusuis etiam derogatoriarum derogato-
„ riis, aliisque efficacioribus & insolitis clausulis, ac irritantibus, & aliis decretis, ac in
„ specie cum facultatibus absoluēdi in casibus
„ nobis, & Apostolicæ Sedi reseruatis, illis
„ quouis modo per quoscunque Romanos
„ Pontifices, ac nos, & Sedem Apostolicam in
„ contrarium præmissorum concessis, confir-
„ matis, & approbatis: Quibus omnibus & singulis, & aliis suprà expressis, eorum teno-
„ res præsentibus pro expressis habentes, hac
„ vice duntaxat specialiter & expressè derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque. Vt
„ autem præsentes Nostræ litteræ ad omnium
„ maiorem notitiam deducātur, Vobis & cuilibet vestrum per easdem præsentes commit-
„ timus, & in virtute sanctę obedientiæ, & sub
„ diuini interminatione iudicij, nec non sub
„ interdicti ingressus Ecclesiæ, ac supensionis à Pontificalium exercitio, ac fructuum
„ Mensarum Patriarchalium, Archiepiscopa-
„ lium & Episcopalium perceptione, quoad vos, Fratres Patriarchæ, Archiepiscopi, &
„ Episcopi, ac etiam priuationis dignitatum,
„ beneficiorum, & officiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quæ obtinueritis, ac
„ etiā vocis actiuæ & passiuæ, ac inhabilitatis
„ ad illa, & alia in posterum obtinenda, quoad vos, filij vicarij, & alij supradicti, eo ipso in-
„ currendis, aliisque arbitrio nostro infligen-

dis pœnis districtè præcipiendo mandamus, vt per vos, vel alium seu alios, præsentes litteras, postquam eas receperitis, seu earum notitiam habueritis, in vestris quisque Ecclesiis, dum maior in eis populi multitudo ad diuina conuenerint, ad maiorem cautelam, solemniter publicetis, & ad Christi fidelium notitiam deducatis, nec non ad earundem Ecclesiarum vestrarum valuas affigi, & affixas dimitti faciatis. Et vlterius volumus, vt præsentium transumptis etiam impressis, manu alicuius notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides vbique habeatur, quę ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibitæ vel ostensę, quodque ęedem præsentes, siue illarum exēpla, etiam vt præfertur impressa ad Ecclesiæ Lateranensis, & Basilicæ Principis Apostolorum, & Cancellariæ nostræ Apostolicæ valuas, & in acie *Campi flore* vt moris est affixæ, & publicatæ eosdem Ducem & Senatum, ac alios quoscunque prædictos, vosque etiam vniuersos, & singulos, respectiuè perinde afficiant, ac si eorum ac vestrum cuilibet personaliter directæ, intimatæ & præsentatæ fuissent. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris, die 17. Aprilis 1606. Pontificatus nostri anno Primo.

Veneti, vt audiuere tota Italia se deuotos, cætuque Christianorum publico programmate exemptos, cogunt Senatum, ab anathemate, tanquam iniusto & irrito prouocan-

M.D.CVI.

dum, vtque prouinciales & subditi ditionis Venetæ, in obsequio & fide contineant, in hunc sensum litteras vicatim, oppidatimque celerrimè sub titulo & elogio, Ducis sui transmiserunt. Leonardus Donatus, Dei
» gratia Dux Venetiarum, Reuerendiss. Patriar-
» chis, Archiep. Episco. eorum vicariis, Abba-
» tibus, Prioribus, Rectoribusque parochia-
» lium Ecclesiarum, atque vniuerso Clero no-
» stri Dominij. Perlatum est ad nos 17. Apri-
lis, ex mandato sanctissimi patris Pauli V.
Romæ per tubicines publicatum, atque ad
» limina & compita præfixum diploma inter-
» dicti, in nos Senatum dominiumque Ve-
» netum, vobisque transmissum. Cum verò
» muneris nostri sit, vt cui præsidemus, re-
» gimen cælitus concessum, quietum pacca-
» tumque maneat, vtque nostrum princi-
» pumque supremum imperium, quod in
» sæcularium rerum moderatione, nulli præ-
» terquam soli numini obnoxium est, asse-
» ramus vindicemusque, Deum hominesque,
» hac nostra pagina obtestamur, nihil à nobis
» prætermissum, quo sua Sanctitas, validis-
» simis nostris consiliis & rationibus aquiesce-
» ret. Nobis eum placatum facere, primò
» per nostrum, qui illi de more assidet orato-
» rem enixi sumus, adiecimus, litteras, quæ
» interdicti inuidiam, à nobis immerentibus
» æquanimiter depellebant: Postremò Ora-
» torem alium; qui nascentes motus compri-
» meret, misimus. At cum ille nobis causam
» dicturis, aures obstruxerit, atque interdi-

Littera Ducis Venetorum.

M.D.CVI.

ctum nulla via rationis & æqui, contra sacrorum canonum ritus, orthodoxorum patrum decreta, rerum sæcularium à Deo datam potestatem, Veneti imperij libertatem, quiete & possessione nostrorum subditorum grauissimè perculsa, & perturbata, cum omnium graui offensa publicandum præfigendumque curauerit, Iam nos ipsi, neutiquam dubitamus, habere, pronunciare, anathema huiuscemodi pro nullo, iniusto, irritoque, quodque temerè & immerenter in nos, nullo iuris ordine seruato, emissum sit visumque nobis, aduersus hoc brutum fulmen, maiorum nostrorum, aliorumque principum temporalium præsidia & munimenta vsurpare, quibus olim aduersus huiuscemodi deuotiones, imprecationesque se protexerunt, si quando extra recti semitam, à paterno affectu deuij Pontifices, aberrarunt, nec dubitamus, quin à vobis fidelibusque nostris subditis, ac toto orbe tale habitum iri huiuscemodi interdictum; cumque apud nos constet recta fides vestra, propensus animus in Deum, & solers cura in pastorali officio, ac numinis cultu, (qui in Veneta dominatione sincerè, & vt plurimum viget) speramus, in eo obseruando, vos in posterum non fore remissiores, obtestamurque in fide Catholica & Apostolica, ac veneratione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quam habuere Maiores nostri, ab ipsis cunabilis exorientis imperij, mentem perpetuò habituros, iubemusq; ad omnium

M.D.CVI.

notitiam, in triuiis, compitisque non modo vrbis nostræ, sed cæterarum quæ nobis subiacent, has nostras litteras præfigi, vt ad omnium quos interdicti fama affecit, aures perueniant, atque ad ipsum Pontificem, cui à Deo hanc mentem precamur, vt tandem agnoscat, quàm præceps & iniusta sua in nos sit deuotio, nobisque colendę Sedis Pontificiæ studium increscat, cuius nos & maiores nostri fuere, erimusque semper obseruantissimi. Datum in nostro Palatio Ducali 6. Maij, indictione quarta 1606. Iacobus Girardus Secretarius.

Alia littera.

Diuina ordinatione, ad regimen mortalium, & ciuilis politiæ fulcrum & columen, principes quasi Dei vicarij & æmulatores dati sint: vt enim æternus ille pater, creator sospitatorque omnium, incredibili sua bonitate & inexhausta sapientia, omnibus opitulatur & prospicit, sic illi subditos consilio, prudentia, ac legum fræno regunt, protegunt & tuentur: In hanc curam incumbit Respublica Veneta, nec modo sibi, sed cæteris minoribus, quæ subiacent ciuitatibus, æquè propenso animo cautum & prospectum esse cupit, illas legum, decretorum & politicę ordinationis participes esse voluit. At verò à multis sæculis in vrbe veneta & Ducatu prohibitum, ne bona quę soli sunt, vt fundi & prædia emptione aut alio alienationis titulo, ad Ecclesiasticos transferantur, ne fortè iugi ac inexplebili acquirendi studio, latifundiis è manu Laicorum in se accitis, sensim ad eos

M. D. CVI.

vniuersitas, vel saltem pars maxima bonorum deueniret, graui detrimento ciuium, ad " quos tributorum indictionumque personalium & publicarum moles, bello & pace, " domi forisque recidit, qui opibus fundis- " que exhausti, malis sarciendis depellendis- " que patriæ laborantis, præ egestate essent " impares. quod cum in dies Respubli. maiori " quàm antea suo incommodo, tum Venetiis, " tum alibi fieri experiatur, neue in posterum mali labes, in Venetæ ditionis partibus in- " grauescat, Ecclesiasticorum lenociniis, qui- " bus ad rem diuinam propensiores, simplicesque inescant, & hoc hamo bona expiscan- " tur, quadrans vel triens fundorum ad eos " deuenerit, æquũ credidit qua latè patet Venetum imperium, legem hanc vt iustam, sub- " ditorumque bono conducibilem seruari, at- " que haud æquum esse putauit, vt cum ci- " ues & populi omnia onera subeunt, impleant persoluantque, isti nulla in Rempub. " vel saltem exigua bonorum operarumque " erogatione, partis maiorum vestrorum sudore & sanguine bonis, desides & in otio fruã- " tur, nec istud peculiare institutum est Vene- " torum, in hoc æmulamur exteros principes, " qui id ipsum subditis obseruandum impe- " rant. Lex hæc priuatim dicta est Laicis, bo- " nisque quę foro sæculari subsunt, iuri immu- " nitatibusque Ecclesiarum, nihil Lex illa prorsus inuida, quibus liberrimum nunc vt priùs, " aurum argentum, vasa, suppellectilem, & " quidquid est peculij & gasæ mobilis, cõgere-

M.D.CVI. re, ac etiam fundos resque omnes à Senatu moderamine præscripto, quæquidem opes Ecclesiasticæ, synodorum Pontificumque decretis Reipubl. laboranti, rebusque pace & bello gerendis, pro quiete publica meritò & religiosè obstrictæ sunt. Accidit verò sæpius, vt specie religionis, in vrbem & vicina oppida alienigenæ subrepant, qui conditis sodalitiis, cœnobiis, oratoriis, vel in locis minimè securitati publicæ opportunis, peregrinos mores auersosque à gentilitiis inuehant. Vnde nonnihil mali exoritur, ne succrescentibus tot examinibus nouellorum, piæ erogationes antiquis ordinibus religiosorum, quorum precibus res Veneta vsque in hunc diem excreuit & stat incolumis, non sufficiant, adeo exoticorum hominum mole laboratur, vt veterani Religiosi sedibus suis migrare, & recentibus cedere propemodum cogantur. A maioribus nostris, prouidè & politicè institutum, ne inconsulto Senatu huiuscemodi nouæ propagines hospitesque suscipiantur, nouas sedes, aras, & adyta ponerent, non vt à nobis piæ constructiones inhibeatur, quæ nullibi frequentiores operosioresue sunt, quàm in Veneta ditione, sed quia publica securitas, & coercitio nouitatis potissimum conducit, cumque maiorum decreta, incuria & desuetudine exolescerent, publicæ saluti conducibile visum est, ea renouari publicarique, vt Deo tutò & sincerè able-

M.D.CVI.

gata prorsus omni nouitate, seruiatur, & Respubl. Veneta, in prisca quiete conquiescat.

Ad Senatum autem pertinet promiscuè, in omnes subditos ius dicere, potissimum in proteruos, qui publicæ quieti insidiantur, inter quos sæpe regulares sæcularesque Ecclesiastici; non pauci deprehenduntur, qui numero, potentia opum, otio & desidia insolescunt, insultantque ciuibus, eorumque vitę honori, opibus non modo forensibus cauillis & tricis, sed veneno & ferro inhiant. At genus hoc hominum, quamuis immeritò se religiosorum nomine venditet, via juris & legum, maioribus nostris, (qui probè & catholicè hanc Rempub. rexere) ad Dei & decus Ecclesiæ, bonorumque leuamē publicè pœnas dedit, quod non semel pij Pontifices, suis rescriptis laudarunt, ideoque nos veteris politiæ legumque sanctissimarum cultores, eas more maiorum in homines, grauioribus noxis inquinatos quas recensuimus, animaduertendum putauimus. At verò Paulus 5. Pontifex Max. à publicæ quietis hostibus assentatoribusque delusus, priscas sanctiones nostras, longæuasque consuetudines conuellere constituit, quod nulla vis & humana potestas, duodecim labentibus sæculis, vnquam moliri, nec ius legum ferendarum vobis, ô fidissimi ciues, & charissimi filij præpedire, nec in illarum violatores, pœnas decernendi ausa fuit. quod si ciuile ius est tantò æquius, id ipsum

M.D.CVI. poteſt ad veſtrũ omnium cuſtodiam & præſidium à Deo condita Reſpub. quique nobis præeſt liber & nulli addictus princeps,
» qui ob collatas in Sedem Romanam opes,
» fuſumque ciuium pro eius vindiciis & ſalute ſanguinem, non modo gloriam eſt promeri-
» tus, ſed vt ab illa, illius imperium augeretur.
» Cum autem per Legatum noſtrum, Pontificis æquiorem mentem, cum intimi obſequij
» & ſingularis obſeruantiæ obteſtatione de-
» precaremur, noſtri propoſiti validiſſimis ra-
» tionibus non ſemel enuntiatis, ille noſtrum hũc de illo benemerendi candorem (ipſo die
» natalis Chriſti, cum ad ſacram ſynaxim tota
» vrbe accederetur) anathemate & à ſacris abdicatione pẽſauit, cumque immeritò de no-
» bis cum in purpuratorum ſuorum conſiſto-
» rio, tum apud cæteros principes conqueſtus
» eſſet, nihilominus ab obſequio neutiquam defecimus, vtque in eum mens noſtra & fi-
» des teſtatior foret, nouam & inſolitam le-
» gationem ad eum direximus, qua nihilò mãſuetior factus, nihil de rigore & inclementia
» remiſit, quinimo exaſperatis animis, male-
» uolorum conſilio exagitatus, anathemata, &
» quæ illi peculiaria ſunt arma, in nos iniuſtè vibrare conſtituit, quæ apud Deum, nos re-
» ctè conſcij, retundere haud dubitamus; Ideo-
» que pro noſtro in vos amore & paterno affectu, de huiuſcemodi rebus, vos eſſe moni-
» tos voluimus, vt vobis conſtet, id ipſum pro
» veſtra omniumque ſalute, ſine diſpendio Eccleſiæ & diuini cultus, id à nobis factum &

ordina-

ordinatum, vt status Veneti rem communem, & vestram priuatam tueamini. Hæc Veneti: sed vt vtraq; aure & gemino obtutu, vna eademquepagina, posteri audiāt legantque qui melius sentiāt; nobis ideò opportunè visum fuit, si epistolæ duorum, I. C. Italiæ adderentur. M.D.CVI.

Contra Edictum inquisitionis Romanæ.

La: Gu: Co: Cr: J: V: D:

Beatissime pater: Nunquid & oculi tui carnei sunt: & tu vides sicut videt homo? Pateris noua fulmina contra legentes literas Serenissimi Principis Veneti, quibus se Catholicum, & Sanctæ Sedis Apostolicæ Romanæ obseruantissimum, profitetur: Bone Deus? Benediceres ne si contraria audires? Repetam alias dicta, vt eo magis Edicti Romanæ Inquisitionis infirmitas detegatur.

Suo iure vtitur serenissima Respublica, cū leges dat subditis, ac publicum ius, & subditorum facultates tuetur. Ad hoc Principes à Deo constituti sunt. Quin non modo bonis, sed & discolis Petrus (Epist. 1 cap. 2.) cuius tu successor es, & vices tenes, iubet populis subiectionem, & obedientiam. Discordant ista à doctrina Petri, auctoris tui. Manus Domini fecerunt eos, & sic repentè fulminas? Pergis, & consilium impiorum adiuuas, nouissiméque Edicto publico, sub vinculo Anathematis, curasti prohiberi, ne

M.D.CVI. literæ Sereniſſimi huius Principis, tum ad communitates Subditas, tum ad Patriar-
» chas, & alios Prælatos, nec alia quæcumque
» ſimilem materiam continentia, legantur,
» retineantur, vel quouis prætextu communi-
» centur, Audi in primis, quid Pontifices
» Prædeceſſores, de legibus Principum Sæcu-
» larium, dixerint. Leo quartus & Gelaſius
» ſcribunt, *Quis leges Principum dicat debere*
» *contemni?* quæ irrefragabiliter ſunt cuſto-
» diendæ: Et ſi quis aliter dixerit, vel vobis di-
» cturus fuerit, ſciatis eum mendacem: Et le-
» ges, quæ hactenus viguere abſque procellis,
» & pro nullius perſona hominis vllus remi-
» niſcitur eſſe corruptas, nunc & in æuum, ro-
» bur ſuum, propriumque vigorem, obtinere
» volumus.

» Tu ſanctiſſime Præſul, longè ambulas à
» voto Prædeceſſorum tuorum, qui vis leges,
» conſuetudineſque Dominorum Venetorum
» obſtruere, irritaſque facere. Hæc ſunt ſigna
» irati animi. Oſtende mihi cur ita iudices?
» Queris in congregato quorundam Cardi-
» nalium Senatu, ac Conſiſtorio, de legibus
» Venetis, ſuper bonis emphiteuticis latis. At-
» tende, non Cardinalium, ſed Pontificum,
» & ſanctorum Patrum votum. Alexander III.
» *Quia non ad Eccleſiam pertinet de poſſionibus*
» *iudicare, ideo Regi, poſſeſſionum iudicium re-*
» *linquatis, & de cauſa matrimoniali cognoſca-*
» *tis:* D. Auguſtinus tradit, & eſt in ſacris ca-
» nonibus regiſtratum, *Quo iure defendis*
» *Villas Eccleſia, iure humano? quia per Rectores*

seculi, Deus eas distribuit humano generi. Si autem vt teneantur ista ab hominibus, iura Regum fecerunt, vultis vt reticeamus leges, vt gaudeatis? Dixisti, quid mihi & Regi? sed quid tibi & possessioni; qui ea possides iure Regum. Noli ergo dicere possessiones tuas, quia iura humana renunciasti. Hæc Augustinus, Ex quibus prudentes inferunt, Constitutiones Principum Secularium, ligare bona Ecclesiarum, in eorum territorio existentia. Impugnas decretum dominorum Venetorum, quod sine licentia Ecclesiæ ædificari non possint. Licentia requiritur ante constructionem, quo tempore, & situs, & materia, & omnia sunt temporalia, & in temporalibus nulla auctoritas Pontificum. Potestates enim sunt distinctæ à Deo, vnde terminos non transgreditur Decretum. Doles de lege, quod bona Ecclesiasticis non alienentur, Intellige Præsul sancte, votum super hoc, Ambrosij, Hieronymi, & Augustini, nec vota Cardinalium conferas cum sententiis horum sanctorum Patrum. Primus, nullam, per similem Legem, suo tempore editam, Clericis iniuriam afferre attestatur. Secundus eam Legem prouidam appellat. Tertius attestatur Ecclesiæ non relinquendum, vbi sunt sui hæredes. Tandẽ accusas iudicia Sæcularium in Clericos; Vsus Reipublicæ talis est, per tot sæcula approbatus, à Prædecessorib. Pontificibus. Nunc contradicere, est iura per Reges quæsita, tollere; quod neque contra priuatos solet Ecclesia.

M.D.CVI. Vltimò, hæc omnia sunt introducta ob publicum interesse, & ius publicum præfertur iuri Ecclesiastico, ex Peritorum, & Pontificum sententia.

Ista non leuia, (vt quidem Senatores tui „ notarunt) sed maximi ponderis, debuis„ sent animaduerti, & super his & aliis circa „ hæc, oratores etiam expreßè audiri: Atta„ men, voto suscepto, à quibusdam tuis Car„ dinalibus, in tuo Senatu vocatis, post senten„ tiam tuam iam firmatam, & typis datam, „ quod notorium est, hi inter spem, & metum, „ captiuantes eorum intellectum, votarunt „ pergendum. Fulminasti Censuras in Serenis„ simum Principem, & Excellentissimum Se„ natum Venetum, & interdixisti eorum Do„ minium. Quidnam in hoc discrimine, Pater „ Sancte, agendum per Religiosissimum Prin„ cipem, nisi quod tu met fecisse dicis? Con„ sulere Peritos, & conuocare Senatum suum. „ Id actum est. Hinc vrgebat propensum ob„ sequium erga sanctitatem vestram, Illinc iu„ ra & libertas Reipublicæ, ac facultates, nec„ non publica quies subditorum. Re discussa „ in Senatu, trecentorum penè virorum, sum„ mæ doctrinæ, præstantiæ, & probitatis, con„ cursu sancitum est: Non obtemperandum „ præcepto, quo euertebantur libertas, & vsus „ Reipublicæ, ac subditorum bona & quies, „ Docuerũt hæc sancti Patres, & decreta Pon„ tificum Prædecessorum. Qui apertis verbis „ pluribus locis ex Sacris literis affirmant, Non „ parendum Præsidi Ecclesiæ, cum mala iubet

& illicita, & irrationabilia; & si hac de causa ad Censuras deueniat, non esse obediẽdũ: ·quia non ligant, nec apud Deum, nec apud « Ecclesiam. Quod autem sint illicita, & irrationabilia, quæ præcipiũtur, alio loco ostendimus. « Nouum, & nusquã hac ætate auditũ, « vulgatur in subditos nuncium huius interdicti, & Censurarum insolitus, ignotus, & « improuisus sonus huius Tonitrui, non vt « putabas, dispersit, sed sub alis Piæ Matris « conseuit, & vniuit. Pietas, & Religio Serenissimi Principis Veneti, literis consolatur « Communitates subditas. Rem declarat, & « quæ saluti status Serenitatis suæ visa sunt oportuna scribit. «

Hæ literæ, non adeo imprudenter per Ministros « diuulgatæ fuerunt, vt earum tenor potuerit Romam vsque conuolare, Quod si « hac occasione confictæ sunt aliæ literæ, è vicu « allatæ, hic est partus suppositus; nec satis competenter, (parcant Illustrissimi Domini « Inquisitores,) fuerunt de literis prædictis « edocti. «

Et hoc vnum, Senatus Veneti resistentia non obstante, toti orbi innotesceret, nil de- « tractum cõtinuatæ obseruantiæ huius Sere- « nissimi Dominij, erga sanctãRoma. Sedem; propterea decreuit Respublica, literas pa- « tentes affigi, quibus declarata causa resisten- « tiæ, protestatur Senerissimus Princeps Re- « ligionem suam his prægnantibus verbis. «

Cum nobis decretum constitutumque sit, « in sancta fide Catholica, & Apostolica, atq;

M.D.CVI. in obseruantia erga Sanctam Romanam Ecclesiam persistere, quam maiores nostri, à
prima Ciuitatis origine, hucusque, diuina
» comitante gratia, & sine vlla intermissione,
» coluerunt.

Sanctitas vestra in Consistorio, ac Senatu
» suo, dixit se audiuisse homines doctos, vo-
» luitque etiam votum aliquorum Cardina-
» lium in eo congregatorum, qui eam vrge-
bant ad fulmina, vt suprà. Serenissimus
» Venetus Princeps, quamplures Theolo-
» gos & iuris tum Pontificij, tum Cæsatei, pe-
ritos consuluit, & votum non aliquorum,
» sed trecentorum Senator. sine spe vel metu,
» nemine contradicente, ad resistendum Cen-
suris, habuit: Quod te latêre non debet,
» verior & communior sensus Serenissimi
» Principis Veneti, longè maioti, numero
» peritorum suffultus, probandus erat.

Nouum tamen fulmen vibras contra le-
» gentes, tenentes, & communicantes literas
» prædictas, & scripturas in hac materia no-
sti, quòd Serenissim^9 Princeps, litteris tenuit
» in officio subditos suos, quos alij seducere,
» & diuidere studebant: subditi qui Princi-
pem suum naturalem audiunt, & intelligũt;
» & cui diuino mandato obligantur, meren-
» tur ex hoc ipso feriri anathemate? Bonè
» Deus, quomodo intra terminos modestiæ
continebimur? Regnum à Deo est, (*Per me*
» *Reges regnant*) si populi subuertantur, & se-
» ducantur, quibus regnabit & imperabit Rex?

Pastor congregat oues, non disgregat. Iubentur Apostoli, quorum tu successor es non disperdere sed vnire: si in officio subditi tenentur, hoc est Præceptum Dei, istud tamen prohibetur & damnatur, & Censuræ fulminantur, vt hæc officia abscondantur, & lateant? hæc sunt signa irati animi: *ostende mihi cur ita iudices?*

Multò minus, patentes literę affixe debent hoc Anathemate impediri, sepeliriue. Finis earum est, vt se Princeps declaret, & protestetur Catholicum & obseruantissimum sanctæ Ecclesiæ Romanæ, vt ancessores sui. Quãdo operibus, viribus, & præsentia se talem declarauit Princeps Venetus, annuerunt Pōtifices, gratias Princip. benemerēti habuerunt. Talis semper continuauit, talem se adhuc exibet, & protestatur. Lætatur vniuersa Ecclesia his officiis, & muneribus. Paulus autem V. Pontifex damnat, & anathemate ferit, qui diplomata hæc Christianissima legunt, & memoriæ tradūt, & ea conatur obliuioni mandare. Cogor dicere cum sancto viro Iob, *Cur faciem tuam abscondis? & arbitraris me inimicum tuum? & scribis contra me amaritudines?* Sed quid ista ad officium inquisitorum hæreticæ prauitatis? Hæresis est crimen contra fidem Christianam. Nos, in nostris litteris, & expresè Christi fidem Catholicam Romanam sequimur, & eam profitemur & protestamur. Habēt Inquisitores Iurisdictionē attributā, conditione existēte;

M.D.CVI. vnde neque possunt cognoscere, an aliquis sapiat manifestè hæresim, vt dicunt Prudentes. *(C. Accusatus sanè, & ibi Glo. in verba Manifestè de hæreticis in 6.* Quid verò dicam de titulis datis in Edicto, litteris, & scripturis nostris; vbi asseritur, eas prohiberi, quia continēt multa temeraria, calūniosa, scandalosa, seditiosa erronea? Omnino nō pertinēt ad Inquisitores hæreticæ prauitatis ista. Idcircò, sicut, primæ Censuræ, tanquam nullæ, & inualidæ, seruatæ non fuerunt; ita prohibitio, & Edictum istud, vti extra Iurisdictionem Inquisitorum, spernetur, & vosmet detrahitis dignitati Ecclesiasticæ, qui præcipitis, non præcipienda. |Cautius esset agēdum, maximè in negotio Censurarūm, & eo magis contra Principes supremos & Catholicos: quia qui malè iubet, nō benè obauditur.

Non pateris scripturas in hac materia. Noluisti iura Reipublicæ ab Oratoribus percipere; recusas eas scripturis ab aliis intelligi. Quid est hoc, nisi defensiones omnino negare, quæ de iure Diuino sunt? Audi Melchiadem Pontificem Præcessorem tuum. *Primò semper ante omnia diligenter inquirite, vt cum iustitia & charitate diffiniatis, neminem condemnetis, ante verum & iustum iudicium, Nullum iudicetis suspicionis arbitrio:* Sed primum probate, & postea charitatiuam sententiam proferte, Et quod non vultis fieri vobis, alteri facere nolite.

Cogita, Pater Sancte, si in tuis sententiis, has Prædecessorum tuorum seruasti regulas;

M.D.CVI.

Iſta debent Pontifices Secularibus poteſtatibus: Nos autem cogimur hæcmet Paulo Quinto Pontifici inſinuare, & errata Magiſtro indicare: Quod tibi diſpliceret, aliis ne facito: Cenſebuntur oculi tui carnei, cùm ea non ſeruaueris: fertur iis mediis Eccleſiaſticos affectaſſe Monarchiam, & Poteſtatem à Deo diſtinctam, totam ad ſuum Tribunal vnire, quod eſſet admodum tyrannicum, & contra expreſſam mentem Diuinam: Videtene his vaſtis prætenſionibus, Claues vim perdant, & rubiginem inducant, & menti recōdite, *Quod cum res reducitur ad affectum, omne perit iudicium.*

Vide, Pater Sancte, quæ Sathanas mala ſemina ſpargat, hac occaſione? Audiſtin quæ dicuntur de auctoritate Pontificis, de diuiſione Poteſtatum? Vtinam non incidiſſemus in hæc tempora, nec conſilia mala præualuiſſent: Reſpublica nunquam deficiet à Religione Catholica, & à communione ſanctæ Eccleſiæ Apoſtolicæ Romanæ: Sed nec vnquam patietur libertatem ſuam, vſuſq; ſuos, facultateſque Subditorum ſubuerti. Stant ſimul, reſiſtere præcepto Pontificis iſta turbanti, & non deſerere communionem Eccleſiæ Romanæ, & Catholicā Religionem: Memineris exempli Ignatij Patriarchę Conſtantinopolitani, qui anathemate iniuſto vulneratus à Ioanne Pontifice Octauo, non paruit. Mortuus nihilominus miraculis claruit, & in numerum Sanctorum fuit relatus. Audi quæ nuperrimo hoc proximo anno,

M. D. CVI. docuerunt Patres illi Societatis *Iesu*, scribentes librum typis datum, ad Henricum 4. » Francorum Regem, in his verbis: *Si adeo iratum Numen haberemus, vt ad se Clementem accerseret, & Bonifacios Octauos, Benedictos XIII. & Iulios Secundos induceret, quid ageremus? Nempe, breui dicam, quod in illo tempore probos, & bonos Francos, quod moderatos, ac frugi Ecclesiasticos, cum Rege Philippo Pulchro, cum Ludouico XII. accepimus fecisse. Qui ius suum, ac Regni, cum mordicus tuerentur, contra dictos Pontifices infestos, nunquam propterea à Sancta Sede Apostolica desciuerūt.* Recognouerunt in spirituali *Dominatione Pontificem, officij Christiani potissimas partes deseruere nunquam, Christi vicariam Maiestatem sunt omni studio, omni fide, omni obsequio prosequuti: de quo, ne dubitandi suboriri posset vlla suspitio, fecit Philippi Pulchri Regis, à Tilletio scripta, atque in posteritatem transmissa, responsio.*

Illud idem exemplum, ac Consilium Christianissimorum Regum, sequitur Respublica. Nec paruit, sed resistit Censuris inualidis. Nec se separat ab Ecclesia Romana, nec officia potissima Christiana vult in suo dominio prętermitti: de qua, in fidem Catholicam, & Sedem Romanam perseuerantia, ne suboriri posset vlla suspitio, fecerunt Serenissimi Principis Veneti litteræ affixę publicè, sicut & Philippi Regis responsio, vt supra. Malo ingenio audis ista (Beatissime Pater) siste gradum, tolle fulmina, quiescat

ira tua, & esto placabilis super nos, nil noui agimus, vtimur antiquo iure nostro, *& qui iure suo vtitur, nemini iniuriam facit.* Res aliter agitur cum Principibus, manu, viribus, & Potestate supremis. Dominos Venetos, alia via, vel in tuam trahe sententiam, si potes; vel melius consultus, tu in eorum intres opinionem. Si pergas, nosti quod non obedieris, Abissus Abyssum inuocabit, detrahetur gloriæ Sedis tuę, absque Dominorum Venetorum culpa, qui iura publica, & subditorum tenentur custodire, & tunc non in emendationem, sed in destructionem perges, contra præcepta Patrũ, & tuorum Prædecessorum. Nam ad hoc indictæ sunt Césuræ, *vt construant, non vt destruant.* Quòd si fortè putasti, vt istud posses euincere, non succedet, quia res est cum prudente, potente, & benemerito Principe: Et tu Sedem, & subditos tuos, sine fructu deplumabis. Sed interim, quę desolatio populorum & totius Italiæ? In quo discrimine sedem tuam constitues? Spumant ora Luporum, exspectant vt hæc agantur, omnes hæreses Italiam inuadent, deturbabitur sanctissima Sedes, in caput tuum, Pater Sancte, tota faba cudetur. M.D.CVI.

Igitur, ne te Præsule, mala ista eueniant, muta sententiam, præcidenda est occasio tam grauis incendij, habes in Sacris literis, *Quod non possumus superare, tollerare debemus.* Retia Domini rumpenda non sunt, nec deserendus grex Domini.

M.D.CVI. Si ita egeris, habebis hanc Christianitatis fortissimam Columnam obsequentissimam. Dominus tecum erit; Longitudine dierum replebit te; & ostendet tibi salutare suum.

Ad Summum Pontificem.

Al: Li: AEq: Ve: I: V: D:

Admiratus valdè sum summe Pontifex, Legē à te latam, qua omnes, qui pro Veneta Republica scribunt, diris execrationibus prosequeris, ac detestaris. Hæc enim remoue quęso, dum pauca humiliter, ac piè, perinde ac si Deum Optimum Maximum alloquerer, propono authoritatem, & rem ipsam tene: cum omnia circa diuina possis, verè non potes: Vris, cædis, lancinas, & viscera dignitatis, decoris, libertatis Reipublicæ, sæuerissimè, ne dicam crudelissimè, & ingratissimè differs, & silentium indicis? vocem comprimis? ora obstruis? extrema minaris? Ne Dei Optimi Maximi opem implorare audeat, prohibes? Virginem decoram, pudibundam, honestissimis, ac modestissimis moribus præditam, non fuco illitam nec calamistris inustam, sed viuo sanguine & præclaro, ac splendidissimo pulchritudinis flore perfusam, & mirificè nitentem, & ab incunabilis ad hæc vsque tempora castè & liberali custodia septam, & conseruatam, & admirandam in totius orbis veluti Theatro, tanquam impudentissimum, & turpissi-

M.D.CVI.

mum ſcortum exponis, producis & quàm maximis potes vocibus & clamoribus, ac veluti maximarum tubarum clangoribus proclamas, & vocem vt contineat, iubes? non potes, Pater, non potes, fac velit, nec ipſa poteſt. Cum dolet acriter, lachrymæ excutiuntur, vox dolentis exprimitur, & erumpit naturæ vi cogente. Cæde puerum, aut ſeruulum, clamabit, ſtatim vociferabitur; iube ſileat, non parebit, altius clamabit, & maximas contumelias, & turpiſſima ingeret iurgia. Naturæ ius, & vis, & lex eſt, vt quis quacumque ope poteſt, vim ſibi illatam repellere, & decus ſuum tueri conetur, & ſaltem dolere queat. Hanc tu tollere, ſeu immutare nunquam poteris. Altius tuo, naturæ eſt ſolium, & tu parere cogeris: Hæc vero te docere poſſunt, hominem eſſe non Deum. Si vera ſunt quæ dicuntur, quid doles? Corrige, abſtine, imitare veterum Romanorum Principum morem, & prudentiam, quin & Græcorum. In libera Ciuitate, liberas eſſe linguas non vis? nec hoc potes Pater: nam etſi eas euelleres, ſpiritu ipſo & clamoribus libertatem, vita longè chariorem, libera hæc ingenia præ ſe ferrent, ac profiterentur, & nutibus oſtenderent, ac ſignificarent. Non poſſunt enim ferre cum contumelia damnũ. Non legis, aut Pontificis cõtemptus hic eſt: Maiorum mores, veterum inſtituta verentur Veneti, ne quid immutetur proſpiciunt, & ſummopere cauent. Si aliam in gerenda Republica, & in eius adminiſtratione, viam

M.D. CVI. inire cogerentur, omnia ruitura existimarent. Proinde initiis obsistendum censent. Nimis attentè, ais, libertatis suæ habenas
» continent. Quid tua? Sed quid pro Sepul-
» chro Christi egerunt, quid pro Leone nono, quid pro Nicolao secundo, quid pro
» Gelasio secundo, quid po Alexandro Ter-
» tio, quid denique pro Pio V. cogita. Humillimè, Pater Sancte, te obtestor, vt ad omnia
» oculos circumferas, ad salutem Italiæ impri-
» mis, & totius Christiani orbis, ad vetus Ve-
» netæ Reipublicæ, cum Apostolica Sede coniunctionis vinculum, ad labores, ad sum-
» ptus, ad sanguinem Ciuium Venetorum, pro
» Apostolica Sede effusum, ad Barbarorum terrorem, ac vim, necnon & ad eorum gau-
» dium & exultationem. Maximus es, & excel-
» sus, maior eris, si pace & concordia, tibi nihil potius erit, aut antiquius. Gloriosum
» erit supremo Principi, à quo pietatis exem-
» pla sumuntur, si grauitati ac sæueritati suæ, lenitatis & bonitatis simul suæ guttam asper-
» serit. Iucundiora, lætiora, auspicatiora om-
» nia Principatus tui erunt. Quod enim ho-
» locaustum maius, aut gratius diuinæ potest offerri Maiestati & Bonitati, quàm Pax, &
» obsequentissimæ Ciuitatis conseruata liber-
» tas? Non enim Respublica nouarum rerum cupida, non aliena appetit; libertas tantum
» & mos maiorum, altissimo tanquam cuius-
» dam necessitatis lex tradita, & sibi imposita,
» animo insidet; si quicquam immutaretur, omnia funditus euersum iri arbitrarentur.

Cur igitur Pater irascatur? excandescat, & furias cum ardentibus tædis immittat? & ad furorem filiam impellat, vt vastitas Italiæ & strages, & eluuies, ac rerum omnium perturbatio, ac confusio consequatur? Pacem igitur, Sancte Pater, cæteris omnibus omissis, benedictione tua cõstitue: quod si sponte, & non rogatus feceris summæ virtutis, & veræ Christianæ, pietatis, & laudis, & gloriæ columen ac fastigium, omnibus coronis, & triumphis excelsius, assecuturum & omnium denique virtutum numeros impleturum te existima, & certò scias. Ne vero totus Venetus esse dicar, iam me profiteor Pontificium, atque alteram paginam aduersariis concionibus liberam facio. M.D.CVI.

Sententia Baronij Cardinalis, super excommunicatione Venetorum.

Duplex est, Beate Pater, ministerium Petri *Pascere & occidere:* Dixit enim ad eum Dominus: *Pasce oues meas:* audiuit è cœlo vocem, *occide & manduca.* Pascere oues est, curam gerere obsequentium fidelium Christianorũ, mansuetudine, humilitate, ac pietate oues & agnos præ se ferentiũ. Cum verò, non cum ouibus, sed refractariis & aduersantibus agendum est, iubetur Petrus eos occidere; obsistere scilicet, pugnare & expugnare, ne tales sint penitus. Sed quod huiusmodi occisio non esse debeat, nisi

M. D. CVI. ex summa charitate, quod occidit præcipitur manducare; nempe per Christianam charitatem, intra sua viscera recondere; in seipsum condere, vt simus vnum & idem in Christo: Quod dicebat Apostolus, *Cupio vos in visceribus Iesu Christi:* Sic igitur non est occisio ista, crudelitas, sed pietas atque sinceritas, cum sic occidendo saluatur, quod eo modo viuendo verè perierat. Est, vt Nicolaus 1. docet, *Excommunicatio, non ad occidendum venenum, sed ad sanandum optatum medicamentum.* Sic & videmus Patrem amare vincula, quibus à Medico filius ligatur phrænitide laborans, sperantem posse curari. Perge igitur, Sancte Pater, quod cœpisti, in quo te nemo regarduere potest nimiæ festinationis, quòd dicat Paulus ad Christianos fratres scribens, *Ecclesiam in promptu habere vlcisci omnem inobedientiam:* in promptu hoc illi faciendum præcepit. Tua verò Sanctitas, in his diutius est immorata, scribens, dilationemque iterans in hunc vsque diem. Ego, vt ingenuè fatear, exulto spiritu, dicam cum Apostolo, superabundo gaudio: videor videre, in Sede Petri Gregorium, siue Alexandrum, has scilicet præcipuas radices collapsæ penitus Ecclesiæ libertatis, ambos ex Senensi Metropoli, (vnde V. S. originem ducit) vocatos ad Cathedram Petri, quorum alter expugnauit Henricum peruersissimum Imperatorem, alter verò, mira constantia resistens, Fredericum penitus superauit. Idem tibi certamen ineundum, modo ruinæ hæ in

manu

manu tua. Dicam cum Esaia: *Erige collapsam, prostratam Ecclesiasticam libertatem, certa paratam victoriam.* Etenim nobiscum Deus, Verbum Christi est, Et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Positus es in Ecclesia successor Petri, in promissione ipsi facta, præueniant & firmentur de petra. Et quod Hieremiæ, tibi dictum est, *Posui te in columnam ferreã, & murum aheneum.* Memor esto te in Ecclesia positum esse in petram, in quam omnes qui offendunt, confringentur. Tu verò permanebis illæsus, cõiunctus Christo, qui pro te pugnabit & vincet. M.D.CVI.

Sententia Cardinalis Columnæ.

Obsistere parentibus impium. Eam verò matrem oppugnare, cuius Clementia in vna suorum filiorum curanda salute, defigitur, planè detestabile: Eòque magis, quo pluribus nominibus in eam maiorum obsequium declaratur. Satis cuique notum, quantum in ætatem hanc, Romana Sedes Reipublicæ Venetæ commodi fuerit studiosa, quantum illa se pariter erga illam Sedem, obsequentẽ, gratamque præbuerit: illam nunc ab huius religionis obseruantia, nostra tempestate deficere, & contrà libertatem Ecclesiasticam iniquas ferre leges, nemini ferendum. Remedio est opus. Satis à B. V. diuturnũ concessum ad resipiscendum tempus. Decreta Patrum, Conciliorum Canones, illis declarati, Euangeliumque docuit obseruandum:

M.D.CVI.

ne maiorum suorum religionis Resp. Veneta oblita, firmius in suo errore persistat, flagellis corripienda potius, quam lenitate in-
" uitanda: forsan qui tantæ Benignitatis indul-
" gentia obduruere, pœnæ seueritate mite-
" scent, & qui nunc nihil timere videntur in-
" commodi, destituti paterno præsidio, iuri-
" bus *Ecclesiasticis excitati, resipiscent*: Pro Venetis aduersus pōtificias imprecationes scripsere Anthonius Quirinius Senator Venetus, Frater Paulus ordinis seruorum Monachus, Ioannes Marsilius, omnes vernaculè & populari lingua. Pontificijs verò quotquot sunt eruditi sacerdotes, præcones vindicesque fuere, inter quos antesignani Belarminus, Baronius, & Columna Cardinales; ex Gallis non plures quam duo, quod sciam *Francophylus* vnus, alter anonymus edito opusculo titulo *Consultationis*, certauitque Respublica Veneta (quod illi peculiare est) torquibus aureis, aliisque opimis muneribus, tum gentilitios tum exteros scriptores demereri, amarulentis illis scriptionibus, non aliter quam flamma infuso oleo fit acrior: vicissim odia exasperantur & desæuiunt, vndique miles legitur, fremit armis Italia, vicini Heluetij Pontifici, alij & Rhæti fœderati Venetis operas locant, in partes suas vtrique ad sociale bellum Principes pertrahere, legationibus nituntur, res ad internecionem progressura videbatur, vtroq; hoste opibus, ferro, amicitiis, clientelisq; potenti, peruicaciq; ac nescio sibi inuicem cedere. Rex Christianiss. alienissimus ab eorũ improbitate, qui

M.D. CVI.

belli fomitem flatu discordię alunt, animis æstuantibus moderationem adhibet, cunctatione iras frangit, receptui vt canant, suadet, atque ita mora lentescere cogit, vt incendium illud, quo ne tota Italia arderet, timebatur, in fumum & cinerẽ abierit. Cardinalis à Ioieusa, sedandi motus primarius & irrequietus arbiter, ire, redire, monere, vrgere pacem, non prius destitit, quàm exorauerit, totius Europæ incredibili lætitia, cui ex bello Italico tantum mali imminebat, quantum rei Christianæ hostibus incrementi. At sinamus tantisper Italiam commoueri, arma expediri, bellum adornari maiori metu, quàm damno. Lingua enim magis quam manu, stilo potius quàm ferro pugnatum est. Delibauimus supra, ab eo tempore quo Bironiana coniuratio detecta fuit, Marescalũ Turreniũ maleuolorũ inuidia & liuore nonnihil aspersum, sibi aula abstinendum decreuisse, è Gallia in Germaniã, mox Sedanũ suæ dynastiæ primariũ oppidũ profugisse, illo se continebat, atq; ad regiam obsidionẽ arduis molitionib. se parabat: sunt qui velut Illium, non nisi post decẽniũ expugnandũ iactarent, tantæ molis esse Sedanũ, vt tota Gallia expugnando inferior esset. Rex tamen qui res bellicas vulgi & imperitorum arbitrio nõ agit non molitur vt mẽdacij reos faciat nihilq; cõcordis Galliæ virib. ineluctabile, dũ martio Bruma mitescit, non regionatim militem, annonã fossoresq, imperat, sed satellitij sui cohortibus equitatu leuioris

Rex Christianiss. sedandis animis mediũ se prabet.

M. D. CVI. armaturæ cataphractisque aliquot signis & comitatu aulico septus atque ipsa Augusta Sedanum obsessurus proficiscitur. At ô minora imperia audite Diui Pauli sacrum dogma. *Omnis anima sublimioribus potestatibus subiecta sit:* Vix Sedani fines prodromi attigerant, cum Oppidanorum audacia, minæ, molitiones, & in decennium iurata peruicacia concidunt, Turrenius, qua summa est cautione & prudentia, quo nemo alius, Regis ingenium & robur nouit castris iam metandis obuiam eundum, ac obsequio & deprecatione, summum exitium sibi præuertendum securum putauit, dum Tribuni militum metandis castris dant operam, statiua designāt ad cingendum oppidum, opportuna loca aditusque speculantur, Rex Doncherio oppidulo ad Mosam, non longius à Sedano, quàm sesquihoræ equestri itinere subsidebat, cum eccè, de pace, colloquutor Netancurius Regem adit, deprecatur, Turrenij intimum obsequium pollicetur, ac tandem ad æquas conditiones impellit, quibus vicissim admissis, à bello incruentè, sine ictu arietis discessum est. à Villaregio primicerio quatuor amanuēsium, & Dinteuillæo Campaniæ præfecto, in hunc modum sancitæ sunt: Vt Turrenius, in posterum cum regis regnique hostibus, omni fœderi renunciaret, vt Arcem Sedanensem, sequestro custodiendam, suo tamē milite & sumptu in quadriennium permitteret, quo peracto, ille liberam & suo nutu, vt prius regendam reciperet,

Rex ad Sedani obsidionem proficiscitur.

M.D.CVI.

Quod si rebus nouis Turrenius studeret, auferendi dominij, inque alium transferendi ius penes regem esset, vbi de pactis vicissim habita fides, placuit vt Turrenius, diluculò Regem & Augustam adhuc decumbentes salutaret, quod opportunè præstitit, cui Rex sereniter arridens, profitetur, tam arduam profectionem, non desiderio Sedani expugnandi adornasse, sed potius Turrenij reuocandi ad gratiam, obsequium & summas pręfecturas, quibus à puero veteranum commilitonem, posthabitis plurimis insigniuerat, tantum recreari tranquillo illo exitu, quantum si marte fuisset decernendum, doluisset: hęc vbi dicta dedit, eo ipso die, Rex cum Augusta, Sedanum ingreditur, plausu, ouationibus, ignibus compitalibus, tormentorum bumbis, publica lętitia significatur, Arx Netácurio, sequestra custodia, vice depositi ex pactis concreditur, hocque fulgetro belli non anxiè sedato, militum soluti ordines, atque Aula citius omnium expectatione Lutetiam reuertitur. Venit in suspicionem sulphureæ & Anglicanæ coniurationis quam supra exagitauimus, nescio an odio eius quā professus erat Ignatianæ societatis præsbyter Henri. Garretus è latebra erutus: ille ad supplícium depoſcitur, reus peragitur, quod cruenta mente, sicca manu proditorum consilium persensisset: nam sedatus homo sulphureis illis artib. non se admiscuerat, ille autem falsò delatus longè è se crimen dimouet, obtestatus palam nihil resciuisse in-

Turrenius cum Rege in gratiā redit.

Verba Regis ad Turrenium.

Henr. Garretus Iesuita ob sulphuream conspirationem ad supplicium rapitur.

M. D. CVI. ſidiarum, Catesbium in arcanis conſcientiæ detexiſſe quidquam, ſibi in animo eſſe, quod religionem iuuaret, ſed nihil prorſus de nece regia ſibi ab illo fuiſſe enunciatum, cætera fide ſacerdotij & ſigillo confeſſionis ſibi perenniter eſſe reticenda; nihilominus homo prudens & cordatus, ad furcam deducitur interritus, quinimò exporrecta fronte, & multo lætiori quàm in carcere fuiſſet, obteſtatur plurimum gaudere, quod die ſacra inuentæ Cruci (3. enim Maij qua eius memoria recolitur Garnetus paſſus eſt) ipſe crucem inueniſſet, quæ illi ad immortalitatem aditum reſeraret, omneſq; cruces ærumnaſq; ſæculi finiret, percupere, vt pro omnibus Catholicis pœnas vnus daret, & ſua morte in poſterum quietem illis impetraret.

De imperio, bellicis virtutibus, cruenta & proditoria nece Demetrij Ioānidæ Moſcorū Magni Ducis, Germanici ſcriptores multa ſcripſere, quæ cum mihi ignota & figmentis propiora, quam vero ſint, alieni mendacij ex parum fido relatu pœnas luere nolui.

Renatus Choppinus, obitu ſæuo inter ſectorum manus, dum eruere ingenitum lapidem conantur, Senatum omneſque litteratos mœrore compleuit, ille inter fori ſymphlegadas, fax fuit ad rectam ſemitam veri, & multiiugæ eruditionis, ex illo fonte vberrimo haurire abdita & meliora priſci æui, vetuſtatis amantes ſolebant, homo totus in chartis, diurna nocturnaque manu rudera ſæculorum, gentium rerumque omnium

M.D.CVI.

excutiebat, vndè gemmas erueret, quibus opera sua vbique scintillant, solitus illè medullam scrutari potius, quàm inauratum corticem, nec enim vt qui ad similitudinem parietum extrinsecus culti sunt, florem dicendi ita secutus est, vt intimum fructum decerperet; at quid calamo intactum reliquit? iura fisci & coronæ Francicæ non paucis membranis complexus est, operi titulum fecit *de Domanio*, suorum municipum consuetudinem commentario illustrauit, Lutetianam longè ampliori & fœcondiori pagina quam Molinæus, iamque serior, ad ea quæ ad pietatem propius accedunt fori studia, se accingit, nẽpe ad iuris Pontificij, sacerdotiorũq; lites explicandas, quæ vt ancipites sunt & flexuosæ, paucos habent nostro æuo, qui nodũ Gordiacũ quibus innexæ sunt, dissoluant, Choppinus filum Ariadnę texuit, cuius sequaces ex antro alioquin irremeabili, impliciti se eruant, atque opus nuncupauit *sacram Politiam*, tãdẽ nouissimus illi labor *Monasticõn*, pium opus varium, tessulatũ, quo veterẽ monasticẽ collapsam dolet, nostri æui solutã & elumbatã castigat, quomodo resarcienda sit docet, vix vllus ordo, & cœnobiũ quorum elogia, diplomata, immunitates, non recenseat, ita vt sua primordia, origines, cõditores, largitores, cognitos vni Choppino debeãt: cõgregatio Benedictinorũ sanctæ Iustinæ Paduenis, (cui ascripta sunt quinque cœnobia huius regni, quæ vulgò nuncupantur de caza Benedicti) indictione generalis

Opera varia Choppini.

De Domanio in consuetud. Andeg. & Parisiens.

Sacra politia.

Monasticõn.

M.D.CVI.

capituli, Choppinum vt tutelarem præconẽ ſuum, ſuis liturgiis, ſacrificiis, indulgentiiſque conceſſis participauit Henri. III. mille aureis ſolaribus, opus de Domanio offerẽtem proſecutus eſt, Deus cœlorum æternitate, Orbis totus perennitate nominis & famæ beauit, ille enim exegit monumentum ære perennius, ego veterano meo veteris cultus & obſeruantiæ pignus, non ſiccis genis has notas ad huius tumultum flens adhuc & pullatus exaraui quas ad teſtimonium meæ erga illum obſeruãtiæ adiiciendas putaui.

Choppini ſumma fælicitas.

Ad Renati Choppini Patroni clariſſimi cineres, lachrumæ.

Lugete quotquot Togati eſtis Ordines, vos dignitatum Apices ſupremi, purpurati patres qui ius dicitis: Vos qui ius docetis & explicatis, ad purpurã ſi voltis educati & expectati: Lugete, Pan magnus Oraculorũ forenſium occidit, *Choppinus* ille, ſcrinium legũ, canonum ſacrarium, lux iuris Gallici, fax municipiis, ad ſuarum conſuetudinum Symphlegadas, Praxis beneficiariæ ex meliore ſeculo reliquiæ, & vnum pectus, Orator cauſarum pius, verus, elegans, mirabilis, operum immortalium ſcriptor perdius & pernox, qui, quod niſi fato functis contingit, in foro ſe dubiarum quæſtionum citari interpretem, & arbitrum viuus vidit, famæ æternitatem anteueniens. Iacet ille *Choppinus* (fallor vſu ſepulchralis verbi) non iacet, qui viuus per ora litteratorum volat: Heu? mortalium ſors deterior, quàm ſtirpium & graminum, illa cæſa è ſurculis renaſcuntur, ac noua propagine ſenium reparant, homines autem huma-

nitus ſublati, æternum abeunt, vnde, nulli redeunt, poluis & vmbra, vltio magni faſtus: At *Choppinus*, poſtquã viuere deſiit, ſecũ artis beneficiariç peritiã abſtulit, cõdiditq; ſepulchro, ni tu *Buteleri*, cũ paucis cõmilitonibus, rediuiuam ſaluamque facias. ſed parcius temetipſo vtere, ſerua te, explicandis, ſecandis ſanandiſque litibus, vt morbis peritos medicos longæuos eſſe, publicæ ſalutis intereſt. At quiſquis ad Togę decus anhelat, nõ aliud ſpeculum typumve, ſibi proponat, hoc noſtra ſcit Ætas, ſciet poſtera, dum leges & iura erunt. M.D.CVI.

ALIVD.

Cæſarei iuris, diffuſa ſcientia in omnes,
Prætoris qui Edicta, itidem Conſulta Senatus,
Et plebis qui ſcita ſciens, enarret, acutè.
Inuenias multos, & tota Lutetia in hoc eſt:
At ius Pontificum, Decretaque, & addita nuper
Decretis, Techna & quidquid Romana forenſis
Curia habet, varia & Rota qua vertigine lites
Voluit Siſyphio rurſuſque labore reuoluit,
Inque ſacerdotiis qua Regia iura, potens ſit
Quæ cõferre, velut Rex myſticus vnctus & Aris,
Ad quæ duntaxat, quos nominat ille patronus
Principi Apoſtolicæ ſedi, quæ iura ſupremus
Indulſit ſociis, fulgente rubentibus Oſtro,
Felſinea & Paulus qua indulſit tertius vrbe
Patribus, exercet quæ iura vicarius illis,
Cætera quæque fori, nõ Sphinx ænigmata ſoluat,
Talia qui faciat vulgata, vel ore loquatur,
Aut calamo exaret, nunc rarior, alta videntur
Iſta etenim, paucorum animis arcana recondi:

M.D.CVI. *Antistes doctrinæ huius, Coryphæus & Artis,*
Buteleri, *vos Consilij qui Oracula magni,*
Quos sua fama satis notos facit, indice nullo
Nominis, hæc arcana diu seruate, nepotes
Vtque sciant, tacitis ne condite auariter illa
Pectoribus, Choppini *instar sed spargite in*
Orbem,
Immortali operum charta, calamoque perenni.

ALIVD.

Ter magnus Choppinus *erat, tria dona Palati*
Egit, in officiis consenuitque tribus,
Eloquio ille suos iuuit calamoque clientes,
Eloquio, Argiui quale Periclis erat,
Hostis & Antoni, fuit hostis quale Philippi,
Roma & Cecropidæ quod stupuere viri.
Inducias linguæ & calamo, sed serior ætas
Fecit vbi, Nestor consilio alter erat,
Respondet, veluti de iure Quiritibus olim
Scæuola, & Astreæ Papinianus bonos.
Poscere vt à Delphis Oracula, sueuerat error
Ethnicus, ad Phœbi fatidici antra frequens,
Ad Choppini *ædes, sic litigiosa ruebat*
Turba, laboranti dum sibi poscit opem:
Vt quantò magis hauritur, fit purior vnda
Et vena exundans vberiore fluit.
Sic nihil imminuit Choppino, *ast verius addit,*
Dum bibit ex huius Dogmata fonte cliens,
Quos Arar & Ligeris, quos alluit vnda Ga-
rumna,
Agmine seu facto consuluere virum,
Vitro inclusa fluens, horas numerabat arena,

Pulsus ab vrgenti sæpe cliente cliens,
Non audita prius, melioribus abdita libris,
Quæque sinu in prisco clausit auara dies,
Eruta promebat quæ litibus apta, nocerent
Quæ contra, in simili iudicia acta modo:
Causæ fata cliens, præsago ex ore sciebat,
An foret hic victor, victus an ille foret,
Otia quæ potuit furari à litibus, illa
Non dedit hic nugis, non dedit illa pilæ.
Non ebori trino, Regumque icone notatis
Chartis, conteritur tempus inane quibus,
Sed lucrum faciens sibi tempus, auariter instat
Libris, & veras quærit anhelus opes,
Dum tamen hic nimius studio incubat, interit, & cui
Dant vitam æternam, fata dedere libri.

ALIVD.

Causidicis indicta triplex est functio, dicunt,
Scribunt, respondent de iure, ast addita quarta
Choppino, *trib⁹ his, opera immortalia scripsit;*
Sacra sacerdotum, ruralia iura colonos,
Andes & patrios gentilia iura, simulque,
Sequanios docuit, Fiscique & iura Coronæ
Maius opus, scabro liuore & dente maligno,
Quodq; Typi toties ad feruida præla reposcunt,
Nūdinæ & hinc vicibus redeūt quæ sæpius anni
Ad Mœnum, non parua istis commercia libris
Exercent, Tybcris poterque binominis Istri,
Vistulæ & algētis, quiq; vltimus accola Thyles,
Choppini *æternos mirantur emuntque labores.*
Si patriam quæris, cunabula vindicat Andes,

M.D.CVI.

Septem vrbes Graiæ veluti cunabula Homeri,
Mãtua Virgilij, & qui viculus adijacet Andes
Pulcher Olorifero qua Mincius amne superbit:
Nec tantũ Bacchi Cererisque, nec vbere frugum
Cunctarum fœtu, sed fertilis Andia magnis
Ingeniis, qua educta sinu, & transmissa palati
Ad studia ingentis, clarescunt luce forensi.
Testis erit viridi Botreus *ademptus in æuo,*
Spirans alta, sonans quo Tullius ore, Pericles
Fulmine quo, veteres olim impellebat Athenas:
Ergo atrata tuo propera nunc funus alumno,
Andia, non posthac similem genitura Patronũ,
Non etenim tanti communia semina fœtus,
Amplius hocce luto, nec figit pectora Titan.

Diræ in sectores ad calculi morbum.

Ah? malè sit vobis, audax ô Turba secandi,
Vrina obductos, qui ferro aperire meatus
Qui lumbos artusque, vno haud mucrone soletis
Rimari, ingenitos scopulos natiuaque saxa,
Qui cæci, dubio per vulnera quæritis ausu,
Quã malè Choppinus *vestra tractatus ab arte?*
Ferrum inter, sæuasque manus, & dira cruenti
Tela ministerij, fato meliore necatur
Dignus, tranquilla qui vita & mitibus annis
Vixerat, innocuo morum candore verendus.
At nihil ille truci perterritus arte, secandum
Scæuola vti flammis dextram, se præbuit vltro.
Sed nihil immitis iuuat illum sectio, vita
Per stillicidium vrinæ pugnacis adempta est.

Sed me recentem à funere Choppini, rursus ad feralia vocat Belgium, dum enim hæc barbarus scribo, audio cecidisse sæculi nostri

M.D.CVI.

Varronē Lipſium, addere laudibus inſaniē-tis ſit, vt qui Soli radios, Oceano fluctus adiicere voluerit, vt ille fluminibus, non intumeſcit, ſic nec iſte alienis præconiis, tam excelſo loco fama collocata, vt liuor qui degener & ſemper pronus humi ſerpit, quo eſt obliquo obtutu apicē illum ſuſpicere & contueri non poſſit, Ioſeph. Scaliger, alterum lumen litterarum, ſociuſque glorioſi laboris, palęſtritam ſummum immortali carmine defleuit. Aubertus Mirræus Canoni. Antuerp. Mirrynis odoribus mortuum condiuit, imò rediuiuū fecit, opuſculo omnib. ſuauiis deoſculando, qui Lipſij vitam, à puero ad deliquium, puro & puto ſtilo concinnauit, ego verò myrrino ſuffitu illo cōdire hanc pagellam, & plumbo meo aliquot indè ſelectas gēmas intexere pium & aptum putaui: *Morienti Lipſio præter domeſticos adfuere tres è ſocietate Ieſu ſacerdotes, & vnus è ſodalibus Franciſcanis, oculoſque amici clauſit, Nicolaus Oudardus Canonicus & Officialis Machlinienſis, mediocri pompa, vt qua erat modeſtia iuſſerat, elatus eſt pridie paſchatis, 8. Kal. Aprilis, hora poſt meridiem quarta, humeris vniuerſæ vt ſic dicam Academiæ, certantibus inter ſe ſtudioſis, vt extremum illud præceptori optimo, pietatis officium impenderent, elatus eſt autem cœlo admodum pluuio, vt id ipſum in lachrymas ſolui videretur, inſequuti biduò poſt venti ab hominum memoria vehementiſſimi, & quales nunquā flauerant, viuo Lipſio, ventoſæ ambitionis ac vanitatis domitore, conditus iacet, vt tabulis*

Obitus & Elogium Iuſti Lipſii.

Ex vita Lipſij Aubo. Mirræi aliquot pagellæ

M.D.CVI.

mandarat, in æde sacra Franciscanorum sodalium, ante Virginis Deiparæ aram, ad quam preces quotidie fundere solitus erat voluit, nimirum & à funere, istud sui in Virginem cultus, sempiternum apud posteros extare monumentum, inscriptionem verè philosophicam, tumulo appendendam paucis ipse versibus, biennio antea complexus fuerat.

Quis hic sepultus, quæris? ipse edisseram
Nuper locutus, & stilo & lingua fui;
Nunc altero licebit, ego sum Lipsius,
Cui litteræ dant nomen, & tuus fauor:
Sed nomen, ipse abiui: abibit hoc quoque:
Et nihil hic orbis, quod perennet, possidet.
Vis altiore voce, me tecum loqui?
Humana cuncta *fumus, vmbra, vanitas,*
Et scenæ imago, & verbo vt absoluam, Nihil.
Extremum hoc te alloquor:
Æternùm vt gaudeam, tu apprecare.
I. Lipsius *vixit annos* LVIII. *menses* V.
Obiit anno Christiano CIↃ. IↃCVI. XI. *Kal.*
April.

Marmoreum tumulum vnà cum statua, ære suo vidua excitauit: Senatus verò Populusque Antuerpiensis, virum de vrbe ac ciuibus optimè meritum, quique peculiari quodam adfectu, & illam præ cæteris Belgicæ dilexit, & cum plerisque istorum, singulari familiaritate coniunctus fuit, sarcophago itidem marmareo complecti voluit; hac epigraphe additâ:

IVSTI LIPSI
QVOD CLAVDI POTVIT.
HIC IACET.
S.P.Q. ANTVERP.
INCLVTI VIRI
FAMAE ORBI NOTAE
VIRTVTI CÆLO RECEPTÆ

H. M. P.

Cæterùm iusta Iusto *persoluta sunt III. Kal. Aprilis, in primaria vrbis basilica, D. Petro Apostolici cœtus principi sacra. Defunctum pro funere laudauit Gerardus Corselius Antecessor clarissimus, quem secuti alij postea amici, variis clarissimæ memoriæ virum epicediis, laudationibus, epitaphijsq; editis certatim sunt prosecuti. Vt æuo suo Titus, sic nostro Lipsius verè delicium generis humani fuit. Hunc namque Pontifices, Reges, Principes coluerunt: hunc Itali, Hispani, Galli, Germani, Britanni, Pannonij, ipsi denique Daci ac Sarmatæ venerati sunt: huius denique amicitiam eruditi omnium gentium, omnium ordinum homines expetiuerunt, atque ambierunt. Testes sunt Epistolarum editarum Centuriæ decem, testes sexcentæ virorum doctrinâ illustrium ad ipsum Epistolæ, ex quibus Centurias duas à Vvouerio seligẽdas, auidè expectamus. Itaq; bonos & eruditos amauit, laudauit; & de iis magnificè sẽper,*

M.D.CVI.

cum publicè, tum priuatim, disseruit: adeò quidem benignè ac candidè, vt nimia in alienas laudes facilitas, à quibusdam notaretur. Vicissim ipse, ab aduersariarum etiam religione partium studiosis, amatus, laudatus fuit, vix ab vno alterove nugatore aut sycophanta (quem malignitas siue cæcitas abripuit) calumniosè traductus. Atque ex iis ipsis scio, Domannum postea, Antuerpiæ cùm esset, pœnitentiam apud Vvouerium sponte suâ professum. Sed & Tomsonus, quamquam à Scoticis Ministris, (quos sulphureo esse ingenio Iacobus VI. Britanniæ Rex dictitare solet) eductus (cum fortè Lugdunum Batauorum ad se venientem hominem pro acerbitate, quam in suo scilicet Vindice veritatis profitetur, Iosephus Scaliger castigasset) non negauit, se oblitum humanitatis, seque impetu scribendi abreptum, ab hac violentia calamum temperare non potuisse. Sic & ab aliis vel inuitis Tempus ac Veritas meliorem mentem expriment. Carmini funero quod Cygnea voce moriens Lipsius sibi cecinit, attexere hoc inconditum magis ad officium quàm ad elegantiam volui.

In Dispunctione Notarum Cod. Mirand. ad Tacitum.

Scaliger epist. ad Fr. Svvcertium 12. Maij 1606. data.

Belgica Bellonæ lachrimabilis area tellus,
Belgica ciuili non tantum attrita duello,
Nec tot funeribus vexata, virumq; ducumque,
Urbibus æquatisq; solo, & raro auspice Martis
Alea, & Ostendæ exili pugnacis arena,
Cladibus & variis, quas intulit acer Iberi
Ille solo ille salo, fœlix Mauricius vltor,
Quantum morte tua iustissime Iuste: parentat

Non

Non tibi sola parens tua Belgica, at axis vterq;
Qui coquit ardentẽ Lybiam, suppostaq; Cancro
Littora, qui algẽtes sub sæuo Aquilone Gelonos
Vrit, perpetuis cælo indignante pruinis:
Pindi innupta cohors, daphnæa fronde virẽtes,
Quæ iuga Parnassi, Eurotæque fluenta tenetis,
Humentes laniate genas, laniate capillum,
Inquè sepulchrales laurum mutate cupressos,
Arescat nũc Castalius, quique Entheus humor,
In lachrymas se se ille latex toto amne resoluat,
Cinthius & citharã, cõpactaque dentibus Indis
Plectra dolore ferox abrumpat, mentis inopsque
Exululet, veluti cum Mænades Orgia sæua
Exercent, tollit quâ vitifer alta Citheron
Culmina, & Ægei quâ littoris Insula Naxos
Frondea pampineo nemore, atque rubentibus vuis:
Flet Tacitus, Seneca, authores melioris & æui,
Restituit prisco Lipsi quos cura nitori,
Quorum solerti fragmenta retexuit arte,
Hippoliti, vt laceros artus Latonia virgo;
Phœbus, Musa, Charis, Latíumque & Achaia ademptum
Lugent, amisso quod par sit nemo futurus,
Nostra nec æqualem, nec sæcla datura nepotum,
Amplius hocce luto, nec figit pectora Titan,
Parcite at inculto violati carmine manes,
Versibus hisce malis, nec oportuit ossa grauari,
Magnus at exilis non despicit ille Rodolphi
Iustus iusta, licet cineri non æqua verendo.

In Gallia & Belgio, nescio an in remotioribus prouinciis, peruigiliis feriisque Paschalibus, tãta vis ventorum & turbinum bacchata

M. D. CVI.

Summa vis ventorum Lutetiæ.

est, vt ædium disiecta culmina, non paucos Lutetiæ lethaliter attriuerint, ita vt vix tutò per compita iretur: Ruri autem annosæ arbores, alto solo turbinibus auulsæ: sed, quã-quam hominum, tectorum, syluarumque ingens edita sit strages, mitius tamen actum solo, quàm salo, quo ob impotentiam procellarum crebra naufragia contigere: Mense maio, cum Sequana repentinis imbribus intumuisset, Rex cum Augusta, dum à fano Germani reuertitur, Rheda admissa in cimbam onerariam cum applicuisset ripæ, desultu equorum repulsa, in profundum rheda delabitur, aulici ad summum discrimen depellendum vltrò ruunt, celerius fœliciusque omnibus Castenerius, eques nobilissimus, qui qua potuit Augustam fluctibus eripit, atque in littus exportat, liberatorem suum insigni gemmarum aurique cælatura donauit: Æstas autem solito nimbosior, satis & vitibus plurimum nocuit, Gallia enim quæ Borealior, inque imbres solutior, torridos soles exigit, quamuis in Belgio, iugibus pluuiis grauius multò laboratum sit, ita vt non nisi prouecto Iulio, Spinola alter Parmensis, ad præliandum & obsidendum copias eduxerit, serò quidem sed satis opportunè, nec enim Bataui minus in sicco, ille vero Lochum oppidũ, ad coërcendas Hollandicorum infestationes otiosè expugnauit, hinc Grollam progressus, corona cingit, vallo & fossa aduersus Mauricianos castra præmunit, his sepimentis tutus, omnibus machinis concutit, subterraneis

Augusta sũmum discrimen.

Castenerius Reginam fluctibus eripit.

Spinola præclara facinora.

M. D. CVI.

effoſſionibus ad vallum vſque prorepit, peditum viginti cohortes, ad præſidium relictæ Spinolam fortiter excipiunt, propulſant, ac poſtico egreſſæ in caſtris adoriũtur, nõ ſine damno, ille cautius præcluſo omni tramite in arctum cogit, auxilij omnem ſpem præripit, ac tandem decumano impetu inuadere minatur, oppidani cum præſidiariis, Mauricij ſeri auxiliatoris moram non ferentes, xix. Sextilis, non iniquis pactis Spinolæ ſe permittunt, ille in celeritate ſummum lucrum ratus, qui iuxta parœmiam dum incaleſcit ferrum tundendum putaret, ne blandiens fortuna ſi neglecta, vultum mũtaret, è veſtigio caſtra ad Rimbergam promouet, illam ad oſtium Rheni (nos ſupra à Mauricio expugnatam, omnibuſque bellicis artibus munimentiſque inſtructam diximus) atque ad illius tutius præſidium, in aduerſo Rheni littore ac inſula, Mauricius propugnaculum conſtruxerat, Spinola ne caſtris haberet vicinum hoſtem, expugnat, ac Batauos ab inſula lõgè depellit, vnde libera ſuis pabulatio, hoc potiſſimũ menſe, quo gramina falce ſecari ſolent, præſidiarij nõ ſolũ intus egregiè ſe tuẽtur, ſed eruptionibus nõ infœliciter tentatis, Spinolã in horas infeſtabant. Mauricius, qui nõ lõgè caſtra habebat, fiducia auxilij propugnãtibus animos adiiciebat, ſed quaſi æſtate ipſa Martẽ improſperũ haberet, ad ſuppetias tã diuturnus morator fuit, vt obſeſſi non ferentes vim machinarũ, & cunicularias ſuffoſſiones, cum Hiſpano-belgæ penè in vrbe pedẽ haberent,

Grolla deditur.

Spinola Rimbergam recipit.

M. D. CVI. primum de Rimberga dedenda Agrippinensi Episcopo, colloquum fecerint, quod cum Spinola auersaretur, vt qui alteri venari feram nollet, vi ingrauescente, inclinantibusque oppidanis Rimberga deditur. Terralius qui ad Albertum defecerat, vir manu audax, vrbiumque expugnandarum peritus, Sclusas inuadendas constituit, cum per exploratores audiisset, portam quæ ad ortum spectat, indiligentius custodiri, murumque ea parte, ita humilem & deiectum, vt facile ascendi descendique posset, Terralius, vndique ad inuadendum spargit militem, vt dum oppidani, non vno loco exagitantur, ipsam tormento cubitali portam commodius effringeret, nec conatibus prospera fortuna defuit; ipsa deiecta, duobusque sublicijs pontibus, sed ignaui commilitones, vltra progressuro defuere, vrget tamen, per silentium noctis morantes aditumque facit per pontem, oppidani somno discusso prosiliunt, inque Hispano-belgas impetum faciunt, qui degeneres, loco & porta vrbe turpiter discedunt, quod quibusdam non impune fuit, de quibus Bruxellæ publicè sumptum supplicium 19. Iunij, vt in posterum reliqui cordatiores esse discant.

Mense Iulio, Princeps Contius, secundas nuptias fecit, cum Catharina Lotharingia, Guisiani Ducis & Catharinæ Cliuensis filia, Borboniorum Lotharingorumque beneuola conspiratione, animorumque consensu, nec vana fide in posterum vtrãque domum,

reiecta omni simultate coniunctiorem fore, nec enim arctiori vinculo, magnatum familiæ colligantur, quàm coniugiis & quæ ex his nascitur promiscua prole. Hoc anno Bysantinus Impera. suorum defectione & domesticis seditionibus vt plurimum laborauit, præsertim Basciæ Alepiensis, cuius coercendæ libidini opprimēdisq;conatib⁹, mature occurrendum putauit, atque ad compescendum Basciam Tripolitanum & Damascenum, sociis viribus concitauit: illi vero vt nascentem Tyrannidem opprimerent, cum acie sexaginta millium equitū peditumque rectà Allepum progrediuntur. Alepiensis verò de eorum progressu factus certior, maturo occursu eorum obsidionem anteuertit, atque impari exercitu cum eis congressus, tam opportunè, vt vnus Trium-viratum Turci cum profligauerit, fortis prosperę nō eo lenocinio cōtentus, Tripolim obsidet vnde Bascias, ablata omni gasa cum familia Cyprum aufugit, sicque Alepiensis, vacuam præfecto & præsidio vrbem, non ægrè admodum suam fecit, neue mora, victoriæ amplioris seriem interturbaret, victor ouansque Damascum pergit & obsidet, cui laboranti Tripolitanus restaurato exercitu, dum it auxiliatum, iterum aduerso marte conflixit, & priori fugæ alteram addidit. Vrbs quæ totius Syriæ princeps est, auxiliari exercitu profligato, impar obsidioni diutius ferendæ, Alepiensis potestati vltrò se permittit, qui laureatus, tumēsque victorum spoliis, non dubitauit totius oræ sibi im-

M. D. CVI.

Alepiensis Baschia de pluribus ingentes & repetita victoria.

M.D.CVI.

perium arrogare, expilato ærario, quod Bysantinum proximè euehendum fuerat. Addidit se tribus victis sociū nō melioris fortunæ Belgibergius Mysiæ seu Æolidis, qui vt Alepiēsem recenti dominatu deturbaret, ad eum oppugnandum cum ingenti exercitu festinabat, sed Alepiensis, de more suo occurrit, dilapsumque in insidias Belgibergium, suorum magna strage in fugam vertit. Tot victoriarum audito rumore Persarum Rex, odio gentis Turcicæ, Alepiensi cum exoticis exquisitissimisque muneribus gratulatum mittit, interpellatque nouum Syriæ dominum, vt sociis viribus Bysantinum Imperium pessumdarent. His cladibus attritus Turca, à Christianis pacem deprecatur, quæ inuicem coaluit, vtque sit Reipub. Christianæ vsui & cōmodo, barbarorum excidio, Deum obnixè rogo.

Persarum Rex cum Alepiensi se sociat.

Valetudinarium erat, in suburbiis Diui Marcelli, ab Henrico III. suscipiendis hospitandisque debilitatis emeritisque militibus positū, sed nullo addito prouentu, vacuæ & neglectæ ædes præterita tempestate bellorum ciuilium, penè corruerant, Henricus IIII. tum sua, tum militum singulari fortitudine tot bellis exhaustis, inopum militum, truncatorum debiliumque sortem miseratus, publico edicto sanxit, vt Nosocomiorum, hospitalium, atque huiuscemodi piarum ædium, quod de prouentu superest, discussisque exactorum rationibus,

Iuillet 1606. Erectio Camera iuridic. vulgo de la charité Chrestienne.

M. D. CVI.

quod ſuperfuerit in alimoniam huiuſcemodi emeritorum militum erogaretur, inſtituto Conſeſſu Iuridicorum, titulo Cameræ Charitatis Chriſtianæ, qui hoc pium opus procurarent, monumentum eximiæ pietatis, quouis ære perennius, cuius æmulandi exemplum, Ethnici Chriſtianis reliquerunt; ſiquidem Epheſij, nedum artifices operarioſque, qui viceno opere delubrum Dianæ, orbis ſeptimum miraculum conſummauerant, ſed etiam mulos onerarios & iumenta, quæ trabes, cæmenta, lapides & id genus deuexerant, poſt ſenium feriaſque laborum publico ſumptu aluerunt: Piſiſtratus Athenis edixerat, vt qui in bello miles debilitatus fuiſſet, ciuium ærario aleretur, nam vt glorioſum eſt ſanguine patriam tueri, hoſtem profligare, vulneribuſque fortitudinem teſtari (ea enim aptè vocat Caſſiodorus, *ſine aſſertore præconium & propriam linguam virtutis*) ſic miſerrimum eſt militem effætum, lacerum, toto corpore ſectum egere & ad ſtipem redigi. *Lib. 8. Rex Athal.*

Appetente Iulio, Chriſtianus Daniæ & Noruægiæ Rex, ad Iacobum Scotiæ & Angliæ Regem, apparatu regio appulit, Britannus venienti, cum Auguſta ſorore Regis Danici, & prole regia occurrit, poſt oſcula & amplexus, nullum genus beneuolentiæ, lautitiæ, voluptatis prætermiſſum eſt, comeſſationibus,

M. D. CVI.

choreis, venationibus, ac omni genere ſpectaculorum, Anglicus gentilem ſuum per menſem integrum excepit, donec rerum genialium Regem Daniæ ſatietas, ſuique regni repetendi deſiderium, ad ſuos remigrare ſub finem Auguſti compulit.

Delphini & Regiæ prolis ſacra ablutio.

Luſtrica ſolemnia regiorum liberorũ Lutetiæ, in æde primaria virginis, dum ſtupendo apparatu & luxu adornantur, ecce Sextili menſe lues tabifica tota vrbe deſæuit, eamque gloriam primariæ vrbi inuidit, mali tanta vis, vt iuſtitium indixerit, ciueſque magna ex parte in prædia emigrauerint, vnde non parua ſolitudo vrbis, & artificum calamitas, quos lues & inopia ceſſantibus opificiis non mediocriter afflixit. Ergò tingendis liberis, Regia fontis Bellæi deligitur, quò principes, Magnates, Primarij coronæ officiales, exterorum Principum Legati, cantores, tibicines, pictores, ſtatuarij, voluptatumque huiuſcemodi artifices, & vt verbo dicam, ipſa Lutetia portis ſeſe effundens emigrarunt.

Cõtagio Lutetiæ Luſtricã pompam ad Regiam Fonteibellei tranſtulit.

Luſtralis pompæ, hic ordo fuit. Pro Auguſtulæ Regiæ minoris inauguratione, Baro Caſtreus vrceolum, Montigniacus peluim ferebat, Ruppipotius puluinar, Chameraldus cereum, Liécurtius infulas chriſmales, Feruacus ſal, Boſcodelphinus Mareſcallus, infantulam in vlnis molliter deferebat, Dux Lotharingiæ, & filia Chriſtiana magni Ducis Ethruriæ vxor, cuius vices obibat Ianus Medicæus, in ſacro lauacro ſponſores erant, atque puellula *Chriſtiana* nuncupatur. In ma-

Ceremoniæ ſi quæ aliæ inſigniter notabiles atq; ipſa verba rem notant.

Natu minor Chriſtiana vocatur.

ioris Augustulę inauguratione, Marescallus Lauardinus vrceolum, Castræus Marescallus peluim, Dux Sullius puluinar, Dux Monbazoneus cereum, Espernonius infulas chrismales, Aiguilloneus Salinum, Ioinuillæus princeps Augustulam collo innixam gestabat, herois Rhoana, paludamenti liliati fluentes fimbrias attollebat, Ducissa Engolismensis, Ysabellæ Claræ, Eugeniæ Archiduchissæ Belgij, vices obibat, sola sine consorte, tinctæ nomen imponitur *Isabella.* In Delphini inauguratione, Dux Valdemontius cereum, Vindocinensis Rhodius eques infulas, Dux Vindocinensis Salinum, Dux Montpenserius vrceolum, peluim Comes Suessionẽsis, puluinar Princeps Cõtius, Cõdeus Delphinũ gestabat, Guisius paludamenti extremum attollebat. Pauli V. sponsoris vices obibat Cardinalis à Ioieusa, Ducissa Mantuana sacræ fideiussionis consors, tincto Ludouici nomen imponitur, Delphinus ipse, Gondio Cardinali operanti, ad postulata ore rotundo respondebat, cum enim sciscitaretur, quid in tam celebri & mystico apparatu deposceret, respondet baptismatis Christianos ritus: Rogatus an tinctus fuisset, ita factum iampridem numinis gratia respondet, orationem dominicam, Angelicam salutationem, symbolum Apostolicum memoriter, nullo præeunte vel insuflante, stupentibus turbis pronunciauit. Peractis sacris, quæ in multam diem porrecta sunt, Rex omni genere deliciarum, lucis huius faustitatem

M. D. CVI.

Isabella natu maior nũcupatur.

Dum tingitur Delphi. ad præsulis rogantis postulata respondet concinnè.

M.D.CVI. prosequutus est, visus est omnibus solito hilarior hac sua prole iuuenescere, faxit Deus, vt illa munimenta Imperij Gallici, aulæ subsidia & columina, longæuitate, fortitudine patria cæterisque virtutibus, Galliam fulciant, atque ipse Ludouicus 13. noni proaui sui æmulator, non modo Thunetem & Algierum omnemque illam oram vbi quondam Carthago, quod iterum, sed minus feliciter tentauit ille indiges liliorum, sed vniuersum imperium Turcicũ funditus pessundet, impleatque vaticinia, quæ barbaris à Gallo Principe excidium minantur. Paulus V. Vicario suo in hac lustrica celebritate, trimestrem legationem attribuit, cui cum Senatus calculum adiecisset, mirum est vt in comitatu suo Romam translatitiam fecerit.

Postridiè lustricorũ solẽnium, equestribus hastiludijs in stadio atq; huiuscemodi ludicris certaminibus pugnatum, dehinc Rhosnius, tormentorũ summus præfectus, per suos pyrotecniæ Architectos, arcis (vt videbatur) ad obsidendum & inuadendum arduæ simulachrum, sulphureo puluere, bombis creperis iaculisque ignescentibus suffartum, expugnandũ exhibuit, vt spectaculum luculẽtius, ignisque cõspectior foret, nõ nisi fusca nocte tẽtatũ & incẽsũ, vbi primus fomes iniectus, ecce tota machina derepẽtè in subitas flammas, & tonitrua disploditur, putes Ætnam ad momentum spectaculi huc translatum, tantus fulgor fragorque ac vis ignium.

At ipse Paulus V. nonmodo Petri claues ex thesauris Ecclesiæ depromit, sed Pauli gladiũ

vagina diripit & ſtringit, Veneti contra Diui Marci ſui numinis tutelã opes & robur omne explicant, ingenſque belli ſtrues adornatur, ſed lentè & cunctatione Italica, cũque æſtas peteriiſſet, recurrente bruma, belligerare iam nimis ſerũ erat, & mora, aſperoſque animos mediis amicis lenientibus odia ſeneſcebãt, Ignatiani & Capuſſini patres, qui ſtrictius Põtifici Maximo addicti ſunt, ſacris operari, vetante ſupremo moderatore, nefas putarũt, ideòque vel iniuſſi exceſſerũt aris aditiſq; interea belli claſſicũ, qui bello sẽper abſtinent ſcriptores, concinebant, ita vt nulla alia cote gladij magis exaſperati ſint, prætermiſſa facio quæ hinc Pontificij, illinc Veneti vtrique felle Lycãbeo, & mutuis deuotionibus ſcripſerunt, piaculũ vero credidi, epiſtolã Zetirieli Thomaſſij Bouij Veronẽſis prætermitti, hominis, vt liquet longæui, & apud Italos Neſtoris, cuius conſiliis vaticiniiſque magna ſemper fides habita, at ſenem audiamus ſic loquentem.

M. D. CVI. Pauli V. bellum cum Venetis ardere incipit.

" Pater sãcte, finis preceptorũ eſt charitas, ex
" puro corde & cõſciẽtia bona, & fide nõ ficta,
" hoc igne ſuccẽſus, ſæpius ad Cæſares, Reges,
" Epiſcopos, Cardinales & ad põtifices Max. per
" 80. annos ſcripſi, atq; ipſamet charitas, ad T.
" S. vt nunc ſcriberem, me impulit. Magnates
" omnes, qui cõſiliis meis aquieuerũt, gloriã &
" honorẽ, qui verò nihili duxerũt, neglecti cõ-
" ſilij pœnas, dãmnũ & dedecus retulerũt, vt A-
" chabo cõtigit, ob deſpectũ Michee cõſilium:
" contra Dauidi, fœliciter & ad ſalutẽ ceſſit, cũ
" Nathano monẽti audiẽs fuiſſet, Clemẽs VIII.

M. D. CVI. iucundæ recordationis Pontifex, mihi non iampridem de absoluendo, arisque restituendo Rege Christianissimo, morem gessit, vtroque Episcopatum obtulit, cuius onus detrectaui, animo sæpius reuoluens, quod Petrus de natalibus Dominicanus, Episcopus Equilinus in fastis Diuorum scribit, videlicet Leonem 2. Pontif. Max. in quotidiano missæ sacrificio, nuncupatim Diuum Petrum interpellasse, vt apud Deum deprecator exoratorque esset erratorum, tandem die quadragesimo, Petrum Leoni se conspicuum fecisse, ac talia locutum: *exorasse quidem à numine veniam delictorum tantummodo, obstrictum tamen manere rationibus reddendis de manuum impositione*, sic ego huiuscemodi ostento territus, cuilibet præfecturæ Ecclesiasticæ repudium misi. Ideòque sanctitas vestra, sæpius sedulò cogitet & mente reuoluat hanc meam Epistolam, lectam releget, de hinc quod aura diuini flaminis aspirauerit, peragat, vt antequam ad scribendum me accingerem, ab ipso patre luminum, mihi Epistolam dictari deprecatus sum: Omnis nostra fides Catholica, seu columnis & fulcris innixa est Euangelistarum, ac Diui Pauli preconis Apostoli & Doctoris gentium scriptis, & dogmatibus, de Seruatore Christo Dei filio, & virginis Mariæ, concepto de sancto spiritu, qui regnabit in æternum, super domum Israël, & regni eius non erit finis, sic Lucas: subdiditq; Matthæus ipse saluũ faciet populũ suum à peccatis eorum, nec refert disquire-

re, an regnum suum spirituale & temporale fuerit, cum Dei conditoris moderatorisque rerum omnium vnigenitus fuerit. Ille enim qui ipsa est veritas, sacro affatu & vocis suæ oraculo præfatur. *Regnum meum non est de hoc mundo*, cumque Apostolis de illo prædicaret, sic ad eos: *vos qui in tentationibus meis mansistis mecum, at ego dispono vobis, sicut disposuit mihi regnum meum pater meus, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos duodecim iudicantes tribus Israël.* M.D.CVI.

Apud Lucam vnus hæredipeta dominum interpellat, vt fratrem ad paternæ substantiæ diuisionem cogeret *quis, inquit, constituit me iudicem super vos?* Diuus Ioannes ita præfatur. Sic Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam: non enim misit filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt seruetur mundus per ipsum. Atque ille ipse seruator in Diuo Ioanne sic præcipit: Si quis verba mea audierit, & non crediderit, ego non iudico eum; non enim veni vt iudicem mundum, sed vt seruem mundum. Iacobus & Ioannes, cum instar Eliæ cœlo ignem & fulmina elicere, & eiaculari in ciuitatem Samariæ, quæ viaticum negauerat à deo precibus contendissent, Seruator dixit, filius hominis non veniet, ad perdendas animas hominum, sed saluandas. Atque in Marco addit, *filius hominis non venit vt sibi ministretur, sed vt mi-*

M. D. CVI. *nistraret, & daret animam suam pro multis*. Atque id ipsum Petro satagenti de rebus sæcularibus, comminatus est. *Abi post me Sathanas quia sapis ea, quæ sunt hominũ non Dei*, Cumque vt in Ioanne recensetur, quinque millia populorum, quinque panibus tribusque pisciculis ad fastidium vsque satiasset, cum turbæ de illo creando Rege cogitarent, secessit in montem solus: sic Christus in hoc mundo regnare semper auersus est, vtque Regi æterno esset morigerus, passus est se in cruce configi: lato in eum falso testimonio, quod se Regem nuncupasset, siue falsi elogij occasione sumpta, vt Hebræorum libidini obtẽperaret, Pontius Cruci addixit iniquæ sentẽtiæ velum hoc obducens, *Iesus Nazarenus Rex Iudæorũ*, hinc à Romano Cæsare iniquitatis pœnas tulit. Ergò nec se Regem Christus professus est, nec regibus in populari regimine coërcendis vnquam se immiscuit, quin potius percõtanti, num indictiones & vectigalia Cæsari pensitanda de iure essent? Insidiantes verbo, hac voce delusit, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Dei Deo*. Et quamuis omnis potestas, omne imperiũ desursum sit à deo, tamen ille stipem publicano conductori vectigalium soluit. Ille autem cũ neutiquam se Regem professus esset, nec tantillum sæcularibus negotiis se immiscuisset, Apostolis hoc præceptum reliquit, quæ sursum sapite, non quæ sunt deorsum. Atque Petro dictum, repetitum, & tertiò adiectum, Pasce agnos meos, pasce oues meas:

Non eam illi indulsit potestatem, quam ipsemet sibi eiurauit, quamque non exercuit, vt pote qui apud Iohannem dixerit. " Non est seruus maior Domino suo, nec le- " gatus maior eo qui legauit eum, Dixitque " qui vult venire post me, abneget semetip- " sum & tollat crucem & sequatur me, & alibi " quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis, " dixitque Apostolis & Petro, quæcunque li- " gaueritis super terram, erunt & ligata in cœ- " lis, & quæcunque solueritis super terram " erunt soluta & in cœlis. Precepit etiam Apo- " stolis *modestia vestra nota sit omnibus homini-* " *bus*, adiicitque, *Si frater tuus peccauerit in te,* " *vade & corripe eum*, cumque, ille castigatio- " nem auersatus fuerit, adiungit *sit tibi tan-* " *quam Ethnicus & publicanus*: D. Paulus ad " Titum hoc dat præceptum, Hæreticum ho- " minem post vnam aut alteram denunciatio- " nem deuita. Nec tamen Christus, vasque " electionis Paulus, hominem anathemate per- " cutiendũ, rescindendum, perdendumue præ- " cipiunt. Cur autem, nos tibi addictos clien- " tesque nullius in Ecclesiam offensionis con- " scios, sic nos perdere eniteris? Euãgelicus pa- " stor, inuẽta oue quæ à grege aberrauerat, tan- " totopere exultat, & contra tua sanctitas tot " insontes populos pessundare cupit, nõ aliam " ob causam quàm quod à Deo datis principi- " bus obsequuntur; sic ad obsequium cohor- " tante sapientia, *data est à Domino potestas* " *vobis*, & D. Paulus: *Omnis anima* " *potestatibus præcellentibus subdita sit*: "

M. D. CVI. Itidem Hieremias, cap. 23. *væ pastoribus qui perdunt, disperdunt pecudes pascua mea dicit* „ *Dominus*. Ideo sic dicit Dominus, Deus Israël, ad pastores qui pascunt populum „ meum, *vos dispersistis pecudes meas & eiecistis,* „ *nec visitastis eas, ecce visito super vos malitiam* „ *operum vestrorum, dicit Domiuus*. Pater Sanctè, inuitus dico, imò non ipse dico, sed Seruator Iesus Christus & Diuus Matthęus repetit, atque ipse spiritu bono scribo, *qui* „ *scandalisauerit vnum de pusillis istis, qui in me* „ *credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum* „ *maris, væ mundo à scandalis, necesse est vt veniant scandala, vah illi per quem scandalum* „ *venerit*.

„ Tua illa molimina in Venetos, suamque „ gentem, non quidem sunt contra vnum de „ pusillis, sed in omne genus Christianum, & „ forte in vniuersum orbem plura fusius scribendi causa suppetebat, sed quia cum intelligente verba facio, satis superque scriptum, „ interea cum omni veneratione, tuos sanctos „ pedes exosculor, veni sancte Spiritus.

Sextili cum æstu lues tabifica, quæ prioribus mensibus latere ac furtiuis cælari funeribus, de more solebat, grassari effusè & sæuire acrius cœpit, ac sub Autumno ingrauescit: qui Curiæ addicti sunt, quibusque otia faciunt quotannis induciæ, in sua & aliena prædia emigrant, At nos qui in Senatu Prætoriano irrequietam vitam agimus, messis & Vindemia quibus nullas dat ferias, deterriti mali sæ-

Lutetiæ contagio.

mali sæuitia, foro & libitinæ nos subducim⁹, M. D. CVI.
valetudinarium, in toto illo compendio orbis, angustum nimis, vim mali auxit; cum illud contactu & promiscuo conuictu maximè contrahatur: affecti enim cellis non discreti inuicem se inquinabant, quod ab Ædilibus sed serò prospectum, & cum in extremo angulo ad Iacobea suburbia esset, qui in aduersa vrbis parte laborabant, non ferentes tam longinquam euectionem expirabant, ac pene spirantes à vespilionibus pro conclamatis habiti, in mortuorum peculio deputabantur. At verò ne in posterum his angustiis laboraretur, cæpit cogitari de admirãdi operis valetudinario, in longe aduersa vrbis parte, cuius extructioni suo loco non ingloriam paginam pollicemur, mitius tamen lues sæuijt, quam anno 1596. nec adeo peruicax, vt quæ primis frigoribus conquieuerit, at qui vrbis libitinariæ stragem fugiunt, ruri locisque saluberrimis insequens fatum subeunt. Philippus enim porteus, (nam nisi fama inclitos memoro) in cænobio Cisterciensi boni portus, commendæ titulo sibi concredito, moritur, & funeratur inter vernaculos Poetas cultissimus, cui venustas in pãgendis amoribus populari metro ad Aulã penitissimè aditũ fecit, ita vt fauore, gratia, sacerdotiorum infulatorum fiduciariis titulis, Ronsardum & grauioris cothurni scriptores longè superaret, illo Henri. III. non modo ad lusus poeticos deliciasque ingenij, sed ad res serias & inti-

Obitus & elogium Philippi Portai.

M. D. CVI. ma consilia vtebatur, tam impensè vt regni summas præfecturas non nisi ex Portæi arbitrio & delectu conferret, quo vno testimonio quantus esset posteris Rex indicauit. Adolescens leuiter tinctus erat bonis artibus, sed ingenio fuit tam apposito & procliui ad Musas, vt verè ad poeticem à natura effictus videretur, cumque ab æmulis ob literaturæ reconditioris defectum despiceretur, domestico studio amplissimè consequutus est quod puer in scholis delibauerat: vt vero sciant Itali, quorum ingenia & vernaculam poesim præcipuè demiror, quis quantusue apud nos fuerit Portæus, certum habeant, tanti fuisse quanti apud proauos Quirites Naso, Tibullus, Propertius, apud recentiores Naugerius, Ariostus, fuit enim tanta scribendi mundicie, stilo adèo puro & puto, vt Petrarchæ & Tasso grauioribus conferre aptum non putarim. At tandiu sepulchri expers erit fama Portæi, quandiu Gallica facundia, rythmi numerique vernaculi in deliciis erunt.

Eodem mense abiit quò Portæus, Reginaldus Belneus, Archiep. Sennonensis magnus Franciæ Eleemosynarius, Gallicanorum Antistitum litteratissimus, facundia in comitiis, legationibus, aulicisque negotiis incomparabili, gemino illo funere ingentia & opima sacerdotia caduca fa-

cta sunt, opportunè ad Cardi. Peronij cohonestandam purpuram, qui ex Belnæi exuuiis, infulas Senonenses & Aulæ Antistitium, hoc est magni elemosynarij dignitatem consecutus est. M. D. CVI.

Pyramidem teterrimi facinoris æternam ad posteros (vt putabatur) nunciam sublatam diximus, at in huius vicem Francis. Myro vrbis Prætor, Ædilium Decurionumque præfectus, fontem captiuis vndis vberrimum, patrio marmore sculptura egregia insignem suffecit, illum conditorem, nouumque opus sic ego versibus signaui.

Hic vbi erant sceleris monumenta excelsa nefandi,
Qui lauet horrendum, prosilit ecce latex:
Porrige, at illimes populis sitientibus vndas,
Nunquam & captiua desinat humor aqua,
Dumque ô purè latex, fluxu labere perenni,
Sit quoque sit nomen Myro perenne tuum.

Quantum Ignatiani antea patientia, nunc potentia valeant, alternæ rerum vices suaque sors ex atra in albam conuersa, atque ipsius pyramidis euersio, satis indicant, non solum publicæ infamiæ oblitterata monumenta, prisca libertas, opes, musæa restituta, sed longè ampliora addita prioribus, diximus antiquis penatibus redditos, Flexianam Regiam, in Athenæum Ignatianum conuersum, sed postliminio

M. D. CVI. reuersi latius se effuderunt, largitore illo, quē osorem profligatoremque summum & accerrimum fere omnes crediderant: nam tabulis in prætoriani Senatus monumenta relatis, prioratus monachorum Biterris, in Ignatianam sodalitatem immutatus, nec nostro æuo quantumuis ab auita probitate degeneri non infrequentes sunt, huiuscemodi conuersiones, nec minus pium creditur, eiiectis ignauis malisque possessoribus, meliores sufficere, quam cænobia posuisse, latifundia errogasse, Sic & hoc ipso anno ad Diuionensiū Ædilium & decurionum postulationem, Henr. IIII. his nouis facinoribus Christianiss. prioratum Vallis minoris Caullium, vbi titulus caducus factus fuerit, sororibus de Carmelo, ex Iberia nuper accitis assignauit, sic ab improbis possessoribus res sacras vindicat, & ad suum primæuū vsum reducit, facitque ne à prætereuntibus obiiciatur vetus illud dictum: ô Antiqua domus, quam disparibus seruis dominis! miserrimum enim est, vt eleemosyna vnius, fiat peccatum alterius, hoc est vt ad officia vsusque pietatis tantæ opes errogatæ, in luxus aulicos, aucupia, venationes aliosque nequitiæ vsus conuertantur.

Rex Poloniæ, non modo externis bellis laborauit, in Suecia & Liuonia potissimum, sed nobilium Sarmatarum factionibus domesticis exagitatus est, caussantibus illis, quod Regni inconsultis ordinibus, nuptias & cum gente Austria clam fœdus contra-

xiſſet. Adiiciebant, contra ius Regni, Brandeburgico Pruſſiæ inueſtituram, poſthabitis Sarmatarum primoribus, in eorum contumeliam concreditam fuiſſe. Plura bello ferendo prætexebant, comitia ineunt, diemque Regi certoloco, vt ſe ſiſteret dicunt. Ille moras nectere, conniuere, & tempus trahere, illis blandiri, hos terrere, comitia tacitis ſuſurris ſuffragiiſque turbare ſtudet, donec ad perdomandos, exercitum conſcripſiſſet, nihilominus efferati nobiles, eo vcſaniæ proruperunt, vt niſi ad certum diem ſe ſiſteret, regno abdicaturos, inque eius vicem alium ſuffecturos minarentur. Ille faſtum non vltrà ferens, qui ratione componi detrectabant, ferro in ordinem cogendos ſtatuit, in eos totis caſtris progreditur, qui vt ſe tantis conatibus impares agnouerunt, quem indignè exaſperauerant, demulcent, fide data in poſterum nihil in regiam dignitatem auſuros, facturoſque, quæcumque proximis comitiis imperarentur, ſic domi incruentè, prudentia grauiſſimos motus compoſuiſſe, Regi laudabile fuit, niſi poſtea lenitas damno eſſet, iiſdem nobilibus inteſtinam ſeditionem redintegrantibus, quod priorem audaciam impunitas, quæ eſt illecebra peccandi, fouiſſet.

M. D. CVI.

Res Polonica.

Nobilis Allobrox nuncupatus de Charmette, menſe Septemb. cum de more in proximā ſyluam ad venandas conficiendaſque feras, longiore catapulta & pugio-

M.D.CVII. *Fidei caninæ verumq́ insigne exemplum.*

ne armatus, vno comite & propugnatore acerrimo cane, de genere molossorum, qui loro vincti naribus feras inquirunt, & spelæa monstrant, abiisset, peragrato saltu post longam indaginem deuius à semita, longis erroribus syluæ actus, tandem anxiè in viam rediit, iam dubia luce, ac non longè progressus, in latrones incidit, qui stricto mucrone ex improuiso inuadunt, ille venatorio procinctu impar tantis, protinus herili voce, in pugnæ societatem canem aduocat vrgetque, atque sclopi globo vnum ex latronibus sternit, premitur à tribus, iamque ille de fuga cogitans, molossus alterum ex latronibus iugulo appetitum mordicus cohibet, illi sic cum cane implicito nobilis Allobrox gladium diripit, quo factus audacior reliquos fugat, fidus comes sparsos latratibus vrget, atque pertinacius insectatur, ni herus illum armo percussum, & vulnere debilem à sociali certamine reuocasset, hoc grassatorum repentino insultu ereptus Allobrox in vicinũ municipium vulgo, *Sainct Albain* abit, sortem narrat, tum sua tum canis vulnera ostentat, iuridicum & vicanos ad conquirendos latrones excitat, nec mora, effusi in syluam vestigia relegentes ad inuestigationem feruidè ruunt, vt qui eorum latrociniis antea impetiti fuerant, nec diu latere potuerunt, quandoquidem in auio diuersorio receptorum, tres iuuenti ex quibus alter ex vul-

nere transfixi brachij reus peractus est, ac omnes illi Camberiacum deducti, cædium latrociniorumque quassatis artubus membris & ossibus, rotæ semineces alligati pænas dedere, veritatem gloriamque caninæ fidei, tum prisci, tum nostri Annales astruunt, sed nullum aptius testimonium quàm principis scriptorum in historia naturali, sic ille ad rem nostram: pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumque plagis à corpore non recessisse, volucres & feras abigentem, ab alio in Epiro agnitum, in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactum fateri scelus, Garamantum Regem canes ducenti ab exilio reduxerunt, præliati contra resistentes, propter bella Colophonii, itemque Castabalenses, cohortes canum habuere, eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes, hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga: paulo post ad casum Allobrogis adiicit: memoratur apud nos, Volcatium nobilem, qui Ceselium ius ciuile docuit Asturone, è suburbano redeuntem, cum aduesperauisset, canis à grassatore defendit, item Cælium Senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oprpessum, nec prius ille vulneratus est, quam cane interempto, in Montisargensi, Castro non dissimilis caninæ fidei & strenuitatis, vetus pictura est alterius qui Phyrri non segnior cane, domini percussorem agnitum iussumque pugnare, herilis necis vltor,

Pli. Cap.40. lib. 8.

M. D. CVI. multis plagis confecit. Iſta ad vanitatis & mendacij probrum adiicere neceſſe putaui, ne quis me portenta fingere & fabulas comminiſci arguat, vrite, ſecate mortales, intemperiis veſtris publicam quietem, vel à fundamentis orbem vniuerſum conuellite, ecce qui nuper tantas turbas ciebat, Botkaius tota Pannonia & Tranſyluania, qui ſi non eiurator, ſaltem proditor & flagellum Chriſtianæ fidei, qui toties Turcæ ſe fœderauit, qui Lypayum ſub-præfectum, Cãcellarium alioſque plures, vt ſumma capita papauerum demeſſuit, tot ille cædium, incendiorum conſcius, Caſſouie moritur, ſub fatali hora in hoc fœlix quod facti pænitens, ſuarũ partiũ Pãnonios Tranſyluanoſque, ad Cæſaris fidem & obſequium, Turcici fæderis repudium nouiſſimis verbis, cohortatus eſt, doluit tot ab illo nequiter & diriter commiſſa, non longiorem exoptare vitam profitebatur, quam vt tantillo ſpatio noxas & flagitia melioribus factis expiaret & penſaret, cum hora ſuprema vrgeat, lugere hoc vnum quod præſtare ſe meliorem, ſibi negetur. Sic homo turbidus & ferox, morte ſua Tranſyluaniam paccatiorem reliquit. Paulo poſt Prouinciales Sigiſmundum Ragotſium, in publicis Comitiis, Cæſaris nutu & ſuffragiis non expectatis, ſummum præfectum ſibi deligunt, excuſantque factum, quod remotioris prouinciæ res anguſtæ, moram longiorem non ferrent, & ad ſedandos tumul-

Botkaij obitus & pœnitentia.

tus, coercendosque qui Botkai Tyrannidem æmulari conabantur, celeritate opus fuisse, ac necessitate adactos, vt sibi principem in demortui locum quàm maturè sufficerent. M.D.CVI.

M.D.CVII.

RODOLPHI BOTEREI

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER DECIMVS QVARTVS.

SVPERIORIBVS annis, Britanniam transmarinam, lue primùm tabifica, dehinc factionibus, dirisque in Regem suum, & vt verba sua vsurpem, sulphureis molitionibus, vt plurimùm exagitatam diximus, at nunc quasi satis pœnarum non dederit, subito incremento fluminum tanta illuuies defrenata per agros, municipia & oppida se effudit, vt accolæ, armenta cum mapalibus, torrente fluctu auulsa sint, vim omnem depellendi fati, subita quæcunque auxilia & repagula, vortices superauerint, quid tot simul adglomeratæ clades portendant,

In Anglia extrema illuuies.

non est meum coniicere, satis est monuisse posteros. M.D.CVII.

Batavi de more suo, cum ingentem classem ad præripiendum aurum Indicum adornassent, quamuis inter eos & Belgas, iam præuiis induciis, de pace esset colloquiũ, nihilominus qui mare liberum, nullisque Imperiorum terminis distinctum crederent, dant vela ventis, summo Nauarcho Iacobo Henskerhio: At verò vt qui feras venatũ eunt, syluas, saltus, latibula, spælea excutiunt, sic Batavi totâ Lusitaniâ, opportuna littora speculãtur, eunt, redeunt, excubant ad prædam, Hispani præmoniti per episcopias celoces, tutis littoribus insistentes, diutina expectatione hiantes, Hollandicos frustrantur, illi longis erroribus pelagi procellisq; attriti, vltra moram non ferentes, in Gaditani freti speculatorias naues vindicandum statuunt, nec mora Batavi Hispanicas adoriuntur, Aluares d'Auilla Architalassus, arcis præsidio, portusque stationi munitissimæ nimiùm fidẽs, insultantes pro despectu habuit, quod illi impari classe suo solo & salo impetere auderent, nihilominus fit pugna atrox & anceps, & vt plærũque hostis contemptus fit pugnacior, Batavi fiunt superiores, facibusque iniectis aliquot naues Ibericas incendunt, in ipso æstu d'Auilla necatus, Hispanos inclinãtes facit, nec sors melior Hanskerkio, qui cæsus ipso loco, nec Hollandicis præter vindictam aliud lucrum fuit, quàm quod mortui cadauer, odoribus conditum ad familiare sepulchrũ retulerũt,

Classis Hollandica.

Pugna Naualis in littore Gaditano.

M.D.CVII. Initium colloquij de pace seu induciis inter Archiduces & Batauos.

Verum esse vsu experimur, nullum tam acre odium, quod non longinquitas temporis minuat atque molliat. Ineunte Martio, prima semita ad inducias calcari cœpit, inter Archiduces & Batauos, Ioannes Naius primus glaciem secuit, negotioso operi, si quod vllum à pluribus annis extitit, se accingit, Hollandici, omne cum illo detrectant colloquium, ni prius Archiduces, Ordines fœderatasque vrbes & prouincias, pro liberis habuerint, ab hoc præuio elogio sibi incipiendum, vt sui iuris dominiique censeantur, atque in omni consessu & colloquio vt passim hoc titulo prænotentur, illo sibi arrogato, Imperium suum vi & armis partum, hoc præiudicio plurimum fulciebatur. Naius insolentiam tituli, non modo non exhorruit, sed spem fecit probatum iri, spe induciarum quæ ad pacem preuiæ esse solent, nec grauatè Archiduces annuunt, vt Naius & socij legationis, cum Batauorum Ordinibus socialibusque prouinciis, tanquam liberis, vel in quas nullum ius & Imperium sibi vendicent, de pace vel induciis in plures annos agant peragantque. Interea dum colloquiis negotium trahitur, vtrique partium res suæ saluæ maneant, ab omni vi dolo & insidiis abstineatur, vtque ad pacem vel longas inducias, tractatio liberior fit, octo mensium ineuntur, quid per has inducias, vel etiam illas quæ prorogatæ sunt, hoc loco vel sparsim & hiulcè referre abstineo, cum vna serie, ardui

Hollandici ordines & fœderatæ prouinciæ pro liberis haberi volunt.

Octo mensium induciæ.

M.D.CVII.

ſanè negotij ſumma capita quæ ſcire poſteros perquam neceſſe eſt, mihi exſcribenda propoſuerim, non illa quidem ex vulgi rumoribus, aut nugacibus libellis, ſed ex priuata annotatione Domini Præſidis Ianini, qui mihi gemmas ſuas plumbo, purpuram centonibus meis inſuendam dedit.

Dux Aurelius naſcitur.

Naſcitur Regi alter filius, magnum Galliæ incrementum, lilia enim, nunquam prole præſertim maſcula laborant, ſecuris eſt domeſticarũ ſeditionũ, legis Salicæ perpetuũ fulcimẽtum, recẽs edito Ducis Aureliani titulus imponitur, illo enim alterã Delphino inſignitur, nec enim toto regno lucu-lentior ducatus. Aurelianæ enim vrbis ad Ligerim, vetus eſt celebritas, quanta fuerit ſub Iulio Cæſare non excutio, ſed poſt agnitum Chriſtum, Oecumenicis Conciliis nominatiſſima eſt, atque Pontificum decretis & Annalibus, olim regnum fuit, nam poſt Clodouei obitum, filij trifariam paternum imperium ſecuerunt, ac Clodomiro ceſſit Aurelia, anno 516. Dehinc huiuſcemodi laciniæ coiere ſimul, ſed rurſus diuulſæ, quas cum Clotharius retexuiſſet, illo functo vniuerſa regni compages, quadrifariam diſſoluta, Childeberto regnum Pariſiorum, Chilperico Sueſſionenſe, Metẽſe Sigiberto, Gũtrano Aurelianẽſe, tributũ teſtibus Agathia, & Gregor. Turonenſi. Nil mirum ergo, ſi poſtnatus regius, hoc titulo nuncupetur. Hymnis ad ſuperos,

Quam Antiqua ſit Aurelia.

M.D.CVII. genialibus flammis, machinarum bombis publica ouatione, Aureliani Ducis exornata natalitia, Castori Pollucem additum, tota Gallia exultauit, vt quæ nouellis his propaginibus, senescentem arborem iuuenescere videat, sub quarum vmbra, in æstu, pluuio & procelloso cœlo, perfugium habeat.

Vt in castris, tubicines loco tuto sepositi, nihil aliud sciunt quàm ære ciere viros Martemque accendere cantu, sic aculeatis quos attigimus libellis hinc Pontificij, illinc Veneti animos acuunt, exasperant, & vt dicitur oleum flammis instillant, ita vt ex delectu militum, & ad militiam apparatu, proxima æstate Italia ingens bellum perhorresceret, cum Rex Christianiss. ea qua Francici Reges, in S. Apostolicæ obseruantia, fuere inque Venetos beneuolo & verè regio animo, iam congressuris arma excutit, nec enim conquieuit Cardinalis à Ioieusa, ire Romam, redire Venetias, rursus ad illam, mox ad illas recurrere, rogare, monere, belli ancipitis exitus, certissimam vastitatem totius Italiæ ostentare, ex huiuscemodi intestino bello, hinc Turcas, illinc hæreticos plurimum recreari, altos ducere spiritus, ac in rem suam bellum verti, hostium Ecclesiæ impiam hanc lætitiam pace comprimendam, nec vtrisque grauiorem molestiam creari, quàm si Pontif. Max. cum Venetis pristinam concordiam redintegrarit. Itali benè monentibus, præ cæteris mortalium, non anxiè

credunt, atque vbi ſine armis ſibi abundè conſultum eſt, facile à bello diſcedunt, ſic Paulo V. Veneti de poſtulatis annuunt, ſic ille anathematis vinculum reſoluit ariſque reſtituit. Romæ & Venetiis, numini aguntur gratiæ, Cardin. Gallus, penes quem gloria pacis compoſitę ad aram primariam Diui Marci ſolennem Liturgiam egit. Leonard. Donatus, Dux Venetiarum, qui in illo fribuſculo non ponebat rumores ante ſalutem, quique impensè Pontificem, ad paternum affectum, literis tum priuatis tum publicis impulit, Ioieuſam ambabus vlnis, vel hedera tenacius conſtrinxit, quod ille fecialis, tantam belli molem compoſuiſſet, hinc Adria, illinc Tyberis, genialibus bombis perſonuerunt.

M.D CVII. Concordia pontif. Max. cum Venetis procurante illam Card. à Ioieuſa.

Cæſar Baronius, hoc anno in cœlum abiit, Eccleſiæ dum vixit magnum lumen & columen, æternum victurus, immortali opera & ſtupendę molis Annalium, quibus naſcentis Eccleſiæ cunabula, pubeſcentes annos, adoleſcentes, indigetum vitas, miracula Pontificum, Cæſarumque facinora, illibata & caſtigata fide recenſuit, Centuriatorum Magdeburgenſium luminibus non modo offecit, ſed mendacia, figmenta ludicra, confictas fabulas, & in re ſeria ſyncophantiam ſcurrilem profligauit. Opus multorum ſæculorum, Baronio pluſquam ſecularem vitam exigebat, ſed emeritum militē ærumnis ſæculi ſoluit,

Obitus & elogium Card. Baronii.

M.D.CVII.

qui scriptores suos æternitate beat. At vix vlla ætas, ad seriem & consummationem operis, parem dabit, vt enim post Apellem, nemo extitit qui imperfectam Venerem absolueret, sic vix alius post Baronium, hoc rerum & sæculorum pelagus ingredietur, vt non nisi ab illo Cæsares inchoari, sic nec perfici potuit.

Res Poloniæ.

Superiore anno, diximus Regis Poloniæ lenitatem damno sibi futuram, nec dictis hoc anno fides aberit, quandoquidem Sarmatica nobilitas, fide violata nouos motus ac solito vehementiores concitauit, Rex sibi & totius regni principi ciuitati Cracouiæ metuens, raptim legit militem, de quibus fides erat, nobiles & aulicos aduocat, præsidio & annona Cracouiam instruit, armis perduelles compescit, ac nascenti malo maturè & prudenter occurrit, atque ille mense Iunio, Varsouiæ comitia indicit, vt firmandæ paci consilia exquirantur, nihilominus ferocientes illi, despecto programmate turbas non intermittunt, persistant in armis, quibus si Regem opprimere nequeant, saltem in eas angustias coniiciendi sibi spem faciunt, vt victum minoremque suas pati leges cogant. Ille cordatus, & vt sæpius contigit bello non infœlix, perduellibus non cedit, sed contra audentius in eos fertur, ille circa Varsouiam castra ordinauerat; perduelles (voce populari Rokoschanos nuncupant) fidentes

fidetes maioribus copiis, regiam aciem adoriuntur, fit pugna Diis vindicibus, quib. placuit sterni, concidi fugariq; qui impia arma sumpserant: Aliunde Carolus Suecus, Regi Sarmatæ, in Liuonia belli quod cōquieuerat, nouam telam orditur, pugnat expugnat, & cum nullum habeat ius, sibi facit in armis.

Rerum Nauarricarum cum Francicis confusio.

Henricus 4. cum etiam Regulum Nauarræ ageret, auitis patriisque ditionibus, apud Vascones, Aquitanos, Vindocines, & ne sim nomenclator nimius, sparsim non solum in regno, sed in Belgio, exterisque aliis finibus, stupendos prouentus habebat, ad longè amplius fortunatiusq; regnū iure Gallico & gentilitio euocatus, tabulis edictalib. April. 1592. Nauarricum aliosq; priuatos cēsus suos, seorsum & discriminatim haberi & censeri voluit, pia & accurata ratione, vt sorori vnicæ, cuius erat amantissimus, creditoribusque ante regnum adeptum suis prospiceret, res enim Nauarricas, peculiari nexu hypothecæ oppignoratas habebant, ideoque prius quàm æs illud dissolueretur, regno Gallicano coalescere, haud æquum putauit. Cognitor publicus, in Regis votum obluctatur, caussatus legibus Francicis, omnia quæ Regum fuerant, delibatione ipsa liliorum, regno coalescere & promiscuè fieri, non aliter quàm minora flumina maioribus, illa Oceano obruuntur, famam & nomen amittunt. Senatus intercessioni cognitoris fisci astipulatur, tabulisq; assensum negauit, sic vt olim, de veterum classe sapiens aliquis, appositè

M.D.CVII.

dicebat, *optimè pareri iussis principum, si statim non pareatur.* Vbi autem Rex, sine prole mortuam sororem desiderauit, post luitionem æris alieni, mense Quintili hoc anno edixit, à suis in regnum Gallicum auspiciis, res Nauarricas cæterasque ditiones, quæ priuatim auitis patriisque titulis possidebat, sic Gallicis accreuisse, eoque, nexu & copula adglutinatas, vt in posterum diuelli nequeant, hinc Nauarricorum officialium sublata nomina & munia.

Donauerda vis illata Orthodoxis.

Vindicati contemptus à Cæsare exẽplum, haud reticendum putaui. Douauerda oppidum est ad Istrum, Caroli V. bello cum protestantibus satis notum, quod vel eo tempore Lutheri nouitatem hausisset, quam mordicus retinuit, nihilominus orthodoxis auita religio salua manebat, ita vt publicè & in omnium conspectu suos ritus agere fas esset, ac illos quos ab itione âb vna sacra æde ad alteram, processiones vocant: sanctæ Crucis Cœnobitę, religionis ergò in publicum progredientes, à plebecula dicaciter & proteruè accipiũtur. Cœnobiarcha nequicquam apud vrbanos iuridicos de iniuriis expostulat, qui in posterum vulgi proteruitatem haud coerceri posse dicunt, nisi ab huiuscemodi ceremoniis cessetur, ille de repulsa apud Cæsarem conqueritur, rogatque vt ex decretis cameræ imperialis, religionis orthodoxæ colendæ ius liberum sibi sit, nec surda aure accepta quiritatio, quandoquidem ciuibus districtè, & sub graui mulctarum indictione imperatum, vt Abbatem & Cœnobitas, sua

sacra agere innoxiè sine conuitiis & ludibrio sinerent. Nihilominus Cæsaræo mandato minus audiens Senatus, plæbem ferociẽtem, à dicacitate & nequitia non cõtinuit, & cum in dies insolesceret, repetita indictione Cæsar oppidanis, vt quietè & moderatè in Catholicos se gerant mandat, neue iussiones vt anteà contemptui essent, missi etiam à Duce Boiorum ad Rhenum, qui Senatum & ciues quietos facerent, sed nec Cæsaris mandato, nec Bauari dynastæ monitorib. Legatis mãsuetiores facti sunt, quin efferatiores, cœnobitis ac etiã ipsis legatis si in sacro comitatu sint, extrema minantur, nec ore tantũ procaces, sed & manu malefici, duos orthodoxos ad cœnobiũ progrediẽtes, immaniter cæsos semineces sternunt, vulgus furẽs in diuersoriũ legatorũ Bauari Ducis abit, ad cædẽ conquirit, vbi audiit in cænobio interesse sacris, illuc profugit irrumpere nititur, vimque intulisset nisi portis obstructis tunc coercita vesania. Orthodoxi, laborãtes seditione populi, Senatũ vt sistat, & domũ reuocet rogat; ille non opis esse suæ furentẽ compescere respondet, indignitate facti, Rodol. Cæsar vehemẽter admodũ exasperatus, Bauariæ Duci mãdat, vt quandoquidẽ monitis non potuit, ferro & armis Douerdanos ad sanitatẽ reducat. Iterũ monẽtur, vt verbo & opere, monastico sodalitio & orthodoxis iniurij nõ sint, pollicẽtur quidẽ, sed rursus in similes cõtumelias pallabũtur, cũq; peruicacia nõ nisi ferro curãda videretur, Bauarus Cæs. vicarius collecto M.D.CVII.

M.D.CVII. quamcitiſſimè exercitu; admotis machinis Douerdam obſidet & concutit. Plæbs illa, in paucos Orthodoxos nuper adeò furens, eò ignauiæ redacta eſt, vt abiectis armis,relicto vrbis præſidio,quatriduanas inducias ad capiendum conſilium petierit quas,cum negaſſet Bauarus vel etiam biduum, vim & impetũ redintegrat, quem non ferẽtes Douerdani,Bauari poteſtati ſe permittunt, ille vrbem præſidiis firmat, à ciuibus tamen vim omnem prohibet, res turbidas componit, atque in poſterum orthodoxis vt ſecurè ſit proſpexit. Rebus ex voto fœliciter geſtis, Bauarus perſoluto ſtipẽdio copias diſſoluit, ſic illa ciuium ceruicoſitas, ſtrenuè vix menſtruo bello domita, reliquos imperialium vrbium Cęſari obſequentiores faciet.

Ethruſca Claſſis.

Cyprus à fertilitate dicta olim Macaria.

Qui Cyprum Inſulam accolunt, Turcicam ſeruitutem pertæſi, tacita conſilia cum Ethruſcis naucleris inierant. Illi Carphatio mari, incertis littoribus inter Ciliciam & Syriam,Paphon,Citheram & Salamina,cum oberraſſent, Famaguſtam patrum memoria Venetis ereptam adoriuntur, ſed peſſimè accepti à Turcis, re infecta multis deſideratis, ad triremes ſe recipiunt. Cyprij, omni immanitate ſuppliciorum in Chriſtianos incolas proditionem vlciſcuntur, ita vt vix vnquam Inſularum pulcherrimam, & ab vbertate olim Macariam hoc eſt beatam,dictam, quę regni olim ſedes fuit, Veneti cum Ethruſcis recipient.

Comes Fuentius prorex Inſubriæ,de limi-

tibus cum Rhætis habitam controuersiam, non nisi arbitro Marte dirimere voluit, inopinantes inuadere mens erat, cum conscriptas copias ad bellum Pontificiũ cum Venetis iactaret, sed quas in Rhætiã propediem educturus esset, venere in suspicionẽ proditionis, cum Fuentio quinq; viri qui cæso capite pœnas dedere. Tandem Rege Christianiss. Heluetiis, Venetisque ad pacem suasoribus, terminalis controuersia sedata est.

M.D.CVII.

Fuentius cum Rhætis delimitibus contẽdit.

Pannonij, (quos voce populari Haidducos vocant) cum Christianam fidem & mentem exuissent, ad alendã diutius vesaniam, Turcas sibi adiungunt, Cæsarem pro Rege detrectant, peculiarem ac Prouincialem sibi deposcunt, regnum Hungaricum exoculatum esse, qui Regis sui aspectu & præsentia non recreatur, non aliunde turbida ingenia & ciuiles motus, vel in priuatis ædibus si pater-familias absit, liberos famulosque tumultuari ac nequiter agere, Caussati ista ac longe plura, de rege sibi deligendo consilia ineunt, turbas concitant, quas vt compescerct Archidux Mathias, Presseburgi publica comitia cogit, Haidducorum dissidia dum excutiuntur & sanantur, accessit de promiscuo cultu religionum, vulgi & procerum postulatio, qua nisi concessa qui tunc grauissimi motus erantcomponi haud potuere.

Motus in Vngaria & Sarmatia.

In Sarmatia itidem perduelles ipsi quos supra Roskanos diximus, exhausti domesticis præsidiis, à Ratgosio Trãsyluaniæ Nouello

M. D. CVII.

Dynasta, suppetias deposcunt, quas perfractè negauit vt qui inter Christianos, alere discordias summum scelus putaret, ne Roskanis auxiliator sit, tum amicitia & vicinitate Poloni, tum suo in Cæsarem obsequio, qui illi affinitate coniunctus sit prohiberi, iniustis armis iusta auxilia meritô negari, pari nequitiæ infamia exæquandos esse, qui in patriam suumque principem pugnãt, & qui impiè sic præliantibus auxiliantur. Denique non satis laudata probitate, Roskanos Ratgosius missos facit, suisque finibus ablegat, qui quanquam spe sua, non autem animo lapsi, in Pannoniam hac ipsa de causa suppetiarũ abeunt, sed cum Archidux ferociẽtibus Haiducis arma excussisset, repulsam passi domum redeunt, & domita ceruice in regis gratiã recipiuntur. Inualuit vt omniũ sacerdotiorũ, penes Max. Pontifi. Ius supremum sit, frustrà Quiritantibus ordinariis in messem suam falsam immitti, Ita vt quæcumque vel eiurata in fauorem vel morte caduca, posthabitis collatoribus, qua est plenitudine potestatis concedat, tantum circa Cardinales ius istud tẽperatũ, videlicet vt Rom. Pont. suæ collationis beneficiis, intra sex vel octo menses abstineat, hac lege, vt Cardinalitij candidati rescriptum Pontificium adiiciant, Enimuerò cum illa Gratia sacræ purpuræ vnicè peculiaris sit (illam in Prætoriano Senatu verbo forensi indultum vocamus) nihilominus Carolus Borbonius Regis Christia. frater naturalis, vbi maioris monasterij & D. Florentij vtroque opimo Cœnobio ad

Indultum Caroli Borbonij Cœnobiarchæ Maioris monasterij.

ligerim, titulo cõmendæ affectus fuit, pari rescripto cum purpuratis adæquatus est,atq; vnus ille primus quod sciam huiuscemodi gratiæ cum illis consortiũ habuit,priuato intuitu regiæ cognationis Carolo hoc tributũ: Pontifex max. Illo rescripto sibi præscripsit, vt illius collationis beneficia intra tẽpus præstitutũ cõferre non valeat, adiecta clausula si inscius fecerit, gratiam pro subrepta & irrita habendã, non leuis momenti rescriptũ, quo Pontificiæ preuentiones coercẽtur, & prisca libertas iuris primæui & Ordinarij restituitur, quandoquidem Canones & decreta Synodalia, Episopis Cænobiarchis præsulibusq; aliis in suæ diocesis & præfecturæ Basilicas ius omne & imperiũ ac coercitionem liberrimã esse voluerũt, nã vt scitè & ad politiam Ecclesiasticã D. Cyprianus: *Scire debet Episcopũ esse in Ecclesia, & Ecclesiã in Episcopo* ac pene in hunc sensum D. Ignatius: *nec Episcopus sine Ecclesia, nec illa sine Episcopo consistere potest.* Et Gregorius ille sic ad scindentes Ecclesiã, exclamabat. *Si sua iurisdictio Episcopo non seruetur, quid aliud agimus nisi vt disciplina Ecclesiastica, quæ a nobis seruari debuit confundatur?* Sic ille non tam apice supremi Põtificatus, quã eruditione & sanctitate, quæ illi magni cognomẽ peperit, inclitus terminos quos posuerant antiqui patres egredi noluit, sed eo præcepto intra suos cãcellos vnumquemq; coerceri voluit. Igitur hoc genus rescripti, nõ tã vt quidẽ volũt nupera est indictio, quã ad ius priscũ & ordinariũ reductio, quandoquidem facile suaptè &

M. D. CVII.

Episto. de detrectator.

M.D.CVII. spōte omnia ad primæuum statum redeunt, sic potentiores liberati obductos casses rumpunt, exiles sua imbecillitate retibus implicantur. Supra Anglicanam coniurationem, & machinamentum sulphureum ac cunicularium exagitauimus, sed puluis ille non modo Angliam crepitu & fragore concussit, altiora tonitrua cōcitauit, visum enim Iacob. Regi & ordinibus, ad continendos in fide & obsequio latētes pontificios, quorum in Anglia non exilem esse numerū perhibent, & à regio capite auertenda exitia, iurisiurandi concepta formula, quasi nouo religionis vinculo, omnium mentes constrictas tenere, sed Regem loquentem citemus, sic ille monitoria Epistola, ad Cæsarem Rodolph. *Horrenda illa & prodigiosa coniuratio, quæ per tormentarij pulueris impetum destinabatur, de cuius flagitij immanitate, nulla vnquam ætas conticescet, non in me tantum meosque posteros inita, sed publicos etiam regni ordines euertere ac delere, instituerat, nec alij tanti facinoris auctores, quàm Papistæ aliquot, præpostero suæ religionis subuehendæ zelo, ad hanc immanitatem inducti, ex his nonnulli tanta pertinacia obstinauerāt scelus; vt nec in supremo vitæ articulo, detestarētur suum crimen, supremisque verbis, & penè supereminente morte præcisis, reos se vllius flagitij confiteri abnuerent, aut petere cogitati facinoris veniā, nisi prius Rom. Ecclesia, hoc tantæ cōiurationis consilium damnauisset, nec multo post innotuit, non paucos ex meorum subditorum numero, qui Roma.*

religionem profitentur, omnis conditionis atque sexus, alios domi, alios foris, & apud gentes exteras, confusa & obscura significatione, resciuisse magnum aliquid, quo Romana Ecclesia vtilitas promoueretur, in id coeuntium ordinum tempus comparari, quanquam illis, ne vulgata res omne secretum perderet, destinata rei modus, ac consiliorum ratio, nequaquam proderetur. Sed & certa precationum formulæ conceptæ, & a multis vsurpatæ, quibus prosperos rerum successus, tanto & tam graui negotio præcabantur, ipsi quoque coniurationis auctores atque architecti, in constantiæ suæ pignus, & silentij auctoramentum, sæpius & multorum, sacerdotum ministerio, Eucharistiæ sacramento sumpto, animos suos ad flagitium obfirmarunt, hæc tanta & tam atrox coniuratio tot circumstantiis infamis, vtrum illis regni ordinibus, in quorum exitium conflata fuerat, iustam occasionem præbuerit, vt cum primum deinde conuenissent, magno ardentique animo, omnes vias quærerent inirentque, quibus posset deprehendi, an adhuc restarent hic aliqui, qui cum coniuratis in tam immani scelere sentirent, id verò vestri iudicij sit, quos Deus, præcipuos sibi in terris vicarios, in administratione iustitiæ esse iussit, inter cætera, quæ ad hanc rem facere videbantur, hoc etiam fidelitatis iusiurãdum, quod hodie tam indignè ab iniquis æstimatorib. carpitur, sancitum & in publica Ordinum decreta relatũ est: quod si tunc leges aliquæ tristiores sunt latæ, in papistas, qui tamen receptis his antea legibus minus audiẽtes erant, sane M.D.CVII.

M.D.CVII. *temporis locique & hominum denique ratio, qui eas ferebant, vobis omnem, seu mirandi seu indignandi ansam praripiet, cum hac omnia seueritatem illam legum non tam suaserint, quam extorserint.*

Ea pars publicorum Ordinum, quæ inferiore Curia continetur, (inferiorem domum parlamenti vocant) cum primum conciperetur iurisiurandi formula, clausulam inseruerat, qua Pontifici excommunicandi mei potestas adimebatur, sed hanc clausulam induci protinus ac deleri volui, vt vis alia huius iurisiurandi non esset, quam excommunicationem Pontificis, iustā ac legitimam causam meis subditis ministrare non posse, vt quicquam apertis aut clandestinis consiliis in me, meumque imperium moliantur, qui abdicandorum Regum ius, nullo legitimo modo Pontifici quæsitum esse censeam, & hanc iniustam Paparum vsurpationē, & violentiam sæcularem excommunicationis quæ spiritualis censura est, fines longè latéque excedere arbitrer, tanto studio tantaque solicitudine cauebam, ne quicquam hoc iureiurando contineretur, præter fidelitatis illius, ciuilis & temporalis obedientiæ professionem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit, addita sponsione qua opem & auxilium, contra omnem vim debitæ aduersam à subditis stipulabar.

Hoc igitur iusiurandum, tantis tamque iustis rationibus subnixum, tam æqua tamque moderata formula conceptum, cuius vnus ille finis erat, vt Pontificij nequaquam turbulenti, cæte-

raque boni ciues, ab eis dignoscerentur, quorum animis opiniones illæ factiosæ & sanguinariæ inhæserant, quæ coniurationem nitrati pulueris pepererunt, hoc inquam iusiurandum, cum promulgatum esset, positumque iam in vsu, tantum turbarum, in Pontificis Clerique pontificij animis conciuit, vt instar vndarum superuenientium, breuia in Angliam certatim aduolarent, quibus interdicebatur Catholicis, ne se illius sacramenti religione obligarent, rem esse fidei contrariam, quamque ipsi sine iactura animarum, admittere non possent, Cardinalis quoque Bellarmini litteræ, ad Blakuellum allatæ sunt, in eandem sententiam quidem scriptæ, sed quibus prolixius de hoc iureiurando disserebatur. M. D. CVII.

Hic ego tam æqui iurisiurandi, tamque legitimi tam iniustam oppugnationem perpendere, hinc metuere, ne Sophistarum illorum calumniis & argutiis, rudes simplicioris vulgi animi, religionis & conscientiæ obtentu, in fraudem inducerētur, visum itaque è re esse, vt huius iurisiurādi Apologiam ederem, in qua suscipiebā probandū, nihil in eo contineri, nisi quod ad obedientiam merè ciuilem ac temporalem spectat, qualis summis principibus à subditis debetur, huic autem æquissimæ legi controuersiam, non aliunde esse motam, quàm ab ambitiosa Pontificis tyrannide, quam illi contra authoritatem scripturarum, contra Conciliorum antiquorumque patrū mentem, sibi in tēporalia Regum iura iniustè vsurparunt, in qua quidē Regū auctoritate asserenda totā meā Apologiā impendi.

M.D.CVII.

Ista Iacobus præfatur apud Cæsarem, Reges principesque, sed vt ipse non diffitetur, vbi noui sacramenti religio prætergressa Oceanum, & Romam allata, ibi pessimè accepta, exagitata, discussa, deuota, & dānata, vt quæ non ad fulcienda imperia, subditosque in fide continendos scripta esset; sed visum Orthodoxis illo iureiurando vim fieri religioni, neue Catholicorum Anglicorum mentes illo impellerentur, & ab auita fide tantillum deflecterent, Apostolico diplomate seu breui sic illos Paulus 5. præmonet.

CATHOLICIS ANGLIS, *Paulus PP. Quintus.*

Primum breue Pōtificium datū. 10. Cal. Oct. 1606.

Dilecti filij, Salutem & Apostolicam benedictionem. Magno animi mœrore nos semper affecerunt tribulationes & calamitates, quas pro retinenda Catholicâ fide iugiter sustinuistis. Sed cum intelligamus omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est: Accepimus namque cōpelli vos grauissimis pœnis propositis, Templa hæreticorum adire, cœtus eorum frequentare, concionibus illorum interesse: profectò credimus proculdubio eos qui tantâ constantia atque fortitudine atrocissimas persecutiones; infinitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt, vt immaculatè ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse, vt coinquinentur communione desertorum Diuinæ legis.

M.D.CVII.

Nihilominus zelo Pastoralis officij nostri impulsi, & pro Paternâ sollicitudine quâ de salute animarum vestrarum assiduè laboramus; cogimur monere vos atque obtestari, vt nullo pacto ad hæreticorum Templa accedatis, aut eorum Côciones audiatis; vel cum ipsis, in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento Diuini cultus, ac vestræ salutis. Quemadmodum etiam non potestis absque euidentissimâ grauissimâque diuini honoris iniuriâ, obligare vos iuramento, quod similiter maximo cum cordis nostri dolore audiuimus propositum vobis fuisse, præstandum, infrà scripti tenoris; videlicet;

Ego A. B. verè & syncerè agnosco, profiteor, testificor & declaro in cõsciẽtiã meâ, corã Deo & mundo, quòd supremus Dominus noster Rex Iacobus, est legitimus & verus Rex huius regni, & omnium aliorum Maiestatis suæ Dominiorum & terrarum: Et quòd Papa nec per seipsum, nec per vllam aliam auctoritatem Ecclesiæ vel sedis Romanæ, vel per vlla media, cum quibuscunque aliis aliquam potestatem, nec auctoritatem habeat Regem deponendi, vel aliquorum Maiestatis suæ Dominiorum vel Regnorum disponendi, vel alicui Principi extraneo ipsum damnificare, aut terras suas inuadere auctoritatem concedendi, vel vllos subditorum suorum ab eorum suæ Maiestatis obedientiâ & subiectione exonerandi, aut vllis eorum licentiam dare, arma cõtra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquã violentiam aut damnum

M.D.CVII. *Maiestatis suæ Personæ, Statui, vel Regimini, vel aliquibus suis subditis infra sua Dominia offerendi. Item, iuro ex corde, quòd non obstante aliquâ declaratione, vel sententiâ Excommunicationis, aut depriuationis factâ vel concessâ, aut fiendâ vel concedenda, per Papam vel successores suos, vel per quamcumque auctoritatem deriuatam vel deriuari prætensam ab illo, seu à sua sede contra dictum Regem, hæredes aut successores suos, vel quacumque absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientiâ; fidelitatẽ tamen, & veram obedientiam suæ Maiestati, hæredibus & successoribus suis præstabo; ipsumque & ipsos totis meis viribus cõtra omnes conspirationes & attentata quæcunque, vel contra Personam illius, vel illorum, eorũque Coronam & dignitatem, ratione vel colore alicuius sententiæ vel declarationis, aut alias facta fuerint, defendam: omnemque operam impendam reuelare, & manifestum facere suæ Maiestati, hæredibus & successoribus suis omnes proditiones & proditorias conspirationes, quæ contra illum aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum peruenerint. Præterea iuro, quòd ex corde abhorreo, detestor, & abiuro tanquam impiam & hæreticam, hanc damnabilem doctrinam & propositionem, Quòd Principes per Papam excommunicati vel depriuari possint per suos subditos, vel aliquos alios quoscũq; deponi, aut occidi. Et vlterius credo, & in cõscientia mea resoluor, quòd nec Papa, nec alius quicũque potestatẽ habet, nec ab hoc Iuramẽto, aut aliqua eius parte absoluendi, quod Iuramentũ agnosco recta ac plena auctoritate esse mihi legitimè ministra-*

tum, omnibusque indulgentiis ac dispensationibus in contrariũ renũcio. Haecque omnia planẽ ac syncere agnosco & iuro iuxta expressa verba per me hic prolata, & iuxta planum ac cõmunẽ sensum & intellectũ eorũdem verborũ, absq; vllâ aequiuocatione, aut mentali euasione, vel secreta reseruatione quacũque. Hancq; recognitionem & agnitionẽ facio cordialiter voluntariè, & verè, in vera fide Christiani viri, Sic me De⁹ adiuuet.

M.D.CVII.

Quæ cùm ita sunt, vobis ex verbis ipsis perspicuũ esse debet, quòd huiusmodi iuramẽtum, saluâ fide Catholicâ, & salute animarũ vestrarũ, præstari non potest, cùm multa cõtineat quæ fidei ac saluti apertè aduersantur. Propterea admonemus vos, vt ab hoc, atque similibus iuramentis præstandis omnino caueatis: quod quidẽ eò acriùs exigimus à vobis, quia experti vestræ fidei constantiã, quæ tanquã, aurũ in fornace perpetuæ tribulationis igne probata est, pro cõperto habemus, vos alacri animo subituros esse quæcunque atrociora tormẽta, ac mortem deniq; ipsam cõstãter appetituros, potiùs quã Dei Maiestatẽ vlla in re lędatis. Et fiducia nostra cõfirmatur ex his, quæ quotidie nobis afferuntur de egregia virtute atq; fortitudine, quæ non secus ac in Ecclesiæ primordiis, resplendent nouissimis hisce tẽporibus in martyribus vestris. State ergo, succincti lũbos & induti loricã iustitiæ, sumentes scutũ fidei, cõfortamini in Domino, & in potẽtiã virtutis eius, nec quicquã vos detineat. Ipse autẽ, qui coronaturus vos certamina vestra in cœlo intuetur, bonum opus quod in vobis cæpit, perficiet.

M.D.CVII. Noſtis quia diſcipulis ſuis pollicitus eſt, ſe numquam eos relicturum eſſe orphanos: fi-
» delis enim eſt qui repromiſit. Retinete igitur
» diſciplinam eius, hoc eſt, radicati & fundati in charitate, quicquid agitis, quicquid cona-
» mini, in ſimplicitate cordis & in comitate
» ſpiritus, ſine murmuratione aut hæſitatione vnanimes facite. Siquidem in hoc cogno-
» ſcunt omnes, quia diſcipuli Chriſti ſumus, ſi
» dilectionem ad inuicem habuerimus. Quæ quidẽ charitas cùm ſit omnibus Chriſti fide-
» lib. maximè appetenda, vobis certè, dilectiſ-
» ſimi filij, prorſus neceſſaria eſt. Hac enim veſtrâ charitate diaboli potẽtia infringitur,
» qui nũc aduerſus vos tẽtoperè inſurgit, cùm
» ipſa contentionibus atque diſſidiis noſtro-
» rum filiorum præcipuè nitatur. Hortamur itaque vos per viſcera Domini Ieſu Chriſti,
» cuius charitate è faucibus æternæ mortis ere-
» pti ſumus, vt ante omnia, mutuam inter vos charitatem habeatis. Præſcripſit ſanè vobis
» pręcepta maximè vtilia de fraternâ charitate
» viciſſim exercendâ, fœlicis recordationis Clemens Papa octauus, ſuis literis in formâ
» Breuis ad dilectum filium *Magiſtrum Geor-*
» *gium Archi-presbyterum Regni Angliæ*, datis
» die quintâ menſis Octobris 1604. Ea igitur diligenter exequimini, & ne vllâ difficultate
» aut ambiguitate remoremini. Præcipimus
» vobis, vt illarum literarũ verba ad amuſſim ſeruetis; & ſimpliciter, prout ſonant & iacẽt,
» accipiatis & intelligatis, ſublatâ omni facul-
» tate aliter illa interpretandi. Interim nos

nunquam

numquam cessabimus Deum Patrem misericordiarum præcari, vt afflictiones & labores vestros clementer respiciat, ac vos continua protectione custodiat atque defendat: quos Apostolica benedictione nostra clementer impertimur. Datum Romæ apud Sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris, Decimo Calend. Octob. 1606. Pontificatus nostri anno secundo. M.D.CVII.

Dilecti filij, Salutem & Apostolicam benedictionem, Renunciatum est nobis, reperiri nonnullos apud vos, qui cùm satis declarauerimus per literas nostras anno superiore, decimo Calend. Octobr. in formâ Breuis datas, vos tuta conscientia præstare non posse Iuramentum, quod à vobis tunc exigebatur; & præterea strictè præceperimus, ne vllo modo illud præstaretis: Nunc dicere audent huiusmodi literas de prohibitione iuramenti, non ex animi nostri sententia, nostraque propria voluntate scriptas fuisse, sed potiùs aliorũ intuitu atque industria: eáque de causa iidem persuadere nituntur, mandata nostra dictis literis non esse attẽdenda. Perturbauit sanè nos hic nuncius, eóque magis, quia experti obedientiam vestram (filij nostri vnicè dilecti) qui vt huic sanctæ sedi obediretis, opes, facultates, dignitatem, libertatem, vitam denique ipsam piè ac generosè nihili fecistis, nunquam suspicati essemus potuisse vocari apud vos in dubium fidem literarum nostrarum Apostolicarum, vt hoc prætextu vos ex mandatis nostris eximeretis. *Secũdum Breue Pontificium datum, decimo Cal. Sept. 1607.*

M.D.CVII. Verùm, agnoſcimus Verſutiam atque fraudem aduerſarij humanæ ſalutis, eique potiùs » quàm veſtræ voluntati tribuimus hanc renitentiam. Ea propter iterum ad vos ſcribere decreuimus, ac denuò vobis ſignificare, literas noſtras Apoſtolicas anno præterito decimo Calend. Octobr. datas de prohibitione iuramenti, non ſolùm motu proprio & ex certa noſtra ſcientia, verumetiam poſt longam & grauem deliberationem de omnibus quæ in illis continẽtur adhibitam, fuiſſe ſcriptas, & ob id, teneri vos illas omnino obſeruare, omni interpretatione ſecus ſuadente reiecta. Hæc autem eſt mera, pura, integráque voluntas noſtra, qui de veſtra ſalute ſolliciti, ſemper cogitamus ea quæ magis vobis expediunt, & vt cogitationes ac conſilia noſtra illuminet is, à quo Chriſtiano gregi cuſtodiendo noſtra fuit præpoſita humilitas, indeſinenter oramus: quem etiam iugiter precamur vt in vobis filiis noſtris ſummoperè dilectis, fidem, conſtantiam, mutuámque inter vos charitatem & pacem augeat. Quibus omnibus, cum omni charitatis affectu, peramanter benedicimus.

Datum Romæ apud S. Marcum ſub annulo piſcatoris decimo Calend. Septemb. 1607. Pontificatus noſtri anno tertio.

Petrus Strozza.

In Anglia veteranus eſt ſacerdos Blakuellus cuius meminit Iacob. qui ſuos prouin-

ciales clandestinis lithurgiis & concionibus M. D. CVII.
in auita religione confirmabat, atque ille ob id ipsum Archiflamen nuncupabatur, illum iurisiurandi formulam non exhorruisse ferunt, vt quæ tota ad sæculare obsequium regibus præstandum concinnata esset, nihil illo animis & conscientiæ detrahi, adiecisse calculum iuriiurando atque exemplo suo Orthodoxis probatum fuisse. Bellarminus improbitate facti deterritus, sic ad veteranum sodalem scripsit.

ADMODVM REVERENDO Domino D. Georgio Blakuello Archipresbytero Angliæ.

Robertus S. R. E. Cardinalis Bellarminus. S. D.

Venerabilis in Christo Domine frater, Anni sunt ferè quadraginta, quòd inuicem non viderimus: sed ego tamen veteris nostræ consuetudinis nunquam oblitus sum, teque in vinea Domini strenuè laborantem, quando aliter non potui, orationibus Deo commendare non destiti: me quoque in tua memoria toto hoc tempore vixisse, & in tuis orationibus ad Altare Domini locum aliquem habuisse non dubito. Ita igitur ad hoc vsque tempus non verbis, aut literis, sed opere, & veritate vt Sanctus Ioannes loquitur, alter in alterius dilectione permansimus. Sed hoc silentium rumpere

M.D.CVII. coegit nuncius, qui diebus istis de tuis vinculis & carcere ad nos venit. Qui quidem „ nuncius, etsi tristis videri poterat ob iacturam pastoralis tuæ sollicitudinis, quam Ecclesia ista fecit: tamen lætus quoque videbatur, quoniam ad Martyrij gloriam, quo „ dono Dei nullum est fœlicius, propinquabas, vt qui tot annis gregem tuum verbo, & „ doctrina pauisses, nunc exemplo patientiæ „ gloriosiùs pasceres. Verùm hanc lætitiam non mediocriter interturbauit, ac ferè corrupit tristis alius nuncius, qui de constantia „ tua in recusando illicito iuramento ab aduersariis tentata, fortè etiam labefactata, & prostrata successit. Neque enim frater charissime, iuramentum illud ideo licitum esse „ potuit, quòd aliquo modo temperatum, & modificatum offerebatur. Scis enim eiusmodi modificationes nihil esse aliud, quàm „ Satanæ dolos, atq; versutias, vt fides Catholica de primatu sedis Apostolicæ vel apertè, vel obscurè petatur: pro qua fide tot inclyti „ Martyres in ista ipsa Anglia ad sanguinem vsque pugnarunt. Certè enim quibuscumque verbis iuramentum ab aduersariis fidei „ concipiatur in Regno isto, eò tendit, vt au„ ctoritas capitis Ecclesiæ à successore Sancti *Petri* ad successorem *Henrici* octaui in *Anglia*, transferatur. Quod enim obtenditur „ periculo vitę Regis, si summus Pontifex eam in *Anglia* potestatem habeat, quam in aliis „ omnibus Christianis Regnis habet; inane „ prorsus esse, omnes qui sunt aliqua prudētia

M.D.CVII.

præditi facilè vident. Neque enim auditum eſt vnquam ab initio naſcentis Eccleſiæ, vſq; ad hæc noſtra tempora, quod vllus Pontifex Maximus Principem vllum, quamuis hæreticum, quamuis ethnicum, quamuis perſecutorem cædi mandauerit, aut cædem fortè ab aliquo patratam probauerit. Et cur quæſo, vnus Rex *Angliæ* timet, quod ex tot Chriſtianis principibus nullus timet, nullus timuit.? Sed, vt dixi, vani iſti prætextus decipulæ ſunt, & ſtratagemata Satanæ. Qualia nõ pauca in Hiſtoriis veterum temporum inueniuntur, quæ facilè referre poſſem, ſi non Epiſtolam, ſed librum integrum ſcribendum ſuſcepiſſem: vnum tantùm, exempli gratia, ad memoriam tibi reuocabo. Scribit Sanctus *Gregorius Nazianzenus* in prima oratione in *Iulianum* Imperatorem, illum vt ſimplicibus Chriſtianis imponeret, in imaginibus Imperatoriis, quas Romanis ciuili quodam genere honoris pro more adorabant, imagines Deorum falſorum admiſcuiſſe, vt nemo poſſet Imperatoris imaginem adorare, quin ſimul Deorum ſimulachris cultum adhiberet. Hinc nimirum fiebat, vt plurimi deciperentur, & ſi qui forte fraudem ſubodorati, Imperatoris imaginem venerari recuſarent, ij grauiſſimè punirentur, vt qui Cęſarem in ſua imaginę contempſiſſent. Tale aliquid in Iuramento vobis oblato mihi videre videor, quod ea fraude compoſitum eſt, vt nemo poſſit proditionem in Regem deteſtari, ciuilemque ſubiectionẽ profiteri,

M.D.CVII. qui n primatũ ſedis Apoſtolicæ perfidè abnegare cogatur. Sed Chriſti ſerui, ac præſertim primarij Domini Sacerdotes, vbi periculum Fidei ſubeſſe poſſit, tantum abeſſe debent à ſuſceptione illiciti iuramenti, vt ab omni etiam ſuſpicione ſimulationis præſtiti iuramenti cauere debeant, ne fidelibus populis vllum præuaricationis exemplum reliquiſſe videantur. Quod egregiè præſtitit inſignis ille Eleazarus, qui neque porcinas carnes comedere, neque ſimulare comediſſe voluit, quamuis grauiſſima tormenta ſibi cerneret imminere: ne, vt ipſe ait, in ſecundo libro Macchabæorum, multi iuuenum per eam ſimulationem ad Legis præuaricationẽ animarentur. Neque minùs fortiter Magnus Baſilius, & exemplo ad res noſtras magis accommodato, cùm Valente Imperatore ſe geſſit. Nam vt in hiſtoria ſcribit Theodoritus, cùm Præfectus imperatoris hæretici hortaretur Sanctum Baſilium, vt non vellet propter paruã dogmatũ ſubtilitatẽ imperatori reſiſtere; reſpõdit vir ille ſanctiſſimus, & prudẽtiſſimus non eſſe ferẽdũ, vt de Diuinis dogmatibus vel vna ſyllaba corrũpatur, ſed potiùs pro eorum defenſione omne genus ſupplicij amplectendum. Equidem arbitror non deeſſe apud vos, qui dogmatum ſubtilitatem eſſe dicant, quæ in iuramento Catholicis hominibus propoſito continentur: & non eſſe propter rem tam paruam Regis imperio reluctandum. Sed non deerunt etiam viri ſancti, ac magno Baſilio ſimiles,

qui palàm affirmabunt, non esse de Diuinis M.D.CVII.
dogmatibus, vel minimam aliquam syllabam corrumpendam, etiamsi tormenta & mors ipsa toleranda proponatur. Inter hos vnum, vel potiùs horum principem atque antesignanum, te esse par est. Et quamuis vel inopinata comprehensio, vel acerbitas persequutionis, vel senectutis imbecillitas, vel quid aliud in caussa fuerit, vt constantia titubauerit; confidimus tamen de Domini pietate, & de diuturna tua virtute, fore, vt qui Sancti Petri & Sancti Marcellini casum aliqua ex parte imitatus videris, eorundẽ fortitudinem, in reparandis viribus & veritate asserenda fœliciter imiteris. Nam si rem totam diligenter apud te cogitare volueris, videbis profectò non esse rem paruam, quæ ob iuramentum istud, in discrimen adducitur, sed vnũ ex præcipuis Fidei nostræ capitibus, ac religionis Catholicæ fundamentis. Audi enim quid Apostolus vester magnus Gregorius, in Epistola quadragesima secunda, libri vndecimi Scribat; *Apostolicæ sedis reuerentia, nullius præsumptione turbetur: tunc enim membrorum status integer perseuerat, si caput Fidei nulla pulsetur iniuria.* Itaque Sancto Gregorio teste, cùm de primatu sedis Apostolicæ vel turbando, vel minuendo, vel tollendo satagitur, de ipso capite Fidei amputando, ac de totius corporis, omniúmque membrorum statu dissipãdo satagitur. Quod ipsum Sãctus Leo

M.D.CVII. confirmat, in sermone tertio de assumptione sua ad Pōtificatum, cùm ait, *Specialis cura Petri à Domino suscipitur, & pro fide Petri propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit.* Ex quo idem ipse in Epistola ad Episcopos *Viennensis* prouinciæ affirmare non dubitat, *necesse esse exortem illum mysterij esse Diuini, qui ausus fuerit à Petri soliditate excedere.* Qui rursum ait, *Quisquis huic sedi principatum existimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbia sua, semetipsum in inferna demergit.* Atque hoc quidem, & alia eiusdem generis multa tibi notissima esse certò scio, qui præter cæteros libros, visibilem monarchiam Sanderi tui, scriptoris diligentissimi, & de Ecclesia Anglicana optimè meriti, sæpe legisti: quique ignorare non potes, sanctissimos viros, eosdémque doctissimos, *Ioannem Roffensem,* & *Thomam Morum* pro hoc vno grauissimo dogmate duces ad Martyrium plurimis aliis, cum ingenti Anglicę nationis gloria, nostra memoria fuisse. Sed ad memoriam tibi reuocare volui, vt colligas te, & magnitudinem rei considerans, non tuo iudicio nimiùm fidas, neque plus sapias quàm oportet sapere; & si fortè lapsus tuus non ex inconsideratione, sed ex infirmitate humana, ex metu carceris & suppliciorum, profectus est, non anteponas libertatem temporalem libertati gloriæ filiorum Dei: neque ob momentaneam, &

leuem tribulationē fugiendam, amittere velis æternum gloriæ pondus, quod ipsa tribulatio operatur in te. Bonum certamen diu certasti, cursum fermè consummasti, fidem tot annis seruasti; noli igitur tantorum laborum præmia tam facile perdere, noli corona iustitiæ, quæ tibi iamdudum paratur, te ipsum priuare, noli tot patrum & filiorum tuorum vultus confundere. In te sunt hoc tempore coniecti oculi totius Ecclesiæ, quin etiam spectaculum factus es mundo, Angelis & hominibus, noli in extremo actu ita te gerere, vt & tuis luctum, & gaudium hostibus relinquas. Sed contrà potiùs, quod omnino speramus, & pro quo ad Deum nostrum assiduè preces fundimus, vexillum Fidei gloriosè erigas, & quam contristaueras, lætam facias Ecclesiam: nec iam solùm veniam merearis à Domino, sed coronam. Vale, viriliter age, & confortetur cor tuum. Romæ, die 28. Septembris, 1607. — M.D.CVII.

Reuerendæ admodum D. V. frater & seruus in Christo, Robertus Cardinalis Bellarminus.

Iacobus, vt Sacramentum regiæ fidelitatis, non vno telo sed omnibus machinis aperi videt, apologetico opusculo propugnat atque in consortium Cæsarem Reges principesque orbis Christiani, Epistola monitoria aduocat, in oppugnatione illius iurisiurādi, causam communem versari omnium, si — *Epistola monitoria Iacobi magna Britanniæ Regis.*

M.D.CVII. feratur vniuersorum imperia & dominicalia iura penitus conuelli, ab obsequio & fide subditorum mentes solui, ad mutuam ergo dissentionem omnes quasi classico concitat: Ex regia Epistola liquet, qui in Iacobum sacramenti assertorem, calami mucronem acerbè & virulentius, quàm eius ferret dignitas (vt conqueritur) strinxerint.

„ Sed cùm id operis Emisissem, ecce tibi exortos subitò duos Censores, qui non tam „ argumentis in librum, quàm in me conuitiis „ certauerunt; vt impudentiam hominum omnes meritò mirentur. Cùm enim li„ brum Anglico sermone conscripsissem, „ qui pro argumento iurisiurandi Angli„ cani patrocinium complecteretur, totáque res Anglos meos potissimùm tangeret; & „ mox aliqui, faciliorem illi viam ad exteras „ gentes sterni cupientes, eundem latinitate donassent, rediit ad me non multò pòst malè „ mulctatus, & vtroque idiomate vapulans. „ Atque equidem credo, si tot tamque variis linguis prodiisset, quotquot erant in illa „ confusione Babylonica, vexatum illis om„ nibus fuisse rediturum: ex quo intelligas, „ quàm impiger sit Diabolus, & quàm in omnes occasiones intétus, quò venenatas suas „ merces extrudat. Sed illorum malam men„ tem, vel hoc ipsum liquidò arguam, quòd me statim gemina confutatione exceperint: „ Blakvvelli autem Archipresbyteri libro (quo „ ille huius iurisiurandi æquitatem, & ius Re-

gum in rebus ciuilibus innumeris Scholasticorum Pontificiorum testimoniis, tuetur) ne verbo quidem responderint. M.D.CVII.

Quod ad istum, qui mihi Anglicè respondit, fugitiuum illum meum, & officiorum quæ mihi iure naturæ debuit, eiuratorem; neque sacras vestras aures violari, neque stylum meum fœdari patiar, in eo homuncione depingendo, qui non erubuit, immò non exhorruit debacchari, atque acerbitatis suæ virus in Reginam recentis fœlicisque memoriæ euomere. Subditúmne Principi naturali maledicere? Virum fœminæ, eique Heroinæ conuitiari? Hominem pium, externa saltem professione, in demortuam impiè insultare? Deniq, Rhadamanthi munus inuadere, sedere, atque agere iudicem apud Inferos? Hoc illum cruciat scilicet; hinc omnis illius furor & rabies, quòd ferre non potest, vel me successorem vel quenquam ex eius ministris, quicquam honorificè de ea prædicare. Maledictus, qui maledicit vncto Domini: pereatque interitu Core, qui peccauit in contradictione Core: foras eiusmodi canes, porcíque eiiciantur, extra cœlestem, dico, Hierusalem.

οὐχ ὁσίη φθιμένοισι λοιδορεῖν.

Venio nunc ad illum, qui Latinè in me scripsit. Sanè de homine ipso quod dicam, non habeo: ex subditis meis non est, Domino suo stat, vel cadit. hoc tamen mihi constat, vtrumque eorum iecisse sortem super libro meo, quem diuidere non

M.D.CVII. poterant. Fugitiuo meo obtigit, vt defunctæ Reginæ memoriam, conuitiis oneraret; sed non alia re, quàm reste refellenda sunt huius Rabulæ mendacia. Alteri externo, vt me meámque Apologiam petulantius lacesseret, quod & videbatur maiori cum audacia facturus, & reuerà confidentiùs præstitit: sed quàm iustè, siue ipsam materiam, siue tractandi modum spectes, nunc videndum.

Primùm quidem, quis illi libro auctor sit, tantùm ex coniectura augurari possum, id nominis sibi adscripsit, *Mattheus Tortus Cardinali Bellarmino à sacellis*; distortus sanè Doctor, tortuosa Mathæologia imbutus; auctor obscurus, mihi quidem prorsus incognitus, & parũ vt opinor, ex vllis suis operibus orbi notus. Quis non igitur perditum nebulonem arbitretur, qui non in refutando tantùm Rege, sed etiam calumniis onerando, prima artis suæ rudimenta posuerit? Verùm quisquis totius libri seriem accuratè perpenderit, quàm elato spiritu styloque decurrat, vt nec toti Regum ordini, nec mihi nominatim ipsi pepercerit, quanto denique fastu & supercilio, hæc & similia in eo scribantur.

Deuotiones huiuscemodi Anglicani iurisiurandi, Iacobo 6. stomachum concitarũt, vt temperare à calamo, vel Rex & is certe maximus, belli & pacis muniis inclytus, non potuerit: doleo tamen acerbius quam Regia fert dignitas, appetitum, æstus ille scribendi

comprimi, & ad illum monita ad regias aures accommodari ex præcepto illius, qui non nisi Bombycinis verbis hoc est mollibus & blandis, Reges demulcendos dixit, Sed dum ille Apologetica Epistola se vlciscitur, Romæ Bellarminus, nec Lutetiæ plures in ea incude retundenda conquiescunt, ne silentio Victorem Regem agnoscant, At sinamus eos ad lucernam in biennium vrsino more suos partus lābere, nam lacessiti vix talione abstinebunt.

Pomponius Bellæureus Galliæ Cancellarius, nostri æui Nestor, ex huius mundi salo in cœlum emigrauit, patrio & Grationopolitano Senatui pubescentes gloriæ primitias dedicauit, sed cum Accusianus eum nō caperet, ad maiorem lucem Lutetiani euocatus, propius regibus innotuit, cumque Aulæ intimis consiliis arduisque regni negotiis, quàm Curię forensibus nodis, procliuiorem se agnosceret, quamuis ille non solum purpuratus, sed pileatus præses principē sedem apud togatos teneret, secutus genium, ad regias legationes animum adiecit, quas luculentissimas fortunatè admodum peregit, quique orator ad omnes gentes iuerat, exorator rediit, præterquam è maiori Britānia, quò missus, vt deprecatorib. Henrico III. & Catharina Medicea, Mariæ Stuartæ caput, liliato suoque & auito diademate olim insignitum, à securi redimeret, ab Elizabetha immaniter repulsam passus est, nihil immansuetum muliebre ingeniū, hominis facundia

Obitus & Elogium Pompon. Bellaurei Fran. Cancell.

Bellaureus missus ad Elizabetham salutem caput Regina olim Frācia & Scotorū saluum non fecit.

M.D.CVII. mouit: illi enim hospitij & cognationis sus violatum scitè admodum & acutè exprobrauit, acroemate Ethnici, in cuius sinum cum se passer ab accipitre appetitus abdidisset, impellenti vt eiiceret ad prædam, respondet, ***non esse prodendos hospites nostros:*** his aureis Ethnicis quidem, sed verè Christianis verbis, Marpesia illa cautes non magis mota est, quàm suæ insulę scopuli insultantibus procellis, Bellæureo, imò toti Orbi Christiano negauit Elisabetha, quod Othomanidæ, minorum principum legato non negarent, sed vt indignatio vel facit vel elicit versum.

Abstulit, hæc habeat secum seruetque sepulcro.

Redeo ad inferias, Bellæureus admodum illustribus elatus est, longus ordo funeris, pullatorum, tædiferorum, æneatorum, Pontifices multi, Torquatæ militiæ equites, vniuersus Senatus, vis dicam luce illa tota atrata Lutetia, Fænoillius Agathopolis designatus Episcopus, mortuum funebri laudatione prosecutus est, monumento marmoreo quod ascribimus Epitaphium aureis notis incisum est.

D. O. MA.

POMPONIO BELLÆVREO, FRANCIÆ CANCELLARIO, VIRO PIETATE, DOCTRINA, MAGNITVDINE

ANIMI, SVMMA IN PRINCIPEM FIDE CLARISSIMO, QVI SVB V. REGIBVS, HONORIBVS AMPLISSIMIS, AC VARIIS LABORIOSISSIMISQVE LEGATIONIB' PRO REP. GESTIS, PACE, DOMI FORISQVE, CONFECTA, LEGIBVS ET SIGILLO PRINCIPIS INTEGERRIME PRÆFVISSET, GLORIA NON OPIBVS CVMVLATVS OBIIT, ANNO SALV. CIↃ IↃC. VII. V. EID. SEPTEM. ÆTATIS LXXVIII. MARTIA PRVNERIA LIBERIQVE MÆSTI. POS. M. D. CVII.

M.D.CVII.

In conscios peculatus iuridici capitales dati.

In Gallia, vt sciant posteri, genus est hominum, quorum parentes nec de nomine noti vnquam fuere, vbi vncinis manib. ad publicum regiumque ærarium accessere, repentè fiunt aurei, toto se Pactolo proluunt, mensa, veste, famulitio, palatiis vel summos dynastas superant, quàm rectè plures dubitant quàm impunè sciunt omnes, terrentur tamen Trieterico Edicto, sed quasi fulmine bruto, vbi enim de ingenti præda vectigal tantillum persoluerunt, quasi omnibus flagitiis absoluti sint, ad peculatum audentius & edacius se adiiciunt, ad comprimendam spongiam, hoc anno delegati iuridici, re vera ad vindicanda publica latrocinia inexorati, iamque nimię opes possidẽtibus exitio erãt, nec aliunde testibus opus erat, quàm ortus, patrimonij & rerum partarum, seu verius raptarum indagatione, capitales controuersiæ non erant operosi negotij, res erat in expedito, cum qui sacrum aurum contrectarunt, consortio facto ad vniuersorum redemptionem, vlciscendi seueritatem irritam, auroque se liberos faciunt, illo victa Nemesis fasces sublimittit, nam vt ille,

Aurum omnes picta nunc pietate colunt.

Concilia Cleri Gallicani Lutetiæ longa nimis.

Clerus Gallicanus, hoc anno Lutetiæ comitia habuit, de mysticis æquè ac profanis, sacra non attingo, quod illa nondum euulgata, & religione silentij, parietibus triclinij comitiorum inclusa sint, de sæcularibus audio,

audio, de dispungendis rationibus quæstorum, multum anxios fuisse, credo inani opera, nam dum primores Cleri, à prouinciis missi de accubitu & sedendi prærogatiuis nimium disputant, & fortè inania terunt penè annus exigitur, ita vt sumptus fructum deuoret, quandoquidem Antistitum, & assidentium opima & diutina stipendia (sunt enim qui duodecim solaribus aureis, dietim copiam sui faciebant) magno & intolerabili dispendio gregarios sacerdotes mulctarunt, ferunt in huiusmodi comitiis, multa ad disciplinæ Ecclesiasticæ instaurationem decreta fuisse, quod de more est, sed membranis illa eximiè scripta, vix vnquam strenuo opere clarescunt, sic verè Ethnicus. M.D.CVII.

------ pietas laudatur & alget

vt addidit

Protinus at censum de moribus vltima fiet
Quæstio.

Ex omnibus decretis vnum se dedit foras & erupit, nempe vt fas sit Clero, veniâ Pontificis distracta prædia, ab anno quadragesimo quarto ab emptoribus recipere, cui Rex suum & Prætorianus Senatus calculum addidit, vt fusius suo loco dicetur.

Marchio Allaigreus, ciuili bello Hallotium inermem & discinctum, specie salutandi armatus ipse & cum satellitio domesticorum, ex insidiis Veronæ ad Sequanam necauerat, illicò à regiis partibus quarum tenacissimus fuerat, ad fœderatos deficit & per expeditos equos aufugit, vt verò sibi primum ac con- *Cædes proditoria domini Halotij.*

M.D.CVII.

ſciis nefandæ cædis impune eſſet, per adoleſcentem qui illi ad aulicum miniſterium erat, feretrum ſeu capſam Diui Romani non ſine ambitu & æmulatione æquè facinoroſorum, publica traductione efferendam impetrauit, quotquot lanienę conſortes fuerant, capitalibus eremodiciis in Prętorio Senatu, picta tabula damnati fuerant, quotquot verò intercipi potuère ſupplicio affecti, ſuperſtes enim coniux, impenſarum vix æſtimabili diſpendio, ſanguine nocentium, vel eorum qui ſicca manu ac inſidiarum neſcij ſpectaculo interfuerant, litauit, poſt irrequietas animoſę vxoris indignationes Motæus ille tandem in caſſes incidit, ex vinculis cauſam dixit in Prætorio Senatu, ætatis teneritudine, obſequio in dominum, manibus incruentis, vt qui gladiolum impubes non diſtrinxiſſet, ſe inſontẽ profitebatur, ſi reus ſit oculis fuiſſe qui viderit, quod auertere nequierit, leges nõ damnare niſi illos, qui cùm prohibere poſsẽt noluerint, oſcitantibus cõniuentibuſque ad vim illatã eſſe probro, non his qui depellẽdæ vi impares ſint, & qui tacendi quieſcendique neceſſitatẽ habent. piſo ad comilitones exitiũ ſuum ſpectantes inclamabat, *quieſcendo cõmune crimẽ facitis*, & apud Poëtam transformationum, alius oculorum crimen ſic expiabat,

De Capſa Diui Romani Rothomag. Antiſtitis luculenta controuerſia.

Cur ego nunc ſpecto pereuntem, oculiſque videndo
Conſcelero.

Lib. 7. Metamor.

Adiicebat Motæi patronus, in longè diſſimili fuiſſe conditione ab ea, quam ſic Ioannes Papa ad I. udo. Imper. noxæ deputat: *Facietis culpã*

habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare: M.D.CVII.
nihilominus Motæus de capite anceps, qui non tam conceptæ de innocentia opinioni fidendum putaret, ad diuales aras & adyta confugit, quasi illa nequitiæ præsidia sint, vt de suo Asylo Romulus voluit, proposita hac liminari epigraphe,

Romulus vt saxo lucum circundedit alto,
Quilibet huc dixit, confuge tutus eris.

Dum capiti suo iudicium dicitur, Diuum Romanum vindicem assertoremque condonatæ noxæ interpellat, Archipræsulem Ioieusam, & flamines Rhotomagenses, ad tutelaris sui numinis vindicias, solemni quiritatione & ad litis consortium impellit, si reus sit peccasse oculis, vt qui purasà cæde manus habuerit, nihilominus quantumuis piacularis, omniumque cædium carnificina contaminatissimus fuisset, vna feretri publica gestatione, condonata delicta, nec iam renouanda flagitia, si exquirantur, Neustriæ priscas immunitates & priuilegia conuelli, gentili Diuo vim & contumeliam inferri, à multis sæculis inualuisse consuetudinē: non insolens neque nuperum inuentum, cum lege Hæbrea, quotannis ante Paschalia libamina, nocentem eximi vinculis de more esset, nec à Romuli Asylo dissimiles fuisse in Palæstina aliquot ciuitates, quæ ad perfugium nocentium conditæ fuerant: Gregorium Turonensem, sparsim annalibus suis fidem facere, quantæ venerationi, aræ, puluinaria, delubra reliquiæ Diuorum fuerint, quanti hominum noxiorum, diuerticiculo illo

Liti se offerũt Archiep, & canonici Rothomagenses.

M.D.CVII. securès & præsentes pænas declinauerint, nec sanguine solo crimina dilui, cũ pœnitentia, ad exorandum numen nulla sit efficatior medela, & quam acceptissima sit, docuisse Seruatorem, cum ille adulteram iam ad grandinem lapidum, ex seueritate legis Hæbreæ deli gatam indamnatam reliquerit, quamdiu apud mortales egerit, non solum damnasse neminem, quantumuis scelestum, sed piaculares, qui antea sæua & immania spirauerant vt Paulum qui post lux gentiũ Publicanos vt Matthæum, focarias vt Magdalenem, & contaminatissimum quemque consortio & conuictu beauit, recutitorum insultantium toties probra diluit, vt qui palam profiteretur, non venisse nisi vt immundos curaret, quandoquidem benè valentibus medico opus non sit, diui Romani, de immani hydra quæ Neustriam infestabat necata, non esse figmẽtum, vt Alcidis de Lærneo & septicipiti angue, Romanuũ illum sæuiẽtem belluam ex antro erutam, quasi cicuratam & mansuefactam, stola quasi loro vinctam, ad publicum rogum media vrbe, piaculari homine adhibito duxisse: longa cathena sæculorum morem inualuisse, vt quotannis maleficus carcere solutus, vita donetur, magno pro teste esse vetustatem, plura esse quæ membranis nullis iure notis signata & exarata credantur, fluxisse ad posteros quasi per traduces, in assertione miraculorum, fidem antiquitatis omnibus monumentis antiquiorem esse. Sic Augustinus, vt miraculorum fidem astrueret, hæc ambigentibus scribebat: *Christum qui vi-*

M.D. CVII.

sus est & apparuit non vidi, & eos qui illum viderunt non vidi, sed credidi gentium confirmata opinioni, & fama admodum celeberrima, hac est prudentia vera religionis, hoc iussum diuinitus, hoc à maioribus traditum, hoc ad nos vsque seruatum, hoc perturbare velle atque peruertere, nihil aliud est quàm ad religionem sacrilegam viam quærere. Inualuisse ab omni æuo, vt priuato intuitu numinis, nocentes pœnæ eximerentur, Ninum primum statuisse statuas, ad quas impunitatis causa confugeretur, Belo patri ad eius similitudinem simulachrum posuisse: quod vbi contrectassent malefici, à scelere, & pœna immunes pronunciabantur, aram Misericordiæ Athenienses collocasse, Ephesios in Delubro Dianæ, nocentibus perfugium tribuisse, Osyrim Ægyptiis, Assiriis Apollinem, Itacensibus Iouem, Mineruam Lacedemoniis, diuos tutelares fuisse, denique gentiles falsò tribuisse dæmonibus, quod verò numini, à Christianis tribui solet. Non diffitemur frequẽtia latronum & sicariorũ ad Deorũ aras fœdè lapsum, sed iã pridẽ quæ & à Gregorio Turonẽsi Asyla memorãtur, sublata penitus, quæ tamen ad monumentum non fictæ pietatis sunt, viuaciora omnibus edictis perstant: Romæ pridie assumptionis virgineæ, duo sontes pœnæ subducuntur, hoc virgini tributum, quæ totius mansuetudinis exempla æmulanda reliquit: pridie Floraliorum è Castelleti Lutetiani carcere vinctus educitur, Vindocini in sanctæ Triadis æde monastica, maleficus postquam nudus

Exempla Asylorum quæ impunitatem tribuunt.

M.D.CVII. & tædifer resti collo innexa, præeunte Clero vrbem lustrauit, admonitus per præconem de meliore vita, non solum compedibus eximitur, sed opimo epulo recreatus, libertatem consequitur. Nouellus Antistes Aurelianus, hominum noxiorum centurias, primo in vrbem aditu auspiciisque pontificatus absoluit, hoc datum numini, non vt illecebra impunitatis nocentes audentiores fiant, sed vt Deo vitam non ademptam, denuò acceptam referant, quis putet tot sæculis sapientissimos patres, præstigiis (vt volunt maleuoli) ludificatos, tandiu imposturam passos? quasi sola hæc ætas, quæ nouerca vetustatis, in hæreses degenerauit, fucum & laruam detexerit? At nos proles vitiosior, auis & patribus, non mente, non fide, sed oculis sapimus, vt non tantum visa sed nisi contacta & compressa manibus credamus, cum tamen fides sit de auditu. At nulla alia virtute, homines propius ad Deum acedunt, quàm misericordia, quæ in eo præcipua est, vt ferrum & secures adimat, nam vt sapiens Ethnicus, *periret totus orbis nisi misericordia iram finiret*: sic Theodoricus apud Cassiodorum: *sacris diebus in pietatis domicilium iure defectimus, vt ad redemptorem omnium, remissionis itinere peruenire possimus, quapropter tormenta damnamus, pœnas abdicamus, & tunc verè iudices sumus: macte indulgentia, quæ solius & præsul es, tu patrona generis humani, tu afflictis rebus medicina singularis, quis tuo non egeat munere, cui commune sit peccare? quapropter abstine noxiam lictor securim*, caussantur male

Seneca

Lib II. variar.

uoli, (qui nihil aliud sciunt quàm Diuis ipsis oppedere) non solum qui humeris sacrum pignus gestauerit bipedum nequissimum absolui, sed conscios consortesque, etiam si plures facinus inquinat, nec vllum post gestationem meliorem factum, atque ideo rem sacram pessimo vsu deprauatam, ac verè omnium scelerum esse sentinam. Non diffitemur vsu inualuisse, vt qui nocentissimus sit & caput flagitij, vt noxa socios obligauit, sic venia participare illos, sed quid aliud cœlitibus indulgetur, quàm quod sibi reges principesque merito tribuunt, nec illi solum sed non vno loco vicarij, vt Neapoli & Auenioni, qui sontibus noxam remittunt, atque etiam in pontificiis vrbibus, de more est vt si dum ad carcerem vel crucem quis rapitur, obuius factus sit Cardinalis lictore ablegato vincula feralia relaxet, & è faucibus lethi hominem vitę restituat, sic olim occursu Vestalis, homo iam coruis addictus, vita donabatur, hoc Deo & religioni, non fouendis hominum nequitiis indulgebatur, atque vsu cōpertum, ignominiosa traductione affectos homines, indictæ pœnitentiæ memores, in bonos viros euasisse, vt enim egregia initia gloriosæ vitæ pessimo exitu fœdantur, sic intemperata adolescentia, decoro progressu firmatur & laudabili fine clauditur, exempla sint quinquennium Neronis, quo exacto nemo mortalium facinorosior fuit, Fabius Gurges & L. Lentulus, qui repundarum accusatus fuit, ambo intemperatæ

M.D.CVII.

Valer. Max

M.D.CVII. vitæ ætate prouectiores vbi cẽsores facti sunt, priora flagitia virtutum amplissimo cumulo extinxerunt. Plura hinc Motæi, illinc Rothomagensis capituli patroni, ad longæui priuilegii asserendas immunitates adiiciebant. Contra Halotij attrata coniunx, cædis nefandissimæ implacata vltrix, multa acerbè effundebat, Deorum aras hac colluuie facinorosorũ, vt plurimum inquinari, castitate & mundicia potius, quã victimis illos delectari, hinc prisci moris fuisse, vt præco ante sacrificia inclamaret, *procul ô procul este profani*, atque ipsi gentiles delubra à Diis præsentibus incoli credidere, sic enim ex illis non incelebris: *Vis dedicationis illa est, quæ Deum inducit, quæ sedi destinata locat, hoc ideo facere non cuique permittitur, nisi casta manus, nisi familiaris sacris animus accesserit.* Alius quamquam Ethnicus sit, vt ita dicàm Christianè: *Animaduerto Deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quàm innocentia & sanctitate lætari, gratioremque existimari, qui eorum delubris puram castamque mentem, quàm qui meditatum carmen attulerit.* Item alius ex eadem classe.

Quintili declam. CCC 33.

----- pura cum mente venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Nam vt eodem afflatu alius cecinit, quo sicarium ab aris excluderet.

Tolle Deos, & quæ tangendo sacra profanas,
Non bene cœlestes impia dextra colit.

At quis ferat, deorum puluinaria, homicidarum latronum deterrimorum, qui contactu omnia fœdant, vel ipso halitu contami-

naci inceſtarique, quàm rectius, veteris Galliæ ſacerdotes Druidæ, piaculares homines ſacris longe ſubmouebant. *Si quis priuatus au publicus (inquit Cæſar) eorum decreto non ſteterit, ſacrificiis interdicunt, quæ pœna apud eos eſt grauiſſima, quibus ita eſt interdictum, ij in numero impiorum ac ſceleratorum habētur, ab his omnes abſcedunt, adytum ſermonemque diffugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant.* Nonne illi ſuperis iniuriam faciunt, qui ſcelerum impunitate recreari credunt ac ritè illis litari, ſi mortalium nequiſſimi, ad ſua adyta profugi, lictoribus ſecuribuſque ſubducantur, vt efferatiores ad omnem immanitatem, illecebra alterius veniæ effundantur? de Diis illi malè ſentiunt quandoquidem, M.D.CVII.

Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia iuſtis.

Nec gratior illis victima cadat, quàm ſceleſtus, at qui quæſtuariæ immunitati patrocinantur, ad fulciendum morem barbaricum, Ethnicorum, Hæbreorum, Chriſtianorumque exempla citant, perperàm illa, cum omnia Aſyla, non niſi ad perfugium illorum, qui fortuitæ cædis & incogitati flagitij rei eſſent, ſic enim præcipiebat vltor Deus, *Si quis odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ eius, fugienſque percuſſerit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad vnam de ſupradictis vrbibus, mittent ſeniores & arripient eum, tradentque in manus proximi, cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur.* Nec Eccleſiarum priſco æuo inconcuſſa ſecuritas, cum enim Meroueus, Fredegondæ nouercalibus odiis exagitatus, ad

M.D.CVII.

Basilicam Diui Martini, (quæ vna stupenda religione ab omnibus colebatur) profugisset, Chilpericus pater sanguinariæ mulieri nimium indulgens, & cui Rex ancillabatur, sic ad Gregorium Turonensem, iracundè & minaciter scribebat: *Eiice Apostatam de Basilica, sin autem totam regionem igni succendam.* Cæsares, non nisi oppressis, inuidia & potentia inimicorum laborantibus, sua simulachra auxilio esse voluerunt. Lucius 3. ab aris publicos latrones nocturnosque depopulatores agrorum, qui itinera & publicas vias obsident, auelli atque illis Ecclesiæ immunitatem negandam iubet. Vidus Papæ, Gallici iuris lucerna, suo æuo cū Delphinalem Senatorem ageret, duos sicarios insidiatores ab aris ad pœnam raptos memorat: Ioannes Faber, æquè celebris iurium interpres S. Consultum recenset, quo cædis meditatæ reus, è Basilica ad restim perductus est. Petrus Feratiensis, Transalpinus Antecessor, in sua rerum capitalium praxi, pontificiorum nimiàm lenitatem arguit, atque huiuscemodi Asylorum frequentiam, his verbis insectatur: *Hæc introducta sunt ad placitum, & contra rationem, imò contra ius diuinum quo cautum est, Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem speluncam latronum fecistis.* Honorius Imperat. his verbis legem tulit, *addictos supplicio & pro criminum immunitate damnatos, nulli clericorum vel monachorum, eorum etiam quos Cœnobitas vocant, per vim atque vsurpationem vindicare liceat ac tenere, & reos ad locum pœnæ sub prosecutione per-*

L. vnica Cod. qui ad stat.

gentes, nullus teneat aut desudat. Tacitus, gentilium delubra hac colluuie hominum inquinata sic perhiber: *Complebantur* (inquit) *templa pessimis seruitiorum, eodem subsidio obærati aduersus creditores, suspectique capitalem sententiam receptabantur, nec vllum satis erat validum imperium, coercendis seditionibus populi, hominum flagitia cæremoniis protegentibus*, veteres quidem non malè aram misericordiæ vocarunt, ad quam fortunæ indignantis procellis deiectus, impar ære alieno, vel qui incogitanter percussit, aut in aliam fortuitam noxam incidit confugiebant, non erecta illa vt Caci, Polyphemi, Lestrigones, & teterrimi mortalium, publicam ibi vindictam frustrarentur, nec enim venialia rescripta, (abolitiones dicimus) indulta nisi incogitatæ cædis reis, cum enim Constantinus magnus, ob natalitia liberorum Crispi & Helenæ, hoc genus rescriptorum concessisset, ab illa gratia, sicarios, grassatores, veneficos, adulterosque exclusit: qui Diui Romani portentum astruunt, non ex membranis & Annalibus, sed solius antiquitatis vocali præconio fidem sibi arrogant, absoluendi malefici, sub priscis regibus morem inualuisse, miraculum augustius fore creditum, si minus commune haberetur, & populum ad illius celebritatē memori pectore quotannis recolendam, vehementius inflāmatum iri, cum quod ageretur scriptis nō cōtineri, intelligeret, indeque fore maius studiū, annuas religiones spectandi, quas legendi non esset copia, ac superuacaneum fuisse scribere, quod semper liceret cernere; in

M.D.CVII.

M.D.CVII. quæsitus color, vt res nullo scriptore fulta, credenda tamen quasi Catholicæ fidei symbolum astruatur. At quis prisci & rudis æui scriptorum (qui pene omnes mystici & Cœnobitæ fuerunt, quibus priuatim annales nostros debemus) miraculum diualis potentiæ maximum, indictum præteriisse credat? cum inania & friuola ex hominum memoria excidere non passi sint, apud omnes tamen, stola vincti, abductique à maleficio ad publicum rogum, & vlulati serpentis altum est silentium, vt nunquam hoc portentum extitisse, meritò credi debeat, nec verisimile est sub pijs regibus, vnius sontis priuata gestatione capsæ, concessum, vt longa cathena scelestorum, cathenis & publica vltione, (quę politicæ neruus est) eximeretur, potissimum sub Lud. 9. qui rescriptorum venialium parcissimus fuit, & si quæ ægrè & titubanti manu annuebat, non nisi illa arbitris & suasoribus, magno suo Eleemosynario, qui ab arcanis conscientiæ erat, sed feramus, quod de Hæbræorum intimis mysteriis dicitur, illa nec paginis, nec litteratis arborum corticibus, vel saxis concredita fuisse, ne euulgatione vilescerent, sed longa annorum patrumque traditione ad posteros transmissa, nihilominus vt sartum saluumque velimus priuilegium, tamen nequissimus abusus qui inualuit coercendus est, vel ex diui Romani peculiari arbitratu, qui cum in egregio illo facinore, non nisi vnum sontem socium habuerit, nisi vni in poste-

rum indulgendam veniam voluit. At noſtro æuo, quanta ſceleratorum eluuies, hac Ægide tuta leges publicas impune ludificat? nam ex conſortio maleficorum, quiſpiam nullo pudore ſuffuſus, de famæ æſtimatione nihil anxius, qui ora hominum non erubeſcat, ſacro oneri humeros, quos ad ſtipem ſubmiſit toties, clitellis oneribuſque baiulandis, ſubmittit, atque vnus ille ſua, omnium ignominiam deuorat, vel abſentes expiat & abſoluit, quod inſolens apud omnes gentes in omnibus ſubſelliis. Itaque longè grauiori expoſtulatione, viduæ patronus, Motæi caput, dilecto cineri victimam poſcebat: cauſa pluribus clepſydris dicta: actiones vero, vbi viciſſim typis excuſæ, non modo aduerſariæ faſtidio Rothomagenſi Clero, ſed qui crederet illis, contumelioſè ſua priuilegia appeti, & pro nugis anilibus explodi, contubernalis flaminis vſus calamo, tanquam ſpongia, Diui Romani honorem ſummum, vetuſtatis fidem, longæui vſus firmitatem, immunitatis ſecuritatem conſtare voluit. Paulò poſt, vbi ex priſcis membranis edita vita Diui Romani, occaſione ſumpta ex liminari epiſtola, pro Diuo Apologia ſcribitur, hæc omnia fide ſequeſtra, qui nedum de cœlitibus, ſed ne de mortalib⁹ iudiciũ ferre, nec velim, nec auſim; ſcripſi, ne quis mihi cruribus aſciã impingat, nã in narrationibus ſum ambidexter, nulli addictus niſi vero, nec declinandæ inuidiæ via tutior, quã hærere in verbis, aliis de rebus iudicium relinquere.

M.D.CVII.

M. D.CVII.
Votum Ducis Vrbinatis ad Di. Franciscum de Paula.

Regulorum Italiæ nō poſtremus Vrbinas, (vrbinum vero vetus eſt Italiæ ciuitas, cuius meminere Tacitus & Plinius, quem Papa. Sextus anno 1470. in ducatum erexit (alumnis Polidorio hiſtoriæ Anglicanæ ſcriptore, & Raphaele pictore illuſtribus eximia) cum ſerus & ſine prole eſſet, veritus ne orbitate & obitu ſuo Dynaſtia caduca fieret, Diuo Frãciſco à Paula, vota nuncupat, vt ſi eo deprecatore maſculum ſuſciperet, ad Anachoretæ Calabri ſepulcrum Auguſtæ Turonũ illa perſolueret (ſed ego maturè cachinno eorũ, qui nihil diuis tribuunt occurro, ac illo quantum voluerint hiulcis buccis, vel in Sardiniũ diducantur) non erubeſco ſcribere, quod alij prius, quodque ipſe Vrbinas nato ſibi hęrede, profiteri & exſoluere non erubuit, ille igitur hoc anno ad beatos cineres legatos mittit, qui voti compotem factum eius religione liberarent: At ne qui in verbis & narrationibus mihi pedicas tendunt, (quamquam aranearum ſint) vanitatis ſuperſtitioniſque arguant, reuoluant illi noſtros Annales, illis exploratum, Annam Britãnicam cœuam Archimandritæ Siculo, cum Ludou. XII. diu nuptias ſecundas ſteriles doluiſſet, facta voti nuncupatione Franciſco à Paula, mater facta eſt: Lodoica etiam Sabaudica, diu ſe non prolificam gemuerat, vouit Diuo Cœnobium & primogenito ſuum nomen, ſuſcepto mari, Franciſci nomen impoſuit, is fuit magnus ille litterarũ parens, cuius vxor Claudia, etiã Diui auſpiciis prolem impetrauit: Sed vt recentiora noſtri

æui memorem, Dux Montpenſerius ac coniunx, vbi diu thorum ſine liberis eluxerunt, inter cætera Diuo ſpondent, vt qui maſculus naſceretur, Franciſci titulo inſigniretur, nec vana ſpes, natus eſt illis, quem nunc pietatis virtutiſque paternæ, vt multarum ditionum, hæredem videmus. M.D.CVII.

In vrbe Mediomatricum, anteſignanus erat præſidiariç cohortis, titulo MOTÆUS, homo, in oppidanos impotens, diſſolutis moribus, effreni libidine, qui ſcitulā virginem ciuis cum efflictim deperiret, omnibus lenociniis demulcendam, vel ſi nequeat vi auellēdam ſtatuit, ad hoc ſcel⁹ vtitur opera merobibæ mulieris, de genere illarum, quæ lenocinium faciunt, deluſam virginem ſpecie rei honeſtæ, in militis domum imò ad proſtibulum, ouem ad lupum & lanienam abducit, concluſa in ergaſtulo vim pudoris patitur, ac diu imò ſemper miſeros parentes ſui deſiderio torquet, illi tota vrbe limphati præreptam filiam inclamant, iuridicos ad inueſtigationem & vindictam concitant, illi accerſitis arcis vrbiſque præſidiariis Centurionibus, in quos raptæ virginis ſuſpicio incidebat, monitos faciunt, vt quamprimū ſalua pudicitia puellam querulis parentibus reſtituant, aſtabat raptor Motæus qui prætoris voce, & horrore ſceleris perculſus, quod proprium eſt nocentium, æſtuat, fremit, trepidat carnificē & ſecurim animo cōcipit, domū abit, ſceleri ſcel⁹ addere cogitat, & perficit, ſi deuirginatam reſtituat, ſupplicij non eſſe effugium, prius flagitium altero occultandum putat, fruſtra tamen, *Summum ſcelus.*

M.D.CVII. nam vt eleganter ab Epicuro dictum, *Potest*
Seneca. *nocenti contingere vt non lateat, latendi fides non potest*, sed qui semel modestiæ & probitatis fines transilierit, eum gnauiter impudentem esse oportet, homo dirus qui sanguinem non pauere, ex bellica strage didicerat, à virginis cæde manus cruentas non temperat, vitam cum pudicitia eripit, neuè cædis vestigia extarent, in frustula membratim sectam & detruncatam, laxa mantica inuolutam, in proximum fluentum abiicit: Teterrimum scelus latuit, quousque hircosus ille Centurio & scortator, gregario militi aliam puellam, simili libidine ad stuprum abducit, qui non ferens rem obscenam, non minus cordatè quàm vi corruptus Tyro à signifero, ad Marium castrorum Imperatorem conquestus, ad Archianum arcis summum præfectum conqueritur, Motæus, cum læna iuuenculas subducere solita, & conscio laniénæ famulo, in vincula cōiectus, vrbani prætoris subsellium detrectat, at paulo post primum facinus, iam diuturnitate temporis vt sperabat inultum, ex abditissimis tenebris in lucem se se exerit, nam de læna & famulo seorsum habita quæstione, veritas ad exitum sibi rimas agere cæpit, causæ dictioni idoneus iudex deerat, sed tandem lis ad Prætorianum Senatum, principis rescripto dirimenda remittitur, vincti omnes Lutetiam abducti, vrgentur equleis, quorum cruciatus læna & famulus non ferentes, vltrò flagitij omnem diritatem detegunt, damnati illi ad furcam, Motæus ad securim,

curim: vbi verò capitale iudicium audiit, ferox genua ſubmittere, vinciri, abduci ad patibulum negat, luctatur cum tortore & lictoribus, tandem humi ſtratum indignantem & immaniter ferocientem, funibus ſtringunt, in feralem traham multorũ humeris euehũt, vbi ventum ad tabulatum, nihilo mitior minus verecundè & ſtrenuè quàm primipilum deceret, vim & impetum redintegrat, circunſtantes amicos vrget, vt apud Regem veniæ deprecatores ſint, ille enim qui iam moriturus erat ſpe viuebat, Eſperonnius Motæi fortitudinis bellicæ memor, nequicquam ſaluum illi caput depoſcit, Margaris Auguſta Valeſia, iam ſummo veſpere Regem adit, qui nullis precibus victus, ſummum ſcelus vindicandum imperat, nunciatur Motæo fruſtra Regem de venia interpellatum, non potuiſſe illum exorari, vt fortiter ad mortem, quæ ceruici pronæ iam impendet, ſe componat, monetur, intemperiiſque quæ tam ſtrenuum bellatorem non deceant, abſtineat, in publico ignauiæ ſigna accipi, quam olim & toties per confertiſſimas acies mortem quæſierit, à ſpiculatore non exhorreat, ille tandem ſedatior factus, genua ponit, ceruicem inflectit, vultum ſindone obduci, ad palum deligari patitur, atque ad faces iam ſera nocte capite minuitur.

M.D. CVII.

Damnati inſolens ferocia.

Senatuſcon-ſult. magni Conſilij, au rapport de Monſieur Vigor.

M.D.CVIII.

RODOLPHI BOTEREI IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum rerum toto orbe gestarum liber XV. qui anni 1608. seriem complectitur.

Asperitas hiemis.

ANNI ineuntis primordia sæuitia & pertinacia frigoris exitio satorum vitium, arborum præcipue medulatarum posteris memoranda sunt. Longæui enim ab anno quinquagesimo, duriorem hiemem non fuisse expertos affirmabant, sed res tam plana vt testimoniis non indigeret, amnes rapidissimi indurati & vincti tam alto gelu, vt plaustra & currus onerarios sustinerent, & inconcusse ac sine metu rotis sulcarentur, vt soluti solent nauigiis, callis & orbita quâ ibatur, tritura pedum amnes signabat, vt fit solido solo: palmes in vitibus ad imam radicem vi frigoris contabuit, nec nisi cæsæ stirpitus repul-

lularunt, nuces omnes quantumuis annosæ, dura & rugosa cortice penitus exarueruut, & quod mirere Mespili arbores, ligni cõpacti & minime fistulosi similiter cõtabuerũt: stiria & spiritus calescens ab ore, illicò in nebulas & lanuginem albescebat, aqua admota foco vt contingebat humum, durescebat, vinũ in amphoris, vel in subterraneis cryptis & cellis concretũ fluere desiit, impositus scyphus mẽsæ vinctus hæbebat, & alicubi non appendi ad mensuram, sed in frusta secari oportuit, vt Bellaius inclitus & minimè vanus scriptor, narrat suo æuo contigisse, cum acies Gallica in Lucemburgensi agro statiua haberet, plurimi ineluctabili frigore dum cælo intractabiliter faciunt, riguerunt, qui tamdiu desiderati donec solutis niuibus, inuenta eorum cadauera concreta & penè sine fœtore, quæ agnita & collecta ab agnatis, humo condita sunt. Sequana tanta spissitudine glaciei solidatus, vt Rex & Aulici, atque omne vulgus quotidianis excursionibus intrepidè medium calcarẽt, plebs quæ in diem viuit, sine pænu, inopia ligni plurimum laborauit. At ego ipse laureti & arbustorum hortensiũ, quæ in delitiis sunt iactura offensus, Brumæ inclementiã carmine quod attexui, insectatus sum, audite, num ego vincta quam soluta illius sæuitatem expresserim.

M.D.CVIII.

Summi frigoris effectus.

Liure de memoire.

Qualis hiems, quam sæua gelu, quam dira pruinis
Frigore & immani, lethalis & aspera nostris
Corporibusque, satisque lues, pecorique gementi

M.D.CVIII. Ad præsepe, vicem tristem Telluris operta.
Audiat hæc ventura ætas, annumque Nepotes
Non solito de more notent, non Rege nec vrbis
Consulibus, sed frigoribus niuiumque globosis
Molibus, in longum cælo inclemente rigorem:
Sequana suetus aquis labentibus amne soluto
In pelagus rure, & Thetidi fluuiale tributum
Soluere, languet iners fluuiali compede vinctus,
Pro ratibusque, rotas & plaustra ingentia, rumpi
Indocilis patitur, calcabilis agmine ab omni,
Et metuens oneri, fert Regem tergore fido,
Et qua Nauta ibat sulcanti lintre, viator
Calcibus it siccis? sed sunt hæc ludrica Brumæ
Assueta: vinum quod protinus amphora fudit
Durescit, nec iam liquor est, in frusta secandum:
Sepia quemque vomit scribentibus atra liquorem,
Imbuit vt calamum, concretus constitit humor,
Stiria nare fluens, quod despuit ore calenti
Spiritus, vt terram tetigit, fit grandinis instar:
Scinduntur glacie silices, fit marmor hiulcum,
Dissilit in partes, vi hiberna fissilis Arbos:
Inuia non vnus riguit per rura viator,
Et multi in niuibus vitam posuere profundis,
Vt solet Alpinis in cautibus, aut super Hæmo,
Riphæisque iugis, & Atho candente perenni
Grandine, iucunda statione Aquilonibus aspris:
Lux Vincenti, alias vicit tua frigore luces,
Viniferam vim palmitibus, quæ inferre solebat,
Facta nouercalis, de vitibus hausit adustis,
Quas secat infœlix ima à radice putator,
Autumnum frustra expectans, Bromijque liquorem,
Mærens ad latices, & pura fluenta reduci:
Vrbicus & qui trans vrbem mihi plurimus vmbris,

Hortus erat, lauro multum frondosus opaca,
Marcidus, & Boreæ est flatu penetrabilis vstus,
Et quæ à rore maris sunt dicta arbusta, maligno
Diriguere gelu, seu ardentibus vsta fauillis,
Consita densè arbusta, nemus facientia odorum,
Gratū apibus nemus, Hybla cui, vel suauis Hymettus
Cederet, exuuiæ dulces dum Bruma sinebat.
Quam benè at ipsa meos vlcisceris aspera iambos,
Vna propè è cunctis immansuetissima Brumis,
Scribere plura vetas, quæ atri lentore liquoris
Qui negat astrictus, tremulam signare papirum,
At mihi præcipuè tu exosa, & vindice versu
Digna, quod integro propre Iano, Nestora nostrum
Hacquauillam ista rediuiuum ætate Catonem
Clauseris æde sua, tantoque Heroe Senatum
Fraudaris, reddet quem nobis mitior aura,
Februus, & vernos properat qui adducere Soles.

Henricus Borbonius, Francici sanguinis & stemmatis princeps Montispenserius, Dombarum Regulus, à biennio lento morbo deficiebat, tanta macie vt vix ossibus hæreret, & cum cibum omnem auersaretur, ferunt vbere nutricis alitum; paulo antequam vita defungeretur, Rex filij Aurelianensis Ducis à Delphino secundi, hyemenis vnicam suam prolem dignatus est, hoc fulcro domo stabilita, monitore socero patre Angelo, rebus sæcularibus repudium misit, & totus in cogitationem mortis incubuit, huic vni curæ addictus, vt non sine viatico migraret. Brumæ asperitas, lentescens fatum maturauit: adeo enim vis huius penetrabilis, vt non solum illi pessimè affecto intestina dirigue-

Morbus & obitus Ducis Mōtpenserii.

Connubium Ducis Aurelian. cum vnica filia Montipēserii.

M.D.CVIII.

rint, sed pluribus, qui mitescente frigore insperatò decesserunt, sic enim Medici dissere-bant. Ille ergo ea ætate quæ virum facit, vultu, oculis, capillo, & toto corpore decorus, potens opibus, regio fauore, allectis, clientelis denique vel cum fœnore & ad fastidium fortunæ bonis cumulatus, sed animi dotibus insignior, orthodoxæ fidei cōstantia inuictus in vlnis soceri & coniugis, de Christo nouissima verba lingua morienti premens, nulla vi vt solet lichnus deficiente oleo, moritur.

Obitus & elogium Ducis Montispensierii.

Funus regium adornatum est, Icon ex cera quamproximè ad similitudinem viuentis compacta, in sublimi thoro strato aureis stragulis, liliorum stemmatibus intermixtis collocatur, per octiduum appositæ epulæ, ordine & sumptu quo solebat viuenti, mensæ benedictio, limphæ ad proluendas manus in peluì, delibatio ciborum, propinatio vini, denique ritus conuiuiorum peragebantur. In æde primaria virginis, dum iusta persoluuntur Petrus Fenoillius regius cōcionator, designatus Episcopus Montispessulanus, pro more recepto luculenta oratione laudauit Principem. Aulici omnes atrati nedum pullatis vestibus mortuo parentarunt, sed cum in dies geniales hiliariorum funus incidisset, à stadiis Circensibus, equestribus hastiludiis, certaminibus gymnicis spectaculisque, quæ via Appia quotannis (Antonianam intelligo) exhiberi solent, temperatum, plurimis sumptus in hanc pompam factos dolētibus, puerilis saltatio, quam Delphinus cum coæuis didicerat, quod in luctu importuna esset dilata

Ordo in exequiis principum.

est, donec pro dignitate defletus esset Montispenserius.

Hinc corpus rhedæ impositum, quatuor inugalibus serico atroque pāno instratis tractum, & Campaniacum (palatium est in agro pictonico, Lupara aliaue regia non inferius, quod prouaui tanquam secessum ab aula amœnissimum sibi posterisque suis posuerunt) ibi in familiari Mausoleo conditur, ea pompa exequiarum, quæ huius celsitudinis principem decuit. Ignatiani coerceri vno regno nō ferebant, vt gallico sic Nauarreo, & tota Asturia, liberum accessum religionis ibi instaurandæ & propagandæ caussa, deposcebant, vna hac ratione non esse differētiæ caussas, cur vno regno potius quam altero, quod vni domino gētilitiū est & hæreditariū foueātur, obstabant contra Asturū acerrimæ postulationes, qui Ignatianos non secus quam Philippus Demosthenem, aliosque Atheniensiū primarios ciues, quia libertatis Atticę vindices, oderāt, Rex anno 1599. dū Blæsis ageret, articulo 7. Edictalis sanctionis pro regno Nauarreo & Asturia, magistratui, & indigenis cauentibus de sua noua religione annuerat, ne Iesuitę in hos fines accederent, ne quid noui importarēt, quo publica quięs turbaretur, nihilominus Episcopis gētilitiis cōtrariū deposcētibus, mutata pagina, Rexq; decreuit, vt æq; ac cæteri ordines passim liberè, & promiscuę admitterentur, abrogata contraria sanctione, quinimo professus est sibi in animo esse, illuc transmittere Ignatianos, qui episcop. sociam

Elatum cadauer familiari sepulchro infertur in palatio Campaniaco.

Iesuitis ad regnū Nauarra permissus incolatus.

Sanctio de Iesuitis depellendis à regno Nauarra noua abrogata est.

M.D.CVIII.

operam adhibeant, & orthodoxam religionem quasi post liminio reducem faciant. Paliensis curia, & cæteri ordines implacabiliter edictum tulerunt, nam præ cæteris mortalibus Ignatianum genus, cane & angue peius oderunt, & longè à finibus suis propulsarunt, repertosq; anteà vt Synones exploratoresque morte affecerunt: sed regia maiestas Henrici IIII. eò prouecta est, vt in iugis Pyreneis quæ Galliam ab Hispania disterminant, eius imperium æquè ac Lutetiæ formidetur, pareaturque illi non segnius, rara principis fœlicitas, quæ paucis contigit, quorum præsentia in pretio est, vbi recesserint quemadmodum Sole obducto nebulę exoriuntur, sic factiones & illorum despectus.

Inauguratio filij regis Hispaniæ vix trimi ad regnũ Castellæ.

Rex Hispaniæ, Castellæ regni proceres in verba filij iurare voluit, inaugurationi dies octaua Ianuarij indicta, in cœnobiali æde Hieronymitanorum vrbis Madricianæ, Bernardus Rizas Cardinalis Archiepisc. Tolletanus, sacris operabatur, princeps nondum trimus erat patre cum Augusta & puellula sexenni cumque insigni delectu ducum & procerum, potissimum regni Castellæ assidentibus de more gentis ritus peracti. Post Liturgiã Toletanus Antistes, stans ad aram vt admoueetur nouellus princeps nutu monet, Dux Lerneus illum proximè solio patris assidentem, erigit & in vlnis gestat, cõfirmationis sacramentũ illi cõfertur, fideiussore duce illo, cũque Antistes leni tactu instar alapæ genas velicasset, pusio exasperatus illachrimari cœpit,

Ordo in inaugurationis.

Nota pusionis puerilem iracundiam.

M.D.CVIII.

sed blãditiis emollitus flere desiit: hinc preco regni, tam celebris consessus causa enunciata, Augustula ad Toletanum propius accessit, & pro fratre Philippo IIII. fideiubet, conceptisque verbis super codicem Liturgicũ, eum hoc ritu Regẽ Castellæ pronunciat, mox fratri sororium osculum admouet, hoc peracto proceres, officiales, magistratusque regni, lõgo ordine pro sua dignitate principi se deuinciunt, exigente sacramentum Mirandæ Comite, & pro symbolo obsequij, manum principis exosculantur, series longa & operosa inaugurationis, quæ in vesperam protracta, ita vt pusio non ferens moras, in sericis puluinaribus, leui sopore correptus fuerit, exhinc ad regale epulum, in triclinio cœnobij disceditur, & repetito palatio iam nocte prouecta serotinis choreis indulgetur, ex longiore tractatu rei gestæ, ista strictim delibauimus.

Nota somnũ pueruli & vide an futurus sit ominosus.

Fusius verò, memorabile facinus & ferale exitium hominis insignis nequitiæ multarũque artium, quibus toti Europæ summus impostor innotescet, narrabimus. Is vt erat versipellis & Proteus in omnes formas, nunc se Cæsarem florium, nunc Franciscum Fauam, modo Ligurem, modo Parthenopeum, nunc Medicũ, nunc negotiatorem se se ementitus est, in capitali causa tamen Franciscum Fauam quod se dixerit, hoc titulo Vertumnum notabimus. Ille in oppido Ligustico, vulgò *Capriola* natus, adolescentiam variis peregrinationibus exercuit, medicum professus,

Impostoris Italici longam cathenã scelerum perlege & admirare.

Franciscus Faua impostor variura se facit.

M.D.CVIII. factus annorum triginta quatuor, Nouariam migrat arte medica quæstum faciens; ibi cõiugii initium, facit, cum Catharina Oliua filia mercatoris, qui veritus hominem exterum, alibi esse vxoratum, de gente & natalibus certior fieri voluit, ille vt erat syngrapharum æmulandarum peritus artifex, cui merito tribui posset, quod Antonio Tullius exprobrat, *quo me teste conuinces, an chyrographo in quo habes quæstuosam scientiam?* manu propria exarat & effingit diploma, cum sigillo, quo iuridicus vrbiculæ S. Seuerini propè Neapolim, omnibus testatum facit, Fauam esse huius loci indigenam, hominem frugi ex tribu & familia, quæ *fiori* vetus nec obscura nuncupatur. Mercator Nouariensis nescius doli, filiam nuptui collocat, tandem loci & nominis pertæsus, in oppidum Placentinæ ditionis vulgo Castelarca cum vxore & tribus liberis superstitibus & curta supellectile emigrat, impatiensque suæ sortis, cum in re tenui alendæ familiæ imparem se crederet, ad incredibilem stupendamque nequitiam animum adiicit, collectis quinquaginta nummis aureis Neapolim accessit, vbi cum subolfecisset, ex mensularijs Alexandrum Bossa esse primarium, veste promissa mentitur Abbatem, Mensulario egregiè os sublinit, suasumque facit sibi Venetiis esse nepotem, qui res suas procuraret, rogat vt acceptis quinquaginta aureis, det litteras quibus tantundem pecuniæ à consorte trapesita Ve-

netiis accipiat, Bossa nihil doli metuens, literas conscribit & nummis acceptis impostori tradit, illas perdius & pernox exscribit, rescribit, exarat, effingit, æmulatur, totiesque actum agit, donec manui & annotationi Bossæ assueuisset. Post dies quindecim, Bossæ litteras reddit, suumque recipit, caussatus nepotem confecto negotio, Venetiis discessisse. Dum ille cum Mensulario diutius versatur, aliquot suæ manus litteras humi sparsas quod nullius momenti essent intercipit, cumque ille domo abesset, adit institorem, rogat vt chartam & sigillum commodet, quibus ad amicos ex tempore pro oportunitate nuncii geminas epistolas conscribat, quandoquidem otium sibi suppetat, dum Bossæ ab vrbe reditum moraretur, atque vt ille erat manu præpes, sex epistolas celerrimè exarat & obsignat sigillo Bossę, eam fraudem confinxit, vt chartę formam & sigilli symbolum notaret, Neapoli cum eius notæ charta non esset, Anchonæ simillimam emit, sigilla integra eximit, seruatque in vsum nequitiæ. Dum Neapoli diuersaretur, illecebra veniæ meditatum scelus audentius perficit, vidit enim falsarium, ob confictam epistolam mensularij furcæ damnatum, cum ad pœnam raperetur occursu proregis Parthenopæi, & Cardinalis *Aquauiua* morti subductum, similem sibi spondebat veniam si in facinore deprehenderetur. Ille mox Patauiū aduenit.

M.DCVIII.

Hen? hominis miras artes suspice.

Augurium Fama quod in malam partem acc. t.

M.D.CVIII.

Simulat presbyterum.

veste ac raso vertice presbyterum simulat, sic personatus iam dubia luce Episcopum concordiæ adit, salutat, seque Episcopum diocæsis vulgo De venafrei in Neapolitano regno profitetur, qui vertere solū coact⁹ sit, ob suspicionem stupri cum nepte Ducis Caietani, cuius ab inuidis & maleuolis falsò insimulatus sit, extorrem patria, eiectumque domo iuisse Romam, vt apud S. Pontificem tantum scelus dilueret, sed inimicorum potentibus odiis, coactum tantisper cedere inuidiæ, qui non semel toxico & vi aperta vitæ suæ insidiati sint, ægrè admodum veste gregarij sacerdotis, clam Roma dilapsū, confugere ad eum tanquam ad aram salutis & Asylum, rogat vt misero & erranti propitius sit, vtque eius opera fidum aliquem nancisci possit, sub cuius nomine mille decem aureos ducales nummos, quos Neapoli fidei Iani Baptistæ Carraciolæ Marchionis sancti Elmi religione depositi crediderat, Venetiis tutò elicere possit. In aduersis rebus Marchionem illum, & Archiepiscopum Barensem fratrem, solos auxiliatores habuisse, vtque hanc fidem singulari aliquo beneficio pensaret, Marchioni, cum centum quinquaginta mille aureis nummis neptem despondisse, diem hymenei instare, depositam pecuniam in emptionem monilium, torquium, gemmarum mundi muliebris, & huiuscemodi pretiosæ gasæ destinasse, quibus per aulicos & magnates in patriam, & præsulatum reditum sibi conciliaret. Episco-

Impostura obtentus & caput.

pus concordiæ, vt consortis infulati vicem sortemque doluit, pollicetur omnem operam, fidumque tractandi negotij sequestrum, nempe Anthonium Bertholonium mensarium, per quem securè pecunias depositas Neapoli Venetiis transmissas reciperet. Pseudosacerdos, id perquam opportunum sibi videri respondet, & peractis gratiis se subducit clanculum, præstigias confirmauit vnus ex famulitio Episcopi Concordiæ, qui Romæ vidisse hominem, pontificia veste & infulis ornatum affirmauit, quod si fraudis aliqua suspicio incidisset, eam Episcopus veterani famuli testimonio facilè exuisset: Faua autem Neapolim ad Carraciolam scripsisse fingit, & tot dierum elapso spatio, quo per veredarios Patauio Neapolim, & Neapoli Venetias iri potest, dat Octauio Fauæ fratri vxoris sincophantiæ conscio, fasciculum litterarum, quas seu pegaseus cursor ocreatus & pulueruleutus, Angelo Bossa trapesitæ Venetiis auunculo Alexandri Neapolitani detulit, resignato fasciculo Angelus inuolutam ad se Epistolam legit, aliasque tres compactas à Marchione Caraciola, vnam, ad Concordiæ, alteram ad Venafrensem Episcopos, alteram ad Anthonium Bertholonium. Tres illæ epistolæ, Venetiis ad Concordiæ Episcopum Patauium mittuntur, perlecta, quæ ad eum scribebatur, falsum illum Episcopum accersit, suamque tradit, ter-

M.D.CVIII.

Nota ad imposturā confirmandam casum.

Adeste qui l gitis.

M.D.CVIII.
Facinus primum vltimũ impostura literarum syngrapharum æmulatio.

tiam ad Bertholonium tunc Venetiis agentem, cum mãdato vt pro socio & amico præsule nummos acciperet. Quotquot erant epistolæ falsæ omnes, & à Faua conscriptæ, quæ erat Alexandri Bossa, exarata erat ea charta Anconæ empta, obsignata sigillo illius, altera Marchionis Carraciolæ, pro nutu & re ad fraudem composita. Epistola Alexandri Bossa ad Angelum hæc complectebatur: *Certum habeas, Marchionem sancti Elmi, infra triduũ cum Neapoli frater Archiepiscopus successerit, decẽ mille ducales nummos mihi numeraturum, vt totidem Anthonio Bertholonio, negotiatori Veneto in emptionem Margaritarum, gemmarum moniliumque huius generis reddas.* Epistola ad pseudo-Episcopum de Venafrei conscripta in hũc sensum erat. *Per tuas didici, te nunc tutò agere in domo Episcopi Concordiæ, qui tibi fidam & sequestram operam Antonij Bertholonij Veneti negotiatoris promisit, eo intermedio mille decem ducales nummos recipias, quos apud me deposuisti, cum frater Archiepiscopus, intra triduum Neapolim redierit, mittam epistolam sub elogio Bertholonii, vt in emptionem Margaritarum eam pecuniam accipias.* Quæ verò scribebatur ad Bertholonium, his verbis erat conscripta. *Certior factus sum, à parte domini Episcopi concordiæ mihi persoluendos esse decem mille ducales nummos, ad gemmeas merces comparandas, intra triduum aderit qui pecuniam daturus est, accepta illa è vestigio Alexandro Bossa numerabo, à quo rescriptum accipiam, vt tibi Venetiis tantumdem*

persoluatur. Triduò post, Faua fingit per alium tabellarium veredarium, quinque epistolas accepisse, vnam scriptam ad Franciscum Bordenali Alexandri Bossę institorem, alteram eiusdem Alexandri ad Angelum, tres alias, ad se falsò nuncupatum Episcopum de Venafrei : ad Concordiæ Episcopum & Bertholonium falsò conscriptæ omnes , sed illa quæ vulgo cambij dicitur his verbis : *Perlecta hac epistola , triduo post vel ocyus , non expectata alia , numera Anthonio Bertholonio Veneto negotiatori & nummulario mille decem ducales nummos , quos à Marchione sancti Elmi accepimus, pro emptione Margaritarum, quod si Bertholonius vltra hoc pretium mercari voluerit , ne dubita adiicere , Marchio enim penes nos deposuit mille alios ducales nummos.* Quæ ad Bertholonium conscripta erat epistola, sic eum alloquebatur : *Mitto ad te litteras cambij decem mille nummorum ducalium , quorum prioribus ante triduum mentionem feci, mensulariis exhibebis, & acceptis nummis gemmas & Margaritas, torques aureos , & id genus ex præscripto Domini Episcopi concordiæ mercaberis.* Ille Fauæ dat consilium , vt ipsemet proficiscatur Venetias, atque ex voto pretiosam illam gasam seligat , quæ fraudi & fuco multum obnoxia sit, monenti gerit morem , acceptisque litteris commendatitiis ad Bertholonium , Iano Petro Oliua altero vxoris frarre comite sibi adhibito adis

M.D.CVIII

M.D.CVIII. Venetias, salutat Bertholonium, dat litteras Episcopi Concordiæ. Ille nescius quantum scorpionem sinu conderet, quam hirundinem tecto suo tegeret, Fauam hospitio suscipit, vt Antistitem colit, acceptam ab eo Cambij epistolam Angelo Bossæ exhibet, ratam ille habuit, & dicta die numerationem pollicetur, accepta fide Bertholonius in seligendis margaritis operatur, aurifici seriem & nomenclaturam tradit, exploratis mercibus, conuentum precium persoluit, à Bertholonio dum negotium peragitur, aliquot dies moratur personatus Episcopus In æde Bertholonij, qui specie oris & æqui insigniter imponit, moribus ad pietatem mirum in modum compositis, nocturna diurnaque manu quod breuiarium vocant, versabat, labiis preces immurmurans, adeoque Simiam effinxit, vt pro religiosissimo haberetur, cumque in publicum progrederetur, eam induebat frontem, vt à notis ignotisque Antistitis venerandi famam acquireret, cumque magni fecit præfectus nauis prætoriæ Venetorum, à Bertholonio de fama, & moribus tanti præsulis sedulò inquisiuit: vt cautius ludificaret Bertolonium, de aduersa sorte sua, proscriptione, maleuolorum inuidia, prius habitum sermonem Episcopo Cõcordiæ repetit, adiicitque sibi in animo esse proficisci Taurinum, vt Marchionem Estensem, qui in Hispaniam de coniugio filiæ Ducis Insubriæ, cum filio Mantuani Ducis verba

Artes impostoris.

verba facturus profectionem adornabat, vt sibi deprecatorem haberet, quo intermedio impetratis litteris ad proregem Neapolitanum, in patriam & episcopale solium reuerteretur, dum epularetur, Bertholonium accurata oratione de rebus arduis, potissimùm de dissidio Venetorum cum Pontifice Maximo demulcebat, sæpius eorum partes tueri visus est, explosis pontificiorum scriptionibus, ea tamen moderatione vt religionis solo intuitu à Venetis discrepatet. Sæpius opportunè sermones de casibus sibi oblatis interserebat, se olim nuncium Apostolicum à Clemente 8. missum ad Cæsarem Rodolphum; præter stipendium sibi attributum, de priuato, vt legationem suam luculentiorem faceret, decem quinque millia scutorum expendisse, cuius dispendij nullam accepisset gratiam, cum vel iudicio Archiepiscopi Barrensis, aliorumque in re politica virorum insignium, rubrum galerum esset promeritus. Bertholonius dum in mēsa eum defixiore obtutu conspicit, sic eum affatur; *Ni fallor, alicubi gentium te vidisse aliquando conycio.* cui Faua id ipsum sibi videri affirmat, *& nisi mens & oculus oberrat, credo id contigisse in palatio marchionis Palauicini, ad amnem de Salo, vbi nos piscatu recreati sumus.* Verum erat Fauam neutiquā rei narratæ interfuisse, tamen seu ab aliquo Bertholonium Palauicini marchionis domo exceptum, piscatu aliisque oblectamentis, quæ narrabat, recreatum, seu à pithonico spiritu didicisset,

M. D. CVIII.

M.D.CVIII. ita appoſitè ſuæ fabulæ rem veram attexuit, vt Bertholonius adactus ſit verum fateri, id quod nuſquam contigiſſet. Rebus ita compoſitis à pſeudo-præſule, ad Concordiæ Epiſcopum reſcribit, ex voto gemmeas merces comparatas, Venetiis diſceſſurum poſtridie & diluculò cum Bertholonio vt ante meridiem Patauij ſuccederent, rogat vt profecturo in Inſubriam Martinum ex famulis veteranum ſibi viæ comitem adiungi pateretur. Bertholonius, accepta fide ab Epiſcopo Concordiæ gemmas, margaritas, torques aureos & id genus Fauæ tradidit, data apocha accepti, iamq; complicatis ſarcinis Faua Bertholonio præter proxeneticæ & inſtitoriæ negotiationis ſtipendiũ, pro tam diuturno & ſingulari officio effuſa manu multa obtulit, quæ Bertholonius intuitu Epiſcopi Concordiæ attingere nefas putauit. At poſteri audite nequiſſimi hoſpitis ſcelus, impoſtor tam auro & argento quàm probitate vacuus, ne ſi exponeret gemmas, cum egeſtate fraudem proderet, cum in domo Veneti, vt erat emiſſitiis oculis, in cubiculo vbi pernoctabat, reconditos nummos in arca obſeruaſſet ſeram cõuellit, expilat hoſpitem, ea vafricie vt de eo Martialis illud dictũ putes:

Furtum Fauæ in domo ſui hoſpitis.

Callidus effracta nummos fur auferet arca.

Quingentos aureos nummos furatus eſt, arca obſignata & peſſulo obducto, ita vt furti nulla veſtigia extarent, cum Bertholonio ignaro tam verſipellis ſycophantiæ Patauiũ aduenit, habitiſque Epiſcopo Cõcordiæ plu-

M.D.CVIII.

rimis gratiis, laudata immortaliter comitate & beneuolentia illius, qui tam sedulum hospitem & institorem illi conciliasset, moræ impatiens, vt qui Taurinum festinare diceret, se subducit. Bertholonius domum redux, excussa arca & loculis expilatã arcam deprehendit, sed suspicari de furto præsulem, viri & infularũ dignitas vetabat. Postridie Bertholonius, ab Angelo Bossa mille nouem ducales nũmos accepit, nec mora ecce Neapoli pegaseus cursor aduolat, vt monitum faceret Angelum nullas litteras cambij ab Alexãdro nepote traditas Marchioni S. Elmi. Fraude deprehensa, Angelus per capitales iuridicos in Carolũ Piritum profitentẽ se Episcopũ de Venafrey inquirit, & ius prehensionis impetrat, Episcopo Cõcordiæ Bertholonius Bossa sycophantiæ fallaciã explicat, ab homine insigniter deceptus vterq; explorare iter, legere vestigia, scrutari diuersoria, ire, redire, sciscitari vndiq; sed incassum laborant tota Italia; At sparsim apud gentes exteras, de hominis nequitia, latrocinio, fuga, exportatis mercibus series omnis descripta mittitur, sed priuatim gẽmarũ, margaritarũ pondus, sigilla rubei coloris, recõditoria seu dactilothecæ, delineatio ad exploratiõnẽ tanti latrocinij Lumagnio mensulario Lutetiano demandatur, qui sigillatim cuiliber aurifici rem detegendã cõmittit. Faua autẽ non Taurinũ, vt simulauerat, sed domũ iit, coniugi & liberis de migrãdo in Galliã mẽtẽ aperit, aurũ & gasam pretiosam sibi affatim suppetere,

Detegitur impostura.

Quo astu Lutetia deprehẽsus impostor.

M.D.CVIII.

& dicto ocyus mutat sedes. Ille cum coniuge, tribus liberis Octauio & Petro Oliua consobrinis, Pado Venetias repetit. Octauius Gallicæ profectionis pertæsus, domum reuertitur, dehinc cũ omni familia per Rhetos Heluetiosq; iter faciens, mense Nouẽbri Lutetiæ succedit, atque in conducta camera noui hospitis moratur, Faua ratus loco esse tuto, cogitauit de laribus defigendis, non quidem Lutetiæ ob frequentiam Italorum omniumque gentium, infortunij, quod contigit sibi semper metuens, sed Pictonico vel Andegauensi solo: scribit ad Franciscum Corsinam pharmacopolam, qui Bruxellæ officinæ erat præpositus, vt quamprimum Parisiis eum inuiseret, abundè sibi æris esse quo aromaticas merces compareт, quibus officinam simul instruant Medicinæ, & operarum societatem adæquato quæstu simul ineant. Dum à Corsina responsum moratur, gemmas venales depromit Aurifici nuncupato Bourgoing, ab eo proxenetam sibi indicari rogat, quo internuncio vim gemmarum vẽdere possit, aurifex non alienam operam sed propriam pollicetur, deponitque quatuor dactilotechas accepta pro fide depositi syngrapha aurificis: Ille vnam Mauricio & Turquetio gemmariis mercatoribus exhibet, inspecta ex notis forma & colore rubeo rem furtiuam coniiciunt, inuicem in pollicita mercede pro reciperatione mercium se adæquant, hisque initis pactis sub præfecto capitali Dionysio de Quiquebeuf

Venit Lutetiã ibi prodi nihil metuens.

Sorex suo indicio proditur.

M.D.CVIII.

rem aperiunt, Ille deposito procinctu, veste promissa mercatorem ementitus, Faue reditum præstolatur, Faua mox adest ab aurifice quæsiturus, num sibi emptorem gemmarum nactus esset, *Commodum* (inquit aurifex) *en adsunt optimæ fidei & locupletissimi*, quod verum esse ratus Faua qui tandiù personatus alios deceperat, nesciens se illico deceptum iri, à personato quæsitore, omnia gemmarum reconditoria depromit, quæ omnia ex Venetorum indiciis ipsissima esse, quæ desiderabantur agnoscunt, Faua cum defixius hærentes in sigillis notis & symbolis mercatores videt, pauere cœpit metum intus præmens, vtque se subduceret, fingit ipso momento sibi rem esse domi cum alio mercatore, rediturum quamcitissimè dum illi gemmas & margaritas explorarent, num proba merx esset. At iuridicus deposita persona, professus qualis esset, Fauam comprehendit, rogat de cæteris dactilotechis, ille sibi adhuc esse decem non inficiatur, quæ vt suæ tanquam furtiuæ condici non possint, quæsitot cum aurifice Bourgoin, Fauæ subit conductitiam domum, numerum dactilothecharum, pondus auri & gemmarum reperit & tabulis exarat. Homo subdolus vt in has angustias se redactum vidit, exporrecta fronte obtestatur iactura tam preciosæ mercis nō percelli, cum vita, fama, incolumitas coniugis & liberorum sub clipeo legum & iustitiæ sint, anxium esse, num si ille ab ignoto, fure aut alio quopiam res huiuscemodi vt

Faua agnitis insidiis de fuga cogitat.

Capitur Faua.

M.D.CVIII.

furtiuæ condici & vindicari possent, sic homo exterus Francicum morem in iudicijs elicere tentabat. Ipso die quo comprehensus reus, inquiritur cuias & quot annorum, cuius artis, respōdet vocari Franciscum Fauam, Capriolæ oppido Liguriæ natum, professorem artis medicæ, quadragesimum quintum annum attigisse, cumque Medicinæ peculiarem operam impendisset, tamen assueuisse negotiari de annulis, gemmis & margaritis, emisse Placentiæ huiuscemodi merces ab vno noto quidem & à duobus ignotis & circumforaneis, eo animo vt in Flandria vel Gallia res emptas diuenderet. die altera 13. Ianuarij iterata inquisitione in genua vltro se demittit, à iudicibus clementiam & veniam deprecatur, falsa esse quæ pridie respondisset, ipsum esse reum latrocinij cuius esset quæstio, omnemque seriem nequitiæ, eo ordine quo retulimus recenset.

Capitalis interrogatio Fauæ.

Confitetur scelus.

At ille de semetipso statuens, quod à iudicibus expectabat, morte vltronea publicæ infamiam præuertere decreuit, vestibus stragulisque inuolutus, vt incalescens cruor liberius flueret bruma impotenti vtroque brachio subrepto scalpello venas sibi secuit; sed vis frigoris sanguinem sistit, & volentem mori viuere coegit, viribus deficiens Commentariensem accersit fasciis brachia stringuntur, & nolenti vita seruatur. Interea per veredarios cursores, de homine intercepto fama peruolat Venetias, vrgetur

Mortem sibi inferre nititur.

tamen quotidie Faua nouis quæstionibus, M.D.CVIII
iussusque eloqui, cur ab Episcopo Concordiæ, Martinum viæ comitem postulasset, respondit argutè id factum, vt callidius imponeret. Inquiritur, cur post tam memorabile facinus Venetias rediisset, respondet illinc iter vt tutissimum selegisse, quod longissimè ab hac via digressum insecutores crederent, vt venatores feram longè à saltu ex quo exiliit, inquirunt. Quærenti iuridico, num coniunx tot scelerum socia vel conscia esset, respondet tam ardui negotij arcanum muliebri ingenio non fuisse euulgandum, eam esse moribus innocuis & subactis, vt sunt omnes vxores Italicæ, quibus coniugium ingenua seruitus est, habuisse semper pudicam & morigeram, nec de rebus suis percunctatricem; nihilominus vxor seu testis foret, marito ad frontem proponitur, illa hæret collo elinguis, singultu vocem præpediente, cordatior illè sic eam affatur. *O coniunx, aut salua vita aut mihi certa mors: si viuo, amato coniuge potieris, si morior, dolendi causas amittes.* Vbi illi in conspectu fuere, dactilotechæ cum gemmis & margaritis, cæcam mentem incusabat, qui eas ipsas in conditorijs cera rubea, sigillis obsignatas, litterasque symbolicis notis Venetorum reliquisset, mox imprudentiam excusat dicto »
Galeni, qui peritiorem medicum affirmabat, »
qui minus rariusque erraret. At sæpius inqui- »
renti Iuridico, num opis suæ & industriæ

Verba Faua ad coniugem.

M.D.CVIII.

fuerit tot epiſtolas &. ſyngraphas confixiſſe niſi aliena opera adiutus, quandoquidem cum ad præſulem ſcriberet, non niſi pontificijs verbis locutus, cum ad Marchionem militaribus & aulicis, ad negotiatores planè ſuis & in emporio aſſuetis: reſpondet tot fallaciarum vnum fuiſſe artificem, elogiorum formularumque loquendi non fuiſſe imperitum, eam habuiſſe ſcientiam in cuiuſlibet æmulanda manu, vt intra paucas horas varias ſcribendi notas graphicè æmulari poſſet, ea ſimilitudine veri, vt pro germanis haberentur, in ſigillis verò æqualem habuiſſe peritiam, ita vt cera ſemel expreſſa illa ſæpius effingere poſſet, tam peritè vt cum quolibet cælatore de gloria artis certaret. At verò dum capitali cauſa moram trahit, ipſe Bruxella per litteras accitus ſerò quidem Corſina adfuit, captiuum inuiſit, arte & conſilio iuuat, omnem operam pollicetur, vt ex vinculis eximat. Faua amicum hoc vnum rogat, vt in dies & in horas certior ſit, quid apud oratorem Venetum de hoc omni negotio agatur. Corſina eam adhibet operam, vt nihil illi abditum ſit de rebus Venetis. 25. Februarij curſor veredarius Venetijs adfuit, Bertholonium altero die adfore nunciat, de quorum aduentu Corſina Fauam monet, vt de effugio iam ſeriò & celeriter cogitet, habito inter eos colloquio, Faua Corſinæ mentem ſuam de fuga aperit, vt cuſtodia dillaberetur, furtim in cameram Commentarienſis illapſurum, cum abfuerit hinc per feneſtram in

Maximum ſe fuiſſe falſarium Faua confitetur.

Conſilium Faua de fuga.

aream descensurum, si adiuuetur canabina textura in modum scalę, illa in muri fastigium euasurum, & illînc in publicam viam, quæ Sequanam respicit. Corsina seu quilibet alius, consilium opera exequitur, scalam huiuscemodi circa sextam vespertinam muro applicat, funemque in aream carceris inijcit, quo scalam Faua traheret, res à fœlici exitu non longè abfuit 27. Februarij atra iam nocte, Faua per famulum captiuorum, foras vinum sibi afferendum mandat, interea cameram Commentariensis remoto pessulo vacuam subrepit, vestem, thoracem, calceos exuit, funem alligat, & sensim se in aream dimittit, alius funis qui scalæ alligatus erat, nō opportunè iniectus erat, quem diù per tenebras & imbrem effusissimum Faua perquirit, inuento scalam penes se attrahit, cōscendit sed cùm ad summum gradum venisset, quod esset breuior, fastigium æquare haud potuit, per rimam Corsinam admonet, vt laxius dimitteret, sed dum vterque morosius laborat in re, quæ ex vestigio conficienda erat, eccè qui vinum Fauæ referebat, vt non extare hominem videt, Commentariensi indicat, ille & famuli reperto spolio Fauæ, è carcere iam alterum pedem habentem corripiunt, & accuratiore custodia vinciunt, foras è regione carceris vnde scala stupea iniecta erat, admotis facibus scrutantur, obuiùm habuere hominem stricto mucrone fugientem. Commentariensis & famuli de meditata fuga inquirunt Fauam, super scala rogatus, vltrò

Laborat circa fugam.

M.D.CVIII

rem omnē aperit, nescire tamen num à Corsina vel alio, machina illa expediendæ salutis parata fuerit. Bertholonius vt accessit Lutetiam, cum literis commendatitijs Reipubl. Venetæ, per eius Legatum Regi sistitur, placidè exauditus à Rege, rei benè gerendæ spem capit. Illè enim Cancellario mandat, vt inultum scelus non sinat. Bertholonius vt reum perageret, mandatum Angeli Bossæ, inquisitionem capitalem & præhensionem Veneti Quæsitoris, apocham solutionis pecuniæ, denique quicquid ad nequitiæ inuestigationem pertinebat exhibuit. Super huiuscemodi tabulis, actore Angelo Bossa, capitis iudicium instruitur. Vt verò Faua omnem spem salutis sibi præreptam vidit, vitæ pertesus moriendi vias omnes scrutatur. 4. Martij, tonsorem ad demetendum capillum accersit, rogat vt auripigmenti semiunciam accinos Corinthi, rosas & saccharum, quibus cum vitellis ouorum ad tumorem oculorum collirium conficeret, afferret. Tonsor morem gerens rogata facit, sed cum toxici vim admixtam videret, Commentariensi inspectore, quæcumque erant tradit, sed mox adempta Fauæ, qui rogatus in quem vsum comparari voluisset, respōdet ad ocularium morbum, & quamuis stibium pro toxico habeatur, tamen tritum & temperatum vim noxiam amittere, tantum abesse vt de morte sibi inferenda cogitaret, quinimò semper post venas incisas valetudinem suam curasse. Damnari ad triremes, pluri-

Aduentus Bertholonij Lutetiam.

M.D.CVIII.

mum horrescebat, mortem deprecatus quæ illi mitior esset illa seruitute, cum valetudo & lacertorum ex illatis sibi vulneribus debilitas huic labori longè imparem effecisset. Probationib⁹ ritè & liquidò discussis à Quæstore ferendo iudicio Causidici adhibentur, 22. Martij peruigilio dominicæ lucis capitales tabulæ discutiuntur. Faua vt subolfecit instare iudicium capitis ignominiam spontanea morte præuertendam statuit, vis frigoris vim cruoris cohibuerat, venenum illi ademptum erat, epotum crebris eggestionibus eructauerat, iam non frustra mortem esse tentandam, vxorem rogat, vt illi nescio quam placentam conficeret & concoqueret, quam per natu maiorem filium cum misisset, in frustis inuoluto arsenico bolum glutiit, non lōgè post toxicum sæuit, torminibus cruciatur, coniugi instare supremam horam nunciat, de veneno reticens sacerdotem ad veniam delictorum poscit, & inualescēte toxico stratis eximi abiiciq; super stramē voluit, non mollius sibi esse moriendum obtestatus, & paulo post vt venenum erat præsens & immoderatè haustū moritur 24. Martij, exenteratur cadauer & in precordiis reperto toxico, mortuo datur curator absolutisque capitalium iudiciorum formulis: Faua mutati nominis, alterius syngraphæ & manus ementitæ, furti, gemmarum & auri & in semetipsum veneficij reus peragitur, damnaturque cadauer humi inuerso vultu, ad scalas gemonias vbi morticinia conduntur, raptari & deorsum furcæ alligari,

Intoxicat se Faua.

Iudicium in cadauer Faua.

M.D.CVIII. Fauæ bonis omnib. fisco addictis, persoluta in antecessum mercium æstimatione, prehensione indicta aduersus Octauium & Petrum tot nequitiarum consortes & administros, fortassis plusquam par sit, tot imposturarum telam retexui, sed stupendum facinus ab ouo ad coruum, enarrandum putaui, vt à scabie huiuscemodi nebulonum posteri caueant, sapiātque nostri mercatores exemplo & damno Venetorum.

Audax & cruentum facinus Valleriani Mussardi.

Subnectam aliud sine dolo & versutiis, sed feritate maius. Valerianus Mussardus, apud Morinos non ignotus; vt qui virtute bellica nuper dum Gallia fureret, innotuisset, indocilis pace frui, & domi quiescere, nobilem vicanum interficit, vidua atrata & flebilis ad genua Regis prouoluta, de nece mariti vltionem petit, iubetur hospitij Augustæ domus præfectus, homicidam comprehendere, illico factus certior in munitissimum castrum vulgò *Moyencourt* se se abdidit, per tubicinem monetur, vt Regi se sistat, abnuit negatque loco cessurum, nisi prius sibi concesso veniali rescripto seu abolitione maiori sigillo munita, vel nisi Crequius aut Comes de Saulx frater, incolumitatis fidem darent. Capitalis quæsitor, vt hominem frustra moneri videt, nec blando affatu posse eliceri, vicinarum vrbium præsidiarios milites accersit, coactis illis vi eruere laborat,

Mussardus nō paucos vulnerat.

dumque propius se admouent, quinque vel circiter sclopis percutit, cumque sola manu ineluctabilis crederetur, Nouiomo cubita-

les creperosque tubos aduehendos curant qui priusquam admouerētur, rursus per classicum monetur, vt mandato regio audiens sit, scyrpum esse aduersus vim ferream, regibus esse longas manus, quas nullæ priuatorum vires effugere possunt, sed surdo canebat, cum rursus emolliendum esse per pastorem seu paræcum visumfuit, qui cum propius eum de ærumnis & ludibrio præsentis vitæ, de futura beatitate vel æternis suppliciis, hominem allocutus, oleum & operam perdidisset, ferro expugnandum esse, qui blanditiis demulceri nollet ab vniuerso satellitio decernitur. Interea dum vis bellica adornatur, placuit matrem focariæ, quam audaciæ & pertinaciæ comitem secum incluserat mitti, illa in arcem admissa voce, prece, lachrymis filiam & procum ad sanitatem & deditionem vrgere, fide facta lenitatis regiæ diu frustra laborat, sed infelix anus, vtrumque flecti nescium, quibusque non alia salus esset, quam prorsus sperare nullam dimisit, retulitque ad præfectum vtrique in animo esse, vltronea & socia morte infamiam carnificinæ præuertere. Ille filiam & puerum à pedibus, in sporta demittit, vt superessent incolumes, dehinc vbi se è specula conspicuos fecere, rogatis inspectoribus vt Deum sibi precibus propitium facerent, in pinnaculum fescedunt, nec cum diutius deditionem morari possent, ruptis ianuis obicibusque, vi sulphurea tubi creperi, vicissim in semetipsos sclopum excutiūt, mutuisque

Rursus monetur vt deditionem faciat.

M. D.CVIII. globis se se transfodiunt, de quorum efferata morte, priscum illud dici posset,

Hostem cum fugeret se Fannius ipse peremit
Dic rogo quis furor est ne moriare mori?

Arce expugnata, vtriusq; cadauer cruentum & semiustulatum (nam vt absumerentur circum stramen ramalia & quæ pabulum igni faciunt collegerant) repertum est, conditum aromatibus vtrumque, vt publicæ infamiæ seruarentur. Curatores dati cadaueribus à sub-præfecto domus Augustæ, ad magnum Consilium prouocant, caussanturque intemperiis suis, cæco impetu globo militum, terrore machinarum & incendij vtrumque adegisse ad mortem, vel quod verius sit, irruptione facta iugulandos curasse. Sed ritè gesta quæcumque à sub-præfecto, à Senatu prætorio pronũciatum. Tertia proles mascula dux Andegauẽsis, nouum subsidium Aulæ, columenque regni nascitur, in regia Fontis bellæi 25. Aprilis, eo ipso die quo olim proauus Ludouicus 9. Pissiaci ad Sequanam è cælo datus est terris, vt primogenitum Delphinalis titulus, alterum Aurelianensis insignit, sic tertiùs ab Andegauensi ducatu elogium capit, expectamus quartum qui Alenconius nuncupetur, nec plures quod sciam simul Augustulos mares Gallia vidit: ab Henrico 2. genitos vidit totidem, sed breuis æui nec fælicis exitus: At Augusta fœcundior beatiorque priori

Nascitur Dux Andegauensis.

Medicæa, plures multo diuturnioresque spondet, nec tenaciori glutino vincire regni quietem, aut amicos fœderatosque beare, hostes verò acerbius mulctare, Galliæ optata illa Berecinthia, tot regum parens potuit, verè turrita vt vetus Cybele, hoc est quę tot propaginibus, quasi munimentis & turribus regnum sepiat & circumdet. M.D.CVIII.

Peruigilio Diui Ionnis Baptistæ in viculo, non longius tribus milliaribus ab vrbe & vno à Meudone, malefici & incantatores conueniunt, vt qui longè antea locum suis deuotionibus opportunum selegissent cum auius sit in valle reducta, obsita nemoribus & stagnis, vulgò *Porcher Fontaine*. Presbyter quidem vt ibi sacra sacerrima faceret, à vicario parœciæ clanculum celebrandæ liturgiæ potestatem habuerat, sed quę præerepta fuerit, nam fortè contigit vt parochus mihi familiaris inexpectatus adesset: ne scelus patesceret, ille cum vicario in proximam ędem loco campestri & semoto emigrat, clausis ianuis missam celebrat, sacra synaxi cibat sectorem lapidum nomine Iustinium consortem maleficij, re peracta dum reuerterentur in priorem locum, presbyter ille nequam, scarabeum multipedem in aggere & sepimento stagni vulgo de *Clagny* offendit, & quem vestigio erat calcaturus, legit inuoluitq; charta sciscitantique vicario comiti, in quem vsum tam fędum insectum seruaret, respondit

M.D.CVIII. vt illo bolo malum genium placaret. Paulo ante noctem ille pseudo sacerdos, Iustinus, Empiricus, quidam nobilis & longe plures quorum nominibus sciens parco, duo custodes ouium, Typographus vnus, aliique conquisita omnino albescenti columbula nec infuscata maculis, sub noctem in densissimum nemus Cælestinorum abeunt, suas deuotiones peragunt, lemures laruasque orci exciunt, feruntque cum illis multa infanda esse locutos. Meus ille familiaris, ex turbis hominum ignotorum, interdiu noctuque semotim coeuntium ratus aliquid esse malarum artium, vicarium adigit fateri, quod genus sit, hominum quid tacitè moliantur & procurent, cum illis loco peregrino nihil sit negotij, habere suspectū vicarium, qui cum illis antea ignotis, tam repentè consortium inierit, credere illos esse latrones & siccarios, qui ante biduum annonarium multis vulneribus confecerint, minatur vicario carcerem & crucem si ab eo scelus indictum sit. At ille hominem mihi sistit, moneo vt re detecta se saluum faciat, fortè in numen & Regem nefariam illam fuisse coitioné, euulgata non modo impunitatem sed præmium, obducta præsentem pœnam imminere, ille pauens omnem seriem explicat, adiicitque cum impium illum sacerdotem priuatim interpellaret, quid occultis illis sacrificijs deuotionibusque, moliretur, respondisse ante anni exitum ingens bellum exortum iri, pace ipsa vulgus esse miserum, æris egens anteacto

bello

bello nummatiorem fuisse Galliam, recondi thesauros, quos depromi oporteb... si ad arma iretur. Plura effatus est, quorum conscius, vt quæ tacenda sint prætermitto, vt ignis ille sub cinere doloso conditus erumperet, sacerdotem illum comprehẽdi oportebat. Interea ne vicarius apud nos vltrò fassis fidem abrogaret, curauimus illicò per capitalẽ quæsitorem Dominũ *Morel* inquiri, apud quem eadem ipse constanter professus est. At ille Acheronticus impostor, ad similes præstigias longè erat profectus, ita vt per mensem desideratus sit. De reditu postquam certiores facti sumus, anxiè admodum explorato hospitio monemur diuertisse in paræciam non longè à fano Diui Germani vulgo *Luciana*, ibique curioni vicariam operam locasse, illuc mittitur satellitium, & diluculò interceptus vinctus abducitur. Rogatus à capitali iuridico, num diffitetur res magicas, sed quas innocenter ab eo tentatas diceret, vt defossas pecunias geniorum reuelatione detegeret, vtque erueret die sancta Veneris in parasceuæ, subiisse cellam subterraneam propè ædem sancti Landerici, humum altam effodiisse, euocasse genios, qui quod minus quædam rite & ad vnguem obseruasset, conspectum colloquiũque negassent, repetitis vicibus interogatus, vbi codices inuocationum omnemq; feralem officinam abdidisset, tandem locum vbi arcã deposuisset aperit, quæ in domum Iuridici vt allata fuit, patuitque, illico far-

M.D.CVIII.

M.D.CVIII. rago artis negromanticæ reperta eſt, libri tres rituales euocãdorum Dæmonum, membranæ abortiuorum, caluariæ, præſegmina vnguium, tabulæ variis crucibus, lineis, orbiculiſque notatæ, annuli loris coriaceis impliciti, acus & claui, & multa infanda quæ reticeo, ne non tam execrari quàm patefacere videar, quæ ſempiterna obliuione tenebriſque condi oportet, pactum cum Dæmone, conſcriptum minuſculis litteris legebatur, quo viciſſim mortalis & familiaris genius obligabantur, ea lege vt ſi pacti tæderet, alio ſuffecto iiſdem conditionibus ſoluerentur. Miſſas in breuiculo altari, nouies ordine præpoſtero & inuerſis precibus, tum in ſaltu Bononienſi, tum ferali loco, vbi cadauera punitorum furcis alligantur, celebraſſe, confeſſus eſt. Dæmonibus ſacrificaſſe, non longè à cœnobio Monialium vulgo *Male noue*, vulpe toſta adhibitis præſtigiis, quas referre magnitudo ſceleris prohibet. Iuſtinus primũ laqueo ſuffocatus publico rogo exuritur, præſbyter poſt diuturnum carcerem 5. Iunij anni inſequentis ante ædem virgineam nudus & tædifer, eiurato ſcelere & à numine deprecata venia facti pænitens, eaſdem pœnas dedit.

Supplicium de maleficis.

Menſe Maio dux Lotharingiæ cõtubernio mortalium eximitur, magno tum ſuorum prouincialium, tum finitimorum luctu, fuit enim ſæculi ſui delicium, miti & liberali ingenio, pacis & concordiæ & auitæ religionis tota vita, quæ illi lõgæua fuit, amãtiſſimus,

Obitus & Elogium Ducis Lotharingiæ.

quam magis exemplo & probitate morum, M.D.CVIII.
quam pœnis tota sua ditione stabiliuit, mortui desiderium filij iam æuo prouecti mansuetudinis patriæ, cæterarumque virtutum hæredis successio, atq; etiam cum Mantuani Ducis heroide fælices nuptię prole insequuta leniuerunt, rex vt gentili optimo in æde primaria, pullato senatu aliisque Ordinibus atratis assidentibus, iusta persolui curauit. Paulus 5. Franciscā Rom. conditricē ordinis puellarum turtis de speculo, beatam pronunciauit, & diuali calendario ascripsit, nouæ indigetis institutū, mores, vitam, cooptationem in cælites Andreas Valderadius theologus ex professo laudauit.

Mense Iulio Petrus à Tolledo legatus à Catholico, Christianiss. Regē in regia fontis bellęi, principū nobiliū assecla rū cum ingēti comitatu adiit, Conuiuiis, spectaculis, venationibus, choreis, delitiisque aulæ Gallicæ in illo secessu Elysio, vel ad fastidium expletur, vbi eum loci satietas cœpit, vrbem accessit, siue illius amplitudo & celebritas, seu legationis arduę pondus diù Hispanum, Luteriæ detinuit. At verum esse quod rusticorum parœmia dictat, hoc anno cōpertum est, asperrimam & intractabilē Brumā, æstatem solibus rapidis intolerabilem vel sæpius consequi, vt gelu viatores riguerāt, sic æstu messores elanguerūt, nec pauci non aliter quā in Marmaricis arenis, calore extincti sunt, vt carmine plusquā Sciticam hiemem denouerā; sic plusquā Lybicā æstatē, quæ gracilem vindemiam

Legatio Hispanica.

M.D.CVIII. superstitesque ab hiberna strage racemos exussit. Nam penè integro trimestri sudũ & ardens cęlum imbres negauit. Audite carmẽ.

En furit, insanis nunc torrida Solibus Æstas,
Pandit hiulca sinum tellus, rimasque fatiscens
Intus agit, manes penetrabilis Æstus ad imos
Vrget, & exhausti feruore medulitus agri
Gramina submittũt languentia, Iuno maritum
Æthera damnat hians, rorem & fomenta negantem,
Cælum obsignatum credam, oblitumque pluendi
Jamque nec imbriferas Phario velut Æthere nubes:
Fraterno igne rubẽs, non Cinthia mitior vmbris
Ardet, nec blandum consueto humore saporem
Allicit, ingeminant æstus nocturna diurnos
Sydera, pro lectis dat amica cubilia tellus:
Perdius & pernox Olitor luctatur in hortis,
Stillet vt humorem gratum sitientibus herbis,
Flauentes Cereris tondet qui falce capillos
Sub Ioue torrenti, seu Tantalus alter anhelat,
Puluereum per iter, terram spuit ore viator,
Belsia seu Lybiam te damnat, honore carentem
Syluarum, & residet si qua rara incubat Arbos:
Iam canis accensus, febres & dira minatur
Excidia, humanæ sydus ferale saluti,
Spumant vina cadis, mutantq; inuersa saporem
Icta calore graui, in vappãque euanida acescũt:
Pensilis atque virens in palmite, cortice querno
Bacchè fores vtinam clausus, nam diceris æstu
Deficere, auulsus seu matris ab vbere alumnus,
Inuidiam rursus cæli Solisque maligni
Sentis, non aliter quàm cum Iouis igne trisulco

Ictus, sulphur olens nitrumque tonantis Olympi M. D. CVIII.
Naiadas ambustus, fluuiosque lacusque petebas;
Stramineæ segetis facilis iactura, falerni
Vix toleranda ipsis etiam potantibus Amnes,
Gallia quādoquidem Bromij de mercibus aurum
Pertrahit, & vites sibi habet pro ditibus Indis:
Vror ego, nec pars Boream quæ respicit ædis,
Nō satis admisso me Aquilone refrigerat, ima
Sub tellure cauos languens inquiro recessus,
Opto Boristenidas, pictosque habitare Agathirsos,
Et pro Sequaniis vndis, potare rigentem
Strimona, mi tanto tam frigus amabile in æstu.
Ipse domum vt redii, terso sudore forensi,
Frigus ego capto per clausa triclinia opacum,
Palmitis exuuiis, fluuiali humentia & alga,
Posco merum mersum puteo, limphasque recētes:
An viuam anne bibam potius sum incertus, amœnum
Ingeminare sciphos potando vincere & æstum
Vsque per Icarij væsanos Syderis æstus.
Quàm fuit acris hiems, Bruma & Borealior omni,
Feruida tātum æstas, lybicis vt quæ ardet arenis
Ambustos apud Æthiopas, Garamātas & Indos
Vt dubium, an riguit plus Bruma, vel arserit Æstas.

Archidux Mathias multa priuatim caussatus, in Bohemiā & Morauiam ex Austria & Vngaria ingentem exercitum educit, trepidantibus imparatisq; Bohemis, Oratores mittit Episcopos Iauariensem, Vesprimēsem, aliosque primæ nobilitatis, qui Mathiæ pro- *Apparatus Archiducis ad bellum.*

M.D.CVIII.

penfiffimum animum in Cæfarem fratrem, Bohemofque obteftarentur,&quia imperio duobufque regnis iam inclinans ad fenium Cæfar ipfe fupereffe non poffit, deprecari vt Regni Bohemici fucceffor defignetur, quod cùm annuiffent ordines certis conditionibus, Archidux eas minus probauit, viribus confidẽs, vt qui aduerfus detrectantes vfurpare, poffet: Cæfareum illud enfem contrectans *hic faciet*: Cæfar de fraternis copiis non fatis fecurus, cum nec inter fratres iura regnorum fatis tuta fint, Pragæ omnibus munimentis & bellico apparatu fe inftruit, & repentè collecto milite exercitum Archiducis adæquauit; fed ille virtute bellica longè fuperior quàm Cæfar, in cuius caftris non nifi homines gregarij, & ab aratro & ligonibus ad figna tumultuariò euocati, contra Archid. veterani omnes ex Vnguaria, Turcicis bellis tãdiù exercitati militabant. Res erat fub ancipiti marte, Hũguaris in dies Bohemos laceffentibus, ita vt Praga obfeffæ vrbi non effet diffimilis. Pontifex, Rex Hifpaniæ per oratores, Septemuiri electores medios & fequeftros pacis fe interponunt, quibus intermediis tandem his pactis coaluit. Cæfar cauffatus fenectutem variafque curas, quæ moles imperij ingerebat, Mathiam defiderio quietioris vitæ fratrem, Archiducatus Auftriæ vtriufq; fupra & infra Henfam, fummum præfectum & vicarium creauit, omne ius in illo, cum omnibus latifundiis dominiis fifci & cameræ iuribus, Mathiæ futurifque

Pax inter Cæfarem & Archiducem.

liberis masculis cedit & abdicat, remisso sacramento subditis, vt dicto Mathiæ nouo & clientelari obsequio se deuinciant: quoad regnum Hunguaricum Cæsar penitus omni illius iure se exuit, soluitque sacramento subditos, assentiturque inaugurationi Mathiæ ex decreto ordinum regni, promittitque auxilia ad coercendos fidei hostes, tutandosque Hungariæ limites. Præterea ex eius assensu, Mathias regni Bohemici successor designatur, si modo nulla mascula prole relicta Cæsar decesserit, quod si nascantur mares, hisque impuberibus moriatur, ad Mathiam tutela & procuratio regni adhibito in consortium Senatu, pertinebit. Ne tamen Cæsar tot insignibus titulis prouentibusque exutus, nimium dispendium pateretur, & superstiti vi ablata hæreditas videretur, Mathias Tyrolensem Comitatum & quod singulari iure in vicinis regionibus possidebat Cæsari remittit. Hoc fœdere vicissim ab armis discessum est, pluribus frementibus, queis victus in præda, & diuturnitas belli, vindemia quædam est: ex voto enim ominabantur, longum & intestinum fore bellum, quale prædicant inter Cadmeos fratres de regno Thebarum, tanta acerbitate contendentes, vt cum eorum cadauera simul vrerentur, flamma bipartita in busto, post funera viuax odium testaretur. Nouis honoribus cumulatus Mathias regno Hungarico proximè inaugurandus, Viennam ingreditur, exceptus stupendo apparatu

M.D.CVIII.

Vice permutationis quæ Cæsari cesserint.

M.D.CVIII.

tota vrbe in publicam lætitiam effusa, quod ocyssimè & incruentè ab intestino bello inter fratres discessũ sit, atq; in posterũ Mathia iam non administratore sed rege Vnguariæ ab insultu turcico munitius securiusq; futurũ sit. Solent enim mortales cautius rebus propriis quam alienis prospicere. 25. Maij die Dominico & solenni Pētecostes, in æde monastica Fauernaij (viculus est apud Sequanos) ex Gasophylacio deprompta argentea capsa ligneo fulcro, qua Eucharistia continebatur, cũ altari esset imposita, ex lichno & scintillis cereorum noctu lucētium conceptus ignis in linea stragula dilabitur, hinc sequaci tractu capsæ stylobates conflagrauit, exusto fulcro Theoteca aere vacuo pensilis stetit per biduum, suo pondere nequiquam depressa, res fuit in omnium conspectu, turmatim omnis vicinia confluit, nec credibile est tot spectantium oculos fascinatos excecatosque, nec enim vel à maleficis, qui perstringunt aciem, multitudini illuditur. 3. Feria dum lithurgiam sacerdos celebrat, capsa sensim vi nulla impellente altari illabitur, & subsidet. Ferdinandus Archiep. Vesontionensis, per iuridicos habita fide publica, exauditisque quinquaginta & amplius melioris notæ testibus, programmate publico posteris miraculum sciendum reliquit.

Sponsalia Ducu Vindocinensis.

Rex Christianiss. Filij Ducis Vindocinensis sponsalia, cum ducissæ Mercolij vnica prole peregit: pactum fuerat coniugium Andegaui Aprili mēse 1598. mulcta indicta æris

grauissimi, in detrectanté nuptias. At non alienum ab historia & notatione temporum facio, qui memoranda placita Curiarum recenseam, audite verò æquitate & seueritate posteris stupendum, quo impuberes à meretriciis amoribus, imparibusque nuptiis & parentum despectu damnatorum exemplo caueant. Iacobus Drouetius, patre nobili, computorum regiorum in camera Neustriæ auditore genitus, philtro & illecebris Ioannæ Andrieu gregariæ mulierculæ pellectus, clam auiis locis aliquot sacrificulis consciis & administris, nuptias contrahit, vterque parens apud P. Conscriptos conqueritur, aduersus pellicem de raptu iuuenis, impuberes lege diuina & sanctione Aurelianensi, inscio patre, semotis arbitris, inire coniugium vetari, indictumque paræcis ne operam & assensum furtiuis illis coitionibus præbeant, caussantur parentes ab incantatrice muliercula obscuri generis, ac dubiæ pudicitiæ, adhuc sub ferula pubescentem iuuenem subreptum, non aliter quam aucupis cantu illice auis nidularia in retia pertrahitur, filium sui iuris non fuisse, vim sibi illatam, Edictis non semel furtiua hæc coniugia coercita fuisse, & verissima voce raptus nuncupata. Denique grauissimis expostulationibus parentum, & seueritate publicæ disciplinæ lite capitali instructa impulsus, Senatus hoc Arrestum quod paternæ vltionis merito fulmen dicere possis, protulit. Iacobi Drouetij, cum Iana Andrieu, con-

M.D.CVIII.

Formula Arresti 21. Aug. 1608.

M.D. CVIII. iugium furtiuum, nullum & irritum, clam & malis artibus, parentibus insciis contra regias sanctiones initum damnatur. Iana tædifera obducto capite linea vitta collo resti inducta noxam à Deo, Senatu, & parentibus Drouetij deprecari, mox compitatim per triduum scuticis nudo tergore cæsa, toto regno perenniter facescere iubetur, ni decreto audiens sit, furcæ indictum supplicium, bonis, omnibus fisco addictis, litis impensis prius persolutis. Ipse verò Iacobus paternis maternisque bonis existentibus futurisque penitus exuitur, anni integri carcere castigatur, donec parens de eximendo vinculis Senatum roget, 2.3.& 4. Feria non nisi pane & aqua alatur, vetitum Drouetio & Ianæ ne in posterum se videant & alloquantur, voce, epistolis internunciisque vllum consortium habeant, neue huiuscemodi nuptias redintegrēt, sacrificuli qui clandestino matrimonio contra decreta synodi Tridentinæ, & Blesensis Edicti fœderauerant, similiter damnati accensa tæda, poplite minores, frequenti Senatu in recitationibus causarum, à Numine, Curia, & parentibus veniam poscere, mulctati insuper graui ære, cautum arresto, vt primus & alter articulus sanctionis Henrici II. latæ anno 1556. & 24. Henrici III. in Blesensibus comitiis, in minoribus subselliis totius Neustriæ quę Senatui subiacent, quotannis certa die promulgentur, indictumque omnibus parœcis, vt huiuscemodi articulos districtè

Pœna in vtrumque.

Pœna in sacrificos.

obseruent, neue præconium coniugiorum, quod banna vocant, per vicarios conductosque presbyteros fieri patiantur, sed ipsimet pro suggestu pronuncient, terque repetitis quolibet die dominico, nisi præsentibus parentibus & consciis coniugalem benedictionem impertiantur. Officialibus propterea indictum ne huiuscemodi proclamationum, siue bannorum gratiam faciant, ni à parentibus & agnatis rogentur. Iacobus & Ianna, sacerdotes, cleri Neustriæ delegatis in litis consortium adiunctis, in priuato Regis consilio, huiuscemodi Senatusconsultum conuelli & nullum pronunciari postulant, sed religio fuit, tam religioso decreto vim facere, hoc tamen adhibitum temperamentũ, vt mulctam pecuniariam proscriptionemq; infœlici mulierculæ Rex cōdonare rogaretur. Clerus Gallic. per vicarios suos Lutetiæ lōga comitia habuisse diximus anno priore, quòd illis decretum in abdito erat nunc vero liquet; ex concione Andreæ Feniotij Archiepiscopi Bituriensis ad Regem habita assidentibus Ioieusa, Gondio, de Sourdis, Perronio Cardinalib. sic ille totius Cleri querelam habuit. Inuictissime mortalium, si dolori fas fari, si miseros nihil torquet acerbius quàm indictum silentium, Ecclesia tot præpedita ærumnis, tam alto dolore demersa est, quæ quâ incedit omnia dumis vepribusque instrata calcat, cuius calix absynthium, & fex amarulētissima præssura-

M.D.CVIII. rum, non parum hodie recreabitur, si tua regia maiestas, æqua suo dolori querelis expo-
» stulationibusque aurem accommodauerit,
» cruciatus, lanienas, omnemque feritatem Iuliani Apostatæ decretum superauit, quo
» Christianis gemitus lachrymasque inhibuit
» miserisque hoc acerbum solatium inuidit,
sceleftior Ethnico qui cecinit.
» *Flete meos casus, est quædam flere voluptas,*
» *Paccatur lachrymis egeriturque dolor.*

At nunc victrix impietatis Tyrannicæ Ec-
» clesia, hostium exuuiis onusta & laureata,
» Cæsarum Regumque culta officiis, fulta im-
» periis, sua prodere Regi vulnera non vere-
tur; Regi inquã cuius proaui Ecclesiæ spon-
» salia, pronubo annulo & monilibus decora-
» runt, æternum monumentum regiæ Gallicæ-
que pietatis; quamuis autem indecorè indi-
» gnanterque offensæ, non semel suspiria &
» singultus ingemiscentis exaudieris, inque
vlnas tuas impetitam acceperis, fidentius ex
» primordiis auspiciisque auræ benignæ & sa-
» lutaris, rursus seculi impuritate & corrupte-
lis, cute tenus deformata, tota effusa in la-
» chrymas ad tua genua prouoluitur, nec in-
» trepidè aut susurro, sed libera voce, apud te
» profatur, te illi meritissimè obuinctam quę
pro tua salute, inque regium solium euectio-
» ne, tot preces lachrimasque ad Diuum pene-
» tralia effudit, nec te illa sperat tam luculentæ
pietatis immemorem.

» At *Henrice* puta religionis colendę, ser-
» uandę, propagandę studio nullum esse, quod

magis Regē deceat, illa imperij oculus est, fomes vitalis regiminis, brachiū tui brachij, & M.D.CVIII.
„ vt verbo dicā non firmiore fulcro regnū innititur. Persarū Reges rati idesse verissimū,
„ vel in Ethnica superstitione non ferebant
„ suos liberos regno admoueri, quin prius, mysteriis patriæ religionis imbuti forent. Reli-
„ gio enim & imperium duo sunt fulcra & co-
„ lumina humanæ societatis, fœlix vtriusque
„ copula & consortium, si cum alter alterius
„ poscat opem, amicè conspirent, Israëlitica
„ tribus, quàm viget Mose deprecatore & su-
„ plice apud Deum, Iosua pugnatore & victo-
„ re, dum orat & exorat Moses, in carbasa &
„ tentoria Iacob gratia numinis influit, arcā
„ fœderis præeunte: falluntur lōgissimè toto-
„ que cœlo aberrant, qui imperiorum occasus
„ & exitia, annorum sæculorumque orbibus
„ climactericis, criticis, & fatalibus tribuunt.
„ Longè alia mens Christianis, qui veriùs à re-
„ ligione regnorum pendere fatum, ea sospite
„ & incolumi stare, cum illa collabi & occi-
„ dere credunt: illa enim diuinæ particula est
„ auræ, mortalium immortaliumque genio-
„ rum confœderatio, qua auspice summa imis,
„ ima supremis, veluti paranimpho concilian-
„ tur, sigillum vinculumque æterni fœderis,
„ quod fata cōiurata dissoluere nequeant, hinc
„ sapientissimi hominum Quirites, geniorum
„ Deorumque tutelarium nomina hostibus
„ tecta esse voluerunt; ne elicerētur à propriis
„ in exteras vrbes; rati enim Saguntum non
„ posse expugnari, nisi euocato genio qui eius

M.D.CVIII. custodiæ præsidebat, eoq; symbolo Ethnici alioquin consultissimi, coniunctionem religionis & imperij, inexpugnabile munimentum crediderunt: Rex Christianiss. id ipsum puta, teque religione ipsa cum Deo vinciri nullumque certius augurium inclinantis & iam caduci imperij, quàm si religio ab eo exulet, cum exemplis vetustatis liquidò constet, numen ex mortalium cœtu aufugere, cum apud eos religionis, sacrificiorum Deorumque cultus intermittitur. Puta ô Rex inuictissime, non politico regimine, non prudentum consiliis, regnum hoc tuum firmari, vis occulta numinis, & infusa cælitus tantam molem agitat, quique sceptra dat & adimit Deus, peruigil ad tuum columen, geniorum cælestium clypeo, seu antemurali, te ab hostibus æmulisque seruat incolumem, palmisque victricibus virescentem totique Europæ spectabilem facit. Id ipsum numen, iugũ quo vincta Gallia ingemiscebat cõfregit, lachrymas abstersit, ciuiles motus cõpescuit, pacis delubrum prostratum erexit, vulnera sanauit, leges profugas, Astræamq; iam euolantem reuocauit, & ne sim verbosior, à funere ipso Galliam rediuiuam fecit, quæ nunc altius caput exerens, iam reliquis imperiis est formidini. Adeò in altum tua gloria se euexit, vt ex fæda tempestate laceram & naufragio proximam nauem, in fælicem portum deduxeris, coniuratas acies, sociata agmina, factiones vndique cõgestas vnus infregeris, discussisque nebulis, gloriam spectandam

ſtupendâque inſpectantibus feciſti tot ſuperatis exhauſtiſque periculis, totus hoſtium « manubiis onuſtus refulges, Galliam elanguidam ſoſpitaueris, quæ omni abiecta ſpe ſalu- « tis impar morbo ineluctabili, ſponte ruebat « in exitium, ni victricibus tuis lacertis erecta, mali procaciam magnitudinemque ſuperaſ- « ſet. Hæc ſunt ô Henrice æterna monumen- « ta, quibus poſteros deuinxiſti. At gloriæ non vltimum eſt faſtigium, quod immorta- « litati facinorum adiiciatur, ſupereſt aliud, « quodq; Eccleſia manu ſua perpoliat faciatq; « omnibus ſeculis indelebile, ſcilicet vt poſtulatis noſtris æquior, quod toties expetitum, « Trident. ſynodi decreta ſeruari iubeas, quo « vno obice, corruptelę, immũdicię, ſordes, nefaria pacta ſymoniæ, fiduciarię nũdinationes « huiuſq; generis ſcelerum fœdiſſima illuuies « coerceatur. Synodus eſt Oecumenica, totius orbis comitiis celebrata, cui præluxit flamen « tanquam fax ætheris, ſuiſq; reſpõſis & oracu- « lis patrum decreta confirmauit, quæ ab vni- « uerſis Chriſtianis colitur & cuſtoditur, quod ſi eius promulgationi refragaris non alio for- « cipe, veſtis indiuiduæ & inconſutilis, non « alio turbine velum templi diſcindetur: vetuſtas quæ vna conſcia & incorrupta teſtis, lu- « culentiſſimis titulis Galliam nec immeritò « eſt proſequuta, nempe quod Eccleſiæ laboranti, auxilio ſemper fuerit, portus naufraga- « tis aduerſus procellas inſultantiũ, ager quem « cæleſtis agricola manu ſua fodiebat, perpurgabatque à lolio lappis tribuliſque, vt lilium « adoleſceret, ſub cuius opaco tegmine, in ęſtu

M.D.CVIII. & meridie conquieſceret, viridarium exquiſitiſſimis floribus conſitum, adytum votis tholis penſilibus, victimiſque quo nullum crebrius, thure & ſuffitu ſacrificiorum cultius, nec enim alibi gens paſtoribus & ſacrificiis obſequentior, præclara huiuſcemodi elogia Gallia amittet, & fruſtra ſibi arrogauerit, ſi vna illa Tridentinæ ſynodo repudiū miſerit, ſcientiæ ſyderalis indagatores, non alio motu & giro planetas moueri & circumagi, quam cæli, omnium machinam impellentis, lunam vero peculiari & contrario affirmāt non aliter, ab œcumenicis cōſiliis pendere ſacrorum oracula certum eſt, maioréque eſſe rotam currus Dei, quam vidit Ezechiel, quæ ſua vertigine cæteras impellit. Tridentina Synodus inſtar ſpherę videri poteſt, quæ Gallicanæ Eccleſiæ ſydus circumagit, quam obtentu priuilegiorum immunitatumque priuatarum ſubducere ſynodalibus decretis, quid aliud eſt quam inſtar lunæ, priuatum illi oppoſitumque motum tribuere, vna quę non vno vultu nos mortales aſpicit, nūc globoſa nunc gracileſcens, nunc orbe pleno, nunc in deliquio, circulata, corniculata ſinuata diuidua, naſcens ſeneſcens intermenſtrua: qui res abditas naturæ altiùs ſpeculantur, oculum feneſtram corporis humani ferunt, ſeptem arteriis circundatum, quorum impulſu mouetur, oculo tamen ineſt, vt niſi vltrò moueatur, Gallicanæ Eccleſiæ libertati res non diſſimillima, quæ à maiore motu pendeat, nec elata priuilegiis, in ocu-

lum

lum cuius radius est, moueri haud debet, nisi ad impulsum synodalium constitutionum, " Romana & vniuersalis Ecclesia cynosura est, ad quam Gallicanã moueri, & dirigere cur- " sum oportet, nec vlla illi fœlicior liberiorq; " libertas, quam si quibus obnoxia est obse- quiis, seu filia vltrò matrem demereatur. Ni- " hil exhinc tuæ maiestati imminutũ, nec alia " expostulatione Astream olim Galliæ, beati- tatem regni; peculiare suum numen electio- " nes sublatas ingemiscimus, quod si liberius " acerbiusque excandescimus, res ipsa loquen- " di dat veniam; quandoquidem hoc sublato palladio, sacra profanis miscentur, Ecclesiæ " hierarchia turbatur; thuribulum è manu sa- " cerdotum tollitur, intermedius paries quo sacrarium secernitur, disrumpitur, & taber- " naculi mysticum oleum suffunditur; at quod " electionum desiderium vtcumq; lenit, tuum est singulare iudicium in deligendis pasto- " ribus, quos non ad aulicum ambitum, sed " homines das sacerdotiis, non hominibus sa- " cerdotia, illo delectu coruscat Ecclesia, ad inclinantis fulcrum, lapides angulares selegi " sti, naucleros prudẽtes naui mysticę dedisti, " iam que ordo leuiticus solito ornatior mun- diorque, aras & sacrâ tuetur: quamuis enim " hoc sæculo, multa ad mundiciem Ecclesiæ " desiderentur, tuæ tamen gloriæ acceptum referri debet, vt cum præsules meritissimos " insulis ornaueris, non est quod virtus se ne- " glectam sterilemque doleat. Perge illam " amplecti, præmiis honoribusque prosequi,

M.D.CVIII.

vt illa in omni artium & diſciplinarum genere editiore loco emineat. Supereſt, quam indignanter & ſtomachosè patimur, quâque meritiſſimè execramur Symoniam, veneficium beneficiorum, probrum & inquinamentum Eccleſiæ, gieſeticam negotiationem, fiduciarias poſſeſſiones ex prouentu ſacro laicis attributas, fundorum alienationes, fori Eccleſiaſtici proculcationem, & prouocationes ex abuſu, adeo crebras & impunè receptas, vt ſagittam in die volantem nuncupemus, ita vt quod olim piaculum ingens, ex vſu eſſe deſierit, eſt veluti Leuiatham maluſque genius Iobi, qui iam non tenebris & latibulis ſe continet, ſed conſuetudine lucem nec ota erubeſcit, huiuſcemodi ſcelera velut Abelis innocuus ſanguis effuſus, vindictam inclamant, his vbi ſe fœdauit Ludouicus pius, à Carolo magno patre deuius, calcatis eius legibus, non modo Galliæ opprobrium, ſed liberorum contumelia & ludibrium fuit, quorum intemperiis Deus ad vlciſcendum vſus eſt. Oculus ille numinis, qui penitiſſima mortalium ſcelera intuetur, quàm toruè & minaciter palpebriſque indignantibus deſpicit, ſacra pignora Eccleſiæ, pretia peccatorum, pias, erogationes, panem eſurientium, nudorum indumentum fœdiſſimis vſibus miniſteriiſque laicorũ deputari? atque vt olim gentilitate domina, in deſpectum Chriſtianorum ab impio Cæſare factũ, in Chriſti cunis & præſepio, Adonidis ſimulacrũ denuò collocari, vaſa crattereſq; ſanctuarij ad meretricios vſus, in conuiuio

M.D.CVIII.

Regis Assyrij pollui, tanta indignitate sceleris, vt manu cælesti litteratus paries numinis « vindictam ostentaret. Annue, & ne rogo ô Rex, mihi sit noxæ, si dixerò nunc ipsa cuna- « bula & præsepia Christi idolo Adonidis, va- « sa sacra pollui, sanctuariũ temeratũ, lapides & fulcra illius quassata & diuulsa, si diutius feras « ab hominibus cõiugatis, equitib⁹ militibus- « que, quorũ dextera magis ferro & cædibus assueta, quã thuri & rebus mysticis, ex aris « panes propositionis & Leuitici ordinis, sacrã « annonã expilari. In cantico, mystica sponsa, « per tenebras in satellitiũ vrbanũ incidit, ab eo vittas & stolã capitis præreptã ingemiscit, « bona Eccles. Regũ piæ largitiones, pro vittis « & velo Ecclesiæ vsurpari possunt, quod si pa- « teris suos cẽsus reditusq; stipendiis in aulicos « exhauriri, quid aliud est, quã sponsã diripien « dã denudãdãq; vrbanis militib. cohortibusq; relinquere & quamuis ex assensu Cleri, huic « malo indultũ, tamen non vltra fouẽdam rem « piacularẽ, multa religiosissimè vrgent & de- « poscunt. Adamus, vt vetitæ arboris fructum decerpsit, nudum se illicò erubuit, census « Ecclesiæ instar est arboris, quam Deus con- « trectare vetat, cuius fructus decerpti nuditatem nostram illicò prodũt. Sacrilegio isto « res patriæ auitæ & aliàs partę dispereunt, « & à sacro occulta cõtage & edaci tinea profanum pereditur. Plura sunt de quibus con- « queri possimus, apud tuam Regiam celsitu- « dinem, sed ne longior oratio fastidio sit, hæc « mandata codicillis discutienda opportunè «

M.D.CVIII. relinquimus:atque vt finem faciã, quotquot adſunt Antiſtites, Gallicani Cler. lumina, te
» rogatum volunt, vt indulta ordini noſtro
» rata eſſe velis, quæ ſæpius irrita & negleƈta ſunt, quod Patres Conſcripti calculum non
» adiecerint. Vt verò res tuæ proſperè cedant,
» aſpiretque numen, tuumque regnum beet, & longæua fælicitas iam non volucris, ſed
» quaſi clauo defixa ſit neue ſeneſcat imperiũ,
» aut liliorum candor marceſcat, nec alium habeat quàm totus orbis occaſum, laboranti
» Eccleſiæ manũ porrige, opẽ fer, dole vicem
» huius, ærũnis pone modum, vulneribus medelam, hen? pius & illachrymans tot paro-
» chorum intuere centurias, qui cum ſacra ſy-
» naxi & pane Angelorum ſuas oues paſcant,
» vix mortalium panem edunt, duriter & aſperè viƈtitant; ita pietas refrixit, & parca
» manu diis litatur. Iam ipſe apud te conſcius,
» ſponde Deo te illi fore deinceps viƈtimam, non alio igne quam ſacrificiorum arſurum,
» ariſque diuturnè operaturum. Reliƈto poſte-
» ris teſtimonio regales curas àd cultum numinis & Eccleſiæ perẽnes fore: Tribub. Iſraëli-
» ticis piaculum erat, extra cognationem nu-
» ptias facere, præterquam in tribu Iuda, quæ
» quod imperaret reliquis, & ſceptro potiretur, ex tribu Leui ſibi gentem aſciſcere fas ha-
» bebat, quod illa aris & ſacerdotio præeſſet,
» hocque ſymbolo, ab Hæbreis ſcitè notatum, ſacerdotii & imperij optimam eſſe coniun-
» ƈtionem & firmiſſimum vinculum. At Rex
» Chriſtianiſſ. æquum eſt te affari Eccleſiam

his verborum cupediis, quibus olim gens Israëlitica Regem suum demulcebat : *Caro de carne , sanguis de sanguine meo ; ossa ex ossibus, vnum simus deinceps, & indiuidua copula, vnum sit velle & vna cupido, flere tuum mihi lachrymas, singultus suspiria eliciat, conuersusque alter in alterũ, te hac voce solari possim. Filia Syon atrata & flebilis, iam pone modum lachrymis, is ego sum qui tibi pullatam vestem, saccum, cilicium*, cinerem, & sordes abstergam, & myrrino oleo, balsameisque odoribus vnctam & delibutam nitescere faciam, vtque Hæbreorum nurus, olim suo Regi hac voce blandiebatur. *Velo sciant posteri à me purpura & coccino te vestitam, primitiis frugum ditatam, tua sabbatha, feriasque calendarum, mihi summo fuisse cultui, muniui te clypeo fortium, accinxi femur tuum gladio Ionatæ aduersus hostem, nescio retundi & hebescere, eiusque cruore tingi solito. Exolue ergò Rex Ecclesiæ sua munia & tributa, gratulare matri, quæ te primogenitum suum nuncupauit, ac primo osculo suauiata est, quem in vlnis & sinu suo, præ cæteris conquiescere voluit.* Pro tot insignibus titulis indulge vt libera sit. Quod si Thianeus Philosophus, de Tito Cęsare hæc aliquãdo iactauit, *Titus Iudæã vicit; Apollonius verò Titũ*, Ecclesia profari possit istud: *Henricus totus laureatus, fœlicitatis & victoriæ remigio euectus, aduersas acies subegit, sed Ecclesia, lachrymis suisque expostulationibus Henricum emolliuit vicitque.*

Hanc ego Cleri defixis quasi in orbita

M.D.CVIII. vestigiis Fremiotij concionem verè sed operosè expressi, redeamus in semitam.

Nouelli Episcopi Aureleianensis infularũ susceptio, & in vrbem aduentus, propter res scitu dignas haud reticeri oportet. Albaspineus ordinatus Antistes, 1. Septembris per tubicines publicauit 14. eiusdem mensis de more recepto & antiquis ritibus, Aureliæ sacra facturum, pollicita reis impunitate, homicidiorum non modo fortuitorum, sed cuiuscumque notæ, vel si compositis insidiis aliorumque criminum: ad classicum adsunt nequissimi mortalium: 13. pernoctauit Episcopus in cœnobio Diui Euuertij, vbi postera illuxit, coenobiarcha operante audit sacrum, peracto infulas & tiaram induit. Ibi morantem adeunt sanctæ Crucis Canonici, iuris antecessores, Academicique officiales, Decuriones Ædilesq; vrbis, Episcopus nudipes in publicum exit, vt Diui Aniani ædis vestibulum subiit, canonici excipiunt manibusque pectinatim compressis, ab eius censione & iurisdictione se immunes profitentur, nihilominus in ædẽ deducunt ad aram, mox illi pedes abluuntur, induunturque sericis calceis candidi coloris, præstito sacramento Canonicis in eorum iura & sanctiones nihil moliturum, à quatuor primariis huius sodalitij, in sella trans pomerium deuehitur: euocantur Barones quatuor, clientelari iure Episcopo obnoxij, quiq; anniuersario die inuentionis

Ordo adeundi nouelli Pontificis.

sanctæ Crucis, votiuæ ceræ pondera, quæ collicias vocant, persoluere tenentur, deuehendo Episcopo se se offerunt, sed Albaspinæus euectionis gratiam Baronibus fecit, ex animi propensione, non ex contentione humerorum lacertorumque, ius suum clientelare metiens. Hinc longo ordine Cleri proceditur, præeunte qui pedum pastorale antea fasciis inuolutum, tunc amoto velo conspicuum deferebat. Vbi ad portam veterem Burgundiæ ventum est, Prætor, propprætor, ille vrbanus iste totius Aurelianensis præfecturę, capitalisquæsitor togatus, & succinctus, viri consulares, quos præsidiales vocant, nouello Pontifici occurrunt, ibique facinorosi omnes carcere emissi si sunt, qui certatim inconditis clamoribus, propitiationem & misericordiam deprecantur, Antistes verò, lictores & Commentariensem profari iubet, num carcer & ergastula vacua sint, num alij noxij detineantur, à quibus fide accepta, huiuscemodi feras omnes septis emissas, iubentur bini sontes, omnes iuridicorum ordines antecedere. vbi ventum ad ædem sanctę Crucis, Episcopus tintinabulum fune impellit, Ambrosij hymnus canitur, dū Episcopus operādis sacris se accingit, quibus peractis itur ad pontificium epulum, seorsim cum collegis prandet Episcopus, iuridici priuatim in alio triclinio, malefici in suggestu, inque area Palatij Episcopi. post

M.D. CVIII.

Emissi carceribus noxij omnes.

Progressus sontium.

M. D.CVIII. dapes præco theologus, eos acerrima expostulatione castigat, & in posterum emendatiores esse iubet: Episcopus concionem alternat, qua habita inclamatur denuo à noxiis, ter & sæpius *misericordia*. Quos tandem Episcopus impertita benedictione missos facit, lege imposita, vt capitalium iudiciorum pecuniarias mulctas impensasque forenses, illicò & ad vltimum quadrantem persoluant: vt innotuit Aureliæ aram esse Misericordiæ, & præconium Episcopi, Romulei Asyli titulo non esse dissimile.

Impuniti remittuntur captiui omnes.

Quilibet huc dixit confuge, tutus eris.

Ecce regionatim latibulis erumpentes latrones, sicarij, & ne scelera omnia perstringam, bipedum nequissimi Aureliam adeunt, quasi tot carnificinæ nocentissimorum hominum vel toto Ligeri ablui possint; tamen ne deducar in illud pistrinum, quod perpessi sunt qui Rothomagensi asylo minus creduli fuere, an ritè, religiosè, probè & politicè fiat, aliorum iudiciis relinquo. Paterer autem æquius, vnum aut alterum solui recordatione, non quidem Iudaicæ superstitionis vt quidam scripsit, sed dominicæ passionis & redemptionis, vt solet die florido palmarum Lutetiæ, non teterrimi hominis, sed alicuius ære alieno deuincti, Nouelli præsulis aduentum liberatione insigniri, à quo plusquam centum furciferi redempti sunt, parentibus, liberis, viduis de pretepta sibi, legibus indicta vltione frementibus.

Qui soluti carceribus.

Anno superiore Murathes Rays Ligusti-

M.D.CVIII.

cum mare, Phocensis prouinciæ & Occitaniæ littus Gallicum, latrociniis immaniter fœdauerat, Christianorum expilatis mercibus, hisque Turcicæ seruituti mancipatis, magnus dux Ethruriæ non ferrens barbarum tam audaciter euagari, per octo suas triremes, coercendum parique damno & vastitate oram Affricæ afficiendam curauit. A longinqua nauigatione iactatas refecit, nouoq; milite & comeatu muniit, addiditque quinque naues, quas à tereti forma britānicas vocant; vtque defessis nauseantibusque naucleris militibusque noui succederent, tota Ethruria de ingenti facinore in barbaros famam prędicat, non alio classico ducenti & plures militia & nobilitate illustres adsunt. Syluius Picolomini, qui Vngarico & Belgico bello plurimum inclaruit, Connestabilis sacræ militiæ Diui Stephani naumachiæ præficitur, Florentia Liuorniam abiit, vbi rei naualis & bellicæ instructissimum est armamētarium, ex effusissimis copiis duo millia seligit. Ducenti illi nobiles à stipendiariis seorsim militabant, Duce inuicto equite de Beauregard. 30. Quintilis triremes pelago se credunt, triduoque britānicas naues præierunt, quæ vt velificarunt, salo iactatæ in Siciliam depulsæ sunt. Syluius non nisi per tenebras remigabat, ne per lucem prodita classe, barbari se subducerent, sed nullis littoribus reperti, de intercipiendo aliquo propugnaculo Affricæ, à Syluio & comilitonibus cogitatum, placuit. Hipponem Diui

Triremiū Florentinarū egregium facinus.

Præfectus classis Syluius Picolomini.

M.D.CVIII. Augustini insulis celeberrimum oppidum, cuius situm, accessum, murum, vallum & fossam delineari iussit, capto augurio fœlicis expugnationis, quod meditullium de efformatione vrbis, in crucem papiri incogitanter incidisset. 13. Septembris in Siculo littore triremes optatissimè successerunt, potissimum, quod quinque naues Britannicas illuc tempestate actas offendissent. In appulsu, tormentorum nulli editi fragores, ne classis barbaros commonefaceret. Syluius ducentos illos nobiles nauibus britannicis vectos, triremes cum scalis cubitisque creperis conscendere iussit, vt opportunè ad expugnationem præirent. 15. Septembris tranquillo mari nauigatur. Vt Syluius, manipulis quid priuatim sibi esset agendum edixit symbolum seu verbum discriminandorum Christianorum à Barbaris voluit esse, *Diuus Augustinus*, quod à singulis pro fœlici omine captum est, rati prosperum fore, quod vrbem suo pontificatu claram, ab improbis possessoribus vindicandam pergerent.

Le mot.

Media nocte in continentem Affricæ appulit. Re in consilium deducta nonnullis visum fuit, (quandoquidem nisi alto Sole ciuitas Hipponensis adiri inuadique posset) vt in altum classis secederet ne exploraretur; ardor tamen expugnandæ moras omnes reiecit, visumque in littus euadere, sed lentius turbidiusque id factum, naucleris

non pro dicto Imperatoris, sed pro nutu rem gerentibus. Cælestinus pater Ianus de Boscò, religione & magnitudine animi bellatoribus se socium dederat, non ignarus militiæ, quam ante monasticem erat expertus, morantes concitat ad præclarum facinus, Eques de Beauregard, triariique cum scalis & cubitis præeunt, subsequente omni acie, quæ mille quingentis constabat. Hipponenses longè antea de insultu Christianorum certiores facti, munimentis & insomni custodia se præmunierant. Ipsa nocte quam lux insequuta fuit, equitatus Turcicus circa littus maris vigilias egit, qui orto Sole nullis exploratis insidiis vrbem repetit, cuius regressu ianissarij rati foris tuta omnia, mœnibus relictis stationes deserunt, tanta fiducia vt ea porta, quà se receperant barbari equites, Christiani vrbē subrepsissent, nisi cubitorum crepitus oppidanos ad obstruendam celerrimè concitasset. Longè inferius esse propugnaculum exploratores, quique chartis vrbem delineauerant, Christianis suasum fecerant, cum in conspectu ciuitas Hipponensis, alto muro crebris turribus munita patuit, vnde pauor nonnullis, quibus referre pedem visum fuit, & in proximam noctem dilata expugnatio placuit. At cordatus monachus, & summus bellator de Beauregard, iam non de receptu, sed vel de insigni victoria aut gloriosa morte cogitandum, totis manipulis vociferantur.

M.D.CVIII.

Ex improuiso vrbs penè incustodita inuaditur.

M.D.CVIII.

Ipse Cælestinus precibus ferrum adiunxit, sumpta bipenni cohortes ad immortale factum cohortatur. Nec mora irrumpunt vrbem, expilant domos, incendunt, vinctos mancipia faciunt, sed Hipponenses vbi ex pauore animos receperunt, in turres & propugnacula se recipiunt, alij postico dilabuntur, & omnem viciniam in exitium Christianorum concitant. In agris barbarorum diri vlulatus, voces incōditę, & ex omnibus municipiis ad arma coitiones, ita vt ab illis non paruus metus esset, tandem vbi perspectum, vrbem tuto nec diutinè à nostris non posse retineri, tum ob paucitatem, tum quod in tota illa Affricana ora, nullum esset Christianis munimētum & perfugium, Ethrusci post editam intus forisque ingentem vastitatem, cum multa præda & mancipiis, ad Triremes se recipiunt, magis illato damno Barbaris, quàm vllo alio fructu victoriæ.

Edictum de bonis Ecclesiasticorum ab emptoribus redhibendis.

Iam à biennio Rex Christianissimus, Edicto indulserat Clero Gallicano, vt intra quinquennium census & fundos Ecclesiæ, ob pensitationes regiarum indictionum, à quadragesimo quarto anno distractos, ab emptorib. possessoribusq; redhibito precio impēsisq; in rē necessariò & vtiliter versis persolutis, reciperent, probauit magnū Consilium sanctionem, cautione adhibita ne Ecclesiastici obtentū gratiæ edictalis, clam & semotis arbitris, apophoreta & vt Latio verbo nostratem sermonem adęquem, propinationęs accipiant, Edicti violatoribus inflicta

mulcta quadrupli. Vt se dedit in lucem Edictum, certatim præsules, aliique ordinis Leuitici, ac primum Burdigalensis diocæsis, Archiepiscopo suo Cardinale, apud patres Prætorianos rem vrgente, fundos suos repetunt, vt nouæ leges illis commodum, sic istis dispendium afferunt. Variis animis nouum Edictum accipitur, astipulatores laudatoresque habuit, quibus scriptum; possessores verò & emptores in illud querulos & expostulatores, quo vno tot annorum possessiones & iuris antiqui radices conuellerentur. Præcones Edicti vt pium & religiosum prædicabant, cuius promulgatione, Rex Constantini pietatem adæquasset, qui res sacras à profanis possessoribus vindicari, arisq; restitui quod his deuotum, constituit. prædiorum Ecclesiæ redhibitionem iuris esse perpetui, vt quæ cum rebus fisci & censu dominij æquo iure censeantur, oppignorari quidem posse, sed quæ luitione pignoris ad dominos æquum sit reuerti. Nihil mirum optimum principem, plusquam quadragenariam præscriptionem sustulisse, cum bellis ciuilibus nullæ res mortalium magis concussæ fuerint, quàm Ecclesiarum, quæ exustæ, expilatæ, & è cartophylaciis subrepta autographa, exhausta æraria decumationibus indictionibusque, vt vix ad ferenda onera res suppeterent. Contra emptores, noua hac sanctione ius publicum tolli, leges conuelli, fidem hastæ fiscalis euerti, familias turbari, implicita cathena controuersias & longo

M.D.CVIII.

De Edicto varia sententia.

Pro Edicto.

M. D.CVIII. fune contentiones duci, nedum aduersari Edictum iuri Cæsarum, sed Pontificum, qui quadragenaria possessione aduersus quascumque basilicas, iura præscribi decreuerunt, cum aduersus Roman. Ecclesiam, ob primatum sæcularis præscriptio exigatur; decere potissimum Ecclesiasticos, innocenter viuere, quod si à cæteris mortalibus bona fides exularet, & deficeret, profugam, terrasque relinquentem ab illis retineri oportere, non pudere tamen illos, hoc vinculum societatis humanæ dissoluere, commercia ludificare, emptiones tollere, & post tot annorum sæcula, vocem illam vsurpare, *veteres migrate coloni.* Latere nocentissimum ignem, quo tota Gallia ardeat sub cinere doloso, non nisi erumpentibus controuersiis, damna & exitia, quæ de Edicto futura sunt, dignosci posse, oculatissimos tamen velut ex alta specula, quæ proximè impendeat, tempestatem prospicere: nam cum aduersus iussa & sanctiones principis nulla sit euictio, continget vt infœlicibus liberis, quibus fundus ab Ecclesia publicatus, addictusque prætoria venditione, auo vel patri traditus fuerit, nulla sit euictio aduersus cohæredes, vel quod iure ciuili præstare casum vltra leges, hoc est factum principis non teneantur, vel quod diuturnitate temporum, qui fundum fruendum tradiderint, iampridem nulla relicta prole, in summa egestate de-

L. Lucius Titius ff. de Euictionibus.

cesserint, vel si fuerint superstites, nihil illis sit reliqui, euenietque sæpius, vt filiæ fundus ille, cum nuptui locaretur, datus sit, quem cum sperasset sibi dotalem, ecce bonus Ecclesiæ minister, pauperculæ multorum liberorum matri dotem auferet, cuius repetendæ illi nulla sit actio, vel saltem inanis, vt pote quam authoris egestas excludat, & quod ab omnibus emporibus æqualiter lugetur, pro vberrimo prædio exile pretium redhibetur. At tantum, (inquiunt) quantum emptor persoluit, sed iniquitatem facit diuersitas temporum, quandoquidem prioribus annis, quibus res Ecclesiæ cœperunt distrahi, minimi prædia væniebant, quæ decursu temporum, pretij incrementum acceperunt: tamen non nisi antiquum, quod tantillum est, pretium redhibere Ecclesiastici Edicto iubentur: potuerant verò emptores non pluris cōparare profanorum census & fundos, qui ab emptoribus condici non possent. Ex variis controuersiis, vna incidit sudore forensi luculenter agitata, & secta iudicio, quod subnectere operæ precium putaui, fuit enim status causæ vel dignus vindice nodus: Charthusiani Lutetiani bello ciuili, ingens æs alienum contraxerāt, vt dissoluerent, feudum fundūq; amplissimū cliētelis censu annuo & iugeribus, vicinitate vrbis commendabilem, impari certè pretio, qui fundi vbertatem non æquaret, distraxerant: rati

M.DC.VIII.

Villeneuue le Roy.

M.D.CVIII.

Edicto, priuatas vltroneasque venditiones dissolui, vrbanas ædiculas vt condicerent ab emptoribus, in Magno Cõsilio diem dicunt, prædij rustici emptor, is erat dominus *Marcel* regij ærarij olim præfectus, liti se obtulit in aliena controuersia, ne quod præiudicium sibi fieret. Chartusiani intempestiuè agentem foro dimouent, cum in eum nulla esset edita actio: Ille contra cum emptoribus vrbanarum ædium æquum sibi ius esse, si dolo & data opera lite ceciderint, oppositures exceptionem rei iudicatæ, in re simillima desiderare æquitatem paria iudicia, peruicitque Marcellus, vt liti nonmodo inspector sed actor adesset. Magnis contentionibus & glorioso certamine res agitur, negotio ad altiorem indaginem remisso: hoc vnum vrgebat emptor, inherendum mordicus verbis Edicti, sanctiones quæ publicum ius vellicant, si non sint coercendæ, tamen non esse prorogandas vltra suos cancellos, Edicto caueri Ecclesiasticis, quo ad publicas prætoriasque venditiones duntaxat, ad quas propter nummariam indictionem, Pontificiis regiisque tabulis iussam, viritimque exæquatam impulsi fuerint, nec immeritò pro his venditionibus hoc indultum fuisse cum illis temporum angustiæ, salus Regis & regni causam dederint, à Rege iustas dari vindicias, vt antiquos auitosque reditus repetant, at non eam esse causam priuatarum venditionum, quibus nulla publica ratio patrocinatur, cum spontaneæ & iniussæ fuerint, vel

Par arrest du mois de Mars 1609.

si

si necessitas extorsit, mortalium vna & æqua lex est. Adiiciebat emptum fundum duris temporibus, cum ære alieno laborarent Chartusiani, resque suæ hastæ subiacerent & funditus mergerentur, fecisse quod solent Nauclerı lege Rhodia de iactu, vt nauem saluam facerent, non iecisse quidem, sed abdicasse prædium, cuius pretio edacitate fœneratitiæ pecuniæ se liberassent. Chartusiani contra, Edicto non esse vim inferendam, expresso verbo Principem de publicis priuatisque venditionibus gratiam fecisse Ecclesiasticis, cauillari emptorem, & ludificare mentem Principis, qui eas referri velit ad eas, quę indictione clericali indictæ sint. Vt autem omnem scrupum eximerent, à Principe iussionem impetrant, qua promiscuè de quacumque venditione Edictum tulisse, iuridicis planum faciebat. Nouo rescripto obluctabatur Marcellus, mediâ lite legibus vetitum rescripta impetrari, etiamsi apertè Edictum de priuatis venditionibus verba faceret, tamen ad publicas & Prætorias coercendum fuisse, quandoquidem nouellum illud subsidium sit priscorum, quæ quoquot fuere, non nisi de publicis sanxerunt. At dum argutando scriptionibus res trahitur, tandem post repulsam, Senatus Parisiensis Edicto subscripsit, concepta formula ne ad priuatas iniussasque venditiones prorogaretur. Marcellus hoc ariete iam inclinantem murum concussit, concordibusque suffragiis magnum Consilium decreuit, postulationi Chartusiano-

M.D.CVIII

Rationes Chartusianorum.

Sacram iussionem lite pendente Chartusiani impetrant.

MDCVIII

rum non esse consentaneum Edictum, submotique litigantes foro & Curia.

Magnus Ethruriæ Dux Ferdinandus, Cosmum principem filium cum Magdalena Austria Archiducis Caroli filia desponsauerat: Tres Gratiæ seu Charites, potius quàm Gratzenses Heroinę, excelsas nuptias sortitæ, Prima Philippo Hispaniarum Regi, Altera Poloniæ nupsit, Tertia quæ nunc principi Ethrusco. Ferdinandus pater, pactis nuptiis Fabritium Colliredum camerę Ducalis præpositum, Gratzem, (vrbs est in Austria, non modo natalis principibus Austriis, sed quam peculiari delectu incolunt) ad futuram nurum celerrimè transmittit, qui de fœdere matrimonij abundè gratuletur. Interea Florentiæ connubialis pompa adornatur, qua Dux Ethruriæ, Regum omnium sumptus & certamina superasse, ex delibatione insequenti omnibus planum fiet. Paulò post, postquam æstas (quæ hoc anno rapidissima, Ferdinandum ad nemorum fontiumque secessus coegerat) deferbuit, cum exquisitissimo Aulicorum comitatu; Paulus Iordanus Vrsinus Dux Braciani mittitur, qui vicarius Cosmi sponsalia perageret, vt Ticini successit, amne secundo Tridentum dillabitur, dehinc quadrigis, quæ tota Germania celerrimè voluuntur, Gratzen aduenit, excipiturque stupendis honoribus, inaugurationi hymeneorum lux 14. Septembris deligitur. Vbi illuxit, Magdalis ornatu nuptiali fulgens, media illa inter Vrsinum & Ferdi-

Legatio Iordani Vrsini ad sponsam.

nandum Archiducem, ad ædem Iesuitarum deducitur, proximè comitantibus Maximiliano & Carolo fratribus; illo bellatore inclyto, isto summis sacerdotiis & rubro galero insigni, hînc Iordanus, illînc sponsa ad aram accedunt. Nuncius Apostolicus, qui paranymphus sacris operabatur, connubiales tabulas & Cosmi principis mandatum recitari iubet: Mox ad Vrsinum cõuersus, de assensu nuptiarum percontatur, qui cum annuisset, similiterq; Magdalis, Vrsinus pronubum annulum dat sponsę, illa Vrsinum vt vicarium itidem annulo oppignorat, peractisque ritibus, post decantatas serotinas preces, habitamque orationem, de laudibus gẽtis Austriæ & Medicæę, in proximum palatium ad regale epulum discedit. Primo loco accubuit Iordanus, proximè sponsa, dehinc Pontificius orator, Principes & Heroinæ longo ordine, choreis, spectaculis, circensibus ludis, tota vrbe effusissimè indultum. 22. Septembr. desponsata dat se itineri, stipantibus cataphractorum militum alis, atque ipso fratre Maximiliano Archiduce Rodolphi Cæsaris oratore. 7. Octobri Tridentum accessit, mox Venetis triremibus, nauarcho Augustino Michaele Rauenam vsque deuehitur, vbi à Cardinale Caietano, conuiuiis & regali penè apparatu excipitur, datis quieti aliquot diebus, Fauentiam, longè comitantibus Pontificiis cohortibus, vsque in fines Ethruscos Magdalis

M.D.CVIII

Ordo & ritus sponsaliorum.

M.D.CVIII

deducitur, vbi primis acclamationibus Augusta Ethruriæ nuncupari cœpit. Ab Antonio Medicæo, & primæ nobilitatis aulicis inuisitur. Vbi verò longius progressa, dumque in castro *Ronta* ad meridianum epulum se parat, improuisus adest sponsus, libatisque primis suauiis, illi vna cum Archiduce Maximiliano mensæ accubuerunt: At Christiana Lotharingia Archiducissa Ethruriæ, videndæ nurus desiderium cum vltra non ferret, ad eam non longius, quàm duobus milliariis à Florentia morantem, cum liberis aduolat, ruit in amplexus, deosculatur, miratur, vt longo & defixo obtutu animum expleuit, vrbem repetit, formam, suauissimos mores, egregiasque dotes sponsæ passim prædicat. Postridie magnus Dux moræ impatiens, eam inuisit, reditque celer, vt ingressum & pompam maturaret. Die sancto Lucæ sacra, omnes vrbis ordines ouationi & publicæ lætitiæ se accingunt. Præsules infulati, sacerdotes & Leuitæ, crucibus vexillisque Diualibus præeuntibus, agminatim ad cœnobiũ di Ripoli procedunt. Equites cataphracti, ad portam aduentum Augustæ præstolabantur, extra pomeriũ in cuneos subsidebant armatæ cohortes equitum peditumque, galeis loricisque fulgurantes, fasciis multicoloribus discriminatæ, vt se Augusta in conspectum dedit, sectæ in manipulos bipartitã aciem effecere, bombisq; catapultarum alternantibus pugnæ speciem ediderunt, vt portam subiit, omnes machinæ displodentur, carpento aureo

Cosmi ad sponsam primus aditus.

Ingressus in vrbem.

subtegmine instrato quatuor iugalibus illa compactiori biga Archidux Maximilianus vehebatur, ingens ligni strues suggestum efficiebat, quo symphoniaci & lyristæ concinentes assidebant, stemmata Austriæ & Mediceæ domus, lauro implicita frondebant, hoc addito programmate : *Urbem fœlicissimis auspiciis, ad Ethruscæ regiæ prolem Augusto sanguine propagandam ingredienti, quod fausto connubio summos Europæ Principes, arctiori amoris nexu deuinciat, prouinciæ securitatem, principibus fiduciam, populis hilaritatem augeat, Florentia exultans festis acclamationibus, obuiam effusa fortunatum aduentum, læta ac fœlicia omnia precatur*: à dextra vestibuli, os humerosque Diuæ simillima Herois prominebat, quâ terra patet Ethruscum imperium referens, aurea veste, longo syrmate superinduta pellibus interulis distincto. Corona Diuæ redimitum erat caput, manu gestabat sceptrum, quo subjacentem latè regionem, omni fœcunditate frugum & bellatorum inexausto robore exuberantem ostendebat. A læua stabat symbolum, quà mare patet Ethruscæ potestatis, Diua nempe paludamento candido circumamicta, circa pectus rubra cruce insignita, Diui Stephani Papæ & martyris sacram & nauticam militiam referens, triremes, naues, phaseli, Liburnicæ, & omne æquoreum armamentum, circumstabant, in ipsa porticu visebatur Clemens VII. qui Carolum V. imperij diademate & infulis cingebat, elogio sic referente:

M.D.CVIII

Icones terrestris & maritimi imperij Florentinorum.

M.D.CVIII

Carolus V. Bononiæ à Clemente VII. Pontifice Max. imperatorio diademate insignitur, Italiæ fessis rebus consulitur, iunctisque animis inter Austriacos & Medicos amoris & affinitatis semina iaciuntur.

Proximè pictus erat Alexander Medicæus, qui cum Margaretâ filia Caroli V. nuptias firmat, hoc indice connubiali, *inter Margaritam Caroli V. Imperatoris filiam, & Alexandrum Medicæum Florentiæ Ducem, Neapoli ipso Cæsare auspice, connubia firmantur, iuncti fœderis & amoris fructus colliguntur.* Desiliens ex rheda, demittit se Magdalis in puluinar sericum auro fimbriatum, inflexæ Lanfredinus Fesulanus Episcopus, crucem deosculandam porrigit, infulatus illè mysticis ritibus, quibusq; solet, nouelli principes inaugurat, erecta in pedes sub tentorium aureæ texturę à 25. Ephebis nobilibus deducitur, illi omnes vt florentes ęuo, sic argento textili vestibus corruscabant. Magnus Dux Ethruriæ ad nurum accedit, à Borgesio Archiepiscopo Senensi, acceptam regiam coronam Austriæ sponsæ capiti imponit. Mox promiscuè & inconditè a vulgo & proceribus mixtis, Princeps Ethruriæ inclamatur. Dehinc sonipedi candido phaleris sericis gemmeisque instrato, deuehenda imponitur. Vestiserat Augustæ, ex argẽto textili, more Theutonico, manicis ad humum fluitantibus, hoc ornatu non vno loco deducitur, sed cum ad compitum seu viam fossarum deuenisset, eccè oculis duæ statuæ, humana statura pro-

ceriores eminent: vna Florentiam, altera Gratzensem vrbem referebat, Ethruscæ stemma erat Arnus fluuius, Leo & lilium adhibito hoc carmine. M.D.CVIII

Venisti tandem Austriadum generosa propago, *Insigne vrbis Florentinæ.*
O desideriis vna petita meis:
Quos mihi iam video Reges, quod surgere nomen,
Quas mihi iã cumulat Thrax cumulatus opes?
Scilicet hac tecum generis fœlicia ducis.
Omina, dum tanta fers decora alta domus.

A læua in tabula videbatur fluere Danubius, cum aquila bicipite globum vnguibus premente, cnm huiuscemodi Epigraphe. *Insigne vrbis Gratzensis.*

Ausonias olim veni nouus hospes in oras,
Virginis Austriacæ dum comitarer iter:
En iterum, tanta comitor de stirpe puellam,
En iterum tædas coniugiumque fero.
Quod ferrem nil maius erat, cui tanta dedissem
Munera, non Cosmo dignior vllus erat.

Prætergressa Augusta plateam, quæ virginis vulgo dicitur arcem seu concamerationem suspicit, cum huiuscemodi Austriacæ domus præconiis *Maria Mag. Archiducis Austriæ Caroli filia, Ferdinandi Cæsaris neptis, Florentina ciuitas, quod Principum domum fœlici coniugio auxerit, Austriacis imaginibus ornarit, Reipublicæ decus addiderit.*

In platea Diui Laurentij, duo simulachra alto vertice stabant, *Strenuitas & Gloria*, quibus supereminebant, insignia domus Austriæ, cum triplici Cæsarum redimiculo, super imposita tabula inaugurationis coronationisque Rodolphi I I. hoc addito carmine:

M.D.CVIII *En cruce munitus dextram, virtute Rodolphus*
Pectora, cunctantes cogit ad obsequium.
Ille triumphalem dat circum tempora laurum,
Illaque dat fasces imperiumque regit.
Hinc genus Austriadum, non tantū sydere fido
Quam certa didicit religionis ope.

Alibi ab arcuato & fornicato opere pensilia erant stemmata trium Gratiarum Gratzentium sororum, quæ Hispano, Polonoq; Regibus, & Tusco Principi nupserunt, his subiectis versibus

Aspice, magnanimos tibi quos dedit Austria mater
Heroas, terris nomen fatale regendis,
Hinc Tagus agnoscit Reges, agnoscit & Ister,
Quique vident ortus, & quos tenet vltima tellus;
Oceanusque pater, virtutem atque inclyta facta
Demirans, panditque sinum & noua regna ministrat.

Post longa diuortia viarum, vbi ventum est ad primariæ ædis vestibulum, ecce à dextra Florentina Synodus picta conspiciebatur, qua Ecclesia Græcanica, Romana & Apostolica efficiuntur seu corpus vnum, pictura sic loquente *Eugenius IV. habito Florentino Concilio, iugulatis peruersis opinionibus, Armenios Græcosque Catholico gregi Catholicus pastor coniunxit*: A læua verò DiuæReparatæ templi ab ipso Eugenio consecratio, depicta conspiciebatur, cum hoc indice, *Eugenius IV. illustri pompa, publicis precibus celebratis solemnibus ceremoniis, Florentino Senatu spectante, templum Diuæ Reparatæ sacrum fecit.*

M. D. CVIII.

Prætereà adnotabantur tria insignia huius Ædis, nempe eius prima strues anno 1295. altera Sedis diocesanæ in Metropolim sublimatio sub Martino 5. Tertia Stephani 9. Papæ in hac æde, Pontificia electio & inauguratio, cõspiciebantur etiam picti quatuor, qui ex gente Medicæa fuere Pontifices Max. Vt sacrum limen attigit Augusta, ab Archipræsule Florentino excipitur, beaturque sacris orationibus, & in intimum templum ad maiorem aram deducitur, ad quam aduoluta cùm sibi numen propitiaretur, eccè aëre vacuo nubes pensilis disploditur, ex qua Diuorum chorus effulsit, mox symphoniaci melos lyricis metris concinunt, quod nos ex vernaculo Italico sic expressimus.

Spectacula edita in templo Florentino.

O lux candida, lux beata, qualis
Terras indigetum petit caterua,
O lux candida, lux beata, Cælos
Sponsa ô Regia intuere, Olympi
Linquunt Cœlicolæ domos micantes,
Vt tædas faciant beatiores.

Diuorum ex discrimine vestium agnita species, nẽpe Diuorũ Ioannis, Zanobij, & Sãctæ Reparatæ, qui tria Florentinorum peculiaria sunt numina, itidẽ Leopoldus Austriæ, Sancta Brigita Bauariæ, Gotthofredus Lotharingiæ Diui tutelares, sic Augustam in mortalium celsitudine collocatam, ad suspiciendam cœlorum beatitatem, sempiternasque sedes cohortabantur:

Sume, ô Regia Magdali, potentis
Arni sceptra, caput corona Ethrusca

M.D.CVIII *Cinge, at crede polo parari & astris*
Lucentes magis, ac magis coronas,
Post hæc ludicra, mentibus beatis.

Post modulos reditumque Diuorum in Cœlum, peractaque ab Archipræsule Liturgia, Augustam precationum auspiciis denuò prosequitur, & vltra fores comitatur. Conscendit sonipedem, pergitque ad palatium *Dipitti* cui longum iter non ambitus viarũ, sed obelisci, fornices, theatra, suggesta, stẽmata, tituli & elogia faciunt, quæ magna ex parte prætermissa facio, multitudo enim impedit electum, & copia parit fastidium. Vt palatio propius successit, Corinthij operis procera strues, columnis ingentibus fulta, vrbem Solymorum, & Gothofredi aduersus Ægyptium Saladinum, delineata trophæa ac Lotharenę gentis decora, ad quam Cosmus maternum genus refert, exhibebat, his notis: *Gothofredus Bullionius, Hierosolymæ Rex, vna die, vno prælio ad Ascolonem triginta millibus Ægyptiorum hostibus obtritis, cæteris desperata salute dispersis, vrbe domita, sublatis armis, fundata pace, fixo imperio toti Syriæ fœliciter ius dixit.*

Alibi Heroum gentis Medicæ simulachra conspiciebantur, quatuor nempe Pontifices Max. duæ Galliarum Reginæ, tres magni Ethruriæ Duces, addito hoc carmine.
Hi Medicũ de stirpe sati, cui Gallus & Vmber,
Cui debet gens Thusca duces, Regũque parẽtes,
Sequana Reginas, cui sacros inclyta debet
Roma patres, Europa decus Latiumque salutem.

Tot ſpectaculis, & operoſo ordine pompæ defeſſa Auguſta, vt palatium attigit, à Principe ſpōſo deſiliens ab equo, ſuſcipitur: Duciſſa Ethruriæ, cum liberis & Heroinarum Italidum exquiſitiſſimo flore eam morabatur, ad primos gradus teſtudinis, innixo brachio ſub axillis ſponſæ, Coſmus Princeps aſcendentem ſubleuat, ſiſtitque quieti, ſubmotis aulicis ne defeſſæ oneri eſſent. Maximilianus, & Germanici nobiles, in parata ſibi hoſpitia deducti, abiit in noctem publica lætitia, nec finem nox impoſuit, quādoquidem Florentia tota ignibus, bombis creperis, iaculis aliiſque ludicris ex puluere pyrio confectis refulſit, ſed nos ſatis ſuperque genialibus hymæneis immorati, læta triſtibus temperemus, ſic enim ſors & natura vices alternant. Pater Angelus à Ioieuſa, à Gallia digreſſus pedes & nudipes Alpes tranſmiſerat, iturus quô ab ordinis ſui præfectis iubebatur. Taurini febrem ille contrahit, quam vt præſenſit, iam non ferens iter pedeſtre, lectica ad cœnobium Riuolij deuehitur. Dux Inſubriæ vt laborantem audiuit, Archiatrum, medicos, pharmacopolam, aromatum, balſamorum, omniumque antidotorum ſalutarem officinam, & qui eſculenta condiret mittit, atq; de valetudine ægri tantopere anxius, vt bis in die per celeres equos de inualeſcente, & increſcente morbo certior fieret: nihil ars humana intentatum reliquit, ſed peruicacia æſtuſq; febris, omnem operam peritiamque

Mors patris Angeli à Ioyeuſa.

M.D.CVIII superauit: Decimo enim postquam decubuerat die, hoc est 25. Septembris fœlix anima è carcere corporis ad cœlos emigrauit. Mortuus vt vixit, non in palatiis Insubriæ, non in holosericis puluinaribus, & plumea mollicie thori, sed in cilicio, in stramine, vilibus hispidisq; stragulis decumbens, in ergastulo cœnobii carnis sarcinam deposuit. Renatus Gualterus Triumuir Regius in magno Consilio, vt viuo erat charissimus & contubernalis, dum fortuitò ibi gentium, principis Regij sanguinis res procuraret, decumbenti semper accubuit, vltimosque vitæ anhelantis collegit spiritus. Conditum odoribus cadauer Riuoli mansurum, donec Gallia sui indigenæ, & nunc indigetis beati depositum reposceret (vt anno sequenti repetet) Gualterus, litteris ad Regem datis 27. Septembris, morbi seriem, fœlicem obitum, Ducis Insubrum singulare officium, nouissima verba defuncti, quibus filiæ suæ Montispensierii Ducissæ, fatalem suam horam per patrem Iosephum eiusdem sectæ nunciari vellet, rescribit, sic enim prospexit optimus pater, vt molliore iaculo filia perfoderetur, sciebat enim, Iosephum illum placandarum mentium in eo acumine doloris, egregium esse artificem, vt re vera non parum acerbitatem feralis nuncii emolliuit.

Ligeris repenté improuiso incremento tantopere intumuit , vt defrenato impetu iam non se capiens, ripis aggeribusque euulsis in agros talè effusus, omnia inusitatis vor-

Inundatio ligeris.

ticib⁹ obtexerit, ſata, nemora, annoſas arbo- M.D.CVIII
res, arme͂ta, cumque ſtabulis greges, domos, incolas & quidquid obuium habuit, repagula obiceſque omnes indignatus auulſerit, & demerſerit. Blæſis, Ambaſiæ, & paſſim in finitimis vrbibus, fornicati pontes deiecti, dum exæſtuat amnis & inexpectatus fuit, multos obruit. Expertus eſt non ſine damno horrendam illuuiem Dux Sullius; cum enim in caſtro ſuo ad Ligerim, nihil minus cogitaret quàm de impetu fluuij, eccè inſperatò deſpumans illè, tantis vorticibus caſtri aliquot turres cœmento & ſpiſſitudine munitiſſimas concutit, vt mole vndarum auulſæ ſint. Viſi ſunt accolæ in tabulata euadere, alij vlmos & faſtigia collium conſcendere, alij natatu anxio fatum vitare, denique vt verbo dicam, omnia pontus erant. Fluuiuſque ferè omni loco vadoſus, imbribus niuibuſque ſolutis exæſtuans æquor adæquauit, ſtragem vaſtitatemque, plus quàm humana ingenia æſtimare poſſint, edidit, quodque in multos annos agricolis exitiale erit, lapidibus, arenis rame͂tiſque tam altè & densè aggeſtis agros fœdauit, vt non niſi incredibili impenſa & labore erudera ri poſſint, nam quod ex Aruerniæ cautibus oriatur, fragmina & ramenta ſaxorum ſecum voluit & eructat, vnde agri ſterileſcunt. Nilo penitus diſſimilis, cuius limo Pharia arua impingueſcunt, & quo fit, vt ait ſcriptor indigena, *Ægyptus ſine nube ferax.*

Sullij Caſtri ab illuuie concuſſio.

Rex Chriſtianiſſimus ad Paulum 5. Legationem luculentiſſimam, ſi qua olim vlla

M.D.CVIII fuit, obsequij exhibendi causa adornauit, oratore suo Carolo à Gonsaga Cliuensi Duce Niuernensi. Ille & regia & priuata munificentia, cum tanto muneri obeundo præclara & stupenda omnia Lutetiæ sibi comparasset, post nouissima verba à Rege digressus, Massilia vbi se omnemque comitatum sisterat, quatuor Gallicis triremibus vectus, Sauonam & Genuam appulit, à Duce & Respub. Genuensi summis honoribus excipitur, præmissis cohortibus armatis, quæ venienti occurrerent: sed nota præcipuè indiget, admissum in vrbem à quatuor Senatoribus in Senatum deductũ, supremo solio fuisse collocatum, ferendi suffragij iure indulto. Genuensibus habitis gratijs, repetito itinere, vrbem, quæ vulgò Vetus ciuitas nuncupatur, accessit, adueniens machinarum bombis salutatur, à Pontificiis præfectis (est enim ditionis Apostolicæ) nihil pretermissum, quo Niuernensem regio apparatu exciperent. Ne quid deesset aut desideraretur, Fabius Gonsaga Mantuani Ducis vicarius, Abbas, Aumalius aliique complures proceres Galli, Niuernensi gratulatum venerant, digredientibus auream catenam grauissimi ponderis obtulit, quod munus longè auersati sunt, non in despectum offerẽtis, sed quod nullum aliud pignus à regio oratore percuperent, quàm eius summam beneuolentiam. Longius progressus Niuernensis, obuios habuit dominum *de Brenes*, apud Põtif. oratorẽ, Marchionem Malatestam, Episcopum Abrincensem, Mar-

chimontium & Gallicæ nobilitatis plurimos Romæ & in Italia hoſpites, vt portas ſubiit, eccè Roma foras effuſa in occurſum proruit, ex patriciis ſummiſque viris, præuij erant Dux Carpineti, Marchio Pallauicinus, Marcus Antonius Victorius Pauli 5. nepos, quem Niuernenſis præcipua comitate obſequiiſq; eſt demeritus: Illum enim priuatim carruca excepit, & officioſiſſimo alloquio ſibi deuinxit. Stabant purpurati Patres in primo limine & aditu vrbis, qui Gonſagam exciperent; Aſtabant Archiepiſcopi & cæteri primores infulati: præmiſerat S. Pōtif. tubicines, leuiōris armaturæ & cataphractos ſuos equites, ac domeſtici ſatellitij, centū ſtipatores Heluetios, æquabant omnes duo millia armatorū; Niuernenſi verò comites iuerant, trecenti & plures nobiles Galli, inter quos præcipui ſtēmatis erāt, Comes Thornodurenſis, Marchio de Reſnel, vicecomes Bordinenſis, vicedominus Carnutenſis, Marchio Aſceracenſis Armoricus, pluresq; alij, Ibericis, Affricanis & Parthenopæis equis vecti, ſericis veſtibus ex auro textili fulgentes. Porta qua ad S. Angeli caſtrum itur, vrbem ſubiit Niuernenſis, poſt machinarū tonitrua, excipitur modulis ſymphoniacorū, cithararum omniſq; generis artis muſicæ: Senatores, Patricij, cōiuges ipſæ feneſtras ſpeculaſque implebāt, vix turbas ipſas latiſſimis triuiis capientibus, vt biduū quieuit Niuernenſis, adit Pontificem, regias litteras obſequij exhibuit, quæ poſtquam reſignatæ & perlectæ fuerunt, in Diui Petri Palatium deducitur, accubuitq; cum oratore

M.D.CVIII

M.D.CVIII

Palatium deducitur, accubuitque cum Oratore *de Breues*, mensæ pontificię, peractoque conuiuio seorsum cum illis de Legatione grauissimisque negotiis verba habuit, publicam veniam delictorum, quam Iubileum vocant, indixit orbi vniuerso Paulus V. in promerenda Lutetiæ summus feruor emicuit, stationarię preces sigillatim decretæ ab Antistite Lutetiano, in quinque Basilicis longe dissitis, vt longinqua & anxia peregrinatio ad noxarum expiationem prodesset.

In luculentis cõtrouersiis editaS. Consultaq̃ꝫ ad similia ius prorogant, non mihi visa sunt esse extra orbitam, cùm mihi sit propositum scribere memoranda, at quid magis scitu dignum est, quàm quæ foro solemnibus iudiciis dirẽpta sunt? quibus posteri monentur ne in huiuscemodi Symphlegadas impingãt, sed tanquam ad Pharon, ad Curiæ oracula respiciant. Nulli rerum Gallicarum forensiumque vel mediocriter perito dubium est, ratione directi dominij, patronatus feudalisque clientelæ, ius antiquum esse Regibus, quod Regaliam nuncuparunt veteres, ab etymo rem ipsam signantes, illud est, vt quandiu viduæ Ecclesię orbitatem pastorum lugent, Rex vice custodię & depositi, caduca beneficia conferat, nec id commentitio aut nupero vsu, cum in Lugdunensi Concilio, ius istud à Gregorio X. sancitum sit: At cum vetustati fides abrogari non posset, ad diocẽses quæ sunt citra Ligerim, nonnulli coercitã Regaliã esse voluerũt, & ad nouissima

Senatusconsultum de iure regaliorũ ad omnes Galliæ diœceses extenso.

hæc

hæc tempora dubitatio illa animos occupauit, quæ tamen pluribus arrestis sublata est, neue in posterum de iure illo nullis finibus circumscripto fluxa fides esset, obiter indictum aduocatis, ne vltra rem controuersam facerent. Sed dubitandi causa recens extitit, num ad Seguisianos nouissimè regno additos, ius istud porrigatur. Belleisseus Episcopatus cum vacaret, rex iure regaliæ possessoris obitu caducum decanatum contulit, S. Pontifex itidem, sodalitium vero flaminum, sortitionibus atque vrna electionis de suo gremio vnum assumpsit: inter Triumuiros lis ardua, electus, pontificiusque contendebant, regaliam regni veteribus terminis conscriptam, ad Seguisianos non proferri, qui nuper accessissent cum priscis suis legibus immunitatibusque, contra candidatus regius, partem illam Allobrogũ regno ita coaluisse, vt diuersa, & discriminata ab illo censeri non debeat, appendices induere naturam rei, cui adiunguntur, non aliter quàm minora flumina maioribus obruuntur, nomen & famam amittunt. Post arduam eluctationem fori dicentibus Doleo, Mauguineo, & Monterolio, etiam ad Seguisianos olim Allobrogicæ ditionis ius regalię porrigi decretum fuit.

M.D.CVIII.

L'Esueché de Bellay auparauant de Bresse de nouuelle conqueste vaquant en regale, le Roy confera le Doyenné qui fut adiugé à son collataire.

Appetente Bruma, conscripti pedites in Gallia ad bellum Sueciæ, nullo quidem delectu, ita vt impuberes & quemlibet obuium ex triuio conductores albo inscriberent, vt autem innoxiè transirent, in qualibet præfectura latrũculatores cum satellitio, Dieppam

Galli conducti ad bellũ Suecicum.

M.DCVIII.

vsque deduxerunt, ibi ad quatuor millia collectos, cum cẽturionibus naues conscendunt, pugnaturi cum procellis tempestatibus & hyeme, Sarmatisque intractabili cœlo assuetis, & assuetudine pugnacioribus.

Inane edictũ de mundicie vrbis.

Vno probro videtur laborare Lutetia, vt à luto dicta putetur, quanquam falso etymo, licet id ipsum inficiari nemo possit, facit enim quasi orbis in vrbem concursus, vt minus munda sit, vt nomen & probrum amitteret, fit edictum quo iubetur mundior esse Lutetia, institutis ad hanc rem scrutariis, aurigis, essedis, indictũq; accolis ædium, vt cum procederent admoniti tintinnabulo, sordes & eluuiem in plaustra efferrent, operis instituti egregium & feruens initium, ita vt per mensem Lutetia lutosa esse desineret, quo elapso sordes & volutabra rediere.

Latronum stupenda flagitia.

Facinorosissimi latrones, Pictonicum solum, Andinum, Armoricam & conterminas gentes cædibus & rapinis immaniter infestabant, tanta audacia, consortioque perditorum, vt succinctos quæsitores, armatumque magistratũ, maioribus copiis repellerent, quã ab ipsis appeterentur, ita vt tãto furori cũ impares essent, grassari latronibus (ab antesignano Guillerij nuncupabantur) liceret, illi bellis ciuilibus, ad sæuitiam & prædationem educati, cum pace res parta domi ad libidinem nõ sufficeret, soliti rapto viuere priscam nequitiam redintegrant, accitis in syluas & auia loca decoctoribus, falsariis, tergore inusto liliatis, furciferis & Lauernionibus, similique colluuie scelestissimorum bipedũ, ferunt

Guillerium natu maiorem, in latrocinio aliquid excelsi præ se tulisse, nã si forte viatorem eunte nec satis nummatum offendisset, non modo nihil ademisse, sed addidisse quantũ ad reliquum iter misero opus esse iudicauit. Si alius fortunatior, in eius manus incidisset, nec præsens pecunia esset ad redemptionem, syngrapha accepta hominẽ dimittebat ea tamen lege, vt si die dicta fidem nõ impleret, nullum genus sęuitiæ aduersus moratorem frustratoremque prætermitteret, Guillerius maior, ita latrunculatores despicere solitus, vt sæpius persequentibus illuderet, fugaret & cæderet illos: abiit ille in diuersoriũ, quo Rhedonensis quæsitor cũ satellitio iam cœnaturus subsidebat, vbi ex equo desiliit, cũ illis accumbit, conuictores fabulis nugisque alea etiam, in multam noctem moratur, diluculò excitatus, latrunculatoris & comitũ suumque noctis, & cœnæ vbi persoluit stipendiũ hospitæ, dat in mandatis, vt præfecto Rhedonensi & stipatoribus à somno excitatis nunciaret, minimè esse perspicaces, qui frustra & tã peregrè Guilleriũ inquirerent, quo cũ heri cœnassent, comiter egisse illũ, qui ex alea partis nũmis, totius cœnæ sumptus exsoluisset. Ex ea nequitia coniiciãt omnes, quã interritus fuerit, & omniũ latronũ audentissimus Guillerius, audite nũc qua ille Cacus spelũca stabulabat, in penitissima valle ad extremã orã syluæ dẽsissimæ, anfractibus viarũ meandrisq; inobseruabilis, latibulũ ille instar propugnaculi cõstituerat, non infimæ notæ nobilẽ comprehẽsum illuc

M.D.CVIII.

M.D.CVIII. deducit obductis oculis, vbi admissus fuit rectis, omnem officinam latrociniorum recludit, penum refertissimum, armamentarium instructissimum, ad vim propellendam murum vallum & fossam ostentat, oppiparè pransum in spelunca demittit, exacto iureiurando ne rem visam proderet, ille fidei tenax, quam obductis luminibus non vidit, monstrare haud potuit, sed vt syluam indicauit, omni aditu exituque obseruato, hoc filo facilè ad Minotaurum itum est, qui non nisi cinctus obsidione, propugnaculo quatuor machinis campestribus concusso, haud eliceri potuit, vt vidit à succinctis quæsitoribus vicinis vndique collectis, nobilibus prouincialibus, & plebe circumfusa, machinis fumo, igne, & ferro vrgeri, eruptione facta cum suorum equitatu, ipse Pegaso, vt videbatur vectus, confertissima agmina prærumpit, sed globis militum obicibusque coercitus, vt se publicæ infamiæ subduceret, vel nolentes sibi mortem inferre coegit, ita ferox prementibus exitium minabatur: Iunior Guillerius, ac sexaginta vel plures capti, cæteri fuga dilapsi, cum iam solo nihil tutum putarent, salo ipso pyraticam acturi se crediderunt, vincti omnes Xantones, Rupellam deducti, rotæ cruciatu, qui ad latronum & grassatorum publicam vindictam, priuatim excogitatus est, laceri & discerpti pœnas dedere.

Hoc mense ponti olim molitorum vltima manus addita, cœpitque calcari & incoli, ille qui depressus aquis, nunc luculentior, ex rui-

na incrementum, ex naufragio gloriam accepit, antea vili miniſterio ignobilis, nunc inſignibus opificiis clarus, ante tectis cariosis deſpicabilis, nunc bina & compari ædium ſtrue inclytus, vetuſtatem & nomen ſimul amiſit, nec iam à molis piſtriniſque, ſed ab auium iconibus, quæ domos notant, vel à ſuo conditore nuncupatur, quod hoc diſtico marmorato, noluit latere viatores. M.D.CVIII. **Pons olim molitorum.**

Pons olim ſubmerſus aquis, nunc mole reſurgo,
Mercator fecit, nomen & ipſe dedit.

M. D. CIX.

RODOLPHI BOTEREI IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum rerum toto orbe gestarum liber XVI. qui anni 1609. seriem complectitur.

TÆDET me ab obitu magni Scaligeri huius anni initium facere, ille ante biennium, socio gloriosi laboris iusto Lipsio, carmine prorsus immortali parentauerat: sed ille non pugnacior in fatum, hoc anno ineunte, vitæ & tot irrequietis lucubrationibus finem imposuit, Iulio Cæsare genitus, cuius manibus pace salua, de filio Horatianum illud vsurpare non dubitem, *Tydides melior patre*. At Dij boni, quæ arcana, quæ penetralia & adyta scientiarum non inuestigauit, non peruasit, non explicauit. Lipsio ad Belgas reuertente Bataui, non ferentes ab æmulis gloria litterarum vinci, nostratem Scaligerum ingentibus præmiis ad se euocant, Gallia renitente & si

Obitus Iosephi Scaligeri.

Scaliger è Gallia ad Batauos euocatur.

possset retinente, si quidem ille eius votis acquieuisset, quamuis ea tempestate tam turbido esset rerum statu, vt magis de bellatoribus quàm de litteratis, cogitare necessum esset. At ille tempestatem belli non ferens, quieti & Musis in Batauia secessum sibi delegit, defixis ibi perpetuis sedibus, vt qui hoc solo funeratus fuerit: morienti pacis in dies coeuntis solatium defuit, quæ paulo post mortem eius insecuta est. Qui laudauit in funere, Daniel Heinsius, conquisitis ex omnium litteratorum pœnu elogiis, Abyssum eruditionis, Scientiarum mare, Solem doctorum, diuini patris sobolem diuinam, genus Deorum, perpetuum litterarum dictatorem, maximum naturæ opus & miraculum, ac extremum eius conatum vocat, sed ego non tam eloquens, nec operosus nomenclator, puto satis ad posteros Scaligerum nominari, illo amisso iacturam litterariam hoc vno disticho designaui. M. D. CIX. *Moritur 21. Ianuarij.*

Scandere ne sperate, biceps Helicona cacumen,
Scala hæc, qua soliti scandere, rupta iacet.

Heinsius ille, Hugo Grotius. D. Baudius, Bonauentura Vulcanius, plurésq; Bataui eruditionis fama incliti, eruditorũ principi litterarũ parẽti, nænîis epicœdiisq; parẽtarunt: Lugdunẽsi-Batauæ Bibliothecæ libros M.SS. græcos, Hebraicos, Chaldaicos, Syriacos, Arabicos, Æthiopicos, Persicos & Armeniacos legauit, Academiæ curatores vrbisque Consl. viro incomparabili sepulchrum, his notis litteratum excitarunt.

M. D. CIX.

D. O. M.
Sacrum.

Æternæ memoriæ Iosephi iusti Scaligeri,
Iul Cæsaris A Burden F, Principum
Veronensium nepotis viri, qui inuicto
Animo, vna cum parente Heroë maximo,
Contra fortunam assurgens, ac ius suum
Sibi persequens, imperium maioribus
Ereptum ingenio excelso, labore indefesso
Eruditione inusitata, in litteraria Rep.
Quasi fataliter recuperauit, sed præsertim
Eius modestiæ quod sibi fieri vetuit:
Iidem qui in vrbem hanc vocarunt,
Curatores Academiæ, ac vrb. Conss. hoc loco
Monumentum P. B. L. C.

Ipse sibi æternum in animis hominum reliquit.

Aula Gallicana, (quod illi de more est) Hilariis redeuntibus, tota in choreas, ludicra certamina, equestres, circensesque ludos effundebatur, àque ipsa Augusta, cum gynecæo Nympharum chorum referens, personansque rythmos admirandam se præbuit, delibatio erat maioris apparatus, iamque Anthoniana via consperſa arenis, conclusa stadiis & cancellis, hastiludia vrgebantur, instabatque dies, cum ecce de Ferdinandi Medices Ducis Ethruriæ gentilis amantissimi, nuncium ferale sub occasu affertur. Rex ne Augustæ epulas, nocturnamque quietem turbaret, rem tacitè gerit, & postquam illuxit, ingenioso commento, minus acerbum nuncium fecit. Ille enim cum iam alto Sole Augusta se comeret, vt salutauit, rogat num illi nox tran-

Obitus Ducis Ethruriæ quo ludicra omnia Aulæ intermittűtur.

quilla fuisset, vt annuit, Rex contra sibi turbidam fuisse, venisse illi in somnium, magnum Ducem Ethruriæ fato functum: vt audiit exhorruit, omen verita ne verum esset, cui Rex quid si verum? fatis & necessitati esse parendum, cumque cogitantius stuperet. Hem? inquit ita se res habeat, nolo te esse diutius nec immoderatius anxiam. Illicò apparatus omnes ludicri pictorum, statuariorum, omniumque artificum, qui voluptati inseruiunt molimina conquieuerunt. Quæ antea fulgens erat auro, picta & versicolor omnis Aula, fit pullata & mœrēs, ita vt Hilaria nomen & lasciuiam amiserint. Ferdinando elogium dicere, tanti principis celsitudo & ingenij tenuitas vetant, ille non tam à magno ducatu Tusciæ, quàm ab ingentibus factis magnus dici meruit. At publicum mœrorem filij ætas, iam matura imperio, & quod supra delibauimus cum Maria Austria coniugium, quodque prolificum speratur leniuit.

M.D. CIX. *Astus Regis qui Augustæ minus graue nuncium fecit.*

Luctus in Aula.

Dux Sullius, (ante Rhosnius) à Niuernensi dynastiam in agro Bituricensi, exiguis quidem finibus conscriptam, sed meri & supremi imperij emerat, eam recenti & insigni oppido nobilitare constituit, vtque ad colendum hospites & aduenas alliceret, aream ad ponendas ædes viritim diuisit, ibique ædificare Lutetianos proceres non paucos deuinxit, ergò vbi ille vrbem aratro designauit, euersis domunculis ruderibusque inglorij oppiduli, insigniorum fabrorum arte, nouum & luculentum molitur, superataque loci

Dux Sullius supre. Dominus ditionis vulgò boisbelle.

M. D. CIX.

iniquitate qui auius & syluosus erat, vrbanum & fœtum gentibus efficiet, sic potentia & ingenio pollentibus nihil imperuium.

Coronatio Mathiæ Archiducis & vnctio in Regem Vngariæ.

Anno superiore, notauimus ex assensu Cæsaris, Archiducem Mathiam, ab vniuersis ordinibus Vngariæ, amplissimo regno insignitum, ipsumque Cæsarem fratri, coronam, sceptrum, infulas, stollam, paludamentum & cætera inaugurationis regiæ prisca insignia vltrò tradidisse, nunc ritus coronationis strictim referamus. Mathias & Maximilianus frater, Vngarico more promissa & tallari veste induti, phaleratis & ferocientibus equis vecti, cum exquisitissimo nobilium equitatu, Presseburgo in castrum ritibus peragendis ex omni æuo delectum abeunt. Præibant duo vexilliferi, qui insignia & stemmata regni Vngarici anteferebant, subsequebatur fæcialis succinctu Vngarico, manu pedum seu baculum candidum ferens. Dehinc procedebant, qui regia ornamenta deferebant, Croatiæ Palatinus regale paludamentum, Butianus crucem qua dominicæ ligneum fragmentum includitur, Comes zerinus pignus sacrum seu auream capsam, Comes Erdecius, sceptrum regiæ celsitudinis, symbolum, Sigismundus Iorgats globum aureum, Comes Georgius Thursocensem regium, Palatinus Helias Hazi coronam auream margaritis & vnionibus crebris coruscantem deferebant. Regi præuius ibat Sifridus Tribunus militum stricto mucrone, is est Vngariæ Conestabilis

castrorumque summus præfectus, hoc ordine & progressu aditur Diui Martini Basilica, Baro Maximilianus de Liethtenstein, Georgiusque Scieczij inaugurationis ritibus obseruandis præerant, vtque religiosè & inturbidè fierent submoto vulgo, cuilibet pro dignitate & ministerio accubitus decreuerant. Strata & compita auleis vestita, frondibus virentia erant, vsque ad vestibulum ædis primariæ, in cuius meditullio suggestum seu regale solium eminebat, serico opere auroque textili instratum, super imposito tentorio eiusdem texturæ & opificij. Vt sacrum limen subiit Iauarini & Iagabriç infulati Antistites, cum vniuerso Clero nouellum Regem excipiunt, deducuntque ad aram primariam, cui assidebat purpuratus Archipręsul Strigoniensis, ille cum amplissimo consessu præsulum inaugurationi se accingit. Iauarinensis Episcopus rogat Strigoniensem, vt quem illi sistebat inuictum equitem, in Regem Vngaricum vngere dignaretur. Ille annuit & stanti ad aram precationē infudit, qua numen exorat cuius auspiciis, & gratia reges regnāt & fortes dominantur, vt nouellum Regē in semitā iustitiæ deduceret, afflatūq; aura cœlesti bearet, qua sic populo præesset, vt robore nobilium & amore subditorum fultus, nulla hostium molimina formidaret. Vt precari desiit Antistes Strigoniensis Liturgiam operatur, post recitationem Epistolæ seu lectionis, adempto syrmate coccineo, sacro oleo Mathiam humero & brachio perlinit, hoc symbolo M. D. CIX.

M. D. CIX.

Priscus mos regiæ vnctionis à regibus Iudæ emanauit.

imperandi potestas innuitur. Mos ille inoleuit ab Hæbreis Regibus, in veteri lege inungi solitis: sic olim sacro oleo delibuti Saul, Dauid, Asaël, Iehu & complures qui tribubus Israëliticis imperarunt, vis arcana numinis in eos hac mystica vnctione eliciebatur. Saul postquam lenticula olei perfusus est celestem auram hausit, inque alium vicum immutatus est, hinc Dauidi inuncto superum gratia cælitus infusa est. Vt Strigoniensis vngere Mathiam desiit, stola seu interula linea induit, (Dalmaticam seu tunicam vocant) non dissimili ab ea qua lectores & Diaconi superinduuntur, hoc symbolo innuens mysticum aliquid & Leuiticum inesse Regibus. Paludamentum, quo regia celsitudo & imperium indicatur superaddidit, gladium precationibus admotis lateri admouit, quo vagina deprompto, Rex velut iconem crucis in vacuo exarans, aërem diuerberat, hoc ritu innuens victrici gladio armisque potentibus crucis gloriam, ad impias nominisque Christiani inimicas gentes porrecturum. Dextra sceptrum, altera globum orbis simulachrum gestandum dedit. Priusquam verò capiti diadema imponeretur, Palatinus Strigonēsi purpurato proximè assidens, vernaculo idiomate ter ab vniuerso consessu exigit, num Mathiam sibi Regem vellent, redditoque assensu votisque conclamatis Mathiam diademate cingit, & de more gentis inaugurationem absoluit, regio hoc ornatu fulgentem, dextra apprehensum solio regio imponit, mox Ambrosia-

num canticum exorditur Strigoniensis, quod alternantibus musicis decantatum, foras toto castro machinis lætum reboantibus, nummum aureum precio & pōdere quinquaginta aureos æquantem, operanti sacrum Rex obtulit, iamque penè absoluto, sacra synaxi reficitur, peracta inauguratione ad Franciscanorum ædem digreditur, ibique quadraginta equites torquatæ militiæ ascripsit, dum iter facit, numismata ex auro & argento tum antiquæ, tum recentis cælaturæ conflata crebris missilibus in vulgus sparguntur, nūmus hac icone percussus erat, Dea muliebri specie dextra palmam, læua cornu fœcunditatis ferens visebatur, ambiente orbiculum hac notatione *Matthias 2. Rex Vngariæ coronatus*. Equitibus torque militari insignitis, Rex cum vniuerso delectu nobilium trans portam Diui Michaëlis abiit, conscenditque suggestum iusiurandi religionem apud vulgus professurus, præstito acclamatur magnis contentionibus *Viuat Rex*. Ille in locum leniter fastigiatum, equum effusis habenis concitat, & superato cacumine distringit gladiū, ad quatuor orbis plagas cōuersus sæpius aërem diuerberat, rursus machinæ disploduntur & concrepant, mox in castrum ad regale conuiuium discedit, cum Rege Archidux Maximilianus, Cardinalis Strigoniensis, Nuncius Apostolicus, Palatinus *Helias hasi* mensæ accubuerunt, à pincernis dapiferis, aliisque regni primoribus accumbentibus opiparè & magnificè ministratur. Ecce vero à genialibus specta-

M. D. CIX.

L'offerte.

Torquemilitars nouuellus rex quadraginta equites insignit.

M. D. CIX.

Summum flagitiũ eiusque vltio à Senatu Tholosano.

eulis ad ferale transit oratio. At Dij boni, quid nō mortalia cogit, pectora cæcus amor. Audite stupendum & cruentum facinus, Petrus Arrias Burdeus gente Hispanus, secta Augustinianus sodalis, professor Theologiæ, celebritate eruditionis, quam vocant publicam cathedram Tholosæ ab æmulis peruicit, præter dissertationes scholasticas, præconio verbi diuini, probitate vitæ, sinceritate morum, cæteris antistabat. In præfectura præsidiali, consenuerat Franciscus Gairaldus, vir consularis æqui obseruans, fraudis abstinens, toto æuo apud omnes bona fama notus, sed non nisi ex vltimo actu vitæ fabula dignoscitur. Vterque castigatis moribus, & tetricæ professionis, lenociniis illecebrosæ puellulæ inescatur, capitur & perit. Illa Lusitana erat, Tholosam cum patre & familia emigrauerat, Violantilla à castro nominabatur, tam loquaculis oculis forma pellaci, vt effetum consularem, elanguidum, acheronticum, & Stoicæ seueritatis monachum exusserit, nec capitis niues, nec frontis rugas dedignatur exoculatus cupido, quandoquidem in homine capulari, eius faces exæstuant, vir togatus cum cucullato, amoris consortium iniit, Violantillæ amplexus & oscula inuicem diuidunt, & soli duo illi riuales benè conueniunt, cum tædæ pares & æmulos non ferant, vtrique vnum studium, quo liberè ad æquato dominio puella potiantur, tandem placuit sub cinere hymenei furtiuum & impudicum ignem cælari. Gai-

raldus illi conciliat nuptias, cum aduocato sibi contubernali indigena proximi oppidi à Tholosa, fit coniugium, vterque sollicitator nuptiarum dotem numerauit : post cõuiuia & tripudia nuptiarum, nouus sponsus domum ad suos gentiles nuptam deducere constituit, obnitentibus procis, potissimum Gairaldo, qui vt peregrini fori aduocatum pelliceret in Tholosanũ senatum, vel saltem in præfecturã vberrimam clientelam pollicebatur. At ille seu vrbanæ facundiæ minus se parem sentiret, seu quod de vxoris pudicitia, à riualibus nonnihil suspicaretur, mente illi immotum stetit, vxorem ad suos lares abducere. At illi discessu mulierculæ plurimum indignati, quod nuptiæ ad furta amorum conciliatæ, ex vöto non responderent, de reducendis Tholosam cogitant. Gairaldus coniugatos insequitur, cum illis per mensem conuiuit, reditum in Metropolim suadet, sed cum surdo verba faceret Gairaldus, anxius admodum de mariti ferociori imperio, domum redit, Burdæo hominis duros & asperos mores, contumaciam, seruitutem mulierculæ enunciat, de vindicanda asserendisque amoribus vicissim deliberant, cogitantque quo fato hominem tollerent, veneno experiri non satis certum, vtrique visum est, ferro vitam adimendam, vtque expeditè res fiat, maritum specie litis quę sub iudice erat Tholosam euocant, Gairaldus cum scholari aut potius sicario, nomine M. D. CIX.

M. D. CIX. *Candolas* alioque nomine *Esbaldit* de necando pacifcitur, nefarij pacti dimidio numerato. Vt infelix nefciuíque infidiarum, Tholofæ adfuit, à Gairaldo ad folemnes dapes euocatur, conuiuis Burdæo, Candolas & Esbaldit, eftu, portatur, nihil nifi amicum & beneuolum, poft epulas fubducit fe Burdæus, alij ambulatum exeunt Iulio feruente, cùm dies noctis decremento augefcunt.Gairaldus protracto fermone in multam noctem, maritum morabatur, ne lux ficarios proderet, tandem tenebris fiduciam facientibus, poftico dimittitur & mox necandus in loca auia & folitaria deducitur,ibi iam prouecta nocte,à ficariis feptemdecim vulneribus traiicitur. Ipfe fuafor cædis,inclamat amicum & hofpitem à Lauernionibus, qui zonam nummariam intercipere conabantur, repugnantem iugulatum. Decuriones vrbis & præfectum vigilum accerfit. Esbaldit æftuans, magnitudine fceleris perterritus,fugiens comprehenditur, cadauer in publicam domum ædilium deducitur, fodalis cucullatus, vt vnum ex conductis ficariis comprehenfum audiuit, fuga fibi confulendum decreuit, nec mora cum conforte cædis Candolas, Thoninum oppidum à nouatoribus in religione occupatum excucullatus abiit. Ille præfentem geftans in pectore teftem furdo verbere percuffus, rogat à miniftro feu prædicante, num ? fecuro loco confifteret,fed vitæ dubius illicò in aliud oppidum Ruthenorum vulgò Millau profugit, nec ibi tamen nec alibi confiftens, atque

Apoftafia impunitatē quærit.

hinc

M. D. CIX.

hinc Nemausum abiit, fuga hominis & abiectæ cucullæ piaculum, sceleris conscium fecere apud patres conscriptos, qui aduersus desertorem trãsfugamque monachum, quam vocant manus iniectionem statuunt. Princeps Senatus Verdunius, vndique latrunculatores cum satellitio, vel priuatis impensis regionatim mittit, excuculatus frater Nemausi comprehenditur, sectarij à publico magistratu vinculisque abducunt, religionis suæ nouellum hominem inclamant, hoc prætextu maleuolè & probrosè incusari, non nisi à bipartita camera iudicandum obtestantur, inualuitque adeo nouatorum vis & clamor, vt coram iudicibus cameræ exhiberetur, vtrisq; de foro ambigentibus. At Verdunius de controuersia per litteras cum Regem consuluisset, tandem sacri consistorij decreto, capitale iudicium ad Curiam Tholosanam remittitur. Incassum frementibus sectariis caussantibusque edictis vim inferri, hominemque reum peragi, quod ad suum cultum transisset, cęlitusque afflatum cucullam superstitionis papisticæ ludibriũ exuisse. Talia viri boni quiritabãtur, nescio an satis modestè & politicè, quasi alieni thori temerator, adulterij homicidiique conscius, à numine afflatus sit, quinimò vindicantes huius notæ hominem, liquidò probabant, suam religionem omnium impuritatum sordiumque esse sentinam, ad quam adulteri, sicarij, seu ad aram nequitiæ confugiebant. Tandem Burdæus & Candolas, ex carcere edictalis cãmerę vincti Tholosam

A nouatoribus sicarius monachus vindicatur.

Remittitur ad Tholosanum Senatũ.

M. D. CIX.
Le procez party.

abducuntur, in Regia Senatus super Burdæi capite exæquatis suffragiis anceps hæsit iudicium, alij præsenti fato addicentes, alij tantisper morandum donec equleo subiectus *Candolas*, rem omnem proderet. In prima classe ambigui iudicij vrna vertitur, visumque non vltra cunctandum in Burdæi supplicio, vt recitatum capitis iudicium, conspecto equleo sceleris omnem seriem quo ordine recensuimus, aperuit. Nocentem fecit Consiliarium cædis suasorem & consortem, vt qui sicariis secum pro facinore precium numerasset. Curiam de æquitate iudicij laudat, numini agit gratias, quod momentaneo supplicio eum à volutabro scelerum, & ab hæreseos iam ingresso præcipitio reuocasset, confugisse ad nouatores sola impunitatis illecebra, *Candolam & Esbaldit* reos agit, vt qui cruenta manu, ab eo meditatum scelus peregissent. Ad pœnam rapitur, oculis vbertim fluentibus, corde admodum contrito & facinus plurimum auersante, vt sodalium Augustinianorum cœnobium præteriit, loco immoratus ad saniorem sanctioremque vitam cohortatus, noxam deprecatur, quod ordinem suum, nequissimo isto scelere plurimũ contaminasset, at vt pœnæ locum subiit, sic precatum ferunt. O Seruator mortalium, qui vaticinio prophetarum de temetipso loquebaris, ego vermis & non homo, opprobrium humanum & abiectio plebis, Scribæ crudelissimi, Pharisæi nequissimi, iniustæ morti addictum, omni sæui-

Burdæus Senatui grates agit.

Precatio Burdæi iam morituri.

,, ctio plebis, Scribæ crudelissimi, Pharisæi ne-
,, quissimi, iniustæ morti addictum, omni sæui-

tia & immanitate vermi non dissimilem fecerunt, qui corticem & lignum arrodit tu quidem vermis es, (ô seruator) sub ligno latens vermis mysticus, symbolum arcanæ speculationis : Physici indagatores rerum naturalium, bombicem vermem referunt, qui depasto gramine cognomini, ore glomos in modum argenti fulgentes eructat, quibus se inuoluit, & sibi reconditorium facit, tu quidem vermis es, qui tot probra, maledicta, diritatesque recutitæ gentis deuorasti, qui sub inuolucro humanæ carnis, tot exanthlatis cruciatibus, aureum stamen argēteumque ore diuino effudisti, quo peccatores inuoluti, in suo sinu tanquam in placidissimo thoro conquiescunt; aut verius ô seruator vermi illi comparandus es, cuius aculeo olim Ionam tuum fatidicum cōcitasti, qui cùm ad Niniuitas præco & censor iret, sub hedera recreabatur, at virescentem illam hæderam insecti edacitate radicibus erosis arescere fecisti. Hen? bone Deus, tu es ille vermis, qui fastum instar hederæ luxuriantem serpentemque contriuisti, elatus fuit atque aura vanitatis supra modum intumui, omnium peccatorū deterrima erode, & auelle Deus mea scelera, quo ad te perueniam, me postratum intuere, noxas deprecantem, ea certa fiducia veniæ cùm tu nunquam cor contritum & humiliatū despicias. Dauid cū à Patre æterno clementiā deposceret, sic inclamabat, *Domine respice in faciē serui tui*, seu id ipsū eloqui cuperet, hen? Domine ne scelerū abyssū intuere, nā si eēsor

M. D. C IX.

M. D. CIX. discutias, iampridem vniuersa & singula mortem promeruere, sempiternis pœnis me-
» ritò sum cruciandus, sed respice in faciem
» vnigeniti tui, qui in cruce fixus, vt no-
» xas meas ablueret & abstergeret, quinis pa-
» tulisque vulneribus sanguinis exuberantes ri-
» uos profudit, ex vtero prodiens lustrali aqua
» tinctus, mundus factus sum, in occasu vitæ
» non quidem limphis, sed proprio sanguine
» tingar & proluar. Fac ô bone Deus, vt ex
» turbido isto mari, ad salutis portum enatare
» valeam, hoc vnum ardeo, atque ideo, *In*
» *manus tuas Domine commendo spiritum meum.*
» At tu in ærumnis solatium, Cynosura inter
» symphlegadas æstuantis freti, aduocata ho-
» minum, fœderis arca, ara peccatorum, fac ô
» virgo tuis suffragiis apud filium, vt voti com-
pos fiam, quod si vnquam, ô quotquot ade-
stis, de vobis benè sum promeritus, si vn-
» quam beneficiis vobis deuinctus sum, iam
» iam mihi esse boni & propitij per vulnera &
» amaritudinem dominicæ passionis, per virgi-
» nis intercessionem, fauete morienti preci-
» bus, vt anima hac aura salutari & remigio
» sursum euecta, portum fœlix subeat, neue
» procellis concussa, impingat in scopulos,
» heu? iustissime Iudex scrutans corda & renes
» Deus veritatis, miserere serui tui elue eius
» sordes salutari pharmaco passionis tuæ. heu?
» ô amici, ô turbæ, ô spectatores adeste
» animis, fauete precibus, & in mictu euo-
» lantis animæ Deum mihi placatum facite.
» Nouissima hæc verba precantis imperfecta

Apostrophe Burdai ad virginem.

securis fecit, cæsa ceruix, & truncus in quatuor frusta sectus est. Post monachi supplicium, vir consularis pernegat tam pertinaci silentio, vt se alienissimum à scelere, omnibus testatum esse vellet, equleo subiicitur, vis & acerbitas fidicularum, nullam vocem excussit, cumque tenax silentij perstaret, summus Præses prudenti commento, nulla vi adhibita ad verum adegit, homini enim minatur, filium equuleo subiectum iri, cui pater, immeritò torqueri, insontem esse, ac nescium prorsus maleficij, cumque vrgetur vt rem explicaret, filiumque præsenti malo subduceret, paterno affectu magis quàm cruciatibus emollitus, fractusque pater, reum se fatetur, vt à filio noxam depelleret: omnia ex ordine, vt Burdeus recensuit, similesque pœnas dare damnatur. Burdeus 5. Februarij, Gairaldus XII. Condolas XIII. Esbaldit XIV. Violentila XVI. quæ vna libidinis fomes, quæ vna adulterij & homicidij causam dedit, publicè necantur. Illa autem, cum ad feralem locum raperetur, conceptis verbis, ore non infacundo sic precatam fuisse fido relatu accepi. O qui ferali spectaculo assidetis, vos amicos alloquor, postquam à numine ferendæ mortis fiduciam accepi, iam imminente fato auxilium precum vestrarum obnixè deposco: ex infœlici sorte mea discite; quàm fallax & lubrica aura vanitatis, en ego illa sum, quæ nuper formæ delusa lenocinio, cæteras despectui ha-

M. D. CIX.

Gairaldi supplicium.

Oratio damnatæ mulieris.

M. D. CIX. bens me vnam omnibus anteferebam, rata non esse aliam, quæ scitula forma & argutia
„ ingenij me adæquaret, hẽ? lasciuiæ & proter-
„ uitatis, quos ego nunc lego fructus, mundi
„ illecebræ, conuiuia, lusus, & similes nequi-
„ tiæ dementarunt, & hanc scenam proximè
„ iugulandam conscendere impulerunt, æter-
„ ni opprobrij quo ad mortales inustio, sed
„ apud Deum, contriti animi & pœnitentis
„ vobis inspectantibus testimonium, laudibus
„ illum op. max. effero, gratiis prosequor, cuius
„ fortasse in alio genere mortis oblita fuissem,
„ Exactæ pubertatis in lasciuiis intemperiisque
„ hi sunt fructus, vigesimo sexto anno non pro-
„ uectior, ludibrium vulgi, scopus ignominiæ
„ hic morior, & heu, bone Deus, vtinam ab
„ exordio vitæ, proximè cunas insequtus esset
„ tumulus. At fortunata & opportuna mors, si
„ vita diuturnior, mihi & nequior contamina-
„ tiorque, & sceleri cumulum anni adiunxis-
„ sent, vix vnquam humanitus morienti, pœ-
„ nitere contigisset, peccatrici Deus veniam
„ indulgeto, peccatrici inquam, quæ magni-
„ tudine facinorum cæteros mortales longè su-
„ perat, non tu noxas, sed iaculo pœnitentiæ
„ animam transfixam intuere, ignosce scelestæ,
„ qui tot martyribus ignouisti, illi sanguine suo
„ tuam gloriam sanxerunt, ipsa meo pro-
„ prium facinus eluo, mihi soli sum victima,
„ quamuis coniuratæ cædis prorsus sim nes-
„ cia, satis tamen nocens, cuius mores im-
„ pudici, tot præmortuis exitio fuerunt. Hoc
„ vnum medullitus dolet, quod infami hoc

ſpectaculo gentem meam, germanas longè M. D. CIX.
diſſimiles contamino, ſi monentibus acquie-
uiſſem, non hîc litarem publicæ infamiæ,
at innocuas ne meo ſcelere deſpicabiles faci-
te. Rurſus vos monitas facio, ô Tholoſanæ
virgines & matronæ, ne procis ſitis credulæ,
neue eos (quod primum eſt pudicitiæ ſer-
uandæ præceptum) calamiſtris, fucis, ope-
roſo cultu, alloquiis liberioribus, conui-
uiis, carrucarum euectionibus, vobis inſi-
diari ſinatis, ſunt enim iſta illices & pedicæ
ad pudicitiam, piguit nimis formoſam fuiſ-
ſe, nec tantum placuit natiuus decor, quem
arte & exotico medicamine ementita ſum.
At cur iſtud? nempe vt monachum Iberica
ferrugine nigricantem, effœtum & capula-
rem togatum exurerem, qui ambo mercati
pudorem meum, turpitudinis ſocietatem
iniuerant, ſed quid diutius aures veſtras mea
obſcœnitate offendo, quin potius ſcelerum
pœnitens, vos in preces & vota vltima, pro
expiatione vrgeo, ne euolanti animæ hoc
negate in cælos remigium. Pergebat loqui
cum nouiſſima verba ſecuris excepit & im-
perfecta reliquit.

Menſe Martiò Dux Clinẽſis diutino morbo vexatus elãguerat, vegetioréque ſe fore adulto vere cũ ſperaret, venãtu ſe recreantẽ mors intercepit, lugentibus nõ modo indigenis, ſed omni tractu Vbiorũ, ne Duce ſine liberis extincto, ambiguo certamine hæreditatis multorũ heredipetarũ ambitũ grauiſſimis cladib9 luãt, vt omnia hînc portẽdere bellũ videntur, *Obitus Ducis Clinenſis.*

M. D. CIX. &quæ ſtatim ab eius funere ſcintilla emicuit, latè incendium datura timetur, quid proxima æſtas & vltimus annus molietur aut perageet, expectabimus.

In vrbe Sueſſionenſi vetus eſt cœnobium Veſtalium Benedictinarum, cui præfuere regij ſanguinis Antiſtitæ, vt prioribus annis Borbonia Regis amita, nunc virgineum ſodalitium ſanctiſſimè moderatur Lodoica Lotharingia, inter dicatas Heroides clara natalibus & mundicie vitæ & morum, erat Maria de Hericourt, annos nata triginta quatuor, grauiſſimis doloribus cruciata, cum pedis vena in balneo imperitè à Chirurgo ſecaretur, intumuit, mox ingraueſcente malo, contractis arteriis pes & crus atrophia exaruerunt, ita vt lenta tabe cutis oſſa tantum contegeret, monialis amiſſo pedis vſu, fulcimentis ſubalaribus innixa, nunc obreperet, nunc baiularetur, cùm ſeptem menſes peſſimè affecta decubuiſſet, omniſque ars medica & humana, atrophiæ impar eſſet, ecce ope diuina & medela cæleſti, integram & inſperatam valetudinem recepit. Sacer ille cœtus virginum, accingebat ſe Iubileo celebrando, vtque auguſtius ſolennia ageret, & ſacram veniam promereretur, 22. Martij ex arculis capſiſque depromuntur ſacra pignora, ſeu reliquiæ Criſpini & Crepiniani martirum, Leodegarij Heduenſis Epiſcopi, Oſualdi martiris Regiſque Angliæ, Dum vero incedunt virgines, eo ordine qui proceſſio nuncupatur, vno pede & crure debilis, humi

obuoluta, in ædis sacræ larario, quod à sacra perfunctione prohiberetur lugebat, obnixè deprecans vt priscæ sanitati redderetur, præter ea quibus se sacro ordini deuinxisset, quartum votum adiiciens precum, quas conceptis verbis, perenniter ad venerationem corporis dominici emissuram promittit, vix effata & totis artubus ingenti tremore corripitur, qui vt discussus fuit, ecce repentè in pedes vegeta & alacris exilit, pes ille qui contractus aruerat, solutis neruis terram premit, non suspenso vt ante vestigio, fugit atrophia, fulcimenta reiicit, & addita choro sororum, vltrò profitetur à numine mirabilem curationem: obstupuere omnes ambulantem, quam tandiu claudam & mutilam, aliarum humeris vectam, pedamentisque suffultam, ægrè obrepentem viderent, sanitatis hoc edito testimonio, aduoluta ad aras & cõditoria sacrorũ pignorum, Deo gratias agit, quod conclamato morbo opem tulisset, stupendo miraculo adeò perspicaci, vt testimoniis non indigeret, re in claustris primũ agnita & patefacta, vt totam vrbem & viciniã fama peruasit, Deo publicæ gratiæ habentur, Ambrosianum canticum cum classico cãpanarũ decantatur, vtque res cõspectior foret, craticulata fenestra seu clathrũ qua inclusæ moniales introspiciuntur recluditur. Hieronymus Hannequinus Suessionẽsis Episcopus, ne pietati fucus fieret, vicariũ in cęnobiũ trãsmittit, qui morbi & curationis omnẽ seriẽ perspicacissimè inquireret, ille Antistitam Lotharingiã, prouectiores

M. D. CIX.

Miraculum in cœnobio puellari Suessionum.

M. D. CIX. sanctimoniales ipsam quæ miraculo locũ dedit, Petrum Chartonium Gaspardum Brager Medicos, Carolum Lespicierum pharmacopolam, Ianum Mesuardum Chirurgum, & plures de re tota percõtatur, à quibus fide miraculi accepta, in æde totius rei gestæ ad memoriam posterorum monumentum erigitur, quod nostro hoc sæculo haud videri debet insolens, cum Theodoretus suo id factum sacra sua historia testetur. At ne quis rem vt fictam & ludicram irrideat, ipsa quam Deus sospitauit nõ modo professa ore est, sed pede eorum pertinaciam peruincit & conculcat, nec mirum est eum, qui dixit olim paralytico *surge & ambula*, imo in eius nomine qui idem dixit fecitque Petrus, in dicata sibi virgine mirabiliter fuisse operatum.

Ex autographo Domini Ianini.

Mense Aprili, post arduã eluctationẽ, tandẽ in annũ duodecimũ inter Hispano-Belgas, & Germano-Batauos pactæ sũt induciæ, nũc fidẽ exsoluo, qui ex priuata annotatione Ianini præsidis (penes quẽ initatũ gloria immortalis manet) belli Hollandici semina, excussum iugũ, detrectatũ obsequiũ Hispanorũ, comitiorũ studia cõtraria & tanquã in salo turbines, non nisi ab vno Ianino sedãdos recẽsere pollicitus sum: audite loquentem quanquam impari facundia, licet in eius orbita defixus, nec verbulum prætermissum voluerim.

„ Eo ipso tẽpore, quo Rex Christian. cum Catholico, Veruini fœdus pacis pepigit, percupiit ille Anglicanã illo cõprehẽdi, eo ipso nomine, quod cũ illa & amicitia, & re cõiunctus

M. D. CIX.

Narratio rerum Hollandicarum ex ipso Domini Ianiñi autographo.

esset, à proposito Rex Hispanus non alienus erat, sed Rex Christianissi. negotiũ frustra tẽtari putauit, quod præscriptis ab Elisabetha cõditionibus, Hispanũ neutiquam audiẽtem fore crederet. Ille ipse Christianiss. Rex, vt fœderatis prouinciis, altã & securam pacem cõciliaret, nõ mediocriter laborauit, defixusque huic cogitationi, Hispanũ vel nolentẽ ad hoc fœdus impellere satagebat, sed inani opera & consiliis, cum iste Batauos perduelles ad obsequiũ, vi ineluctabili coacturum spem sibi faceret, illi omnia pacis lenocinia, quibus ad illud cogi possent auersabãtur: Elisabetha spe auxiliorum, & fide data nunquã cum Hispano, illis præteritis, de pace vel induciis acturã, tumidos Batauorũ spiritus alebat, cuius fidei non ita tenax, qui regno successit, eo ipso principibus summis consueto & ingenito more, vt priuata commoda verius, quàm antecessorum iurata pacta sequantur.

Veruin eo fœdere, Rex Christian. nocere Batauis, inque eos infesto esse animo non erat adactus, nõ futurũ auxilio tãtũ fidẽ fecerat, tamẽ illa cautione, in formula iurisiurãdi, vsus vt fas esset, æs in sũmis rerũ angustiis ab illis mutuò acceptũ dissoluere, nec perperã hoc adhibitũ, quandoquidẽ solutione ingẽtis æris, non parũ res Batauæ proueherẽtur. Aliquot ab inita pace insecutis annis, Rex non alia ope iuuit Hollandicos, nisi æris debiti redhibitione, vrgebat tantum, vt Hispanus in eos remissius ageret, vt verò ab omni paccata tractatione cum Batauis, Hispanum auersum nonmodo præsensit, sed in regni

M. D. CIX. Gallici penetralibus, per suos emissarios res
nouas moliri, quorum tacitis consiliis Biro-
„ nius impulsus, exitialia propediem peractu-
„ rus erat, ni sua opportuna morte, initia nas-
„ centis mali compressa fuissent, vt vmbone
„ vmbonem, clauum clauo retunderet, adhinc
„ non clam, neque tacitis auxiliis iuuare Bata-
„ uos constituit, adhibito in consortium Rege
„ Anglicano, vt communibus suppetiis Hol-
„ landici aduersus insultantem Hispanum se
„ tuerentur, nec vano rei exitu, quandoquidem
„ Archiduces Belgici, atque ipsi consortes His-
„ pani, cum bello & vi armorum, gentem esse
„ ineluctabilem tandem perspexissent, pertæsi
„ longiores miserias, sumptus, ærariique an-
„ gustias priuatim de pace nonnihil interfere-
„ bant, rumusculi illi non iniucundi, neque
„ iniquis auribus accipiebantur, ab his quibus
„ tam diuturnum bellum erat fastidio, sed Bata-
„ uos potissimum demulcebat, quod Hispano-
„ belgæ agere & pacisci cum illis, tanquam so-
„ lutis liberisque suo imperio prouinciis, non
„ detrectabant, quod elogium pro vindiciis
„ erat tam diuturni belli: delibationis illius
„ pauci conscij, videlicet Mauricius fœdera-
„ torum summus imperator, gentilis suus Guil-
„ lelmus Nasoniuus, Barneuelitius, paucique
„ primores, paulò post in publicis comitiis, res
„ abdita fit palam, visum consessui, vt cum His-
„ pano-belgis fiat colloquium, ac de omni re
„ Christian. & Anglicanū Reges certiores fiāt,
„ ille Ianinum presidem, in timi sui consistorij
„ Consiliarium ad fœderatos Batauos, rei benè

M.D.CIX.

gerendæ virum opportunissimum, Galliæ Nestorem, in legationibus nunquam infœlicem, " cuius sapientiam fausti rerum exitus semper " insecuti sunt, dellegat, consortemque adhibet " Buzenuallium, qui apud Batauos longam illi " & fidam operam præstiterat, illoque humani- " tus sublato, in vicem suffectus Russius. Missi " illi triumuiri, vt Batauis quietem si possent " conciliarent, sin minus vetarent, nec specie " ineundi fœderis illis illuderetur, dissoluerentur " prouinciæ, tẽtarentur animi, aut quæcunque " fraus & vis adhiberetur, nec ab huiusce- " modi illecebris metuendi caussæ deerant, qui- " que inter Batauos erãt oculatissimi, id ipsum " susurris perferebant, adiiciebantque illos qui " ad rumores pacis proni erant, vel auro Hispa- " nico corruptos, vel tædio bellum auersari nes- " ciosque quantum insidiarum, sub pace fallaci " lateat, quæ ab hostibus ambitur, vt qui bello " non potuere, pace domiti dent pœnas. De pa- " ce & bello varia illa sermocinatio, diu mẽtes " dubias tenuit, rebusque maturandis longam " & anxiam moram interiecit, ita vt animis dis- " sidentibus aliis ad quietem, aliis ad alendum " bellũ pertinacibus, negotium sæpius pro in- " fecto visum fuerit, nisi Christianiss. & Angli- " ca. Regis oratores, ita sectos diuulsosq; resuis- " sent, vt coniuncti ad fœderis, cõmune vincu- " lu, pluribus melioribusq; suffragiis acquiesce- " rẽt, pugnãtes illi animis, fluctuantesq; in illo " salo dissidiorũ, in propriũ exitiũ ruebãt, ni ab " his scopulis nonnullorũ bene morata prudẽ- " tia auocasset, ni qui publicæ quietis amantes "

M. D. CIX. erãt potẽti fide apud plebẽ, patiẽtia & solertia, inuicem diſſidentibus ſuaſiſſent, ab anno
» quadrageſimo, tam diuturnum bellum, ita
» priuatas opes attriuiſſe, ſuum exhauſiſſe æra-
» rium, vt nec illud nec alienum mutuò ſum-
» ptum diutius prorogando bello non ſatis ſit,
» cum Rex Anglicanus non ſemel obteſtatus
» ſit, in poſterum ad Hollandicum bellum ſti-
» pendia non ſuppeditaturum, aliunde Chri-
» ſtianiſſ. ſe oneri ſubducat, qui ſine conſorte
» tanti belli ſumptibus vnum ſe eſſe imparem
» profeſſus ſit, & quamquam vterque vt antea
» coniunctiſſimi, commune adhiberent auxi-
» lium, ad tantam molem tantillum eſſet, vt
» magis ad alendum quàm finiẽdũ bellum pro-
» ficeret, ita vt nec res ſuæ auctiores, nec ſors
» melior illis eſſet. At longè fœliciori progreſ-
» ſu præliarentur Bataui, ſi Rex vterque non
» tãtullis ſuppetijs, ſed aperto marte in belli ſo-
» cietatem venirent, viribuſque totis Belgium
» appeterent, inuaderentque, quo Hiſpanus
» vicinos omnes ancipiti metu torquet, occul-
» tiſque molitionibus fatigat, at illi interpellati
» ſæpius, vt Belgiũ armis ſibi vindicarẽt, nega-
» runt, palam teſtati tam potentẽ hoſtem nolle
» bello laceſſere, vt reb⁹ alienis inſeruirẽt (quã-
» uis vterq; ſociis viribus expugnãdo Belgio nõ
» impar eſſet) ſibiq; ſubditorũ quietẽ, ancipitis
» belli exitui anteferre, nec ita animis & fide cõ-
» iũcti, illi, vt inuicẽ res bello partas ęquanimi-
» ter diuiderent, cũ impatiẽs ſit vterq; vt alius
» lucri, alter dãni ſocius eſſet, adiiciebant de pa-
» ce cõſultores, nihil in bello tutũ, vbi res pen-
det ab alieno, nec munimenta in manu ſunt,

externiſque auxiliis fidentes ſæpius à præcipiti caſu non longè abeſſe, quas Archiduces cōditiones proponebant, ita procliues in res Batauas, vt ab integra victoria maiora ſperare haud potuiſſent, nempe vt Hollandici, ſeu liberi ſolutique alieno imperio, rebus partis fruerētur, ideoque nō ſubeſſe cauſas, cur tam opimæ conditiones pro deſpectu ſint, præſertim, Regibus ſuaſoribus ſponſoribuſque fœdus inuiolatum fore, ita vt ſi Hiſpano-belgæ ludificare illud velint, illi qui in propinquo ſunt, illico vndicaturi ſint. M. D. CIX.

Alij verò, qui fœdera auerſabantur, cauſſabantur primū, talia ad illudēdū Hiſpanos polliceri, quibus de more ſit, vt huiuſcemodi blanditiis incautos ineſcant, nec verò proximū eſſe, Regē Cathol. certè potētiſſimū, qui vana ſpe totius orbis ſibi imperiū ſpōdet, ad ingloriū huiuſcemodi fœdus, iniquis indecoriſque cōditionibus demitti velle, quibus ſcilicet imbecillitatē, ignauiā, imprudentiāque dominādi, vltro proderet, vnde reliquis gētibus deſpicabilis, atq; ex cōtēptu non leue detrimētū cōſequeretur, res Hollādicas nō modo bello imminutas quin auctiores, quandoquidē vrbes & municipia nūc vberiora opibus, & populis crebriora ſint, quàm antea in otio & pace fluiſſent, ad alendū bellū ex ipſo bello ſtipēdia fluxiſſe, quæ vbi deſierint exauſta erunt, cum tamen pace ipſa, vix leuiores impenſæ futuræ ſint, quandoquidem vrbes & propugnacula quæ Belgicis contermina, milite præſidiario tueri opporteat, ac valdè pertimeſcendum, vt quas ab hoſte

M. D. CIX. metus vrbes & prouincias glutino constrinxit, vbi cũ bello desierit, pace dissoluãtur, neue simultates & recondita odia, inter priuatas vrbes, regionesque quæ bello conquieuerint, vbi ab armis otium erit, prodeant in apertum, & vehementius recrudescant, ita vt non modo inuicem diuellantur, sed rupta compage in manifestum exitium ruant. Insuper quæ in re nautica, summisq; nauarchis magnæ sunt vires opesque elidentur, assuetique exteris quæstuosisque nauigationibus, concordia cum Hispano, gloriam nauticam amittant, solitumque lucrum ad hostes redibit, qui ingentibus præmiis naucleros exercitatissimos in suas partes pelliciãt, commerciũ cum Hispano, quod tãtopere quęstuariũ iactatur, sub inaurato cortice supremũ exitiũ condere, specie enim negotiãdi, Batauorum ditissimos peritissimosque, Ibericis littoribus subsidẽtes in nictu cõprehendi posse, atque hinc summo robore Batauiã exhaustã viris opibusque iri, verendumq; ne res factu haud multum difficilis, audẽdi votũ ingerat, gloriosumq; hostis puter, ac prudẽtiæ tribuendum, in perduelles esse fœdifragũ, potissimũ cũ vindicta ingenti lucro exasperatur, huiuscemodi sermocinationes nõ modo in publicis comitiis habitæ, sed euulgatæ typis, tãquã missilia in vulgus regionatim spargebãtur, nec impunè & sine conuitiis audiebãtur, qui pacis vel induciarũ suasores erãt, nec ipsi etiã vtriusque regis oratores, à malignis rumorib⁹ immunes fuere, de vtroq; malè sẽtiẽdi, ansã præbebat Petri Toletani

apud

M.D.CIX.

apud Iberos magni nominis aduentus qui eo ipso tempore Regem Christianiss. adierat, vt ad hanc pacem conficiendam vrgeret, alijsque internuncijs ab Hispano Anglicanum regem impulsum fuisse contendebant: belli fouendi, pacis fœderisque detrectandi, vel quibuscumque conditionibus, suasor erat princeps Mauricius, cuius tum à bellica sua virtute, præclarisque facinoribus, tum à patris Arausiensis principis veteri gloria, summa est auctoritas, ille palam concionibus & libellis profitebatur, præclaras in speciem Hispanorum pollicitationes, esse decipulas, quibus fallere, diuellere & pessumdare Batauos enituntur, ad pacem & bellum cohortationes æquo pondere rationum libratæ, ancipites animos faciebant: quibus vita militia est, Mauricio antesignano astipulabantur, quod si ille sententiam tueri armis voluisset, non dubium est quin numero assectarum præualuisset, quin etiam pleræque vrbes, ac etiam Zelãdia in eius votum procliues ijssent, mercatores itidem, qui in societatem Indicæ nauigationis omne æs suum contulerunt, qui in vrbibus oppidisque Hollandicis nec exili sunt numero, nec potentia despicabili, vetus odium Batauorum in Hispanos, ingeniumque gentis ad vlciscendum varium & tenax, tantopere omnia discordijs miscuerat, vt quæ ratæ spes putabantur; in summam desperationem adductæ essent, ni prudens solers patiensque animus publicæ quietis amantissimorum, ac Regis vtriusque orato-

M.D.CIX. rum amplitudo, moderatio, sagacitas in studia pacis inclinasset.

Hoc secto nodo, & reuulso obice, non mediocriter hærebatur in pluribus, ad pacem non ad inducias ibant suffragia, illam Hispanus detrectabat, istas appetebat, ergò super inducijs operosa tractatio & plurimi negotij, primum, fuit circa orthodoxæ religionis cultum, quem Archiduces nunc vt prius, cum de pace ageretur, Catholicis efflagitabant, Ianinus regius orator, postulantibus gnauius suam operam adhibebat, ac cupidius rem vrgebat, quam ipsi non exili numero orthodoxi, qui alto pectore votũ suum premebant, ne illi fortè intempestiuè spem rei assequendæ sibi præriperent & succiderent, si Archiducum postulatis sua ipsi adiungerent.

Anglicus orator acerrimè & vi aperta huic voto obluctabatur, fœderatarum vrbium & prouinciarum Legatos astipulatores habebat, quorum tribunitijs clamoribus, Catholici aliquot vrbium, vel pares numero aut superiores, cedere cogebantur, ita protestantes Batavi inualescebant vocibus, cum prisca religione Hispanũ tacitè admitti, partam tantis sumptibus periculisque libertatem amitti, inclamarent, atque adeò inconditis vocibus & fremitu comitia strepebant, vt qui pro auita religione retinenda, tenacius obniti voluisset, illicò re infecta inuicem fuisset discessum, ex hinc Archiducum oratores, hæc prætermissa facere coacti sunt, Regis etiam Christianiss. orator, ab hoc proposito temperauit, fide sibi data à primoribus Hollandici regi-

minis, firmatis induciis de cultu Orthodoxis indulgendo, prospectum iri. M. D.CIX.

Præterea, anxiè admodũ insudatum in formula & elogio libertatis, & vt populariter loquar superioritatis, fœderatæ enim prouinciæ, ita expresso verbo supremũ dominium sibi atrogabant, vt non tam res suas saluas ad posteros transmittere, quã dedecorosi exitus infamiã hostibus irrogare satagerent, illi verò prisci imperij vestigia & monuméta, post-futuris relinquere enitebantur, eamque fœderatarũ prouinciarũ libertaté, ita implicitè tituloq; ancipiti signare, vt induciarum spatiis eodemq; exitu clauderetur, res agitata variis molitionib. libellisque in vulgus emissis, quib. propugnãdæ libertatis desideriũ accenderetur, & ab induciis alienũ fieret, scriptionibus huiuscemodi tum aduersariis, tum affatu ab vtriusque Regis oratoribus responsum est, scripto potissimũ vt trãsmisso ad fœderatas vrbes & prouincias expenderét, quid in rem suã esset. vbi labor ille exhaustus, non pauci æquè ardui & inexplicabiles superetãt, fœderatis prouinciis satisfieri oportuit, sin minus non modo omnis tractatio irrita, sed deteriora pugnãtib. animis imminebant, negotij fastigiũ erat Indica & Peruuiana nauigatio, atq; hinc auri exoticarumq; mercium exportatio, quã toties perfractè negauit Hispanus, & tandé ægrè doléter & inuitè quandiu induciæ essent quacũq; vi hostili amota concessit. In extremo laboratũ, quoad ostiũ Antuerpiani fluminis, Archid. instabãt, vt qui

M.D.CIX. nauticam faciunt, plenis velis appellerent, nec in Zelandia merces exoneratæ, quod moris est in naues alias exportarentur, Zelandiæ prouinciales, defixi huic proposito, cæterorum assensui, priuato suo commodo, Regis vtriusque oratorum suadæ & consiliis monentium vt hac pertinacia absisterent, obluctabantur, nihilominus Zelandici propositi tenaces, hoc vno vinci passi sunt, vt pactis induciis priuatim de re illa tractaretur, hac lege tamen vt si ex voto non componeretur singulare hoc dissidium, nihilominus induciarum fœdus inuiolatum esset.

Plura æstuantibus animis, ad priuatum colloquium remissa sunt, quæ vix vnquam in isto rerum turbine paccata fuissent, atque illa prudenter & opportunè admodum subducta publicis comitiis, quæ si obstinatis animis vtrimque discussa fuissent, de induciis omnino actum erat, quæ post variam eluctationem, habita quæstione de bonis principi d'Espinæo redhibendis, pactæ obsignatæ, ac etiam publico præconio tubicinum, incredibili ouatione & Lætitia Antuerpiæ euulgatæ sunt, quamuis non omnino illæ ad votum Antuerpianorum, quod ex Zelandia nauibus non exoneratis subire portum negatum esset.

Tum actuoso opere peracto, vtriusque Regis oratores Hagam comitis redire, rogati illi vt habito colloquio cum legatis fœderatarum vrbium & prouinciarum, ne qua fraus publicæ quieti fieret caueretur, quod vbi

securè præstiterunt, Ianinus ille fortunatissimus omnium oratorum, cuius fœlicitatem facundia adæquat, qui à forensi nostra palæstra, ad hoc amplitudinis fastigium euasit, luculenta concione Catholicis religionis colendæ veniam impetrare enixus est. Sic ille ad ampliss. ordines Batauorum vice regia profatus est:

Domini Pet. Ianini pro Cathol. ad Batauos & Hollan. Oratio.

Dum ita anxiè de pace agitur, ne tam negotioso operi aliud negotium succresceret, ita variantibus animis & discordibus, visum mihi vt de his quæ nunc regia postulata facio, non nisi icto fœdere, vt rogator essem, illa importunè nec suo loco intersita, arduũ " illud opus pacis interturbare potuerant, di- " lata in hunc diem, aptè & ex ratione tempo- " rum nunc fieri apud vos putaui, ne de po- " stulatis diutius vos anxios habeã, rogat Rex " Christianiss. vt orthodoxis in fœderatis ve- " stris ditionibus, accolis & hospitibus, pri- " scæ religionis cultum indulgeatis, si annui- " tis, hoc ipso rerũ statu, quo vobis esse liber- " rimis datum, vel vobis arbitris, res concessa " vobis damno esse non potest, atque vltrò " concessæ penes vos gloria manebit. "

Duo sunt potissimum, quę Regem Chri- " stian. ad hęc postulata impellant, primum " quod ille, vt ex veteri elogio Christianiss. " liquet, cum orthodoxus sit, quacumque via " datur, priscam & orthodoxam religionem " tueri & propagare obstringitur, aliud quod " cum ille, quæ fœderatis ordinib. vestris con- " ducibilia, vel exitialia futura sint, penitissimè "

M.D.CIX. & sapiens præuisor apud se discusserit, nihil
ad publicam quietẽ vestram stabiliendã op-
» portunius duxit, ad nefarias molitiones tol-
» lendas, animosque conuellendos eorum, qui
nouis rebus student, quam vt in posterum, vi
» & pœnis minacibusque Edictis in orthodo-
» xos abstineatis, sed sacra sua operantes in cry-
ptis, palpebris cõniuentibus, innoxiè feratis,
» sitque illis liberum clam & semotè ritus pa-
» trios colere, quandoquidẽ publicè negatis,
» ita vobis persuasum iri Rex Christianiss. sibi
spem facit, si quæ adiiciuntur rationes, seda-
» tis animis, non cõtumaci proposito vel non
» auditas intellectasque illas despiciendi, à vo-
bis ponderentur, humanitatis est, cõprouin-
» cialium vicẽ dolore, qui vos iustè interpel-
» lant, cuius cum sitis debitores, tamen libera-
litati & meræ gratiæ vltrò acceptum referẽt.
» At vos sapientissimi Bataui, animaduertite
» quæso, quanti hominum orthodoxorum, in
agris, municipiis, vrbibus vestris agunt, qui
» pace & bello vobis mutuã operam nauarũt,
» opes, fortunas, vitas iisdem cum vobis peri-
culis obiecerunt, intemerata semper fide pu-
» blici fœderis, nec illi de adempto sibi ortho-
» doxo cultu queruli fuerũt, quod putauerint,
» turbidis illis temporib. priscum colendi mo-
rem, à vobis non fuisse indulgendum, exhau-
» sto autem bello, hanc sibi libertatem non
» esse inuidendam, spem sibi fecerunt, cum-
que illi laborum, periculorum omniumque
» belli ærumnarum vobiscum socij fuerint,
» pacis tantilla lenitate recreari æquũ putarũt,

M.D.CIX.

Profectò vix vnquam liberi fœlicesque cēseri possunt, quibus assuetis ritibus numen colere negatū, nec iugum grauius magisque intoleranda seruitus, nihilq; acerbius mentes acuit, quam si vi & metu religio imperetur, vel experti nostis (ô Bataui) nec olim alia potior causa vos, ad sociale bellum, ad quęcumque dura & aspera impulit: vbique gentium, in nostrate etiam Gallia, non aliundè ciuiles motus exitu nō infœlici, vt ita superis visum fuisse credatur, quo mortalib. innotescat, cœlo mōstrante viā religionem doceri, moneri & suaderi, vi & metu haud imperari posse, vtque Reges & principes, in posterum vel dispendio rerum suarum exciti, quæ in pubescentis & incontaminatæ Ecclesiæ primordiis ex vsu erant, castigationem morum, resque nequiter inuectas coercendas, decreta obseruanda caueant, qua vna re profectò quotquot sunt segreges Christiani, ad vnum gregem fidemque orthodoxam reuocari possunt.

Dum vero rem augustissimā, votis & præcibus prosequimur, vt principes Christianos, atque ipsius Ecclesiæ caput, cæterosque Antistites penes quos cura est sacrorum, ad hoc emendationis studium Deus pronos faciat, Rex Christiaß. quà latè patet Gallicum imperium, totus in hoc est, vt quam ciuilia bella pepererunt asperitatem, animorumque discrepantiam leniat, & paulatim ad mutuum amorem assuefaciat, neue rursus dissidia religionis in priuata excidia

M.D.CIX. conuertant, cum rerum vsu compertum sit,
anteceſſorũ regum, de vna colenda religionẽ
„ ſeueriſſimis indictionibus, exaſperatos ani-
„ mos, ab omni cultu & pietate abalienatos
homines, hinc diſſidia nata & factiones, quę
„ in omni imperio exitiales ſunt, è conuersò
„ quam vos colitis, colendæ religionis non vt
ante caducis ſanctionibus, quam veniã con-
„ cedit promiſcuè, ſubditos omnes vinculo
„ pacis & amicitiæ colligat, ita vt ſedati homi-
nes, & qui conſultiores ſunt vtriuſque cul-
„ tus, hoc vnum nunc ſatagunt, vt in gratiam
„ inuicem redeant, cum olim animorum ſum-
ma eſſet diuulſio, ita vt non niſi horum vel
„ illorum vltima clade & internecione, de
„ religione diſſidia dirimi falsò eſſet creditũ,
„ & quia illa medela publici mali Regis Chri-
ſtianiſſ. ſummo bono ceſſit, vtendam amicis
„ & fœderatis ſuadet, quamuis apud vos plura
„ ſint domeſtica, quæ vltrò non mediocriter
ſuaſam faciant.

„ Longè enim diuerſis rationibus cenſeri
„ debet, à ſupremo principe Edictum prohi-
bitorium alterius religionis quam receptæ,
„ cui aſſueuit & qua cum adoleuit, & quod vos
„ de abroganda veteri tuliſtis, quo indigenis &
conciuibus colendam illam vetatis, nam qui
„ ſupremus imperat, id iure ſtatuere poteſt,
„ minus tamen cautè & prudenter, ſi negata
„ religio apud ſuos motus ciet, cum ſecurius
illi ſit, prudentia lenibuſque conſiliis, quàm
„ ſumma vi & imperio experiri: At vos, cum
„ mutua opera & animorum conſpiratione

M. D. CIX.

qua nunc fruimini, legum ferendarum libertatem, regnandique potestatem promiscuè cum orthodoxis quæsieritis, æquũ est vtrosque rebus partis fruisci, ac profectò acerbũ nimis esset, alios imperare, ius dicere, alios nedum subditos, sed mancipiorum loco haberi, atque illos non solum partæ dominationis præmiis, ac rerum fœliciter gestarum opimis exuuiis defraudari, sed in posterum grauioribus quàm antea malis obnoxios, reliquum vitæ cursum exigere: Vos igitur qui iuris vestri æstimatores estis, de alieno æquũ & idem statuite, ac reputate, sua opera, dicrimine, socialibus armis, communem hostem profligatum.

Vos autem potissimum, alta mente expungite, si hoc orthodoxis negaueritis, vt itidem damno cedet æmulantibus vos in religione, vbi numero & viribus exiles sunt, qui apud principes orthodoxos, quotidianis efflagitationibus lachrimisque, quam ego regius orator, apud vos conciuibus accolis hospitibusque Catholicis, deposco libertatem, deprecantur, recogitate cæco pietatis obtentu, ad ausus efferatos, vimque supremam principes populosque impulsos fuisse, iustumque bellum videri, quo ad vniuersam & receptam religionem amplectendam segreges adigantur.

At citra omne discrimen, istud orthodoxis indulgeri potest, si illi cum in ipso bellorum æstu, quamquam, aris adytisque exclusi, apud vos constanti fide manserunt, nam de-

M. D. CIX. teriora ab illis possunt expectari? num illi ad publicæ libertatis vindicias minus fidi erũt? » cum illos publicis muneribus & honoribus, » communi omnium molimine partis adæquaueritis? maiori certè beneficio tenebi- » tis obstrictos, quod qui superiores estis, cum » inglorios, exutos potestate & magistratu facere possitis, nihilominus participare illos » æquum putaueritis, quod si secus fiat, per- » timescendum valdè ne ex contemptu insurgant, & specie negatæ religionis exitialia » moliantur.

» Sunt qui vt mea postulata irrita faciant, insusurrant & caussantur apud vos, quo nunc » fruimini placidè, rerum statu, stabiliendæ » religionis cuius cultores estis, intuitu ere- » ctum innixumque fuisse, vt illo fulcro stat, sic dispari cultu ruiturum, quod si hoc vs- » piam verum est, equidem in paucos vis & » sæuitia publica vtilitate pensaretur, nihil enim ad sollicitudinem magistratus magis » attinet, quam tueri leges, quæ cum Republ. » coæuæ & ingenitæ, ita vt omnia illi post salutem postrema & post-habita sint,, At non » pauci sunt adhuc superstites, qui perhibent » & quibus Annales rerumque gestarum commentarij astipulantur, cum à vobis primum » arma sumpta sint, nihil aliud à prementibus » vos quàm libertatem colendæ religionis ve- » stræ, orthodoxa vigente & asserta publicis Edictis & programmatibus, postulasse. Ipsi » etiam Catholici vltrò se partibus vestris ad- » iunxere, sociam in bello operam nauarunt,

M. D. CIX.

quibus seorsim agentibus, non mediocriter res vestræ attritæ fuissent, pro vindiciis publicæ libertatis duriore iugo oppressæ, vobiscum certarunt, non modo vt tyrannide patriam liberarent, sed quod non æquum putarint, ita vobis religionis assuetæ cultum inhiberi.

At vero inanis est metus quem iactant illi, si orthodoxis auita religio colenda feratur: vsu quotidiano exploratum est, ex diuerso cultu, non nasci imperiorum exitia & occasus, quinimo sub legum & dominorum obsequiis, promiscui cultus quietè & paccatè viuunt, omniumque vnum est votum, vt Respub. cui obnoxij sunt salua sit, ideoque non permissus sed prohibitus cultus, res turbidas facit, vbi enim negatur, exasperati homines student rebus nouis, & vi ipsa assequi, quod postulantib. sibi iniustè negatū putant conātur, toto orbe Christ, res ita plana est, vt testimoniis exemplisque non indigeat. Sunt verò, qui falsò putant vbi tandiu Catholici cultum suum desiderauerint, ad auersum transituros. At longè falluntur illi, cum ipsa repulsa, vi & suppliciis, in sua religione tuēda colēdaque pertinacius accēdentur, atque in vetitum animosius enittentur, nec mors vel cruciatus extinguent zelum, quinimò ad liberos agnatosque transmittent, vel negato illo cultu, odio alterius in numinis contēptū dilabētur, religio enim prętercultū numinis, est vinculū honestatis, quo ad probos mores adigimur, quippe veremur ne si segnius in

M.D.CIX. his quæ ad pietatem ſpectant nos geramus, minus Chriſtiani videamur, vbi verò metus ille & veneratio concidit, facile ab officio aberramus, & in numinis deſpicatum obliuionemque impingimus. At veteris ſapientiæ cultores, in omni imperio ſuperſtitionē impietate tolerabiliorem putarunt, quandoquidem pauet ad omnia ſuperſtitioſus, & ſi humanis pœnis ſubductum ſe putat, æternas veretur, atque ideo politicis legibus dominiſque obſequentior eſt, labi & noxium deprehendi anxius timet, quam ille qui beatorum contempta cœli mercede, omnia ſibi licere putat, ſi tantum iuridicam cenſuram cauillis & ſpecie recti ludificare poſſit.

Sunt autem, qui obiiciant fas eſſe Catholicis aliò migrare, natale ſolum, parentes, liberos, gentiles, amicos, dulcia & blanda omnia quæ amor patriæ complectitur relinquere, vt myſticum illud pabulum verè Chriſtianis deliciis omnibus anteponendum, deguſtent: At deus bonè? hoc exilium, non ſolum nullius noxæ conſciis, ſed partæ dominationis ſociis ſine feritate haud imperari poteſt, atque etiam huiuſcemodi proſcriptiones, exhauſtas prouincias & vrbes propediem faciant ſolitudinem, & longe deteriora ſimul pertrahant, quæ vobis cogitanda priuatim relinquo, quamuis verò omnis iſta ſermocinatio, ad indulgendum Catholicis publicè auitum cultum, ſatis vrgeat, tamen regia maieſtas, pluribus vos impellere abſtinet, eo ipſo quod vos omninò auerſos proſpicit, vere-

turque ne quorundam mens pertinacior iniquiorque poſtulatis, inter vos motus cier, idcircò vt priuatim atq; intra parietes, ipſos colendæ religionis libertatem concluſam annuatis rogat, neue illis noxæ ſit, & à publicis programmatibus in eos deinceps abſtineatur, publicæ quieti & incolumitati, tam ſedulò ſecuriſque adeo cautionibus à vobis proſpicietur, vt qui meticuloſiores ſunt, nec publicæ rei nec religioni ſuæ aduersũ quidquam timeant: cauebitur autem ſecuriſſimè, ſi myſtici apud vrbanos prætores & iuridicos, nomina ſua in publicis monumẽtis exaranda profiteantur, atque per idoneos vades ſe fore quietos & morigeros, nihilque in publicam ſalutem commiſſuros, fidem dederint ſic initiati omnes, ex albo vobis erũt cogniti, atque huiuſcemodi cautionibus de illis vobis ſecure erit, quod ſi præter relatos in numerum, alij ſint qui latibulis ſe cõtineant, illicò oborietur ſuſpicio, animo turbandi veniſſe illos, & de ſuis molitionibus vbi liquidò conſtiterit pœnæ exigentur. M.D.CIX.

Ergò Ampliſſimi Ordines, iam vobis liquet tantillum eſſe, quod à vobis vice Regis Chriſtianiſſ. pro Catholicis prouincialibus depoſco, quod à vobis conceſſum extra omnem aleam ſit, eaque indulgentia municipes veſtri vt plurimum recreati, in perpetuum obſtricti, vobiſcum ad fulcrum & quietem ſtatus publici, ſua vota & ſtudia collocabũt, qui communibus illis ſtudiis in poſterum roborabitur. Rex Chriſtianiſſ. de conceſſa

M.D.CIX. re gratulabitur, & saluberrimis consiliis acceptum referet, si secus feceritis, nunquam ille formidare desinet, ne repulsa illa Catholicorum mentes abalienet, diuellatque à vobis, vel forsitan ad peiora consilia impellat, tamen prouinciales orthodoxos monitos facit, vt æquanimiter imperata à vobis ferant, neue quid in publicam quietem moliantur, quod si nefaria audeant, ab ipso Rege castigatione potius quam suæ benignitatis patrocinio digni iudicabuntur.

Ianinus ille, qua est egregia oris specie, & plane digna legato, grauiter & facundè ad Batauorum ordines ista eloquutus est, & eo vocis fulmine animos vehementer concussit, eruditos auribus in suam sententiam traxit, sed belluam multorum capitum, hoc est plæbem in tribunitiis comitiis frementem, superantemque numero & vocibus inconditis emollire haud potuit, Catholicis tamen sortem minus anxiam fecit, & si Deo seruiliter seruire solatium est, id ipsum miseris conciliauit. At quandiu ab Apostolis sata & relicta religio nuperæ victrix erit (& profectò semper erit nec portæ inferi aduersus eam præualebunt) Regi Christianiss. & oratori suo, gratiæ immortales referentur, qui si non publicas aras, cryptas tamen antea negatas auito cultui impetrarunt, ex tam fausta & luculenta legatione, quæ penè in biennium abiit, ab Hispano-belgis, Batauo-Germanis sempiternam gloriam Ianinus est promeritus: Daniel Heiensius, opusculo epicæ-

diorum ad manes Scaligeri, sic liminari epistola Ianini laudem delibat: *Tua ope Galli, tua Belgæ pacem videmus, tu spirantes adhuc ciuilem sanguinem animos, diuina quadam moderatione temperasti, gladios & arma sola eloquentia tua & prudētia fregisti, & à Rege missus qualem Gallia non vidit, in hanc scænam, in tragœdiam hanc planè intricatam, verè è machina Deus venisti. Te historiæ omnes, te omnes populi loquentur, tu ingenia omnium, omnes ingentes ac præclaras animas æternitati tuæ vectigales habebis, neque maiorem famam accipies à quoquam, sed dabis.* M.D.CIX.

Ex ordine temporum, res gestas scriptasque annotare, & quasi Calendarium agere, cum operis mei ratio exigat, Petrus Matthæus historiæ Gallicanæ regius & Vernaculus scriptor, elegans sane & eruditus, aliquot paginarum materiam fecit, cum enim res ab Hen. IV. immortaliter gestas, breui gyro complexus esset, vtraque oratione soluta & vincta id ipsum conatus sum, quod attexere & præuiam Epistolam ad Henr. Lomenium, heroicæ expectationis adolescētem non absonum putaui.

Mitto ad te, studiorum causa apud exteras gentes peregrinantē, quæ ad posteros vernaculè scripta sunt, de Regis immortalitate elogia, tum ab aliis, tum à me omnium quidem postremo: Latinè & vtraque oratione verti, si non ita fœliciter, verè tamen, vt qui verba ipsa pressi, scriptorum in orbita & vestigio defixus, maluique minus esse concinnus, quam ab eorum scopo aberrare. Æquanimitas Lectorum iudicet, num prosa

M. D.CIX. *quàm vorsa mihi fœlicius contigerit: si liuor obstrepit (qui vix vnquam quiescit, adeo pernicax est ad carpendum) eadem terat vestigia, hàncque tundat incudem, sub lima & maleo experietur, quàm sit durum & vix superabile, argutos Authores, Laconicos, intercisè, historicè, multa paucis constringentes, è Gallia aptè transferre in Latium:* MATTHÆVS *multùm operæ exhibuit: nam vt ille primus in hoc genere laudandi præstat, sic ad imitandum anxiè torquet, qui Latinè aut Gallicè vertentibus bonos & extra vulgus authores, labor semper contigit: in causa est breuitas dicendi, verborum delectus & compages tam strictè hærens, vt qui tantillum segnius omiserit, venustatem omnem orationis & sensum corrumpat. Sed ne domo ipsa, sit operosius latiusq; vestibulum, liminaris epistola ipsis elogijs, lege quantulumcumque quod de meo est, & quamprimùm ad nos reuertere, litterarum, rerumque omniũ cognitione onustus. Audiui enim sæpius à patre tuo, nihil peius odisse, quàm si filius illiteratus inanisq; domum rediret, quo illum metu securum facis, crebrò à te missis ingenij apophoretis. Vale, & suspice apud te, & prædica apud gentes illas, quanto* REGI *Pater tuus, in summis & intimis muneribus quotidiè & domesticè assideat, vt nulla hora, nullus locus* LOMENIVM *ab eo diuellat. Lutetiæ.* Kalen. April. 1609.

Virtus & fortuna simul fœderatæ vt Henricus, miraculis facinorum magnus, & nulli principum comparandus perenniter nuncupetur. Flexiæ mater fœcundata, Palum

puer-

puerperio, Corasium crepundiis gloriatur: M.D.CIX.
assueuit à puero locis asperis, educatione rusticana, ne molliore victu, vis animi relanguesceret: septimus annus aulæ regiæ admonuit, vt cum cognata progenie, ipse liliorum ramus pubesceret, quem sanguis & virtus suo ordine sceptro deposcebat. Illa auspicia patrium funus, matris ab aula diuortium, patrui infortunium, amicorum diuulsio, clientum seruorumque proscriptio, funestarunt: vt se in decimum sextũ annum extulit, nouarum partium fit antesignanus, quas infelici marte quater attritas & pessumdatas suo genio & fœlicitate imperandi pugnandique erexit. Vndeuigesimo, inconcessis, sed omnino inauspicatis hymenæis, matrisque obitu atratis, sibi præparatam libertatem, suorum lanienam proscriptionemque indoluit. Ex aulica custodia vt se in libertatem vindicauit, in grauiorem seruitutem dilapsus, quam seruiunt qui bella ciuilia summi duces exantlãt. Non illum, à gregarij militis perfunctionibus imperium castrorum discriminauit, donec quinquies percusso fœdere, commilitones suos paci restituisset. Sed ecce in speciem sedata tempestas, in grauiores æstus turbinesque immutata, cum vno quadriẽnio, decem regiæ acies, in eum adglomeratæ sint. Contracum prælium, expectationi blandioris fortunæ præluxit, æmulosque metu compleuit, qui eum amore mutuo non erant dignati: quæ tragœdia deuota in caput suum (cui Scenam Gallia dabat) ferro, flamma & san-

M. D. CIX.

guine exteris omnia permiscetibus, ex principum fratrum internecione horrendum exitum habuit. Henricus III. à perduellibus coercitus Augustæ Turonum, cum opportunè auxiliatorem habuit, tam fausto armorum progressu, vt triumphator vrbis limen tereret, ni victori iam patentes portas, ficcarij monachi parricidium præclusisset. At Franci fidei illibatæ, tanta cæde consternati, plurium Tyrannidem auersati, vnius imperio assueti, vltrò se in eius clientelam dedunt. Ecce tota Europa, in eius exitium moliri, & in castra coire visa est, ferociunt perduelles, Regiorum manipulus impar numero, fidem dubiam ferebat: tot illi exhausta bella, quot castrorum metationes:in secretiore larario inexplicabiles ærumnas concoquit, quas foris ferro conficit. Dieppa profugum, angulo ad Oceanum hospitat, quod reliquæ vrbes obsequio æmulentur. Vicus Arcuensis insuperabilem experitur: Lutetia socors, quæ victum putauit,è vestigio victorem vltorémque sentit: Vindocinum, Cœnomani, Lexouij, Ebroicenses, Alenconij, Vernolium, Honoflorium, armis suis victricibus se submittunt. Illo vindice Meulanum hostili prædæ subducitur, Iuriensis pugna, collapsum sceptrum protritumque diadema erigit; Medunta, & Verno, à pugna recentem excipiût: Melodunum audaciæ dat pœnas:Sandyonisianum oppidum,auorû Mausolea restituit: Perierat esuriens Lutetia, si expugnasset, seruatam esse voluit incruenta

reciperatione. Corbellium, obsidione Parmẽsem acie atterit, quod mox insomni solertia recipitur: pons Arsius, castrẽsem eius ordinationẽ, Carnutũ in statiuis & obsidionibus immotè hærentem, Nouiodunum animum ineluctabilem, Louuerium perpetuo insomnem excubitorem expugnatoremque experiuntur: Albomalium, pro suorum salute fusum cruorem testatur: Rothomagæi rebus conclamatis spe auxiliariorum recreati, sibi vt sperabant hostibus suppetiaturis, obuium euntem & in fauces angustiasque Sequanæ cogentem, obstupescunt. Iuetotium dispalantes sparsosque facit: Caldobequium nocturno dolo fugam tegit, Espernaium dedecoris initium facit, Drocenses peragunt: expugnatæ quotquot sunt vrbes, in obsidionibus potẽtissimũ & inuictũ, interceptæ Clementẽ & incruentũ prædicant, nunquã aduerso marte conflictatus, semper ouans victorq; qui cœlestis genius, illũ quasi manu ad auitũ soliũ deduxit, ille ipse eum fœdissimis in caput suum molitionibus patricidarũque telis ferro & veneno subduxit, solertiaq; incredibili præmuniuit, vt quæ sempiternæ videbantur, ærumnis mederetur, de hostibus partis triumphis, de semetipso maius tropheum addit, cum ipse expansis vlnis fidem excipit, & in Ecclesiæ sinum reuersus in vetustissimo orbis totius fano Virgi. quæ peperit cunabulis primæuo, sacro oleo perfusus inungitur. Ab illa mystica inauguratione, armis ciuilibus quæsitus colos, & sceleri præ-

M. D. CIX.

tensum ius concidit, hinc malorum audaciæ frenum imponitur, bonis de fide cauentibus securitas accedit. Meldæ, Lugdunum, Aurelia, Bithurix, factione eiurata ad obsequiũ redeunt; ille cuius præcordiis condit se fides, cuius ore fatur veritas, potentissimos fœderatorum vt sibi securè & innoxiè fidant suasos facit: Lutetiam captam clementiæ æterno & vix sperando beneficio deuincit: Themidis & legum adyta redintegrat, securitas beatitasque, ac rerum omnium copia vrbem subeunt: eius venia Hispano-belga intus pauens, foris armis fulgens exit, sic annuente indole sua, quæ hostes perhorrescere nescit. Laodunum eorum ossibus albet: Franco-Fontanum prælium, ferocientem & fastuosum hostem, ad regia genua prouolutum victum & supplicem facit: quæ principum ciuitatum exemplo, oppida insaniuerãt resipiscunt. Burgundia perduellibus subducitur: Sequanos populabundus & victor ingreditur, opimis hinc abductis spoliis: belli ciuilis facem comprimit, rerumque præteritarum acerbas recordationes, lethea obliuione demersas esse iubet: pro pœnis præmia statuit: Phocensem prouinciam paccat: Feræ indomitam feritatem perdomat; Massilia, extincto qui tyrannide premebat, libertati redditur: Rothomagi, ordines & comitia regni cogit, promulgatis decretis, quæ regni quietem fulciant: Iberia, receptis Ambianis vt victoriam stare, vnde ius erat vidit, toties aduersas belli vices experta, arbitro & feciali

Christianorum parente, pacem expetit, & tam diuturno bello captarum vrbium deditione impetrat: Armorica prosperè bellanti cessit: At ne quid gloriæ bellicæ deesset, Alpes ferro quatit: Arx Monmeillana conspectis castris deditione vim Gallicam præuertit: Insubria fit Galliæ limes: Mediolanum vicinum Gallum pertimescit: Italia ad tantos motus stupet: at insontes metu liberat, cum ius suum armis tantum vindicet, nulla vis pugnantem aut victorem cohibet, sed maioribus ausis publicam quietem anteferens, suo recuperato, canit receptui, laureatus domum reuertitur, Mariã Mediceam cœlo auspice virtutẽ prius antistitam, quam Gallicam Augustam pronunciatã, thori consortem fecit, vnde liliorum immarcessibilis candor, regia propagine æternitati sæculorum commendatur. Leges incruentæ mucronem non distrinxerant in aulicos, cum fastus & exitialis audacia, benignitati illudẽs, caput insanabile ferro demeti tulit, vt ad vnum pœna, metus ad plures, exemplum ad omnes pertineret. Hoc vno facinore, impias molitiones coitionesque nefarias, nouis rebus studentium profligat, qui pacis adipiscendæ causa, cum arma haud induissent, vt bellum redintegrarent, pacis quieti insidiabantur: festinatione sanat vulnera, quæ si inueterascerent forent immedicabilia, ita opportunè rebus adesse profuit, *venit, vidit, vicit.* Sedanũ primã scintillam belli æstuantis non tulit, reiecto probro in eos, qui vim

M.D.CIX.

M.D.CIX. maiorem omnibusque machinis fulminantem exoptassent. Eò fastigij processit eius gloria, vt velle suum pro lege, sensa animi pro sanctionibus sint. Pontificium Prætorium eius consilia demiratur, Italia summa veneratione colit, Batavi illi obnoxios vltrò se dedunt: hoc fulcro pacis innixo regni solio, quiete quam sibi suisque parauit, cruore tot vulneribus eliquato, septemque lustris sub casside & lorica ad caniciem deductis, perfruitur. Mentes subditorũ diuulsas ad commune studium cogit: intemperias motusque efferatos cohibet, artes collapsas restituit: tribunalium decretis proscriptos laribus reddit: emporia prius exhausta, opificiis & mercibus vberrima facit, ita vt Gallia ab hoste proculcata, ruinisque deformata videatur, vt victoribus eius lacertis erecta, floridior excelsiorque caput attollat. Immortaliter, *Augustus*, *Formidatus*, *Amatus*, quinas illas propagines, singulari numinis beneficio ad regni columen satas pubescere videt, in hisq; vultum mentemque suam intuetur, & post fata (ô cœlum quæ sera sint) rediuiuum se fore lætatur. Litat pietati, cultu diuino & vbi tandiu extorris fuit, longè lateque restituto, in fabrilibus arduisq; substructionibus, quis artem & impensam? annui & opimi stipendij erogationem? delectum in viris, argutiam extemporaneam in dictis, fortitudinem in aduersis, fidem in socios, prudentiam, æqui iurisque distributionem in omnes adæquat? At, quod in prouecto obstupescimus, labore

improbo improbior, nunquam oſcitans & languidus: quæ autem illi intempeſtiuè coma caneſcit, non aliundè quàm ex curis exactiſſque noctibus inſomnibus: ordinatis vtrinque aciebus, ter illi pugnata vniuerſalis pugna, triginta quinque fortuitæ exercituum occurſiones, centum quadraginta manipulatiæ præliationes, trecentæ vrbium & caſtellorum obſidiones, quæ ſua tempora ambiũt, laurus pepererunt. Ex iſto ſemine, gloriæ immortalis enatta ſeges, & quæ totum orbem perſonat fama, qua vi tacita numinis, quietis publicæ cuſtos, regni inſtaurator, Eccleſiæ brachium, Principum Chriſtianorum inuicem iurgantium conciliator & arbiter, & quod Tito Cæſari eripuit, orbis delicium eſt. M. D. CIX.

M.D.CIX.

MATTHÆI GALLICVM
SIC VERTI VINXIQVE numeris penè ad verbum.

*E*LEXIA *concepit: Palij dat Lucia lucem:*
Corasium immansuetè aluit: Sol septimus Aulæ
Admonet: agnata cum prole adolescit, auiti
Sceptri hæres, patriū funus, digressaque ab Aula
Mater, & atrato Patrui sub iudice, nutans
Vita, auersi ab eo deportatique clientes,
Prima nouercantis fortunæ auersa fuère:
Hunc decimus quartusq, ducē labentibus annus
Præfecit castris, quater ille attrita sinistro
Marte, suo instaurat ductu, auspiciisq; beauit.
Mox ad ferales, inconcessosque hymeneos.
Pellectus cum gente sua, post fata parentis,
Exilio exactos, doluit cæsosque sodales,
Par vincto, sed mox qui libertate recepta,
Relliquias legit, & dilapsos strage coegit
At dux ille vices, non dedignatur obire
Militis, assertor donec sit fædere quinto,
Sed pax fluxa, graui mox illum concutit æstu,
Inde decē irrumpunt acies, quas sustinet annis
Quatuor illuxit seu Eoo Cinthius ortu
Coutraca pugna, suisq; osoribus vna tremēdum
Efficit, illa sibi quæ scena cruenta paratur,
Heroas geminos, postremo intercipit actu,

Accensæ unde faces regno, riuique cruoris,
Ciuia & effusis Bellona erupit habenis,
Tertius Henricus, *trepidat dum clausus in urbe*
Ad Ligerim, dum poscit opem, citius adfuit illi,
Et ni heu? sæua manus monachi, manus impia vitam
Ferro adimat, Lupara victor subiisset vterque:
Frãcigenum at se fida manus perculsa, Tyrãnos
Horrescens plures, victricibus vnius vlnis
Sponte dat, arma in eum totam mouisse putares
Europam, insurgunt forte arridente rebelles,
Pars stupet exilis qua regia: castra quot, acres
Tot pugnæ: meditata domi, foris ense manuque
Exequitur, capit illum arcta statione Diepa,
Obsequiique viam monstrat qui dictus ab arcu
Viculus, inuictum probat, ipsa Lutecia socors,
Dum putat extorrem, & socios petiisse Britanos,
Victor adest portis: gentilia pergama auorum
Vindocinum *mox* Cenomani, *& velut agmine facto*
Neustria, Lexouij, *gens & quæ sumit ab Ebro*
Nomen, Alenconij, quæque vrbs de nomine verno est,
Altera floris honos, cedunt victricibus armis:
Campus Iueriacus, Belgas qui & fudit Iberos,
Tollit humo lapsum diadema, & lilia seruat:
Verno *aperit portas, vicina* Meduntaque *ouanti:*
Das pœnas Melodune *doli:* Dionisè *reclusis*
Liligerorum adytis, patrum monumẽta dedisti,
Perdita tuque fores, ni te alma Lutetia *saluam*
Vellet: Corbolium *amissum, mille efficit hostem*
Cladibus, insomni quod protinus arte receptum:

M.D.CIX. *Progressum obstupuit* Pons Arsius, *& pede firmo*
Harentē in castris Carnutum : *robur in armis*
Inuictum Nouodunum : *acrem, indocilemque soporis*
Louuierum *sensere : videt fudisse cruorem*
Albomalum , *redimat quo damna necemque suorum :*
Rothomagum, *è pinnis videt obsidione relicta*
Parmensē premere, & cōcludere faucibus arctis,
Iuetotus *ager iactans se regulo, Iberos*
Turbat : Caldobecum *cellat nocturna latentis*
Probra fugæ; vrbs Druydum cito dedita dedecus auget:
Expugnata canunt fortem, subrepta dolosè
Clemētem, fidum quæ se oppida spontè dederūt:
Haud vinci, semper sed vincere contigit illi:
Numine quo ductus ad lilia auita, nocentum
Ille tot insidijs ab eo, & furialibus ausis
Seruatur, quaq; arte manus fugere ille nefandas
Exitiumque queat, suasore monetur Olympo:
Omnia qui domuit, nullique domabilis, ipse
Se domat, inque fidem & sacra prisca reuersus auorum,
Virginis ad veteres Carnuteæ inungitur aras:
Quas Ligeris, Rhodanusque vrbes & inertibus vndis
Ditat Arar, Meldæ & pronæ ceruice Biturix
Ad vetus obsequium primæ rediere, rebelles
Fidere cogit, inest fidei tantum ore loquentis:
Vlcisci ignarum, subrepta Lutetia sentit,
Et quæ farris egens, fit fœta repentè, Themisq;
Antiquas repetit sedes: impunè reuerti
Hostibus armatis dedit, ossibus albet eorum

Laudunum, *fastum Mars Franci-Fontis. Iberum*
Sternit, quaque vrbes imitata fuere tumultu
Oppida, in obsequio sectantur, paruit omnis
Ante ferox veterisque tenax Burgundia noxa.
Sequanus vltorem sentit, gens dedita Ibero:
Ciuica bella iubet, lethaa immersa palude,
Vertit & immites in pramia lata secures:
Paccatur regio Phocensis, & ipsa recepit
Libertatem ab eo, cui fecerat aurea nomen
Libertas, caso gemuit quo serua Tyranno
Massilia: *arumnis ciuilibus vtque mederi*
Possit, Frãcigenas proceres, magno ordine cogit
Rothomagi, Edicit regni fultura quietem.
Vrbe Morinorum tanta obsidione recepta,
Vt non esse parem, se sensit Iberia Gallo,
Sponte rogat pacem, quam conciliante redemit
Pontifice, ablatas bello dum restituit res:
Armorica ante ferox, cedit victricibus armis,
Mercuriusque Ioui galeam submittit inermis:
Alpinas sua castra niues, atque inuia nimbis
Irrumpunt claustra Allobrogum, tremit icta vel ipso
Obtutu, in scopulis arx Montmeillana ingostis,
Et propè fit Gallo conterminus Insuber acri,
Ausonis ora timet, propius sua castra mouentẽ,
Soluit at ille metu, dum ablata reposcere tantum
Ense probat, vis nulla inhibet, vel sistit euntem
Solus amor recti, & placida pia cura quietis
Victorem cohibet, belloque facessere cogit:
Ecce triumphator Mediceæ, *ad fausta iugalis*
Fœdera adest, Medicea, *prius cœlo auspice princeps*

M. D. CIX. *Virtutum, quàm liligera est Augusta vocata,*
Prole potens, nullo marcessere lilia saclo
Quæ vetat: at vindex nondum iustè excita ferrum
Nudarat Nemesis, feritas cum insana coegit
Tollere, quod facinus non emendare valebat:
Consilia audentum bellum instaurare coërcet,
Non vnum regni, sanat properante medella,
Quod si neglectum foret immedicabile vulnus:
Non tulit irarum fulmen, nec forte Sedanum
Impare luctari, crepitu magis acre sonoro
Bellũ hocce, in fumos quod protinus ibit inanes.
Regius vsque ascendit honos, vt velle suum sit
Lex rata, nec fallunt huius consulta sequentem
Quod conclaue vocant (vbi voluitur vrna creandi
Pontificis) Tellus Oenorria, Belga. palustris
Suspiciunt quæ ritè monet, quæ suadet amicus.
At populis dat pace frui, quàm sanguine fuso
Quæsiuit lustris septem labentibus ætas,
Discordes animos sociat, decus artibus addit
Priscum, vt opes mercesque fluant facit vbere cornu.
Diruta vt hostili videatur Gallia ferro,
Altius Henrici dextra vt victrice resurgat,
Æternum Augustus, metuendus amatus amansque. *(pes*
Quinq; videt teneras cœlo auspice, crescere stir-
Insignis pietate, operum structura stupendas
Regni monstrat opes, huic prouida cura peculi,
Ritè viros legit, & rebus quos vsus agendis
Commendat, miro respondet acumine, constans
Aduersis, sociis fidus, molimine in omni

Prudens, cuique ſuum tribuens, ignobilis oti
Detrectator, & hic quē non labor hauriat vllus:
Quæ coma nunc caneſcit ei, non albet ab æuo,
Aſt vſu rerum & tenebris inſomnibus actis:
Quam gerit innexā per tēpora florida laurum,
Ille Marathoniis natam demeſſuit aruis,
Per coniuratas acies, per caſtra per vrbes
Obſeſſas, hinc fama ſata eſt, quæ ſe extulit ingēs
Præpete qua, & monitore Deo eſt tutella quietis,
Regni inclinantis fulcrum, pietatis auitæ
Fit decus, ac Procerū, iurgantis & arbiter orbis
Deliciæque, olim laus Cæſaris aurea Titi.

M.D.CIX.

Terralij comitiſque ſui interceptio & obitus.

Terralius ſtrenuiſſimus eques, qui bellica fortitudine proauorum gloriam adæquabat, cùm à Gallis ad Belgas defeciſſet, immemor ſummi honoris quo eum Rex erat dignatus, attributa illi præfectura equeſtris cohortis Delphini filij, cùm in Belgio pactis in duodecimum annum induciis, ſibi à Marte ferias dari videret, ne in pace neglectus ingloriuſque tabeſceret, vt erat irrequietus manu pugnax, ſed mente leuis, & qui mutatione dominorum gauderet, ad Inſubriæ Ducem ſe recepit, profectionem tegens voto ædis Virgineæ Lauretanæ, vt ingenti facinore eum demereretur, de Geneua intercipienda mentem aperit, contubernalem habebat Gallum Burdegalenſem nomine Baſtidium, vrbium propugnandarum expugnandarumque, arte & machinamentis periti ſſimum, quo aſtu Geneua intercipi poſſet, non ſatis vterque conueniebat. Terralius tubis crepetis, vi pulueris tormētarij cōuellendas portas

M.D.CIX.

contendebat, contra Demetrius ille, lacu Lemano quà nauigia appellunt inuadendam, Ducem in sententiam trahit, cui Terralius acquieuit. Deliberatur inter eos, qua arte mortalium suspicacissimos, & qui omnia tuta timent Geneuates fallerent, nec enim miles cogi, nauigia, nautæ, arma machinæ & id genus ita tacitè coaceruari poterant, quin subolfacerent, visum tamen id posse cautè & tutò fieri, si in reductis vallibus auiisque locis, miles conderetur; nauigia autem quæ ligna & annonam quotidiano itu & reditu Geneuam deuehunt, à naucleris cōductis & vænalibus assumerent, hoc inito consilio Terralius, ab Insubria ad Allobroges reuertitur, subsistitque Camberiaci, Burdegalensis ille sæpius Geneuam ingressus, tandiù ibi moratus est, donec situm vrbis, portarum, propugnaculorum, portus aditusque à lacu formam, mente primùm dehinc tabula expressisset, fortè accidit, vt dum Terralius Camberiaci pila plurimū desudasset, dum ad ignem curatur & detergitur, Bastidius aduenit, ac temerè chartam, qua vrbis forma erat expressa, non modo conspiciēdam Terralio exhibet, sed etiam enuntiat, quo loco adeunda & inuadenda sit, fortè aderat nebulo, ex eo genere qui palestritas pilæ defricant, & de quo propter stoliditatem & opificij vilitatem, minimè cauebant, qui cum exaudiisset de Geneua verba fieri, metuens fratri, qui ibidem præsidia-

ſtius miles ſtipendium merebat, forte Geneuenſi, qui Camberiaci tunc agebat, tacitum conſilium renunciat. Ille ad ſuos cõciues reuerſus arcanũ detegit, Geneuates inſomnes ad ſuam cuſtodiam, exploratores mittunt, qui in diuerſorio & vbique locorum Terralij vultum, mores, verba denique motus omnes penitiſſimè obſeruẽt, ac etiam hominem depingendum curant. Re peracta, inſidiiſque in dies multò certius ſe prodentibus, vndique per confœderatorum fines rogatum mittunt, vt Terralium ex pictura agnitum comprehendant. At ſuo fato accidit, vt cum ad explorandam omnem oram, quæ cis eſt lacum, illum traieciſſet, vno illo comite Burdegalenſi Bernam non agnitus tranſmiſit, dehinc vrbiculam appetit, qua egreſſus ſalutato illius præfecto, qui in pomerio ſuburbano ambulabat, dum iter facit, detegitur ab indigena qui recens Geneua aduenerat, rogatus vt ſi in hominem incideret, eum comprehendi iuberet. Vt de illo ſibi verius conſtaret, Terralium ſalutat, quem ex caluitie eum ipſum eſſe coniecit, illicò feſtinat ad Præfectum, monetque vt ad comprehendum ſatellitium mittat fecitque, ſed ſeriùs, ita vt longum iter emenſus eſſet Terralius; ſed cum malo ſuo fato, quod ex omine præſenſit equus in lacunam & volutabrum dilapſus altero pede grauiter laboraret, coactus ſubſiſtere in diuerſorio ad radicem montis, quo præte-

M.D.CIX. ruecto ab insequtoribus tutus erat, summo vespere agnitus, diluculò comprehenditur, non vinctus, sed qui rogaretur vt præfecto se lubens sisteret, quod sine eius venia præter morem regionis transiisset. poterat ex quatuor ignauis & inermibus, cum comite se vel sine negotio expedire, sed fatis Geneuam ducebatur, morem gerit, Bernam ducitur, mox audito rumore Geneuates oratum mittunt, vt qui in suam salutem coniurasset mitteretur, detrectant Bernates, tandem peruicerunt, vt dederetur his pactis, ne exinde Geneuates, in eos quid iuris sibi vsurparent, sed publicis actis profiterentur, id precariò illis cōcessum. Deducitur ille ad vrbiculam, in qua moratus adeo præfectum infescauerat, vt postquam Geneuates cum phaselo & satellitio ad eum deuehendum venissent, negauerit dediturum. Deditur paulò post Bernatium decreto, nocte media Geneuam appulit, pernoctatque in domo Ædilium. Luce orta, à iuridicis capitalibus de gente & capitalibus rogatur, vtque nulla vi adhibita omnem seriem coniurationis recludat, si spontè & vltrò fecerit, sibi omnia in tuto esse, sin minus & ab inuito eruatur veritas, nullum postea veniæ locum fore. Non semel de salute monetur, cuius expediendæ vna sit via non inficiari, quod liquidò constare possit. At ille nescius inflecti blanditiis & pollicitationibus, peieratis numinibus, omne crimen à se diluit, negatq; rei vllius in Rempublicam esse conscium.

Vrgetur

M. D. CIX.

Vrgetur rurſus, vt ſit confitens, cumque pertinacius inficiationi hæreret, illi exibetur teſtis gregarius quidam miles, cuius teſtimonij fidem penitus eleuauit. At Baſtidius Geneuam ſimiliter deductus equleo ſubiicitur, vim primam ſilentij tenax pertulit, repetitè cruciatu vltrò rem omnem aperuit. Illicò Terralio opponitur, qui pertinaciter fidem omnem illi abrogauit: Contra Baſtidius perſtat confiteri & id ipſum confirmare. Terralius ad machinā veritatis eruēdæ cauſa iā alligandus, non ſine fletu omnia confitetur. Baſtidius occultæ molitionis omnē ſeriem retexit, nempe circiter quatuor menſes, cum à peregrinatione Lauretana cum Terralio reuerteretur, Taurini apud Ducem Inſubriæ conueniſſe, d[illegible]te & machinis expugnandæ Geneuæ, ab [illegible]emiſſos beneuolè cum muneribus. Terralius quibus potuit officiis precibuſque mortem deprecatur, ſi vinctus ſeruetur, dolo Inſubriæ Ducem, in inſidias poſſe pertrahi, rogat muro & compedibus coerceri, vitam miſeram & infœlicem relinqui; ſed Geneuenſes rati nullam eſſe ſatis fidam cuſtodiam, quam ars & tempus nonfallant, à ſuperſtite hoſte ſemper timeri, mortuũ deſpici & calcari, hoc metu vt ſe liberarent, 19. Aprilis Terralium ſecuri percutiunt, die poſtera Baſtidius, quod ignobilis ortu eſſet, furcæ alligatus ſtrangulatur. Geneuenſes de vtriuſque morte relatione excuſſa, iactant morituros, Papiſticam ſuperſtitionem puriore ſua doctrina mutaſſe, ſed ſibi falsò

19. Aprilis vt computant Geneuenſes qui Calēdariũ Gregorianũ odio pontificatus, non ſequuntur, dies enim illa apud nos Dominicus & Paſchalis.

M. D. CIX. blandiũtur, cũ vterque auitæ religioni immotus hæserit, Terrali⁹ potiſſimũ ipſa fatali hora cordatiſſimus, eaq; fuit cõſtãtia, vt vinciri recuſaret vltrò prona ceruice ſecurim expectãs. Interritum vnũ doluit, quod ſacra exomologeſis & viaticũ Chriſtianorũ, ex ritu Apoſtolico in vrbe penitus auerſa negaretur. Fruſtra ſacerdotẽ ſibi adhiberi inclamabat, in ea quæ tota Europa ſacerdotes profligãdi, reliquis vrbibus prima exemplum dedit.

Gõterius, inter ſocietatis Ignatianæ veteranos, cõcionator eruditione & facũdia nulli ignotus, inter nobiles Heroinas, Caluiniſmo faſcinatas, dominã de Maſencourt ſcitã & acri ingenio, ſed ſectæ à puero tenaciſſimã, publicis cõcionibus priuatiſque diſſertatiobus, ad orthodoxũ cultum præmu[illegible]erat, & tandem eiuratis erroribus perduxi[illegible] ad Regem arguto Epiſtolio, habitam cum Molinæo ſectariorũ anteſignano, diſputationem, certaminis euentum & laureã recenſuit, Rege totius rei cõſcio & apprimè imbuto, cui palpare & imponere, Gonterio piaculum fuiſſet, quod Epiſtoliũ preſſum verbis, vberrimũ ſentẽtiis, ſtilo & prudentia ſcribẽdi exquiſitiſſimum, ſubiungere ad fidem veritatis, inſtituto meo congruum putaui, ſic Gonterius Regem affatur.

Epiſtola Gonterij ad Regem.

Rex Chriſtianiſſ. inter cubicularios regis Darij orta contentione, de quatuor rebus, quæ fortitudine antiſtaret, nempe fœmina, vinũ, Reges, veritas, Darius veritati palmam tribuit, æquius tamen fuerat veritatem cum regibus cõiungi, vt quæ regũ potentia exſurgat, fortiorq; vires ſuas exerat, nam quiſquis

regnat Dei icon est, cuius veritas anima foret, lumē & fulgor corpus (vt vetus sapiens dixit) si Deus materiā & res cōpositas admitteret. M. D. CIX.

Tua regia maiestas, patrocinata est veritati rei gestæ ipso peruigilio floraliorum, & admirando iudicio vnde ius, fuit iustitiam stare voluit. At tua fortitudo iampridem, semina radicesq; bellorum stirpitus euulsit, vtque olim Alexander, variis nexibus implicitum quem Gordiacum vocabant nodum secuit. Tuum autem indiciū rumusculos illecebra quadam, ad aures regias subrepentes sopiuit, illæ vt liuori, & mendacio obstructæ fuerunt, (quid non potest scabra malignitas?) totam aulam famosis mendacibusque libellis illi cōspurcarunt, opusculo spurio quod pater erubescit, vagū & proiectū, vt meretricij partus illud sine nomine tessera & auspiciis, ita vt qui fungorum more nato libello, aurem fidemque præbuerit, credulæ leuitatis non dubiū testimoniū fecerit. At qui mentē & salutē, velut prędæ expositā vltrò abiiciūt, hi sunt qui deuij à sanctionibus Apostolicis, ad omnem auram doctrinæ (vt ait Apostolus,) circūmaguntur: de prędiolo vel glebа vēditio exploderetur, si formulæ iuris, & fidei publicæ testimonia deessent, at quantò magis recitatio seriæ tractationis, inuolucris fabularum & fuco mendacij personata irrideri debet?

Mazencuria, toto æuo cū sectariā esset professa, veri indagatione excita, me & publicè concionantem, & priuatim docentē audiuit, Sorores sectæ eiusdē, vt ista subolfecerūt,

M. D. CIX. veritæ ne ad nos transiret, illi apud se mihi diem dicunt in peruigilio floraliorum, vbi Molineus se sisteret, Mazencuria sibi metuens ab eo, orthodoxi alicuius opem poscit, vltrò post repulsam alterius, dissertationi me offero, & ab ea efflagito quid peculiariter à me deposceret, quo aduersus Molinæum potior euaderem rogo, num sibi esset satis, si Molinæus vi numinis & veri adactus, sacræ scripturæ renunciaret? annuit illa & conditiones accipit, dummodo sacra Biblia essent interpretationis nouatorum. Hac lege fultus, ope Dei exercituum pugnam incruentam aggredior, & argumentis efficacissimis, Molinæũ ad hanc deditionem vrgeo & adigo, *Quod si in Eucharistia, Christus seruator, pro delictorum remißione sanguinem effudit, eo ipso Deo esse oblationem.*

Hoc proposito, duos Bibliorum codices expromo, vnum Geneuensibus typis, alium alibi nec vno tempore excussum, quibus hæc Mathæi verba habentur, cap. 26. vers. 28. *accipite, bibite, hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro multis effusus, est in remißionem peccatorum* : Molinæus, ab ipso Geneuensi codice prouocat, asseritque voculam illam, *effusus est pro effundetur* accipiendam.

Illicò à Mazencuria sponsionis fidem exigo, videlicet vt impleta conditione, se orthodoxam profiteatur, illa aliquot dies stupens & nutabunda, quid agat voluit, confirmata plurimum præiudicio illo, aduersus nouatores, ac lectione patrum, de repudio

. consilium firmat, nec mora sabbatho sancto, cum sepulto Christo errores eiuratos sepeliuit, vt cum eo ad lucem resurgeret mortalibus cœlestibusque geniis exultantibus? scribendi finem facerem veritus, ne longior epistola maiestati tuæ esset fastidio, nisi quod plurimũ recreabitur, apud exteras gentes testatum facere, non modo pastores doctoresque orthodoxos tui imperij, sed etiam mulieres, quos vocamus ministros & prædicantes reos & pudibundos facere. Dum propria manu postulata à Molinæo obsigno, domina de Sallagnac, quæ Mazencuriæ sociam se adiunxerat, impetit & aggeditur Molinęũ, obtestaturque præter vtriusque testamenti pro Catholicis testimonia, priorum sæculorum patres, in cunabulis Ecclesię, id ipsũ quod Romana Ecclesia profitetur, fuisse professos, cui cum refragaretur Molinæus, & obnixè contenderet, intra quinque priora sæcula, nihil tale apud Catholicos scriptores reperiri, illa fiducia memoriæ contrarium affirmat, citatque Diuum Cyprianum, qui Diuos Hieronymum, & Augustinum æuo antecessit, quippe quidẽ Antistes & simul fuso cruore Christi testis, refert decretũ prouincialium Episcoporũ, quo cautũ est, ne quis de Clericis & dei ministris tutorem vel curatorẽ testamento constitueret, ac si quis fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificiũ pro eius dormitione celebraretur, neq; enĩ apud altare Dei mereretur nominari, in sacerdotũ prece, qui ab altari sacerdotes & ministros suos voluit auocare: Illud tęlũ

M. D. CIX.

Diuus Cyprianus epist. 26. quæ incipit Grauiter commoti.

M. D. CIX. apposité selectum, & pharetra diuini iaculatoris, quo huius sæculi hæreses configuntur, Molinæus adigitur fateri, quod prius pernegauerat, intra quinq; priora sęcula, aras sacrificos, Liturgiam & sacrificia non extitisse, quibus functorum animæ, paci & quieti commendarētur, tunc temporis cœtu Christianorum & consortio rerum sacrarum, ob noxam nonnullos abdicatos fuisse, sacerdotum munia, in rebus mysticis circa altaria versari, sæcularibusque negotiis submoueri, Hen? Rex inuictissimè, pura & illibata rei gestæ hæc est relatio, vtq; res tibi certius cōstet, apud te obtestor, in sacra pagina nullum extare testimonium, quod nouatoribus astipuletur, atque id ipsū te inspectore, Sole & sideribus, probatum facere obtestor, cūque illi patres antiquos, & sacras traditiones, synodalia decreta, imò Ecclesiā ipsam abdicauerint, cūque ad vtriusque testamēti dogmata, rem omnē suam deduxerint, cum insigni audacia perpurgare velle Ecclesiæ mores inconditos iactāt, cū Bibliorum astipulatione destituti sint, nequiter itaq; eos esse mendaces pertinacesque necesse est, quę væsania nullo pharmaco sanabilis est, vt verbo finiam, M. T. gatias habeo quas possum, quod de intēperiis sectariorū, monitū me fecerit, ne in posterum maleuolorū rumusculis tātillū cōmouear. At Deo mortalibusq; consciis, hîc verè obtestabor, cū T. M. tā æquanimiter patiēterq; pertulerit, quæ aduersus ipsius testimoniū scripta sunt, de consessu habito in regia Fōtis Bellæi, aduersus procerū tuorū arbitrorū etiā delectorū, omniūque assidē-

tium fidem, tabulasq; ipsas ab ammanuēsibus conscriptas, à sectarijs mēdaciter & proteruissimè scripta sūt, quidquid dixerint scripserint confixerintque aduersum me, nihil his prorsus commouebor, cumque omnibus exploratum sit, certe non inglorium equitem, famam notitiamque tam insignis facinoris (quod ad tuam æternitatē & Cardinalis Peronij nō vltimum est) omni arte & atramento infuscare conatum fuisse, putaui fastum prædicantium despiciendum, quibus de more est, vt fugam consternationē & dedecus suum, pro victoria prædicent. Parcat mihi tua Regia maiestas, si audētius benignitati suæ fastidiosior sum, mihi persuasi veritatem; quæ sub tuo clypeo in tuto est, liuorem & mēdacium facile superaturā, vtq; longùm superet, Deus tibi annosam & beatam vitā faciat Lutetiæ 22. Aprilis 1609. **M.D.CIX.**

Quæstuosa segnicies fœnus plusquā nauticū, nōmodò vt olim apud trapezitas & mēsarios, sed in Palatinā areā paulatim irrepsit, tāta frequentia, vt vel ipsi qui iudicijs capitalibus fœnus improbū coërcēt, ipsimet nūmos fœnori mēstruo collocarēt, lenocinio inescati ingētis lucri, pluresq; qui otiosè viuūt; qui enim fundos emūt, aratro & vomere luctātur cū agris, at qui fœn⁹ exercet, dies noctesq; dum pascitur, & altū stertit, quàm Calendis posuit Idibus relegit pecuniā, illorū auaritiā insigniter vlti sunt transfugæ, nōmodò in titores, negotiatores, sed & Patricij, qui dū liberius fœnori nūmos accipiūt, incremento sortis & vsurarū depressi, tandem æri alieno impares, furtum se

In fraudatores creditorū quos vulgus vocat. Banqueroutiers.

M.D.CIX. subducere coacti sunt. Hi autem improbissimi, qui cum filios ad purpuram precio euexerint, filias nuptui insigniter & cum stupenda dote collocauerint, ad exteras gentes auri vi ingenti translata, mercibus, supellectile & omni gaza subductis, & apud gentiles concreditis, solum vertunt, quod non semel à paucis annis contigit, sed audacia & impunitas publici latrocinij, in vno vindicatur, quod in aliis neglectum. Fuit is mercator quidam nomine Pingræus, negotiatione luculenta nominatissimus, cui famam ante acti mores, mercium ingens copia, in Palatino Cambio habita fides conciliauerant. Ille cum fraudasset æs alienum, subductis mercibus nominibusque ad propinquos & familiares translatis, cùm in Belgium aufugisset, à creditoribus inuestigatus apud Valentiam, Lutetiam retrahitur, ac capitali lite instructa dãnatur, in Palatina area, nudus & tædifer culpam deprecari, hinc abduci per Dionysianam viam qua illi domus & emporiũ fuerat, ad scalas publicas vt circulari traductione, inspectante populo ter circũageretur, humero dependebat programma maiusculis notis, *æris alieni perfidus eiurator*. Hoc ipso tẽpore obuiã itum est nequitiæ eorũ, qui publicè fallunt, qui cõtracto ingenti ære alieno, se vulgo & emporiis furtim subducunt, liberisque ad fastigia honorũ perductis, cum ingenti marsupio longinquè abeunt peregrinatũ, quoque ordine & dignitate celebriores, tũc publicã fidem insigniter frustrati sunt, ac Edicto locum dedere, tam noti sunt vt nimis

Capitale iudicium magistrorum libelor. supplicium in Pingræum.

sint noti & notati. Vt verò in posterum gliscenti malo via radicitus præcluderetur, Rex in hæc verba edixit: *Statuimus, decernimus, volumus & pro velle est, ut ex Aurelianensi Sanctione, à Francisco II. antecessore, in peieratores fidei publicæ, ærariique priuati creditorumque fraudatores, quos vulgò à rupta capsa seu arca rei nummariæ, bancæ ruptores nuncupamus, capitaliter animaduertatur, in institores, proxenetas, contubernales, administros, receptatores, reique furtiuæ conscios, cuiuscunque sortis statusue fuerint. quod si fraude fuga facta probetur, non aliter quam fraudatores publicos vltimo supplicio affici decernimus, & quia hoc genus hominũ, non egestate & fortunæ insultibus, ad hoc asylum confugit, quinimò ad locupletandos liberos, mercatorum creditorumq; exuuijs, fraudem faciunt, vtq; scelus abditum sit, proficiantq; latibulis rerum suarum in liberos heredesq;, agnatos, gentiles, contubernalesq; bona omnia eiurant & abdicant, iure fiduciario, vice depositi & redhibitionis. Nos ideò huiuscemodi donationes, translationes, venditiones, cessionesq; mobilium æquè ac immobilium, vt quæ fraudandorum, creditorum causa factæ & interpositæ sint, nullas irritasque pronunciamus, neve illis calculum adijciant, iudicibus districtè iniungimus, quinimò si de fraude constiterit, donatarios, emptores, furum receptatores, rerumq; furtiuarum occultatores, puniri volumus, similiter & qui falsò creditores, ementitis fictisq; nominibus se professi fuerint (vt crebrò hæc fallacia confingitur) quæ veros creditores ad paciscendum, deq; minuendo*

M.D.CIX.

Edictum in fraudatores Creditorum.

Vnde vox illa bãqueroute.

M. D.CIX.

are suo impellant, inhibemus, etiam ne quis hospitio, mēsa, transfugas illos suscipiat, supellectilem, nomina, instrumenta, Ephemerides occultet, aut vlla ope eos adiuuet, quin potius è latibulis erutos conspectui iudicum sistat, nève creditores pacta induciasq́; nundinentur; sed tribunalibus puniēdos relinquant.

19. Aprilis qui Dominicus & Paschalis dies, cum præcoci Martio vites intempestiuè gemmas & palmites trusissent, gelu matutino dirigu*ere*, orto Sole qui feruidè incaluit exustæ sunt, ita vt mēsis ille qui aperit, cum magnam spem ostentasset, lubricam fecit extinxitque; atque Autumnum sua annona & prouentu defraudauit, saltem agro Lutetiano gracilem reliquit, tantò acerbius quod à triennio tanta fuit vindemiarum gracilitas, vt sumptus à popinis vinarijs vulgus deterruerit, hinc acciti Lutetiam Belgæ, Ceruisiæ confectores conditoresque, tanta assuetudine; vt icones indices venalis, vbique suspendantur, ac symbolum vini vendibilis hedera rarior sit, hinc minus rixarum intemperiarumque, quas auidius sumptum merum concitare solet.

Clades vitium.

Gallia, feracibus luxuriātibusque agris non dissimilis est, qui cum segete, admixtas lappas & tribulos congenerant, sic illa genus vulturinum, omnibus publicanis furacius, qui sacra, profana, res hominum Deorumque in commercio habent, nihilque sciunt, quàm à misera plæbe succum exugere; versutiam omnem illi suam, cogitationes & consilia eò dirigunt, vt quod reliqui est corradāt, feralibus inuentis regni statū omnem labefactāt, hirudinum

M. D. CIX.

instar, quæ non nisi cruore turgidæ, cutim dimittunt, Regi nouarum indictionũ authores fuere, quas vbi minimi redemerunt, illarũ obtentu viuos homines exsugunt, exhauriuntque medulitus, ex polypis istis, hamatis manibus vnus & alter fuit, qui monetã expungendam decurtãdamq; suaserit, qua vna nequitia omniũ fortunas turbatas, & ex deteriori nũmo, nostratem, & exteram negotiationem penitus iacẽtem & collapsam iri certum erat, iamq; adeo principi publica ista tabes obrepserat, vt de innouandis numismatibus immotum maneret, & constitutio sub incude esset propediẽ eruptura, quæ vel auersantibus Patribus Conscrip. promulgaretur. Illi, in quorum perpetua tutela regnum est, Regis in cõsistorio planum faciunt, quanto periculo vetus numisma innouẽtur, quantos clamores motusque res vna concitet, summum hinc imminere excidium, in Annalibus exempla legi, quæ in posterum nos cautiores faciant, post bella ciuilia omniumque res attritas, supremum esse malum, monetæ deterius pondus & metallum, neruo illo colligatum esse mercimonium, quo resoluto Gallia non aliter contabescet, quam artus solent si subducatur cibus. Peruicit fortitudo Achillis, aut potius facundia Galli illius Nestoris Harlæi, in cuius sententiam vltrò iuit consistorium, Rexque ęquanimiter accepta laudataque concione, rerum nouarum suasores longè à se fecit, hocq; vno facinore, in populũ beneuolentiam Senatusque priscam authoritatem sanxit.

Edictum de moneta immutãda abrogatum.

Achilles Harlæus ne edictum ferretur impetrat.

M. D. CIX.

Seuerissimũ sanctissimũque edictum de tollendis duellis.

Singularium certaminum væsania, prioribus edictis coerceri haud potuit, impunitate quæ vna est illecebra peccandi, calcabantur, in dies & in horas, penè in Regis conspectu furor ille tandiu bacchatus est, donec post effusissimam illuuiem cognati sanguinis, horrendasque lanienas, ferocientibus indomitisque potentius frenum legum impositum est. Vrgebant matres, coniuges, viduæ, seuerissimo edicto tot funera compesci, priora edicta ludificata tandiu, quod minis potius quam pœnis essent pertimescenda, cum de sanctione rigidissima rumor præcrebesceret, festinatione moriendi gladiatores edictum anticipabant, ipsa hebdomade quæ illud antecessit, quatuor extra vrbem se iugularunt, omnes enim si qua rixa intercessisset, Lutetiæ ad ostentationem belluinæ strenuitatis, velut in theatro totius orbis, Martis vadimonium dicebant. In regia Fontis-bellæi, Rex vt tot funeribus modum poneret, seruaretque ad bellorum vsus necessarios regnique columen nobiles, quibus nullum coronæ tutius munimẽtum, Connestabilem, Tribunos militum seu Marescallos, selectissimosque procerũ armatæ & togatæ militiæ cõegit, à quibus exquisitis sententiis, post arduam disceptationem, edictum tulit, cuius sanctitas vt innotescat posteris exterisque, sigillatim & ad verbum exponere operæ precium esse putaui.

Subditis omnibus cuiuscunque ordinis, vt moderatè & quietè viuant præcipimus, neue contumeliis ad odium vicissim se concitant, qui secus fe-

cerit nostræ indignationi pœnisque publicis obnoxius esto.

Vt ætate, dignitate, aliisue titulis insignitos, minores reuerenter habeant colantque, qui minus obseruans fuerit, iniuriam pro merito offensi pensabit.

Similiter, qui cæteris dignitate antistant, minores despectu offendere abstineant, si proteruius eos habuerint, sarciendæ existimationi obnoxij sint.

Quæcunque dissidia, iurgia, rixæ, controuersiæ inter subditos exorientur, quæque sunt fori, iudicum suffragiis, ex iuris toto regno constituti ordine dirimentur.

Et quoniam, procacia & intemperiis potentiorum, interdum plures adeò truculētur se læsos arbitrantur, vt sarciendæ iniuriæ nulla satis æqua via & ratio illis videatur, ita vt solo ferro se vindicandos putent, quod cum nostris sanctionibus districtè vetitum sit, per se, vel per conductos amicos gladiatores, calcatis regni legibus, marte vindictam reposcunt, vnde cædium fœda & crebra laniena, quam vt seuerissimè in posterum compescamus, æquum & conducibile putauimus, vt qui læsam ab altero famam crediderit, apud Connestabilem, Tribunosque seu Marescallos Franciæ quiritetur, ab illis campum & arenam deposcat, quam prout videbitur concedemus.

Qui remotiores ab aula sunt, apud proreges præfectosque nostros, querelam acceptæ iniuriæ referent, & ab illis ferro decernendi veniam deposcent, qui quidem mitius, incruentè & via iuris huiusmodi dissidia componēt, quod si ami-

M.D.CIX. *cabiliter ſedandis impares ſint, reſque nõ niſi arbitro Marte componi poſſit, quid facto opus ſit à nobis exquirant.*

Qui alium læſerit, vocatus apud nos Conneſtabilem, Franciaque Mareſcallos, præfectos, ſubpræfectos noſtros ſui copiam faciat, quod ſi vadimonio defuerit, iterum vocabitur adiuncta querela & libello prouocationis; quod ſi non ſe exhibeat; tribus præconiis publicè citatus, exanthorabitur prouocator ille titulis nobilitatis & militiæ, vtque edictorum pœnis ſubiaceat, ad proximum Senatum *remittetur.*

Si alteri partium, de iudicibus orta ſit ſuſpicio; vbi nos conſuluerit prouidebitur, quod ſi minus, idoneis de cauſis iudices improbauerit, ad eos remittetur, mulcta vt videbitur coercendus.

Qui ſtadium ad decertandum ex leui cauſa petierit, nota aſperſus repulſam patietur.

Qui alium inſigniter offenderit, cum exiſtimationis damno, in ſexennium militia, præfecturis, perfunctionibus, ſtipendiis, aliiſue titulis exuetur, nec reſtituetur dignitati *& honoribus, niſi à nobis impetrata venia, & iniuriam ex decreto iudicum penſauerit; nouiſque impetratis reſcriptis, dumque priuatus* aget, *non propius quam decem milliaribus, ad Aulam comitatumque noſtrum accedet.*

At *qui nullo munere publico, præfectura, militia ſtipendiiſue defungitur triente annui reditus per ſexennium priuabitur, qui omni pignore hypotheca aliiſue indictionibus immunis, in eas quæ paulo poſt indicabuntur impẽſas, expendendus perſoluetur; & cuius tertia pars bonorum du-*

centis libris erit inferior, vel qui bonis prorsus carebit, biennio carcere castigabitur. M. D. CIX.

Quicunque pro alio fideiubens, prouocauerit ad certamen, vel programmate aut verbo alium lacesset, tota vita stemmatibus nobilitatis armorumque titulis abdicatus, perpetuo carcere, aut ignominiosa morte, vt nobis vel delegatis iudicibus æquius visum fuerit, mulctabitur, amissa in perpetuum bonorum parte dimidia.

Qui se læsum ratus, alium non petita venia prouocauerit armorum gloria perenniter exuetur, nec de accepta iniuria illi vnquam satisfiet, quod si prouocatus nos, Connestabilem Marescallos Fräciæ, nostrosque prouinciales præfectos de inconcesso certamine certiores fecerit, prouocantis exuuias munus publicum, præfecturam, militiã, stipendium aliudue donatiuum, si modo non impari sit statu accipiet, si verò prouocatus in arenam descenderit, nobis insciis iisdem pœnis erit obnoxius, & vtriusque munia, præfecturæ, annona & stipendia nobis caduca fiant, aliis vt erit lubitum addicanda.

Qui nitens in vetitum, manus conseret aliumque occiderit, reus mortis erit, & quandiu fuga aberit, militia & stipendiis abdicabitur, & in decennium media pars bonorum postea designatis sumptibus addicetur, nulla tamẽ indicta mulcta hæredibus perempti, hoc vno intuitu quod edicto obsequens non fuerit, quod si vterque gladiator campo ceciderit, insepultus iacebit, triente bonorum caduco, & in eos vsus qui inferius exprimentur expendendo. Illis autem omnium bonorum egenis, liberi ignobiles & vectigales

M. D. CIX. *per decennium manebunt. quod si non claris natalibus, obnoxijque erant tributis, in posterum nobilitatis acquirendæ, vel magistratus dignitatisue adipiscendæ, spes omnis & facultas illis adimetur.*

Qui pugnantibus commilitones fuerint, ferrumque distrinxerint, vita & bonis mulctabuntur, quod si inspectores fuerint, vt qui consensu & oculis commune crimen fecerint, amissione cinguli militaris, præfecturarum stipendiorumque ferientur; quod si fortuito & incogitanter loco successerint, si quidem otiosi dira voluptate oculos pauerint, non adhibita opera vt campiones à pugna dirimerentur, sexennio exuti titulis dignitatum, vitam priuatam agent, nec prius ordini suo restituentur, quàm à nobis veniam & recens diploma munerum impetrauerint.

Nullo præmisso programmate, pugnantibus singulari certamine, mors vel carcer perpetuus, & dimidiæ partis bonorum amissio præsens pœna fiet, & quandiu abfuerint, nobilitatis insignibus & vsufructu rerum suarum exuentur.

Si loco verendo & celebri facta sit iniuria, præter eas quas diximus pœnas, à quibus neminem fore immunem obtestamur, conscius grauioribus ex præscripto priscarum constitutionum regni subiacebit.

At leges quantumuis bonæ & sanctitate commendabiles, nihilominus si exolescant, & minus castè seruentur, magis oneri quàm honori sunt conditori & populis, ideo nouæ huiusce sanctionis, Connestabilem & Marescallos Franciæ vindices & assertores decernimus, quorum interest de mi-

de militaribus hisce dissidiis, & honoris quod vocat praiudicio, statuere, hisq; districtè iniūgimus, vt seueriter hanc legem inconcussam, nulla adhibita moderatione custodiant, nec obsignatis resignatisque nostris litteris, quas magnatum irrequieta flagitatio elicuerit, prorsus audientes sint vel morem gerant.

Eadem corona officialibus, potissimum pro suis asseclis hominibusque sibi priuatim addictis, similiter & praefectis prouinciarum, quo ad incolas, qui pro componēdis huiuscemodi dissidiis eos adibunt, iniungimus, potestate nobis libera exasperandi poenas, quas temporis & rerum vsus, ad coercendam illam feritatem monomachiarum erigent, vt hoc antidoto corporum & animarum, subditi nostri in posterum de vita & fortunis securi sint; aduersus aulicae opinionis inane praeiudicium, laesique honoris nebulas, quibus hominum mentes eo vsque infuscata sunt, statuentes hoc edicto, iure leui viam Martis insanam, inhonoram, & exitialem, eam vero quam nunc decernimus gloriosam & salutarem.

At posteri audite votum, vt nostram hanc sanctionem superi beare, & ad suam gloriam subditorumque salutem prouehere dignētur, vouemus, dedicamus, consecramusque caduca omnia bona, census, reditus, mulctas indictionesque capitales iudicum, aduersus huius nostrae sanctionis temeratores, in egentium alimoniam, structuram & amplissimam dotationem Xenodochij regalis, quod molimur & ad proximarum Ecclesiarum sarciendas ruinas. Interea quaestori Xenodochij Lutetiani, illo vrgente & exigente res caduca- Regis votū pro Edicti inuiolabili obseruatione.

M.D.CIX. *rias ſtatuimus tradi donec aliter à nobis decretum ſit.*

26 Iunij, in Senatu ex aſſenſu regij cognitoris, probatum edictum, quod vt inuiolatum maneat, Deum obteſtor, illud autẽ prioribus fore religioſius, viuacius & ſtrictiori obſeruẽtia ſpem capimus, quod illo vno rex nuncupatim aduerſus indictas pœnas nullam indultorum veniam ſacramento ſe addixit. Vt Roma Pub Valeriũ Publicolam, Athenæ Thraſibulum, ſic Lutetiani vrbanum ſuum prætorem Franciſ. Myronem humanitus ſublatum luxerunt: quandiu ille Ædilitate ſeu præfectura mercatorum perfunctus eſt, vrbem ædificiis exornauit, fõtibus irrigauit, anguſtas vias latiores fecit, bello ciuili deſſuetas obſtructaſque portas recluſit, nouas addidit, ripas fluminis ſaxo muniit, in veſtibulo Regiæ Decurionum, principi equeſtrem ſtatuã poſuit, ſuam vero in animis ciuium æternùm defixit, egregiiſque operibus inſignem & cognominem ſtatuarium æquauit. Sed quid ego tenui charta viri ampli. laudes complector? quas parietes ipſi, litteratis marmoribus publiciſque monumentis altius loquuntur.

Obitus & elogium Franciſci Mironis.

Vt poſteri ſciant, vel noſtro æuo nequiore, Paulos, Anthonios Hilariones, & Macharios, non defuiſſe, audiant priſcæ illi ſanctitati mores ſimillimos: agri Lutetiani in monte editiſſimo Eremus eſt, aſperitudine iugi, ſcabricie loci expaueſcendæ ſolitudinis, ibi ſe ergaſtulo iam adoleſcentior Ioannes indigena ſe incluſit, duodequadraginta annos limẽ non egreſ-

Obitus & elogium fratris Ioannis Anachoretæ qui in monte valeriano duodequadraginta annos ſolitarius vixit.

sus, nisi quod furente bello ciuili, cum nec à prędonibus ipsa paupertas tuta esset, ad Chartusianos tantillum secessit, coactus silentium & solitudinem abrumpere; quod peculiare fuit Anachoretis, omnino illiteratus ille, nam vel ex professo huic generi monachorum affectata inscitia, vt speculationi altius se defigant, ille tamen qui ortu & cultu subagrestis fuerat, in Eremo cũ collocutoribus sæpius de fidei apicibus, tã acutè disserebat, vt Sorbonicus nec acutius, nec rectius ad fidem, ita vt qui ignarus erat edoctum cœlitus nulli sit dubium, cum nõ esset initiatus neque mysticus, sic prisca modestia ęmulabatur, quos dicimus Paulos Anthonios, Macharios, & hoc genus verè monachorum: ex Sureneo pago proximus sacerdos, quotidiano sacrificio & panę illo vitali reficiebat, Lutetiani aliquot ciues, qui in amœnissima valle ad Sequanam, Tusculanos possident, viro qui beabat omnem viciniam, & suis precibus vbertatem conciliabat, cibaria abstemio dietim subministrabãt. Ille tandem & ex spontaneo Eremi & ex corporis carcere, ad sempiternam libertatem & beatitatem euolauit.

M. D.CIX.

Ineunte Sextili, in consistorio Regis Christia. cœpit deliberari de bello gerendo in Ducatu Cliuensi, ad certum diem equestres cohortes statis locis adesse iubentur, expediuntur machinæ, foris conscribuntur milites, & ad bellum fit apparatus, remisse tamen, vt ex initiis non fore arduum progressum concipipitur, cœpitque ex hinc per fœciales de pace

Rumusculus in Gallia ad bellum Cliuense.

M.D.CIX. agi non dubio euentu cuius maxima spes affulget: Dux Niuernensis, cuius mater vel indice auito nomine, ex gente Cliuensium Herois erat, itidem Henricus Marchius, qui ad comitatum Marchianum non despicabile ius prætendit, ad comitia habita Dellpordij oratores mittunt, exauditi illi iussique tabulis explicatis postulatorum fidem facere, Brandeburgicus & Neoburgicus, totum campum sibi vindicabant, isti glebam, nulli ego eorum patronus, dum priuatas ago, suis cõtrouersiis abstineo. Richardotius Belgici consilij Antistes, dum à legatione Gallica paucorum dierum, seu verius à colloquio Regis Christiani. domum reuertitur, ipsoq itinere morbo correptus, coactusque subsidere, placidè ex hoc salo in hunc portum, quo parui properamus & ampli emigrauit, pium senem, tot gloriosis vitæ laboribus perfunctum emeritumque nihil doluit, nisi quod Archiducem affari, & supremum alloqui non potuerit. Illius Nestor fuit, Veruineam pacem, Hollãdicas inducias, & si quid in Belgio serium & fœlix tractatum gestumque, Richardotio acceptum referri æquissimum est.

Obit' & elogiũ Richardotij.

Turca Lutetia tinctus fidem Christianam profitetur.

Bysantinus Turca, iam æuo pronectus, à Melitensibus equitibus interceptus, cum Syriacam linguam egregiè calleret, & illius notas luculenter calamo exararet, (habeo enim penes me ab illo nitidè pictas) Dominicanus Melitensis, sacræ & Aristotelicæ Sophiæ insigniter gnarus, linguarum orientalium percupidus, donatum libertate

Lutetiam abduxit, ac rudimentis fidei Catholicæ imbutum, ipso die quo natalitia Virginis anniuersario ritu coluntur, sacro lauacro tingendum, in paræciâ Diui Benedicti Parisiensis exhibet. Ille ad prætoriam portam rogatus, de postulatis, interprete Dominicano, Christianum velle fieri respondet ac eiurata Alcorana superstitione, lustricis spōsorib. Alphōso Dornano, summo Galliæ Mareschallo, & Regis in Aquitania vicario, ac Maria de Seneton, primæ nobilitatis fœmina, tingitur, tam effusis turbis, vt non paucis, spectaculum damno fuerit, qui eiecticollisi, volutati, ægrè se subduxerunt. M.D.CIX.

Carolus Gonsaga Dux Niuernensis, in supremæ dynastiæ exiguis finibus ad Mosam, positis mœnibus, ad futuras ædes per agrimensores distributis areis, compitis triuiisq; designatis, vrbem nouam molitur, æmulatus Sedani, Iametij, similesque regulos, qui quò propius Germaniæ accedunt, ex Aquila olim vnguibus orbem premente, subductis plumis, hoc est à fonte deductis riuulis, quædam simulachra dominationis effingunt, nouos incolas inempta arearum partitione, lenociniisque immunitatum, ad ponendas sedes inuitauit, ac nouæ Carthagini imposito prænomine, Carolopolim nūcupari voluit, hînc percussit nummum æreum, hac epigraphe circulari, *Carolus Gonzaga Dux Niuer. & Rethel. supr. Princeps Archensis.*

Dux Niuernensis, ad Mosam vrbem in suprema sua ditione ædificat.

Charleuille.

Ioachinus de la Chetardie Senator Parisiensis, de classe mysticorum, Sextili mense

M.D.CIX.

Laudatio Ioachini de la Chetardie qui Petro Ronsardo tumulum posuit.

moritur, cur, virum probis sane moribus, nec purpura indignum, sed non ita propagata fama magnis heroibus interseram, facit pium eius & immortalitate omnibusque linguis dignum facinus, ille Diui Cosmi in suburbano agro Turonum ad Ligerim, monastico prioratu titulo commendæ affectus, lacerum squallentemque ruinis & ruderibus, bellorum ciuilium tempestate & antecessorum incuria restaurauit, longæuamque deformitatẽ loci olim sanctissimi & amœnissimi, (vt qui situs sit in Elisiis campis Galliæ) nonmodo abstulit, sed cum magni Ronsardi cineres populari loculo, muto & illiterato iacere videret, melior æquiorq; illis qui eius opimis exuuiis ditati sunt, tandiu manes esse neglectos non tulit, ac Ronsardum illum, (cuius gloriam exili charta constringere minus facile est quam pugillo Mũdum cõtinere) Chetardius marmoris alta strue, statua ad viuentis similitudinem verissime expressa, à Phidia Luteriano donauit, breui nota & elogio: nam satis fuit viatorem monuisse, ibi iacere Ronsardum, nec enim hac mortalium cura & impensa indigebat, qui viuus æternitatem suam vidit, cuius posthuma gloria non potest superare eam, quam superstes iamque gloria immortalis percepit, tamen pius & liberalis Senator, de nobis omnibus qui litterarum sacra veneramur, hoc vno officio egregiè est promeritus, & vt de Romano olim dictum, qui cum alterius collapsam statuam erexisset, propriam stabiliuit, sic

Chitardius, dum Ronsardi in muto marmore posuit, propriam in vocalibus scriptorum monumentis collocauit, at ille his notis locum signauit: M.D.CIX.

Epitaphium Petri Ronsardi Poetar. Principis, & huius Cœnobij quondam Prioris,

D. M.

CAVE VIATOR, SACRA HÆC HVMVS EST, ABI NEFASTE, QVAM CALCAS HVMVM SACRA EST, RONSARDVS ENIM IACET HIC, QVO ORIENTE ORIRI MVSÆ, ET OCCIDENTE COMMORI, AC SECVM INHVMARI VOLVERVNT, HOC NON INVIDEANT, QVI SVNT SVPERSTITES, NEC PAREM SORTEM SPERENT NEPOTES.

In cuius piam memoriam Ioachi. de la Chetardie, in supr. Paris. Curia Sena. & illius viginti post annos in eodem sacro Cœnobio successor, posuit.

Obitus & elogium Nicol. Rapini.

NicolausRapinus deliciũ Phœbi, terris subductus est, Latiæ poësis æuo nostro Antistes, argutus, elegans, ad mundiciem & sales procliuior, quam ad ampullas, alij tangunt, vellicant, mouent quidem, sed ille vnus rapit,

M.D. CIX. ita vt vi carminis potentiam nominis adæquet, quæ scripsit sparsa & hiulca circumferuntur, tanquam scopæ dissolutæ, sed audio Iacob. Gilotium primæ classis Senatorem, amico sepulto, à posthumis operibus cumulum gloriæ moliri, vt qui tot violas flosculosque in fasciculum & sertum legi & colligari curet, ego illi longe alio carmine, quàm quod fundere solebat ossa sua oneraui:

Hoc te non decuit, fuerat quod nomen auitum,
Vita insons, mores ingenuique negant:
Orphea debuerant, qui te dixere Rapinum,
Threiicia hic traxit saxa ferasque cheli,
Auritasque ornos testudine duxit eburna,
Sed rapis Ausoniis corda animosque modis.
Quis succinctũ hominẽ credat, cecinisse Togati
Sagatique omnes, quod stupuere viri?
Palladis armigera & paccata ad munus vtrũq;
Gnauus, & hac Martem molliit arte ferum.

Quid non effingit mens hominum, cura & studium aucupij: quis crederet accipitres non modo ad prædam minorum volucrum cicuratos, sed quod nulla ætas vidit, ad piscatum ita efformatos, vt stagnis fluuiisque illi superuolitantes, & summo cœlo dilapsi vncinis pedib⁹, ex imo gurgite pisces euăt, & in siccũ exportent, mox herili pugno insideăt, & ab domino visceratione demereantur, Magnus Britaniarũ Rex Iacobus, hoc genus mãsuefactorum accipitrum, ad Christianiss. misit, quibus interdum Rex in illimi & limpidissimo lacu, qui sua Bellæi fontis viridaria irrigat, sine retibus ingentes pisces, ad

Accipitres piscatores.

mensæ

mensæ suæ cupedias & obsonia capit, credo huiuscemodi aues esse de genere illarum, quas audiui, à Iaco. Bethonio Archiepisc. Glacuacensi esse in Caledonia, quæ pedem hamatum vnum habent, alterum latum & anserinum & anatinum, illo Salmones expiscantur, altero innatant præstolantes prædam, quam vbi fluctibus exemerunt, in arduas rupes, quæ littus Oceani præcingunt, euolant, ac depasto rostro Salmonum (illius enim abdomine maximè capiuntur) quod reliqui est fastidiunt, mox pueri accurrunt & partem prædæ auferunt. M.DC.IX.

Diximus anno 1606. ex angustiis valetudinarij ad Diui Marcelli suburbia, non mediocriter luis tabificæ auctas vires & virus, hinc à Decurionibus Curatoribusque publicæ sanitatis, decretum fuisse, vt inauersa parte vrbis longè amplius valetudinarium poneretur, cōsilium res æquauit, nam in Diui Martini suburbiis ædificatum, tam arduo & luculento opere, pomerij latitudine, structura marmorea, muro coctili, ceruleo tecto, concamerationibus, porticibus, areis spatiisque vt Luparam adæquet, & Regum plurimorum Regias longe superet, quod triennio penè opus absolutum, præfixumque vestibulo Basilicæ hoc marmoratum elogium.

HENRICVS IIII. FRANC. ET NAVAR. REX CHRISTIANISSIMVS. BONO REIP. NATVS. PACE. DOMI. FORIS-

M.DC.IX.

QVE. PARTA. AD ORNANDAM. VRBEM. CONVERSVS. INTER. CÆTERA. ANIMO. INVICTO. DIGNA. OPERA. PROPTER. QVÆ VRBIS RESTITVTOR. NON. MINVS. QVAM. PATER. PATRIÆ. ET REGNI. FVNDATOR. DICI. MERVIT. HOC. QVOQVE: PTOCHOTROPHIVM. VETVSTATE. COLLAPSVM. PRO. SVA. ERGA. DEVM. OPT. MAX. PIETATE. ERGA. AFFLICTOS. LIBERALITATE. ERGA. OMNES. CLEMENTIA. RESTITVENDVM. CVRAVIT.

Regina fœminā enixa.

25. Nouembris, diluculò Augusta Medicæa, propitia Iunone & Lucina, fœminam enixa est, Gallia regijs maribus satis fulta, à fœminis non parum roboris expectat, quarum coniugiis exteros principes fœderatos sibi faciat, illa vt plurimum Ethruriæ obstricta est, quæ tot liberorum parentem imò Diuorum Berecynthiam ad se transmisit, cuius si vnquam opportuni partus fuere, certè hac ipsa sunt tempestate, qua veteres hostes Galliæ, priscas artes tenouant, quibus de more suo primores obsequio & fidei, qua in principē & patriam obnoxij sunt, subducunt, profugos suscipiūt, cogitantes cupientesque reuerti, sub certissima sponsione securitatis, longè ablegant,

inani molitione ad perniciem Galliæ, quandoquidem olim transfugæ Austrijs, semper exitio fuerunt. Sic auorum memoria Burgundus, à Carolo VII. filium abalienatum suscepit, paterno imperio iussum reuerti, per septennium aluit retinuitque, cumque Carolus Burgundo exprobrasset, fouere in sinu vulpem, quæ postea suas gallinas deglutiret vaticinium expertus est, nec desiit Ludouicus vi & dolo, receptatorem nutriciumque suum insectari, donec tandem suo infelici exitu, in Nancæia obsidione, Gallum, Lotharenum, Heluetios, ac penè finitimos omnes paccatos reliquit, nec vox vlla vnquam verior, & ad Christianam pietatem accommodatior, quod ,, alteri nequiter feceris, id ipsum tibi aliquan- ,, do factum iri puta, hæc ego sub inuolucris vera tamen & nimis veraa lijs explicanda relinquo, apertius fusiusque scripturus, vbi res & tempus fiduciam dabunt.

M. DC.IX.

Ego obscurus scriptor, ex alieno igne fumo meo lucem dare laboro, vt hedera vappam commendat, bona merx malæ adiuncta venalem facit, sic ex aliorum operibus, mea minus despicabilia facio: Isacus Casaubonus, eruditorum ex tanta clade penè vnus Reip. litterariæ dictator, hoc anno Polybium, antea fœdè laniatum, purè & castigatè cùm vertisset, historiæ militaris principe scriptorem, Henrico IV. militiæ principi, quique scribendis Annalibus vberrimam segetem in dies præbet, dedicauit obtulitque, præmissa operi epistola, verè aurea & digna planè Regum auribus.

Versio Polybij ab Isaco Casaubono.

M. DC. IX.

Ille nonmodo vultu leni, affatu blando offerentem prosequutus est, sed aureo muneri aurum addidit, quantum nescio, & si fortè sciam efferre nolim, regia tamen liberalitas nũquam illaudata, nec enim Musæ benefactorum memoriam interire patiuntur, viget adhuc post tot sæcula, fama illius Cæsaris, qui Græci poëtæ de venatione singulos versus, nummo aureo donauit, his præmijs sese erigunt iacentes litteræ, vt verum cecinerit ille,

Sint Mœcenates, non deerunt Flacce Marones.

Alius miserabilem vicem, ieiunam inopemque vitam eruditorum, sic defleuit.

Sola pruinosis horret facundia pannis.

Opus Caroli Paschalij de Coronis.

Annus, qui ab orbiculari forma annulus dicitur, qui instar est anguis ore caudã prementis, cuius exitus est initium alterius, coronam referens me admonet, ne dum annum absoluo, de luculento opere Caroli Paschalij, apud Rhætos Legati Regis Christia. taceam. ille de Coronis libros decem edidit, Dij boni! quanta, quam abddita, penitissima, pẽnetrabili, inexhausta, insuperabili, stupẽdaque rerum omnium inuestigatione, quis ex titulo putet de coronis sermonem, in decem libros excreuisse? superauit ille ingenium Glyceræ Coronariæ, quæ in conficiendis sertis & coronis, ea arte fuit, vt cum ea Pausias pictor, de variandis coloribus certamen instituerit: nonnè ergò de Paschalij mirabili solertia, verè Nasonis illud effari possum?

Materiam superauit opus

Nihil tamen in longo & serio opere, ludi-

crum, absonum, ieiunum, hiulcum, omnia ita apposité compacta, vt quæcũque ex Latij & Græciæ vberrimo pœnu collegit, ad coronas scripta credideris, sic res alienas suo ingenio inseruire cogit, vis dicam? dum ille de coronis scribit, non sibi lauream, quernam, æsculeam, gramineam, vel aliter frondeam & virescentem, sed immarcessibilem & æternam coronam texuit, ita vt veteris legis 12. tabula. elogium meritissimè illi conueniat, *qui coronam parit ipse, virtutis ergô arguitur*, longè ille Mnestheum, Callimachum, & Theophrastum, qui de coronis priuatim scripsere, superauit, illi delibarunt suauia illa, iste plena falce odoratam illam messem demessuit, ita vt non nisi aurea corona, & si Dijs mortalibus placet, dum ille inter mortales agit, auro Coronatio puro & puto dignissimus, vbi iam nõ viuus sed Diuus esse incipiet illa corona,

M. DC. IX.

Plin. in histo. nat. li. 21. c. 3.

Syderibus qua cincta nouem, Minoia fulget,
Gnosidis auulsam capiti, quam inuexit Iachus
Et lucere polo dedit, & radiare Coronam;

Lectori non maleuolo.

SEXDECIM annorum opere absoluto, cum annus qui nunc voluitur, in tertium mẽsem abijsset, res gestas, (quæ tantillæ sunt, & vt verius eloquar gerendarum consilia) si non attigissem, instituto operi omnino defuissem, rem pollicitam ratam haberi putaui, si prælum cum Martio desineret, ne auidus rerum sciẽdarum, quidquam à me desideraret, breuibus membranis notisque, hæc anni primordia complexus sum, quod res adhuc sub incude & malleo sint, ac quasi hyberno torpore vinctæ lateant, erupturæ sub initium veris, cuius non tam gratam vicem temperiemq́, quàm Augustæ inaugurationem & coronationem expecto, nec nobis gratior Fauonius aspirauerit, quàm lux illa, Augustali gloria quæ supremum fastigium adijciet, spectandi desiderio efflictim dispereo, omnesque boni amantesque Reginæ, omnium quæ extitere vel extabunt optimæ, vt tibi (ô Lector non inuidè) qui forte longinquus eris à spectaculo, tibi veri nuntius omnia quamproximè referam, & quasi oculis subijciam. Vale & amanti te ac plurimùm obseruanti, aduersus tui dissimiles æquus esto.

RODOL. BOTEREIVS.

RODOLPHI BOTEREII IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati, huius anni ineuntis 1610. Trimestris delibatio,

M. D. CX.

SVPERIOR annus in colloquijs, internuncijs, Legationibus & tandem comitijs de re Cliuensi & Iuliacensi abiit: num de petitione hæreditatis iurgium posset componi tentatum, sed variantibus animis, hûc vsque nondum finis impositus controuersiæ. Sigismundus Marchio & elector Brandeburgicus, priusquam armis experiretur, ius suum publicè editis in hûc fere modum tabulis constare voluit: Videlicet ante annos centum, initum fuisse coniugium Mariæ, Guilelmi Iuliacensis & Bergensis Ducis Comitisque Rauenspergij filiæ, cum Ioanne Duce Cliuensi & Comite Marchiano, ac tunc pactum, vt ditiones omnes illæ, simul copularentur indissolubili vinculo, ita vt nusquam diuelli & discindi possent, quemadmo-

Electoris Brandeburgici rationes.

M. DC. X.

dum enim colligata simul virgulta enixius frangũtur, quàm dissoluta, sic gentes inuicem coadunatas, concuti & expugnari difficilius putarunt: ex huiusmodi nuptijs Mariæ & Iohannis, nati Guilelmus, Sybilla & Amallia: anno 1526. Sybilla Ioanni Federico Saxonum Duci nupsit his pactis, vt si vterque sine maribus mortalium necessitati cederet, omnes illæ simul colligatæ ditiones, ad Sybyllam primogenitam & Ioannem Federirum Saxonem coniugem suum deuenirent, ea lege vt duabus sororibus dotem pro generis splendore persoluerent. At Guilelmus ille anno 1545. Mariæ Vngaræ copulatur, postquam in gratiam Caroli V. Cęsaris rediit, à quo defecerat Gallo fœderatus, ab illo impetrat, vt si ex illo & Maria fortè mares non suscipiantur, aut editi humanitùs desinant, omnis illa trigemina dynastia, ad Guilelmi tunc extantes filias, vel illis penitus sublatis ad illarum hæredes omninò pertineret, post excessum Caroli V. vbi Ferdinandus frater Imperio successit; ipsam huiuscemodi ditionum coniunctionem probauit, & indissolubilem esse voluit, dehinc Maximilianus 2. & postmodum qui viuus adhuc Aquilas regit Cæsar Rodol, hoc prius decretum renouarunt, lege familiari & perpetua, vt hæredes Guilelmi ex recta linea, promiscui sexus mares siue fœminæ, in solidum ditiones illas possiderent, vbi verò Guilelmus ille, Cæsarum calculis, suæ dominationis copulam indissolubilem fecisse putauit, anno 1572. natu maiorem filiam Mariam Leonoram, Alberto

Frederico Marchioni Brandeburgico Duci Borrusiæ nuptui collocauit, tabulis connubialibus hoc pacto interposito, vt si ille & vxor Maria, sine mascula prole decederet, Iuliacensis, Cliuensis, Bergensis, Marchianus & Rauenspergicus principatus, appendicesque omnes, Mariæ Leonoræ eiusque desponsi Alberti Ferderici Ducis Borrusiæ essent, ea tamen lege, vt Albertus priuato suo ære, assem designatum à Guillelmo socero Mariæ Eleonoræ coniugis sororibus, pro omni iure prætenso in huiuscemodi ditionibus persolueret, ac præmortua vna sorore, pecunia illa vt quæ non modo dotalis, sed in vicem rei hæreditariæ succederet, ad superstites sorores deueniret, hac tamen cautione, vt dum Albertus modum illum pecuniæ numeraret, dictarum sororum futuri coniuges, omni iuri hæreditatis renuntiarent: Ex Maria Leonora & Guilelmo, natu maior fuit Anna, Ioannis Sigismundi Brandeburgici coniunx, quæ ex dispositione Guilelmi Ducis, defectu prolis masculæ, ad huiuscemodi copulatos principatus accita sit. Accedit etiam, secundam filiam, dum nuberet Philippo Ludouico Comiti Palatino Neoburgico, decretum confirmasse, vt quæ iure substitutionis, præmorienti sorori primogenitæ sine liberis successuram, expresso verbo sibi reseruauerit, id ipsum etiam cauisse vltimam sororum Magdalenam, dum Ioanni Comiti Palatino copularetur, atque illa cautione Brandeburgici ius stabilitũ, vt qui à primogenita ortũ duxerit, quandoquidẽ pa- M. DC. X.

M. DC. X.

ctis connubialibus Mariæ Leonoræ cum Alberto Frederico, non solū illa & mares nascituri, sed fœminę iure substitutionis adsuccessionē vocatæ sint, contrariis tabulis Neoburgicus suas partes tuebatur, sed audio conuenisse cum Brandeburgico, atque inuicem in alios hæredipetas obniti, ex maiori Sylua sermocinationum, hunc manipulū selegi, vt exploratū sit omnibus, Regē Christianiss. optimo iuri iusta arma & auxilia principibus Germaniæ fœderatis negare haud potuisse. Brandeburgico autē grauiorē controuersiam faciunt Elector Saxonicus, & Leopoldus, qui à Cæsare ius & inuestiturā habet. Cōtendit ille Cliuensē & Iuliacensem Ducatus, esse plumas ex Aquila, ramos ex stipite, à fonte scaturigines, à Sole radios, ideoque in muliebre genus feuda mascula non cadere: nā si quis antiquitatis rudera altius scrutetur, inueniet profectò non solum Germanicos sed & Romanos Cæs. partas bello regiones, agros, fundos hostium, in præmium militiæ veteranis assignasse, ea lege vt quoties bellica opera imperium egeret, vectigales illi vltrò & ex necessitate feudorum illam nauarent, vnde feudorum ortus. At nemo negat, Germanici Imperij electores, primicerios, administros, officiales vectigales obsequio virili, bello & pace ad nutum Cæsaris teneri? Cæsareas leges à foro, à publicis muniis exclusisse mulieres, vel in priuatis & popularibus causis, tanto magis vbi de maiestate Imp. agitur: Galliā verè fortem & masculā, quæ in colum lanā & stamina

Rationes Leopoldi & Cæsaris beneficiarij.

L. Lucius Titius De euictio.

non cadat masculam ditionem Sequanorum (Burgundicum Comitatum vocant) post obitum Caroli, qui in Nanceia pugna cecidit, Comes Niuernensis iure optimo sibi vindicare potuisset, quia dispositio & lex familiaris facta in gratiam Philippi audacis, ad fœminas etiam porrigebatur, quæ tamen publicis legibus Imperij exclusæ sunt, quo exemplo dicta lex in pactis connubialibus Mariæ Leonoræ, cum Alberto Ferderico inanis, inefficax & irrita habenda sit. Tacitus in moribus Germanorum annotauit, illos non modo masculæ virtutis fautores, osoresque muliebrium stirpium, sed etiam apud illos in vsu fuisse, vt summa hæreditatis ad primogenitos deueniret, ne secta in plures robur amitteret, armentis, pecore, auro, argento, & supellectile, ad natu minores relictis. Ista ex sparsis libellis non in gratiā Leopoldi, nam nulli patrocinor, sed veri & rerū sciendarū cura attigi. Elector verò Saxonicus, duplici iure res Cliuenses sibi vindicat, nempe veteri beneficio & decreto Ferderici III. Cæsaris qui in Albertū Saxonē ob res pro Maiestate Imp. fortiter fœliciterque gestas, Cliuensem Iuliacensemque ditionem tanquam feudum erogauit, atque id ipsum Ernesto Electori Saxonico fratri, Maximil. I. indulsit. Ius alterum ex connubialibus pactis Sybillæ cum Ioanne Ferderico, Saxo sibi constituit, verbis rem ipsam ita signantibus: *Quod si dux Ioannes & Maria Ducissa Cliuensis, Iuliacensis & Bergensis coniuges, nulla relicta prole*

M. DC. X.

Rationes Electoris Saxonici.

M. DC. X.

mascula decesserint, vel si ab illis mares geniti nullos hæredes reliquerint, eo casu vicissim pactum & conuentum, vt Ditiones omnes sua perpetuo nexu copulatæ, ad Sybillam filiam, liberosque ex illa & Ferderico Saxone deueniant.

Brandeburg. ad Leopoldi & Saxonis ius prætensũ responsio.

At Brandeburgicus, longiore programmate ius Saxonicum sic conuellebat, vt Ferderici III. & Maximil. I. Cæsarum, beneficium illud Alberto & Ernesto Saxonibus concessum, pro derelicto habitũ sit, nam post Guilelmi Ducis Iuliacẽsis & Bergensis excessum, Saxones illi meram possessionem soli, quam feudorum interpretes, dominium vtile nuncupant, numquam adepti fuere, vel si fortè adepti, illud desuetudine amiserunt. Is enim est feudorum vsus, vt qui feudi inuestituram alteri factam patiatur, nec intra annũ de vindiciis agat, feudo exclusus sit, tanto magis qui intra decimum, vicesimum, tricesimum, & quadragesimum annum, nulla querela interposita, feudum penes alium esse tulit? nec iuuat Saxones de iure suo protestatio, quæ nullis iudiciorũ formulis absoluta fuerit, quæ longa proscriptione exoleuit, cum lis contestata triennio derelicta perimatur, & fiscales etiã causæ, quod suis tẽporibus prolatæ non sint, post longa interstitia tollantur. Accedit, Guillel. Ducẽ, ac Ioannẽ Guillel. filium recẽs sublatũ, à Cæsar. Imperiiq; candidatis, (quos Romanorum Reges vocant) huiuscemodi ditionũ inuestituram, Saxonibus non obnitẽtibus quiritantibusque accepisse, nullá querelá jurisque prętensi obtestationem interposuisse, ita vt prior illa protestatio verbo tenus fa-

I. Inst. Cod. de Iure fisci.

cta, pro nulla & irrita habēda sit, nam iure ciuili receptum, protestationes inanes esse, quæ singulares nec vicibus repetitæ nullisq; fori & iudiciorū formulis roboratæ, ideoq. Saxonū incuria & neglectione si quod ius fuit, amissum penitus. *Nam vel optima nomina, non appellando, non exigendo, fieri mala, fœnerator Alphius dicebat.* Nec ferēdus Saxo, qui fortitudine bellica Alberti, beneficium inuestituræ à Cæs promeritum tanto pere iactat, cum ille & Ernestus 80. annorū intercapedine & diuturnitate silētij, tacitè abdicauerint, quinimò quādiu superstites illi, epistolis priuatisq; scriptionibus, elogiis titulisq; Ducatus Iuliacensis Cliuensisque, Guilelmum Ioannem, suosque hęredes affecerunt. Nihil autē facit ad cōtrouersiā, num sit masculinū feudum, muliebrisque regiminis impatiēs, nā quę Frederici III. Cæsaris rescripto clausula continetur, *si contigerit Ducum Iuliacensiū mares deficere.* ad priorem casum qui extitit referēda est, hoc est cū Ioānes & Maria sine maribus vita emigrarēt, idq; ex antecessorū iuris calculis, quibus visū *vt quælibet dispositio de actu aliquo loquens, de primo tantū intelligi debeat, argumento L. Boues §. hoc sermone ff. de verb. signif. & semel à successione feudi exclusus, nō amplius admittitur.* nam ius semel extinctū denuò non oritur, quēadmodum enim anno 1511. Marię Guillel. Ducis filiæ à Maximil. I. res Cliuenses concessæ fuerunt, sic à Carolo V. alio & recentiore rescripto, Guilelmi filiabus suisque hęredibus omnium huiuscemodi ditionum ius concessum.

Columella li. 1. de re rustica cap. 7.

Sed Annalibus liquet, falsò masculinū feu-

M. DC. X. dum res Cliuenses Iuliacensesque nuncupari; cum his exploratum sit, Arnaldũ Gueldrensem & Iuliacensem, in Carolum Burgundicum Ducem, Gueldriam, Iuliacum, Comitatumque Zurfensem eiurasse, qui vbi viuere desiit; ad Mariã vnicam filiã Maximilia. Cæs. vxorem deuenêre, ergo merè res est vxoria, hinc factum est, vt anno 1511. cum Guilel. Iuliacẽsis viuere desiisset, non gens Saxonũ, sed filia Ioannis Cliuensis vxor, res paternas sibi vindicauit, cui nulla vnquam de hæreditate controuersia facta est. Inualuit etiam ab omni æuo, vt quatuor dynastiæ Iuliacum, Cliuia, Bergũ & Gueldria, postquã desiderati mares ad fœminas iure hæreditario transeãt, Maria enim post fatum Edouardi fratris, Gueldriam assecuta est, & postmodum vbi nupsit Guilel. Iuliacensi, illam vt peculiarem & sibi dotalem asseruit.

Reginaldus etiam, Ioannẽ sororẽ Gueldriæ & Iuliaci hæredẽ testamento scripsit. Engilbertus Comes Bergẽsis amisso mare filio, Comitatũ ad superstitem filiã intestatò reliquit. Filia etiam Theodorici Cliuensis Astolphi Marchiani coniunx, hæreditate Cliuiam nacta est, atque in Hannonia & Hollandia receptum est, vt ditiones huiuscemodi ad filias deueniant, nec in potentissimis Regnis ius illud insolens, nec antiquitus mulieres ad fusos & pensa relegatæ, siquidẽ apud Schytas Thomiris, apud Ægyptios Semyramis, Arsinoe, Cleopatra regnarunt, & nũc regnũ Hispanicũ Anglicanum, Scoticum Hibernicum, Parthenopæum, muliebria sunt imperia, quinimò

non ſolum hæreditario iure, ſed teſtamento ad huiuſcemodi regna capeſſenda mulieres vocantur. Carolus enim V. ſupremis tabulis anni 1554. & codicillaribus 1558. edixit, vt ſi Philippus fatis cederet, Maria filia Auguſta Bohemiæ, omnibus ſuis Regnis potiretur. Ipſemet Philippus teſtamento 1597. ſimiliter cauit, vt ſi filius Philipp. II. ſine legitimis hæredibus vita defungeretur, Clara Eugenia filia, omnium Regnorum & ditionũ hæres eſſet, hiſque exemplis & pluribus recepti eſt iuris, vt non modo ad ſupremas Dynaſtias, ſed ad auguſtiora Imperia mulieres vocentur. At muliebri regimini obnoxiam eſſe Cliuiam, Cornelij Neoſtadij opere feudiſtico comprobatum, qui lib. 7. pag. 33. affirmat, *merã feudi Cliuici eſſe naturam, vt maſculis non extantibus, fœminæ ſuo ordine, ad ſucceſſionẽ vocãdæ ſint* M. DC. X.

Quod verò Saxo, aliiq; de hac omni cõtrouerſia Cæſ. arbitrũ cõtendũt, nec ad aliud tribunal diſceptationẽ pertinere, ſibi falsò blãdiũtur: quãuis enim Imperialibus edictis cautum ſit, vt ſi de Ducatu, Comitatu, aliiſue inſignioris notæ feudis, interdictũ ſuboriatur, Cæſ. ipſe tanquã caput feudorũ adeũdus ſit, vt de poſſeſſione conſtituat, iubeatq; qui poſſeſſoribus vim faciunt, eſſe quietos, tamẽ hoc perpetui iuris nõ fuit, cui ſæpius derogatum, in aliiſq; tribunalibus experiri, atque etiã ipſis Saxonibus, cũ imperiali ſeueritate atq; inuidorum potentia premerẽtur licuit. Præterea quæ Leop. reſcripta impetrauit, nõ à Cæſ. ipſo nec æquis ſuffragiis, ſed Aulicorũ ambitu & malis artibus elicita; quę nõ modo ab Ele. Im-

M. DC. X. perij cliētibus vrbibusq; improbata fuere, sed per Legatos vt irrita & nulla pronūtiarentur nuper postulatum. Saxonē priuatis domesticisq. exemplis habere exploratū, in luculētis huiuscemodi cōtrouersiis, nihil priuatim Cęsares sanxisse, sed Electores, Principes, Imperij vicarios & administros accersiuisse, in programatibus, longè accuratiores formulas adhibuisse, quam his quæ in gratiā Saxonis & Leopoldi cōcessa sint. Nemo autē nescit, Electores Principesque edictis libellisq; citra Germaniā, ad longinquū & peregrinum forum euocari nō posse, vt Pragenses & Bohemi, qui patriis legibus è finibus suis aliò distrahi nō ferunt: nulli verò ignotum, Leopoldū illicò via iuris & æqui relicta, cum in iure nullū præsidium haberet, omne illud in armis constituisse, militē cōscripsisse, fœderatorū auxilia aduocasse, vrbes arcesq; expugnasse, noua propugnacula cōdidisse, mysticos in societatem belli acciuisse, qui auriti ad tubā, quasi de aris aditisq; & de religione, nō de re profana ageretur, decumanū nummū ad bellū gerēdū promiserūt, si Saxo non cęcutit, videbit profectò nō ad rem suā, nec ad dignitatē & amplificationē domus Saxonicæ, huiuscemodi molitiones fieri, sed vt Hispanis, in Germania liceat esse potētiorib⁹, qui iāpridē illā spe hauserunt, vt concutere labefactare, & penitus illā euerterevaleāt, quod proaui Saxones, à pluribus annis vel priuato damno experti sunt, & verè illi Germanici, amantesq; patrię libertatis vim illā latius se effūdentē represserunt. Plu-

ra

ta cum ex professo, vni vel alteri causam non dicam, annotare piguit, quod sciam potētum huiuscemodi cōtrouersias, nō iure ciuili, non mucrone incruēto legū, tabulis gradibusque substitutionum dirimi, sed Marte arbitro, ita vt ei qui commentitio iure, bello iniusto causas obducit, vetus illud meritò conueniat,

Jura negat sibi nata, nihil non arrogat armis.

Brandeburgicus, qui gentilitate & iure hæreditario potiorem se contendit, cum tota Germania & Belgio, cliētum more tabulis publicis ius suum professus esset, tamen veterum exemplis præmonitus, lites Principum, non in foro & subselliis dirimi, sed ius esse in armis, ne si fortè æmuli ferro decernere velint, imparatum opprimerent, gentiles confœderatosque Germaniæ Principes, in suas partes trahit, illi non segnes ad eas tuendas se præstitere, Elector Palatinus, Dux Vitembergicus, & Anhaltinus Princeps, qui cæterorum Legatus cum Regem Christianiss. adijsset, de auxiliaribus copijs interpellator, ad postulata pronum & exoratum habuit, vel hoc nomine potissimùm, quod cum suis hæredibus negetur, vel præripiatur hæreditas, iustis armis vindicanda, & ab improbis possessoribus vi auellenda sit, ad societatem belli vrgebant Anhaltini deprecatoris, cæterorumque Germanicorum Principum, dum ciuili bello Rex premeretur, missæ auxiliares nec despicabiles copiæ, non negandas suppetias his, qui priores illum opportunè iuuissent, putauit. At ne amicis laborantibus deesset, vimque om-

[illegible] , ad [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Germaniæ [illegible],
[illegible] consilia [illegible]
[illegible] , in Gallia [illegible]
[illegible] , & [illegible] præsidia, ad
[illegible] Centuriones &
[illegible] pecunia [illegible], [illegible], globi,
tormenta ex armamentario plurima maiori- que nostra educta, nauibus oneratisque impo- sita, superio Rhenoque in Campaniam euehun- tur, vt si forte de re Cliuensi, grauior contro- uersia in apertum bellum erumpat, omnis illa militaris supellex in expedito sit, & Christia- niss. Rex, quam verbis obtulit, opere fidem præstet, dum vero quis futurus sit comitioru exitus, auida aure expecto, Boësilæum apud Principes Germanicos, legationis suæ causas facunde explicantem audire.

Boësilæi oratio Regis Christiani ad Germaniæ Principes & ciuitates conuen.

Impositi mihi muneris exordium erit (illustrissimi, excellentissimi, excelsi, & potentes S.R.Imperij Electores, principes, illustres & generosi Comites, magnifici & spectabiles ciuitatum Imperij Legati) à multiplici salute, qua vos impertit Henricus Francorum Nauarraque Rex Christianissimus D. meus, optatque vos sana consilia, in hoc conuentu inire, quibus mala quæ impendent Germaniæ, arceantur, beneque & fortiter res vestras peragere, insuperque ea vos sub-

fidia & officia à se expectare iubet, quæ à Rege amicissimo, consanguineo & socio, vobisque multis nominibus obstricto sperare fas est. Cæterum postquam Dei munere clementiaque singulari, victricibus armis Regis Domini mei ferocissimorum hominum conatus cesserunt, & sedatis bellorum ciuilium fluctibus, Gallia pristina quiete gaudere cœpit, non satis ad gloriam, nominisque sui amplitudinem inuicti animi principem esse putauit, nisi & publicæ orbis Christiani paci & tranquillitati consuleret, cuius tam laudabilis propositi testes sunt, induciæ decennales in Belgio, consilio eius & auctoritate pactæ, quibus prouinciæ illæ nunc recreantur, & Italia sæuissimi belli metu liberata, reconciliatis cum Pont. Max. Venetijs, sed optimum principem nihil æquè sollicitum habuit, quàm Germaniæ vestræ salus atque libertas, quam cum multis modis infringi & imminui videret, eius se vindicem & assertorem maiorum suorum exemplo lubenter professus est. Hoc etenim se vobis debere putauit, cum propter veterem Francorum Regum & Imp. principū amicitiā & coniunctionē, tum maximè propter merita & officia in se regnūque suum, difficillimis temporibus collata, quibus vt parem gratiam aliquando referret, rem se dignam facturum existimauit, si pro vestra omnium salute excubaret. Cùm itaque ante aliquot annos, multa in perniciem vestram fieri animaduerteret, veluti ditionum vestrarum populationes vrbiumque occupationes, contra fas & imperij iura, & inter principes alii dissidia, non potuit, quin vos pro iure amicitiæ

M. DC. X.

M. DC. X. *moneret, ad istas iniurias propulsandas, vobis concordia & coniunctione animorum opus esse, eoque accuratius fecit, cum iam præsagiret, Cliuiam & Iuliacum cæterasque prouincias familiæ Cliuiensis, turbarum & dissidiorum in Germania materiam fore, qua de re sæpius, Duce superstite vobiscum egit, eo verò vita functo, quoniam ea res maximè ad Germaniæ pacem pertinere videbatur, quàm propensus fuerit ad legitimorum hæredum patrocinium suscipiendum, vobis omnibus notum puto. Et quo magis in illa causa, in qua Germaniæ salus vertitur, animum suum patefaceret, omnibus per Europam principibus testatum voluit, amicis & sociis principibus, ad quos bona illa legibus redierant, in tam iusta causa se nunquam defuturum, quod non ideo fecit, vt principes illos temerè bello implicaret, quis enim incerta bellorum melius nouit? imò sapientissimo Regi D. meo valdè placuit tractatus, opera & consilio prudentissimi principis D. Landgrauij Hassiæ, de adipiscenda possessione illarum prouinciarum habitus, & litibus quæ inter principes hæredes essent, amicorum iudicio permittendis, quæ res vt tutiorem exitum sortiretur, aliquot equitum signa ad Regni fines præmisit, ad quoscunque casus principibus illis præstò futura, neque enim ignorabat vicinos principes, iampridem multa moliri, quò prouincias illas ditionibus suis adiicerent. Adepta verò possessione, cum animi principum nonnihil remolliuisse viderentur, neque quid sui consilij esset Regi aperirent, veritus ne mora illa dãnum aliquod rebus eorũ adferret, propter bel-*

licos apparatus, qui in eos fiebant, monendos principes duxit, per litteras & internuncios, cauerent ne in ipsa consultatione negotij opprimerentur. Sed dum vltrò citròque super his rebus nuntij comeant, eccè commodum Lutetiam venit illustrissimus Princeps Anhaltinus, Regi D. meo meritò acceptissimus, cum ob fortem & egregiam vestris auspiciis illi in bello nauatam operam, tum propter bellicam laudem & prudentiam, qua inter aui nostri Duces eminet, qui literis ab illustriss. & potentiss. P. P. Electore Pallatino, & D. Duce Vuitembergo allatis, Regi D. meo significauit. Certum PP. fœderatis esse, possessionem PP. hæredum armis tueri, si modo quod sperabant, Rex illis auxilia subministraret. Hic quàm Regiè & amicè exceptus fuerit, quam facilem & impetrabilem Regem habuerit, ex ipso principe audiistis. Egit præterea de mittendo legato, qui fœderatorum animos confirmaret, & Regia mandata & consilia ad illos deferret, ad quod munus me licet imparem, Rex delegit, misitque vt Regiæ voluntatis & beneuolentiæ, apud vos interpres, essem: Nunc igitur illustrissi. vestræ sunt partes, videre ne quid Respub. vestra detrimenti capiat, neue P P. consanguinei vestri, auitis sedibus indignè deiiciantur, ab extraneis vobisque parum æquis Principibus, qui occupatione istarum prouinciarum, sibi viam muniunt ad inuadendam Germaniam. Quantum verò ad Regem D. meum attinet, & si non ignoret partes vestras tuendo, mala multa sibi & incommoda accersere, tamen apud illum, semper po-

M. DC. X.

M. DC. X.

tior erit causa amicorum. Vos vestraque consilia opibus, militibus, omniq; genere auxiliorum, quæ parata & expedita habet, proteget, & aduersus omnem vim & iniuriam tuebitur, in quo tamen Cæsaris Maiestati, aut iuribus nihil quicquam detractum vult, neque priuatum ille compendium spectat, sed hoc tantum, vt Germania Reip. Christianæ propugnaculum, læta pace & securitate fruatur, vtque amicis & sociis PP. de se benè meritis, sua iura & rationes constent, si modo quod maiores vestri præstiterunt, vosque constanter fecistis, in fœdere & amicitia cum Rege D. meo permanseritis.

Huius anni initio, Lutetia virorũ illustrium funeribus crebris fuit tota feralis, quasi cœlũ terris sua lumina inuideat: nam penè vno spatio trimestri quod delibo, primæ notæ, probitatis, eruditionisque viri desiderati sunt. Calendis Ianuarij, Franciscani Sorbonicique sodalitij primicerius Franciscus Feuardentius, in cœlum abiit, illum fato functum immortalitati commendare inane est, quandoquidem ipsemet viuus æternitati suæ interfuit, cui adhuc superstiti Ioannes Roënus Rothomagensis Academicorum eloquẽtissimus, panegyricum dixit: Ille ortu clarus, gẽtilitiæ nobilitatis calcatis honoribus, cucullam Frãciscanã, lato clauo & baltheo, opibusq; auitis votiuam mendacitatẽ cœnobij Baiocenẽsis antetulit, quadraginta quatuor annis publicis dissertationibus, concionibusque, in Gallia & Belgio rẽ Christianã acerrimẽ, & vt plurimũ prouexit. Tandẽ inter varias arduasque animi lucubrationes, portẽta hereseon & gi-

Obitus & Elogium Fran. Feuardentij.

gantũ more diis ipſis indicta bella ab hæreticis, in ſua Theomachiâ profligauit. M, DC. X,

Coiffetæus Dominicani ordinis laureatus Theolog⁹,ho c anno ineũte,in monitoriá epiſtolâ Iaco.VI.Britãniarũ regis ſedatè adm odũ & cũ Regiæ maieſtatis ſumma obſeruãtia, facun dia vernacula, patrum teſtimoniis ad rem ipſam vrgentibus & præpilatis argumẽtis, luculentã reſponſionẽ edidit, non vt alij intemperiis acti, qui magis deuios arcent quàm ad caulas reuocant, dicacitate incondita, obſtrepit, ſed vt ita dicã, bombicinis verbis, Regi literatiſſimo indicat, quã longè à vero cultu aberret, faxit deus vt rectè, & obſequiosè monentis opuſculum ſibi legi patiatur: nam ſi patientem aurem adhibeat, non dubito quin à lectione alter futurus ſit.

Mareſcallus Dornano, gloria bellica nulli nõ cognitus, ſub patre anteſignano exterorũ militũ, qui à Gallis Regibus ſtipendia merent, educatus in caſtris, militiæ tyrocinium egit, dehinc ſub Carolo IX. & Henric.III, Valeſiis, prælia tionibus ſecũdis plurimũ inclaruit, anno enim 1587. Caſtillonçum pro nouatoribus, duo millia Heluetiorum auiis itineribus per Aruernos ducentẽ fudit, ſigna plurima intercepit, eorũq; partes nõ mediocriter afflixit. Illo Henri.III. diriter necato, Alphõſus fœderationis inuictus & acerrimus oppugnator fuit, cui Lugdunũ atque huius oræ multas vrbes oppida, & municipia ſubripuit, tandem à fœderatis interceptus, libertatis inemptæ ſumma apud illos præfectura caſtrorum,

Obitus & Elogium Mareſcalli Dornano.

M. DC. X.

omniumque præmiorum illecebra & magnitudine tentatus, quinquaginta millibus aureorum nummûm, quam defectione ad illos, liberum se facere malluit, quod albo corvo penè simile est, in viro militari, multus & frequens numinis cultor fuit, impensiorque in precationibus, quàm multi mystici & sacris inaugurati, vt qui quotidie psalterium canere de more habebat. At illi cum interclusus esset vrinæ meatus, & per stillicidium vesicâ cruciabiliter exoneraret, secandum se præbuit, quod cum minus fœliciter cessisset, ex lethali morbo Lutetiæ moritur, suoque obitu Regem omnesque publicæ rei amantes, non mediocri dolore affecit, ille enim non solum pugnando, quantum in Galliam benè animatus esset docuit, sed mense Sextili, Edicta plebi grauia & acerba nimium, cõstanter & cordatè apud Regem dehortari non trepidauit, tantumque valuit proba & mascula oratione, vt nescio quas hyrudines mangonesque, qui negotiantur animas nostras, pudefecerit, èque faucibus bolum eripuerit; illo sublato, quàm paucos Alphonsos Aula habet, qui palpum non obtrudant, & recti monitores sint? Nouissimis verbis edixerat, Burdegalam efferri, & quia testamenti omnis interit potestas, si viui imperia mortuorum negligant, cadauer à polinctoribus vnctum, impositumque carpento, stragulo serico & exequiali inuoluto, à quatuor iugalibus pullatis tracto, delatumque ad illud quod sibi designauerat sepulchrum. Aquita-

niæ omnes ordines, non modo vt Regis vicarium, sed vt parentem luxere, & mortui desiderium quàm probus fuerit indicauit. M. DC. X.

Postquam verò Gallia Alphonsum deside-rauit, Desdiguerium pari fortitudine æquantem vel superantem, Rex Christian. in summum militiæ Tribunatum suffecit, à Duce Vindocino effusissimoque militum delectu, ad P. Conf. deductus, publicè forensi facundia ob res præclarè gestas, & summa facinora laudatus est, vt profectò hoc nupero & ciuili bello, Regi strenuissimam operam præstitit, paulò post missus ad Allobrogem de grauissimis rebus acturus; quas vbi in lucem se dederint, narrare persequar, quidquid enim scitu dignum isto, & labentibus annis geretur, adiiciam Commentariis, si modo succidere tempus, & à litibus otium furari dabitur. *Desdiguerius fit Mareschallus Franciæ.*

Superiori anno, Terralij & Bastidij, nonmodo infectum facinus in Geneuam, sed vtriusque morte publicè vindicatum diximus, isto non ab extraneis & Catholicis, sed ab indigenis & ciuibus, non dissimile renouatum & vltum fuit. Ita ab insidiis & molitionibus, intra muros & extra non cessabitur, donec capta vel expugnata, dominationis occasum sortiatur. Canalis, arte medica & linguarum cognitione non incelebris, in suspicionem proditionis venit, obscuris signis insimulatus, inconsultè loqutus illam auxit, nam ea est vis veritatis, vt ab inuitis erumpat, tortus aperto pectore omnia effu- *Noua coniuratio in Geneuam.*

M. DC. X.

perij cliẽtibus vrbibusq; improbata fuere, sed per Legatos vt irrita & nulla pronũtiarentur nuper postulatum. Saxonẽ priuatis domesticisq. exemplis habere exploratũ, in luculẽtis huiuscemodi cõtrouersiis, nihil priuatim Cęsares sanxisse, sed Electores, Principes, Imperij vicarios & administros accersiuisse, in progrãmatibus, longè accuratiores formulas adhibuisse, quam his quæ in gratiã Saxonis & Leopoldi cõcessa sint. Nemo autẽ nescit, Electores Principesque edictis libellisq; citra Germaniã, ad longinquũ & peregrinum forum euocari nõ posse, vt Pragenses & Bohemi, qui patriis legibus è finibus suis aliò distrahi nõ ferunt: nulli verò ignotum, Leopoldũ illicò via iuris & æqui relicta, cum in iure nullũ præsidium haberet, omne illud in armis constituisse, militẽ cõscripsisse, fœderatorũ auxilia aduocasse, vrbes arcesq; expugnasse, noua propugnacula cõdidisse, mysticos in societatem belli acciuisse, qui auriti ad tubã, quasi de aris aditisq; & de religione, nõ de re profana agere tur, decumanũ nummũ ad bellũ gerẽdũ promiserũt, si Saxo non cęcutit, videbit profectò nõ ad rem suã, nec ad dignitatẽ & amplificationẽ domus Saxonicæ, huiuscemodi molitiones fieri, sed vt Hispanis, in Germania liceat esse potẽtiorib⁹, qui iãpridẽ illã spe hauserunt, vt concutere labefactare, & penitus illã euertere valeãt, quod proaui Saxones, à pluribus annis vel priuato damno experti sunt, & verè illi Germanici, amantesq; patrię libertatis vim illã latius se effũdentẽ represserunt. Plura

ra cum ex professo, vni vel alteri causam non dicam, annotare piguit, quod sciam potẽtum huiuscemodi cõtrouersias, nõ iure ciuili, non mucrone incruẽto legũ, tabulis gradibusque substitutionum dirimi, sed Marte arbitro, ita vt ei qui commentitio iure, bello iniusto causas obducit, vetus illud meritò conueniat, M.D.CX.

Iura negat sibi nata, nihil non arrogat armis.

Brandeburgicus, qui gentilitate & iure hæreditario potiorem se contendit, cum tota Germania & Belgio, cliẽtum more tabulis publicis ius suum professus esset, tamen veterum exemplis præmonitus, lites Principum, non in foro & subselliis dirimi, sed ius esse in armis, ne si fortè æmuli ferro decernere velint, imparatum opprimerent, gentiles confœderatosque Germaniæ Principes, in suas partes trahit, illi non segnes ad eas tuendas se præstitere, Elector Palatinus, Dux Vitembergicus, & Anhaltinus Princeps, qui cæterorum Legatus cum Regem Christianiss. adijsset, de auxiliaribus copijs interpellator, ad postulata pronum & exoratum habuit, vel hoc nomine potissimùm, quod cum suis hæredibus negetur, vel præripiatur hæreditas, iustis armis vindicanda, & ab improbis possessoribus vi auellenda sit, ad societatem belli vrgebant Anhaltini deprecatoris, cæterorumque Germanicorum Principum, dum ciuili bello Rex premeretur, missæ auxiliares nec despicabiles copiæ, non negandas suppetias his, qui priores illum opportunè iuuissent, putauit. At ne amicis laborantibus deesset, vimque om-

M. D. C X. nem ab illis auerteret, ad publica comitia Boëfifæum fui intimi confiftorij confiliarium, præclaris anteà Legationibus, ad exteros Principes probè & fœliciter defunctum mifit, dumque ille vice regia, confiliorum infpector hortatorque horum, quæ ad dignitatem libertatemque Germaniæ fpectant, moratur, dum in illo confeffu pugnatur verbis & concionibus, in Gallia fiunt ad bellum apparatus, & caftrorum præludia, ad confcribendum militem Centurionibus & antefignanis pecunia traditur, puluis, globi, tormenta ex armamentario plurima maiorifque molis educta, nauibus onerarijs impofita, fupero flumine in Campaniam euehuntur, vt fi forte de re Cliuenfi, grauior controuerfia in apertum bellum erumpat, omnis illa militiæ fuppellex in expedito fit, & Chriftianiff. Rex, quam verbis obtulit, opere fidem præftet, dum verò quis futurus fit comitiorū exitus, auida aure expecto, Boëfifæum apud Principes Germanicos, legationis fuæ caufas facundè explicantem audite.

Boëfifæi Legati Regis Chriftian. ad Germaniæ Principes & ordines concio.

Impofiti mihi muneris exordium erit (illuftriffimi, excellentiffimi, excelfi, & potentes S. R. Imperij Electores, principes, illuftres & generofi Comites, magnifici & fpectabiles ciuitatum Imperij Legati) à multiplici falute, qua vos impertit Henricus Francorum Nauarræque Rex Chriftianiffimus D. meus, optatque vos fana confilia, in hoc conuentu inire, quibus mala quæ impendent Germaniæ, arceantur, benèque & fortiter res veftras peragere, infuperque ea vos fub-

ſidia & officia à ſe expectare iubet, quæ à Rege amiciſſimo, conſanguineo & ſocio, vobiſque multis nominibus obſtricto ſperare fas eſt. Cæterum poſtquam Dei munere clementiaque ſingulari, victricibus armis Regis Domini mei ferociſſimorum hominum conatus ceſſerunt, & ſedatis bellorum ciuilium fluctibus, Gallia priſtina quiete gaudere cœpit, non ſatis ad gloriam, nominiſque ſui amplitudinem inuicti animi princeps eſſe putauit, niſi & publicæ orbis Chriſtiani paci & tranquillitati conſuleret, cuius tam laudabilis propoſiti teſtes ſunt, induciæ decennales in Belgio, conſilio eius & auctoritate pactæ, quibus prouinciæ illæ nunc recreantur, & Italia ſæuiſſimi belli metu liberata, reconciliatis cum Pont. Max. Venetijs, ſed optimum principem nihil æquè ſollicitum habuit, quàm Germaniæ veſtræ ſalus atque libertas, quam cum multis modis infringi & imminui videret, eius ſe vindicem & aſſertorem maiorum ſuorum exemplò lubenter profeſſus eſt. Hoc etenim ſe vobis debere putauit, cum propter veterem Francorum Regum & Imp. principũ amicitiã & coniunctionẽ, tum maximè propter merita & officia in ſe regnũque ſuum, difficillimis temporibus collata, quibus vt parem gratiam aliquando referret, rem ſe dignam facturum exiſtimauit, ſi pro veſtra omnium ſalute excubaret. Cùm itaque ante aliquot annos, multa in perniciem veſtram fieri animaduerteret, veluti ditionum veſtrarum populationes vrbiumque occupationes, contra fas & imperij iura, & inter principes ali diſſidia, non potuit, quin vos pro iure amicitiæ M. DC. X.

M. DC. X. moneret, ad istas iniurias propulsandas, vobis concordia & coniunctione animorum opus esse, eoque accuratius fecit, cum iam præsagiret, Cliuiam & Iuliacum cæterasque prouincias familiæ Cliuiensis, turbarum & dissidiorum in Germania materiam fore, qua de re sæpius, Duce superstite vobiscum egit, eo verò vita functo, quoniam ea res maximè ad Germaniæ pacem pertinere videbatur, quàm propensius fuerit ad legitimorum hæredum patrocinium suscipiendum, vobis omnibus notum puto. Et quo magis in illa causa, in qua Germaniæ salus vertitur, animum suum patefaceret, omnibus per Europam principibus testatum voluit, amicis & sociis principibus, ad quos bona illa legibus redierant, in tam iusta causa se nunquam defuturum, quod non ideo fecit, vt principes illos temerè bello implicaret, quis enim incerta bellorum melius nouit? imò sapientissimo Regi D. meo valdè placuit tractatus, opera & consilio prudentissimi principis D. Landgrauij Hassiæ, de adipiscenda possessione illarum prouinciarum habitus, & litibus quæ inter principes hæredes essent, amicorum iudicio permittendis, quæ res vt tutiorem exitum sortiretur, aliquot equitum signa ad Regni fines præmisit, ad quoscunque casus principibus illis præstò futura, neque enim ignorabat vicinos principes, iampridem multa moliri, quò prouincias illas ditionibus suis adiicerent. Adepta vero possessione, cum animi principum nonnihil remolliuisse viderentur, neque quid sui consilij esset Regi aperirent, veritus ne mora illa damnum aliquod rebus eorū adferret, propter bel-

licos apparatus, qui in eos fiebant, monendos principes duxit, per litteras & internuncios, cauerent ne in ipsa consultatione negotij opprimerentur. Sed dum vltrò citròque super his rebus nuntij comeant, eccè commodum Lutetiam venit illustrissimus Princeps Anhaltinus, Regi D. meo meritò acceptissimus, cum ob fortem & egregiam vestris auspiciis illi in bello nauatam operam, tum propter bellicam laudem & prudentiam, qua inter aui nostri Duces eminet, qui literis ab illustriss. & potentiss. P. P. Electore Pallatino, & D. Duce Vuitembergo allatis, Regi D. meo significauit. Certum PP. fœderatis esse, possessionem PP. hæredum armis tueri, si modò quod sperabant, Rex illis auxilia subministraret. Hic quàm Regiè & amicè exceptus fuerit, quam facilem & impetrabilem Regem habuerit, ex ipso principe audiistis. Egit præterea de mittendo legato, qui fœderatorum animos confirmaret, & Regia mandata & consilia ad illos deferret, ad quod munus me licet imparem, Rex delegit, misitque vt Regiæ voluntatis & beneuolentiæ, apud vos interpres, essem: Nunc igitur illustrissi. vestræ sunt partes, videre ne quid Respub. vestra detrimenti capiat, neue P P. consanguinei vestri, auitis sedibus indignè deiiciantur, ab extraneis vobisque parum æquis Principibus, qui occupatione istarum prouinciarum, sibi viam muniunt ad inuadendam Germaniam. Quantum verò ad Regem D. meum attinet, & si non ignoret partes vestras tuendo, mala multa sibi & incommoda accersere, tamen apud illum, semper po-

M.DC.X.

M. DC. X. *tior erit causa amicorum. Vos vestraque consilia opibus, militibus, omniq; genere auxiliorum, quæ parata & expedita habet, proteget, & aduersus omnem vim & iniuriam tuebitur, in quo tamen Cæsaris Maiestati, aut iuribus nihil quicquam detractum vult, neque priuatum ille compendium spectat, sed hoc tantum, vt Germania Reip. Christianæ propugnaculum, læta pace & securitate fruatur, vtque amicis & sociis PP. de se benè meritis, sua iura & rationes constent, si modo quod maiores vestri præstiterunt, vosque constanter fecistis, in fœdere & amicitia cum Rege D. meo permanseritis.*

Huius anni initio, Lutetia virorũ illustrium funeribus crebris fuit tota feralis, quasi cœlũ terris sua lumina inuideat: nam penè vno spatio trimestri quod delibo, primæ notæ, probitatis, eruditionisque viri desiderati sunt. Calendis Ianuarij, Franciscani Sorbonicique sodalitij primicerius Franciscus Feuardentius, in cœlum abiit, illum fato functum immortalitati commendare inane est, quandoquidem ipsemet viuus æternitati suæ interfuit, cui adhuc superstiti Ioannes Roënus Rothomagensis Academicorum eloquẽtissimus, panegyricum dixit: Ille ortu clarus, gẽtilitiæ nobilitatis calcatis honoribus, cucullam Frãciscanã, lato clauo & baltheo, opibusq; auitis votiuam mendacitatẽ cœnobij Baiocẽsis antetulit, quadraginta quatuor annis publicis dissertationibus, concionibusque, in Gallia & Belgio rẽ Christianã acerrimè, & vt plurimũ prouexit. Tandẽ inter varias arduasque animi lucubrationes, portẽta heræseon & ci-

Obitus & Elogium Fran. Feuardentij.

gantũ more diis ipsis indicta bella ab hæreticis, in sua Theomachiâ profligauit. M. DC. X.

Coiffetæus Dominicani ordinis laureatus Theolog⁹, hoc anno ineũte, in monitoriã epistolã Iaco. VI. Britãniarũ regis sedatè admodũ & cũ Regiæ maiestatis summa obseruãtia, facundia vernacula, patrum testimoniis ad rem ipsam vrgentibus & præpilatis argumẽtis, luculentã responsionẽ edidit, non vt alij intemperiis acti, qui magis deuios arcent quàm ad caulas reuocant, dicacitate incondita, obstrepit, sed vt ita dicã, bombicinis verbis, Regi literatissimo indicat, quã longè à vero cultu aberret, faxit deus vt rectè, & obsequiosè monentis opusculum sibi legi patiatur: nam si patientem aurem adhibeat, non dubito quin à lectione alter futurus sit.

Marescallus Dornano, gloria bellica nulli nõ cognitus, sub patre antesignano exterorũ militũ, qui à Gallis Regibus stipendia merent, educatus in castris, militiæ tyrocinium egit, dehinc sub Carolo IX. & Henric. III. Valesiis, præliationibus secũdis plurimũ inclaruit, anno enim 1587. Castillonęum pro nouatoribus, duo millia Heluetiorum auus itineribus per Aruernos ducentę fudit, signa plurima intercepit, eorũq; partes nõ mediocriter afflixit. Illo Henri. III. diriter necato, Alphõsus fœderationis inuictus & acerrimus oppugnator fuit, cui Lugdunũ atque huius oræ multas vrbes oppida, & municipia subripuit, tandem à fœderatis interceptus, libertatis inemptæ summa apud illos præfectura castrorum,

Obitus & Elogium Marescalli Dornano.

M. DC. X.

omniumque præmiorum illecebra & magnitudine rentatus, quinquaginta millibus aureorum nummûm, quam defectione ad illos, liberum se facere malluit, quod albo corvo penè simile est, in viro militari, multus & frequens numinis cultor fuit, impensiorque in precationibus, quàm multi mystici & sacris inaugurati, vt qui quotidie psalterium canere de more habebat. At illi cum interclusus esset vrinæ meatus, & per stillicidium vesicâ cruciabiliter exoneraret, secandum se præbuit, quod cum minus fœliciter cessisset, ex lethali morbo Lutetiæ moritur, suoque obitu Regem omnesque publicæ rei amantes, non mediocri dolore affecit, ille enim non solum pugnando, quantum in Galliam benè animatus esset docuit, sed mense Sextili, Edicta plebi grauia & acerba nimium, cõstanter & cordatè apud Regem dehortari non trepidauit, tantumque valuit proba & mascula oratione, vt nescio quas hyrudines mangonesque, qui negotiantur animas nostras, pudefecerit, èque faucibus bolum eripuerit; illo sublato, quàm paucos Alphonsos Aula habet, qui palpum non obtrudant, & recti monitores sint? Nouissimis verbis edixerat, Burdegalam efferri, & quia testamenti omnis interit potestas, si viui imperia mortuorum negligant, cadauer à polinctoribus vnctum, impositumque carpento, stragulo serico & exequiali inuoluto, à quatuor iugalibus pullatis tracto, delatumque ad illud quod sibi designauerat sepulchrum. Aquita-

niæ omnes ordines, non modo vt Regis vicarium, sed vt parentem luxere, & mortui desiderium quàm probus fuerit indicauit.

M. DC. X.

Desdiguerius fit Mareschal lus Franciæ.

Postquam verò Gallia Alphonsum desiderauit, Desdiguerium pari fortitudine æquantem vel superantem, Rex Christian. in summum militiæ Tribunatum suffecit, à Duce Vindocino effusissimoque militum delectu, ad P. Conf. deductus, publicè forensi facundia ob res præclarè gestas, & summa facinora laudatus est, vt profectò hoc nupero & ciuili bello, Regi strenuissimam operam præstitit, paulò post missus ad Allobrogem de grauissimis rebus acturus, quas vbi in lucem se dederint, narrare persequar, quidquid enim scitu dignum isto, & labentibus annis geretur, adiiciam Commentariis, si modo succidere tempus, & à litibus otium furari dabitur.

Noua coniuratio in Geneuam.

Superiori anno, Terralij & Bastidij, nonmodo infectum facinus in Geneuam, sed vtriusque morte publicè vindicatum diximus, isto non ab extraneis & Catholicis, sed ab indigenis & ciuibus, non dissimile renouatum & vltum fuit. Ita ab insidiis & molitionibus, intra muros & extra non cessabitur, donec capta vel expugnata, dominationis occasum sortiatur. Canalis, arte medica & linguarum cognitione non incelebris, in suspicionem proditionis venit, obscuris signis insimulatus, inconsultè loquutus illam auxit, nam ea est vis veritatis, vt ab inuitis erumpat, tortus aperto pectore omnia effu-

M. DC. X. dit. Ille cum inter ædiles Decurionesque vrbis, non postremus esset, omnia ciuium consilia, per emissarios Allobrogico renunciabat, pollicitus omnem fidam operam, & si quando ille nocturno dolo, tentato iterum per scalas ascensu, vel tubis creperis nouum excidium Geneuæ pararet, tormentario pulueri ignem furtim iniecturum, quo latè incendium tota vrbe effusum, Geneuates sparsos ad restinguendum, ab hoste depellendo auerteret: nec sceleris peragendi facultas deerat, cum armamentarij & pyrotecniæ Canali custodia concredita esset. Mailletiũ quemdam antea expilati ærarij reum captiuumque, Blondellum etiam cuius frater hac ipsa de re antea pœnas dederat, flagitij participes fecit, quid de eorum capite statuatur, incertum est: Canalem verò audio, primariæ illius coniurationis quam supra memorauimus, quæque ab exitu non longè abfuit, anteâ & nunc recentis reum peractum, damnatum fuisse, membra artusque quati verbere ferreo, lacerumque non rotæ seminecem alligari, sed in subiectum rogum comburendum deiici. Nouum est tam paucis annis, tam crebras fuisse in Geneuam molitiones, imò vix completo anno, priore infecta & vlta Terralij, intus enatam aliam.

Quotidie æui nostri ornaméta decrescunt, & nos proles vitiosior meliores in cœlum receptos lugemus, prioribus noua clades addita, & post tot extincta lumina, Prætorianus Senatus antesignanum suum Carolum Bu-

cherium Dorseium desiderat. Ille nonmodo auo & patre Consulibus, sed gente patricia & veteri satus, longam seriem maiorum, stemmata, pictos vultus purpuratorum patriciorumque numerabat, quorum claritati propriam addidit, raræ probitatis, recti & æqui vindex, fraudis & abstinens, fuit Publicola & Decius patriæ, vt qui in vindicanda vrbe ab Iberico satellitio, egregiam & fidam operam nauauit, tandem diuturnis gloriosisque togæ vrbanæque ædilitatis muniis defunctus, non ita affecta ætate vita defungitur. Vbi gentiles, ad inferias cohonestandas Magni Consilij patres vocarunt, collegam optimum Allamanus Vadopeanus Præses, publicè & facundè laudauit, vbi fari desiit, Andreas Hacquauillæus, qui in eo Senatu principem locum obtinet, qua cæteris mortalibus frontis decora specie, & facundia antistat, non fictis elogiis, inanibusque titulis, sed ab illustribus vitæ actis, merita & solida laude prosecutus est, nēpe Dorseium quibus vitam auspiciis inchoauerat, iisdem clausisse, à probitate æui fecisse tyrocinium, ab illa desiisse, bonam clausulam imposuisse, vitalem vixisse vitam, non segnem, non cœno voluptatum immundam, sed vegetam, actuosam, & verè dignam sempiterna illa, qua nunc in cœlo perfruitur, vt qui vitam sine curis mare mortuum credidisset, nulli vnquam verius conuenisse Horatianum illud præconium, M. DC. X.

--Vir bonus est is

M. DC. X.

Qui consulta patrum, qui leges iuraque seruat,
Quo multa magnaque secantur iudice lites.

In gloriosa illa palæstra, toto æuo aduersus tricas & nequitias sæculi virtutis pugilatum exercuit, & monstrorum profligator Alcidem egit, sed quid mero meridie lampadem accendo, hoc est lucidissimas incomparabilis viri laudes illustrare laboro, tua enim virtus (ô inclytè Heros) indiges Diuis additè,

Claudia. in consulatum Manilij.

Illa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus vllis
Erigitur, plausúne petit clarescere nostro,
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortales despicit arce.

Sempernè ego inter polinctores Vespilones & Sandapilarios? ecce recens à funere Dorseij, nondum siccis genis, ad nouas exequias Cannaij Fræsnei euocor: Illius adhuc superstitis eruditionem & probitatem singularem supra delibaui, sed vltimus actus vitæ supremæ laudis cumulum addidit, nam ex illo tota vitæ series iudicatur, nec enim quandiu nos, sed quam benè vixerimus inquiri solet: finem gloriosum supremæ metæ imposuit, apud Venetos longa & illustri legatione defunctus est, dehinc in principis penitius consistorium admissus, fidei & probitatis rara monumenta reliquit, paulò antè supremam horam, de Xenodochio insolentis pietatis, ad tollendum probrum mendicitatis apud Regem propositum vrgebat, quo suscepti lanificio, texturis, aliisque sellulariis

Obitus & Elogiũ Philippi Canaij Fresnai.

vmbraticisque operis, seu glebæ addicti ignauiam inopiáq; vitarent, nunc verò cælo receptus, Canaius piæ mentis in egenos plenissimam mercedem consecutus est. M. DC. X.

Fraxineo, qui superstes aliquid esse meas nugas putauit, sublato hos flebiles elegos negare non potui.

Adria miratus, non exaudita tonantem,
Qualia, Romuleo Tullius antè foro,
Flet Soph° hũc, nouies refluẽte sub æquore mersus,
Pectore cui docto Fraxinus hospes erat,
Cumque togatorum meritò omnis defleat ordo,
Quã Musæ & Phœbus, sed magè nemo dolet,
Cinthiè, sola tibi fuerat de pluribus arbos,
Quæ de conuersa virgine nata fuit,
Posthabita at lauro, & nunc Daphnide fronde relicta,
Fraxinus auricomum cinget Apollo caput.

Fraxineus Aristotelem ex germanis codicibus insigniter callebat.

Ita neglecta est rerum sacrarum cognitio, vt qui nomine Christianos se profitentur, opere nomen exequi fastidiant, pueri in fide, adeo vt rudimenta illius nesciant, quique oculatissimi sunt in rebus profanis, in mysticis penitus cæcutiunt, quod cum summo despectu religionis salutisq; dãno fieri anim aduerteret N. Pellegeusin camera regiorũ ratiociniorũ magister, vir pietate & eruditione singulari, ex Dominicanorũ familia annuo stipẽdio sacrũ præconẽ instituit, qui ex publico suggestu, totius anni luce dominica, pubi & plæbi fidei tyrocinia, (catechesim vocant) per elenchos dilucidè enunciaret, de re Christiana

Pium institutum.

M. DC. X.

egregiè promeritus Senator, qui Ecclesiæ pubescentis pium institutum renouauit, volentes enim dare nomen Christo, priusquam tingerentur, viuæ vocis præconio sacris mysteriis imbuebantur, qui mos sensim incuria & imperitia parochorum defecit, atque ex tot centuriis Ecclesiasticorum, soli Ignatiani in suis Musæis, hoc lumen fidei extingui non passi sunt. Nugacem me nonnulli dicent qui rei popularis meminerim, quamuis nihil magis posteros sciri oporteat, quam ea quæ ad benè beatèque viuendum instituta sunt, nec mihi probro cedere debet, quod summæ gloriæ Protestantes Sleidano tribuunt, qui totus est in laudibus mutatæ religionis, & in acerbitate ac conuitiis Orthodoxæ, ita, vt si quis in pontificiam & ceremonias sannas, ludibria, & scurriles narrationes subduxerit, in commentariis, sane elegantissimi scriptoris nihil sit reliqui.

Sub exitū Februarij Cardin. Petronio, Augusto Thuano, aliisq; rei litterariæ amātissimis procurātibus, de amplificādo Regio seu Cameracēsi musęo, professorū numero, & stipēdio augēdo, seriò deliberatū, ac etiā de ędiculis excidēdis, quę areā & pomeriū præpediūt, iāq; mēsores radio locū finierūt, quanuis tot annos vacua Academia, & propè in solitudinem versa, non tam spatiis tectisque amplioribus, quàm accolis indigeat.

Consilium de amplificando Regio collegio.

Pauli V. Breuia Apostolica, & Cardinalis Bellarmini ad Blakuellū Archipræsulē Anglicanū Epistolā, Matthęi Torti in Apologiā pro iureiurādo fidelitatis cēsionem, nque omnia

illa pontificia scripta Iacobi V. magnæ Britāniæ Regis Apologiam, monitoriam Epistolam ad Rodol. Cæsarem, cæterosque Christiani orbis reges & principes; illiusque torturam in Tortum, quem à sacellis Cardinalis vocat, annotauimus. At Bellarminus ipsemet, illa tortura torqueri appetiique, vel expresso verbo cum videret, ne silentio se victum fateretur (tacendo enim agnita probra videntur) omnes istas Britannicas scriptiones vna Apologia refellit, effusè, eruditè, Theologicè, sedatè, & qua debuit in regium nomen moderatione, de illa satis monuisse habeo lectorem, cui de vtraque scribendi lucta, vt de arduis omnibus iudicium relinquo: quòd si quis vel ab inuito sententiam exigat, Iacobus mihi profectò, non modo magnus & inuictus Rex, potens, prudens & liberalis, sed quod peculiare est suum elogium, & quo reliquos vnus superat, insigniter eruditus est. Bellarminus vero, is est, quod omnes sciunt, summus Theologus, in hac palæstra pugil inelu-ctabilis, in qua tantum valet quantum in re politica & castrensi Iacobus ipse, Regesque potentissimi.

Apologia Bellarmini.

Leopoldum & Saxonem, cum Brandeburgicis conflixisse audio, magis velitatione manipulati & fortuita, quam meditato & vniuerso prælio. Marchio Brandeburgicus, mille circiter pedites vel sine machinis, ad expugnandum, aut verius præripiendum oppidulum præmiserat, ipse, vt fortè laborantibus præstò esset, non longè in statiuis cum

M.D.CX.

peditatu se continuerat, ex voto cum res non cessisset, dumque Brandeburgici in expugnando diutius morantur, vt quibus nulla essent tormenta in expedito, Leopoldus de oppidanorum angustijs certior factus, cum effusissimo equitatu, præeuntibus campestribus machinis improuisus adest, quarum eiaculatione prima, Comes de Solms antesignanus, altera fatali etiam subpræfectus necantur, cæteri eorum morte, ac Leopoldi copijs maioribus territi, in pedes se conijciunt, Brandeburgicus, ex prodromis (qui ocyus domum redeunt, quam locum pugnæ adeunt) audita suorum fuga, celerrimè eò cum aliquot equitum alis aduolat, & Leopoldum opportunissimè compescit. cui cum in manu esset victoria, illa vti nesciit, si enim ille turbatis animis dispersos palantesque Brandeburgicos, concitatius fuisset insequutus, penè illos ad internecionem redegisset: his primitijs pugnæ ineuntis, præmoniti Brandeburgici, vt in posterum sibi cautius prospicerent. Sed ô rerum vices, vt nulli genti constans tranquillitas, & quasi impacto clauo defixa quies, ecce Germani & Theutones, qui ab excessu Caroli V. tàdiu bellis domesticis abstinuere, qui ad fouenda externa alijs operam locabant, nunc sibi illam adhibent, alienamque poscunt, mucronibus rubiginem, ac tot annorum torporem excutiunt.

Pugna inter Leopoldum & Brandeburgicos.

Maiores nostri (inquit M. Tullius) nemini vnquam infirmo patronum deesse voluerunt, in Gal-

In Gallia cum multi prę inopia, sumptibus litium impares Aduocatorum ope destituti, implicitas sed opimas hæreditates, aut quid aliud pro derelicto habere, & potentioribus cedere cogerentur, in Regis Consistorio decretum, vt in quolibet Senatu & præfecturis Regalibus, causidici & cognitores notæ probitatis seligerentur, qui nulla mercede miseris piam operam impenderent, adeo districtè iussa illis lex Cincia, vt quasi essent manci & mutili, ne hilum quidem ab egenis clientibus acciperent, sed vt regio stipendio contenti, maius in cælis expectarent, nam vel apud Ethnicos miseris succurrere, oppressos tueri & erigere, gloriosum fuit, vt deserere & fallere clientē, piaculare & sacerrimum; Marcus enim Cato, contra Lētulum inclamabat, nihil sanctius maiores habuisse, quam defendere pupillos, clientem non fallere, ita vt aduersus cognatos aduocatis pro cliente testimonium dicere fas esset aduersus cliētem, pro cognatis nefas; pium sane decretum, sed æque bonis præclarisque legibus non viuacius, quarum ab ortu occasus non longè distat.

Arrestū Regij consistorij de aduocatis & procuratoribus egenis miserisque adhibendis.

Reges Christianiss. vngere, cœlesti illo oleo, quod Rhemis asseruatur, religio & consuetudo imperant, vt Isacidarum Regibus Hæbrea lege indicta erat vnctio, Augustas verò magis de consuetudine est quàm de præcepto: nihilominus inoleuit, vt Gallicanæ, Christianis ritibus inaugurentur, non inuidendus hic honos illis, qui liliis surculos &

Augustarum laudatio. propagines sufficiunt, quæ thori sceptrique consortes, quæ peregrè profectis vel fato functis Regibus, Regni vicariæ sunt, quibus vna lex Salica solium inuidit, per quas tamen nunquam est vacuum: pari honorum fastigio Cæsares, Augustas illarumque contubernales cum suis, præmiis immunitatibusque adæquarunt: Principes enim (inquit Papinianus) eadem Augustis priuilegia tribuunt, quæ ipsi habent, & Vlpianus fiscum Cæsaris & Augustæ, æquo iure prosequitur, hinc in vetustis marmoribus & nummis, Principum & Augustarum imagines, lauro corollisque redimitæ conspiciuntur: post Indiarum detectas aurifodinas, auro illo primo & recenti, Ferdinandus & Isabella nummum percussere cum icone vtriusque, mutuo obtutu inuicem se spectantis Catharina Medicæa itidem aureum nummum solarem, ab eius elogio nuncupatum excudit, & nuper Albertus & Isabella in Belgio, numismati vultus suos ducales insculpsere. Thorus facit Augustas consortes, ita vt vetus illud verbum fœminarum, in dimidio imperio domus sibi vindicando, effari possint, ***vbi tu es Caius, ibi ego sum Caia***, ex tribus votis Diui Augustini illud referunt, vt Cæsares Consulesque triumphantes, laureato curru Capitolium conscendentes videret, ego verò Augustam quadrigis aureis inuectam, spectare auco.

L. Cubicularios Cod. de præpositis sacri cubic.
L. Princeps ff. de constit. Princ.
L. Fiscus ff. de iur. fisci.

——Quali Berecynthia curru
Inuehitur Cybele, Ideas Turrita per vrbes.

Nunc verò Senatus, (quod de more illi eſt) in luculentis auſpicatiſque Regum & Auguſtarum ouationibus, è veteri domicilio Themidis & legum, in proximum Cænobium Auguſtinianum emigrare parat, rediturus in antiquas ſedes, vbi publicum ſpectaculum deſierit: non inmeritò interdum & rariſſimè euolutis annis pluribus, in paucos dies P. Conſ. Regibus & Auguſtis, iuris & æqui hoc ſacrariũ cedunt, quibus Reges illud perpetuò ceſſere, illo enim ſuam Regiam, ſuam Luparam habuerunt. Ter verò quod ſciam, ex Annalibus penè à ſæculo emigratio illa contigit, antiquior cum Carolus V. Cæſar ex Hiſpania per Galliam data publica fide itineris, Gandauenſium ferociam coerciturus abiit, altera cum Henr. II. filiam Eliſabetham Philippo II. Hiſpaniarum Regi ſororem Philberto Emmanueli duci Allobrogûm deſponſauit. Tertia anno 1562. quod longior ſim in re futura & infecta, videndæ cupido vrget, & voluptatem fruendi deſiderium præripit.

FINIS.

INDEX

Rerum singularium & scitu digniorum, quæ D. R. Botereij Commentariorum Tomo secundo continentur.

A

ACcipitres piscatores. 568
Achmat vocatus is imperat Turcis. 256
Achmat nouus Turcarum Imperator. 169
Adulterorum cædes memoranda 7
Adulteria sæpe comitantur homicidia. 496
in Aduocatos decretum Senatus Parisiensis. 44
Aduocatorum encomium. 46
Aduocati Parisienses foro se vltro abdicant. 48
Aduoyer de Berne. 62
Alberti programma aduersus Hispanobelgas deficientes rebellantes. 71
Albignius Geneuam intercipere tētat. 79.80
Alepiensi Persarum rex se fociat. 326
Alepiensis Baschiæ de pluribus ingentes & repetitæ victoriæ. 325
Allobroges Geneuam intercipere tentātes capiuntur & laqueo ne-

cantur. 83
Amedeus VIII. factus Pontifex max. dictusque Fælix. 86
Amedeus VIII. primus Sabaudiam in ducatum erexit 86
Amoris flagitiosi cruenta tragedia. 494
Amor egregius patronus. 233
Amoris oratio. 234
Anglia olim Albiō. 128
Anglia excludit penitus auitam religionem Catholicam. 119
Angli cur Angliæ & Scotiæ regna confundi nolint. 177
Angliæ regem Legatus Hispanobelgicus à Batauorum auxiliis dimouere nititur. 148
Angliæ Regis festiuū iudicium. 56
Archiducis Austriç ad bellum apparatus. 437
Archidux Mathias vngariæ Rex factus. 491
Archiep. Magunti primas est Germaniæ. 163
Arrestum contra clancularias nuptias. 441
Arrestum de iure Regaliorum ad omnes galliç diœceses extēsō 480
Arrestū aduersus Carthusianos ab emptoribus bona redhibere volentes. 463.464
Arrestū in Adulteros & homicidas. 494.495.501
Artifices noui in Galliam aduentant. 182
Assan. 99
Astomi populi sine ore circa Gāgis fontē odoribus violarū viuūt. 52.
Augustæ Franciæ summum discrimen. 322
Aurelia quàm antiqua sit 349
de Aurifodinis Edictum in Gallia. 50
Aurum in Galliæ fossum. 53
Azylorum quæ impunitatem tribuūt exempla. 389

B

Baronij Card. sentētia super excōmunicatio. venetorum. 303
Baronius moritur. 351
Batauorū nauigatio ad

insulam Iaua. 98
Bellarmini epistola ad Blakuellum Archipresbyterum Angliæ. 371
Belleuræus missus ad Elisabetam saluum caput Reginæ olim Franciæ & Scotorum saluum non fecit. 381
Belleuræi epitaphium aureis notis incis. 382
Belli Cliuensis rumusculus in Gallia. 563
Bellum Pauli V. cum Venetis ardet. 331
Bellũ Venetorum cũ Paulo V. Papa. 270. caussa belli interdicto Põtificio expressa. 270. 271. 272
Bezæ Nouitoris natalis dies, patria, parentes summa eruditio. 249. mors. 250
Bironius verbo Matescalli Franc. vnus intelligebatur. 11
Bironio inquirentivaticinium ab astrologo dicitur de morte infami. 39. cõspiratio in Regẽ à Pinęo detegitur. 9
Bironius præmonetur de periculo vitę si adeat Regem sibi infensũ 10
Bironij ad Finæum de Rege adeundo pręcautiones. 14
Bironij aduentus ex insperato ad Regiam Fontis-Bellæi. 15
ad Bironiũ Regis verba & audax responsum Bironij. 16
de Bironij scelere Iuridicorum responsa. 17
Bironius capitur & Comes Aruerniæ. 18
Biron. epistola ad Regem deprecatoria falsò tributa. 21
Bironij gentiles apud Regem capiti suo deprecantur. 21
ad Bironij agnatos deprecantes pro eius salute responsio Regis. 23
Bironius deducitur in curiam Parlamenti. 26
Biron. Oratio ad Patres cõscriptos Parisiens. 27
Bironij publicæ necis ignauiam Rex ademit. 30
Bironij iamiam morituri spectantibus perti-

mercēda indignatio. 35
in Bironio necando carnificis dolus. 37
Bironij forma & vultus qualis, 38
Bistricū obsidet Georgius Bastius. 89
Bombycum ars à Rusticis neglecta. 98
Boтereij Carmen res ab Henr. IV. immortaliter gestas complectēs. 527. 528
Botereij carmen in cupidinem Marchionisæ Vernoliæ patronum 23. 234
Botereij horum Commentariorum auctoris carmen funebre in necem fratris. 247
Boteræi Carmen in FontemPalatij Lutetiæ extructum in loco Pyramidis. 339
Botereius brumæ inclementiam carmine insectatur, 403
Botereij fratris Auctoris nefandissima cædes. 245
Botereij carmen funebre in obitu N. Rapini. 568
Boteræi Carmē in obitū Renati Choppini. 315
Boteræi Carmen funereum in obitu iusti Lipsij. 320
Bothkaius cum Turcis fœderatus. 254
Bothkaius suos supplicio afficit. 254
Botkaij obitus & pœnitentia. 344
Brandeburgici Electoris rationes pro Cliuensi Ducatu. 575
Breue secundum Pontificium ad Anglos Catholicos. 369
Buda caput regni vngarici. 60
Buda intercepta & derelicta. 60
Burdæi Monachi dānatio ad mortē ob adulteriū & homicidiū. 498
Burdæi iam morituri præcatio. 498
Bysantij tumultus ingens. 100

C

CÆdes proditoria domini in alotij. 385
Cameræ iuridicæ erectio in Gallia, vulgo

de la charité Chrest. 326

Cãcellarius est in Frãcia primus prȩfes magni Consilij. 231

Carceribus emissi noxij omnes in Episc. Aurelianensis nouelli aduentu. 455

Cardinalibus purpurã attribuit Innoc. III. 200

Carmelitanæ ex Bætica in Galliã accitæ. 189

Carmen Botereij breui gyro res gestas Henr. IV. cõplectens, 536. 537. 538

Carmen D. Botereij in publica ouatione pro Leonis XI. Pontificatu. 223, 224

Carolus Sueciæ vicarius à Sarmatarum regefusus. 265

Casaubonus Polybiũ Latinè vertit. 571

Casterierius Reginã Frãciæ fluctibus eripit 322

Catharinæ sororis vnicæ Regis Franciæ elogium. 171

Ceremoniæ decretæ in comitiis Haptẽscurij quæ ad Pontificias pro-ximè accedunt. 180

Chirurgica operatio cum ferro & vstionibus prohibita sacerdoti. 143

Choppini Aduocati opera. 311

Choppini summa fælicitas & elogiũ. 312. 313

Christiana natu minor filia Regis Franc. 328

Christiani omnes sub vexillis Francicis in ditionibus Turcicis securè nauigant. 145

Cibi abstinẽtia triẽna lis notabilis in puella. 51

Clementis Papæ egregia facinora in Remp. Christianam. 221

Cleri gallicani querela ad Reg. 443. 444. & seq

Cliuensis ducatus controuersus. 575

Coloniẽsis Archiprȩsul nouans in religione ac vxorem ducens abdicatur. 165

Comes Aruerniȩ soluitur custodia. 44

Concilia Cleri Gallicani Lutetiæ celebrata. 384.

Concio Frenotij pro Clero Gallicano.

444.445.446. Coniuratio Bironiana à Fineo Regi detecta. 9. Coniuratio Comitis Aruerniæ. 231. Coniurationis Bir. fœmina det. 257. 238
Conjuratio in Iacobũ Regem Angliæ detecta. 250
Coniuratio prima in Regem Angliæ. 150
Conjurationis causa quæ fuerit. 150. 151
Conjuratores ad pœnam damnati more Anglicano. 151
Connestabilis Castellæ aduentus in Galliam, dum pergit in belgium 154
Connestabilis regem salutat. 155
Connubium Ducis Aurelianensis cum vnica filia Montispenserij. 405
Coronarum libri X. a Carolo Paschalio cõnscripti & recens in lucẽ ediri. 572
Coronatio Mathiæ Archiducis & vnctio in regem vngariæ. 490
Cosmi Ethruriæ principis ad sponsam primus aditus. 468
Coronęu; Iesuita eloquentissimus. 167
Coronæi patris Iesuitæ elogium. 115
Coronæus à pedissequis proditoriè vulneratur. 115
Domini de Courtenay se à Petro de France & Ludouico Crasso oriũdos contendunt. 161
Cyprus à fertilitate olim dicta Macaria. 556

D

Delphinales legati Delphinum franciæ salutatum veniunt. 57
Delphinatus quomodo accesserit dominio Franciæ. 58
Delphinus dum baptizatur ad Præsulis rogantis postulata respondet concinne. 329
ad Delphinum infantulum oratio legatorum Delphinatium. 58
Delphini & regię prolis baptismus. 328

Delphini Franciæ vix biennis ad vocem Hispani plusquam puerile facinus. 155
Diuiodunum Metz. 105
Donauerdæ vis illata Orthodoxis. 354
Duelli origo. 54
ad Duella tollenda Edictum Principis Melphij proregis in Insubria. 55
Duellium vesania reprehensa ac Edicto coercita. 53
Duellorum licentia Edicto coërcita. 561
Dux Andegauensis nascitur. 430
Dux Aurelius Regi Franciæ nascitur. 349

E

Ecclesiastica bona ab emproribus redhiberi permissa Edicto ad hoc lato. 460
Ecclypsis maxima solis Lutetiæ maxime cōspicua. 248
Edictum de bonis Ecclesiasticorū ab emptoribus redhibēdis. 460. 461
Edict de la Paulette. 218
Edictum Regis Angliæ in Iesuitas. 174
Edictū aduersus Monomachias & duella. 561
cōtra Edictum Inquisitionis Romanę in Venetos. 289
Elisabetha regina scientissima fuit. 124
Elisabetha regina dolet à se occisum Comitem Essexæ. 125
Elisabetha Regina sacris vult præesse. 120
Elisabetha à multis procis expetitur. 121
Elisabethæ Reginæ Angliæ coniugium expetit Henricus III. postea rex Franciæ. 122
Elisabetha Regina titulum sepulchri sibi cōscripsit. 122
Elisabetha cognatæ cædis rea. 123
Elisabethæ Angliæ reginæ obitus & mores. 117
Elisabetha adhuc in cunis pronuntiatur Regina. 117

Elisabethæ Reginæ Angliæ funus. 128
Episcopi Aurelianẽsis nouelli infulatum susceptio & in vrbem aduentus. 454
Epistola Bellarmini ad Blakuellum Archipresbyterũ Angliæ. 371
Epistola monitoria Iacobi Magnæ Britanniæ Regis. 377. 378. 379
Epistola monitoria Iacobi VI. Angliæ Regis ad Cęsarem Rodulphum. 360
Epist. Zetirieli Thomassij Bouij Veronẽsis de excommunicatione Venetorum. 331
Epitaphiũ Petri Ronsardi Poëtarum Principis, 567
Euaristus seu Marcellus Cardinales instituit. 200
l'Eueſché de Bellay au pays de Breſſe de nouuelle conqueſte, vaquant en Regale, le Roy confera le Doyenné qui fut adiugé à ſon collataire. 481
Exequiarum Ordo in Principibus Frãcię. 406

F

Falsariũ maximum se fuisse Faua confitetur. 424
Falsario ad furcam dãnato venia donata. 411
Fauæ impostoris miranda historia. 409
Fauæ furtũ in domo sui hospitis. 418
Faua impostor quo astu Lutetiæ detegitur. 420
Faua capitur. 421
Fauæ capitalis interrogatio. 422
Finæus Bironis coniurationem Regi detegit. 9
Flexiæ oppido Andegauensis agri cõceptus Rex Henricus IV. 112
Fluuiorũ illuuies extrema in Anglia. 346
Fœdus inter Venetos & Rhetos. 158
Fœdus inter Hispano belgas & Germaño batauos. 510. 511. 512. 513 514
Fœdus à Gallis renouatum cum Heluetijs procurantibus Sillerio & Vicio. 3.

Fontes nuperi & salutiferi in agro Lingonẽsi. 49
Fontes Pugeaci celeberrimi. 50
Fontes medicati tota Gallia exorti, iisque explorandis summa præfectura Riuerio tribuitur à Rege. 235
Frigoris summi effe- 403
Fuentius cum Rhætis de limitibus contendit. 357
Fuliensium monachorum origo. 90
ad Fuliensem Abbatiam nominationi renuntiat Rex Henricus. IV. 90
Funus Elisabethæ reginæ Angliæ. 130
Funerum ritus perantiquus, quos Romana Ecclesia adhuc seruat. 130

G

GAiraldi viri consularis supplicium ob puellulæ clandestinos amores. 494. 495. 501
Gallorum horrenda laniena. 57
Garretus Iesuita ob sulphuream conspiratione ad supplicium rapitur in Anglia. 309
Geneuates arma contra Allobrogas mouentes quiescere iubet vicinis mandato Regio. 84
Geneua olim dicta Aureliana. 85
de Geneuæ vrbis priuato aut mixto imperio prisca diffidia comitum Sabaudiæ cũ episcopo Geneuensi. 86
Geneuæ proditio detegitur. 82
Geneuam suam esse contendit Allobrox. 77
Geneuam intercipere tentat Albignius. 79
Gergobia *Clermont en Auuergne.* 213
Germanici principes Regem Franciæ salutatum veniunt. 106
Grauia concessa precario à Mauricio, desertoribus Alberti. 72
Grauia obsidetur à Mauricio. 67

Grauiæ deditio. 68
Grolla deditur. 323

H

HEluetii ad fœderis iusiurandum lutetiam veniunt. 61
ad Heluetios oratio præpositi Mercatorum. 61
Heluetiorũ in castris & ad machinas fidissimum præsidium. 4
Heluetii Delphinum salutatum eunt. 63
Heluetiorum iusiurãdi stata & solemnis dies 63. eius forma. 64
Heluetiorum Auoyeri oratio ad Regem. 64
ad Heluetios Regis oratio. 64
Heluetii conuiuio publico excipiuntur. 65
Henrici IV. rex gestas carmine & prosa complexus est Dom. Boteræus. 528. 529. 530
Henricus I V. Rex podagra laborat. 168
Henricus VIII. multos morte mulctauit quod nollent eum vocare caput Ecclesiæ Anglicanæ. 178
Henrici IV. Regis Fräciæ studia pacis. 166
Henricus IV. Rex Franciæ conceptus fuit Flexiæ oppido agri Andegauens. 112
Henrico IV. Franciæ Regi elogia tributa ab imperatore Byzantino 157
Heresis eiuratio duorum ciuium lausanensium. 211
Hispani querela quod Rex Franciæ Hollandicis auxilietur. 182
Hispanica classis inuadendæ Angliæ parata tempestatibus dissoluitur. 123
Hispano-belgarum defectio. 70
Hipponæ vrbis interceptio à Christianis. 459
Hollandici ordines pro liberis haberi volũt 548
Hollãdicus exercitus lustratur. 66
Hollãdicarum rerum narratio ex ipso Domi-

ni Iauini antographo. 507
Hyemis aſperitas. 402

I

IAcobi regis aduentus in Angliam. 131
Iacobi Regis & Reginæ vnctio. 131
Iacobus 6. Regni Angliæ hæres publicatur. 126
Iacobus VI. rex excitatus à ſomno vt de regno Angliæ illi delato nuncium audiat, numini gratias agit. 127
Iacobi VI. Regis ſcotiæ & Angliæ de vtriuſque regni coitione & vniuoca denominatione conſilium. 175. 176
Iacobo Regi Catholicorum Anglo Britannorum libellus ſupplex 133. 134. 135
Iacobi regis fidei profeſſio. 137
Iacobi Regis ad filiũ inſtitutio 138. eius elogium ab eruditione. 138
Iacobus VI. Rex Angliæ ex coniuratis nonnullos ſolo metu mortis affecit. 151. 152
Iacobus VI. à legato Hiſpaniæ rogatur vt ne ferat auxilium Hollandicis ordinibus. 153
Iacobi VI. ingreſſus in vrbẽ Londin. & ſpectacula exhibita. 174
in Iacobum VI. Angliæ regem altera coniuratio pulueraria. 250
Iana Sulfocia regnum Angliæ inuadit. 117
Ianini Prædis Oratio pro Catholicis ad Batauos & Holland. 517. 518 519
Ieſuitis nouum Muſæũ Flexiæ conditur. 167
Ieſuita Anglus ad ſupplicium raptus ob ſulphuream coniurationẽ 309
in Ieſuitas edictum Regis Angliæ. 174
Ieſuitarum virodunẽſium de reditu in Galliã deprecatio. 106
Ieſuitis ad regnum Nauarræ permiſſus incolatus. 407

de Iesuitis depellendis à Regno Nauarræ sanctio noua abrogata. 407
Iesuitæ Patris Cotonei elogium. 415
Iesuitarum Virodunensiũ ad Regem oratio. 106.107.108.109
ad Iesuitæ Orationem Regis responsum. 110
Iesuitæ reditũ in Galliam vrgent. 111
in Iesuitas impediendi reditus aduersariæ rationes. 112
Impostoris Italici mira historia. 409
Impostoris artes. 416
Impostura Fauæ quo astu Lutetiæ detegitur. 419
Imposturæ confirmādæ mirus casus. 413
Inauguratio filij Regis Hispaniæ vix trimi ad regnum Castellæ. 408
Inaugurationis ordo 408
Induciæ inter Hispano belgas & Germano batauos. 506
Induciȩ inter Archiduces & Batauos. 348
Indultum Caroli BorbonijCænobiarchȩ maioris monasterij. 358
Interdictũ Papæ Pauli V. latum aduersus Venetos. 270.271.272
Inundatio ligeris. 476
Ioculæ Patris Capussini dicti Angeli, mors & elogium. 475
Iracundiæ puerilis filij Regis Hispaniæ. 408
Isaacus Casaubonus Polybium vertit latine. 571
Iurisiurandi formula quod sibi præstari vult à subditis Iacobus rex Angliæ 365. 366. Breue Papæ quo damnat eiusmodi iusiurandum. 366 367

L

Latronũm stupenda flagitia 482. expugnatio & maceratio 484.
Lauallæi nobilis Galli elogium & obitus. 264

Legatio Hiſpanica. 435
Legati Hiſpanici pro incarceratione ſui Amanuenſis expoſtulatio ad Regem. 259
Legatio luculētiſſima Regis Chriſtiani ad Paulum V. 477. 478. 479
Legatio Iordani Vrſini ad Spōſam Ethruriæ Principis. 466
Leone XI. ad Pontificatum elato, publica Galliæ ouatio 223. carmine celebrata ab auctore horum Commētariorum. 223. 224. 225
Lhoſtæi cum Hiſpano conſortium quo arcana Galliæ patefaceret. 184
Lhoſtei proditio detegitur. 186
Lhoſteus ne in manus inſequentis deueniret mergitur. 188
Lipſii obitus & elogium. 317
Lipſius ſibi carmen ſepulcrale fecit biennio ante obitum. 318
Litteræ Ducis Venetorum oppidatim miſſæ ad ſubditos in obſequio & fide continendos aduerſus anathema & interdictum Papæ. 282. 284
Lotharingus Cardinalis faſcinatus ab exorciſta Monacho ſanitatē recipit. 196
Lutetia palatiis ornatur. 116
Lutetiæ mūditiei edicto cautum. 482
Lutetiæ contagio. 330

M

Machina ingens & ſtupenda. 190
Magiſtratus à quo tēpore venales in Gallia. 218
Mahometes filiū ſuffocandum, vxorem demergendam curat. 180
Mahometis litteræ ad Regem Franciæ. 157
Mahometis obitus. 156
Maleficus presbyter deprehenſus in viculo non longè à Mendoue. 431

de

de Maleficis supplicium. 434
Matthias 2. Rex Vngariæ coronatus. 493
Medicinam incruentam profiteri permissum sacerdotibus. 140. 141.
Mediolanenses Borromæum Cardinalem Diuis ascribi postulant. 198
Mehomet vrbs Africana expugnata & incensa. 74
Melitensis ordinis decreta. 168
Melite insula quæ & quanta sit. 74
Merargus de dedenda Massilia cum Hispano consilia agitat. 254
Merargus reus proditionis peractus damnatur ad securim. 259. 262.
Mercolij encomium. 6
Mercolius Galliam repetens moritur. 5
Metensis tumultus. 104
Miraculum in Cœnobio puellari Suessionensi. 504. 505.
Miraculum de puella quæ toto triennio nullum cibum cæpit. 51
Mœchi sæpe homicidæ fiunt quò liberius fruantur illicititis amoribus. 496
Monachus sicarius à Nouatoribus vindicatus. 497
Montij altera nauigatio in eam partem Orbis quæ vulgo Canada. 217.
Montis martyrum Abbatiæ nominationi Rex Henricus IV. renuntiat. 91
Montpenserij Ducis morbus & obitus. 405
Morbo curando ritus adhibiti ab exorcista Monacho. 194
Morbus stupendus Lotharing. Cardinalis. 192
Mororum satio tota Gallia edicto Regio iubetur. 96. 97
Mors & elogium Mariæ Austriæ Vngariæ &

Bohemiæ reginæ. 130
Motæi summum scelus qui virgini pudicitiam cum vita eripuit. 400
Motæi damnati insolens ferocia. 401
Motæus ad faces jam sera nocte, capite minuitur. 401
Mussardi audax & cruentũ facinus. 428
Mussardus sibi mortem consciscit, ne in manus Latrunculatorum viuus incidat. 429
Mutinados seu militiæ desertores ad Albertum redeunt. 209

N

Naualis pugna in littore Gaditano. 347
Nauarricarum rerum cum Francicis confusio. 353
Naucleri Anglici indignun facinus. 144
Nauigatio Montij ad Canada. 217
Niuernensis Legatio ad Paulum V. 478. 479
Niuernensis Dux vrbem nouam ædificat ad Mosam vulgo Charleuille. 565
Nummis additũ pretium Edicto. 50
Nuptiæ inpuberum sine consensu parẽtum clanculũ factæ Senatuscõsulto dãnatę 442. 443

O

Obitus & elogium Francisci Mironis. 562
Obitus & elogiũ fratris Ioannis Anachoretę qui in mõte Valeriano duodequadraginta annos solitarius vixit. 562
Obitus Ioannis Adami Archiep. Moguntinensis 163
Obitus Lauallæi nobilis Galli. 264
Obitus & elogium Richardotij. 564
Obitus Ioan. Passeratij. 160
Obitus Simonis Marij Regis in Paris. aduocati. 228
Obitus Ducis Cliuensis. 503
Obitus & elogium

Patris Angeli à Ioyeusa. 475
Obitus & elogium Ducis Lotharingiæ. 434
Obitus Ducis Ethruriæ quo ludicra omnia Lutet. intermittũtur. 488
Obitus & elogium Florid Remondi Senator. Burdigal. 91
Obitus & elogium Nicol. Rapini. 567
Obitus & elogium Iusti Lipsi. 317
Obitus Elisabetæ reginæ Angliæ. 117
Obitus Catharinæ sororis vnicę Regis Franciæ. 170
Obitus Renati Choppini. 313
Obitus & elogiũ Cardinalis Baronij. 351
Obitus & elogium Ducis Mõtpẽserij. 406
Obitus & elogium Mercolij. 5
Obitus & elogium Philippi Portęi. 337
Obitus R. Belnei & elogium. 338
Obitus Iacobi Bethonij Scotorum regis Legati. 139
Obitus Mahometis. 156
Obitus & elogium Pompon. Bellæurei Franc. Cancellarij. 381
Obitus Iosephi Scaligeri. 486
Obitus&elogiũ Card. Arnaldi Ossati. 199
Oratio damnatæ mulieris ob adulteriũ. 501
Oratio Cantuariensis Archiep. in publicis Comitiis. 179
Oratio Domini P. Ianini pro Catholicis ad Batauos & Holland. 517. 518
Ostendę simulata deditio Albertum Archiduc. valdè exasperat. 1.
Ostenda summa vi inuaditur. 2.
Ostenda Bombardicis ictibus grauissimè concussa. 191
ab Ostendæ obsidione vt Mauricius Albertum auerteret in Belgium omnibus copiis irrumpit. 195

Ostendæ summus Labor. 210
Ostendæ à stationibus miles Alberti tempestatibus depellitur. 95
Ostentum natum Lutetiæ. 226. 227

P

PÆstum à Christianis ignauiter defenditur. 215
Paschalij de Coronis opus recens editum. 572
Passeratij elogium & obitus. 160
Pax inter Cæsarem & Archiducem Austriæ. 438. 439.
Peculatus conscijs Iuridici capitales dati. 384
Perronius fit Cardinalis ob singularem eruditionem. 202
Persa in Turcas. 170
Pestis Lutetiæ. 336
Pestis Lutetiæ. 328
Pestis tota Anglia acerrima. 132
Podagra Rex Franciæ tentatur. 168
Polybium Latine vertit Casaubonus. 571
Poloniæ noui tumultus à Sarmatica nobilitate concitantur. 352
Poloniæ Rex domesticis factionibus vexatur. 340
Pontis molitorum Lutetiæ restauratio. 484
Pons olim molitorum ab auibus nomen accipit. 485
Precatio Burdæi Monachi iam morituri ob adulterium & homicidium. 498. 499
Proditio Mairargui detecta Ianini Præsidis, & Lomenij prudentia. 263
Pugeacarum fontium encomium per Remon. Massacum medicum Aurelianensem. 50
Pyramis litterato marmore & iambis Iesuitas deuouentibus extructa ante Palatium, solo

adæquatur. 235
Pyratæ edicto coerciti à Iacobo 6. Angliæ Rege. 240

Q

QVerela Cleri Gallican. ad Regẽ Henricum IV. 444. 445
Querela Regis Christianissimi de portorio impositio mercibus ab Hispano. 183

R

RAptus Virginis à Motæo commissus & supplicium inde sequutum. 399
Ratiascum Limoges. 238
Regaliæ ius ad omnes Galliæ diocœses extensum Senatusconsulto. 480
Rhodiorum militum expeditio. 101. 102
Rhosnius Marchio Legatus ad Angliæ Regem mittitur. 144
Rhosnius Marchio Angliam subit. 145
Rhosnius Legationis mandata exponit. 146
Rhosnij cum Rege Angliæ familiare colloquium. 147
Ronsardo Poëtę Tumulum posuit Ioachinus de la Chetardie. 566

S

SAbaudia in ducatum erecta ab Amedeo VIII. 86
Sacerdoti medicicinam incruentam profiteri permissum Senatusconsulto Prætoriano. 140
Saligniacus Baro Legatus Regis Christianiss. Bysantinum appellit. 226
Sanlucius eques Rhodius occiditur. 76
S. Romani Antistitis Rhothomag. priuilegiũ controuersum. 387
Sanualierus eques ad palum religatus metu expirat. 30

Sarmatæ tumultuantur. 357
Scaliger è Gallia ad Batauos euocatur. 486
Scipio Italus vxorem in adulterio deprehensam occidit. 8. 9
in Sclusa obsessa summa inedia. 206
Sclusæ obsidio. 202
Sclusæ deditio. 208
Scribianus in Asia vicarius rebellat.
ad Sedani obsidionem proficiscitur Rex Franciæ. 308
Sequanã Ligeri iungere aggreditur Henricus IV. Rex Franciæ. 181
Silerij exempla & rationes quib⁹ Heluetios ad fœdus renouandum compellit. 4
Simon Marius Gallicę eloquentiæ princeps à Guillelmo Vario iudicatus. 229
Symonis Marij Regis aduocati mors, & elogium. 228
Sorores de passione. 189
Spectacula edita, in Templo Florẽtino. 473
Spinola Rimbergam recipit. 323
Spinolæ summa vis in Mauritianos. 204
Spinola in expugnatione Ostendæ egregiã operam nauat Alberto, 190
Sponsalia Ducis Vindocinensis. 449
Spinolæ summum facinus. 207
Spinolæ pręclara facinora. 322. 323
Spinola cum Bucoio feliciter præliatur. 241
Sponsalia Magdalenæ Austrię Archiducis Caroli filię cum Principe Ethrusco. 466. 467
Strigonij obsidio dissoluitur. 216
Strigonij obsidio. 215
Strumas sanant solo tactu Reges Franciæ. 142
Suecicum ad bellum Galli conducti. 481. 482
Sullij Castri ab illuuie concussio. 477

Sullius Dux supremus dominus ditionis vulgo Boisbelle. 489
Sulfocia regnum Angliȩ vbi inuasit capite damnatur. 118
Synodus prouincialis Nouatorũ Insulæ Francicæ. 229

T

TErralij comitisque sui interceptio & obitus. 541. 542. 543
Triremes Turcicæ extæ à Christianis. 180
Triremes Hispanicæ pessimè acceptæ à nauibus Hollandicis. 140
Tumultus in Vngaria & Sarmacia. 357
Tumultus in Brunsuicensi ducatu. 243
Turca Luteriæ tinctus fidem Christianam profitetur. 564
Turrenius cum Rege Frãciȩ in gratiam redit. 309

V

VAletudinarium extructum Lutetiæ in D. Martini suburbijs. 360
Vaticinium Bironio inquirenti dicitur de morte infami. 39
Vbertas Galliæ. 53
Venditionibus publicis bonorum Ecclesiæ, Edictis cautum. 464
Veneti cum Pontifice Maximo conciliantur, procurante Cardinal. à Ioyeusa. 351
pro Venetis contra excommunicationem à Paulo V. ipsis illatam Epistola Zetiriel Thomassij Bouij Veronensis. 331
Venetos inter & Paulum V. dissidium. 267
Veneti anathemate percussi à Paulo V. 268
Venetiarum Dux Dei gratia se Ducem profitetur. 268
super Venetorum excommunicatione sententia Cardinalis Columnæ. 305
Venetorum & Papæ sedãdis animis medium

se præbet Rex Franciæ. 307
Veneti fœderis cum Rhætis pacta. 158.159
Venetorum Lutetiæ ad Paulum V. aduersus interdictum. 300
Venetorum super excommunicatione, sententia Baronij Cardinalis. 303
Venetorũ Ducis Literæ ad subditos oppidatim continendos in obsequio aduersus Interdictum Papæ. 282. aliæ litteræ aduersus Anathema Papæ. 284. cõtra Edictum Inquisitionis Romanæ. 289
Ventorum vis magna Lutetiæ. 322
Ville & fort qui parlemante est à demi redu. 12
Vnctionis Regiæ priscus mos à Regibus Iudæ manauit. 492
Votum Ducis Vrbinatis ad D. Franciscum de Paula. 398

FINIS.